

Epistola de fratre Egi
di Roma al Rey de
franza sobre lo libre
del regimēt dels p̄ri
ceps.

**Epistola de frare Egidii
Roma al Rey de França
sobre lo libre del regimēt
dels Princesps.**

A Sen
Special
senpor d
Dage
stat real
e de far
linatge
natural
en Phe
lip: pri
mer nat

e hereter del molt clar senpor en
Phe lip: p la gracia de nostre sen
por deu Rey de França: lo seu des
uot frare Egidii de Roma del or
de dels frares Hermitas de sant
agosti simateix ab humil recomē
dacio e en totes coses fuici. E riu
da la sentencia dels politicis q̄
totes les senpories no son equal
ment perdurables ne per equal
terme tots regiments son mesu
rats. mas alguns son annuals al
tres a vida altres p successio en
los fills. E en algua manera son
pperuus. E com totes les coses
naturals mostren que alguna co
sa violent no sia pperua: aquell q̄
desija la sua senporia esser perpe
tua en si e fills: gramēt deu iu
diar quel seu regne sia natural. E
iames algu sera natural regidor
si per passio e voluntat desija sen
porjar. Car elles guardador de
la cosa iusta. e no du ordenar res
sens raho e ley: e sera natural re
gidor. Car segos fa testimoni lo
philosoph: ari com aquell q̄ abū
da de forçat fall en lentimēt

es naturalmēt seruet: ari lo q̄ ha
industria e prudēcia regitina na
turalmēt es senpor. per q̄ si la vo
stra glorioza generositat amigab
blemēt ha req̄st a mij dela doctri
na e regimēt dels Princesps or
denas vn libre per lo qual entes
mes diligentment segons rao e
ley lo regimēt del regne mes vir
tuos fossu per regimēt natural:
perque claramēt se mostra no p
instruccio humana ans mes diui
na aq̄sta peticio haueu feta. Car
sembla que nostre senpor deu del
qual es scriu: Senpor dels senpor
reiantes e Rey dels reys dela vo
stra sancta casa tinga cura specia
al. en ço q̄ la vostra mūda e vene
rabilia infantcia inclinada que se
guint lo cami de vostre p̄dēcē
toz en los quals longmēt e p̄fe
ta es stat zel e amor: dela se e reli
gio christiana no per passio mas
p ley e raho les regles e custums
iusts del regne desija obseruar. E
que yo inclinat sens alguna excu
sacio p aq̄sta loable e honesta req̄
sta la qual estime a mij esser ma
nament: ajudat me lo be comu
lo qual es mes diuinal que lo sin
gular e ajudant a mij lo altissime
delitablament la obra comença
re segons vostra christianissima
alticia ha request.

Blola de Cosa violent.

De Cosa violent. Regia es del
philosoph en lo primer de celo: q̄
caiscuna cosa natural essent fora
son ppri loch sia violentmēt: co
es contra sa natura. ari com los
quatre elemēts essent en lo cors
natural stan violentmēt. perque
son fora son propri loch. Car lo
loch natural del foc h̄ es lo pri

mer elemēt es tantost apres la luna
 E aqll loch se diu la spera del foch.
 Spera es cercle. E lo del segon ele-
 mēt q̄ es la yreus immediadament
 apres lo foch. E lo del terç qui es
 laygua: es imediadamēt aps la yre.
 Lo del quart qui es la terra: es ime-
 diadamēt apres laygua. E p̄ço diu
 lo philosoph en lo q̄rt dels phisichs
 que dels elements lo vn es loch del
 altre segós dit haueim. E perço nes-
 gun cors natural pot esser p̄petuu.
 perque los elemēts son detenguts
 en ell violentmēt. perque stan fora
 ses speres. E ari es dela senporia: se-
 gons diu aci lo Egidi/ com es fora
 son propi senpor natural car no pot
 esser perpetua. Perque los subdits
 son senporciats ab violēcia. Car ca-
 scu seffor: çamo esser senporciat con-
 tra sa volūtat: dō se segueix molts
 mala.

**Comencen los capitols de
 la p̄mera pt del primer libre
 del regimēt dels p̄nceps. en
 la qual es tractat. En q̄ los
 Reys e Princesps deuen po-
 sar lur felicitat.**

¶ Quina es la manera del p̄ceir en
 lo present libre del regimēt dels
 p̄nceps. **Capitol. i.**
 ¶ Qual es lo orde deles coses tra-
 ctables en lo present libre. **c. ij.**
 ¶ Quāta es la utilitat en lo q̄ haue-
 a dir en lo present libre. **c. iij.**
 ¶ Quātes son les maneres d̄ viure.
 e en q̄la de aq̄lles es felicitat. **c. iiij.**
 ¶ Que molt es necessari ala Reyal
 maiestat/ coneyer la sua fi e feli. **c. v.**
 ¶ Que no du posar la real magestat
 la sua felicitat en voluptats. **c. vi.**
 ¶ Que no du posar la real magestat
 la sua felicitat en riqueses. **c. vii.**
 ¶ Que no deu posar la sua felicitat

en honors. **c. viij.**
 ¶ Que no deu posar la sua felicitat
 en gloria e fama. **c. viiij.**
 ¶ Que no deu posar la sua felicitat
 en potencia ciuil. **c. x.**
 ¶ Que no deu posar la sua felicitat
 en fortaleza e belleza corporal o en
 altres bens del cors. **c. xi.**
 ¶ Que en amor d̄ deu e obra de pru-
 dencia felicitat du eix posada. **c. xij.**
 ¶ Quant es lo p̄mi del Rey q̄ be re-
 geix lo poble/ q̄ li es comanat. **c. xiiij.**
**Capitol primer: q̄na es la
 manera del p̄ceir en lo pre-
 sent libre.**

Fo necessari: q̄ la meſu-
 ra d̄la paraula en cascu
 na cosa sia: segós aq̄lla
 requer ne mes ne mērs
 segós vol lo philosoph en lo primer
 dela metaphisica. Si dōchs entenē
 donar sciēcia del regimēt dels reys
 e p̄nceps: perq̄ no siē dites maiors
 ne menors ne mes subtils paules/ q̄
 la present obra requer: primer deu
 esser vist/ cō se deu p̄ceir en aq̄sta art
 perq̄ deu esser sabur: q̄ en tota obra
 mozal la manera del p̄ceir segós lo
 philosoph en lo primer deles Ethis-
 ques es figurale molt plana. car es
 necessari en tals negocis: ab figura
 passar. p̄tal com los fets mozals no
 caen cōplidamēt fora narracio. E
 podē cercar p̄ tres vies: q̄ es necessa-
 ri: la manera del p̄ceir en aq̄sta sciē-
 cia sia figurale plana. La primera
 es p̄ta de part dela materia/ q̄ en aq̄-
 sta art enten. La segona de pt dela
 fi/ q̄ es entesa en aq̄sta art. La terça
 de part del oidor/ q̄ deu esser instru-
 it en aquesta art. La primera via
 aris declara. Car com la doctrina
 del regimēt dels p̄nceps sia de
 les obres humanes: es cōpresa sots
 lo negoci mozal. perço com la ma-

teria moral segons es dit no cõpor
 ta subtil inquisicio: perque es dels
 fets singulars: q̄ per son mudamēt
 nõ han certitut: segons es dit en lo se
 gon deles Ethiques. Car los fets
 singulars qui son materia de aques
 sta obra: mostren a procehir figura
 ment e plana. E aq̄sta rao toqua lo
 philosoph en lo primer deles Eth
 ques dient: q̄ sufficientmēt sera dit
 del negoci moral: si es fet a declara
 cio segons la materia propria. on
 ajusta lo philosoph: q̄ lo dexeble du
 tant cercar certitut dela cosa: quāt
 la natura de aq̄lla pot rebre. Car la
 natura del negoci moral se mostra
 cõtraria a la obra del mathematic
 Perque les demostracions mathe
 matiqs son certes en lo pmer grau
 de certitut: segons diu lo comentari
 dor en lo segon dela metaphisica. e
 les rahõs morals son superficials e
 planes. E lo geometricch deu no p
 suadir: mas demostrar. E lo Rhetor
 rich e politich no deu demostrar:
 mas psuadir. E pergo es scrit en lo
 primer deles ethiques: que equal pe
 cat es: quel mathematicch accepte
 aquell qui psuadeix: e lo Rhetorich
 lo qui demostra. La segõa via es
 presa de part dela fi: q̄ es entesa en
 aquesta art. Car segõs q̄ es scrit en
 lo segon deles ethiques: no studiam
 la philosophia moral p raho de spes
 culacio: ne perque sapiam: mas que
 siam fets bons. Dõchs la fi de aque
 sta art no es conaxença: mas obra.
 ne es veritat: mas be. E com les ra
 ons suprls maior mēt illuminē lo
 entenimēt: e les suprls e planes
 moguen e inflamen la voluntat en
 les sciēcies speculatiues: en les q̄la
 principalmēt es cercada illumina
 cio del entenimēt: deu esser procehit
 demostratiuamēt e subtil. mas en lo
 negoci moral on es cercada recti
 tud e volutat: e la sua fi es q̄ siam

fets bons: deu esser procehit ab ma
 nera persuasiva e figurativa. Car
 scrit es en lo primer deles ethiques
 q̄ lo negoci moral es amable. E si
 de tals coses e d tal manera tractā
 e parlam de aquelles: q̄ souent se es
 deuenen: planamēt e figurativa es
 necessari la veritat mostrar. La ter
 ca via es presa d part del oidor: qui
 es instruit en aquest negoci. car per
 be que aquest libe: sia intitulat dela
 instruccio dels princeps: tot lo pos
 ble es instruit per ell. E ab tot cascu
 no puga esser rey o princep: po deu
 tant treballar: que sia fet digne de
 regir e senporciar. lo que en algu no
 pot esser: sino sap e serua les coses: q̄
 en aquesta obra se contenē. Dõchs
 en algũa manera tot lo poble es oi
 dor d aq̄st negoci. Mas pochys agu
 desa de entenimēt tenē. E pergo es
 scrit en lo terc dela rhetorica: q̄ q̄nt
 maior es lo poble: rāt menys enten
 Dõchs lo oidor dela sciencia mor
 ral es simple e pla: segons es decla
 rat en lo primer dela rhetorica. E
 com tot lo poble no puga cõpedre
 les coses suprls: deu hom pccir en
 la sciencia moral figuratiuament e
 plana. E mes p̄q̄ diu lo philosoph
 en lo primer deles politichs: que
 alio que lo senyor deu saber manar:
 lo subdit deu saber fer. Dõchs si p
 aquest libe: son instruits los princeps:
 com se deuē haure e com deuen als
 subdits manar e respõdre: es neces
 sari aq̄sta doctrina manifestar fins
 al poble. per q̄ sapien: cõ deuen obe
 ir als princeps. E perque nos pot
 fer: sino ab raons superficials e pla
 nes: Es necessari la manca del pro
 cehir sia figurat e plana.

Blõsa de Sots narracio.

Sots narracio. La causa per q̄
 los fets morals nos podē dir coma
 plidamēt es: que tots ioms sciden

uenen cassos nous dels quals ans de esser no sen pot dar regla certa.

Blosa de Demostracions mathematiques.

¶ Demostracions mathematiques son aq̄lles: qui ocularment se podē veure. Aricō tres lineas aiustades fan tres angles. e quatre quatre angles. e de cinch cinch. e puiant per lo semblant. E lo moralista p̄ceix persuasiuamēt. ço es facit raōs al altre inclinant lo al q̄ vol. E perço diu lo Egidī: que lo mathematic es quasi cōtrari al moralista. car lo mathematic p̄ceix ab demostracions visibles. e lo moralista ab rasons e cōsellant. les quals nos poden veure ocularment sino p̄ lo entenimēt ab lo uis̄i dela raso q̄ es lo acte del entendre sabent discernir/ que deu esser elegit. e que esquiuat. E q̄ les demostracions mathematices sien certes en lo primer grau de certitut: se enten axi. dos son los graus de certitut segons lo comentador en lo segon dela methaphisica comēt setze. Lo primer grau es quant proccim dela causa al effecte. Lo segon p̄ceint del effecte ala causa. Exēple del p̄mer cas: quāt de tres lineas cōpone vn triagle/les quals son causa de aq̄ll. e lo triangle q̄ son los cantons delcs lineas: es lo effecte de aq̄lles. Car tota cosa que cōpono fa a altre: es causa dela cosa feta. e la feta es lo effecte de aq̄lla causa. pero deu esser notat: q̄ segōs lo philosoph en lo segon dels phisichs quatre maneres hia d̄ causes. efficient/material/formal/e final. Causa efficient es aq̄lla que fa lo effecte. aricō lo mestre qui fa la casa. o qualseuol cosa/ que fa altra. Causa material es de ques fa lo effecte. aricō lo de ques fa la moneda: es causa material de aq̄lla. Causa for-

mal es la q̄ dona esser al effecte axi natural cō artificial. la natural es aricō la anima en lome/ qui es causa formal daquell. la causa artificial es aricō la quadradura en la pedra/ que li dona esser artificial. per que no es fet p̄ natura/ sino per nos/ altres artificialment. Causa final es en dues maneres. ço es en la intencio e en la exequucio. Causa final en la intencio es la p̄que hom fa la cosa. aricō qui fa la casa p̄ habitar hi. causa final en exequucio es lo habitar en la casa/ apres q̄ es feta. Lo segon grau de certitut es quāt per conaxença del effecte venim en noticia dela causa. aricō veent lo coltell que es fet conaxem/ q̄ ha tengut causa efficient. ço es lo mestre qui ha fet. e p̄ lo que recita lo Egidī/ les demostracions mathematices esser certes en lo primer grau de certitut: ho diu per tāt com per conaxença dela causa q̄ son les lineas/ q̄ son de consideracio del mathematic: venim a conexer lo effecte que es lo triangle.

Blosa de Sciencies speculatiues.

¶ Sciencies speculatiues. Dues maneres de sciencies hanē segons lo philosoph en lo sise dia metaphisica. ço es speculatiua e practica. E differexen axi: q̄ la si dela speculatiua es solament entēdre. E aq̄ta sciencia se diuideix en tres parts. ço es metaphisica/ phisica/ e mathematica. Metaphisica es sciencia que considera lo p̄piesser de cascuna cosa. en la qual son enteses theologia. la qual segons sanct agosti en lo primer libre de doctrina cristiana es sciencia: q̄ parla de deu: e philosophia natural/ que parla de les coses naturals. E mathematica la qual cōsidera de nombra pes e mesura.

sots la qual de quantitats son entes
 ses geometria: que es sciencia con-
 siderant cōtinues. que son mesures
 de longituts o amplexes o de altres
 ses. **E** arismetica: q̄ considera dela
 pporcio dels nombres. aricō quant
 sobrepuia dotze a deu e sis a qua-
 tre: e daltres per lo semblāt. **E** musi-
 ca: q̄ considera del nombra cōpa-
 rat al so o a la veu en mes o menys
E la mathematica ab les q̄ comprē
 se poden dir practiques en quāt ser-
 ueyen p obrar. **S**peculatiues en que
 diem coses necessaries. **L**a sciencia
 practica es aquella la fi dela qual es
 obrar. aricom la fi de saber q̄ es iu-
 sticia es obrar coses iustes. entant
 q̄ saber que es iusticia nons reposa
 allí: sino q̄ anam a fer la obra iusta.
 que es la fi de iusticia. **E** per lo sem-
 blant deles altres virtuts morals.
E p̄co recita lo Egidij: q̄ la fi del ne-
 goci moral no es saber: sino obrar
 virtuosament. **E** deuem notar: q̄
 la sciencia practica qui es la philoso-
 phia moral: se diuideix en tres ptes.
 goes en **E**thica **E**conomica e Poli-
 tica. **L**a ethica parla: com deu re-
 gir casam hom simateix per a fer se
 vtuos. goes com sera pudēt e iust.
E axi de totes les virtuts morals.
La yconomica parla del regiment
 dela casa. **L**a politica parla del regi-
 mēt deles comunitats: goes ciutat
 regne e daltres. **E** lo que diu lo Egi-
 dij: q̄ les raons suptils: mai o mēt il-
 luminen lentinment: ho diu: p̄q̄ la
 fi de aq̄lla sciēcia solamēt es enten-
 dre. **E** quāt mes enten lentinmēt
 de aquelles raons subtils: mes illu-
 minat es. **E** que les raons superfi-
 als e placentis mes moguen la volū-
 tat: ho diu: perq̄ son quasi visibles
Car mes es mogut algun a pietat
 veent la miseria del altre: que si sol-
 lament la considera. **C**ar tanta dif-
 ferencia hia dela rao moral a la spe-

culatiua: q̄nt del veure al cōsiderar.
Capitol segon: quin es lo
 de del que en lo present libre
 sera tractat.

Dom tota doctrina e di-
 sciplina intellectuā sia
 feta dela conexença pri-
 mera scētiva: segōs diu
 lo philosoph en lo p̄mer
 dels posteriors: bo es recitar lorde
 deles coses: que en aquest libre deuē
 esser dites. perq̄ delles alguna cona-
 xença primera sia haguda. **C**ar ha-
 guda aq̄ta conexença primera mes
 facilmente sera pres lentinmēt de-
 les coses tractables. **D**ōchs deu es-
 ser notat: q̄ en tenē partir aq̄st libre
 en tres libres. **E**n lo p̄mer sera ma-
 nifest: cō deu la real magestat e cas-
 scu simateix regir. **E**n lo segon coz
 deu la familia gouernar. **E**n lo terc
 com en la ciutat e regne deu ser po-
 reiar al p̄mer libre seruir ethica
 o monastica. al segon yconomica.
 al terc politica. **E** aquest orde es
 raonable e natural. **E**s primer raon-
 able. car aquelles coses q̄ son orde-
 nades a altre prenen començ deles
 que son ordenades a hom mateix.
 perço es scrit en lo noue deles ethi-
 ques: que les coses amigables que
 son ordenades als amichs: sembla
 que sien vengudes de aquelles que
 son ordenades a hom mateix. **C**ar
 aquell se mostra amich. qui cōpo-
 ta a son amich com a simateix. **E**
 aço que es dit de amistat: es verifi-
 cat dela industria regitiua. **C**ar aq̄ll
 qui vol ab industria regir los altres
 deu hauer p̄mer industria p̄ la qual
 regesca simateix. **E** perço es raon-
 able p̄mer sia determinat del regi-
 ment de simateix: que no de casa e
 regne. **S**egonamēt aquest orde no
 sols es raonable: mas natural. **C**ar

natura tostemps proceex de impfct a perfect. car primer algu es naturalment impfct e infant q̄ no es perfect hom. En les sciencies speculatiues segons orde natural tostems anant de conaxença imperfecta a perfecta. Car primer hauem sciencia o conaxença imperfecta. e despuys mes perfecta. e donant simateix a cōtinuu studi apoch apoch a perfectiō segons li es possible. aço donchs q̄ segons orde natural es dit de les sciencies speculatiues: es verifficat en los negociis operatiuis. Car arico en les sciencies speculatiues conaxença imperfecta naturalment proceex a conaxença perfecta: ari en los negociis operatiuis astucia imperfecta proceex a industria pfeta. Donchs cō no sia necessaria tanta industria a regir simateix: quanta a regir la casa: ne sia necessaria tanta prudencia en lo regiment de ciutat e regne en lo regiment de ciutat e regne per orde natural: la real magestat deu primer saber regir simateix. apres la casa. e despuys ciutat e regne. En lo primer libre on sera tractat del regimēt de simateix: deuen esser declarades quatre coses. La p̄mera en q̄ la real magestat deu posar la sua fi e felicitat. La segōa quals virtuts deu hauer. La terça quals passions deu seguir. La quarta q̄ costumes deu imitar. Car com ben viure e ben regir seno poguen esser: si primer hom nos dona a bones obres: e ari sia reglat segons orde raonable: aquell qui vol tractar del regimēt d̄ si: es necessari dar conaxença de totes aq̄lles coses: q̄ diuersifiquen les obres. p̄que diu lo philosoph en lo segon de les ethiq̄s profitos es en lo negoci moral car car aquelles coses: q̄ endrecen nostres obres. ¶ Les obres nostres quāt al present de quatre coses son

vistes neter. ço es de les fins: habits passios: e costumes. ¶ Primeramet cō la fi sia principi de nostres obres segons que algu elegeix altra e altra fi: ell obra altra e altres coses. Donchs per saber que deuē obrar: profitos es guardar: qual es la fi. ¶ Segonamet es dit en lo segon de les ethiques: q̄ senyal de engendrat habit es: que sia feta delectacio o tristicia en lo obrar. segons haue altres e altres habits humans nos delira en altres e altres obres. ¶ Terçamet haue diuersitat en les obres de part de les passions. car aquells qui son en diuerses maneres passio nats: en diuerses maneres obren. Car veem: que temor e desesperacio no son vna mateixa passio ab speiça. E per tal los cauallers temerosos e los desesperats de victoria: mal fan sos fets. Car leixen la host e fugen dela batalla. mas los q̄ speixen victoria: ferē fort los enemichs. E aço que es dit de speranza e de temor deu esser entes de les altres passions. car cascunes affeccions e passions fan en nos alguna inclinacio que facam diuerses obres. ¶ Quartament han diuersitat les obres p̄ les costumes. Car aquells qui han costumes de vells: obren en altra manera que los qui hā costumes de iouens. Car los vells que en son loch sera mostrat: son naturalment inep̄s creents e auars. E los iouens son naturalment liberals e creents. Sembla donchs que aquestes quatre coses damunt dites haen alguna cōcordança la vna ab la altra. Car de diuerses costumes venen diuerses passions. e de diuerses passions diuersos habits. e de diuersos habits diuerses fins. Car arico son diuerses les costumes dels iouens e dels vells: ari son diuerses les passions e affeccions en cascu. e arico dels bōs

e mala son diuerses affeccions: axi diuersos habits. E de diuersos habits ordenam diuerses fins. per tal es scrit en lo terc de les Ethiques: qual es cascu: tal si li sembla. axi a quell qui es intrèperat li sembla que tota la sua fi: e la sua felicitat sia vsar delits carnals. axi aquells qui han diuersos habits: son inclinats a elegir la fi semblant a son habit. **D**onchs tractarem en lo primer libre de aquestes quatre coses. ço es dela fi e felicitat e de les virtuts e passions e costums dels princeps. Primer parlarem dela fi o de felicitat. car la fi en es quart de les obres faedores es com èc mes principal que algun altre.

Blosa de Com tota doctrina.

Com tota doctrina. Per declaracio que es doctrina deuen notar que hauem dues maneres d doctrina. vna intellectiua altra sensitiua. La intellectiua es habit del enteniment e la sensitiua del seny. E es en teniment vna potècia dela anima: ab que entenem les coses. e seny es veure/oir/odorar/gustar/e tocar. Les quals cinch operaciõs venen de cinch potencies. ques nomenen cinch senys corporals exteriors. Dich exteriors a differècia d cinch q n ha interiors. los quals son seny comu/ymaginatiua/ o segõs algus doctors formatiua. fantasia e extimatiua e memoria. Seny comu es vna potècia receptiua e cognitiua de totes les species/qui son les similituds de les coses trameses per los senys exteriors. E perço diu seny comu/qui les reb totes. e no saturè en ell: sino tant com lo segell en la aygua/segons diu auicenna en lo si

se dels naturals primera part capi sol derrer. ans ràtosí coneguda per ell la specia passa ala ymaginatiua/ que es vna potencia retentiu de aquelles species vn poch temps mes que lo seny comu sens haue cona y rença de aquelles. E dela ymaginatiua passen ala fantasia. la operacio dela qual es cõpondre e diuidir les species/que reb dela ymaginatiua. E aquesta es en cõtinnu exercici axi dormint lo animal cõ versant. E perço en los somnis sembla a nos altres veure algues coses. la qual visio no es sino lo cõpondre e diuidir de les species/que fa aquesta potencia. E dela fantasia les species passen en la extimatiua. la operacio dia qual es traure les species intensades de les sensades. axi com veem: que la ouella dela specia del lop q ha vist. la qual se diu specia sensada perque la presa ab los senys que dit hanè: ne trau specia de enemich. e perço fug d aquell. la qual attractio se fa per la potencia extimatiua. E dela extimatiua aquestes species passen ala memoria. que es la derrera potencia sensitiu interior. e de aquesta potencia memoratiua cilos qui renè anima racional: passen les species en l'entement agent. lo qual es vna potencia dela anima intellectiua. la operacio dela qual es illuminar aquestes species/ e traure la specia intelligible delles. Specia intelligible es lo esser dela cosa/qui representa aqsta specia sensible/que es passada per los senys la qual ha nom fantasma. axi cõ quant tenim specia de leo: en aquesta specia es representat lo esser del leo. ço es quina cosa es leo. e aço ha nom specia intelligible. E aqsta specia axi illuminada e trera del entement agent passa en lo entement passible. qui es vna potencia receptible de les

species intelligibles. Diu se enteni-
ment passible: perque reb aquestes
species aturant les en si. E aci ha fi
tot lo orde qui serueix per adquerir
sciencia mijancant la conaxença sen-
situa. Es declarat: que es doctri-
na sensitua. e per declaracio que es
doctrina intellectiua segós dit ha-
uem: es habit del entenimēt engen-
rat per les species intelligibles tra-
meses del enteniment agent al ente-
niment passible. Entant que la do-
ctrina sensitua se esten dels senys
exteriorz passant per los senys inte-
riorz fins ala memoria. e allí han fi
E la intellectiua comença al ente-
niment agent. e feneix en lo passible
Perque es vist: la conaxença sensiti-
ua necessariament pceir ala intelle-
ctiua. E per ço diu lo Egidí recitat
lo philosoph: que tota doctrina in-
tellectiua es presa dela conaxença
sensitua. Conaxença e doctrina acís
pren per vna cosa.

**Capitol terc. quanta utili-
tat es en lo que en aquest li-
bre sera dit.**

Segons es dit: prenem a
questa obra per rao dela
doctrina dels prínceps.
E com algu no sia ado-
ctrinable sino es bo e dis-
post a apèdre e diligent entenedor
aptes que en lo primer capitol ha-
uem persuadit la real magestat sia
de bona voluntat mostrant li: q̄ leu-
gerament tractarem de aquelles co-
ses: que aci deuen esser dites e en lo
segon la hauem feta apta a apèdre
recitant lorde de les coses tracta-
bles resta que en aquest terc capitol
la façā attenta a entèdre/ declarāt
quanta utilitat es en les coses tra-
ctables. Car per tant com los ho-
mens menys presen comunamēt pa-

raules sotils e segós lo mes los oï-
doz son de bona voluntat a aq̄lla
qui parlan paraules superficials/ lo
que ab tot en les altres sciencies sia
corrupcio del appetit/ pero en la sci-
cia moral en la qual la materia del
senyar sia figurat e plana/ aço no es
corrupcio del appetit/ ans es orde
degut: dōchs en aq̄st negoci p la ma-
nera facil del ensenyar lo oïdoz es
fet volūtari a apendre. Mas p loz
de de les coses tractades en lo libre
es fet docil. e maio: mēt algu es fet
docil/ cō es habil a apèdre doc-
trina: si les coses q̄ ha de oir/ ordes
nadament a ell son pposades. E en
cara p lo gran pfit q̄ deu esser dit e
posat en aquest libre: lo oïdoz es fet
molt attent. car cascun home escol-
ta ab grā attencio: quāt epera oir
coses pfitoses. E p les coses tracta-
bles si dretament son conegudes e
degudamēt obseruades: la real ma-
iestat a conseguira quatre coses. les
quals cascu deu molt desijar e amar
Primerament guanpara grās bēs.
Segon amēt simateix. Tercament
los altres. Quartamēt a conseguira
deu e felicitat eterna. ¶ Primera-
ment guanpara grās bēs. pero los
bēs han distincio en aq̄sta mane-
ra: alguns ríchs/ altres mijancers/ e
altres molt grās. Los ríchs son ex-
teriorz. los mijancers interiorz. q̄
poden esser comuns als bons e als
mals e aq̄sts son supilitat de peça/
enginy natural e les potencies dela
anima. Los superiorz son aq̄ls qui
son dins lom. dels quals los mals
no podē participar. E aq̄sts son les
virtuts ab les quals diē los sants e
philosophs algu no vfa mal. Car en
lo primer dela rhetorica es dit: que
les vtruts solamēt son: ab les quals
no podem mal vfar. ¶ Son partits
en altra manera los bēs: segons

lo philosoph en los grans morals.
e en lo segon deles ethiques. Car al
guns bens son delitables/ altres p/
fitosos/ altres honests. Los honests
son bens per excellencia. Car en a/
quests segós aqll mateix philosoph
son cõtengues los delitables e vtils
Car si los bens son honests/ ells hã
en si gran delectacio/ e cõtēnen bõ/
dat dels bens vtils. Donchs cõ en
aquest libre sia tractat: cõ deu esser
feta virtuosa la real maicstat e com
deu induir a honestat e virtut los q
ha regir. perço es gran vtilitat en
les coses: q aci seran dites. Car ser/
uades seran acõseguits molt grãs
bens e honests. ¶ Segonament es
gran vtilitat en les coses/ que en a/
quest libre serã dites. p tal com per
aqttes algu guanyara no solament
molt grans bens/ ans encara sima/
teix. Car segós moltes vegades es
dit lo negoci moral es perque s'iam
fets bõs. lom bo ha simateix lo mal
affretura de simateix. Car axicõ en
lo regne e en la ciutat tots son orde/
nats a vn rey o a vn regidor o sen/
yor: axi en vn home les potēcies de
la sua anima: que son racionals per
participacio/ son ordenades al en/
tēniment: qui es racional per essen/
cia. Axí donchs cõ lo Rey no es dit
hauer regneme lo regidor: ciutat/ si
en lo regne o en la ciutat ha dissē/
cio/ e si los estranys no obceyr al rey
o al regidor: per lo semblãt es dit/ q
algun hom singular no ha simateix/
si la sua voluntat no cõsent ala rao
E si aqlla potencia que es racional
per participacio/ no obceix ala que
ho es per essencia. Car segós lo phi/
losof en lonoue deles ethiques:
hom maiorment es enteniment e
rao. Donchs quant la rao no sen/
porcia simateix. ans vol hom vna
cosa per rao: altra fa hom tirat per

passio. E p tal si lo hom malno ha
simateix: lo bo ha simateix. Per a/
quest negoci que es pque s'iam fets
bons: hom guanya simateix. ¶ Ter/
çament la real maicstat per aquesta
sciencia guanyara los altres. Car p
que algu regey dretament simateix
es digne sia fet rey/ e senporcie los
altres. Car aquell qui vfa de pruden/
cia e deles altres vtuts morals/ de/
les qis en aquest libre sera tractat:
ell es digne de senporciar. E si de a/
questa virtut ha fretura/ posat que p
ciuil potencia senporcie: ell es mes
digne de esser sotfines/ que senpor.
e naturalment es mes seruent q sen/
por. ¶ Quartamet seruades les co/
ses que en aquest libre darẽ cona/
rença: acõsegura la real maicstat e
tots nostre sepor deu e felicitat eter/
na. q es la gloria celestial. Car deu
es essencia vna e bona/ en ço que es
vn per molt gran singularitat o vni/
tat. e es molt bo. Dõchs quãt mes
algu se acosta a bondat e a vnitat:
tant es mes semblant al primer pn/
cipi nostre senpor deu/ e mes perfe/
tament ha deu en si. Mas los mals
homens poch hi son amsats. p tal
com tot son regne es discorde. e lo
regne de cascu es cõcorde: com las
potencias dela anima son regides
per rao e per enteniment. Donchs
com la rao dicta vna cosa/ e lo ap/
petit ne segueix altra/ lo que seideue
en aquells qui han peruerfa anima
lauors hom no es en si vnit. ans es
discorde. e no es semblãt al primer
principi nostre senpor deu. Mas a/
quells qui vien de virtuts/ e abun/
den en bens honests: perque segueix
ren la regla dela rao. E lo que de
tot es bo/ ay segueix/ en lo ques mo/
stra bo segons lo seny corporal: a/
quella tals han en si vnitat e bõdat
e son semblãts al primer principi/ q
es nostre senpor deu/ e hã en si deu.

Donchs tant es lo profit en les co
ses tractables: que obseruades elles
guanxarem molt grans bens. ço
es nosaltres mateixs e los altres e
haurem nostre senyor deue per cõ/
seguent la eterna felicitat. Es ver
que perço com lo que sera dit en a/
quest libre: no pot esser seruat sens
la gracia diuina: es necessari a tot
hom e maiorment ala real mage/
stat demanar la gracia diuina. Car
tant cõ la real maiesat sia en mes
alt stat: ha mes necessari la gracia
diuina. perque pura fer obres vir/
tuoses mes quels subdits.

Glosa de Docil.

Docil. Dues maneres hia ddo
cil natural e artificial. Docil natu/
rales aquell qui naturalment es ha
bil a entendre les sciencies p la bo/
na disposicio del entenimēt. Docil
artificial es aquell qui per la decla/
racion del mestre es fet dispos̃t a en/
tendre les coses. car ab tot natural
ment sia habil: ha necessari la scienc/
cia que apren li sia declarada. Car
per la ignorancia dels vocables e
suplilitat dela cosa per si non pot p
cebre. tant que docil es esser apte
e dispos̃t a apendre. apte es lo q̃ nat/
uralmēt es docil. dispos̃t lo qui ho
es per lo mestre.

Glosa de Racionals p par/ ticipacio.

Racionals p participacio. Seg/
gons lo philosoph: en la fi del pri/
mer deles ethiques dues maneres
hauem de potencies racionals. vna
per essencia. altra per participacio
Racional per essencia es la anima
intellectiua. la qual es enteniment
agent. la qual per si e segõs son pro/
pri esser vñ de rao. E diu se racio/
nal per essencia: perque ho es p son
ppri esser. car tota la sua operacio

es vñ de rao. Rao es aquell discer
nir/que l'enteniment fa separant lo
falç del ver. Racional p participa/
cio es la anima sensitua. la qual es
aquella cosa hon son radicats los
senys axi interiozs com exteriorz.
E diu se sensitua perque mijançat
los senys ab ella sentim. ço es veu/
re/oir/odorar/gustar/tocare per lo
semblant dels senys interiozs. que
son iutjar per lo seny comu/ e ima/
ginar p la ymaginatiua/ fantasiar
p la fantasia/ extimar ab la extima/
tiua/ memorar ab la memoratiua.
E diu se racional per participacio
perque es apte obeir ala rao. axi cõ
es en lo continent/ que te lo appetit
ço es desig dela luxuria o gola are/
glat ab la rao. E per lo semblant to/
tes les operacions dela anima sen/
situa son aptes a obeir ala rao. car
ab tot ella sia irracional per essen/
cia: pero es racional per participa/
cio en quant pot obeir ala rao. e a/
questa tenē los animals bruts sens
la intellectiua. e perço son desorde/
nats en sos actes. Hay altra anima
en lome. ço es la anima vegetatiua
qui nj es racional per essencia nj p
participacio. Dela qual les poten/
cies son nutritiua la operacio dela
qual es conuertir la vianda en nu/
diment del cors e generatiua: que
es aquella potēcia: ab que cascu en/
genera son semblant. E axi deles al/
tres potēcies/segons direm en vna
glosa. on se parlara deles potencies
e obiectes dela anima en aquest pri/
mer libre primera part capitol sete
E aquesta anima es dita no racio/
nal per essencia ne per participacio
pque no obeex ala rao ne li pot obe/
ir. E de aquesta solamēt son animas/
des les plantes e arbres. E perço li
diu lo philosoph en lo primer libre
deles ethiques capitol derrer plan/
tatiua. E per lo que diu lo Egidi q̃

nēgun ho3 no ha simateix. si la sua
volūtat no cōsent ala rao pren rao
p̄tota la anima itellectiua. q̄es en/
teniment agent e passible e volun/
tat/segons es dit. E pren voluntat
per la voluntat sensitīua. que es lo
desig dela anima sensitīua. ço es de
sig de potencia ciuil pecunies luru
ria e qualseuol desig dela carn. E de
aquesta diu: que deu obeir ala rao. p̄
que per sa natura no es racional.
E ar la voluntat itellectiua no des/
sija per sa natura: sino les coses que
lentenimēt iutja esser bones ab tot
perque te franch arbitre pot obeir
ala volūtat sensitīua dexant la pro
pria inclinacio e seguint la dela sen
sitīua. e acis causa lo peccat.

Glosa de Car deu es essen/ cia vna.

¶ Car deu es essencia vna. Segons diu lo mestre en lo primer de les sentēcies en la distincio setena nostre senyor deu es essencia sūme simplex. ço es essencia sens alguna diuinitat. E p̄ ço vna es mes per fet q̄ qualseuol creatura sia angel o home o qualseuol deles altres. Car les creatures son cōpostes de acte e de potencia. aq̄st acte e potēcia en les coses naturals se diu materia e forma. la materia es la potencia. la forma es lo acte. e en les separades de materia cō son anima e angel se gons lo Scot e Petrus de aquila e molts altres en lo segon deles sentēcies distincio terça: se dien genus e differēcia. genus es la potēcia e differēcia lacte. ab tot que se gons alexandre de ales Bonauentura e altres sobre lo segon deles sentēcies la potēcia en los angels diu en esser materia e no genus po ques vulla sia de aq̄stes opinions: genus es axicō en lome lo animal. qui es esser comu a tots los animals. e dif

ferēcia es lo esser racional. p̄ lo qual differēix lome dels altres animals. Car lo esser animal qui es comu a tots per si nj es racional nj itorrional. ans es indifferēt segōs diu poz̄ firi en lo capitol de differēcia. E aiusāt se lo esser racional ab lo esser animal determina lo esser home en tant q̄l esser animal es en potēcia a rebre lo esser/qui comēça p̄ les sues formes. segōs se dira en lo p̄sent llibre terça part capitol quart. en la glosa qui comēça Les coses naturals. E p̄ que en nostre senyor deu q̄ tot es essencia no ha alguna de aq̄stes composicions/ans es pur acte sens alguna potēcia segōs lo comē tador en lo dotze dela metaphisica li diē tots los s̄ats doctozs summe simplex. Dich po sens alguna potēcia passīua. q̄ es poder rebra algūa accio. ço es axicō lo nostre enteniment rebra sciēcia o lo cors morra liat. E freturar de tal potēcia passīua no es impfeccio ans es pfeccio Car freturar de potencia a rebre la mort lome no li sera impfeccio/ans li es pfeccio. Mas potencia actīua molt mes p̄fetament es en deu q̄ en alguna creatura. ¶ Reduint tot nostre parlar al q̄ diu lo Egidij q̄ deu es essencia vna e bona: ho diu p̄ que deu no es cōpost. Car on ha cōposicio: de necessitat ha de hauer dues coses. ço es acte e potēcia. e p̄ consequent no es axi essencia vna: cō aq̄ll on no ha sino sols acte/qui es deu. e p̄ ço lome qui es mes cōcor: en les potēcies ço es obeint les racionals p̄ participacio a les per essencia: es mes vn e bo q̄l disco: de. e quāt mes es vn: mes es semblant a deu. e p̄ ço diu mes p̄fetament hauer deu en si. **Capitol. iiii. quātes son les maneres de viure. e en qual de aq̄lles es felicitat.**

Reposades algunas cosas necesarias a nostre preposit per la facil manera del proceir en la se guent obra hauem persuadit/sia voluntaria la real magestat. E per lozde deles cosas tractables la hauem disposta docible. ço es apre a apèdre doctrina. e per lo profit trobat la hauem feta encesa e attenta. segueix se ordenadamèt digam les cosas: que en aqsta obra son tractables. Es ver que perço cõ la fi es principi de totes obras agibles mes principal que alguna de les otras cosas segons danyunt es dit: perço ala fi e felicitat deu esser començat. Donchs com segons diuersas maneras d viure diuersamèt ordenen la fi: deu esser declarat: que en diuersas maneras de viure felicitat deu esser posada. ¶ Dan partit los philosophs segons es scrit en lo primer delas ethicas tres maneras de vida. voluptuosa/ politica/ e contemplatiua. Car vehien: quel home era en mig deles cosas superiors e inferiors. car ell es naturalment entre les substancias separadas que sapellan angels als quals es inferior: e las bestias brutals a las quals es superior. Car lome es mes baix quels angels e sobre las bestias brutals. En tres maneras pot esser considerat home. Primerament segons participa ab las bestias brutals. Segonament segons es alguna cosa en si. Tercera legõs participa ab los angels. Segons aquestas tres cosas foren presas tres vidas per los philosophs. Car voluptuosa en quant se acorda ab las bestias brutals si es propia vida voluptuosa. En quant en alguna cosa en simateix: li es dada vida politica. Mas en quãt participa ab las substancias separadas: ço es angels:

li es deguda vida contemplatiua. Donchs cascu o viu ariçõ a bestia o cõ a home o cõ a angel. Car segons vida voluptuosa viu cõ a bestia. segons politica cõ a home. segons cõ tẽplatiua cõ angel. Dan partit los philosophs aquestas tres maneras de viure: pero no han posat sino dues felicitats. car en la vida voluptuosa negarẽ esser felicitat semblãt mèt ho negen los theolehs. Car los philosophs han posat felicitat politica e cõtẽplatiua. ¶ ¶i q̄ sia dit al gu felix politich: quant ell es felix segons home hauent en si prudencia la qual es dreta rao deles cosas agiblas. E es dit felix cõtẽplatiu: quant es sobre home. ço es sobre condicio humana essent alguna cosa diuina e milloz que home. Donchs los philosophs dehiẽ aquell esser perfet en les cosas agiblas: qui era felix politich. e aquell esser felix contemplatiu: qui era perfet en les cosas speculatiuas. E appellauen lo no home: mas milloz que home. Car obrar e participar en les acciones ab los altres competex a home/ segons que es home. Mas contemplar e conẽxer la veritat competex a ell segõs que ha enteniment contemplatiu: que es cosa diuina. e segons lo qual participan ab deu e ab los angels. E perço es manifest: en lo primer deles politiches: que cascu o es home o pijõ que home o milloz. Si es pijõ es bestia. si milloz es alguna cosa diuina e mig deu. Si es home segons alli es prouat es naturalment animal sociable civil e politich. e segueix q̄ sia regit segons prudencia. Si es bestia e pijõ que home: no es regit per rao e prudencia sino per passio. e viu segons vida voluptuosa. Si es diuinal e milloz q̄ home contẽpla p̄ sautesa e viu

segons vida cõtèmplatiua. ¶ **Z**ana
ta differència d'òchs es entre lo pru
dent parich en las obras/e lo per
fet especulatiu: quanta es entre lo
qui viu segons vida humana e poli
tica/e lo qui viu segons vida contè
platiua e angelica. Car los qui son
dats alas obras p la diuersitat dels
negocis q se deuenē sō toz bats ves
molts cosas. e segons lo mes sen
ten les passions dela carn. Mas los
qui son dats alas cosas contèplati
uas: en alguna manera son luyats
de aq̄tas passions. E per tal com
viure en carn e no segons carn es
mes vida angelica que humana:
los filosofhs no volgueren appel
lar la vida felix contèmplatiua/ vi
da felix politica ne segōs hommas
segons participa ab las substācias
separadas. .perque los sauis especu
latius deuen esser molt hourats.
Car son sobre condicio humana.

¶ **A**xi han parlat los filosofhs de
les maneres de viure e deles felicitats
cõtengudas en aq̄llas. pero cōs
plidament no han pogut attenper
ala veritat q̄ ab tot diguessen q̄ en
vida voluptuosa no deu esser cerca
da felicitat/segons que p auāt mes
clar sera mostrat dela vida politica
la qual nomenē los theolechs acti
ua: dela contèplatiua no digueren
ne sentiren de tot ver. Car cregue
ren q̄ algu solament stant en sa vir
tut natural sens aiuda dela gracia
diuina: pogues esquivar tots los
pecats e viure perfectament segōs
vida actiua. lo que es fals. Car se
gons damunt es tocat tots los qui
volen dretament viure han necessa
ri la diuina gracia/e maior: mēt los
reys e regidors dels altres. E mes
han posat que vida contèmplatiua
es en pura especulacio. lo q̄ es fals.
Car iames algu en tal vida es fet p
fet: sino es en ell amor de deu e dile

cio d caritat en aço los filosofhs
no han dit be. pero com debien que
la vida cõtèplatiua era millor que
la actiua: no discorden dels theo
lechs ne d la veritat catholica e san
cta. ¶ Aquestas cosas determenas
das clogam dient: que la real mage
stat deu conixer aquestas maneres
de viure e esquar vida voluptuosa.
per tal que rey no sia fet pijor q̄ ho
me. Car tals segons es dit en lo pr
mer delas ethicas: elegeixen vida d
bestias. mas deu hauer en si vida a
ctiua e contèmplatiua. per tal que
parla actiua puga endregar los al
tres facit cosas de gran magnifi
cencia los subdits regine dretamēt
E per la contèplatiua puga encē
dre simateix per gran deuocio e dis
leccio en la amor de deu profitant.
E tant mes es necessari als Reys e
princeps hauer aquesta gran deuo
cio: quant de mes cosas han a dar
rao dauant la cadira del grā iurje.

Blosa de Per sauieta.

¶ **P**er sauieta. Cinch habits ha
uen de pença/sauieta/sciencia/ pru
dencia/entenimēt/e art. differents
lo un del altre. Axi parlarē dels dos
primers. dels altres per auant sera
tractat. Sauieta es contèplacio de
las cosas diuinas e delas substācias
separadas. ço es animas intellecti
uas o angels, la qual segōs los theo
lechs perfectament no podem ha
uer per les forças de nostra intelli
gencia. ans es necessari hi concor
regua la gracia diuinala qual no es
dada sin o als bons. e perço es dit
que tot saui es bo. E segons los phi
losofhs estoichs es aquella conaxē
ça que naturalment sens infusio di
uina: podem attenper delas sub
stancias separadas: que dit hauem.
Mas segons los filosofhs moza
listes ço es Socrates/ Boeci/ Sei

neca: la sauiesa es aiustamēt de totas las virtuts morals e intellectu als. **E** mostras plo que diu Seneca en lo libre intitulat de tràquillitate vite libre segon capitol primer qui comēça. Tantū inter stoicos q̄ en lo saui no cau iniuria dient: lo saui no pot offendre ni esser offes. car essent saui segons dien aq̄ts/ha totas las virtuts. e p consequēt no fara tala actes. q̄ offena. ¶ Sciēcia es habit infallible: segons diu lo philosoph: en lo primer dels posteriors. on diu q̄ sciēcia es saber las cosas necessarias e aq̄llas que no poden esser en altra manera. aricoz saber q̄ lo me es animal racional. q̄ no pot esser altra cosa. ¶ Demostracio es en duas maneras. ço es mathematica e intellectual. dela mathematica ja es dit en vna glosa sobre lo primer capitol de aq̄t primer libre. Demostracio intellectual segons lo philosoph en lo primer dels posteriors: es silogisme/ quens fa saber engendrāt en nosaltres sciēcia. ço es saber immutabile. Dich immutabile a differēcia de leys e canons e algunas otras facultats q̄ son en volūtats dels homens mudar las. pla qual rao no son sciēcia. Silogisme es aiustament de tres pposicions: ¶ Proposicio es parlar q̄ engendra en nostre entenimēt perfet senty de ço que diu. **E** les tres pposicions pa fer silogisme deuen esser arí or denadas q̄ delas duas se segueisca la vna. car en altra manera no seria silogisme. aricō dient/ lome es animal/ e pere es home/ dōchs pere es animal. e aricō tot home sanct es vtrouose sant agusti es sant/ segueix se q̄ es virtuos. en cascu de aq̄ts ex/ implis ha tres pposicions. **L**a primera es: tot home sanct es virtuos e diē li los logichs premissa maior. **L**a segona es sant agusti es sant. e

diē li premissa menor. **L**a terça es dōchs sanct agusti es virtuos. e aquesta se diu conclusio. perques segueix delas dos premissas. **E** si aq̄sta conclusio nos segueix be ha nom peralogisme e no silogisme segons lo philosoph en lo primer delas eticas. **E** per conclusio de tot lo q̄ ha uem dit diem: que sciēcia es habit engenrat per la demostracio silogistica. **L**a qual sciēcia pot esser arí en los mals com en los bōs. per ço veem molts sciēts qui son mals. e no es arí de sauiesa segons es dit. ¶ **L**o terç habit del enteniment es prudēcia. dela qual q̄ es me en quātas maneras se diffinix sera dit en vna glosa sobre lo capitol de prudēcia en aq̄t primer libre segōs part. **E** lo q̄ diu lo Egidi: quels homens diuinals contēplen per sauiesa deu esser entes a differēcia de aquells qui cōtemplan per sciēcia. **L**ar aq̄s quels cōtemplan mijançant la gracia diuina. e aq̄ts mijançant lo saber adq̄sit.

L capitol. v. que molt es necessari ala real maiestat coneyrer la fi e felicitat.

No esser notat diligentment: q̄ aricom la materia p degudas transmutacions acōsegueix la sua forma e la sua perfeccio arí lome per degudas obras acōsegueix la sua perfeccio e felicitat. dōchs cō nos puga res ser dretamēt segōs requer lo attēyer dela fi ignoŕant la fi: es necessari aquell qui vol attēyer la sua fi e felicitat: pmer ha uer conarença dela fi e de felicitat. **E** podem dir quāt al present es meŕter: q̄ p duas vias se pot cercar: q̄ lo rey deu coneyrer la sua fi. **L**a primera es en quāt q̄ p las obras fa q̄ acō

seguesca la fi. La segona en quant
dels altres es la fi. La segona en quant
dels altres mostra. La primera
via arii mostra. Car cascu per acon
seguir per ses obras la fi tres cosas
li son necessarias. La primera q̄ fa
ça be. La segona que obze per elec
cio. La terça q̄ obze delitablenēt.
¶ La primera cosa p̄que lo rey deu
conceixer la sua fies perque faça be
E p̄ues arii. Car sino sabia be e fa
bia mal: no acōseguiria la fi mas lo
cōtrari. Car la fi segons es escrit en
lo segon dels phisichs: no diu sola
ment ço que es derrer mas lo q̄ es
molt bo. E perço diu lo philosoph:
en lo segon dela methaphisica: que
fi e be son vna cosa, equi tol fi: tol
tot be. Perque si aq̄lls qui mal fan
son dignes aconseguescam mals p̄
quemal es cōtrari a be: per confe
guent es contrari de fi. E los q̄ fan
mal: no solamēt no acōseguen la
fi ans encara aq̄lls qui poden fer be
si nol fan nols es deguda corona:
ne fi o felicitat. E lo philosoph en
lo primer delas ethicas diu: q̄ en a
quellas batallas de Olimpias noy
son coronats los mes forts. sino a
quells q̄ batallē. car los molt forts
son forts a batallar. Mas si p̄ obra
no batallen: nols es deguda corona.
Es necessari donchs: si lo poder hi
es fer be. p̄ tal q̄ per nostras obras
acōseguescam la fi e felicitat. ¶ La
segōa cosa p̄que lo rey deu conceixer
la sua fi: es p̄que obze p̄ eleccio. Car
aq̄ll qui fa be p̄ cas e per fortuna no
deu esser loat: me li es deguda fi e fe
licitat. Car las cosas que no son fe
tas per eleccio: no son voluntarias.
E delas cosas inuolūtarias segons
lo philosoph en lo terç das ethicas
no son loats nj vituperats: e diu en
aq̄ll meteix libre que algu no es fe
lit: sino ell volent. E no sem volun
tariamēt aq̄llas cosas las quals no
sem p̄ eleccio. Dōchs de tals obras

segons que tals son: no acōseguim fe
licitat. ans cō delas obras v̄tuosas
acōseguiscam felicitat: e segons es
scrit en lo segon delas ethicas: vir
tut es habit electiu stant en lo mig:
p̄que es necessari q̄ las obras p̄ las
quals acōseguim la fi: proceescan d̄
nostra eleccio. ¶ La terça cosa p̄que
lo rey deu conceixer la sua fi: es p̄que
obze ab delit. Car quant algu mes
se delita en alguna obra: tāt mes vo
luntariamēt e per habit de virtut
fa aq̄lla. Perque vol lo philosoph:
en lo segon delas ethicas: q̄ no ba
sta fer bonas obras: ans es necessa
ri fer be aq̄llas. nj basta obrar cosas
iustas: ans es necessari obrar las iu
stamēt. Car es deues q̄ alguns mals
fan algunas obras de natura de be.
pero per q̄ no las fan ab delit nō at
tenpan la fi e felicitat. Donchs aq̄
llas tres cosas cōcozen: ço es q̄ fa
gam bonas obras: e per eleccio: e ab
delit. e en arii maior mēt se cōuen
altres acōseguir la fi. e aços fa mas
jozment coneguda la fi. Perque es
necessari si volem aconseguir la fi: q̄
la conegam. Car deuē pensar: q̄ ari
cō los segōs principis son moguts
en v̄tut del primer: ari las segonas
fins mouen en v̄tut dela derrera
fi. E perço sino era lo primer prin
cipi: algu no obraria. Ari sino era
la derrera fi: e sino crehiem fos der
rer e final be. lo qual mogues nostra
voluntat: algu altre be no poria
moure nostra voluntat. Car tot quāt
vol nostra voluntat: vol en orde a al
guna cosa: la qual vol finalment e
derrera. Donchs sino es presa algu
na cosa sots rao de fi: no fariem al
guna obra de be. car posat aço cessa
tota obra humana. Per tal dōchs
q̄ siam agents e obrants be: es ne
cessari p̄mer preposar bona fi e de
guda. Car dela fi prenēt specia nos
stras obras: no poria esser bona obra

si era ordenada en mala fi. donchs es necessari primer conèixer dela fi pque siam agents e obrants en be. ¶ Segonamèt tal conèrèca prime ra requer siam agents e obrants be per eleccio. Car axicò los ballesters qui no veen lo senyal si li donan: es per cas o p fortuna: per semblant a aquells qui primer ignozà la fi: si fan be e atenen la fi: no es p eleccio/ si no per fortuna. Perq lo philosoph en lo primer delas etnicas: volent mostrar q primer es necessari conèixer dela fi diu: q conèixença dela fi dona a nostra vida gran creximent pque per aço mes acòsequim la fi. aricò los ballesters qui veent lo senyal mes certament li daran. ¶ Terçament primera conèixença dela finos fa no solamèt be obrar per eleccio: ans nos fa obrar delitablenèt. Car las obras difícils son fetas desitablas còsiderada la felicitat que acòsequim p ellas. Donchs cascun home deu primeramèt conèixer la sua felicitat. p tal q sia agent e obre be per eleccio e delitablenèt. mas maiomèt es necessari ala real ma gestat. per tal com en las obras deu entèdre lo be comu. lo qual es mes necessari e diuinal ql singular. Es manifest: q molt es necessari ala real maifestat primer conèixer la sua felicitat. p tal q las obras comunas q son en alguna manera diuinas/ faça delitablenèt e per eleccio. ¶ La segona via pque lo rey deu conèixer la sua fi: es per ço cò es regidor dels altres. car si be la sageta no pot veure lo senyal: no es empatxada q no li puga dar. perq es endreçada per lo ballester al senyal. Car coz mes es necessari al ballester veure lo senyal que ala sageta: axi mes es necessari ala real maifestat conèixer la felicitat que no lo poble. per quel ha endreçar e regir.

Blosa de Trásmutacions.

¶ Trásmutació. Segòs lo philosoph en lo segon de anima quant se engendra algun animal: la materia de aqll va per diuersas formas trásmudant se dela impfeta ala p feta/ fins ve a vna forma vltima. que es la mes perfecta que aquella materia pot rebre. Exemple quant se engendra lome diu lo philosoph: q la sua materia primer te forma de embrio. q es vna cosa que viu e no sent nj creix. apres aqlla materia q es embrio: reb forma de planta que es anima vegetatiua. ço es quens fa creixer e nodrir e totas las operacions q fa la anima vegetatiua. e aquesta forma es mes perfecta que la del embrio. Apres reb la forma de aial propiamèt que es la anima sensitiua. las operacions dela qual son veure e oir e las dels altres sensys exteriors e interiors. segons es dit en vna glosa/ q comença. cò tota doctrina sobre lo segò capitol de aqsta primera part de aquest primer libze. E aquesta forma es mes perfecta q la vegetatiua. apres aquesta materia reb la forma intellectiua. que es la anima racional/ que fa home. E aqsta es mes pfecta que totas las precedents. E per ço diu lo egidi que la materia va per degudas trásmutacions/ fins aconèguen la mes perfecta forma faent ne còparacio/ que axi va lome per degudas obras de las impfetas alas perfectas/ fins ha artes felicitat.

Blosa de Las e fortuna.

¶ Las e fortuna. Lo philosoph: en lo segon dels phisichs en lo capitol de fortuna inuestigant q es cas e fortuna diu que fortuna es causa per accident vers aquellas cosas/ q tenen proposit/ e en la menor part e que importa bondat o malicia.

F Primerament ell diu: que fortuna es causa per accident. aço diu a differència delas causas que son causas per si. Car no altres hauen duas maneras d'causas. ço es a saber vnas causas las quals s'õ ditas causas per si. ço es aquellas causas que fan lo effecte/lo qual per ellas es p'posat a fer erimpli açicom es lo fuster/qui fa la cara la qual haura p'posada d'fer e de fet la fara o la haura feta. açuq' fuster es dit causa p' si qui ha feta la cara que hauria p'posada fer. Altres causas son/que son ditas causas p' accident. e açq'tas s'õ açicom quant los homès van a fer vn effecte/que hauran p'posat. e esde ue se per accident que faran altre effecte/que no hauen deliberat fer ne sabien lo haguessen a fer. açicoz si algu hauet p'posat anar fer oracio/e ans de esser ala esglesia li esdeuenia trobar alguna cosa de estima o que li esdeuengues algun desastre les quals cosas ignoraua li haguessen a sdeuenir Segonamèt diu vers las cosas q' tenen p'posat aci prenenteniment/qui pot entendre per p'posat. E diu qui pot entèdre a diferència del entenimèt dels infants qui no poden entendre. e per consequent no tenen p'posat. e dels animals bruts per lo semblant. per la qual rao en los tals no cau propiament fortuna/puix no han p'posat Terçament diu e en la menor part perque tal fortuna no ve tots iorns cõ los effectes quis segueixen cada dia. com menjar dormir parlar/q' son effectes naturals. Quartament diu: que importa bondat o malicia Car los effectes de fortuna segons lo philosoph en lo capitol prop allegat han de importar felicitat o infelicitat que son bondat o malicia. açicoz si gratant me lo cap me trenca que vn cabell/o anât ala esglesia me

trobe vna agulla. que son cosas de tant poch: que no importan be ni mal. E aço meteix es cas. sino que fortuna es sols en las cosas/q' tenen p'posat. e cas es açien las que no tenen p'posat: com en las que tenen. E perço diu lo philosoph en lo loch prop allegat: que tota fortuna es cas. e no tot cas es fortuna. E p'ço com vulgarmèt se diu: que açq'ls qui prosperan ab eleccio treballant e ginyant se las cosas vtils e honorables: son ben afortunats: deu esser notat que açit parlar es impropi. cõ fortuna no sia sino en los effectes ignorats. e los qui açi prosperan: no ignoran açi prosperar. mas propriament los tals se deuen dir ben fadats. perço cõ fat es aquella inclinacio natural/que rebla creatura quant neix. que ve per la influencia dels cosos superiors. per la qual inclinacio som moguts a fer tals effectes. pero la tal inclinacio nons necessita a fer tals effectes. sino o lauors no tendriem franch arbitre segons diu sanct agust en lo dotze de ciuitate dei capitol. x. disputant contra los stoichs/qui tenien lo contrari.

Blasa de l'habit.

Habit es vna qualitat engenrada en nostra potencia per molts actes açicom per molts actes de donar nos sem liberals. e per molts de fortitut forts. e per molts de auaricia auars e per molts de furtar ladres pero la liberalitat fortitut auaricia la dronicõ no son los actes: sino açq'la qualitat p' los actes en nostra potencia engenrada. la qual qualitat disponen la potècia la fa obrar p'õptament facil e desitabile. no que aç quella qualitat engendre los actes Car lo mechs noble no pot engenrar lomes noble. E haue duas maneras de habit/virtuos/e vicios. lo

virtuos se engera per actes virtuosos. lo vicios per viciosos. E per lo ques diu que virtut es habit stat en lo mig: deu esser notat que virtut se pot considerar o en quant be/o en quant es habit moderant nostras operacions portat las al mig. Sis considera en quant be: es contrari a mal e per consequent es estrem.

Car mal es estrem e lo que li es contrari es estrem segons lo philosoph en los predicaments capitol de contrarietat. Sis considera en quant es habit moderant nostras operacions portat las al mig: es virtut per las quals raons se mostra: q virtut pot esser estrem e mig. e per leuar vn dupte que comunament se diu que tot estrem es vici: deuem entendre: que tal parlar es fals: entenen ho de totes cosas. com haia m. puat que virtut pot esser estrem: pnenent la en quant be. mas entense lo tal parlar dels estrens de moralitat. Car duas maneras hauem de estrens: naturals e morals. Estrens naturals son las cosas bonas e malas que fa natura. daquestas ari las bonas e las malas son estrem. Estrens morals son los que son fets per nostres actes. com es maça dar/ques fa p. dichs. e no dar quens fa auara. En aquesta manera lo estrem no es virtut. ans virtut es lo mig de aquests estrens. ço es liberalitat. E per lo ques diu en la diffinició de virtut q es habit electiu: deuem saber q aqll es habit electiu: qui es en nostra libertat fer lo/ono fer lo. e per ço no aconseguint merit e demerit. E ari ho enten lo Egidi en lo parlar que fa en aquest capitol.

Blosa d'Ho basta fer bonas obras.

Ho basta fer bonas obras. En nostras operacions podem confide

rar duas cosas: la intencio e los actes. E segons la intencio dié la obra esser feta be o mal. Car ab tot faça bona obra: la intencio la pot fer mala. lament. ariçó feren los iueus en matar Jesu crist. qui feren bona obra e sancta. e feren la malamét: perque la intencio dels era perueria/no mirant la fi que sen deuia seguir/ sino per dar fi a sa malicia. per lo còtrari hi pot hauer mala obra feta bona/ mèr. ariçó son la mort que feu moyses del egipcia/ segons legim en lo exodi capitol segó. lo qual acte son mal/ pero son fet iustamét e be. per que la intencio son per lo zel de deu.

Blosa de Primer principi.

Primer principi. Lo actor de causas en la primera pposicio diu/ que las causas segonas q son los segons principis mes obran en lo efecte en virtut dela primera causa/ q es lo pmer principi/ q en la virtut ppropia. E ximpli lo sol planetas e tota la machina celestial sò segós principis a differéncia d' diu q es lo pmer principi. plo qual tot es mogut. e son ari ordenats aquests principis/ que nengu dells potia cócorrer en operacio alguna: si pmer no es mogut per lo primer principi. E ari podé cloure/ q los principis segós moue e son moguts mes en virtut del primer q en la propria. E p lo semblat las segonas fins qu'es podé dir segons principis: cò fi e principi sien vna mateixa cosa en la intencio moue e son mogudas en virtut dela darrera fi. E ximpli ariçó studiát algu la fi de tal studi es entédre. pero aquest entédre es ordenat a altra fi en los virtuosos a còtemplar la diuina essencia/ q es nostra beatitut segons diu sant Johan en lo euangelii capitol quinze que la vida eterna es conixer deu e Jesu crist/ lo qual

ell frames. La cosa es quel enté
 dre que es segda si en respecte dela
 virtut: nos mou en vtut dela beati-
 tud: q es vltima fi. E aço es lo q vol
 dir lo Egidi: q la conaxença dela vlti-
 ma fi nos mou a voler attèper la
 segda. E si la vltima fi nons mouia
 no deshariem la segona. com sia oz
 denada a aqlla. Car axi se ha la fi
 vltima ala segona: cò lo primer pna
 cipi al segon.

**Capitol iij. que no deu pos-
 far la real magestat la sua fe-
 licitat en voluptats: e de-
 ligs carnals.**

LO poble segons lo mes
 no percep sino las dele-
 ctaciós sensiblas. E seg-
 gons comunament es
 dit las delectaciós sen-
 siblas maiors son las del toc tast e
 gust. Mas parlât segós veritat las
 delectaciós spirituals sens còpara-
 cio son millozs q las sensiblas. E p
 tres vias podem cercar: q felicitat
 no deu esser posada en delectaciós
 sensiblas. Primeramèt quant al
 present se esguarda: felicitat sem-
 bla imposse tres cosas/be pfer e p
 si sufficient. Car aqll diem felix: qui
 ha attes allo en q majormèt es per-
 fet be. E lo philosoph en lo primer
 delas Ethicas donant diffinició de
 felicitat diu: que es si delas cosas
 obradas pfer e per si sufficient be.
 De aço primeramèt se segueix: que
 felicitat es alguna cosa segons rao
 dicta. car cò los bens segons rao e
 entenimèt sien bens pfects d tot en
 tot: e los segdolo seny corporal son
 segons alguna apparencia e temps
 present. Donchs si es dit q felicitat
 es be pfer: necessari es sia be segós
 enteniment e rao. De aço se segueix
 q felicitat sia en bens dela aia e no

del cors. Car com lo cors sia orde-
 nat ala aia axi com la materia a la
 forma: e com la cosa impfeta ala p-
 feta. los bens del cors son impfets
 en respecta dels dela anima. E per-
 ço no dicta rao: axi sien seguits coz
 los dela anima. Donchs perque fe-
 licitat diu be pfer: diu be segons
 anima e rao. car en la obra dela aia
 segons rao sta be pferet huma: Se-
 gós es declarat en lo primer delas
 ethicas. Primeramèt donchs cò
 delectacions sensiblas no son ben p-
 fet ne segons anima ne rao: es cert
 q en tals no deu esser posada felici-
 tat. E que aquestas delectaciós no
 sien be pfer ne sufficent: facilmente
 es manifest. Car allo que axi es bo
 es necessari còtente nostre appetit
 Mas aquestas delectacions no pos-
 den contentar nostre appetit/segós
 cascu ha experiència en simateix. e
 pço diu lo philosoph en lo terç del-
 las ethicas parlant de tals delecta-
 ciós: que son insaciablas no podèt
 contètar lo appetit. Segonamèt
 en tals delectaciós no deu esser pos-
 sada felicitat: perque no son bès se-
 gós rao: ans son mes segons lo seny
 corporal. Car los bens segós raho
 quât maiors son tant mes reten la
 rao liberta. Car no es còuinèt que
 ço que es segós rao empatxe la rao
 Mas las delectacions sensiblas si
 son forts impedeixen la rao: segós
 es scrit en lo terç delas ethicas. Ter-
 çament no deu esser posada felici-
 tat en los bès sensible. car mes son
 bens del cors q dela aia. Donchs cò
 lo cors sia ordenat ala aia e no per
 lo contrari: si felicitat es be final/
 al qual tots los altres son ordenats
 aquest be no deu esser posat en volu-
 ptats sensibles/q son bens del cors
 sino en operacions virtuosas/ que
 son bens dela anima. E podem dir:
 que algunas delectaciós son degus

das e honestas, pço com las operacions virtuosas donan molt gran delectacio al home bo e virtuos, pero alguna delectacio no es essencialment felicitat. ab tot puga esser alguna consequent a felicitat. mas p declarar aço no es d aquest present negoci. q per auant alguna cosa ne fera dita quant al pñent basta saber que algu no deu posar la sua felicitat en delectaciõs sensiblas. e molt menys la real maiestat. lo que podè mostrar p tres vies. La primera p quel abaxen de sa dignitat. La segona p quel fan menysprear. La terça p quel fan indigne de senyoreiar. Primerament lo abaxen. Car ha uem damunt dir: que en vida voluptuosa participam ab las bestias. e aquells qui ari desijan viure elegeixen vida de bestias. Dõchs com algu stant en dignitat mes alta: tant mes p tal vida es baixat. Car es dit que cadaun rey e princep es e deu esser sobre home e diuinal totalment. E segona es escrit en lo cinque delas politicas: la senyoria deu respondre ala granesa dela dignitat. E quant algu es maior princep: tant deu sobrepuar los altres en dignitat d vida e en grau de bondat. dõchs aqll qui es en tant alt stat: no es digna cosa elegeisca vida de bestias. per la qual es baixat. Segonament la real maiestat no deu posar sa felicitat en tals delectacions: per que no sia menyspreat. Car diu lo philosoph: en lo cinque delas politicas: q molt es necessari als princeps esser temperats en las delectacions corporals. E mostra q aquells quis donã a tals delectacions: son semblants als qui dormen e als embriachs. Car los qui son bats a tals delectacions perdau raõ: ari com los qui dormã e los embriachs. dõchs cõ segons lo philosoph no sia facil

ment menyspreat: lo qui es temperat. Mas lo embriach: no lo qui verla: mas lo qui dorm. E tercerament la real maiestat no deu posar la sua felicitat en tals delectacions: p que no sia indigne de senyoreiar. Car algu no elegeix los iouens en regidors: p que es cosa indigna ioue vie d senyoria. E segons es escrit en lo pmer deles etiques: ioue segons edat e segons costumes no difereixen. Car lo qui segueix delectaciõs sensiblas posat q sia vell de tẽps: per tant cõ es ioue de costumes: es indigne de senyoreiar. Deu esser donchs notat diligentment: q ari com no difereix esser ioue de edat e de costumes: no difereix esser vell de costumes e de edat: mas si es vell de temps e ioue de costumes: senyoreia indignament. E si es ioue de edat e vell de costumes: es digna de senyoreiar. Car diu lo philosoph: q no son elects los iouens en regidors: no p que sia cert: que no sian prudents. mas per que no es cert ho sien. E perço si es cert: q haian costumes de vells: e q en ells sia prudencia: son dignes de senyoreiar. Aquesta es la cõclusiõ d capitol: q l princep deu esquivar delectacions desordenadas. p tal que no sia baixat ni menyspreat: me indigne de senyoreiar.

Blasa de Delectacions sensiblas.

Delectacions sensiblas. Dues maneres haue de delectaciõs. vnas sensiblas: les quals prenem ab los sens: altres spirituales o intelligibles. les quals prenem ab la anima intellectiua. Las sensibles son los delits o desigs carnals. quis diè voluptats o appetits a diferència del desig de l'entimèr. quis diu voluntat o appetit intellectu. Las delectaciõs intelligibles son las del en

teniment q̄ es entendre saber e spectacular e altres. E lo que diu lo Egi di: que lo poble comunamēt no coneix sino les delectaciōs sensibles: es perque natura humana p lo peccat del primer home fon escurida e apartada dela puritat del entēdre. segons diu lo mestre en lo segon de les sentēcias distincio. xliii. E per ço no coneix aquellas delectaciōs del enteniment axi clarament com adam ans del peccat. e las que entē ateny ab gran fatiga de studi. E per ço diu Egi di: que lo poble comunamēt no coneix sino las delectaciōs sensibles. Diu comunamēt per los mes. com sien molt poch los qui studian a esguart dels altres.

Blosa de Alguna delectacio no es essencialment felicitat.

¶ Alguna delectacio no es essencialment felicitat. Felicitat es aq̄lla intelligencia que reb lo nostre enteniment dela essencia diuina. la q̄ll se appella en moltas maneres p los sants: coes gloria/vida eterna/e beatitut. E aquesta felicitat no podez ateny sino mijançant les obras virtuosas en les quals se delitā los virtuosos. Pero aquest delit de les virtuts no es felicitat. com lo tal delit no sia la intelligencia que rebz dela essencia diuina: sino dels medis quens portan a gloria. E per ço diu lo mestre en lo primer de les sentēcias distincio. primera: que no deuem fruir de les virtuts mes vfar.

fruir segons sant agusti en lo primer d̄ doctrina christiana es amar la cosa per simateixa/e no per altra fi: axicom amar deu. lo qual deu es fer amab ab amor de frucio e no p esguart quēs done paradís o altres bens. mes vfar segos ell mateix. en

lo capitol preallegat es amar alguna cosa referint la en altra. coz qui ama lo prohibime e serua los manaments per amor de deu. E axi deuē amar les virtuts ab amor de vs e no de frucio. per ço com per ellas adq̄rim la gloria. Per la qual rao se mostra lo delit que hauem de les virtuts no esser felicitat. E per ço diu Egi di: que alguna delectacio no es felicitat.

Capitol sete que no deu posar la real magestat sa felicitat en riquesas.

D philosoph en lo p̄mer de les polithiq̄s parteix dues maneres de riquesas diēt: algunas son naturals altrás artificials. Riquesas naturals son aquellas q̄ delas cosas naturals son exides. ço es lo que es p̄s dels camps arbres e bestias. e generalmēt totes les cosas que entre les riquesas naturals son comptadas o presas les quals seruxen a menjar e a vestir. Les artificials son les que per art e industria dels homens son trobades. E ab aquestes son cambiades les naturals. axicom es or e argent e generalmēt tota moneda. Les quals riqueses no releuā per si sens altres mijans les fructures corporals. mas per cambi hi seruxen. E ar or e argent p̄be naturalment son metalls pero ells son riq̄sas artificials/ mas en la vna ni en la otra de aquestas riquesas no deu esser posada felicitat. E ar toca lo philosoph en lo primer de les polithiques tres coses p̄ les quals podem cercar: que en riquesas artificials no deu esser posada felicitat. ¶ Primeramēt p̄tal coz les riquesas artificials son ordenades a les naturals. Segonamēt perque

tals metalls son riquesas p ordinacio dels homens. ¶ **L**ercamèt per ço com per si no satisfà ala fretura corporal. ¶ **L**a pmera cosa p q felicitat no deu esser posada en aqstas riquesas: es pque les artificials son ordenades a les naturals. **E** pues ari. **L**ar es dit damüt: que felicitat es aquell be al qual totes los altres son ordenats. pço les riquesas artificials pque son ordenades a les naturals: no poden hauer rao de felicitat. ¶ **L**a segona cosa pque en tals riqueses no deu esser posada felicitat: es pque no son riquesas/ sino p ordinacio dels homens. **E** pues ari **L**ar pque verdadera felicitat es be nostre segons si: no es be nostre per ordinacio dels homens tant solamèt mas les riqueses artificials no hã que sian riquesas sino p ordinacio dels homens. **E** perço es escrit en lo primer deles politiques: q mudada la costuma ela disposicio dels homens aqstas riquesas no han algua dignitat ne util. **E** q tant or e tats diners valeguen tant foment: aço es pque segons ordinacio dels homens los diners son molt extimats. ¶ **L**a terca cosa pque en tals riqueses no deu esser posada felicitat: es pque or e argent e totes les monedes no solamèt no cõtentan la aia/ ne son be perfer: ans encara p si no satisfan ala fretura corporal. e ari mostra. car pot se escuencir segons es escrit en lo primer delas politicas q algun rich de peccunia muira de fam. q allí mateix se recita de vn/ q hania nom Meda q com maça fos desijos de or/ segons se diu per faulaz impetra de nostre senyor que tot quant tocassos fet or. e com tocamment es en cascuna part del cors: no podia res tocar/ q nos cõuertis en or. per manera q ell hague molt or. pero mozi de fam. lo que no fora

si lo or e les altres monedas fossen veras riquesas satisfissent verament a fretura corporal. Donchs pque las monedas son ordenadas a altra cosa/ e pque son riquesas p ordinacio dels homens/ e perço com no satisfan p si ala fretura corporal en ellas no deu esser posada felicitat. **E** q en riquesas naturals aqllas q per si satisfan ala fretura corporal no dega esser posada felicitat: facilmèt se mostra. **L**ar cõ felicitat sia be molt noble deu esser cercada. **E** cõ la anima sia milloz quel cors: felicitat no du esser posada en tals riquesas q son be del cors. sino segons damunt es dit en obras de virtut/ que son bens dela anima. Dõchs a cascun home deu esser detestable: posar la sua felicitat en riquesas/ e molt mes al rey. **L**ar si lo rey posa la sua felicitat en riquesas: tres grãs mals sen segueixẽ. **L**o primer q pert molt grans bens. **L**o segon que es fet tiran e cruel. **L**o terç pque es fet robador e destruidor del poble. ¶ **L**o pmer ari proua. car aqll qui desija peccunia com a fi/ e tem dar peccunia: iames pot esser home de gran magnificencia/ lo qual deu fer grans despesas. ne fera magnanim. car tement perdre pecunia no assaiara algua gran cosa. ans cõ aquell sia magnanim/ al qual alguna cosa corporal no es gran/ segons vol lo philosoph en lo quart delas ethicas en lo capitol d magnanimitat/ p tal com en la opinio del auar e de aquell qui posa la sua felicitat en riquesas/ las riquesas son alguna grã cosa: impossible es/ que tal sia magnanim. Si dõchs magnificencia e magnanimitat son grans bens/ molt deu esser ornada la real magestat de tals virtuts. ¶ **L**o segon mal es: que es fet tiran. **E** proues ari. car es diferencia entre rey e tiran/ segons sera manifest

en lo terc llibre/có sera determinat del regiment del regne. Car rey es aquell qui primer enten en lo be del regne. e si enten en be propzi aco es cõsegüentment e accidental. Mas lo tiran per lo contrari principalment enten en be propzi. E si enten en be comu: es p consequet en quãr del be comu li ve be ppzi. Donchs cõ la si maior mêt sia amada: aqll q posa la sua felicitat en peccunia principalment enten thesaurizar alimãteix peccunia aiustant. e no es Rey mas tiran: cõ no entega principalment en be comu sino propzi. **¶** Lo terc mal es: pque es fet robador del poble. E pues ari. car la si ari fortment es amada: q cascu studia p cascuna via: cõ poza acõseguir la sua fi. E aqll qui posa la sua felicitat en riquesas no penca si deffa viudas e pobills: ne si roba lo poble e la cosa publica: sole q puga peccunia aiustar. Car aqll qui enten q es impoztat p aquest nom si no li pot esser a magat: q cascu home en aqlla manera q li es possible: vol aconseguir la sua fi. Es donchs tiran e cruel: si ari vol esser senpor: q no pcure lo be dela cosa publica. Mas lauors es robador: cõ no solament no pcura lo be: ans fa mal. Perque si es detestable: que perda grãs bens: e sia tiran cruel e robador del poble: equiuale es: que pose la sua felicitat en riquesas.

Capitol. vyte q la real maiestat no deu posar la felicitat en honors.

DE r vctura molts qui viuen segons vida polithica: crehen que felicitat deu esser posada en honors. pque los mes ciutadans molt desjan esser honrats.

¶ Tres cosas deuen esser consideradas en honors. per las quals p tres vias podem cercar que felicitat no deu esser posada en honors. La primera pque honor es be a altra cosa ordenat. La segona pque es be exterior. La terca pque es maior be en aquell qui honra q en lo qui es honrat. Mas felicitat per lo cõtrari no es be a altra cosa ordenat. ans es be al qual tots los altres bens son ordenats. ne es be exterior: ans es be dins la anima. e ha lo esser maiorment en aquell de qui es la felicitat. **¶** La primera via que honor es be a altra cosa ordenat: ari proua. Car es manifest p lo philosoph: en lo primer delas etbricas: que honor es do de reuerencia en testimonni de virtut. Donchs la rao perque los homens molt volen esser honrats: es perques mostren sauis e virtuosos. als quals maiorment es deguda honor. E diu lo philosoph: q algu no cura esser honrat per sos infants. Car reuerencia de fals no es degut testimonni de sauiesa e virtut. **¶** Donchs si honor es be ordenat a virtut en honor no deu esser posada felicitat sino en las virtuts. **¶** La segona via perque honor es be exterior: ari proua. Car ia es dit que honor es reuerencia dada en testimonni de virtut. Lo testimonni si plenament vol manifestar lo que testifica necessari es senpale alguna cosa. E aquellas cosas que son dins lome: no son manifestas a nosaltres. sino las exteriors. Car no haucm noticia del que algu peca. sino del que mostra defoza. La reuerencia dõchs que es honor: si ha de manifestar la virtut de aquell aqui es dada no basta sia pçada. ans se requer sia feta defoza. Dõchs honor es be exterior: pque es reuerencia dada p senpals exteriors. Perque si felicitat no deu

esser posada en bens exterioris/ que son meno2s b2s:ans deu esser posada en bens interioris/q son maio2s segueix se que felicitat no deu esser posada en hono2s. La terça via per que hono2 es mes en aqll qui honra que en lo qui es honrat:aris pua. Car diu lo philosoph en lo pmer de las eticas/q si en hono2s es posada felicitat:seguir se aquella guersitat reprovada:que felicitat sia mes en altri que en lo be de qui es. Car segons comunament es dit cortesia es de aquell qui la fa. Axi per semblat hono2 es mes en aquell qui la fa q en aquell qui per tal reuercia es honorat. E mostras semblantmet aco esser manifest. Car si algu inclinant sumateix honra altri:cert es q aquella inclinacio es propriament en aquell qui si mateix inclina. e no en aquell aqui es feta. Car lo accident es ppiament en lo subiecte/e no en lo obiecte. E si en alguna manera es en lo obiecte: mes es en lo subiecte. Donchs aquella inclinacio mes es en aqll qui sumateix inclina/en lo qual es aricom en lo subiecte:que en aquell a qui es feta/en lo qual es aricom en lo obiecte. Be donchs es dit/que hono2 mes es en lo qui honra: que en lo qui es honorat. E com felicitat sia maiorment en lo felix/perque es no degut a algun home posar la sua felicitat en hono2s creent esser felix/si per los homes es honorat. E aco maiorment deu esquiuar la real maestat. lo que podem cercar per tres vies prouat que si lo rey posa la sua felicitat en hono2s:tres mals se segueixen. car sera bo superficialment presumpuos e iniust. La primera aris proua. car si posa la sua felicitat en hono2 p q algu sia honorat: basta q sia vist esser bo.e no curara esser bo segons assistencia/sino superficialment. on

lo philosoph en lo libre delas politicas diu/que los qui solament curan de hono2s son fictes Donchs si maiorment lo rey deu esser bo segons assistencia: maiorment no deu posar la sua felicitat en hono2s pque no sia fecte. La segona via que sera fet presumpuos aris proua. car com la si maiorment sia amada: si lo pncep posa la sua felicitat en hono2s:per tal que puga acoseguir hono2 presumpuosamet metra la sua gent a tot perill. Exemple hauē de aco de vn fill de vn pncep de Ro2ma qui hauia nom torcat. Lo qual essent maça desijos de hono2 cōtra lo manant del pare se cōbate. E lo pare perque los altres no prenguessen exemple ne fossen maça desijosos de hono2: mata son fill axi psumptuos. no cōtrastant hagues haguda victoria de son enemich. La terça via pque sera fet iniust: aris proua. Car pertany se del pncep distribuir los seus bens segons dignitats delas personas. E si posa la sua felicitat en hono2s/perque la si ab molta affeccio es amada: no retribuiria alas personas segōs dignitats. sino que partiria losbens en aquella manera que puga aconseguir maior hono2. Donchs si lo rey posa la sua felicitat en hono2s: ell no sera bo sino superficialment. e sera mal en lo poble qui li es comanant. perque no duptara posar lo a perills presumpuosament. E sera mal en suas cosas/perque no las distribuiria equalment segōs la dignitat delas personas.

Blosa de Accident.

Accident. Una diuisio fa lo philosoph en lo cinque dela methaphisica dient/que ens que vol dir cosa se diuideix en substancia e accident. Car noy ha cosa alguna/que no sia

substància o accident. ab tot que sub
stancia e accident nos poden sepa
rar naturalment la un del altre ans
son en vna cosa mateixa abduys.
Axió es en lo / on es la sua substàn
cia q̄ es lo seu esser e color sabor pō
derositat amplitut e moltes altres
cosas q̄ ha: son accident. E segons
posirí en lo capitol de accident diu
que accident es vn ens que pot esser
cōiunct al subiecte e separat de aq̄ll
sens destrucció del subiecte. axi com
la sciencia / q̄ es accident q̄ pot esser
coniuncta o separada dela aia sens
corrōpze la. ço es oblidat la. Diu se
la anima subiecte dela sciencia / p̄ que
sta sots aquella. Car axi lo vestir
cobze lo cors: axi la sciencia vist la
anima e tot altre accident son subie
cte. E subiecte pot esser en q̄tre ma
neras. Primeramet p̄ subiecte d'at
ribucio. Segonamet p̄ subiecte de
inherencia o informacio. Tercamet
per subiecte d' virtual o vital immu
tacio. Quartament per subiecte de
pposicio. Subiecte de atribucio:
es aq̄ll al qual se atribueyen totes
las cosas de q̄ ell es subiecte. Axió
en la theologia / q̄ lo subiecte es deu
per ço coz tot lo que tracta en ella
se atribueix a deu. Car diu lo philo
soph en lo primer dels posteriors: q̄
axió en lo exercit tots son sotsmen
tos a vn princep atribuint a ell tot
lo que fan axi en la sciencia tot lo qui
si tracta se atribueix al subiecte. e p̄
cos diu subiecte de atribucio. En
la methaphisica segons diu lo phi
losoph en lo q̄rt: lo subiecte es ens.
p̄ que no tracta sino dela entitat de
las cosas. La entitat es lo esser de
aq̄llas. en la philosophia natural se
gons lo philosoph en lo primer dels
phisics: es lo subiecte cors natu
ral. ab tot lo Scot diu q̄ no. En la
medecina segons lo Axió e tots
los altres metges / Lo subiecte es

cors natural / en quant es sanable.
En la arismetica es lo subiecte lo
nōbre ques diu quantitat discreta.
En la musica es lo subiecte lo nom
bre comparat al so. ço es cō con
dan en lo cāt quatre p̄nts ab cinch
tres ab dos e en moltes altres ma
neras. En la geometria es lo subie
cte quantitat continua. ço es tante
palms o tante. En la astrologia lo
subiecte es cors astrifer. ço es stela
o cors central. ço es circular. En la
logica es lo subiecte silogisme. Que
es silogisme es dit en vna glosa:
en aquest primer libre p̄mera part
capitol quart. la qual comença per
suaies. En la rhetorica lo subiecte
es parlar ordenadamet. En la grā
matica lo subiecte es cōgruitat de
parlar. ço es fer bō lati. Tots aq̄sts
subiectes se entenan p̄ lo de atribu
cio. p̄ ço com tot lo que tracta en
cascuna sciencia se atribueix al su
biete de aq̄lla. E p̄ la distincio dela
subiectes son distinctas las sciencias
Car diu lo philosoph en lo segon de
anima / q̄ las sciencias son distinctas
p̄ que son las cosas de que tractan.
¶ Subiecte de inherencia o informa
cio es qual seuol cosa que p̄ los acci
dents es cuberta. axió es en l'escut
cubert de blancor e aquest cobz ir se
diu informacio. dela qual l'escut es
lo subiecte. Diu se encara subiecte
de inherencia: pertant eō sōste aq̄ll
la blancor / la qual naturalment no
poria star sens subiecte. E la inherē
cia no es altra cosa sino aq̄lla imp
fectio / q̄ es en la blācor de no poder
star p̄ si. ans es necessari sia sostēgu
da per l'escut o pedra o part e o qual
seuol altre subiecte. E en aq̄sta ma
nera podē coneeixr / q̄ cascuna cosa
que no pot star per si / ans es necessa
ri stiga en altra: es accident. E axi
es la sciencia que sta en la anima. la
odor en los perfums. la gregor en

lo2. la calor en lo foc. e axi de mol-
 ras altras semblants cosas. Car nē
 guna delas q̄ hauem dit pot star na-
 turalment/ sens q̄ no sia per altra so-
 stenguda. Car sobre natura no es iā
 possible. cō en lo sacrament del al-
 tar stigan sens subiecte. ço es per
 si/segons diu lo mestre en lo quart
 delas sentēcias distinctio. viij. Sub-
 iecte de vital o virtual immutacio
 diem esser: quant alguna cosa se mu-
 da en altra. e en axi q̄ la mudada sia
 viuente. axicō la color que muda la
 potēcia visiuā de no veent en veēt.
 e lo so muda la auditiuā de silenci
 en oir. En aq̄sta manera vna ma-
 teixa cosa es subiecte e obiecte pero
 diu se obiecte: p̄que pot esser apres
 per la potēcia. E diu se subiecte p̄
 que pot moure aq̄lla mudant la ac-
 tualmēt. E diu se subiecte de vital
 immutacio p̄q̄ la cosa q̄ muda te vi-
 da. car en altra manera si lull no te-
 nia vida/ p̄be la color li fos presen-
 tada: nunca lo poria mudar de no
 veent a veent. E axi podem discor-
 rer per todas las altras potēcias
 e obiectes. ¶ La quarta manera de
 subiecte es subiecte de p̄posicio. axi
 com qui diu/ pere es home. De aque-
 stas tres paraulas la primera diu su-
 biecte/ la segona copula/ e la terça
 predicat. E aq̄st parlar pere es ho-
 me en logica se diu p̄posicio. ço es
 vna rao perfecta. E en tota p̄posi-
 cio hia de hauer las tres cosas/ que
 ditas hauem. ço es subiecte copula
 e predicat. Lo predicat e subiecte
 es mester se ajusten per algun mig.
 e aquest mig se diu copula. axicō es
 aq̄sta diccio es en lo parlar q̄ dit ha-
 uem. Pero lo pere se diu subiecte: p̄
 que p̄ceet la copula. e lome se diu
 predicat p̄que ve apres la copula. e
 en aq̄sta manera deu esser entes q̄ es
 subiecte de p̄posicio. E p̄ cōclusio
 de tot lo q̄ dit haue: deu esser entes

q̄ lo egidi en lo parlar q̄ fa diēt/ q̄ la
 hono2 mes es en lonrāt q̄ en lonrat
 e q̄ lo accident mes es en lo subie-
 cte q̄ en lo obiecte: p̄en p̄accident
 la hono2 e p̄subiecte aq̄ll qui la fa e
 p̄ obiecte lo qui la reb. certa cosa es
 q̄ com segons es dit/ lo accidēt nos
 pura separar de son subiecte natu-
 ralmēt: la hono2 es inseparable del
 qui la fa. ab tot q̄ en alguna mane-
 ra es en lo qui la reb. axicō la visio
 ab q̄ veē la pedra: es en lull e en la
 pedra. pero p̄p̄riament es en lull e
 impropria en la pedra. e perços diu
 comunament/ que la hono2 mes es
 en lo honrāt que en lo honrat.

**Capitol. ix. que la real maie-
 stat no deu posar la sua feli-
 citat en gloria e fama: de a-
 quest mon.**

Gloria e fama differēxē
 de hono2 e laoz. p̄que ho-
 no2 e laoz son causa d' fa-
 ma e gloria. Car p̄ço es
 algu en fama e gloria cō
 es loat e honrat mas encara hono2
 differēx de laoz/ p̄que es mes viuēt
 sal. Car laoz no es p̄p̄riamēt sino p̄
 senyals vocals. mas hono2 es per al-
 guns sēpals exterioris. e p̄ço es scrit
 en lo primer delas ethicas/ que las
 parts de hono2 son sacrificis recoz-
 dacions en los versos metrificats/
 cōstruccio de tēple antiquitat p̄me-
 ra/ e nobleza de sella/ adozacions/ e
 tots altres senyals exterioris/ qui sō
 deguts a reuerencia. Gloria e fama
 hā acostumat esser p̄sas p̄ vna cosa.
 car gloria es alguna clara concixē-
 ça de algia cosa. p̄ço cō gloria es al-
 guna claredat. E a ço meteix es fa-
 ma. Car es alguna clara concixen-
 ça per laoz. E si voliez en alguna
 manera partir entre gloria e fama
 diricim/ que fama neix de gloria.

Aquest donchs sera lo orde que gloria neix d' honoz. Car cō algu es en gran honoz se mostra clar e gloriós. E fama neix de honoz e gloria. car p̄q̄ algu es en honoz e en gloria: es hagut en fama e estina. mas p̄nent ho largament fama e gloria es per vna mateixa cosa. E p̄ventura a alguns semblaria q̄ felicitat deu esser posada en fama e gloria: Perque pot esser de gran amplaria podent se estendre p̄ diuersas parts del mō e de gran durada. E sembla que los princeps maiorment en aço degan posar la sua felicitat dient lo philo soph en lo cinque deles ethiques: q̄ algun premi deu esser dat als princeps. e aquest es honoz e gloria. E si de aço nos cōtentan son tirans. Mas aço no pot esser. lo q̄ podem cercar per tres vies. La primera p̄ que felicitat no es solament senyal de be ans es per si perfet e sufficiēt be. La segōa que felicitat solament es dels bōs e no dels mala. La terça que felicitat es en bēs interiors e no exteriors. ¶ La primera via p̄ que felicitat no deu esser posada en gloria e fama: es p̄que felicitat no es senyal de be ans es per si perfet e sufficiēt be. E fama per lo cōtrarí mes es senyal de be que no be. ne es dada solament als bons ans segōs lo demes la han los mala. e sta en senpals exteriors mes que en bōdat dins lo me. E ar p̄ço es algu en fama cō dauāt los homēs dell es haguda alguna coneixēça clara e loable. E com la nostra sciencia no sia las cosas ne causa della s'ans es senyal de las cosas e es alguna cosa feta e creada p̄ ellas. ne la fama no es la bon dat nostra n̄ ulla deualla nostra bō dat. mas solament es vn apparent senyal de nostra bōdat. perço en ella no pot esser nostra felicitat. ¶ La segona via perque felicitat no deu

esser posada en fama e gloria es p̄ que solament es dels bons e no dels mala. E que fama e gloria no solament es dels bons mas dels mala: aq̄is proua. Pertāt com moltas vegadas iuriāt som enganats e es de ues segōs lo mes aquella mala e es quiuable peruersitat: quels bons e dignes no son estimats e los mala son en fama e gloria. ¶ La terça via que es felicitat es en bēs interiors e no en exteriors. e fama e gloria p̄ lo contrari mes sta en senpals exteriors que no interiors. E pues aq̄i. Car hom no guarda sino las cosas que mostrē de fora. e no ve las cogitacions dela pença n̄ las virtuts n̄ las malicias que en lo cor stan. Mas iuriam algu esser bo e vtuos per las cosas que ns son de fora manifestas. Car aq̄icō basta a algu per que sia honrat: que mostrē bo defora: aq̄i p̄que sia dauant los homens en fama e gloria basta q̄ defora mostre los bens. E p̄que lo rey deu esser tot diuinal e quasi mig deu: es mal posar la sua felicitat en allo que es mes senyal de bon dat. q̄ bon dat en que podē participar los mala. e sta mes en senpals exteriors q̄ en bon dat dins lo me. e es incōueniēt creure esser felix: si es famos dauāt los homens e gloriós en los pobles. Dōchs no deu creure lo rey q̄ sia felix: si es gloriós dauant los homēs mas deu ho creure: si es gloriós dauant deu. Car damunt es dir: q̄ gloria e fama es alguna clara coneixēça ab laoz. E la coneixēça e sciēcia de deu segōs la present obra ha diferēcia dela nostra en tres cosas. ¶ La primera la coneixēça o sciēcia de deu fa las cosas e la nostra es feta e presa delas cosas segons vol lo comentador en lo dotze dela metaphisica. ¶ La segona cosa es: que la noticia o conaixēça de deu es in

fallible. e la nostra moltas vegades
fall. ¶ La terça cosa es: que la noti-
cia o conarença de deu es delas no-
stras cosas interiozs. mas la nostra
solament compren las exteriorz.
Donchs la nostra bōdat per si deual
la dela noticia de deu aricō lo effe-
cte dela causa. E dela bōdat nostra
la sciencia de deu no es enganada.
com la sciēcia sua no puga esser en-
ganada. ¶ Car claramēt coneix la bō-
dat e malicia: que es dins la nostra
anima. No pot esser donchs/ que al-
gu danant deu sia en gloria e fama
ne en clara noticia ab laoz/ sino es
bo e felix segons reqren sos merits
ab tot ari sia dela noticia de deu e
dela fama e gloria enuers ell: no du
esser posada felicitat en gloria e fa-
ma dels homens. E aço q̄ damunt es
dit q̄ la fama e gloria dels homens
es de grā durada e ampla: pot esser
respost que es lo contrari: ¶ Car es
poca e estreta. ¶ Segons diu Bohe-
ci/ que la fama del poble roma ia/
mes passa lo mōt caucaso. En q̄na
manera donchs la fama de vn ho-
me se pot per tot lo mon estendre. si
be tota la terra es aricom vn punt
en esguart del cel. ¶ Car segons los
astrolechs cascuna stela notabla de
vista es maior que tota la terra. dō/
ques streta e poca es la fama de vn
home. E aq̄sta fama es de poca du-
rada. car lo tēps dela present vida
es quasi vn pūt en esguart dela eter-
nitat. E com segōs lēntenimēt ho-
me sia immortal/ en aquella cosa du
hom posar la sua felicitat: la qual
immortalimēt e ppetua pot durar.
¶ E aço que damunt es dit: que de-
uia esser dada retribucio als Reys:
e aquesta era honor e gloria: no du
esser entes lo test del philosoph que
los reys principalment per son me-
rit degan cercar gloria e fama dels
homens. ¶ Car poch seria son fruct.

mas diu ho per tant que deuen esser
magnifichs e magnanims. E p be
los magnanims no ent enguen p̄n-
cipalment en honor: ans entenen
en be e honor los aconsegueix: deuē
acceptar la honor quels es dada.
¶ Car los homens no han altra cosa
maioz quels donā: segōs es scrit en
lo dcc delas ethicas. no que honor
los sia condigna retribucio: segons
allimeteix es dit. ¶ E acceptar ho-
nor com a digna retribucio pot es-
ser entes en dues maneres: D p ho-
nor en si: o segons la affectio de a/
quells qui la fan. Mas com honor
no sia sino algun senyal de bondat:
segons damunt se mostra: no es cō/
digna retribucio dels actes. Mas
enquant honor proceix dela affecti-
cio del qui la dona: ha esser aqui al-
guna conuinent retribucio. ¶ Car p̄q̄
aquells qui la donan: no han altra
cosa maioz que donen: es necessari
al p̄ncep acceptar la honor a ell do-
nada. E en tal retribucio es accep-
tada la affectio d̄ aquells qui la do-
nan: e no la honor que es dada. E si
los p̄nceps no acceptan aquesta
affectio de aquells qui li fan la ho-
nor/ e demanauē a les gēts q̄s son
comanadas altres bens exteriorz:
ells serien tirans. ¶ Car p̄ aquesta co-
sa serien robadozs del poble.

Blosa de E com la nostra sciencia.

¶ E com la nostra sciencia. ¶ Se-
gons diu sant zigosti en lo terç de
Trinitate: la nostra sciencia es en-
genrada en nosaltres per las cosas
sabudas: e per lēntenimēt dient:
que del conext que es lēnteni-
ment e dela cosa coneguda (engen-
ra la noticia: aricom del acer e pes-
drenpera ix lo foc): E nengu de a-
questa seria per si sufficient a engen-
rar lo foc/ ne tāpoch lēntenimēt p̄

si ne la cosa coneguda sola bastaria a engèrar la noticia dela cosa. mas es necessari hi còcorreguè ab dups. Per aqst parlar se mostra q la sciencia nostra no es las cosas sabudas ne principi d aqllas. mas es senyal delas cosas e feta o creada p aqllas. Exèple quat hò enten quinta cosa es home arbr e pedra: hò enten p la similitut de aquella tramesa per los senys al entenimèt segòs diu lo phi losoph en lo terç de anima. E cò to ta similitut represent la cosa de que es presa aquella similitut/segueix se la sciencia esser senyal delas cosas. E a ço vol dir lo Egidi dient q la no stra sciencia no es las cosas sabudas ne principi de aqllas/sino senyal del las. Diu la nostra a differècia dela d deu. la qual no es presa delas cosas ans ella las fa/segons diu sant Joz han en lo primer capitol del seu euā gelio/totas cosas per ell son fetas.

Capitol. i. que la real maie/ stat no deu posar la sua felicitat en potencia ciuil.

Vegeci en lo libre de regimènt de caualleria sobre totas cosas loa la industria delas batallas pque son lo qui mes exalta roma. Car maiorment so son studi en batallas tota hora studiant cò porria subiugar a si nacions. Perque segòs aqll meteix doctor vegeci deu esser principalmèt en la intèccio del princep: q abude en potècia ciuil. p que pella sotmetra a si nacions. mas si a ço era veritat: mostrar sia q felicitat principalmèt degues esser posada en potencia ciuil. lo q es falç. car lo philosoph en lo sete deles politiques pua p cinch raons: q felicitat no deu esser posada en potècia ciuil. La primera es pque artal sen

poria no es d durada. La segona pq pot esser sens bõdat d vida. La terça p ço cò es mes indigna cosa. La quarta pque p tal senporia los ciutadans son ordenats a menors bès. La cinqna p tal cò tal senporia lo de mes es dãnosa. La primera raho q tal senporia no es de durada aris pua. Car voler subiugar las nacions p potècia ciuil/ es voler senporziar p violència. e violència no pot durar. Dòchs cò las cosas fetas per força no duren: tal senporia no pota longamèt durar. ans aricò lo foch qui es de natura calda/ com scalsa naturalment: fa la sua operacio. p lo semblant p ço cò lome naturalmèt es liber: lauors se senporzia naturalmèt: quant lo senporzian liberta e voluntariament. lo q es quat lo poble liberramèt e volutaria fa los manaments del princep. Dòchs lo reyno deu creure q sia felix: si ell senporzia ab violència e ab potècia ciuil. Car p tal senporia esser violent e contra natura no pot durar. E felicitat no deu esser posada en alguna cosa tràsitoria/ sino en la q es ppetua. La segona rao pque felicitat no deu esser posada en potècia ciuil es: pque pot esser sens bondat de vida. E puaes aris. Car felicitat es p si pset be segons damut es dit. e nos pot fer q en algu sia molt gran be/ sino viu be/ e no es molt bo. aricom nos pot fer q en algu sia grã blãcor/ sino es molt bianch. e q potècia ciuil pura esser en algu sens bõdat de vida: es manifest p las cosas q hauè vist en los temps passats. ço es que molts tirans cruels han abundat en potècia ciuil. Car Dionis sicilia segòs recita lo philosoph: en lo terç deles politiques: molt abunda en potècia ciuil. e era tiran cruel e maluat e Hero emperador e altres princeps de roma molt abundaren en potè

cia civil. pero viuen maluadamēt.
Car forē de tāt luxuriosa vida: que
de tot semblauen malas fembzas/e
de tanta crueltat: q̄ en ells no sem-
blaua fos res de pietat ne clemēcia
ne misericordia alguna en ells no
era ni si trobauc. **E** p tal diu lo phi-
losoph en lo sete delas polithicas: q̄
cosa es bestial: que algu crega esser
feliç: si menys: p̄ esa bē viuere. Dōchs
en potēcia civil no deu esser posada
felicitat: la qual no pot esser en al-
gu sens bondat d̄ vida. **E** La terça
rao perque en potēcia civil no deu
esser posada felicitat es: perque tal
potencia no es nobla e digna. **E** p
ues ari. Car si felicitat deu esser po-
sada en tal potēcia: deu ess̄ posada
en digna e nobla senyoria mas sen-
yoria p̄ potēcia civil es senyoreiar
als fuēts e no als liberts. car tal sen-
yoria es p̄ violencia. Dōchs cō las
senyorias se estimen las vnas mes q̄
las otras: segōs aquells als quals
algu senyoreia. **E** ari diu lo Philo-
soph en lo primer delas polithicas
que en tant com los liberts son mil-
loz quels seruent: tant senyoreiar
als liberts es millor e mes digna
cosa que senyoreiar als seruentz.
Donchs com senyoreiar ab violen-
cia per potēcia civil no sia dels li-
berts ans es dels seruentz ella no es
nobla ne digna. **E** perço es dit en lo
sete delas polithicas: que senyoria
de liberts que es ab virtute: es mil-
lor que seruil. **E** La quarta rao per-
que en potēcia civil no deu esser po-
sada felicitat es perque los ciuta-
dans son ordenats a menors bens:
E proues ari. Car si lo príncep pen-
ça esser feliç si abunda en potencia
civil: no ordenara los ciutadans si
no a exercici delas armas e a quel-
las cosas per las quals puga subiu-
gar nacions. Dōchs ell induira los
ciutadans no a virtut de iusticia si:

no a virtut de fortitut. **E** iusticia se-
gons diu lo philosoph en lo sete de-
las polithicas: es major be que for-
titut. Donchs no ordenara los ciu-
tadans a bēs maioz aricom es iu-
sticia/sino a bēs menozs ço es a for-
titut. per tal dōchs que no perisca
lo be comu ques mes diuinal quel
singular: no deu esser posada la felici-
tat en potencia civil. **E** La cinq̄
na cosa perque la real magestat no
deu posar la sua felicitat en poten-
cia civil: es perque tal senyoria es
dammosa. **E** proues ari. Car coz fe-
licitat sia si de totas las cosas obra-
das: cascu ordena la sua vida e tot-
tas las suas obras segons lo mes
a aquella cosa en la qual posa la sua
felicitat. Donchs aquell qui posa la
sua felicitat en potencia civil subiu-
gant nacions: peruentura haura be-
simateix en temps de guerra. **E** en
temps de pau no sabra ben viuere.
Car com segōs lo mesno haia su-
diat sino en exercici de batallas: **E**
tota la sua vida haia ordenada a
fortitut e no a iusticia ne a temper-
rancia: en temps de pau en lo qual
es necessari iusticia e temperancia:
no sabra viuere. ans sera fet vicios
e encorrera dan segons la anima. p̄
la qual cosa lo philosoph en lo sete
delas polithicas vituperāt los lace-
demoniās: q̄ posant la felicitat en
potencia civil diu ari: cosa es molt
leia que com batallam participem
ab los bons. **E** cō som en pau: som
fets vituperables. Perq̄ si es no de-
gut posar la felicitat en algũa cosa
que no es durable: e en la que pot ess̄
ser sens bondat de vida: e en la q̄ es
mes indigna: e en la qual los ciuta-
dans son ordenats a menors bens:
e per la qual segōs lo mes es fet ma-
ior dan: no degut es al príncep pos-
sar la sua felicitat en potēcia civil/
ne q̄ sia feliç subjugant nacions.

Capitol. ij. que la Real ma-
gestat no deu posar la sua fe-
licitat en fortaleza e belleza
corporal e altres bens del
cors.

A tot sia be declarat q̄
en b̄s corporals no du
esser posada felicitat pe-
ro son tres b̄s del cors
que los homens desijan
molt sanitat, belleza, fortaleza. E al-
guns en aquests posan la felicitat.
los quals bens de tot son contraris
als dela anima. car los bens corpo-
rals cō menys los haia hō: mes los
desija perço ans que sian obr̄guts
semblan maiors e obr̄guts mostrā
no esser tāt gr̄s. Mas las virtuts
e los bens intellectuals o dela aia
tenen manera cōtraria. car obten-
guts son trobats maiors q̄ hom no
crehia. E perço aquells qui ignozā
lo delit dela sanieia: reprehan als q̄
entenan en sciencia. perque ignozā
la bondat delas virtuts e deles sciē-
cias. Mas si ells coneixen be sanieia
sano increparien aquells quis do-
nan a sciencias e a virtuts: ans vi-
tuperarien a simeteixs: e als qui en
tals sciencias e virtuts no studiasse
Donchs pque los b̄s corporals cō
no son haguts: sō reputats maiors
molts qui freturan de tals b̄s. los
desijan creent sien de tanta excellē-
cia que sils haurian se tendrian p fel-
lix. E perço es dit en lo primer dlas
ethicas: quels malalts posan la feli-
citat en sanitat, los pobres en riq̄sa
Los leigs en belleza. los debils en
fortaleza. E podem cercar p tres
vias: q̄ felicitat no es en fortaleza:
ne en sanitat. ne en belleza. La pme-
ra per tal com tals bens son corpo-
rals. La segona pço com son en al-
guna manera exteriors. La terça

pço cō son mutablea. La pmera
via pque en tals b̄s no deu esser po-
sada felicitat: es p̄q̄ son corporals.
E pues axi. car tals b̄s son en les
coses corporals qui son fortinesas.
Car sanitat es en las humors. belle-
za en los membres. fortaleza en los
ossos e nirus. car segōs vol lo phi-
losoph en lo terç dels topicchs: sani-
tat es equaltat delas humors. belle-
za es mesura dels mēbres. fortaleza
ppozicio dels ossos e nirus. E perç
q̄ las humors mēbres e ossos e nirus
son coses corporals. sanitat bel-
leza e fortaleza son dits bens corpo-
rals. dōchs en ells no deu esser posa-
da felicitat. La segona via perq̄
en tals b̄s no deu esser posada felici-
tat: es p̄q̄ son en algūa manera ex-
teriors. e pues axi. car home segōs
lo philosoph en lo segō d anima es
mes intellectual q̄ sensual. E la ani-
ma es mes del home q̄ no lo cors. e
tostemps la forma diu mes natura
dela cosa q̄ la materia. aq̄lles coses
donchs son a nosaltres molt interi-
ors: q̄ son de part dela aia. Perq̄ fe-
licitat no deu esser posada en sanita-
tat ne en belleza ne en fortaleza del
cors: sino en fortitut e altres vtuts
dela aia. E no crega algu esser felix
si ha las humors iguals e sa d cors
E si ha cōcordes mēbres e bella. E
si ha ppozicio dels ossos e nirus. E
si es fort de cors: mas si ha iguals
potēcias dela aia: çoes: q̄ les poten-
cies inferiors sien sota la rao. e sia
sa e fort de pença. E si aq̄stas potē-
cias ha ornadas e ordenadas d vir-
tuts e d bonas obras: p̄q̄ sia bell en
la aia: lauors segons requer lo seu
stamēt crega esser felix. Declarat
ago q̄ hauē dit: segons requer lo seu
stamēt: car plena felicitat no pot
esser haguda en aq̄sta present vida.
dōchs n en sanitat ne belleza ne for-
taleza corporal no deu esser posada

felicitat. per q̄ alguntāt son bēs ex-
 teriors e corporals mas q̄ felicitat
 sia primeramēt e sola en los bēs de
 la aia: es maifest p lo philosoph en
 lo sete delas politicas/ qui diu: que
 deu es testimoni a nos: q̄ felicitat
 deu esser posada en bēs interiors:
 ço es bens dela anima. Car testifi-
 ca deu a ço p simateix segons decla-
 ra alli lo philosoph dient: q̄ deu no
 es benauēturat p algũs bens exteri-
 ors. sino p los qui son en simateix.
 Donchs si la anima bõa es semblāt
 a deu. no sera felix sino p bens/ que
 son en ella mateira. ¶ La terça via
 perque en tals bens no deu esser
 posada felicitat es: perque son mu-
 rables. E pues axi. car coz la equal-
 tat delas humors sia fortimesa al
 mouimēt dels corsos celestials e a
 la variacio del ayre: e ala mutacio
 delas viandas: facilmente pren va-
 riacio. e perduda sanitat es pduda
 la força corporal e sō desligats los
 membres e debilitats los nrius. e
 perduda la proporcio dels nrius e
 dels ossos/ en los quals es fortaleza
 corporal: aximateix es pduda belle-
 sa Car pduda la sanitat los mēbres
 son magres/ ne resta en ells color
 deguda pdēt aq̄lla conformitat on
 es seruada belleza. Dõchs no deu
 la real magestat ne algun home po-
 sar la sua felicitat en tals cosas/ que
 son corporals e mutables/ E son en
 alguna manera exteriors/ e leugera-
 ment se poden mudar. Digã dõchs
 per intelligēcia de todas las cosas
 ditas: que no deu la royal magestat
 posar la sua felicitat en dclits cor-
 porals ne en riquezas ne en honors
 ne en fama ne en potencia civil/ ne
 en sanitat força corporal e belleza.
 Mas de todas aquestas cosas deu
 usar segons q̄ son instruments a feli-
 citat. deu usar de viãdas/ en las q̄ls
 es delectacio corporal p conserua-

cio dela ppria persona. Car coz ell
 sia cap del regne: p lo seu defallimēt
 se poria leuar mal en la cosa publi-
 ca. Deu usar de matrimoni p rao d
 conseruacio dela specia humana e
 creacio de fills. Car per defallimēt
 dels fills molts regnes hã hagut di-
 uissions e scandels leuāt se molts p
 voler senyoreiar. Deu lo pncep ha-
 uer sufficientes riquezas/ per q̄ puga
 defendre lo regne e fer obres de vir-
 tuts. deu esser magnifich e remune-
 rar psonas dignas lo que sens riq̄s
 fas fer nos pot. Per lo semblant p̄q̄
 no sia menyspresada la real mage-
 stat: lo Rey es digne de honoz e es
 necessari haia potēcia civil. car per
 menyspreu del pncep segõs lo mes
 alguns fan mal: e offenã los altres
 lo que es dan del regne. E deu esser
 diligencia al pncep de fama degu-
 da. Car per a ço son induits a vtruts
 los subdits q̄ segõs lo mes qual es
 lo princeptal es lo poble. E coz lo
 pncep es preicat bo e loat als poi-
 bles: ells cõcebã materia de fer be-
 aximateix sanitat belleza e força
 corporal son degudas al pncep. no
 que en ellas propriament sia felici-
 tat: mas perque poden esser instru-
 mēts a felicitat. ¶ Als cosas dõchs
 deuen esser amadas: segõs que son
 instruments a felicitat. E de aq̄tas
 cosas en q̄na manera deuen esser a-
 madas: aci breument nos ne som
 passats perque per auāt de algũas
 haucm a tractar.

¶ Blosa de Aristõps la forma

¶ Aristõps la forma. Dos princi-
 pis componã las cosas naturals se-
 gõs lo philosoph en lo primer dels
 phisichs: ço es materia e forma. en
 molts maneras pot esser p̄sa for-
 ma artificial e natural. E la natu-
 ral en duas maneras: ço es substãci-
 al e accidental. La artificial es la

que dona lo obrer ala cosa que obra com es la quadradura en la pedra e la redonea en la taula segós lo philo soph en lo segon dels phisichs. E la materia de aqsta forma es la pedra fust o allo de que obra lo obrer. forma accidetal natural es aqlla: que dona esser segós accidét. arico es la blancoz negroz fredo: calor: q donan esser al home accidetalmet. Car no es home p blancoz fredo: e negroz sino per la anima e mostra ho experiéncia. car separada la anima del cozs resta alguna de aqstas formas accidétals q dit hauem en lo cozs. mas no es home. E perço diu lo cométado: en lo libre de substancia orbis q las formas accidentals venen ala cosa quat es en acte e en son esser complit. E forma substancial segons lo philosoph en lo segon dela metafisica es la que dona esser ala cosa conseruant la en aquell. aricom es la aia en lome: La qual es ajustada ala materia prime ra en lo instant dela generacio del home. Diu se substancial: perq sens ella lome no seria home. E materia pma segós lo philosoph en lo primer dels phisichs es vna cosa q no es sino en pura potécia no hauet al gun esser sino potencial. Mas ajustada la anima que es forma substancial ab aquella pura potécia resulta lo compost natural. ço es lo home: arbre o pedra o altres cosas segós la forma quina es. E aris mostra q es forma substancial. E per lo q diu lo Egidi que la forma diu mes la natura dela cosa q la materia: Do diu pque la forma es acte. e la materia es pura potécia. E clara cosa es: q lacte mes coue ala natura que la potécia. aricom mes coue ab natura lo pare q lo fill que ha dengeny rar. Car lo pare es en acte. e lo fill en potencia.

Blosa de Plena.

Plena. Duas maneras hanem de beatitut/perfeta e impfeta. Perfeta es dita aqlla ab la qual no pot esser alguna passio. aricoz es veure la essencia diuina en paradís. La qual beatitut se diu fruicio. e perço dien alguns doctozs: q sant Pau en la visio q hague quat du li aparech segós se mostra en los actes dels apostols capitol noue: no frui pfetament. ne p consequent hague pfeta beatitut cõ ell mateix testifica: que nos sabia si era en lo cozs o fora lo cozs. E Beatitut impfeta es aquell en tẽdre q sem en aqsta vida dela essencia diuina. Diu se beatitut impfeta perque te ab si ajustada las molts passions: çoes las q en aqst mõ possim. Car p eleuada que sia la creatura en cõtemplacio: tostemps las passios de aqst mon la acompãyan. E perço diu sant Pau als Romans en las epistolas: q desijaua dissoltes çoes morir e esser ab çrist: pque hagues beatitut pfeta. E qualienol de aqstas beatiturs se pot dir felicitat mas ppiament parlant nos diu felicitat sino la beatitut pfeta. E per las raons que dit hauem: diu lo egidi: q en aqst mon no podem hauer perfeta beatitut.

Capitol dotze que en amor de deu e en operaciones de prudencia deu esser posada felicitat.

Q uas felicitats ha posadas lo Philosophy vna politica altra cõtemplatiua. Car vols que felicitat no esser posada en las potécias dela aia: pço com en aqstas potécias no solament los bõs ans encara los mals participã. ne volque fos posada en

los habits dela anima. Car aquell qui ha habit/e no obra: es axicó a aquell qui dorm. car com los homes dorman: no sembla q̄ hagen differéncia los felix dels mals/segós declarada lo philosoph en lo primer delas ethicas. Donchs en obras dela anima deu esser posada felicitat no en obra de peccat mas en obra de virtut. e no de cascuna virtut. mas de perfecta virtut. ¶ Felicitat segós es dit en lo primer delas ethicas: es obra dela anima segons virtut perfecta. Dóchs có segons lo philosoph en lo cinque delas ethicas: prudéncia sia perfecta virtut en la vida política/e sapiencia o methaphisica sia perfecta virtut en vida contéplatiua/segonsell meteix: aquell qui sap be regir los altres segós prudéncia: es felix polítich/e aquell qui sab be contéplar segons methaphisica: es felix cótemplatiu. De aquitas duas felicitats ell feu mēcio/a política deternant en lo primer delas ethicas e la contéplatiua en lo dec. ¶ Si la posició del philosoph es vera: no es del present pposit. mas pques mostra en quinta manera la real maiestatat deu posar la sua felicitat en obra de prudéncia/Deu esser notat q̄ lo rey deu maior: mēt posar la sua felicitat en deu. lo q̄ podem cercar p tres vies. La primera pque lo rey es home. La segona pque es ministre de deu. La terça pque es regidor d multítut ¶ La primera via pque lo rey deu posar la sua felicitat en deu es pque es home. E pues ari. Car en quant es home participa de entinentent e rao. dóchs có lo be de la rao no sia particular ans es vniuersal e intellectual: es degut ala real maiestatat pque es home e participa d rao: posar la sua felicitat en be maior: mēt vniuersal e intellectual. e aquest es deu. Car elles aq̄t molt

gran be vniuersal/ptal có ell es be d tot be. Car en ell es trobada tota bondat. Es be molt intellectual/ pque es molt simple e molt separat de materia. ¶ La segona via: pque lo rey deu posar la sua felicitat en deu: es perque es ministre de deu. e proues ari. Car aquell qui ha alguna cosa p participacio o imperament es instrument de aquell/qui la ha esencialmēt e perfecta. Per tal dóchs có deu sols essencialmēt es fortitut e virtut regitua: es necessari que aquell qui es princep e regeix: sia instrument e ministre e seruidor d deu. E perço có lo seruidor deu posar la sua retribucio en son sepyor/ e sperar la dell: es degut quel ministre d deu pose la sua felicitat en deu. e la retribucio sperer dell. ¶ La terça via per que lo rey deu posar la sua felicitat en deu: es pque es regidor de multítut. E proues ari. Car aquell qui regeix la multítut: deu entendre lo be comu. e deu posar la sua felicitat en aquella cosa/la qual maior: ment es be vniuersal e comu. e aquest be segós damunt hauem dit es deu. Donchs lo rey primeramēt perque es home. La segona perque es ministre d deu. La terça perque es regidor de multítut: deu posar la sua felicitat en deu al qual serueix qui es be intellectual e molt vniuersal e comu. dóchs si lo rey deu posar la sua felicitat en deu: es necessari la pose en obra de aquella virtut/per la qual mes som aiusats a deu. e aquesta obra es acte de dileccio e caritat. Car amor e dileccio han maior: mēt virtut vnitua e cōiunctiua segons diu Dionis en lo quart dls noms diuinals diēt que amor sia natural o bestial o humana o angelica o diuina: es alguna virtut vnitua. Donchs en amor diuina deu esser posada felicitat. Mas có execucio de obra sia puar

cio de amore sia prouat algu amar
laltre com fa lo que vol: si lo pncep
amant deu es felix: deu creure esser
felix: cō fa lo que deu vol. E maioz
ment requer deu dels reys e dels pn
ceps: q̄ per prudencia e ley regeica
lo poble: q̄ls es comanar iustamēt
e sancta. Dōchs los reys e pnceps
deuen posar la sua felicitat en obra
de prudencia. no de tot en tot: mas
segons requer caritat. Car felicitat
deu esser mes posada en obra de ca
ritat per la qual sens mijsa som aiu
stats ab deu: q̄ no en obra de prudē
cia: per be que en aquesta obra en al
guna manera segons damūt es dit
i felicitat deu esser posada.

Blōsa de Quē lo be de la rao.

¶ Com lo be de la rao. Diferēcia
es entre la opacio intellectiua e sen
siua segons lo philosoph en lo se
gon de aia diēt: que lo seny solamēt
apren las cosas particulars. e lo en
teniment las vniuersals e particu
lars. Car los senys no aprenen las
cosas sino quāt los sō presentadas
visiblamēt o audible: e aī dels al
tres senys. E aco son pprietats de
cosa particular. car lo vniuersal no
es visiblie ne audible ne de alguna
cōdicio sensual. Car algu no veu la
natura dalguna cosa: sino per la co
sa particular que veu: en la qual es
enclosa la natura vniuersal: com es
enclosa la anima en nosaltres. la q̄l
no es visibla sino per accidēt: goes.
per las operacions quēl cors fa: ve
em que tenim aīa. Car sens ella lo
cors no podia fer tals operacions.
E per aquestas rahons es vist: q̄ los
senys no aprenē los vniuersals. mas
lentenimēt ha presa la cosa parti
cular per los senys a ell trameta. p̄
que la separa de materia prenēt so
lamente la similitut coneix esser con
e guda en aquella similitut dela co

sa la natura vniuersal. E aī coneix
no sols la natura vniuersal mas la
particular. ¶ Per lo q̄ diu lo Egidū
que lo be de la rao es vniuersal: deu
esser entes: que lo be de cascuna pos
tencia dela aīa es rebre en si son p̄
p̄i obiecte. E diu se esser lo seu be:
perque la fa mes perfecta. car mes p̄
fet es lentimimēt: quāt enten: que
quant ignora. E com lentinimēt
reba lo obiecte vniuersal: segueix se
que lo seu be es vniuersal. E cō deu
sia lo mes perfect vniuersal de tots:
on son tots los vniuersals: segueix
se que entenent a ell fa lentinimēt
la mes perfecta operacio: q̄ pot fer.
E perço diu lo test que lo rey deu po
sar la sua felicitat en entēdre a deu
lo q̄ no solamēt den fer lo rey: mas
qualseuol altre qui vol esser felix.

Blōsa de Amor. dilectio: e caritat.

¶ Amor dilectio e caritat. Diferē
cia es entre amor dilectio e chari
tat. Car amor es amar aī virtuos
sament com viciosa. Dilectio es aī
mar sols virtuosament. aīcō ama
ras lo prohibine segons es manat p̄
nostre senyor deu. E caritat es la aī
mor ab q̄ amā deu solamēt. ¶ E no
ta que aquestas tres maneras de aī
mar no sols differeixen en respecte
dela cosa amada: mas encara en la
manera com se engēran. Car amor
se engendra en lo qui ama per moui
ment dela cosa amada: tramētē la
sua similitut en la potēcia del qui aī
ma: goes visiva o auditiva. coz per
aquestas potencias amor se engē
dre. La qual similitut entrāt p̄ los
senys interiozes: goes seny commu
imaginatiua fantasia extimatiua e
memoria: aplega ala potencia con
cupiscibla. e mou la aīustāt se ab el
la aīcō se aīusta la emprempa del
segell en la cera. E si la similitut cō

ue ab la potècia concupiscible en al
guna còdicio d'natura reb la en si. e
a qll rebza la es lo amar/ dit p altre
vocalbe còplacencia. E pço diu dpo
nos que amo: te virtut vnitua con
iunctiua e tràsformatiua. E daci ve:
que no totas las cosas q vn home
ama/ ama altre. Car no conuenè en
natura axi ab lo vn com ab laltre.
¶ Dileccio es vna specia de amo: q
no sengenra per conuinèça de natu
ral similitut/ sino sola per còpir los
manaments d' deū e per exercir aci
tes de virtut. e nos pot engenrar si
no ab eleccio e per ço no cau sino en
los q han franch arbitre. e axi amā
lo prohibine/ e podem amar deū.
¶ Mas caritat es aquela specia de
amo: ab que amam solamen deū p
si/ e lo prohibine per amo: de deū. la
qual es infusa en nosaltres plo spe
rit sanct apzes del baptisme o dela
confessio e totas horas que som en
gracia. Car no es pus esser en gra
cia. sino hauer aqsta infusio de cari
tat. la qual ve en nosaltres disponèt
nos a rebze la per còfessio còtricio
e penitencia de nostres peccats. E
de aquesta caritat infusa parlaua lo
apostol ad Romanos. v. c. dient la
caritat de deū es infusa en nostres
cors. Es ver que lo mestre en lo pri
mer d' sentècias distincio. xvij. diu
que caritat es le sperit sanct mate
x entrant en nosaltres e no caritat in
fusa. pero no es cregut per los do
ctozs. com li repugnen molts tests
dela sancta scriptura. per la qual re
pugnancia nos podem entendre: q
le sperit sant sia caritat en nosaltres
sino en vna manera. ço es per que la
infundeix segons diu lo apostol: p
lo mestre nou entes axi segos ell diu
sino que le sperit sanct mateix es. e
no que ell la infundesca. E deuè no
tar que en molts lochs los doctozs
prenen aquesta vocables lo vn p lal

tre. po lo propri significat dells es
lo q dit haucm. E aci lo Egidí tots
los pren per vn. ço es p caritat.

Lapitol. xij. quant es lo me
rit del Rey regint be lo po
ble: qui li es comanat.

De cinch cosas podem sa
ber. que lo premi del rey
es gran e gran la sua feli
citat: si per prudencia e
ley regeix lo poble/ que li
es comanat. Car lo premi del Rey
quāt al present a cinch cosas ha eis
guart. La primera a deū/ per qui li
es dat. La segona al rey a qui es dat.
La terça ala obra meritoria per la
qual es degut. La quarta ala virtut
per la qual es fet. La cinquena ala
materia vers la qual entè. ¶ La pri
mera cosa a que ha esguart lo premi
del rey: es a deū/ per qui li es dat. E
pues axi. Car deū es remunerador
de tots bens. E per tal cò ell no re
tribueix sino per amo: e cò toscps
amo: es als semblants e als qui son
concordes: es necessari que aquell
qui spera esser remunerat per deū:
sia semblant e còforme a ell. Dòchs
cò mes algu porta la ymage de deū
e mes li es conforme: maior merit
haura dell. Lo sament del princep
requer q ell sia mes semblant a deū
quels subdits. e mes per que studia p
ley e prudencia regir lo regne/ en la
qual manera deū regeix e governa
tot lo mon. per aço lo rey molt es
conforme a deū. Donchs p esguart
de deū del qual se spera la retribu
cio: gran es lo premi del rey/ si lo re
gne regeix dictament. Car per aço
es molt conforme e semblāt a deū.
¶ La segona cosa a que ha esguart
lo premi del rey/ es al rey a qui es
dat. E pues axi. car tota obra pren
alguna bōdat dela difficultat della.

¶ Perço aquells qui poden fallir e no fallen deuen esser mes loats. car molts qui no son en stat/ en lo qual pugan fer mal: guardan simateixs de mal. e perço si ells eren munitats en dignitats farien molts defalliments. E per aço es escrit en lo cinu que delas ethicas: que senporia mostra home. Car lauors se mostra qn es essent en senporia/ en la qual pot fer be e mal. Donchs lo premi del rey al qual deu esser dat es molt grã. Car los reys entenen en lo be comu sino erran podent errar son de maior merit. e declarant ço que diē entenen al be comu: car sino entes nien al be comu: no serien de maior merit/ ans errarien. Car si algu no pençant lo be comu: posa simateix a petills per be que no erre: perque fa indiscretametē no creix lo seu merit. ¶ La terça cosa a que ha esguart lo premi del Rey: es ala obra meritoria/ per la qual es degut. E proues ari. Car perço la obra es viciosa quant es contra natura e orde de rao. Dõchs quant mes es segõs natura e orde de rao: tãt es mes bona e meritoria. E molt se mostra esser segõs natura: com la part posa simateix per lo tot. E perque pdut lo cap es perdut lo cors: lo bras qui es part del cors/ tantost posa simateix per lo cap perque lo cors no pe resca. Donchs lo rey si be receix lo poble qui li es comanat: p las obras suas attenpera gran premi/ per tãt cõ per lo be comu posa simateix. ¶ La quarta cosa a que ha esguart lo premi del rey: es ala virtut per la qual es fet. e proues ari. Car meys virtut es necessaria a regir simateix que a regir casa. e menys a regir casa que ciutat e regne. Donchs grã deu esser la virtut del rey/ lo qual no solament deu regir simateix e la casa sua/ mas tot lo regne. E cõ a grã

virtut sia deguda gran retribucio: gran fera lo premi del rey qui be receix son regne. ¶ La cinquena cosa a que ha esguart lo premi del rey es ala materia/ vers la qual enten. Car algu es loat: si ama alguna persona singular. donchs com lo be comu sia mes diuinal q̄ algu be singular: la materia vers la qual obta lo rey/ que es la multitud: iustia que lo seu premi es molt gran.

Començan los capitols de la segona part del primer libre del regiment dels prínceps/ en lo qual es tractat: quals virtuts deuē hauer.

¶ Com son partidas las potencias dela anima. E en quala son las virtuts. c. i.

¶ Com son distinctas las virtuts. e com stan en lo enteniment e voluntat. c. ii.

¶ Quantas son las virtuts morales. e com lo nombre d' aquellas deu esser pres. c. iii.

¶ Que algunas delas bonas disposicions son virtuts/ altres sobre virtuts/ altres semceiren a virtuts/ altres apparellan a virtuts. c. iiii.

¶ Que algunas delas virtuts son principals e cardinals/ altres acõfiadas a aquestas. c. v.

¶ Que en diuersas maneres pot esser norificat q̄ es prudencia. c. vi.

¶ Que los reys e prínceps deuē esser prudents. c. vii.

¶ Quãtas cosas e quals deu hauer lo rey per esser prudent. c. viii.

¶ Com se poden fer los reys e prínceps prudents. c. ix.

¶ Quantas son las maneres de iusticia e vera que es iusticia e com es distincta delas altres virtuts. c. x.

¶ Que sens iusticia los regnes no poden durar. c. xi.

¶ Que molt deuen los reys e prin-
 cepts esser iusts e en son regne seruar
 iusticia. c. xij.
¶ Que es fortitut e vers que ha es-
 ser e com nos podē fer forts. c. xiiij.
¶ Quantas son las specias de forti-
 tut e segons qual los reys e prínceps
 deuen esser forts. c. xiiij.
¶ Que es temperacia e vers que ha
 a esser e quinas só las suas specias
 e com nos podē fer tēperats. c. xv.
¶ Que mes mal es esser intēperat
 q̄ temeros. e q̄ molt deuen los reys
 e prínceps esser temperats. c. xvj.
¶ Que es liberalitat. e vers que ha
 a esser. E com nos poden fer libe-
 rals. c. xvij.
¶ Que es impossible los reys e prin-
 cepts sien prodichs. e que es molt es-
 quivable esser auars. e que maioz-
 ment deuen esser liberals. c. xviiij.
¶ Que es magnificencia. e vers que
 ha a esser. e com nos podem fer ma-
 gnifichs. c. xviiij.
¶ Que molt es detestable: los reys
 e prínceps sien parufichs. ans des-
 uen fer cosas de gran magnificen-
 cia. c. xx.
¶ Quas son las pprietats del ma-
 gnifich e que los reys e prínceps las
 deuen hauer. c. xxj.
¶ Que es magnanimitat e vers que
 ha a esser e com nos farem magna-
 nims. c. xxij.
¶ Quas son las proprietats dels
 magnanims e que los reys e prin-
 ceps deuē esser magnanims. c. xxiiij.
¶ Com deuen esser los reys e prin-
 ceps amadors d' honoz. e quina es
 aquella virtut: que es amatiua de
 honoz. c. xxiiij.
¶ Que humilitat deu esser amatiua
 de honoz e que tot home magna-
 nim es humil. c. xxv.
¶ Que es humilitat e vers que ha a
 esser e que los reys e prínceps deuē
 esser humils. c. xxvj.

¶ Que es mansuetut e vers que ha
 a esser. e que los reys e prínceps de-
 uen esser mansuets. c. xxvij.
¶ Que es amicitat e vers q̄ ha
 a esser. e com deuen esser los reys e
 prínceps amigables. c. xxviiij.
¶ Que es veritat. e vers que ha a es-
 ser e com deuen esser los reys e prin-
 ceps vertaders. c. xxviiij.
¶ Que es alegria. e vers que ha a es-
 ser. e com los reys e prínceps deuē
 esser alegres. c. xxx.
¶ Que maiorment los reys e prin-
 ceps deuen hauer totas las virtuts
 E que si vnals ne fall: no han algu-
 na. c. xxxj.
¶ Que diuersas specias son de bons
 e de mals. e en qual deuen esser los
 reys e prínceps. c. xxxij.
¶ Quantas specias son de virtuts.
 e quals virtuts deuē hauer los reys
 e prínceps. c. xxxiiij.
¶ Que delas bonas disposicions al-
 gunas son virtuts altras sobre vir-
 tuts altras acostadas a virtuts al-
 tras quēs disponē a vtuts. c. xxxiiij.

**Capitol pmer com son par-
tidas las potencias dela a/
nima. e en quale potencias
han a esser las virtuts.**

Ahan cant la
aiuda diuina
hauez a/
cabada la p/
mera pt de
aqt primer
libre. Lo ql
tracta dl re/
gimēt de si/
mateix mo/
frant en que los Reys e Princeps

deuen posar sa felicitat. Car no la deuē posar en riq̄as ne en potēcia civil ne en otras cosas tals. ans de aquellas segons dāmsit es prouat/ deuen vsar com de instruments a felicitat. Mas la sua felicitat deuen posar en obra de prudēcia segons es manada per caritat. car lauors los Reys han felicitat condigna a son stat: quant instigant la amor diuina segons prudēcia regirina ley erao regeten lo poble quils es comanar sanctament e iusta: segons dāmunē hanem dit. Donchs princípalment felicitat deu esser posada en deu. coes que per conatēca e dileccio d'aq̄ll lo seu studi e vida deuē ordenar a amar e conēixer deu e cō a vtaders ministros seus: segons orde de de rao regefcā lo poble quils es comanar. ¶ Aquestas cosas ari cōplidas e mostrat en que los Reys deuen posar la sua felicitat/ segons dāmunē es posat en lo capitol terç. Resta a mostrar de quals virtuts deuen esser ornats. Car las vtuts son alguns ornāmēts e pfeccions dela aia. Primeramēt dōchs es necessari mostrar q̄ntas sō las potēcias de la aia e en quals potēcias hā a esser

las vtuts. Segonament sera dit cō deuen esser distinctas las virtuts. Terçament mostrarem quātas son per nombre aq̄stas virtuts. e quals son principals e menys principals. Quartamēt e derrera sera declarat en special q̄l es cascuna de aquellas vtuts e com los reys e pnceps deuē hauer tals vtuts. ¶ La pmera q̄ es necessari mostrar quantas son las potēcias dela aia ari es proua. Las potēcias poden esser distinctas en quatre maneras. Car algunas son naturals: otras cognitiuas sensitiuas. otras voluntarias. otras intellectuales. ¶ Las potēcias naturals son aquellas en las quals participam ab las cosas vegetables: coes ab las plantas. ari com es potēcia nutritiua. generatiua. e augmētatiua: las quals conuenan als arbres. ¶ Las potēcias cognitiuas sensitiuas son la vista. gustar. tast. toche e las altres tals: en las quals participam ab las bestias brutals. ¶ Las potēcias appetitiuas son distinctas. Car algun appetit es en home en lo qual no participam ab las bestias brutals. ari com lo appetit intellectiu. Altre es ab lo qual participam ab ellas. ari com sensitiu. Lo appetit sensitiu pot esser appellat sensualitat e lo intellectiu voluntat. Segons la qual manera de parlar las bestias brutals han sensualitat o appetit sensitiu. mas no han voluntat: coes appetit intellectiu. Donchs las virtuts delas quals entenem a parlar/ que son alguns habits dignes de loar o seran en las potēcias naturals: o en lo appetit sensitiu: o en lo appetit intellectiu: o en lētenimēt: o en todas aquestas potēcias: o en alguna de aquellas. En las potēcias naturals no poden esser: lo que en tres maneras es manifest. ¶ La prime;

ra perço cō per las potencias natu
rals n̄ som loats n̄ vitupars. car al
gu no es dit bo perq̄ ha bona diges
stiuua o bona augmētatiua. ¶ La se
gona rao p̄que en tals potēcias no
han esser aq̄stas v̄tutes: es perq̄ vir
tut es alguna cosa segōs rao. e aris
pua en lo segon delas ethicas. e las
potēcias naturals segons son natu
rals: no obeeixē ala rao. Car ab tot
algu haia rao ppriamēt parlāt las
potēcias p̄ allo nos varietian en las
opacions. ans tostēps segōs la ma
nera a ellas possibla fan las opaciōs
¶ La terça rao p̄que en tals poten
cias no han esser tals v̄tutes. es per
que en ellas no son los habits v̄tuo
sos. Car los habits son p̄ determe
nar las potēcias q̄ facē be e mal. on
p̄ los habits viciosos es determina
da la potēcia a fer mal. e per los ha
bits v̄tuosos a fer be. Dōchs cō na
tura sia determinada a v̄ acte. E
las potēcias naturals sufficiētmet
son determinadas per la natura a
obrar e segons ellas no som vicio
sos ne virtuosos/parlant en la ma
nera q̄ parlā aci de vici e virtut. per
que en ellas no poden esser tals vir
tuts. Per aquestas tres raons p̄ las
quals es puat q̄ las v̄tuts no podē
esser en las potēcias naturals: pot
esser puat q̄ no pot esser en la potē
cia sensitiuua. La primera rao es: q̄
aricoz no som loats n̄ vituperats
per las potencias naturals. arima
teix no son loats n̄ vituperats per
los senys corporals. Car aricom al
gu no es loat com fa be digestio/ E
creix be: arino es loat coz veu agu
dament o ou suprimēt/ si ja no era
p̄ accident. aricō si p̄ maça menjar
o beure hauiā malaltia d̄ optalmia
en los v̄lls perq̄ no veebo a conse
guia debilitat en lo ventrell/ perque
no faes be digestio. tal seria repres
no perque fa mal digestio/ o perque

no veu clar. Car veure clar e fer be
digestio propriamēt parlant no es
en poder del home. mas seria reps
de maça beure o mējar / p̄que es en
son poder tēpradamēt beure e mē
jar. ¶ La segona rao perque en los
senys no deu esser posada v̄tut mo
rals que aricom las potēcias natu
rals no obeeixen ala rao: ne los
senys tanpoch. Car segons regla d̄
raho algu no es crescut n̄ mes n̄
menys/ ne fa digestio mes n̄ menys
arimateix los senys no obeeixen a
la rao. Car no es en poder del ho
me veure mes clar o menys. Perq̄
si virtut moral es alguna cosa segōs
rao: no du esser posada en los senys
¶ La terça rao perque en los senys
no deu esser posada virtut moral
es que aricom las potencias natu
rals sufficiētmet son determina
das per la natura a las suas obras:
ari mateix los senys. E proues ari.
Car aricō lo foeh tant escalfa q̄nt
escalfar pot/ per la qual cosa es de
terminat en la sua operacio: nō es
loat n̄ vituperat. ne es enell virtut
moral: per lo semblant la potēcia
digestiuua tant fa digestio quant di
gerir pot. E lull veu tant com veu
re pot: mas en ellas no pot esser vir
tut moral. Car per la virtut moral
es determinada la potēcia a obrar
mas aquestas sufficiētmet son de
terminadas a las obras proprias
per la natura. perque ellas no han
necessari virtut moral. Donchs en
las potencias naturals: ne en los
senys no es virtut moral. E cō sens
las potencias naturals e los senys
corporals no sien sino lēntement
e lo appetit intellectuēs necessari
que en tals potencias sien las vir
tuts morals.

¶ Per declaracio de aquest capitol
e de aq̄sta segona pt es necessari fer
vna diuissio de aia ari general: q̄ cō

prenga todas las potencias de aquella
perque deu esser notat: q segons lo
philosoph en lo segon de aia en lo
pncipi: anima es acte substancial
del cors phisich organizat hauet vi
da en potencia. ¶ Primo diu que a/
nima es acte. e aco a differencia de/
la materia prima: la qual es en pu
ra potencia/segons es declarat en
vna glosa qui comença **L**osteps la
forma/En la primera part de aqst li
bre capitol. 7. Diu acte substancial
a differencia del accidental: q es bla
cor negro 2. 1. 0. 1. 2. verdo 2. e rota. co
lor e tals semblants qualitats. Car
la anima se diu acte substancial per
q dona esser ala cosa animada. coz
la substancia q ha de cascuna cosa:
sia lo seu esser. E no es axi dels acci
dents q blanco negro e los altres
no son dela essencia del home. Car
sens ells poria esser ¶ Apres diu del
cors phisich a differencia dels cors
fos artificials. Car cors phisich es
fet p natura. lo qual se diu cors na
tural/coz sia vna cosa cors natural
e phisich. E lo artificial es fet per
mans de homens. E clara cosa es q
la aia no dona esser al cors artificial
al segons veem sino al natural. E p
cos diu: q es acte del cors phisich.
¶ Diu mes organizat a differencia
dels cors inorganizats. Car cors
organizat es aquell qui te parts o
instruments diuersos p fer operaci
ons diuersas. axi coz lome q ab los
peus fa altra opacio q ab las mans/
e orellas altre que ab los vls: e axi
dels altres mebres. E no es axi dels
corsos inorganizats co son pedres
metalls e daltres. Car aqsts no fan
sino vna opacio. com es anar a son
cetre. e fa ho la figura q han de or
guens per a fer diuersas operaci
ons. E perco no tenen anima: perq no
ha los instruments aptes p exercitar
las propietats de ella: e stat en ells

seria ociosa: lo que seria cõtra sa na
tura. com natura no faça res ocios
segons diu lo philosoph en lo pmer
de celo. ¶ finalment diu hauet vi
da en potencia. car duas maneras
hauetz de vida. ço es en acte e en po
tencia. Vida en actees las opera
cions/que fan las cosas viuets. coz
es engenrar parlar creyer e viuer/
salment todas las operacions q lo
cors animat fa axi interiorz com
exteriorz. Vida en potencia es dita
la anima: perque pot fer las opera
cions que dit hauez. E si es dit per
algun que acte e potencia son cosas
distintas. e que per consequet si la
anima es potencia no pot esser acte
del cors. la qual cosa es falsa segõs
diu lo philosoph en la diffinico de
anima. E per solucio de aquesta res
pugnancia dien que anima es acte e
potencia en diuersos esguarts. car
hauet esguart al cors es acte segõs
dit hauem. mas hauet esguart a las
operacions de vida que fa es potèn
cia. perque no es inconuenient vna
mateya cosa esser acte e potencia en
diuersos esguarts. ¶ Diffinit que es
anima venint ala diuisio de aquella
dien que anima se diuideix en tres
species: çoes vegetatiua/ sensitiuua/
e intellectiua. La vegetatiua es a
quella que es en las plantas las po
tencias dela qual son nutritiua. au
gmetatiua. generatiua. La nutriti
ua conuertex lo aliment en substan
cia del cors. per la qual substancia es
lo cors cõseruat en vida. La augme
tatiua dona creximent al cors este
nent lo aliment per todas las parts
del cors. La generatiua engera al
tre cors. e aquesta te quatre potèn
cias. çoes attractiua. retentiua. di
gestiua. expulsiuua. La attractiua es
per atraure la substancia del alimèt.
La retentiua per a retenir aquella
substancia desque es treta. La dige

stiu digereix aquella substancia. ço es ab la vnitiua e disponent la per a poder se couertir en lo cors q en gèra. La expulsiua es p a lançar las superfluitats q nos poden couertir en substancia del cors. ¶ De la anima sensitiu q es en los animals q senten quant son tocats: son duas potencies principals. ço es apprensiuua e moriuua. La aprensiuua se diuideix en duas specias. ço es en exterior e interior. La apprensiuua exterior te cinch potècias. ço es visiuua/auditiuua/odoratiua/gustatiua/e tactatiua. las quals se dien los cinch senys corporals. La apprensiuua interior te altres cinch specias. ço es seny comu/imaginatiua/estimatiua/fantasia e memoria. las quals se dien los cinch senys interiors. Estas son en lo ceruell del animal lo qual es diuísit en tres parts. ço es primera/segona darrera. La primera es en lo front. La segona en mig del cap. La darrera en lo toc. En la pmera se aiustan los. v. niriuis dels. v. senys exteriors. p los quals niriuis van las specias apresas p los senys exteriors fins al seny comu: qui sta allí hon se aiustā los niriuis. Ab tot q plato diga q lo seny comu sta en lo cor. pero la opinio del cap tenen los mes. e pço diu seny comu pque reb totas las specias. Esta potècia de seny comu es calda e seca. e perço facilmet reb las specias arico la cera calèta q reb milloz la empremta: q com es freda. En la segona part del ceruell stā duas potencies. ço es imaginatiua/la qual sta en lo principi dela segona part cōiuncta ab lo seny comu e estimatiua q sta en la fi de aquesta segona part. En la darrera part del ceruell son duas potècias. ço es fantasia e memoria. fantasia en lo principi e memoria en la fi. La part dela me

moria es pegalosa freda. e perço s'aturan tant las specias. La causa pque vns homès tenen mes recozt q altres: es pque tenen aqsta potècia mes pegalosa. La potècia motiuua se diuideix en duas potècias. ço es appetitiua e executiuua. La appetitiua mou lo animal a desijar lo q vol. Esta te duas potècias. ço es concupiscible e irascible. La concupiscible nos mou a pseguir lo obiecte p quel posseiscam quant es lo obiecte con corde ab lo appetit. La irascible nos mou a resistir al obiecte mal desiroint lo o fugint li. La executiuua es vna potècia quins fa exercir lo mouimēt q ha fet en nos altres. La appetitiua prao dela concupiscible o irascible. e aqsta te tres potencias. ço es natural vital e animal. La potècia natural es aqlla q esten lo sperit natural pceint dī cor p totas las venas del cors nodrint lo e faent lo viure. Car segons consta en lo libre de differècia de sperit e aia: sperit es vn vapor suptil pceint del cor estenent se p totas las venas del cors. Ab tot largamēt prenem sperit p tota cosa no corpo rea: ço es angel anima drable: pero propriamēt parlant sperit es lo q hauem difinit. Mas lo sperit sant es vn ligament de amor pceint del pare e del fill ensemps. e perço aqst sperit se diu la terça psona en trinitat segos lo mestre largamēt tracta en lo primer delas sentècias difinitio. xxxvj. Aquest sperit no es la aia sino vna vapor q ix dela fanch q sta en torn del cor. La potècia vital es aquella que mou los polços e tã be porta aquest sperit p las venas: viuificant lo cors. La potècia animal es aqlla q mou tot lo cors. aço sabent puar aqst sperit fins al ceruell. e fal estendre per tots los niriuis. E si en los paralitichs e a sola

lats alguns membres no podê exercir sa operacio: es pque en lo mirui de aquell membre fall aquest spirit empatrat p qualche causa de indifposicio de aquell mirui. ¶ La aia intellectiua te duas potencias. coes cognitiua e volitiua. La cognitiua re quatre potências entenimêt agêt entenimêt passible/enteniment speculatiu/entenimêt pratiche. e todas aq̄tas quatre potências scrueixen p al acte del entendre. ¶ Lo entenimêt agêt ilumina la similitud de las cosas per poder las appendre. ¶ Entenimêt passible es que entra per los sens e pço es cõparat al sol que aricom nosaltres p dispost que tengam lull/no poriam res veure si no miançat la lum: ari entenimêt passible no poria entêdre las cosas sens la illuminacio del enteniment agêt. ¶ Entenimêt passible se diu lo q̄ reb en si las similituds tramesas per los sens e iluminades per l'enteniment agêt. ¶ E diu se passible per q̄ reb las similituds. ¶ Car rebre o esser impressa alguna cosa en altra: es sufferir. e sufferir es passio. ¶ Entenimient speculatiu es lo mateix passible. ¶ E diu se speculatiu: per q̄ enten aquella specia en ell impressa. ¶ E es enses passible e speculatiu pero en diuerfos esguards. ¶ Car es passible en quât reb las specias e speculatiu en quât las entê. ¶ Entenimêt pratiche es lo mateix speculatiu. ¶ E diu se pratiche per q̄ enten la diferencia de las cosas/entenêt com son diuerfas las vnas de las otras. ¶ Mes se diu pratiche per q̄ la fi sua es obrar e no sols entêdre. ¶ E per ço diu lo philosoph en lo terç de aia quel entenimêt pratiche differêix del speculatiu en la fi. ¶ Car la fi del speculatiu es entendre: e la del pratiche obrar: ¶ E lo discernir q̄ l'entenimient pratiche fa en las cosas es p̄p̄riamêt discre-

cio. ab tot vulgarmet no dien discernere sino los q̄ en lo tal discernir p̄ner la bona part. ¶ Car lespeculatiu solamêt enten ses fer diferencia d vnas a las altres sino que es home pedra e fust cascu ensi. ¶ E aq̄sta manera dentendre diê los doctozs noticia p̄ficiua. co es en si sens mes al largar se. mas lo pratiche segons dit es enten la diuersitat de las cosas. e a aq̄sta manera dentêdre diê los doctozs noticia diuisiua p̄q̄ diuideix vnas cosas daltres. ¶ E alguns a aq̄l la noticia dien praxis. lo qual vocable es grech. e vol dir noticia practica. Mas lo contrari diu lo Scot en lo p̄mer de las sentências en lo p̄lech diêt que cõ peccat sia en lacte de la noticia practica: seguir sia q̄ sols p̄ entêdre q̄ es luxuria o supbia o altres peccats peccariê. la q̄l cosa es falsa e cõtra determinacio de tots los sancts doctozs. ¶ Car lo peccat sia en los actes pratiche de la volutat e no del entenimêt. ¶ E aq̄st entenimêt pratiche te tres potências coes sinderesis rao e cõsciencia. Sinderesis es vna potencia q̄ iurja q̄ algun mal nos deu fer. La rao es vna potència q̄ discernint entre be e mal coneix cascu. cõscia es vna potència q̄ ordena q̄ aq̄st o aq̄ll mal en quât son particulars: nos deu fer. ¶ Car la sinderesis solamêt diu en vniuersal q̄ mal nos deu fer. La potència volutiua se diuideix en duas potencias co es volutat e frâch arbitre. La volutat es vna potència q̄ vol les cosas q̄ l'entenimêt coner esser bonas. cõ ella no vulla mal sino paccidêt. ari cõ volêt lacte d luxuria o daltre peccat p la delectacio q̄ es en aq̄ll acte e perque lo peccat es inseparable d aquella delectacio volent la delectacio: volen per accident lo peccat. ¶ E aquesta potencia te dos actes. co: es elicite/ e imperat. ¶ Acte elicite

es lo elegit/que la voluntat fa. E lo imperat es la execucio del acte illi cit. fräch arbitre es la mateixa voluntat e diu se fräch arbitre en quāt pot voler e no voler. Voluntat en quant vol o no vol. E aquestas tres animas segons lo philosoph: en lo segon de anima son ari partidas q̄ la vegetatiua es en los arbres sola sens las altres. E en los animals ir racionals es la sensitua ab la vegetatiua sens la intellectua/ dient q̄ ari com lo triangle es en lo quadrangle/ ari la vegetatiua es dins la sensitua. Car todas las potencias que han las plantas/ han las bestias. en lome son todas tres vegetatiua/ sensitua/ e intellectua. que ari com la vegetatiua es dins la sensitua: ari la vegetatiua e sensitua son en la intellectua. E per ço lome es mes noble animal que tots los altres.

Capitol segon com son partidas las virtuts. e com son en lo enteniment e en lo appetit.

Vist que en las potencias naturals ne en las sensituals no han a esser las virtuts: resta a veure cō son partidas/ e com stan en l'enteniment e en lo appetit. deu esser distincio delas virtuts e d'aque stas potencias. Car delas virtuts algunas son intellectuales/ altres morales/ altres que tenen lo mig entre las intellectuales e morales. **¶** Virtuts intellectuales son aq̄llas q̄ son en l'entenimēt speculariu. ço es las sciencias speculatiuas. ari com philosophia natural geometria e metaphisica e las altres semblants. **¶** Las virtuts d' tot morales son las que stan en lo appetit/ ara sia sensitiu o intellectiu. e son iusticia tem

perancia fortitut e mansuetud e las otras delas quals singularmēt ha uem a tractar. Las virtuts que tenen lo mig entre las intellectuales e morales/ son las que stan en l'entenimēt pratic. ari cō es prudencia e las otras acostadas a ella. Car prudencia segons lo comētadoz sobre lo sise delas ethicas te lo mig entre las virtuts morales e intellectuales. mas pot esser comprada ab las virtuts morales. que prudencia solamēt es en los bons homēs. e las otras virtuts morales per lo semblāt. car los homens mals poden esser molt scients/ mas no prudents. Segons aço en son loch sera manifest. e pço es scrit en lo sise delas ethicas/ que no pot esser prudent lo qui no es bo **¶** Partidas las virtuts intellectuales e las sciencias speculatiuas deu esser tractat delas virtuts morales. car prenem la present obra moltras vegadas hauem dit: no perque sapiam/ mas perque siam fets bons. la qual bondat sens prudencia e las otras virtuts morales no poria esser. E aq̄stas virtuts poden esser en aq̄sta manera en lo entenimēt e en lo appetit. Car ia es dit que virtut es alguna cosa segons rao. Es necessari donchs que la potencia on ha esser virtut: sia racional. E la cosa racional es en duas maneras segons lo philosoph en lo primer delas ethicas. ço es per essencia e per participacio. lo enteniment es racional per essencia. e lo appetit per participacio. Car lo appetit p̄ be no sia enteniment o pura rao essencialmēt: po ell es dit participar rao/ p̄ tal com es apte obeir a aquella. mas las potencias naturals e los sens no son racionals per essencia/ p̄ que no son la rao/ ne participam de rao. per ço que per si e segons que son tals no obdeexen ala rao. Dōchs las virtuts

no han a esser en los sens ne en las potècias naturals/segòs damunt ha uen dit. mas han a esser solament en lo entenimè e en lo appetit. En nosaltres es doble appetit. ço es in lectiu e sensitiu. Car aricò lo appetit natural segueix la forma naturalmèt apresa: arí lo appetit cognitiu segueix la forma presa p concretèça. Car aricò las cosas greus p ço com han forma de cosa greu: les segueix alguna inclinacio natural ab la qual appetiteix en esser baix: p semblant aqllas cosas q han coneixença/pque han en si forma presa les segueix alguna inclinacio e appetit segons aqlla forma. Perq aricò es en nos dobra coneixença/ço es sensitiu e itelectiu/ari es en nos doble appetit. ço es sensitiu q segueix la forma presa per lo sens/ e itelectiu qui segueix la forma presa plo entenimè. Mas lo appetit sensitiu es doble. car com las cosas animadas siè superiors alas inanimadas: si natura ha dada dobra potencia als elements e alas cosas inanimadas/vna per la qual van en son ppri repos/altra p la qual còstrastan e refesteixen còtra las cosas còtrarias:molt mes natura ha dada aqsta potencia alas cosas animadas. Car veem quel foc naturalmèt es calent e leuger. p leugeria va en ppri repos. per calor refesteix alas cosas contrarias:pque lo foc per casunas cosas còtrarias no fos cunpatrat/que per rao dela leugeria en son ppri loch no repofas. ha li dat natura potencia calefactiu/pque per ella resistis alas cosas còtrarias corruptiuas. dòchs si al foc e alas cosas sanimadas natura ha dat potencia doble/vna pla qual aconseguen son ppri repos/altra per la qual resisten alas cosas contrarias:molt mes la ha dada als ho

mena. Donchs ha los dat doble appetit sensitiu/vn plo qual aconseguen son ppri repos. e aqst es concupiscible. altre per lo qual contrasten alas cosas còtrarias. e aquest es irascible. arí que lo appetit concupiscible es semblantmèt en las cosas animadas. ço es leugeria e grauitat en las cosas leugrase greus. E lo irascible es aricò la calor e fredor del las. Car aricom las cosas greus se partexan del loch alt/ com aqllas q nos es natural/ e van a baix aricò a aquell que es natural. E per fredor contrasten alas cosas còtrarias. pque no sien corrupdas de sa propria natura/ ne desemparen los lochs de son ppri repos. arí las cosas animadas per potècia concupiscible fuian los mals tristes/ e segueixen los bens delitables. Per la irascible van contra las cosas còtrarias quels porian vedar los bens delitables. Aricò lo leo per potencia concupiscible va pque aconseguisca la vianda aricò a cosa delitable. mas per potencia irascible va còtra las bestias/ que li volen leuar la vianda. E per ço es ben dit: que la potencia concupiscible guarda be e mal en quant be e mal. Car cò be de si diga alguna cosa/ que deu esser pseguida e mal diga alguna cosa q deu esser fugida: la potècia concupiscible/ q de si va en repos e en bès delitables e fuig mals tristes: ha p obiecte bès e mals sensibles segòs si còsiderats. Mas la irascible segons la qual còtrastam a las cosas còtrarias e noibles/ va e enten en los bens e en los mals sensibles no segòs si peccat/ mas segòs han rao de cosa grà e difficil. Car granesa e difficultat molt còtrastan q no aconseguiscam be/ e esquiuem mal. Dòchs impetamèt haguera fet natura: si hagues dat alas cosas animadas potencia con

cupiscible/ per la qual esquiuaſſem
 mals e seguissim bens : si potencia
 irascible nols hagues dat/ pla qual
 contrastassem a las cosas qués em
 patren aqlla delectatio. Dóchs do
 ble es lo appetit sensitiu. ço es ira
 scible e cõcupiscible. ¶ Lo appetit
 intellectiu qui es appellat volutat/
 resta indiuis. ¶ Car cõ lo enteniment
 esguart lo seu objecte ab manera
 mes vniuersal/ que no fa lo senp: lo
 appetit intellectiu es apoizat en be
 ab manera mes vniuersal que no lo
 sensitiu. ¶ E pço quât mes alguna co
 sa es presa sots manera vniuersal:
 tant mes ulla stant vna mateixa se
 esten a mes cosas. p be quel appetit
 sensitiu sia altre e altre segons lo q̄l
 seguim las cosas delitables segõs
 lo senp corporal/ e escometez las co
 sas tristas. Mas lo appetit intelle
 ctiu vni mateix va en tot be intelle
 ctual. No es dóchs altre lo appetit
 intellectiu segons lo qual p lo ente
 niment seguim las cosas bonas e
 delitables/ e animosaimêt comecã
 las grans e difficils: ari cõ es altre
 lo appetit sensitiu/ segons lo qual se
 guim los bês sensibles e delitables
 e animosamente escometem las co
 sas terribles. Perque si tota virtut
 mozales en lo entenimêt o en lo ap
 petit: lo appetit altre es intellectiu
 ari cõ la voluntat altre sensitiu. e a
 quest es doble. ço es irascible e con
 cupiscible. Es necessari dóchs q̄ tota
 virtut mozal sia en lo entenimêt
 o en la voluntat o en lo appetit ira
 scible o en lo cõcupiscible. Donchs
 p:nenent largamêt virtut mozal se
 gons que prudẽcia es dita alguna
 virtut mozal: podem dir q̄ segõs a
 q̄stas quatre potẽcias dela anima
 en las quals virtut ha a esser: son pre
 sas quatre virtuts cardinals. ço es
 prudencia/ iusticia/ fortitut/ tẽperã
 cia. ¶ Car prudẽcia es en entenimêt

iusticia en la voluntat/ fortitut en la
 potencia irascible/ tẽperancia en la
 concupiscible.

Blosa de Appetit.

¶ Appetit. Duas maneras haue
 de appetit/ vni natural/ altre intelle
 ctiu. ¶ Lo appetit intellectiu es la
 voluntat cõment al enteniment.
 e aq̄sta voluntat sols es en los ho
 mens. ¶ Lo appetit natural es aq̄l
 la inclinacio/ que natura ha dat a
 cadauna cosa. ari com al foch anar
 en son propri loch. lo qual loch es
 fors la luna immediadament. e ala
 pedra deuaillar al centre del mon. lo
 centre del mon es la terra. ¶ E tẽre es
 aquell pit/ qui sta en mig del cercle.
 ¶ La rotunditat del cercle se diu cir
 cumferẽcia. ¶ E cõ la terra sia en mig
 del mō diu se cẽtre del mō. e la rotu
 ditat dels cels es la circumferencia
 de aq̄st centre. ¶ E segõs los doctores
 en aq̄st centre es infern. ¶ E aq̄st ap
 petit han tambe los homẽs lo qual
 se diu appetit sensitiu o volutat sen
 sitiu. Diu se sensitiu: pque es en
 semps ab los senps. e tanbes diu sen
 sualitat. e en aq̄sta son fondadas du
 as potencias/ cõcupiscible e irasci
 ble. ¶ Dien se volutat sensitiu pque
 o tenẽ desig de atterper la cosa de
 sijada. e aq̄sta es la cõcupiscible/ o d
 corropze la que es cõtraria a son de
 sig. e aq̄sta es la irascible. ¶ E cõ vir
 tut sia en la voluntat. ¶ Car es be ele
 git segons lo philosoph en lo segon
 delas ethicas segueix se q̄ algun tãt
 sia en aq̄sta voluntat sensitiu. ¶ E p
 ço diu lo Egid: q̄ en aquestas duas
 potẽcias son tẽperancia/ e fortitut.
 ¶ Tẽperancia en la cõcupiscible/ per
 que tẽpre los desigs carnals. ¶ E for
 titut en la irascible/ perque empren
 gua les cosas terribles/ q̄ deue esser
 empresas.

¶ Capitol. iij. quãtas son las

virtuts morals. E com deu
esser pres lo nōbre d' aqllas.

Lo philosoph prop la fi:
del segon delas ethicas
sens prudencia e iusticia
compra deu virtuts mo
rals/fortitut/teperança/
amatiua de honor/magnanimitat
liberalitat/magnificencia/mansue/
tut/veritat/affabilitat/e eutrepelia
la qual podem appellar bengirant
o societat. Donchs cōptadas pru
dencia e iusticia dotze son las vtruts
morals delas quals que son/e en qui
na manera los Reys las deuen has
uer: e quals parts han/e quals son
acostadas: singularmēt de cascuna
sera tractat ¶ Lo nombre dellas en
aquesta manera pot esser pres. Car
com subiecte dela virtut sia l'enten
iment o la voluntat o lo appetit sen
sitiu: tota virtut moral o es en len/
tinent/a xi com prudencia/ o en
la voluntat a xi com iusticia/ o en lo
appetit sensitiu a xi com aqllas deu
virtuts morals/que hauem cōptat.
las quals toca lo philosoph en lo se
gon delas ethicas. mas en altra ma
nera podē esser pres aquestas vir
tuts. car las virtuts son alguns me
dis. eno han a esser fetas sino vers
aquellas cosas que son en nostre po
der. en las quals deuē posar lo mig
e equalitat. E aquestas son tres ço
es raons/passions/e operacions ex
teriors. Car per las virtuts deuem
hauer dretas raons/mesuradas pas
sions/e las operacions exteriors e/
guals. Donchs segons hauem dret
tas raons es presa prudencia. Seg
gons hauem las obras exteriors
eguals: ha esser iusticia. E segons q̄
en nos son las passions tempradas
son presas aquellas deu virtuts/de/
las quals hauem fet mencio en lo
començ de aquest capitol. Donchs

iusticia que es en la voluntat/en a/
q̄sta manera differeix delas altrás
deu virtuts/que son en lo appetit sen
sitiu. Car cascunas tēpran las ope/
racions exteriors/e las passióes que
son en lo appetit. Pero en altra e
en altra manera. Car las deu vir/
tuts per si e primerament tempran
e dretan las passióes. mas si dretā
las operacions exteriors: aço es cō
seguentment en quant tempradas
las passióes son portats temprada
ment en las operacions exteriors.
Mas iusticia es per lo cōtrari. Car
primerament tēpra las operaciōes
exteriors. e fa que a cascu sia dat lo
que hauer deu. e si dretā passióes e
mouiments/que son en lo appetit:
aço cōseguentmēt en quāt tempa
das las opacions exteriors las pas/
sions en nos son tēpradas. E aq̄sta
mateixa diuisio pot esser p̄sa en aq̄
sta manera. car tota vtrut moral va
en be de raho. E anar en be de raho
pot esser en tres maneras. La pri
mera per acabar aquest be. La sego
na per quel fa. La terça per quel cō/
serua. Prudencia va en aquest be de
rao perque acaba la rao. Car prudē
cia es en l'ententimēt a xi com la per/
feccio en la cosa. que p̄ ella pot esser
perfecta. Mas iusticia va en be d' raho
per quel fa. Car iusticia en las ope/
raciones exteriors e en las cosas fa
aquell be e equaltat: que rao dicta.
Mas las altrás virtuts morals se/
gons comunamēt diu hom van en
be de rao/per quel guardan el cōser/
uan. Car aquestas virtuts tēpran
las passióes fan que hom no es ap
partat del be de rao. e perço son di/
tas conseruar aquest be. ¶ Digam
donchs/ que virtut moral endretā
la rao/ e es en la rao/ e perfectina de
rao. E tal es prudēcia. o es en la vo
luntat equalant las operacions ex
teriors: o es perfectiua de be d' rao.

e aquesta es iusticia, o es en lo ap-
petit sensitiu e tempza las passios
e es conseruadoza del be segos rao
e axi seran pzesas aquellas deu vir-
tuts morals damunt comptadas.
lo nombre e sufficiencia delas quals
en aquesta manera pot esser pzes.
Car ia es dit que aquellas virtuts
son vers las passiones/las quals per
si han a tempzar e egualar. Dõchs
segons que per altres e altres obie-
ctes se leuã altras e altras passios:
pazan esser pzesas altras e altras
virtuts/segons que per aqllas pas-
sions es trobat altre e altre mig se-
gons orde de rao. Perço donchs q̃
plana e superficialment parlem: di-
gam que las passions venen de be
o de mal. si d mal o del esdeuenidoz
o del present: si del esdeuenidoz son
fetas en nos passions temoz e auda-
cia. temoz com dell fugim. audacia
com animosamēt auam a ell. mas
entre aquestas duas passios es pre-
sa vna virtut mijancera. ço es forti-
tut. Donchs fortitut la qual sta en
lo mig de temoz e de audacia: sera
en la potencia irascible. car temoz
e audacia hana esser en la potēcia
irascible. Mas si aquestas passions
son del mal present/ porque es fet:
lauozs nos leuam a punir/ e axi es
ira: la qual per aquella mateixa pas-
sio per lo mal que es fet demanam
pena en veniança: mas si defallim
que no demanem aquesta punicio:
es temoz. e lo mig de ira e de temoz
es virtut/ que sapella mansuetut.
Mas mansuetut no es nomenada
virtut entre temoz e ira: ans diu mes
temoz. E perque segons es dit en lo
quart delas ethicas no hauez nom
propzi de aquesta virtut/ que es ap-
pellada per nom de passio defallint
es dita mansuetut. E sera mansue-
tut en la potencia irascible/ porque
en ella son temoz e ira. vers las q̃ls

aquesta virtut ha a esser. Duas vir-
tuts donchs que stan en la potēcia
irascible son pzas vers las passions
q̃ neixen de mal. ço es fortitut vers
las passios nadas de mal esdeueni-
doz. e mansuetut vers las passions
nadas d mal present. Mas si las
virtuts son pzesas vers las passios
que venen de be: lauozs deu esser fe-
ta distincio de be. Car algun be es
del home en si e altre en quant ha
orde e efguar als altres. Lo be del
home en si es en tres maneras. car
algun es delitable/ a ricoz es menjar
beure e altres semblants: e altre es
profitos a ricom es peccunia e al-
tres bēs: altre es honest/ a ricom es
honor. Car be honest ha principi d
honor. perço cō vocable honest vol-
tant dir cō stament de honor. Quāt
a las passios que proceixen del be
delitable: no es pzesas sino vna vir-
tut. ço es temperācia. la qual es en
la potencia concupiscible. Quāt a
las que proceixen del be pfitos son
pzesas duas virtuts. Car aquest be
o es mijancer e comu/ vers lo qual
es pzesas liberalitat: la qual es vers
despesas mijanceras: e si aquell be
es molt gran e difficil: es pzesas ma-
gnificēcia: la qual es vers grans
despesas. Car magnificēcia vol tāt
dir: com fer grans cosas. Donchs li-
beralitat sera en la concupiscible po-
tencia. Mas magnificēcia per rao
dela difficultat sera en la irascible.
E si aquell be es honest/ ço es honor
o es mijancer: e axi sera vna virtut
que comunament es dita dileccio
o amor de honor. E si aqlla honor
es gran: sera vna virtut/ que es dita
magnanimitat. que es vers grans
honors. E amor de honor sera en la
potencia concupiscible. e magnani-
mitat en la irascible. e perço es ma-
nifest/ quels bens delitables no po-
den axi hauer rao de difficil cosa cō

los profitosos e honesta. com dels
bens honests e profitosos sien pias
duas virtuts. delas quals vna es en
la potencia concupiscible/ altra en
la irascible. E dels delitables no es
presa sino vna virtut/ la qual es en
la potencia concupiscible. e aque-
sta es temperacia. Mas si aquestas
virtuts son presas vers las passios
que venen dels bens/ segos que par-
ticipam ab los altres/ a ricio es scrit
en lo segon delas ethicas: son pias
tres virtuts. Car ab los altres par-
ticipam en paraulas e operacions
e paraulas e operacions segos par-
ticipam ab los altres serueixen a ve-
ritat vida e ioch. Seran dochs tres
virtuts/ veritat/ affabilitat/ e eutre/
pelia. la qual pot esser appellada bo-
na conuersacio. ¶ Veritat segons
aci della parlam e segons virtut no
es especulatiua. mas es presa aci:
segons algu no es ppocrit ne facta/
doz/ ans clarament en paraulas e
obras mostra simateix tal com es.
¶ Affabilitat es quant algu hauent
si en la conuersacio dela vida es gra-
cios. Mas eutrepelia o bona con-
uersacio es quat algu sap be hauer
simateix en iochs en tal manera q
no sia jutglar volêt de totas cosas
burlar/ ne sia saluatge que de alguna
cosa no burla. mas sia eutrepelich
hauent se be en iochs. Totas aque-
stas tres virtuts pque no son vers
cosa difficult: son en la potencia con-
cupiscible. Perque es manifest que
quatre potencias dela anima son re-
ceptiuas delas dotze virtuts delas
quals parlam. Car vna es en lente-
niment. altra en la voluntat. e qua-
tre en la potencia irascible. e sis en
la concupiscible. En l'entenimêt es
prudencia. en la voluntat iusticia:
en la potencia irascible fortitut e
mansuetut magnanimitat magni-
ficencia. las quals ari son presas.

fortitut e mansuetut son vers las
passions que procceren dels mals
eld'uenidors e presents. Car forti-
tut es vers las passions que proce-
ren dels mals eld'uenidors. e man-
suetut vers las que procceren dels
mals presents. Mas magnanimitat
e magnificencia son vers los bes
difficils en diuersas maneras. Car
magnanimitat es vere grans bens
honests. ari com honors. e magnifi-
cencia vers grans bens profitosos
ari com grans despesas. En la potè-
cia concupiscible son sis virtuts/ tē-
perancia/ liberalitat/ amatiua d'ho-
noz/ veritat/ affabilitat/ eutrepellia.
Las quals en aquesta manera son
presas. Car son tres/ ço es tēperan-
cia/ liberalitat/ amatiua de honoz/
que son presas segos los bens dom-
en simateix. las otras tres segons
los bens del hom en orde a altri.
Segons donchs alguns bens son
tres virtuts. Los bens del home son
tres. alguns delitables vers los q's
es temperancia. altres profitosos/
vers los quals es liberalitat. altres
honests/ vers los quals es amatiua
de honoz. ari mateix los bes del ho-
me en csguart a altri en tres mane-
ras poden esser pençats: ¶ segons
quens serueix e a manifestacio/ e ari
es veritat/ o serueixen a vida. e ari
es affabilitat/ o serueixen a ioch. e
ari es eutrepelia. Dochs es mostrat
quantas son aquestas virtuts. e en
quina manera son distinctas.

**Capitol quart que algũas
dela bonas disposiçõs sã
virtuts/ otras sobrevirtuts/
altres serueixen a virtuts/
altres aparellan a virtuts.**

¶ Ho capitol precedent ha-
uem distinctas dotze virtuts
dela quals vna es en lente-
e

niment. ço es prudencia: altra en la voluntat. que es iusticia. E quatre en la potencia irascible. que son fortitut/mañuetut/magnanimitat/magnificencia. E sis en la potencia cõcupiscible. ço es temperancia e las otras las quals damunt hauẽ comprat. E perque algu no crega: q̃ no sien algunas otras disposiciõs bonas sens las virtuts damunt ditas hauem pposat declarar delas bonas disposicions/delas quals han parlat los philosophs. Car delas altres quant al present no entenẽ a fer tractat. Que algunas son vtuts altres serueixẽ a virtuts: altres pre parã a virtuts/altres son sobre virtuts: prenent largament virtut toctas aquestas bonas disposiciõs poden esser appelladas virtuts no res menys algunas bonas disposiciõs serueixen a virtut. aricom be consellar e be iutjar delas cosas conselladas serueixen a prudencia. E aqll qui ha bona disposicio en aço: es disposicio prudent. Altres son bonas disposicions a virtut. ço es perseuerança e cõtinença. las quals segõs dellas parla lo philosoph: no sõ virtut complida. mas disposicio a virtut. Car aquell es dit perseuerant: qui no cau encara que sia tentat. E aço han algunas vegadas: los qui no son virtuosos. los quals no han passions: e no caen. mas aqll es dit esser continent: qui fortmẽt es passionar: pero es continent no donãt loch ala passio/ sino ala rao. Dõchs lo continẽt no es virtuos cõplidament ne perfeta. Car ab tot q̃ per las passions forts ell se haia be: pero aquell fer be no li es delitable. E cõtinencia donchs e perseuerãcia ari seran presas per be q̃ siã alguna bona disposicio: pero no son virtut mas disposicio a virtut. ¶ Son en la cara algunas bonas disposicions q̃

son sobre virtut. aricõ es virtut diuina. ço es eroica/ e sobre iusta. dela qual es determenat en lo fete delas ethicas. Car aricõ alguns son quasi bestias e totalmẽt mals ari altres son quasi diuinals e totalmẽt bons e poden esser dits sobre virtuosos. Aq̃ta virtut diuina la qual es sobre virtut: deuen hauer los reys e princẽps. q̃ segõs es dit deuẽ esser mig deus. ¶ E algunas bonas disposicions son virtuts. las quals son prudencia/iusticia/fortitut/tẽperãcia de las quals hauẽ feta mencio en lo capitol present. de totes aq̃stas quatre en son loch parlarẽ determenãt delas virtuts/ e mostrant en quina manera los reys e princẽps las deuen hauer. e determenar. em de aqllas q̃ serueixen a virtut. e delas disposicions de virtuts. e de aqllas qui son sobre vtuts/ mostrant q̃ los reys e princẽps ne deuẽ esser ornats. mas pmer deu esser dit delas virtuts.

Capitol. v. que algunas de las virtuts son principals e cardinals/altres acostadas a aquestas.

Huem comptat damunt dotze virtuts. mas totes no son ðegual perfeccio/ ne son equalment principals. es costuma de thes olechs e philosophs fer distincio entre las virtuts. Car algunas son cardinals e principals/altres acostadas. Las cardinals son quatre. prudencia/iusticia/fortitut/tẽperãcia. Las acostadas e no principals son las altres vrt. delas q̃s damunt hauem feta mencio. E podẽ cercar per tres vias q̃ aquestas quatre virtuts son cardinals e principals. La primera es presa de part dela materia/ vers la qual han a esser. La se

gona de part del subiecte en lo qual stan. La terça de part delas condicions las quals son pertinèrs alas virtuts. ¶ La primera via perque aquestas quatre virtuts son cardinals e principals: es presa de part dela materia vers la qual han a esser. E proues ari. Car tota virtut o es vers las raons/ o operacions/ o passions. Car com haïam a raonar dretament: es necessari dar alguna virtut que sia dreta rao/ per la qual façam dretas raõs delas cosas agiblas: E com haïam a obrar dretas: mèt/ a ricom es necessari donar virtut/ per la qual som endreçats en raonar delas cosas agiblas: ari es necessari dar virtut per la qual siam endreçats en las operacions delas cosas agiblas. E perque som passions dretament e no dretament: es necessari dar algunas virtuts/ per las quals siã moderats en las passions. Donchs com algunas passions nos empengan al mal/ a ricom son passions cõcupisciblas perque som inclinats fer aquellas: altràs nos luyen del be/ a ricom son passions irasciblas: Uer las passions donchs es necessari dar alguna virtut. p la qual nons empèguen vers lo que rao veda. E es necessari dar altra virtut/ perq̃ las passions nons luyen del que rao dicta. Dõchs tota virtut o drega las raons o egua la las operacions o tempza las passions/ perque nons empenguen al q̃ rao veda/ o tempza las/ perque nõs apartè del que rao dicta. E perque prudencia principalmèt rectificas las raons/ e iusticia principalment eguala las operaciõs/ e fortitut principalment modifia las passions/ goes que nos luyen del que rao dicta/ e temperancia principalment tempza las passions/ Perque nons empenguen al que rao veda: dõchs

per rao dela materia vers la qual tals virtuts han a esser: aquestas q̃ tre son ditas cardinals e principals/ perque son vers la materia/ que ha a esser principalmèt la vida humana. ¶ La segona via pque aquestas quatre virtuts son cardinals e principals: es presa de part del subiecte en lo qual stan. E proues ari. Damit haüem dit que las virtuts delas q̃les parliam: son en quatre potècias des la anima/ en l'ententiment/ en la voluntat/ en la potencia irascible/ e en la concupiscible. Donchs cõ en l'ententiment paritich la mes principal virtut sia prudècia/ e en la voluntat pariant delas virtuts adquiridas la mes principal iusticia/ e en la potècia irascible la mes principal fortitut/ e en la potencia cõcupiscible la mes principal temperancia per ço aquestas quatre virtuts prudencia/ iusticia/ fortitut/ temperancia son principals e cardinals. ¶ La terça via perque aquestas quatre virtuts son cardinals e principals: es presa de part delas condicions/ las quals a cascuna virtut son necessàries. Car tot acte si ha de esser virtuos: es necessari sia fet prudentment ius sia fort e temperada. e per ço aquestas quatre virtuts son principals e cardinals. En las altràs virtuts morals pot esser alguna principalitat. a ricom magnanimitat ha principalitat sobze alguna altra. Car se gõs lo philosoph en lo quart delas ethicas magnanimitat per si ha o nament de tofas las altràs virtuts. E magnificencia ha alguna principalitat per rao delas grãs despèias en las quals ha a esser. Dan donchs las altràs virtuts alguna principalitat. mas solamèt aquestas quatre son de tot cardinals e principals la qual cosa en quinta manera es: per auant singularment de cascuna de

ellas e meas complidament sera mo
 strat. Si dōchs aquestas quatre son
 Cardinals e principals en esguart
 delas altras: primer de aquestas se
 ra tractat. E pque prudēcia es mes
 principal q̄ todas las altras/pque
 es directiua de aq̄llas: e iusticia es
 mes principal q̄ fortitut ne tempe
 rancia pque es en las comutaciōs
 delas cosas e en las distribuciōs
 dels bens/vers los quals es nostra
 vida: e fortitut es mes principal q̄
 temperancia/ perque es mes orde/
 nada al be comu: per aq̄stas raons
 aquest sera lo orde. Que primer di
 rem: que es prudēcia. e que es ne
 cessari los reys e princeps sien pru
 dents. Segonament determinarē
 de iusticia/ mostrāt es necessari als
 Reys e Princeps sien iusts. Tercas
 mēt determinarem de fortitut mo
 strant que los reys e princeps deuē
 esser forts. Quartamēt diffinirem
 de temperancia/ mostrant que los
 reys e princeps deuē esser tempe
 rats. Apres tractarem de magnani
 mitat e delas altras virtuts/ mo
 strāt com los reys e princeps deuē
 esser perfets de tals virtuts.

Blosa de Cardinals.

Cardinals. aquest vocable car
 dinals es pres aci similitudinaria/
 mēt. perque en lo lati cardo vol dir
 porta. e de aquell nom cardo deual
 la cardinal. Car aricom en la casa
 haucm a entrar per la porta: ari a
 las altras virtuts haucm a entrar
 per las quatre cardinals/ ques no
 menen en lo capitol.

Blosa de Parlant delas virtuts.

Parlant delas virtuts. Duas
 maneras haucm d virtuts vnas ad
 quisidas/ e altras infusas. Infusas
 son aquellas/ que nostre senyor deu

nos dona pgr sa complacēcia. las
 quals naturalment no poriam atē
 tener. E aquestas son fe e caritat.
 Virtuts adquisidas son aq̄llas/
 que per nostre studi podē atēner
 sens concorrer hi specialment la di
 uina gracia. E aquestes son las dot
 ze virtuts morals. delas quals par
 la la philosophia moral. e encara al
 gunas virtuts intellectuales cō son
 grāmatica logica e altras. E de a
 questas diu lo Egidi: delas que son
 per studi aconseguidas/ dient ho a
 diferencia delas infusas/ q̄ nos
 poden atēner per nostre studi.

Capitol. vj. que en diuersas maneras pot esser notificat que es prudēcia.

Prudēcia dela qual pri
 mer entenem a tractar:
 es comparada a diuers
 las cosas. E segōs es cō
 parada a diuersas cosas
 pren altra e altra declaracio. e quāt
 al present podem comparar prudē
 cia a cinch cosas. La primera alas
 virtuts morals delas quals es dire
 ctiua. La segona alas virtuts intel
 lectuales. delas quals es pceptiua
 La terca ala materia vers la qual
 ha a esser. La quarta a sciēcia e rao
 delas quals es distincta. La cinque
 na a art dla qual differeix. La pri
 mera cosa a que prudēcia pot es
 ser comparada es alas virtuts mo
 rals. delas quals es directiua. E po
 uas ari. Car las virtuts morals de
 simateixas inclinan en si/ quels es
 deguda. aricom tēperācia encina
 en mesura cōtrastant a delirs volu
 ptuosos. Mas no basta esser enclia
 nats en deguda si de tēperācia o
 delas altras virtuts morals sino sa
 bem cō podem atēner aquella si.
 lo que es fet per prudēcia. Dōchs

per las virtuts morals ordena de
gudas fins/mas p prudècia som en
drecats en aqllas. car prudècia reb
las fins delas virtuts morals e per
nqllas cosas q son ordenadas ala fi
dretamèt endreça a aqllas fins. E
pço prudècia segós es cõparada a
las virtuts morals axi pot esser dif
finida. q es pfeccio del enteniment
o en altra manera es bona qualitat
dela pença directiua en fi delas vir
tuts morals. ¶ La segona cosa a q
prudencia pot esser cõparada es a
las virtuts intellectuals/ en respec
te delas quals es pceptiua E pro
ues axi. car segós al pñent se esguar
da si vers las cosas agiblas volem
be obrar tres cofes deuè hauer. La
primera diuersas vias trobar. La
segona delas vias trobadas iutjar
La terça manar que sien fetas les
obres segons las cosas trobadas e
iutjadas. axi cõ si algu volia pendre
algun castell primer deuen esser tro
badas vias p on se prenga. apries de
uen esser be cõsideradas aqllas vi
as/ si son bonas a acõseguir lo ppo
sit. apries deu esser fet manamèt siè
fetas las obres/ segons son troba
das e iutjadas. Donchs en lo ente
niment nostre deuen esser tres vir
tuts. vna pla qual be trobè e be con
sellè. la qual lo philosoph en lo sise
delas ethicas appella ebulia. q vol
tant dir cõ be cõsellatiua. altra pla
qual be iutjè delas cosas trobadas
la qual appella lo philosoph en lo si
se delas ethicas sinesim/ q vol tant
dir cõ ben iudicatiua. altra pla q
manam que sien fetas las obras se
gós las cosas trobadas e iutjadas.
e aqsta diem/ q es prudècia. Dõchs
prudencia en esguart dela virtut in
uentiua e iudicatiua deu esser pre
ceptiua. Car ço q aquellas troban
e iutjan. aqsta mana sia fet. Prudè
cia donchs mes acostadamèt sens

mija endreça en las cosas agiblas/
pque mana sien fetas q no fa virtut
inuentiua ne iudicatiua. Dõchs cõ
en las cosas morals las obras sien
maiors/ prudencia q es mes acosta
da sens mija alas obras/ es maior q
virtut inuentiua e iudicatiua/ q son
virtuts intellectuals. Donchs pru
dencia en esguart de virtut inuenti
ua e iudicatiua axi pot esser difini
da. q es pceptiua delas cosas/ que
son trobadas e apries iutjadas. E p
ço es scrit en lo sise delas ethicas: q
axi cõ ebulia deu trobar e sinesis iut
jar/ axi prudencia deu manar ¶ La
terça cosa a que prudècia pot esser
cõparada: es ala materia vers la q
ha esser. E pues axi. Car cõ prudè
cia sia vers las cosas agiblas/ e las
cosas agiblas sien particulars: es
necessari prudencia sia vers las co
sas particulars aplicat las reglas
vniuersals als fets particulars. E
axi es difinida en lo sise delas ethi
cas. E aqllas reglas vniuersals son
leys bonas costumases otras cosas
p las quals podem esser reglats en
las obras agiblas. ¶ La quarta co
sa a q prudècia pot esser cõparada:
es a sciència. dela qual es distincta. e
pues axi. Car sciència ppriamèt es
delas cosas necessarias segós aqll
parlar de Boeci en lo pmer de aris
metica. sciència es de aqllas cosas/ q
han esser imutable. mas prudencia
es dels actes humans e delas cosas
cõtingèts q son en nostre poder fer
o no fer. per q segós q prudècia dif
fereix de sciència axi pot esser difini
da q es dreta rao delas cosas cõtín
gèts q stã en nostre poder. ¶ La cin
quena cosa a q prudencia pot esser
cõparada/ es art dela qual differeix
E pues axi. Car art es en respecte
delas cosas factiblas no p supposat
dretura de volutat. Mas prudècia
es en respecte delas cosas agibles

presupposant dretura de voluntat. perque es ferit en lo sise delas ethicas: quel artixer peccant voluntariament es millor que peccant inuoluntaria. E lo prudent peccant voluntariament es pijor. Donchs en las obras que serucixen a art: es millor peccar voluntariament que inuoluntaria. Mas en las que serucixen a vida: vers las quals es prudencia: pijor es peccar voluntaria que inuoluntaria. donchs prudencia perque algu no pot esser prudent sino es bo: e hauent la volutat dretura no es art sino virtut: prudencia donchs segons es cõparada a art dela qual differix: en aquesta manera pot esser diffinida: que es rao de las cosas agiblas presupposat dretura de volutat. De todas aquestas cosas damit ditas podem formar vna comuna declaracio de prudencia: dient que prudencia es virtut intellectiua directiua delas virtuts morales: pceptiua segons las cosas trobadas e iurjadas: e guardat las obras particulars contingents segons reglas vniuersals presupposant dretura de voluntat.

Blosa de Perfeccio del enteniment.

¶ Perfeccio del entenimēt. Per lo q̄ diu lo Egidi q̄ prudencia es pfectio del entenimēt: deu esser notat q̄ nou enten a dir prenēt la p la habitat del entenimēt a ben iurjar de las cosas agiblas. car en aq̄sta manera seria virtut natural. ço es lo maxter entenimēt e no virtut moral. la qual es habit adquisit. Mas vol dir q̄ prudencia es pfectio del entenimēt prenēt la p vn habit engendrat en entenimēt de molts actes a ben iurjar. aq̄ico per molt scriure se engendra vn habit en la ma. lo q̄l es qualitat. E p̄ço diu lo Egidi que

prudencia es pfectio de entenimēt o bona qualitat.

Capitol. viij. que los reys e Prnceps deuen esser prudents.

¶ Ist q̄ es prudencia e moitrat q̄ p ella som endreçats en bona fi en la qual enclinan las virtuts morales: resta a mostrar que los reys e princeps deuē esser prudents. Tres cosas son alas quals lo rey deu attendre. La primera q̄ sia rep segons veritat e no segons fama. La segona q̄ la sua senporia no sia cõuertida en tirania. La terca que senporieic naturalmēt. E podem per tres vias cercar: q̄ sens prudencia no poza attendre alas tres cosas.

La p̄mera pque sens ella no es rep segons veritat sino segons fama. La segona q̄ sens prudencia facilment se ra cõuertit en tirania. La terçera q̄ sens ella no pot naturalment senporietar. ¶ La primera via ço es a saber q̄ sens prudencia no sera rep segons veritat sino segons fama: aq̄is pua manifestamēt. car rep es nom de offic e de dignitat. e p̄ço es offic d̄ rep: q̄ regesca los pobles ells en dreçe en deguda fi. Lo q̄ mostra lo nom d̄ rep. Car lo nom dels reys es dit aregir los altres e endreçar los en deguda fi. lo q̄ es fet per prudencia. E p̄ço es dit en lo sise delas ethicas: q̄ nosaltres hauem p prudents aq̄lls qui saben regir e endreçar si mateix e los altres. Dõchs prudencia es algun vll. plo qual es guarda da deguda fi. E aq̄ll qui affretura d̄ aq̄st vll ne pot veure sufficientment lo bene la fi deguda. en la qual deu esser lo poble endreçat. Car aq̄icom lo ballester no poza sufficientment endreçar la sageta al seu al sinol veu

hía:axi lo rey no poria regir lo posible ne endreçar en si deguda:si la si no guardaua p prudècia. Dòchs si sens prudencia no pot regir lo posible sufficientmèt ne endreçar lo en deguda si sens ella no sera rep/ per que sia appellat rep. Car sembla q home sens prudencia mes en dignitat Real sia diner de coure mes en compte de mercaders. Car los mercaders cõ compren meten vn diner de coure en loch de mil liures. E lo q no val vn representa gran pœu. e aquell diner mes es senpal de pœu: q nou es. Axi si lome afretura d prudencia/e via de real dignitat/ cõ ell sia de poca estima e sia mes en loch de moltas mes es senpal de rep q no es rep. perço donchs q sia rep no so lament de nom/mas de fet e segõs veritat es necessari sia prudent.

¶ La segona via es q sens prudencia facilmet sera cõuertit en tirania. e pues axi. Car dit es q per prudencia som endreçats en deguda si en la qual encinam las virtuts morales. perço del prudent es prouehir bens a si e als altres/e endreçar si matez e los altres en bona fi. Si algu donchs affretura de prudècia p la qual som endreçats en bens nobles segõs vreditat: facilmet es fet tiran. Car ell creura q las riquezas e los altres bens exteriorz segõs apparencia son bens nobles segõs existencia. Car los imprudents no coneyen sino los bens sensibles.

Donchs lo rey freturant de prudècia perque no concixera ne extimara esser bens sino los sensibles: dera des las virtuts metra tot son estu: di que abunde en bens sensibles. E perço sera fet destruido: del poble/ e senpozeiara ab tirannia. ne pençara: sino en quina manera poza del poble pendre peccunia. **¶** La terça via es que sens prudencia: no pot

naturalment senpozeiar. E proues axi. Car segõs es scrit en lo primer delas politicas/perço es algu naturalment seruient: quant defall de enteniment/e no sap regir simateix. E perço es algu naturalment senpozeicõ abunda de enteniment e de prudècia. e sap simateix e los altres endreçar en deguda fi. E aque: sta virtut no solamet la prouan paraulas naturals:ans la conferman cascuns regiments naturals. Car vœm naturalment los homès senpozeiar a las bestias los mascles a las femellas los vells als iouens. Car los homens naturalment senpozeia a las bestias/per q vian d prudècia. mas las bestias poch ne participan d art ne de sciència. E los mascles senpozeian alas fembras e los marits a las mullers. Car segõs es declarat en lo primer delas politicas. la fembra ha flach conseil. e comunament fall de prudècia dels homens. Car si son trobadas algunas fembras mes prudentes que homens es atart. Donchs segõs lo mes la fembra du esser naturalmet senpozeiada per lome/perque naturalment fall de prudècia de home. E per aque: sta rao los iouens naturalment deuen esser subiugats als antichs perque no han experiencia delas cosas agiblas. ne abidan en prudècia com los antichs. Dòchs en tot loch aço naturalment seruet e allo naturalment senpozeia. Los stemps qui senpozeia abunda d prudencia. dela qual fall lo qui naturalment seruicix. Perço donchs que lo rey naturalment senpozeic es necesari abundar de prudencia e de enteniment.

Capitol vyte quantas cosas e quinas deu bauer lo

Rey per esser prudent.

Derque iames hom no ha alguna cosa perfetamēt si no ha totes las suas parts: si algu ha de esser prudent perfetament: es necessari haia totes las cosas: que son necessarias a prudēcia. E totes las parts d'aquella han acustumat esser assignadas a vrt parts de prudēcia. memoria. prouidencia. entēniment. rao. solercia. docilitat. experiēcia. cautela. Perq̄ si lo rey deu esser prudēt: es necessari sia memoratiu puidēt entēnent raonable solert docil expert cautelos. E aquestas vrt parts de prudēcia en aq̄sta manera podē esser p̄sas. Car segōs es manifest p las cosas damunt ditas: p̄ço es dit algu prudēt: cō es sufficiēt a regir sumateix. e los altres endreçar en bonas fins. Quatre cosas es necessari aci pēçar. La p̄meira los bēs als quals lo rey endreça. La segōa la manera p la qual endreça. La terça la p̄sona endreçat. La quarta la gēt la qual endreça. als quals son necessaries las vrt pts de prudēcia. Car segons los bēs als quals ell endreça: deu esser memoratiu e prouident. Segōs la manera p la qual endreça: deu esser intelligent e raonable. Per rao dela persona endreçat deu esser solert e docil. Per lo poble q̄ endreça: deu esser expert e cautelos. Primerament segōs los bēs als quals endreça deu esser memoratiu e puidēt. E puas ari. car si lo rey deu endreçar lo poble en algūs bēs: es necessari haia memoria delas cosas passadas e prouidencia delas esdeuenidoras. Primer deu hauer memoria delas cosas passadas no perque las pugamudar: car a nenqun agent es possible: sino p saber q̄ deu esde-

uenir. Car segōs es scrit en lo segō dela rhetorica/en las cosas continents segons lo demes las esdeuenidoras son semblants alas passadas. Segonamēt deu hauer prouidencia delas cosas esdeuenidoras. Car los homens qui veen los bēs esdeuenidoras pençan vias perque los pugā aconseguir. donchs p rao dels bēs als quals lo Rey deu endreçar lo seu poble: deu hauer prouidencia delas cosas esdeuenidoras perque mes facilmēt pugamconseguir los bēs esdeuenidoras. E que haia memoria delas fanas passadas/perque sapia que deu fer en lo temps esdeuenidor. Segonamēt segons la manera per la qual endreça deu esser intelligent e raonable. e puas ari. Car la manera p la qual lo rey endreça lo poble: es necessari sia humana perque es home. e home se enten raonant discorrent de las paraulas p̄posadas alas conclusions. Car lome p̄len alguns p̄ncipis e p̄missas delas quals traucōclusions entestas. e aço ari en las cosas agiblas com en las speculatiuas. Car axicom son fetas raons p̄ que sia mostrat que es veritat. perq̄ sia coneguda: ari son fetas raons p̄ que sia persuadit. que es be: perque sia seguit. Donchs per aquesta manera de conceixer que es dada naturalment als homens: aquel qui vol los altres endreçar deu esser intelligent e conceixer e los p̄ncipis e p̄missas. E sia raonable perq̄ raonat sapia traure delas p̄missas degudas cōclusions. E es necessari sia intelligent. çoes sabēt las leys e bonas costumias. e los altres bēs/que podē esser p̄ncipis e reglas delas cosas agiblas. E raonable. ço es especulat en aq̄llas reglas/q̄ deu esser fet. Car axicō p̄ rao dels bēs als quals ell endreça: deu esser memoratiu e

provident: ari prao dela manera p
la qual endreça: deu esser raonable
e intelligent. ¶ Terçament per rao
dela persona endreçant deu esser so
lert e docil. Car aquell qui en tanta
dignitat es mes: pque puga endre
çar tanta gent: deu esser de grã in
dustria e solert: pque sapia trobar p
si los bens dela gent: q li es coma
nada. Es ver q perço cõ algu no ba
sta pençar totas las cosas q son pfi
tosas al regne: es necessari lo Rey
sia solert pençant p si los bens que
son pfitosos al regimēt del regne e
deu esser docil cõsentint als cõsells
dels altres. Car podē dir del rey: lo
q es dit del magnanim en lo quart
dela ethicas: q no deu fugir a aqll
quil cõsella. Car lo rey o lo princep
no deu seguir en totas cosas sõ cap
ne cõfiar en sa ppria industria. ans
es necessari sia docil perque sia di
spost a apēdre doctrina dels altres
atozgant cõsentint al cõsell dels ba
rons vells sauis e de aqlls qui amā
lo regne. Dõchs es manifest: que p
rao dela psona endreçāt lo rey deu
esser solert e docil. ¶ Quartament
per raho del poble que endreça deu
esser expert e cauteloso. Car expe
riencia es dela cosas particulars.
Donchs segons son altras e altras
cosas particulars: E segons algu
negociaia vers altra e altra gent:
deuen esser demanades altras e al
tras cosas. Es necessari donchs al
princep en esguart del poble q sen
poreia: sia expert conerent las con
dicionas particulars del poble que li
es comanar. pquel puga millor re
gir e endreçar en deguda fi. Es ne
cessari sia cauteloso. Car ari com en
las cosas especulatiuas algunas ve
gadas las cosas falças son mescla
das ab las veras: pque las cosas fal
ças son cregudas esser veras: ari en
las cosas agiblas los mals son mei

scilats ab los bens: e algunas cosas
son tengudas p bonas: q nou son.
¶ Donchs lo rey deu esser cauteloso
menprespesant las cosas q semblen
bonas: e elegint aqllas q segõs veri
tat sõ bonas alas quals deu endre
çar lo poble q li es comanar.

**Capitol. viiij. com se poden
fer los reys e princeps pru
dents.**

Segons lo philosoph: en
lo sete dels phisichs: la
aia nostra es feta pru
dent sent e reposant.
Donchs si los reys e prin
ceps desijan esser prudentes no deuē
entēdre en vanitata. mas la maioz
part dela sua vida deuen despēdre
pēçant quals cosas poden esser pfi
tosas al regne. lo q no deu esser en
tes q no hagen algunas recreaciõs
corporales. mas tēpradament vlar
ne pque no sien empatrats en lo re
giment del regne. ¶ Primerament
se poran fer prudentes regint natural
ment lo regne pençant primer los
tēps passats: en los quals lo regne
millor son regit. hauran memoria
dela cosas passadas: p las qils por
ran saber que deuen fer en lo esdeue
nidoz. Car tostēps deu conforamar
lo seu regimēt al passat. fors lo qual
millor era regit. Car ari cõ mirant
e pensant lo que los antichs philo
sophs han scrit: son fets mes sauis
en las cosas especulatiuas: ari los
reys e princeps pensant los fets de
sos pcedessozs son fets mes pru
dents en las cosas agiblas. ¶ Seg
ouament deuen guardar diligen
tment los bens esdeuenidoz: que
poden esser profitosos al Regne. e
los mals que poden noure. Car per
aço hauran prudencia: dela cosas
esdeuenidoz. E poran expert

tament esquivar males e mes facilment a cófeguir los bens. **T**ercament deuen souent pèsar bonas costumas e leys bonas. Car tals son maiorment principi delas cosas agiblas. axicó lo entenimèt es principi delas cosas especulatiuas. Tant donchs lo Rey es mes entes en las cosas agiblas: quãt mes ha bonas leys e bonas costumas en la pençã per las quals pot saber q̄ deu fer en tot negoci. **Q**uartamèt deu pençar cõtinuadament en quina manera per aq̄stas bonas leys e costumas regesca lo regne degudamèt traèt dellas degudas cõclusiõs delas cosas agiblas. Car no basta que algu sia entes sabent leys e costumas/ q̄ son principis delas cosas agiblas. sino es fet raonable traèt de aquellas leys e costumas degudas cõclusiõs. lo que quant deu esser fet: en lo terç libze mes larch mostrarem on se traacta del regimẽt del regne. **D**onchs lo Rey donant exercicio alas vrt parts necessarias a prudencia/ delas quals haucm feta mencio en lo capitol precedent: sera prudent. Es ver que pço cõ malicia es destruidoza del principi e axi com aq̄lla qui ha corrupuda la potencia gustatiua: iutja mal delas sabors/ creent la cosa amarga es dolça/ e per lo contrari: axi aq̄ll qui ha la voluntat praua e mala es impedid en lo entenimèt/ iutjant mal de las cosas agiblas. Car iutja deu esser fet: lo q̄ deu esser esquivat/ e per lo cõtrari. **B**e donchs es dit: lo q̄ es scrit en lo lise delas ethicas. q̄ impossible es sia prudent: lo qui no es bo. Car malicia destruoix lo iuy. **E**cõ algu impudentment e folla fa: aço es p malicia q̄ destruoix la voluntat. Donchs si los reys e princeps volen esser prudẽts ab tot sien mes moratius puidents solers docils e

las altrás cosas/ las quals damunt haue ditás: deuen esser bons no hauent la volũtat mala. pque p la malicia dela voluntat no façan follas ment/ ne iutjen esser fet: lo que deu esser esquivat.

Blosa de Reposant.

Reposant. **N**o parlar q̄ aci ha recitat Egidi del philosoph que la nostra anima es feta prudent seent e reposant: nos deu entendre ala letra. cõ experiencia nos mostre: que molts q̄ sean e reposan son imprudents. Mas deu se entendre p lo repos q̄ deu tenir la anima en lo iutjar delas cosas.

Capitol. x. quantas son las maneras de iusticia/ e vers q̄ es iusticia e com es distinta delas altrás virtuts.

Do philosoph en lo cinç delas ethicas: fa distincio en duas maneras d iusticia. la vna es legal: l'altra es equal. Car iusticia legal es cosa general e en alguna manera es tota virtut. Mas iusticia equal es cosa special e virtut particular. Car pço es algu iust legal: cõ cõpleix los manamẽts dela ley. **E** segõs es scrit en lo pmer dels grãs morals: la ley mana las obras de todas las vrtuts. car mana obrar las cosas fortes e tẽpradas e viuer salmèt todas las cosas: q̄ son ditas segõs las vrtuts. **A**llimateix es scrit q̄ iusticia legal es perfecta virtut. **E** en lo lise delas ethicas es scrit: que ley mana no desemparrar la ost. lo q̄ es de fortitut. e mana no fornicar. lo que es de temperança. ne offendre ne contendre. que son obras de mansuetut. **L**a ley dõchs mana vniuersalment complir tota virtut/ e fugir tota malicia. p la qual rao iust

Justicia legal es cōplir la ley. e es en alguna manera tota virtut. Mas iusticia equal es alguna virtut special. per la qual es dat a cascu lo que li es degut. La diferencia de aquestas iusticias en aquesta manera pot esser ptesa. car segons es scrit en lo cinque delas ethicas: iusticia es en esguart a altre. Donchs segons los ciutadans han esguart lo vn al altre entre si e ala cosa publica e al fayedo de la ley: ço es lo rey: ha esser en ells iusticia legal e equal. Car pque los ciutadans han aquest esguart: o en ells es demanat be comu: o be ppi. si es demanat be comu: es en ells iusticia legal. si es demanat be ppi: es en ells iusticia equal. car lo be comu ve dela bondat de tots los ciutadans. E per ço la cosa publica es millor: com los ciutadans son bons. Car si los ciutadans son bons en si o en esguart als altres tostemps aquella ciutat sera millor: q de millors ciutadans es poblada. e quant en mes maneres los ciutadans son bons: tant mes la ciutat es bona. Dōchs las leys perque en tenen be comu: manen tota bōdat: e esser iust segons ley: e seguir tot be e esquivar tot peccat: e haer en alguna manera tota virtut. pla qual cosa iusticia legal en alguna manera es dita tota virtut. perque exercita las obras de todas las virtuts. Mas de tot iusticia legal no es tota virtut. pque es virtut distincta de cascuna virtut. Mas es dita en alguna manera tota virtut: pque no determina a si materia special. ¶ Diferençia aquesta iusticia de cascuna virtut en duas cosas. Car per be aqllas mateixas obras fa lo iust legal: que fa lo iust fort e temperat: pero no las fa segons aquella mateixa rao formal. Car aquell qui fa

obras es fort. e aquell qui fa obras temperadas: perques delita en tals obras es tēperat. Mas aquell qui fa tals obras: no perques delita en aquellas: sino perque la ley las mana: e volent complir la ley es iust segons ley: p si segos que delita en cōplir la ley. E sis delita en las obras de cascuna virtut. es cōseguermēt en tant com todas aquellas cosas son manadas per la ley. Mas aqll qui es fort e temperat: e qui es perfect segons las otras virtuts: per si e primer se delita en las obras dlas virtuts: delas quals es ornat. E sis delita en complir la ley: a ço es consequentmēt: segons qell faent tals obras compleix la ley. E de aquesta diferencia primera se seguex la segona. Car lo fort e temperat se delita en obras de tals virtuts. E aqll las virtuts fan perfect al qui las ha segons es alguna cosa en si. Mas aquell qui es iust segons ley: pque delita en aquellas obras en quant cōpleix la ley: iusticia legal no fa perfect lome segons si. sino segos ha esguart alas leys. e las leys son donadas per lo princep: als ciutadans sotmesos al imperi del qual princep se pertany dar leys. ¶ E esser perfect donchs en esguart al princep lo qual deu dar leys: e en esguart a tota la ciutat a qui las leys son imposadas: es fer aquellas obras: que fa fortitute e tēperancia. pero no es perfect aquell qui las fa sino en esguart a altre. ço es al princep e als ciutadans. Mas fortitute e tēperancia e las otras virtuts fan perfect lome segons si. Donchs es manifest: com iusticia legal en alguna manera es tota virtut. e com no determina materia a si special. ans fa las obras de cascunas virtuts. ¶ Mas iusticia equal: no es tota virtut. ne fa las obras de cascunas virtuts. mas

determina a si materia special, per q̄ en ella es entes lo be special. Car ab tot en alguna manera lo ciutadada sia boe de aço se segueix be comu/en es millor la ciutat/e si en alguna manera es mal p̄ aço sia pijor la ciutat: pero de cascuna bondat d̄ vn ciutada per si e segós tales: nos segueix la bõdat daltre ciutada, ne cascuna malicia de vn ciutada per si parlant no fa mal al altre. Mas si algu es mal en bens exteriorz/ ço es quẽ vulla hauer mes que no deu: de aço es dan als ciutadans, car si aquell ne ha mes: los altres se han menys. Donchs iusticia special per la qual es esquinat vn mal special: segons que per la malicia de vnciutada ha dan laltre: determina a si materia special, e ha a esser vers asquells bens dels quals participan e comunican los ciutadans, zaque sta iusticia es appellada equal: per q̄ mes se reposa en equaltat: çoes que cascu haia dels bens exteriorz: lo q̄ li es degut. E per ço aquesta iusticia es dita dar a cascu s̄ dret, car dret sta en alguna equaltat, e aquesta dona a cascu lo que es equal. En aquesta manera es dita dar a cascu: ço que es seu, car es equal cascu posseesca las suas cosas. ¶ Si donchs aquesta iusticia special es dita equal e enten en equaltat: com los ciutadans puguen en duas maneras no equalment participar los bens exteriorz: duas maneras seran de aquesta iusticia particular. Car esdeues que algũs participan no equalment los bens en cambis compres vendas prestiches loquera. Car esdeues en todas aquestas cosas dar poch e rebre molt o per lo contrari, lo que sens defalliment de equaltat nos pot fer. Encara se deue en la distribucio dels bens defequaltat, car algunas vegadas se esdeue que qui

mes treballa per la cosa publica ne reb menys. E en aquesta manera iusticia es destruida, car segós lo mes los homens son acceptors de personas no son dignes e honors a aquells qui nõ son dignes e menys prefant los dignes. Duas maneras donchs seran de iusticia: ço es comutativa e distributiva. Donchs tota iusticia legal o commutativa o distributiva tostemps fa home perfect en esguart a altre. Mas iusticia commutativa e distributiva fa mes perfect al qui la ha en esguart a altre: que no iusticia legal. E perque de aço en altre loch sera determinar: quãt al present basta/ Pusque son declaradas aquellas tres cosas q̄ en lo començ del capitol present eren proposadas. Car es mostrat quantas son las maneras de iusticia, car vna es general la qual es dita legal, altra es special la qual es dita equal. E aquesta es en duas maneras: ço es distributiva e commutativa. E es declarat vers que ha a esser iusticia. Car iusticia legal ha a esser vers tota la materia moral segós todas las obras delas virtuts no presas segons si, mas en quant per ellas es complida la ley. E mes es mostrat en q̄na manera es partida iusticia delas otras virtuts, car las otras mes acaban lome en si. Mas iusticia ara sia legal o equal distributiva o commutativa: acaba home perfect en esguart a altre.

Blosa de Perque no determina.

¶ Perque no determina Conclucio es en tota philosophia moral q̄ iusticia es mes nobla delas virtuts, perque es en cascuna virtut. Car sens iusticia no podia esser virtut. Com virtut diga equaltat: Que

es lo propri esser de iusticia. E perço no te materia determinada. axi com liberalitat. que te per materia lo donar. e com fortitut/que te per materia batallas e per lo semblant las otras virtuts cascuna te la materia determinada. mas iusticia no te sino equaitat. que es lo seu esser formal. E aquest esser formal te per materia. ço es las cosas equaladas per ella mijancant las otras vtuts. E quant aquesta equaitat es en fer grans obras diu se magnificencia. E quant es en hauer se temperada/ment en delits: diu se temperancia e axi delas otras virtuts. En tant que vna cosa mateixa son iusticia e todas las otras virtuts. sino ques nomena ab diuersos noms esguar/dant ala diuersitat delas materias a que se applica.

Capitol onze que sens iusticia los regnes no poden durar.

En lo capitol precedet es dit: q̄ duas maneras son de iusticia. vna general e otra special. E p̄ que los regnes duren e stiguē en pau: cascuna hi es necessaria. ¶ Primeramēt que sens iusticia general los regnes no poden durar: p̄ duas vias ho podem cercar. La primera es presa de part dela iusticia general. La segona de part del regne on tal iusticia deu esser obseruada. ¶ La primera via que es presa de part dela iusticia general: axi es p̄ 201 ua. Car segōs es scrit en lo capitol precedent: iusticia legal en alguna manera es tota virtut. perque ha/uer aquesta iusticia es cōplir la ley. Si la ley mana tot be e veda tot mal: complir la ley es esser perfectament virtuos. e perço en lo primer

delas grans morals en lo capitol 8 iusticia es dit: que iusticia legal es virtut perfecta. E arguint per lo cōtrari iniusticia legal es entegra malicia. Donchs no seruar en alguna cosa las leys los ciudatans es esser entegrament mals. Mas segōs es scrit en lo quart delas ethicas en lo capitol de mansuetut: lo mal sima/teix destroey. e si es entegre: es fet importable. Donchs aquell regne sera importable/ e la ciutat no pota durar: on los ciudatāns son entegrament mals. ne en alguna cosa participan iusticia legal. Dōchs de part dela iusticia legal que es virtut perfecta/ lo contrari dela qual es perfecta malicia: es prouat que sens iusticia legal los regnes no poden durar. ¶ La segona via a inuestigar q̄ sens iusticia legal los regnes no poden durar: es presa de part del regne e tota policia. E proues axi. Car regne e tota policia es algū orde e senyoria. Donchs cō orde e senyoria sia dels subdits per esguar a las leys e al princep lo qual deu dar leys/ segons es declarat en lo sise de las polithicas: si los ciudatans no participan iusticia legal: no sera feruat orde en ells ne a las leys ne al princep. Dōchs en ells no seria seruada policia ne regne. Prouat es donchs que sens iusticia legal los regnes no podē durar. ¶ Mas que sens iusticia special la qual es partida en commutatiua e distributiua: los regnes no puguen durar en aquesta manera es declarat. E ascun regne e cōgregacio es semblāt a vn cors natural. Car axi cō veem q̄ lo cors aiat en diuersos mēbres tots stan ligats e ordenats lo vn al altre axi ascun regne e congregacio stan en diuersas p̄onas ligadas e ordenadas a alguna cosa. E p̄ quēs es cosa deguda planamēt plar en los mē-

bres de vn mateix cors es doble iusticia en alguna manera: coes iusticia cõmutatiua e distributiua. Car iusticia propiament presano es si no a altri e entre diuersas psonas. E segons alguna semblança iusticia es de algu a sumatx. Si los membres de vn cors poden en alguna manera contẽplar iusticia. Car los membres del cors han orde e hã esguart lo vn al altre. e son ordenats a alguna cosa. coes al cor. del qual reban mouiment e influencia de vida. Segons han esguart lo vn al altre: Es en ells en algũa manera iusticia cõmutatiua. mas segõs son ordenats al cor: en alguna manera es en ells trobada iusticia distributiua. Car pço es entre alguna iusticia cõmutatiua: com lo vn abũda en alguna cosa que laltre fall. e laltre fall en lo q̄ aquell abunda. E perque cascu pro ueesca ala sua indigencia: son trobada iusticia cõmutatiua. car es deues que algu abunda de peccunia: dela qual altre fall. e fall en forment: del qual altre abunda. Dõchs per cõmutatiua iusticia aq̄sta sobre abundancia e fretura es reduida a igualtat. Car lo vn dona peccunia dela qual abunda e reb forment: del qual fretura. e per lo contrari. Dõchs iusticia cõmutatiua es en quãt vn ordena los seus bẽs en utilitat del altre. e per lo contrari. E aquest orde trobam en los membres de vn mateix cors. Car lull abunda en suptilitat de vista. e afretura en potẽcia de anar. E lo peu abunda en potẽcia de anar e fretura d̄ vista. Dõchs lull segons la vista en que abunda: ajuda ala fretura del peu: car quial E lo peu segons la potẽcia en que abunda: ajuda ala fretura del ull. car portat. Donchs si los membres del cors no ajudauẽ en aquesta manera ala sua fretura: coes si la ma

no neteiana: E lull no endreçaua la ma e los seus no portauẽ lo cap e lo cap no endreçaua los seus: Lo cors natural no poria durar. Per seblant perque algun home no basta per si a sufficientmẽt viure. si los ciutadans per iusticia cõmutatiua no se ajuda sien: ço es participant los vns als altres de aquellas cosas de que abundan: e pendre delas que afreturan: la ciutat no poria durar. Axi donchs com en los membres de vn cors segons han orde lo vn al altre: ajuda n a la fretura: es en ells alguna iusticia cõmutatiua sens la qual lo cors natural no poria durar: per lo semblant segons que los ciutadans de vna ciutat o de vn regne hã orde e esguart lo vn al altre. e segons algun cãbi satisfan en las freturas: Es en ells iusticia cõmutatiua: sens la qual ciutat o regne no pot durar. ¶ En los membres es alguna iusticia distributiua: Segons han esguart al cor. Car lo cor a cascu dels membres segons la porcio e mes e menys dignitat los dona influẽcia d̄ sperit e mouimẽt de vida. Car principi de vida e mouiment es lo cor. Axi com per vctura començ de sentir: es en lo ceruell aximateix en los ciutadãs es iusticia distributiua: segons son ordenats a vna cosa: coes al rey e pncep qui segõs las suas dignitats los deu donar honors e bens. Donchs axi com lo cors natural no duraria si en ell no era seruada alguna iusticia distributiua: coes q̄l cor no donas influencia deguda als mẽbres per lo semblant lo regne ne la ciutat no pot durar: sino es seruada en ells deguda iusticia distributiua del Rey e pncep: que distribuesca degudament las honors e bens. ¶ E deu hom saber diligentment que axi coe cascuna de segualtat del cors no tof

la vida natural mas fal malast: ari
cada una iniusticia no cozzòp de töt
lo regne o ciutat: mas fal malast.
Donchs es manifest: que en quant
los ciutadans han orde lo vi al al-
tre: es en ells iusticia commutativa.
Mas en quant han orde al príncep
es en ells iusticia distributiva. E en
quant compleixen las leys: es en ells
iusticia legal. E en qualseuol mane-
ra sia presa iusticia: sens ella los re-
gnes e ciutats no poden durar. Per
que es be dit: lo que es scrit en lo pri-
mer dels grans morals en lo capi-
tol de iusticia: que la cosa iusta es al-
guna cosa proporzionada e equal
fostenint las ciutats. Car axicoz la
anima soste lo cors: e separant la lo
cors resta cadauer: ari iusticia soste
ciutats e regnes. Car sens ella es
desligada la ciutat: ne los regnes
poden durar. E molt fa grã iniuria
al regne e al Rey: qui no obserua ius-
ticia. Donchs si iusticia es tãt grã
be del Rey e del regne: maiorment
deu lo rey estudiar: que en son regne
sia seruada no solament a aquells
qui son nats en lo regne: mas enca-
ra als pelegrins e als estranys. Car
com es denegada o amagada iusti-
cia al Rey e al regne es feta iniuria
gran.

**Capitol dotze. que molt de-
uen los reys e prínceps es-
ser iusts e seruar iusticia.**

DE lo capitol precedet
es declarat: q̄ los Reys
e Príncipeps deuen esser
iusts. e que obseruen ius-
ticia. com sens ella los
regnes e Ciutats no poden longa-
ment durar. Mas perque lo ani-
mo del home es generos e tostèps
es desijos oir nouas rahons: posas
rem nouas maneres. per las quals

sera mostrat q̄ maiorment los reys
e prínceps deuen esser iusts. E podè
cercar per quatre vias aquesta veri-
tat: segons quatre cosas que son to-
cadas de iusticia en lo cinque delas
ethicas. La primera via es presa d̄
part dela persona del Rey. La segon-
da de part de iusticia. La terca de
part dela perfeccio dela bondat: q̄
es coneguda per iusticia. La quar-
ta dela malicia que ve de iniusticia.
¶ La primera via que es presa de
part dela persona del Rey: aris pro-
ua. Car perque la ley es regla delas
cosas agiblas: segons es scrit en lo
cinque delas Ethicas: Lo iurte e
molt mes aquell qui deu dar leys: q̄
es lo rey: deu esser alguna regla en
las cosas agiblas. Car lo rey e prin-
cep alguna ley es. E la ley es algun
Rey e príncep. car ley es algun prin-
cep inanimat. e lo rey alguna ley a-
nimada. En quant donchs la cosa
animada es superior ala inanima-
da: entant lo Rey o Príncipep deu es-
ser superior ala ley. Car lo Rey deu
esser de tanta iusticia: que puga las
leys endreçar: com en algun cas el-
las no deuen esser seruadas: segons
per auant sera manifest. ¶ Duprar
donchs si lo Rey deu esser iust es du-
ptar si la regla deu esser dicta. Car
si la regla fall de esser dicta alguna
cosa no sera reglada. com per regle
totas cosas son regladas. Per lo se-
blant si los reys son iniusts: ordenã
lo regne que noy sia fuada iusticia.
¶ Donchs molt deuen estudiar los
reys e prínceps que no sien iniusts.
Car la iniusticia dells los tol digni-
tat real. car los reys e prínceps in-
iusts ab tot senporegen per potècia
ciuil: no son dignes: sien reys ne prin-
ceps. Car aricom la regla deu esser
dicta: ari lo rey qui es alguna ley a-
nimada e regla animada delas cos-
as que son agiblas: d̄ part dela sua

persona real deu molt seruar iusticia. ¶ La segona via a cercar q̄ los reys e princeps maiorment deuen esser iusts: es presa de part de iusticia. e proues axi. Car iusticia es algun gran be e molt clar. perque fa lome p̄fet en esguart a altre/segons es dit. E lauozs es molt clara la nostra bondat: quant se esten fins als altres. Perque es scrit en lo cinque delas ethicas que iusticia se mostra esser mes clara d̄ totas las virtuts ne vesperus ne lucifer es axi clara com ella. Vesperus e lucifer es vna stela que es molt bella e clara. e per la bellea e venustat es apellada comunament venus. aquesta stela al gunas vegadas va dauant lo sol. e mostras de mati. e es appellada lucifer. otras seguey lo sol. e mostras de vespre. e es appellada vesperus. Es donques intecio del philosoph dir que venus que es axi bella stela la qual algunas vegadas es apellada lucifer/ otras vesperus no es axi bella e clara com iusticia. La bellea de las stelas no es axi marauelloa com la de iusticia. Car las stelas resplendeixen de bellea corporal. e illuminen nos per sa bellea corporal. Mas iusticia resplendeix de bellea honesta e spiritual. e ornans de perfeccio virtual. E quant bellea spiritual es superior a bellea corporal: tāt bellea de iusticia es mes singular que bellea delas stelas. Donchs si los reys e princeps deuē hauer molt claras virtuts: de iusticia que es alguna virtut molt clara pot esser prouat que deuē seruar iusticia. ¶ La terca via a cercar que los reys e princeps maiorment: deuen esser iusts es presa de part dela perfeccio dela bondat/ que es coneguda per iusticia. E proues axi. car iusticia no solament es en simateix: a perfeta virtut/ quant es en los

reys e en los princeps: ans mostra ells esser bons perferament. Car si miram las otras cosas: cascuna cosa lauozs es perfeta: quant ella pot fer semblant a si e quant la sua operacio se esten als altres. e lauozs es algu perferament scient: com pot als altres mostrar/ o quāt la sua ciencia se esten als altres. E perço es scrit en lo primer de metaphisica: que seyal de home scient es poder mostrar. Donchs per lo semblant lauozs es algu perferament bo: com la sua bondat se esten als altres. E perço no es coneguda perferament la bondat dels homens sino son en alguna manera en senyoria. Car cō alguno ha a regir sino asimateix: nos mostra compidament quin es ne la sua bondat es coneguda perferament. Mas quant es mes en alguna senyoria/ perque es necessari la sua bondat se estingue als altres lauozs millor se mostra quin es. p̄ que las suas obras se estenen a las cosas exterioris. Dōchs si las cosas exterioris sō mes conegudas: quāt mes algu es posat en senyoria: per que las suas obras a mes cosas se estenan: mes se mostra qui es. Per que es dit prouerbialment: Qui vol concixer algu metal en alguna senyoria. Donchs com iusticia es a altre: per ella es manifesta p̄feta bondat. Car exceptada prudencia que es mes perfeta que las otras virtuts/ perque endrega totas las otras virtuts morales. axi totas las otras virtuts morales que fan home perfet en iuneteix son ordenadas a iusticia/ que ret home perfet en esguart a altre. Aricom los subdits qui en alguna manera han solament a regir simateixs: son ordenats al princep: la bondat del qual e regiment fosse als altres. Donchs aricom en lo princep es mes mani

feſta la bondat que en los altres ari per iuſticia mes es manifeſta la pfectio de bõdat/que per las otras virtuts morals. Perque molt deuẽ los reys e princeps ſtudiar ſien iuſts.

¶ La quarta via a cercar: que los reys e los princeps maiorment e principalment deuẽ eſſer iuſts:es preſa dela malicia/que ve de iniuſticia. ¶ E puas ari. car ſegons es ſcrit en lo cinque delas ethicas. ari com es millor: aquell qui no ſolamet en ſimateix es bo: mas encara la ſua bõdat ſe eſtẽ als altres: ari es pijoz qui no ſolament en ſi es mal:ans la ſua malicia ſe eſtẽ als altres. e quãt mes ſe eſten: tant es pijoz. Donchs tant mes deuẽ ſtudiar ſobre totas cofas los reys e princeps: que ſerue iuſticia e eſquieu malicia. quãt de la ſua iniuſticia ſe pot ſeguir maior male a molts eſtendres. ¶ E faria a declarar aci: com podẽ los reys e princeps hauer e guarpar iuſticia. Mas aço ſera moſtrat en lo terç li bre/hon ſera tractat com deu eſſer lo regne iuſtament regit.

Capitol tretze que es fortitut. e vers que deu eſſer. e cõ nos podem fer forts.

Falo que hom pot pecar e be obrar: es neceſſari dar alguna virtut/per la qual ſiam reglats en las obras. e com vers las temors e audacias ſe eſdue: q̄ algũs ſe han degudament e no deguda: deu hom dar alguna virtut vers las temors e audacias. ¶ Car alguns temen las cosas temedoras e no temedoras. e altres fon tant temerosos/que temen las ratas/que corrẽ ¶ E altres tant atreuits/que deu no temen. lo que no ve de fortitut/sino de gran follia. Perque es ſcrit en lo

primer dels grans morals: que ſi algu es tant poch temeros: que no teme deu: no es fort/sino foll. ¶ Deu donchs lo fort tembze las cosas temedoras e aſaiar las cosas aſaiados. Donchs fortitut ſera algũa virtut moderant temors e tẽprant audacias. modera fortitut temors/ que algu per ellas no ſia lumpy del be. lo qual rao dicta. ¶ E temprant audacias. que algu no ſia maſſa atreuit/ no faça lo q̄ la rao veda. ¶ Viſt que es fortitut reſta a moſtrar vers quals cosas deu eſſer. ¶ Deu eſſer notat: que tembze e hauer audacia guardar propriament los perills. ¶ Car algu no tembzia: ſino pensaua eſſer li aparellat algun perill. ¶ Ne algu ſeria audax: ſino aſaiã algũa cosa terrible e perilloſa. e dels perills alguns ſon per batallas/ altres per otras raons. ¶ Car los homens ſon en perills no ſolament en batallas: ans encara en mar/ e en otras cosas/ on ha perills. ¶ En los delas batallas los homens en diuerſas maneras ſe han. ¶ Car alguns temen/ altres han audacia. ¶ E aquells qui hã audacia: han diuerſitat. ¶ Car algũs leugerament aſaiã los perills de las batallas. Mas com los han començats/ ſi troban cõtraſt: nols ſoſtenen. ans tantost fugen. ¶ E altres no leugeramet los començan. mas com han començat ſoſtenen los/ e tenẽ fort en aquells perills. ¶ Dõchs com virtut ſia vers cosa bona e diſſicil: perque los perills delas batallas ſon mes diſſicils e terribles q̄ los altres e perque en los perills delas batallas es mes diſſicil moderar temors que temprar audacias e mes perço com hauer audacia no es tant diſſicil començar batalla com es ſoſſerint lo contraſt a aquells: fortitut que es virtut vers los perills e mes principalment vers los

delas batallas que vers los altres,
e mes principalment moderant te
mozs que venen per tals perills: q̄
tempzāt audacia vers tals perills:
aximercix mes principalmēt es a
questa virtut sostenint las batallas
que leugerament començar las.

¶ E que los perills delas batallas
sien mes difícils quels altres: per
tres vias pot esser mostrat. ¶ La
primera es: perque aqueſts perills
mes son dauant los vils e mes sen
tits que los altres. E proues axi.

¶ Car no conerem axi manifestamēt
la mort com som malalts: perque
las malalties dins hom se amaguē
ne sentim axi los perills dela mar
com los delas batallas: ni sentim
ni pensam axi lo naframent quis
fa per tocament de aygua: com a
quell quis fa per tocament del fer
re. Donchs los perills delas batal
las primer perque son manifests: e
perque son mes sentits: e perço cō
pençam maiorment donan dolor:
son mes difícils a sostenir quels al
tres. La segona via: que los perills
delas batallas: sien mes difícils
quels altres: es perquels podem p
fuyta esquivar. E proues axi. Car
no podē axi per fuyta esquivar las
malalties. car maltria es alguna co
sa en nos stant. e per fuyta no la po
dē esquivar. E los perills dela mar
nos poden axi per fuyta esquivar:
com los delas batallas. Dōchs coz
sia mes difícil sostenir los perills:
que per fuyta podem esquivar: que
aquells que per necessitat hauem a
comportar: perque los perills das
batallas per fuyta podem esquivar
seran mes difícils quels altres.

¶ La terça via que los perills delas
batallas son mes difícils que los
altres es perque per ells maior
sentim mort violent. E proues axi.
¶ Car mort per batalla es per mutu

lacio de membres: e tallament de
cozs per la qual maiorment sentim
violencia. Car morir per malaltia
o en altra manera no contrasta axi
ala natura del cozs com mort per
batallas. p las quals lo cozs es mu
tilat. E donchs virtut de fortitut
mes principalment es vers los pe
rills delas batallas. e conseguent
mēt vers los altres. Perque es scrit
en lo terç delas ethicas: que aquell
sera principalment fort: qui no es
temozos vers bona mort: e maior
ment en aquella que es per iusta ba
talla. E qui axi es fort: no es temoz
ros en batalla malaltia e en mar e
altres perills. ¶ Donchs lo fort no
deu tembre los perills: que rao ius
ja no sien temuts. Mas mes prin
cipalment fortitut es vers los pe
rills delas batallas. axicom a mes
díficils. E ab tot vers tals perills
moderant las temozs e tempzant
las audacias sia: empero mes prin
cipalment es vers moderament de
temozs que vers mesura de auda
cias. car los perills terribles segōs
lo mes sō trists. e cascu naturalmēt
fuyg las cosas tristas: axicom natu
ralment segucix las delitables.

Donchs puix naturalment fugim
las cosas tristas difícil es moderar
temozs. per las quals fugim las co
sas tristas. Mas no es axi difícil
tempzar audacias. Per las quals
animosament comēçam las cosas
tristas. Perque si virtut es mes prin
cipalment vers cosa difícil: es be
dit. que fortitut es mes principal
ment vers moderacio de temozs:
que vers mesura de audacias. e que
fortitut mes principalment sia en
sostenir que en animosament comē
çar: segons comunament es posat:
per tres vias pot esser prouat.

¶ La primera perque comēçar ani
mosament fa lo mes flach. mas so

fenir fa lo mes fort. **E** aquell q' ani-
mosament escomet: es comparat
segons los altres als mes flachs. e
lo qui soste als mes forts. **E** es mes
difficil esforçar se contra los mes
forts que contra los mes flachs.
Per la qual rao es mes difficil soste-
nir batalla que no escometre ani-
mosament los enemichs. **¶** **L**a se-
gona via perque es mes difficil so-
stenir batalla que comèçar la: arix
proua. Car aquell qui escomet ani-
mosament: pença lo mal com ha es-
deuenido: aqll qui soste: ha lo mal
present. e es mes difficil esforçar se
contra los mals presents que cõtra
los esdeuenido: s. **¶** **L**a terça via p'
que es mes difficil sostenir batalla
que començar la: arix proua. Car
començar animosament pot esser
fet foptat. mas sostenir requer dura-
da. Perque es cosa mes difficil ha-
uer se fortment en sostenir batalla:
lo que vol durada e tẽps que no en
escometre lo q' pot esser fet foptat.
Perque diu lo philosoph: en lo terc
delas ethicas en lo capitol de forti-
tut: que fortitut es vers temors.
e audacias e mes vers las temors
moderant las: que no vers las au-
dacias temprant las. **B**asta que for-
titut es en sostenir trificia. **E**s de-
clarat vers quals cosas ha esser for-
titut. resta a dir coz nos podem fer
forts. **D**eu esser notat: que ab tot q'
vna virtut sia cõtraria a dos vicis
dels quals lo vn sobreabunda e l'al-
tre fall: aqicom la virtut de liberali-
tat que es contraria al vici de pro-
digalitat la qual sobreabũda en de-
spendre. e auaricia la qual fall: ari
fortitut es cõtraria a audacia. que
sobreabunda en maça empendre. e
a temoz la qual fall. **P**ero la virtut
mes contraria es a vn vici que a al-
tre. **L**a es mes difficil moderar te-
mors q' tẽprar audacias las quals

menys repugnan a fortitut que tes-
moz. **P**erq' fortitut mes sia en mo-
derar temors: que en temprar au-
dacias las quals menys repugnen
a fortitut que temoz. **E** perque no
podem d' tot atemper lo mig entre
temoz e audacia sina volẽ fer forts
deuem declinar a audacia la qual
menys contrasta a fortitut que tes-
moz. **¶** **D**eclaradas son dõchs aqlls
las tres cosas preposadas en la ru-
brica del present capitol. car es mo-
strat que es fortitut. co es vtut mo-
derant temors e temprant auda-
cias. **E** es declarat vers quals co-
sas es fortitut. Car principalment
es vers los perills delas batallas:
e a moderar temors e sostenint ba-
talla. mas conseguentment es vers
los altres perills temprat audacia
e escometent batalla. e es declarat
cõ nos podem fer forts. e aco ma-
isozment farem declinãt a audacia
la qual no repugna tant a fortitut
com temoz.

Capitol quatorze quan-
tas son las specias d' forti-
titut. e segons quals los
Reyz e princeps: deuen
esser forts.

Lo philosoph: en lo terc
delas ethicas en lo capi-
tol de fortitut posa set
specias de fortitut. **L**a
primera ciuil. **L**a segõs
seruil. **L**a terça militar. **L**a quarta
furiosa. **L**a quinta acostumada. **L**a
sisena bestial. **L**a setena virtuosa.
¶ **L**a primera fortitut que es ciuil
es quant algu temẽ vergonya e vo-
lent aconseguir honoz assaia algu-
na cosa terrible. e diu lo philosoph:
en lo terc delas ethicas que segõs
aqsta fortitut se mostrã molt forts
en aquellas parts hon los temozos

fos son defonrats e los forts hon-
rats. En aquesta manera segons diu
aquell mateix philosoph. Dector era
fort: qui tement reprensio de Palomides
sabia cosas terriblas. car de
hia q si ell fugia: Palomidas q era
dela part contraria: lo increparia.
Per lo semblant segons recita lo ma-
teix philosoph/Dromeidas en aque-
sta manera era fort. diè que si fort
no combatia Dector loant se en las
plaças de Troia diria que Drome-
idas seria per ell vècut. Es dita pri-
ziament aquesta fortitut ciuil. per
que es entre los ciutadans quis co-
neixen. entre los quals maiorment
se esquiua vergonya/es cerca honoz.
Car veem que alguns com son en
part on no son coneguts: fan algu-
nas cosas lcias: que per res no las
farien on son coneguts. La segon-
na fortitut es seruil e aqua es pïoz
que la primera. çoes com algu no p
esquinar vergonya ne per hauer ho-
noz: mas per temor de pena o mo-
gut per altra necessitat comença ba-
tallar. E molts Troians temèt De-
ctor crè forts. Car diu lo philosoph
en lo quart delas Ethicas: que De-
ctor ordena: si algu dela Troians
de batalla fugia: fos tal appellat q
no fos sufficient a fer fugir cans. A
aquesta fortitut induexen lo poble
los capitans ordenat pena als q fu-
gen e faent valls perque la gent no
puga fugir. ans sia forçada per al-
guna necessitat combatre. En aque-
sta manera se recita que vi capita-
força los seus a fortitut. Car com
hague passat la mar: perque algu
no tengues ab que fugir: esclafa to-
tas las naus. La terça fortitut es
militar. e aquesta es de experencia
Car los cauallers per experencia
que han de batallas: comencan mol-
tas cosas: ques mostran esser terri-
blas. E segons diu Vegeci en lo li-

bre de milicia: algu no ducta de as-
saiar lo q creu hauer de apres. Eoz
veem alguns que solament oint la
remoz delas armas fuan mo sabèt
quals cosas son perillosas en batal-
las/e quals no. Mas los cauallers
experimentats confiant de sa expe-
riencia e conceixent los perills delas
batallas començan algunas cosas
terriblas. perque sien extimats e tē-
guts del poble per forts. c. mpero p
aço no son forts. car com la batal-
la creix tant que passa la sua experi-
encia: fuan. La quarta fortitut
es furiosa. Car alguns per furoz e p
ira o per passio auégades escometē
batalla/perque sien tēguts p forts.
e tals no son propziament forts. car
vera fortitut segons diu lo Philo-
soph en lo terç delas ethicas: es co-
mençar batalla no per furoz ne per
ira: sino per be ans si algu per furoz
o per ira comença batalla: trobant
resistencia no la soste. car aquell qui
per furoz no tem: passada la furoz
comença a tembre/e fuig. La cin-
quena fortitut es acostumada. Car
algun qui son stats en molts ba-
tallas/en las quals los ha pres be:
per aquesta custuma pren en alguna
esperança de victoria e audacia de
combatre. tals se mostran forts. E
perço començan batalla/e spera vi-
ctoria no creent sufferir algun mal.
e no son vertaderament forts. car
si troban resistencia cōtra las cosas
esperadas: passant algun mal fuan
La sisena fortitut es bestial. Aris
com algu ignorant la força del ene-
mich ell combat. aricom alguns cre-
ent combatres ab aquells qui habi-
tan en la part de mig iorn/ qui son
flachs e temerosos: e ells combatā
se ab los qui habitan en la part de
septentrion/ qui son forts e animo-
sos: han fortitut bestial. car tals son
aricom las bestias/ qui no hauent

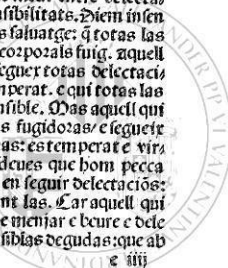
feny començan batalla ignorãt lo poder dl enemich. ¶ La setena foz titut es virtuosa. ço es que algu no pot esser loat/ne per temoz de pena ne per experiència/ne per furoz/ne p costuma/ne per ignorancia: mas p be e per eleccio e voluntariament combat. Donchs los Reys e prin ceps ab tot aquestas maneras de fortitut degen saber/ porque cone guen en quina manera lo seu poble es fozt e cõ pozan ab sos enemichs combatre:deuen esser fozts per foz titut virtuosa. que no cõbaten me; tent la sua gent a perills. sino han iustas batallas. e sino veen que de tals batallas se pot seguir gran be del regne.

Lapitol quinze. que es temperancia e vers que ha a esser. e quals sã las suas specias. ¶ Com nos podem fer temperats.

Pemperãcia entre las virtuts cardinals te lo derrer grau. Car prudencia e iusticia son la mes principal de totas. porque prudencia es en lo enteniment e iusticia en la volitat. e las otras son en lo appetit sensitiu. ço es lo irascible e concupiscible. ¶ Perque lo appetit sensitiu fall de enteniment e voluntat. perço prudencia e iusticia son mes principals. ¶ Prudencia es mes principal que iusticia/ p que es directiua de totas las virtuts morales. Mas fortitut e temperancia ab tot no sien ari principals com prudencia e iusticia: entre las virtuts cardinals son com; pradas. Car las virtuts que tẽpren la passio serueirẽ a rao en duas maneras/segons las passions en duas maneras contrastan ala rao. ço es

inclinãt nos al q rao veda/o luntãt nos del que rao dicta. ¶ Entre las altres cosas quens apparten del be d raho:son temozs de batallas e perills de mozt. vers las quals es fozt titut. Per lo semblant entre las altres cosas quens inclinã al que rao veda son los desfigs carnals e las cosas delitables segons lo tast. vers las quals es temperancia. Donchs fortitut e temperancia deuen esser comptadas entre las virtuts principales. Mas fortitut es mes principal que temperancia. porque mes es ordenada al be comu. aricom a defensio del regne. ¶ Temperancia es mes ordenada al be propzi. ço es a tempzar simateix. ¶ Lo be comu es mes diuinal que lo propzi.

¶ Donchs puz hauem dit: que prudencia que es mes principal que iusticia: e de iusticia que es mes principal que fortitut: e de fortitut que es mes principal que temperancia resta a dir de temperancia. La qual entre las virtuts principales te lo derrer grau. Deu esser dat a entendre: que aricom fortitut es lo me; di entre temoz e audacia. Car aqll qui totas cosas tem o totas animosamente assaia: no es fozt/ mas aqll es fozt: qui tem las cosas temedoras/ e assaia las assaia dozas: ari tẽperancia es lo medi entre delectacions e insensibilitats. Diem insensible: lo qui es saluatge: q totas las delectaciõs corporals fuig. aquell donchs qui seguer totas delectacions: es intemperat. e qui totas las fuigres insensible. Mas aquell qui fuig las cosas fugidozas/ e seguet las seguidoras: es temperat e virtuoso. Car es deues que hom pecca no solament en seguir delectaciõs: mas esquivant las. Car aquell qui ari se stara de menjar e beure e delectacions sensibles degudas: que ab

tal abstinencia la sua natura no pot
gues durar: perque dita rao dicta
lo contrari: no seria dit virtuos. Es
donchs manifest: que es temperan
cia. Car axicom fortitut modera
temo: s/ e tēpra audacias/ entre las
quals ha esser: axi temperancia mo
dera delectacions sensiblas/ e tem
pra insensibilitats/ entre las quals
ha esser. Donchs si temperacia mo
dera delectacions sensiblas: deu es
ser vist/ vers quals delectacions ha
esser. Delas delectacions sensiblas
algunas son fortes/ otras flacas.
Car ab tot sien cinch senys enuers
las cosas sensiblas e en tota nos de
litam: mes fortes delectacions son
en lo toche e en lo tast/ que en la vista
oir e odozar. lo que en duas mane
ras es manifest. ¶ La primera per
que quant nos delitam en las delec
taciōs del tast e del toche: som mes
aiustats a ellas/ que alas dls altres
senys. Car veure oir e odozar apar
tadas las cosas de nosaltres se pot
fer. Mas no podem tastar ne tocar
sino las cosas a nos aiustadas. E p
ço en tals delectacions mes escalt
fadament nos delitam. ¶ La sego
na manera com es manifest q̄ mes
fortes delectacions son en lo taste
en lo toche/ que en los altres senys:
aris proua. Car las delectacions
del taste del toche mes dietament e
sens mija par que sien ordenadas
a nostra conseruacio. Car las delec
tacions del tast son ordenadas a
conseruacio dela persona singular.
Mas las del toche ço es en lo delit
matrimonial: son ordenadas a cō
seruacio dela specia comuna. E per
aquesta rao per ventura natura ha
posada tanta delectacio en los del
lits dl taste del toche. perque no pe
ris la persona singular. e pque fos
saluada la specia comuna. E per ço
si virtut es en cosa bona e difficil:

deu esser posada temperancia prin
cipalment vers aquellas delectaci
ons delas quals es mes difficil ab
stenir se. Donchs temperancia per
si vers las delectaciōs del tast e del
toche ha esser. mas si ha esser vers
las delectacions dels altres senys:
aço es accidentalment. perque los
altres senys accidentalment perce
ban los delits del tast e del toche.
Car aquesta virtut segōs vol lo phi
losoph en lo terç delas ethicas: es
vers las cosas delitablas/ en las q̄ls
participan las bestias. Las bestias
p̄ si se deliran en lo gust e en lo toche
e accidentalment en los altres senys
perque es scrit en aquell mateix li
bre: que los cans no se alegran dela
olor delas lebras/ sino del menjar. e
si se alegran dela odoz es pque creē
mējar. e lo leo no se alegra dela veu
del bou ne dela vista del ceruo/ sino
en quant per la vista e oir conceix li
son prop. e creu menjar dells. Es
donchs temperancia vers las delec
taciōs del tast e del toche mas mes
principalment es vers las del toche
perque en aquellas nos delitā mes
escalfadament. lo que es molt rao
nable. Car las delectacions nutriti
mentals las quals son fetas per lo
tast: son ordenadas a conseruacio
dela propria persona. e las nutriti
omials que son fetas per lo toche:
son ordenadas a creacio dels fills e
conseruacio dela specia comuna.
Donchs si segons moltras vegadas
es dit: lo be comu es mes diuinal q̄
lo propri: raonablement ha fet na
tura: si en los delits dls carn ha po
sada maior delectacio que en los dl
nudriment. O per vatura ho ha fet
natura per ço com cascu es mes sol
licit del be propri que dl comu. per
que no son tant necessari posar tāt
fortes delectacions en lo nudriment
que es ordenat al be propri com en

matrimoni q̄ es ordenat al be dals
tri e a cōseruacio dela specia comu
na. aricom contra la cosa mes diffi
cil deu hom mes treballar: mes p̄
cipalment deuem entēdre: que per
temperancia refrenem las delecta
cions luxuriosas/las quals son fes
tas per lo toch que las nutriment
als/que son fetas per lo tast. E en
las delectacions nutrimentals mes
nos delitam per lo toch que per lo
tast. Car memant e beuent segons
cascu ha en si experiēcia: sentim ma
ior delectacio en la lengua/on es lo
tast/e en la gola on es lo toch. mas
mes delectacio sentim com la vian
da ateny ala gola: que cō es en la
lengua. E deu esser cregut en tals
cosas lo iuy dels golosos. Car reci
ta lo philosoph en lo terç delas eti
cas: que vi qui hauiam nom Sylofe/
mio lo qual com fos golafre e grā
deuozador: feu oracio: que la sua
gola fos mes longa q̄ la dela grua.
No prega que la sua lēgua fos mes
ampla que la del bou. perque mes
se delitas en lo tast. sino que la gola
fos longa. perque mes se delitas p̄
lo toch. Donchs segons es mani
fest per las cosas ditas: temperan
cia mes p̄ncipalment es vers lo
toch. e per conēguent vers lo tast. e
accidentalment vers los delits dels
altres senys. ¶ Las specias de tem
perancia podem pendre facilmente
Car si temperācia deu moderar de
lectacions luxuriosas e nutriment
als: no pot moderar las luxurios
sas sino som castas. ne moderar las
nutrimentals sino som mesurats.
Las specias della son quatre: caste
dat/pudicia/mesura e abstinēcia.
Car si volem moderar las delecta
cions luxuriosas: necessari es siam
castas e pudichs. perque es mester q̄
vol esser tēperat: que no faça obra
luxuriosa ne comports. segōs se fa

delas obras luxuriosas es dit cast.
E segons auoreix los cōports: es
dit pudich. Quant alas delectaciōs
nutrimentals es necessari siam tē
perats e abstinents. temprant nos
de beure som mesurats. e temprant
nos de menjar som abstinents. Aq̄
stas cosas vistas leugeramēt es ma
nifest: com nos podem fer tēperats
Car fortitut e temperancia han si
mateixas per lo contrari. perq̄ for
titut es en comēçar cosas terriblas
e temperancia en cuitar de si delec
tacions. Car aricom fortitut mes
se acorda ab audacia: e si volem es
ser forts: mes deuem esser audaces
que temozosos: ari tēperācia mes
se acorda ab insensibilitats que ab
delectacions. Si donchs volem es
ser temperats: deuem nos declinar
a insensibilitats. Car millor es esq̄
uar algunas delectacions: encara
q̄ sien degudas: que seguir las defoz
denadas. ¶ Declaradas son aq̄llas
quatre cosas proposadas en la ru
brica del present capitol. Car pri
mer es mostrat: que es tēperancia
car es virtut moderāt delectaciōs
sensiblas/ e tēprāt insensibilitats.
Segonamēt es declarat vers q̄ ha
esser. car p̄ncipalment es vs lo toch
e consequentment vers lo tast e ac
cidentalment vers los altres senys
Tercerament es manifest quala e
quantas son las specias della. Car
son quatre: duas moderant las de
lectacions luxuriosas. coes castedat
e pudicia. e duas temprāt las de
lectacions nutrimentals. coes me
sura e abstinencia. Quartament es
declarat: com nos podem fer tem
perats. Car aço farem ablenit nos
de delectacions. Car segons diu lo
philosoph en lo segon delas Ethic
as: deuem fer: lo que ferē los vells
de Troya dient a Elena: foragitem
a ella. coes no la mirem.

Capitol setze q̄ es mes mal
esser intēperat q̄ temeros.
e q̄ molt deuen fer los reys
e princeps: q̄ sien tēperats.

Lo philosoph en lo terç
delas ethicas puia per
quatre raons: que mes
mal es e lo que du esser
mes esquiua: esser intē
perat q̄ temeros. **L**a p̄mera rao
q̄ mes mala cosa es esser intēperat
q̄ temeros: es perço com quāt algu
mes voluntariamēt pecca: rāt mes
es reprehensible. La segda perque es
mes facil esser tēperat que fort **L**a
terça p̄que mes facilmēt pot esser
aconseguida temperācia que fortitū
tut. **L**a p̄mera rao que mes mal
es esser intēperat que temeros: es
perque mes voluntariamēt pecca.
E puas en duas maneras. p̄me
ramēt perço com seguir voluntats
desordenadas es delitable. mas tē
bre es cosa trista. **L**ar algu mes vo
luntariament fa: lo que fa ab dele
ctacio/ q̄ ço q̄ fa ab tristicia. **D**ōchs
aquell qui pecca per intēperancia:
qui ho fa ab delectacio: mes volun
tariamēt fa mal: que aquell qui pec
ca per temoz q̄ ho fa ab tristicia.
Segonamēt perque diu lo philo
soph en lo quart delas ethicas: que
temoz fa marauellat o staboneix e
ret immobla la natura. lo q̄ no fa
delectacio/ q̄ ve per intēperancia. **E**
quant algu es marauellat/ es quasi
fora de simateix. Mas lo intēperat
fa delitablāmēt e volūtaria lo que
fa. **D**onchs no es tant mal peccar
per temoz com per intemperācia.
car en duas maneras du esser mes
repres lo intēperat que lo temeros
perque delitablāmēt e volūtaria fa
mal. **L**a terça rao que mes mal

es esser intemperat que temeros:
es perque mes facil es esser tempe
rat que fort. **E** proues ari. **L**ar les
gons en lo capitol p̄cedēt es dit:
nosaltres aconseguim temperācia
abstinent nos delas delectacions
sensiblas. **E** fortitut començant cos
sas terriblas. **E** abstenir se de dele
ctacions pot esser fet sens perill.
Mas començar cosas terriblas no
pot esser fet sens perill. **S** Donchs
molt deu esser repres aquell qui ha
fretura de temperācia. puix la pot
hauer sens perill. Mas no deu esser
tant repres: lo qui ha fretura de for
titut. perque mes difficilmēt e ab
maioz perill se guanya. **L**a quar
ta rao que mes mal es esser intem
perat que temeros: es perque mes
facilmēt pot esser aconseguida tē
perancia que fortitut. e proues ari
Lar moltras vegadas nos es deuēnā
cosas delitablas: delas q̄ls abstenir
nos ne som temperats. mas no es
ari de fortitut. **L**ar cascun comēç
de batalla nons fa forts: si la batal
la no es iusta. **E** per ventura en tot
lo temps dela vida del home no li
es deuēdra vna batalla iusta. **D**ōchs
no podē esser ari acostumats alas
obras de fortitut com alas de tem
perancia. **P**erque si som intempe
rats: mes deuim esser menyspreats
que si no som forts. **P**erque es mal
que lo rey no sia fort: mas molt es
pijor que sia intemperat e seguidor
de passions. **E** encara podem por
tar nouas raons mostrant: que es
molt mal e deu esser molt esquiua
que lo rey sia intēperat. **L**ar lo phi
losoph en lo terç delas ethicas: to
ca tres cosas de intemperancia/ de
las quals poden esser presas tres
rahons. que molt deuen los Reys
e princeps esser temperats. **L**a p̄
mera rao es: que intemperancia es
peccat molt bestial. **L**a segona que

es peccat pueril. La terça: que es peccat molt leig. La primera rao que intemperãcia es peccat bestial ari proua. Car segons damunt es dit: temperancia e intemperancia son fetas vers las cosas delitablas del toch e del tast. segons las quals es delitar comu a nosaltres e alas bestias. e perço diu lo philosoph en lo terç delas ethicas: que perço cõ temperancia e intemperancia son vers las delectacions/delas quals las bestias participan: los intemperats son seruent e subiugats a feruitut bestial. Car la bestia perque fall de enteniment es naturalment subiugada a feruitut. Si donchs es no degut que lo rey/qui deu als altres senpozear: sia bestial e seruent: no es degut sia intemperat. La segona rao que los reys deuen esser temperats es: perque intemperancia es peccat molt pueril. e proues ari. Car los infants perque no han vs de rao: no viuan ab rao/ sino ab passio. E perço maiorment veem: que ells segueixen cosas delitablas e son seguidors de passios. Perque lo philosoph en lo terç delas ethicas diu: que la força concupiscibla segons la qual ha esser lo peccat de intemperancia es comparat al infant. Car ari com l'infant deu esser regit per son mestre: ari la força concupiscibla deu esser regida per la rao. Donchs si es no degut: que lo rey sia infant en todas cosas no seguint la rao/ sino passio: es no degut sia intemperat. La terça rao que los reys deuen esser temperats es: perque es peccat molt leig e prouas ari. Car los homens intemperats perque deslijan cosas leias si son en alguna senpozia: molt son menyspreats. car calcu es idignat contra lo rey: com es intemperat. e no segueix rao/ sino passio. Perque

si lo rey se deu mostrar digne de honor: no es degut sia intemperat. E de aço hauem exemple del rey Sarbinopolus lo qual com fos tot fembrer e donat a intemperancia: segõs se recita en las antigüas hystorias: no cria iames a parlar ab los barons. sino que tots sos parlaments eren ab las fembres per las càbras e en lochs amagats. e p'letras trametia a dir als barons: lo que volia facessen. E esdeuench se que vn capità delas suas gents darmes hauët lo molt seruit lo rey volent lo complaire trames li a dir vengues a ell. E aquell acostumat de fet darmes: veent que son rey era tot fembrer e bestial: tantost lo menysprea. e indignat dela legefa volguet damneiar. mas lo rey tement fogi. E perque no crehia poder escapatãques en vna casa. e cremas ab tot lo que tenia. Semblantment veem aquells quis donan als delits sensibles: esser menyspreats. perço com fan iniurias als altres en mullers e fillas prouocant los contra si. E perque maiorment deuen tembre los reys e princeps la furoz del poble: molt deuen esser temperats.

Capitol. xvij. que es liberalitat. e vers que ha esser. E com nos farem liberals.

Hauem cõptadas damunt dotze vrtuts. delas quals las quatre son cardinals e principals. ço es prudencia/ iusticia/ fortitut e temperancia. E pups hauem parlat de aquestas quatre mostrant cõ los Reys e Princeps: ne deuen esser ornats: resta a declarar e tractar delas otras vrt: Las quals ho han esguart a exteriors bens: ho a exteriors mals. Si a bens exte

riors: o son bens segós si: o en orde a altra cosa. E primer direm delas virtuts/que guardan bés exterioris segons si. Apres delas que guardā exterioris mals. E delas que guardan los bens exterioris en orde a altra cosa. ¶ Los bés exterioris o son vtils: ariçó las riquezas e totas las cosas que ab diners poden esser mesuradas: o son honests: ariçom honestas. Primer direm delas virtuts/que han esguart als bens vtils. Apres delas qui han esguart als honests. e a ço pque lo nostre conceixer comença al senyco 202al. E com los bés vtils sien mes sensibles que los honests: primer deu esser determenat delas virtuts/que han esguart als bens vtils. ¶ Quant als bens vtils segons es determenat en lo quart delas ethicas: son duas virtuts/ liberalitat e magnificencia. E aquestas duas guardan despesas e pecunia: mas no en vna manera. Car liberalitat guarda despesas mijanas e magnificencia grans. E com a ço deu esser entes: per auant proceint sera manifest. E perque faent despesas se deue fallir/ lo que fa auaricia e sobre abundar/ lo que fa prodigalitat. e per ço com lo vn e laltre es contra dicta rao: es necessari dar alguna virtut tenint lo mig entre auaricia e prodigalitat. e aquesta virtut es liberalitat. Donchs es manifest: que es liberalitat. Car ariçom fortitut es lo mig entre temor e audacia: ari liberalitat es lo mig entre auaricia e prodigalitat: co es moderant auaricia e tempant prodigalitat. E aquesta virtut sta en dret vs de peccunia: al qual son necessarias tres cosas. La primera: q no la prenga de la on no deu. La segona: que la prenga bon pedre la deu. La tercera: que la despença segons deu. car lo liberal no du vsurpar rēdas estrā

pas. e deu guardar las pprias. Que ab tot lo qual no ame la pecunia segons si: mas perque la ordene en degudas despesas: no deu escāpar las rēdas pprias solament. dōchs no vsurpar rendas estrānyas/ hauer deguda diligencia delas proprias/ e fer de aquellas degudas despesas son aquellas tres cosas/ vers las q̄s ha esser liberalitat. Mas no egualment ne principal. Car liberalitat principalment ha esser vers despendre e fer degudas despesas. e consequentmēt es en guardar las rēdas proprias/ e vers no despendre ne pendre las estrānyas. Car aquell q̄ vsurpa los bens vtils/ no prenēt los ariçom deu: mostra maça esser desijos de peccunia. Perque lo Philosoph en lo quart delas ethicas diu: q̄ vsurpers alcauots despulladors o mortos e iugadors de taulers e tals/ tots los appella illiberals. Car tot iugador es illiberal/ perque guanya dels amichs: als q̄s deu fer be. es dōchs liberalitat en no pedre de la on no deu. Pero no es principalment en a ço. Car aquells qui prenē de la on no deuen mes son iniusts que illiberals. segons diu lo Philosoph en lo quart delas ethicas. perque no es liberalitat principalment en no pendre de la on no deu/ ni pendre de la on deu. Mas es principalment en despendre ariçom deu. Car aquella cosa per la qual cascuna delas altras dicta esser tal: segueix ella sia mes tal. E si aquell qui es liberal guarda las rendas proprias: en pren de la on pendre deu: lo q̄ fa p̄q̄ puga de las rēdas ppas fer degudas despesas: no sens rao liberalitat es mes principalment en despendre e fer be als altres: e apres en guardar las rendas pprias e en no vsurpar las estrānyas. Car proua lo philosoph en lo quart delas ethicas per cinch raons: que

liberalitat es mes en despèdre e fer be als altres/que en guardar las rèdas proprias. ¶ La primera rao es que liberalitat segons es dit: ha esfer en vs degut de peccunia. E vsar de peccunia es despèdre la en los altres. Mas guardar las rendas proprias no es vsar d peccunia. ans es mes aiustar la. Perque es manifest: que liberalitat es mes en despèdre e dar peccunia als altres/que no en guardar las rendas proprias. ¶ La segona rao es: que virtut principalment deu fer maior be. E maior be es fer be que rebzel. e be obrar que no obrar e fer leges cosas. E aquell qui despen degudamèt donant als altres: fa be. Mas aquell qui guarda las rendas proprias prenent la renda delas suas possessiões: ell reb be en la manera que deu. car qui no vsurpa las cosas estranyas: sino que prè las pprias: no fa malas obras. Donchs si millor es fer be que no fer mal: millor es be despèdre que las cosas estranyas no pèdre o que guardar las proprias. ¶ La terça rao es: que en aquella cosa es mes virtut: dela qual ve maior laor. Maior laor ve de be despèdre e fer be als altres/que de guardar las rendas proprias: e no vsurpar las estranyas. Perque liberalitat es principalment en despèdre degudament/ e dar als altres. ¶ La quarta rao es: perço com virtut es mes principalment en la cosa pus difficil. E es mes difficil als altres dar que guardar las rendas proprias: e no pendre las estranyas. Car guardar be las cosas proprias segons si no es difficil. perque cascu naturalment ha affeccio a aqllas. Car los auars son inclinats: que amè simateixos: e que guarden sos bès. mas dar los bens propis segons si es difficil. Car los bès propis son alguna co

sa/que pertany a nos/ e naturalmèt los hauem affeccio. E los auars ari han affeccio a aquefts bens: que la peccunia que han: creen que sia alguna cosa a eils incozpozada. Car semblas que quât es presa dels peccunia: sia presa algia cosa del cors propi. perço com los bès propis son quasi aiustats a nosaltres. e los bens estranyas son appartats. perq no es cosa tant difficil no vsurpar los estranyas. als quals no haue tanta affeccio perque no son aiustats a nos: com es difficil dar los propis als quals hauem maior affeccio/ py que algun tant son aiustats a nos. e perço liberalitat es principalment en despèdre cosas degudas e dar bens als altres ari coz a cosas mes difficils. ¶ La cinquena rao es: perque los liberals molt son amats. E liberalitat mes es en aquella cosa: la qual algu faent la: es molt amat car algu no es molt amat si los bès estranyas no preno si las proprias rēdas guarda. mas es amat: si dels propis bens fa degudas despesas/ e dona als bons e dignes grās dōs. E perço liberalitat esta principalment en be despèdre e en retribuïr bens als altres. ¶ Vist que es liberalitat: car es virtut moderat/ a uaricia: e temprant prodigalitat/ e mostrat en quals cosas ha esfer: car principalmèt es en degudas despesas e retribuïciões/ e consequentmèt en guardar las rendas proprias e no vsurpar las estranyas: facilmente es manifest: com nos podem fer liberals. Car ari com fortitut mes es contraria a femoz que a audacia: e fem nos forts declinant nos a audacia: ari liberalitat es mes cōtraria a auaricia que a prodigalitat. e deuem nos mes declinar a prodigalitat que a auaricia/ abundant mes en dar que no fallir.

Blosa de Bens sensibles.

DBens sensibles Son aquells que ab los senys podem percebre: com son riquesas belleſa corporal filla e molts altres. los quals differixen delas virtuts e ciencias: q̄ son b̄es del enteniment: quis dien intelligibles. çoes no corporals q̄ nols pot appendre per ſi ſino lo enteniment e los ſenys per accident.

Capitol. xvij. que impoſſible es en alguna manera q̄ los Reys e princeps ſien p̄ dichs. e que es molt eſquiuable eſſer auars. e que maior m̄t deuen eſſer liberals.

Lo philoſoph en lo q̄rt delas ethicas vol que liberalitat no ſia en multitut delas cosas donadas: ſino en lo habit riq̄ſa e volūtad del qui dona. car ſegōs allimateix es ſcrit: res no veda que algu qui res no dona: no ſia liberal: encara que prenga de menors que ell. Donchs liberalitat p̄r̄ propoçio delas cosas donadas als bens del qui dona. E perço diu lo philoſoph: que los tirās no ſon prodichs perque no ſembla puguē ſobreabūdar en dons ne en deſpēdre la multitut dels bens. Donchs los qui t̄rhan: que los dons e deſpeſas no poden ſobre abūdar ala multitut dels bens: en alguna manera no poden eſſer prodichs. Los reys e p̄nceps perque ſobreabūdan en bens: no ſo lam̄t no poden eſſer prodichs ans enuidas poden eſſer liberals. E toſ ſtamps deuē penſar: que menors co

ſas fan que ſer deuē. E perço ſe moſtra: q̄ es no degut ſi ſon auars. Car ſi lo regne de algu deu eſſer natural: deu eſſer propoçionat a aquellas cosas que veem en natura. En las cosas naturals no es res ocioſa/ ſeç gons prouan paraulas naturals. p̄ q̄ ne en lo regimēt dela vida humana deu eſſer alguna cosa ocioſa. E perque natura humana ſe contenta de pocas cosas: perque a vna perſona pocas cosas li baſtan: e ſi algu ſobreabunda de multitut de riquesas ocioſas ſon ſino ſon ordenadas al be dels altres. Quant mes donchs los Reys e princeps ſobreabundan en riquesas tant es pijoz: ſiē auars. E pua lo philoſoph en lo quart delas ethicas per tres raons: que auaricia es pijoz que prodigalitat. La primera rao: que milloz es eſſer malalt de malaltia curabla que incurabla. La ſegona: p̄que prodigalitat mes es acostada a virtut que auaricia. La terça: perque no es tant profitos al regne. La primera rao: que auaricia ſia pijoz que prodigalitat es: perque pijoz es eſſer malalt o malaltia curabla que de incurabla. E prouas axi. Car prodigalitat es malaltia curabla per edat e per fretura. Per edat: perque los vells ſon mes auars que no ſon los iouens. E com venen a velleſa ſegons lo mes es curada la prodigalitat per fretura. perço com los prodichs ſegons los mes venen a fretura perque las deſpeſas ſobreabundan a las rendas. E haucnt experiencia de fretura ſon induits: que no ſien prodichs. Donchs ſegons lo philoſoph prodigalitat es malaltia curabla o per edat o per fretura. Car quant algu mes enuelleix: tant es fet mes auar. Si dōchs es no degut que lo cap del regne per lo qual tot lo regne deu eſſer regit: ſia malalt de ma

laltia incurabla:es molt menys degut esser auar. ¶ La segona rao que pijor es esser auar q̄ prodich:es per que prodigalitat mes es acostada a virtut que auaricia. ¶ Prouas axí. Car lo liberal no pren voluntarias ment:e dona ab gran plac a ço mateix fa lo prodich. E lo auar no fa la vna ne l'altra. Donchs no ha diferencia del prodich al liberal. sino que lo prodich no dona segons deu ne a qui deu:ni per aquella fi q̄ deu. E ço com lo pdich no es amador de peccunia ne lo liberal:facilmét lo pdich pot esser fet liberal. dôchs si de tot es degut:quel rey sia virtuos tant pijor es si es auar:que si es prodich:quant auaricia es mes cōtraria a virtut que prodigalitat. ¶ La terça rao que pijor es esser auar que prodich:es perq̄ no es tāt profitos al regne. ¶ Prouas axí. car aquell qui es auar:no aprofita a algu:perque encara a si es mal. Mas lo prodich a molts fa profit. dôchs es molt mal:lo rey sia auar. ¶ Dist que impossible es los reys esser prodichs:e que molt deuen esquinar esser auars:resta mostrar que deué esser larchs liberals e comunicables. Car aquesta virtut la qual es en despesas:per alguna semblança es dita largitat liberalitat e comunicabilitat. ¶ Primerament es appellada largitat a seblança dels vexells qui han la boca larga. Car los vexells qui han la boca estreta: no donan abundantment:ço q̄ es en ells. Aquell q̄ abunda en despesas e dôs es dit esser larch vexell. E ço perq̄ dona abundantment lo que re. Car en tāt la fôr deu hauer la boca mes larga:quant della molts deuen pendre. axí tāt lo rey deu esser mes larch quant la sua larguesa e influencia se deu estêdre a mes que la dels altres. ¶ Segonamét aquesta virtut es ap-

pellada liberalitat:perço coz aq̄lla qui son ornats della:son semblants als liberals. Car los auars no son liberals:ans son seruent de pecunia. Perque si es no degut de los Reys e princeps sien seruent:degut es si en liberals. ¶ Terçament aq̄sta virtut es appellada comunicabilitat. perço com per ella los homens comunican los bês. per la qual comunicacio sō ḡ los altres molt amats. Car los liberals son maiorment amats. Perque si maiorment los reys e princeps deuen esser amats per los del regne:maiorment deuen esser liberals. Mas lo liberal deu primerament guardar la quātitat del do. que no done menys ni mes que deu. E apzes a qui dona:que no done a qui no es necessari. E deu veure per quina fi dona:que done p̄rao de be e no per altra fi. E los reys e princeps perque no desuien liberalitat:deuen molt dar. Car la granesa delas despesas enuidas pot sobrepuar la multitut delas rēdas:ans si se deuen:que lo liberal done mes q̄ no deu:segons vollo philosoph en lo quart delas Ethicas:poch li desiplau. Car mes agreuia lo liberal si dona menys que no deu:que si dona mes. E desuien donchs los reys e princeps de liberalitat donāt a aquells aqui no deuen. e per aquella fi la qual no deuen. Car segons diu lo philosoph en lo quart delas ethicas:ells donan als iuglars e lagoters e a altres. als q̄ls no deuê dar p̄que milloz los seria que fossen pobres que richs. Per lo semblant ells donan per aquella fi:per la qual no deuen dar. car no donan per rao de be sino perque sien loats e per vana gloria o per altra rao. Donchs los Reys e Princeps deuen esser Liberals. E perque sien liberals:es los necessari façan be als bôs a fi de be.

Lapitol. xij. que es magnificencia. E en que ha esser. e com nos farem magnificichs

Dumunt es dit: que en despesas son duas virtuts: vna que guarda despesas tempradas. que es dita liberalitat. altra q̄ guarda grans despesas. que se apella magnificencia. E com mes e menys no diuersifiquen la specia: segons vol lo philosoph en lo primer de las politicas. no par sufficientmēt magnificencia esser distincta de liberalitat per esser en grans despesas e aquella en tempradas. pero com virtut sia vers cosa difficil: perque en grās despesas es maior difficultat q̄ en mesuradas: deu esser dita magnificencia: la que es en grans despesas: virtut distincta d̄ liberalitat. la qual es en mesuradas despesas. O podē dir: que las despesas poden esser comparadas a duas cosas. ço es a las riquezas del qui fa las despesas. e alas obras en las quals aq̄llas riquezas son despesas. Donchs vers pecunia seran duas virtuts. vna que eguala los dons e las despesas a las riquezas. e aquesta es liberalitat. E perço liberalitat es dita esser en mesuradas despesas. no segons si. mas per comparacio a qui dona e fa las despesas. perque algu donant moltras cosas seria auar. si aq̄llas no cren pporcionadas a las riquezas del qui dona. car es dit dumunt: que liberalitat no es en multitud de cosas donadas. Lo liberal donchs eguala los dons e las despesas a las riquezas. Mas lo magnificich pporciona las despesas a las obras. E d̄ aço ha pres nom. car de la obra es noienada magnificencia. perço cō magnificencia vol tāt

dir: com fer grans cosas. E perque en qual se vol stat hom sia: e qual se uol riquezas haia o mo tas o mijaneras: es difficil be vsar de aquellas e be egualar las despesas a las riquezas. Perço liberalitat se esten a las despesas qui son mesuradas. Car las despesas o deuen esser pesadas segons si o segons son pporcionadas a las riquezas. si son pesadas segons liberalitat: sera en grans despesas. mas si las despesas no son pesadas segons si: ans segons son pporcionadas a las riquezas en aquesta manera liberalitat es vers mesura d̄ despesas. Car aricom pocas despesas son pporcionadas als pobres: ari grans despesas son pporcionadas als richs. Donchs com liberalitat no guarda despesas segons si: mas segons son pporcionadas a las riquezas: ella no es en grans ni en mijaneras despesas. sino en quāt son pporcionadas alas riquezas. Donchs liberalitat la qual guarda despesas pporcionadas a las riquezas: es vers algunas riquezas. perque es difficil hauer se be en mesuradas despesas. Mas magnificencia que guarda despesas segons son degudas alas obras: no guarda algunas obras. perque fer degudas despesas no es difficil en algunas obras sino en grās. E perço magnificencia de grās obras ha pres nom. E en las grās obras se eideue que alguns fallan: pque no entenen coz deuen esser fetas. sino cō porzan despendre poch. E tals son appellats paruificichs. E altres en las grans obras despenan mes que las obras no requieren. tals son appellats destruidors. E lo philosoph en lo segō de las eticas los appella bancifos ço es fochs e formals. perque totas cosas aricom la formal destroueyen. Mas alguna en grās obras fan de

gudas despesas. aquestas son virtuosos e son appellats magnífichs. Donchs magnificencia tendra lo mig entre paruificencia e destructio. Aricó liberalitat es lo mig entre auaricia e prodigalitat. Es manifest que es magnificencia. car aricom liberalitat modera auaricias e tempza prodigalitats: aricom magnificencia modera paruificencias e tempza destruccions. E aricom liberalitat fa despesas e dona proporcio: nats alas riquesas: magnificencia fa despesas degudas a grans obras. **¶** Qist que es magnificencia resta ara a veure: vers quals cosas ha a esser. Car home quant pal present pot esser comparat a quatre cosas. La primera a deu. La segona a la comunitat. La terça a algunas personas specials. La q̄rta a simateix. E lo magnífich se deu hauer degudamēt vers aquestas quatre cosas. mas no eguamēt e principal vers totas. **¶** Primerament e principal deu esser magnífich vers las cosas diuinas ornant e edificant si riquesas bastan temples magnífichs e sacrificis molt honrats e instrumēts molt dignes. E perço es scrit en lo quart delas Ethicas: que las mes honradas despesas las quals lo magnífich deu fer: son vers deu. **¶** Segonament si riquesas li bastan deu fer degudas despesas vers la comunitat. car los bens comuns en alguna manera son diuinals. On diu lo philosoph en lo q̄rt delas Ethicas: que los bēns comuns han alguna cosa semblant als dons sagrats a deu. Car lo be diuinal flacament es representat en vna p̄sona singular. Mas pus belament es en tota la comunitat. **¶** Tercament lo magnífich se deu hauer degudament vers algunas personas specials. aricom vers los dignes de honor. car en aquestes

maioriēte se mostra magnificencia faent vers ells grans cosas pus ne son dignes. **¶** Quartamēt lo magnífich se deu hauer degudament vers simateix. Car deu hauer simateix magníficamēt vers grās obras en esguart dela persona propia. E aquellas son ditas grās obras: que duran per tota la vida: aricom casfas edificis noças cauallerias. car lo magnífich segós es dit en lo q̄rt delas ethicas: deu fer deguda habitacio e de gran durada e mes vertadera que apparent. Es manifest vers que es magnificencia. Car es vers despesas degudas a grans obras. e principalment vers grans despesas fetas en cosas diuinas e vers la comunitat. consequentmēt en grans despesas fetas vers personas dignas e simateix. **¶** Mostra q̄ es magnificencia e vers que ha esser facilmente es manifest: com nos farem magnífichs. car aricom liberalitat es mes cōtraria a auaricia que a prodigalitat: aricom magnificencia mes es contraria a paruificencia que a destructio. Dōchs façam nos magnífichs si riquesa basta declināt a destructio. que en las grās obras las despesas sobreabunden mes que si fallen.

Blosa de Ales e menys no diuersifiquen la specia.

¶ Mes e menys no diuersifiquen la specia. Aricom mes blanch no es distinct de specia de menys blanch: per lo semblant molt despendre no es distinct de specia de poch despendre. E perço se poria dir: q̄ magnificencia e liberalitat son vna mateixa virtut en specia. la qual cosa es falsa. E plenar aquest dupte deu esser notat: que liberalitat e magnificencia no solament differixen en mes e menys despendre: mas encara en

quant en esguard a difficil. com tota virtut sia vers cosa difficil. E co la difficultat que esguarda magnificencia: sia distincta en specia: dela que esguarda liberalitat: segueix se aquestas virtuts esser distinctas en specia. lo que no es dimes o menys blanch/ o de altres cosas/ que no dif fereixen sino segons mes e menys.

Capitol vinte. que molt deuen esquivar los reys e pri/ceps no sien paruifichs. e q̄ deuen fer cosas de grā magnificencia.

Lo philosoph en lo quart delas ethicas toca sia p̄prietats del paruifich. Las quals si cren en los reys farien gran iniuria ala real magestat. **¶** La primera es que lo paruifich fall en totas cosas e a ço mostra lo seu nom. Car esser paruifich es fer cosas pocas e defectiuas. **¶** La segona que si ha a despendre en grans cosas: p̄ poch pert gran be. On se diu prouerbialment quel paruifich noças e conuits a folla per dinada de pebre. Car per ço com en los grans conuits o noças no fa degudas despesas volent perdonar a poca despesa: tot lo a folla. **¶** La terça es: que tot lo que fa lo paruifich: ho fa tardant. Car sembla li/ que leuar peccunia de si mateix sia tallar los membres del seu cors. E axicom aquell a qui ha a esser tallat algun membre/ tarda tant com pot: axi lo paruifich com ha a fer de necessitat despesa: la tarda tant com pot. **¶** La quarta/ que lo paruifich no enten en quina manera faça gran obra ne deguts dōs ne degudas noças. mas tota la sua intencio es com fara pocas despesas. car es propietat del paruifich:

mes extimar la peccunia q̄ la obra. **¶** Per ço maior diligencia met com despandra poch: que com fa grā obra. **¶** La cinquena propietat del paruifich es: que tostemps despen ab tristicia e dolor. Car es dit quel paruifich reputa los bēs exterioris que ha: cō a incorpozats en si. axi com si fossen la sua substācia. E axi com los ha affectio continuament se aiusta a ells. **¶** Per ço axicom en lo tallament del cors per la separacio del continuu hia tristicia e dolor: per semblant en la separacio de la peccunia/ que es feta per despesas perque es alli alguna separacio del continuu. perque lo paruifich reputa la sua peccunia incorpozada en si: no la pot remoure d si icns tristicia e dolor. **¶** Per ço participa lo paruifich ab lo auar. Car tot paruifich es auar. axicō tot magnifich es liberal. **¶** La sisena es que ab tot lo paruifich no fa res: sembla li tots temps/ fa maiors cosas q̄ no deu. car ia es dit: quel paruifich mes estima peccunia que dons ne despesas. que son obras de virtut. E a ço perque reputa la peccunia per alguna cosa molt cara. E las obras de las virtuts te per vils. e no las estima. Donchs com enuidas algu pot dar axi poch dela cosa cara/ en cara que reba molt dela vil: que no li sembla don e mes que no deu: no pot lo paruifich fer tāt poca despesa ters alguna obra que no li sembla fama iors cosas que no deu. Perque si es mal: que la real magestat falga en totas cosas: e perda grās bens per vn poch be: tostemps tarde/ lo que ha afer: e no entena com faça grās obras d virtuts/ mas en quina manera despenga poch/ e faça la despesa ab tristicia e dolor/ e pense mes obrar que no deu no faent res: per que totas aquestas cosas fan gran

iniuria ala real magestat: es mal lo
rep sia paruifich. Mas que dega es
ser magnifich: sufficientment ho p
uan las cosas ditas p las quals ha
uem mostrat en que magnificetia
ha es. **E** ar dit es: q magnificencia
ha esser principalmente vers las co
sas diuinas e vers cosas comunas:
e consequentmēt vers personas di
gnas e vers simateix. **E** com lo rep
sia cap del regne e persona publica
e digna de honore ell deu distribuir
e partir los bens del regne: maior
ment deu esser magnifich. **E** ar per
que es cap del regne: porta ymage
de deu qui es cap de tot lo mō. Ma
iozmēt se deu hauer magnificamēt
vers los sants temples e en los or
naments delas cosas diuinas. **E** p
que es persona publica ala qual es
ordenada tota la comunitat del re
gne: maiorment se deu hauer ma
gnificament vers bens de comuni
tat. **E** perço com maiorment deu di
stribuir los bēs del regne: deu se ha
uer magnificament vers personas
dignas: als quals aquells bens con
uenen dignament. **E** perque segōs
es dit la persona real deu esser molt
honrada e es digna d honore: lo rep
se deu hauer magnificament vers
la psona propia e las personas a ell
austadas: aricom muller e fills. ha
uent habitacions honradas faent
noças degudas exercitant marauel
losos fets darmes.

Capitol. xxi. quals son las
proprietats del magnifich
E que los Reys e princeps
las deuen hauer.

Lo philosoph en lo quart
delas ethicas en lo capi
tol de magnificencia to
ca sis propietats del ma
gnifich. las q̄ls los reys

e princeps deuen hauer. **L**a prime
ra es: que lo magnifich es semblāt
al scient. **E** ar es damunt dir: que lo
magnifich en las grans obras deu
fer degudas despesas. e coneyter en
las grans obras qnas despesas son
necessarias: mo pot esser sino es or
nat de sciencia e de entenimēt. **L**a
segōa propietat del magnifich es
fer grans despesas e no p vana glo
ria sino a fi de be. **E** aço es comu a
totas las virtuts fer no per gloria
dels homens sino a fi de be. e speci
alment aço es propri de magnifi
cencia. **E** ar en las obras magnifi
cas ques fan vers lo seruir diuinal
e la cosa publica e personas dignas
majorment algu se mostra glorios/
e es loat per los homēs. **E** perço es
difficil en tals obras no esser vana
glorios. **E** perque virtut es vers be
e cosa difficil: perço maiorment los
magnifichs en las suas obras de
uen entendre finalment be: no fa
uoz e gloria dels homens. **L**a ter
ça propietat del magnifich es fer
despesas e distribucions delitabla
ment e presta. **E** ar aquell qui ans q̄
faça las despesas compta todas las
menuderies e no dona lo que deu
dar delitablement e prest: no es ma
gnifich sino paruifich. **E** perço es
dit en lo quart delas ethicas que la
diligencia del compte es paruifica
. **L**a quarta propietat del magni
fich es mes entēdre: com fara pus
nobra obra e deguda que quant hi
despendra. **E** ar com edifica algun
temple en honore de deu o dona al
guna cosa a personas dignas: mes
deu entendre com fara aquell tem
ple singular e belle com los dons se
ran grans: que no quāts diners ha
a despendre p tals obras. **L**a cin
quena propietat del magnifich es
que es excellentment liberal. perq̄
vna mateixa cosa es es magnifich

e granment liberal. Car segons per
auant sera manifest: magnificècia
es perfeccio e ornament de liberali
tat. aricom magnanimitat es orna
ment e perfeccio de totes las vir
tuts. car com aquell sia magnifich
qui a grans obras fa despesas degu
das: e esser liberal es fer grans des
pesas e degudas: plo que fa lo ma
gnifich: es molt liberal. La sifena
pprietat del magnifich es: d'equal
despesa fer obra pus magnifica.

Car los paruifichs perque tostèps
entenem com despendran poch: se
gons damunt es dit: per poch per
dan gràs cosas. Mas lo magnifich
qui no cura de compta: de equal des
pesa fa obra mes magnifica pque
no perdona a degudas despesas. E
es d'unes alguna hoza que lo auar
despen mes q lo liberal. pque lo auar
tostemps se esforça no fer despesas
degudas: e si ellas son de poca estí
ma: perço la obra hon despen molt
es no deguda. Donchs lo liberal e
lo magnifich de equal despesa o en
cara d'iners alguna vegada fa pus
deguda obra que lo paruifich ne lo
auar. e que aquestas propietats de
guen haue los reys e princeps: no
es difficil veure. Car ells deuen es
ser molt sciens e conaxèt quals de
spesas e obras deuen fer. E deuè fer
grans dons e excellentes despesas a
fi de be. Car molt deu entendre be:
aquell qui tot lo regne deu endres
çar en be. E deuen fer despesas deli
tabilment e presta. Car segons da
munt es dit: perço cò natura se con
tenta de pocas cosas: las riquesas
son ociosas en algu si de ellas no fa
degudas despesas e dons. E quant
los reys e princeps mes abundà en
riquesas: tant mes deuè fer maiors
dons e retribucions e despèdre mes
delitabilmente e voluntaria e psta.
e los reys e princeps deuen mes en

tendre com faran mes excellentes
obras de virtut que com no despen
guen. E deuen esser excellentmèt li
berals e fer tostèps obras magnifi
cas. Donchs totes las propietats
del magnifich deuè haue los reys
mes complidament e pus perfecta.
Car vol lo philosoph en lo quart de
las ethicas: que cascu no pot esser
magnifich: perque no te ab que fa
ça grans despesas. e segons allimas
teix es dit: tals es necessari sien no
bles e gloriofos. Perque en quāt lo
rey es mes noble que los altres tāt
mes deu clareiar per magnificen
cia e haue las propietats del ma
gnifich.

Capitol xxij. que es magna
nimitat. e vers que ha esser
e com nos farē magnanims

Els bès exteriors segòs
damunt es dit: alguns
son vtils. aricom son pe
cunia e vniuersalmèt tot
lo que pot esser mesurat
ab moneda. altres son honests e a
quests son honors. e aricom en los
bens vtils son duas virtuts: la vna
que esguarda gràs despesas: la qual
es magnificencia: l'altra que esgar
da mesuradas despesas: la qual es li
beralitat: aricom en los bès honests ha
duas virtuts. La vna que esguarda
grans honors la qual es magnan
imitat. l'altra que esguarda mijance
ras que per comun nom se diu ama
tius de honor. Mas en las grans
honors algu se pot haue en tres
maneras. car algus en tals honors
fallan. e aquests son pusillanims. E
altre sobrecabundan. e aquests son
presumptuosos. altres se han se
gons deuan. e aquests son magna
nims. Car veem alguns qui son diu

posts fer grās cosas/e per pusillanimitat appartan fen e fallan en aqllas. Altres per lo contrari sobreabundan entremetent se de algunas cosas/que no podē complir. los quals appella lo philosopho caymos: e no saltres los diem presumptuosos. E lo magnanim es en lo mig del pusillanimitat e presumptuos. Car nos lunya delas grans obras/las quals pot fer dignament. axicom fa lo pusillanimitat. ne sentremet de aquellas/que dignament no pot cōplir. com fa lo presumptuos perques mostra manifestament: que es magnanimitat. Car axicō liberalitat es lo mig entre auaricia e prodigalitat: çoes moderat auaricia e temprant prodigalitat: axi magnanimitat es lo mig entre pusillanimitat e presumptuos. çoes moderant pusillanimitat e temprant presumptuos. ¶ Vist que es magnanimitat: facilmēt es manifest: vers que ha esser. Car lo philosopho en lo quart delas Ethicas vol que magnanimitat sia vers honozs riquezas senporias e generalment vers todas cosas de bona fortuna e de mala. Mas no es equal ne principalment vers aquestas cosas. Car magnanimitat es principalmēt vers honozs. Mas no vers cascunas honozs/sino vers grans. E consequentment vers riquezas senporias e bonas fortūas e malas. Car segōs lo philosopho en lo quart delas ethicas entre los bens exteriors honozs es be molt gran. q̄ las riquezas e senporias e los altres bēs exteriors no son tant gran be com honoz. perço com segōs lo mes los homens ordenan aquests bens per attenper honozs. E segons es dit: axicom fortitut principalment es vers perills de batallas/perque son mes difícils e consequentment vers los altres perills: car lo qui es fort

en perills de batallas: se ha degudament vers los altres perills: axi magnanimitat principalment es vers honozs/que son grans bens exteriors. mas consequentment vers riquezas senporias e los altres bens exteriors. axi q̄ lo magnanim se ha degudament en posseir riquezas senporias e en sostenir bonas fortūas e malas. Car lo magnanim es axi com bon tetragon o dau lo qual no pot esser mal lançat. Car si es honrat per gran fortuna no se exalta. e si es desonrat e li es due fortuna aduersa: nos muda de son virtuos stat perque lo magnanim en cascū stat se sap hauer degudament. Car lo pusillanimitat no sap portar fortunas. E perço andronicus paripateticus diu: que obras de pusillanimitat son aqllas las quals no poden sostenir honoz ne desonoz ne bona fortuna ne mala. mas inflar ell honrat e vn poch prosperat sumateix exaltar. ¶ Mostra que es magnanimitat e vers que ha esser: resta a mostrar cō nos farē magnanims. Entre las altres cosas quens portan a magnanimitat: es poch extimar los bēs exteriors: çoes honozs senporias riq̄as e qualsiuol altres semblants. Car es damunt dit que lo pusillanimitat no sap portar fortunas. ans per poca prosperitat se exalta. e per poca aduersitat se abaixa. Ho ho fa axi lo magnanim. ans segons es dit sap portar fortunas hauent se en cascuna degudament. Car la causa perque algu no sap portar fortunas es: per que extima maça los bēs exteriors e perço com ha guanpat de aquests bens: sembla li tot be ha guanpat. e inflas faent se ergullos. E per lo contrari com pert aquells bēs sembla li tot be ha perdut. e perço se delecta. E si extima las obras delas virtuts: e no extima los bēs exte

rioz sino en quant son instrumēt
per los quals podem obrar virtuo
sament: de tot serem magnanimos
e sabrem obrar e portar fortunas.
Car si multiplicam en bens erte
rioz: nōs exalçarem nens ergulla
rem. com tals bens nols extimarem
esser molt grans. E si hauem fortu
na aduersa perden tals bens: nos
hī haurem degudamēt. perço com
no extimarem molt aquells.

Blosa de Peripateticbs.

Peripateticbs. Segons sanct
agusti en lo. xxij. de ciuitate dei ca
pitol. xxvij. apes la mort de socra
tes son cōtrouersia entre los dexe
bles de aq̄ll: en q̄ hauia posat socra
tes la felicitat. Entre los quals n̄
hague vn appellat Eppcurus: qui
dix la hauia mesa en menjar e beu
re. e de aquesta oppinio fore molts
La qual oppinio se diu secta dels
epcuris. perque Eppcurus fou lo
primer inuētoz. Altres foren de op
pinio. la hauia mesa en parlar. E
aquesta se dien stoichs. Lo qual vo
cable es interpretat star. E perque
ells stanen per los carrers e plaças
ab aiusts de gents tostems parlāt
se dien stoichs. alguns foren de op
pinio Socrates hauia mesa la felici
tat en especulacio e en obrar vtuos
sament e aquesta es la que se acosta
a rao. ab tot que en aquest mō noy
pot hauer felicitat. sino temps per
a fer obras quens apozt a felicitat
E aq̄sta oppinio se diu la secta dels
peripateticbs. E dien se peripate
tichs: perque aq̄st vocable es grech
qui vol dir tenint lo exercici vers
sciencia. E de aquesta foren Plato
e aristotil e molts altres.

Capitol. xxij. quinas

son las pprietats dls
magnanimos e que los
reys e princeps deuē
esser magnanimos.

Lo philosoph en lo quart
delas eticas recita mol
tas proprietats dls ma
gnanimi. entre las quals
ne podem nomenar sis.
las quals deuen haue los Reys e
princeps. La primera es haue se
be vers los perills. Car haue se be
vers los perills no es esser amadoz
d perills ne posar se a petits perills
sino per grans. apicom per aquells
dels quals se pot haue gran vtil.
E posant se per tals perills deu es
ser tant cōstant: que si vehia fos de
gut: no deu pdonar ala vida. E a xi
ho diu lo philosoph en lo quart de
las eticas. La segona proprie
tat es haue se be vers retribuciōs.
Car lo magnanim poch deu exti
mar los bens exteriorz. e molt las
obras delas virtuts. e perque molt
retribuir es fer obras de virtut: es
necessari al magnanim sia molt re
tribuido: segōs es scrit en lo quart
delas eticas. La terca proprie
tat del magnanim es que sia opera
tiu de pocas cosas. Car dit es: que
lo magnanim es vers grans cosas
ço es vers aquells delas quals se
segucien grans honors. e perço es
dit: que lo magnanim es operatiu
de pocas cosas. La quarta pro
prietat del magnanim es: que sia af
fectat a veritat. E deu esser mani
fest malvolent e manifest amadoz.
ço es que manifestamēt auoresca
los vici e perseguesca los mals. e
no permeta que malicias perseue
ren. E manifestamēt e aperta ame

los bōs e honre aquells. e deu mes curar de veritat que de oppinio:

Car aquestas cosas maiorment induiran lo poble als reys e princeps comes a esser iust e virtuos. segons vol lo philosoph en lo quart delas Ethicas. ¶ La cinquena propietat del magnanim es que no cure d'esser loat ne que los altres sien vituperats. Car com tals cosas sien cōptadas entre los bens exteriors: ell no deu molt curar de aquellas.

¶ La sisena propietat del magnanim es: que nos planga molt ne sia pregado. E maiorment no deu esser tal per esguart dels bens exteriors. car aquell quis clama dels bēs exteriors/o prega los altres per aquells: en alguna manera es pusillaním. per ço com mostra maça estimar los. segons diu Seneca en los prouerbis: que res no es comprar mes car: que allo que es obtingut ab prechs. ¶ Aquestas propietats p lo philosoph recitadas si be son entesas: deuen hauer los Reys e princeps. Car primerament nos deuen metre a cascuns pills sino son grās aricom per defensio dela fe e del regne. E si se esdne cas arí gran: q lo Rey dega posar la sua gēt e sima teix a perills: ell deu esser tant constant e magnanim: que per lo be diuinal e comu sia prompte metre la vida. ¶ Segonament los reys e princeps deuen esser molt retribuïdors. Car en tāt com ells son en stat mes alt quells altres: e quant mes abundan en riquesas quels altres: tāt deuen auançar als altres en obras virtuosas e en retribucions. ¶ Tercament deuen esser operatius de pocas cosas. Car los negocis grans pochos son en esguart dels altres. E perque los reys e princeps no deuē esparxar p si tots los negocis: ne de

uē esser operatius de totes cosas: p q mes libertamēt puguē entēdre a la expedicio dels grās negocis. los quals son pochos. Deuē cometre als altres los negocis menor. los qls son molts. ¶ Quartament deuen esser clars e vertaders. com ells sien regla dels altres. La qual nos deu to: cre ne falsificar. E deuē esser manifestes maluolents e amadors. çoes q manifestamēt vullā mal los peccats e pseguescan los mals: no leixant los viure. E manifestamēt amen los bons e honren aquells. Car en aquesta manera induirà lo poble: quil es comanar: a esser iust e virtuos. ¶ Cinquenamēt los reys e princeps no deuen curar sien loats per los homens. Car aquells q son posats en dignitat: han molts lagoters qui los dien moltas paraulas placentes. E si ells creen atals no regceixen segons ley e raho. mas segons passio e voluntat. E en tant los reys e princeps e generalment tots aquells qui son en dignitats: menys deuē curar de honor dels homens quant han mes lagoters: qui lagoteiant seffo: can ells girar.

¶ Sisenamēt: que los Reys e princeps deuen esser contents de sufficients bens exteriors. E segons sera declarat en lo terç libre/on sera tractat lo regimēt del regne: nos deuen dolre ne pregar per los bens exteriors. Perque totes aquestas propietats assignades deuē hauer los Reys e princeps per esser magnanims.

Capitol. xiiii. com deuen esser los Reys e princeps amadors de bonor. e qna es aquell

la virtut que es amara tua de honoz.

Los amadores de honoz algunas vegadas son vituperats/ otras loates/ segos vol lo philosoph en lo quart delas *Ethicas* increpant aquells qui no curan de sa honoz. E perço com vituperã los ambiciosos: loam aquells q no curan de honoz. Mas curar de propria honoz en vna manera pot esser loat. en altra vituperat. Car no curar d honoz p no voler fer obras dignas de honoz: es vituperable. Donchs deuem curar de honoz. no que siam ambiciosos: ne que nostra fi posem en honozs. sino que façaz obras dignas de gran honoz. Las obras dignas de honoz en duas maneras poden esser pensadas. o segos son proporcionadas a nos/ o segos son dignas de gran honoz. Car axi com en despelas son duas virtuts/ ço es liberalitat que guarda despelas tempradas/ o segos son proporcionadas a nos: e magnificencia/ q guarda despelas grãs e ordenadas a grans obras: axi vers honozs son duas virtuts. vna que guarda mijã/ ceras honozs segos son proporcionadas a nos. e aquesta per lo philosoph en lo quart delas eticas es apellada amara de honoz. Altra q guarda grans honozs. e aquesta es magnanimitat. Donchs vnas matexas operaciones podẽ esser delas otras virtuts e de magnanimitat. Car lo qui fa obras de fortitut com mēcant batalla: si ho fa perques delita en tals obras: es fort. mas si ho fa perque tals obras son dignas de gran honoz: es magnanim. Per lo semblant si fa obras de castedat: pques delita en ellas es cast e tempe

rat. mas si las fa pque son dignas de gran honoz: es magnanim. E perço los perills delas batallas no son propria materia d magnanimitat. sino de fortitut. ne las cosas delitas segons senp. Car vers tals ha esser temperancia. Mas honoz es ppria materia de magnanimitat. Car todas cosas que fa lo magnanim fa segons son dignas de gran honoz. Donchs magnanimitat segons es scrit en lo quart delas *ethicas*: es ornament de todas las virtuts. car las obras de todas las virtuts son dignas de honoz. E perço aqll qui es magnanim: obra obras de virtuts. perq es scrit en lo quart delas *ethicas* que no es necessari al magnanim fugir al quil amonesta. lo que es obra de prudencia. Ne fer cosas iniustas. que son obras de iusticia. Donchs lo magnanim fa las obras delas otras virtuts. e fa las excellentment. Car per tal com honoz entre los bens exterioris es be molt excellent: aquell qui fa obras de virtuts en quant son dignas de honoz: las fa mes excellentment q si las sabia: perço com se delita en ellas. Donchs be es dit que magnanimitat fa todas las vtuts maiores. Car pella mes excellentment e pus ornada e perfeta fem las obras de todas las virtuts. **Dist** que es magnanimitat e com se ha alas otras virtuts: facilmente pot esser manifest: quinta es aquella virtut: que es apellada amara de honoz. Car axi com vnas matexas obras poden esser delas otras virtuts e de magnanimitat: axi podẽ esser vnas matexas delas otras virtuts e de amara de honoz. car las obras de las otras virtuts segos son dignas de grã honoz: pertanyan ala virtut de magnanimitat. Mas segons a

quellas obras son proporcionadas a nosaltres. e son ordenadas a miſa ceras honors: ellas grāyan ala virtut appellada amatiua de honoz. Dōchs aricom los reys e princeps deuen eſſer magnifichs e liberals: aricells deuen eſſer magnanimis e amadors de honoz. Car los reys e los princeps deuen amar molt las honors. coes a ſaber que amen e de ſijen molt fer tals obras: las quals ſien dignas de gran honoz. Car a queſta virtut appellada amatiua d honoz: appar e ſembla que ſia com para da ala virtut de magnanimi tat: aricom la formoſitat corporal es comparada ala belleſa corporal. Car aricō los homēs qui ſon richs o baixos de cors han los lurs mem bres bee conuinentment propor zionats e amefurats: ells ſon dits formoſos. mas enpo no ſon bells. Car belleſa no es ſino en gran cors aric aquells qui fan obras dignas de miſancera honoz: ſon appellats amadors de honoz. pero lauozs pro priament ſon magnanimis: quant fan obras dignas de gran honoz. e perque los reys e princeps en grās obras neen miſāceras no façan al guna coſa leia/ ſino que toſtamps fa çā obras dignas d honoz: es be dit que deuen eſſer magnanimis e ama dors de honoz.

Capitol. rrv. que bu militat deu eſſer apel lada amatiua de bo nor e que tot home ma gnanim es humil.

Lo philoſoph en lo quart delas ethicas aquell qui miſancerament ſe entra met de honoz: mol appel

la magnanim/ ſino temperat. Donchs com hauer ſimateix tem peradament en honors ſia hauer bu militar: aqſla virtut dela qual par la lo philoſoph en lo quart delas ethicas: que appella amatiua de honoz perque es en miſanceras honors: pot eſſer dita alguntant humilitat Mas ſi ho determenam aric: leuan ſe alguns dupres. Car tot magna nim es amador de honoz: aricom tot magnifichs es liberal. E perço ſi amatiua de honoz era alguna bu militar: tot magnanim ſeria humil lo que moſtra eſſer vn contrari en altre. car lo humil honra los altres e lo magnanim ſegōs es ſerit en lo quart delas ethicas menſpreſa los altres. Mas deu hom notar: que ſi tot magnaniz no era humil no hau riem dat als princeps bō regimēt perque los hauriem moſtrat eſſer ſens virtuts. Car las virtuts no po den eſſer hagudas ſens humilitat. Donchs a complida declaracio de veritat deu eſſer dit: que algun no pot eſſer magnanim ſens aqſta virtut de humilitat. Car la virtut ma gnanimitat e humilitat e las altrās virtuts morals han eſſer en las paſ ſions dela anima. E perço las vir tuts ſon be ſegons rao perque tem pran las paſſions quens deſuijan d be dela rao. E que las paſſions nos deſuijan del be dela rao/ ſegons das munt es dit: en duas maneras pot eſſer. ¶ Primerament ſegōs las pa ſions nos inclinā al que rao reda hauem neceſſari virtut de tēpran cia. p la qual ſom luyats delas de lectaciōs ſenſiblas. ¶ Segonamēt ſegons las paſſiōs nos luyam del que rao dictra: hauem neceſſari vir tut d fortitut. la qual mes nos em peny als perills que nous ne luyā. Donchs com retraure e inclinar ſi

en en alguna manera cosas contra-
rias e formalment differexen: vna
virtut equalment e principal e per
si no es retractiua e inclinatiua. ne
vna principalment temptra las pas-
sions: quens inclinan al que rao ve-
da: e aquellas quins luytan del que
rao dicta. Mas si vna mateixa vir-
tut en dinerias maneras presa nos
lunya en a iclina: sera necessari vers
aquella virtut dar duas virtuts. la
vna qués lunya. l'altra quens incli-
na. e perque veem: que magnanimi-
tat ha esser vers grás honozs e grã
honor en alguna manera es grã be
e lo gran be per quãt es difícil: nos
lunyam de fer lo: mas en quant es
bo som inclinats fer lo: donchs en
duas maneras podem peccar vers
grans honozs e vers grans bens.
Primerament si cerquam aquells
mes que rao dicta. perque son bõs
Segonamēt sins lunyam mes que
rao dicta. pque son difícils. e vers
aquestas honozs e grans bens ha-
uē necessari duas vtuts. Una qués
incline. perque non siam lunyats p
raho dela difficultat. E aquesta es
magnanimitat. Altra qués ne lun-
ya. perque mes que rao dicta no as-
nem a ells per rao dela bondat. E a-
questa es humilitat. donchs tot ho-
me magnanim es humil. Car com
sia impossible: que aquell qui no es
bo: sia magnanim segons proua lo
philosoph en lo quart delas ethicas
e algu no es bo si cerca honozs mes
que rao dicta: e perço com magna-
nimitat nos inclina a grans bens:
pque per la difficultat no siam lun-
yats de aquells: es necessari que hi
sia ligada humilitat. Perque mes
que rao no dicta no hi anem p raho
dela bondat de aquells. Car en al-
tra manera lo magnanim seria vi-
cios. Donchs anar a grans honozs

e a grans bens pot venir de magna-
nimitat e de humilitat. Mas no se-
gons vna mateixa rao. Car segons
que anant a aqlls bens no som lun-
yats per raho dela difficultat: som
magnanims. Mas segõs que nols
seguim mes que rao dicta per rao
dela bõdat de aquells: som humils.
¶ Differexen donchs magnanimi-
tat e humilitat en duas cosas. Pri-
merament perque magnanimitat
principalment nos inclina. e conse-
guentment nos lunya. E perço lo
magnanim menys presa los altres.
no que ell viciosament faça iniuria
als altres. Mas perque es de gran
animo. E axi ells mes inclinat p
virtut: que menys prece mes las ob-
bras e paraulas dels homens: que
no que per ells se stigma de obres vir-
tuosas. Mas humilitat per lo con-
trari principalment nos lunya. e cõ
seguentment nos inclina. E perço
lo humil pensant los defalliments
proprios honra los altres en cosas
degudas e honestas. Segonament
differexen magnanimitat e humi-
litat. car magnanimitat principal-
mēt temptra desesperatio. ço es que
algu per la difficultat nos desespe-
re que no faça las obras dignas de
gran honor. E humilitat principal-
ment tēpra speranza. que algu ma-
ça sperant de be no segueisca grans
honozs mes: que rao dicta. Dõchs
tot hoime magnanim es humil en
aquesta manera que es dit. ¶ E hu-
mitat en alguna manera es ama-
tiusa de mijancera honor. Car aqll
es dit humil: qui temptra speranza
de aconseguir grans honozs. E va
mijanceramēt en aqllas. mas si hu-
mitat del tot es amar mijãccras
honozs: o si de tot es aquella virtut
la qual parteix lo philosoph: en lo
quart delas ethicas d magnanimi

eat/ e la appella amatiua de honoz:
no es necessari ala present confides
raccio. Mas si en las cosas morales
ordenassem otras obras; mostra
riem que aquella virtut dela qual
para la lo philosoph en lo quart libre
dela Ethica: en tota manera no
es vna mateira cosa ab la virtut de
humilitat. Car aqlla dela qual para
la lo philosoph/ la qual segos es dit
va en misseras honozmes es en
lo appetit sensitiu. e humilitat
es en lo appetit intellectiu. ço es vo
luntat.

Blosa de humilitat.

Humilitat. Que humilitat sia
mes en lo appetit intellectiu q̄ sen
sitiu: es perque humilitat tēpa cas
scunas passions portant nos en lo
mig mijancā lo iuy dela rao. E cō
lo iuy dela rao sia lo enteniment: se
gueix se que humilitat es mes en lo
appetit intellectiu que sensitiu. E
pço se mostra: que humilitat no so
lamēt es colligada ab magnanimi
tat/ mas ab todas las otras vtruts.
perquens fa humiliar al mig appar
tant nos dels extrems.

Capitol. xxvi. que es
humilitat. e vers que
ba effer e que los reys
e princeps deuē effer
humils.

En las cosas ditas en lo
capitol pcedēt es prou
manifest: que magnani
mitat e humilitat diffe
ren. car ab tot vna vir
tut modera sobreabundancia e tē
pre defalliments: pero equalment
e principal aquestas duas cosas no

poden conuenir a vna virtut. Car
lo magnanim deu moderar desespe
raccio. perque no nos desesperem de
grans bens. e tempzar sperança. p̄
que mes que raho no dicta nos: no
anem a aquells bens. Mas lo ma
gnanim no fa aquestas duas cosas
equalment e principal. Car perço
com deu anar vers grās cosas: ma
gnanimitat mes es virtut inclināt
nos a aqllas que no luyant nosen.
Donchs magnanimitat principal
ment contrasta a desesperacio. per
que no siam luyats delas grās cos
sas. E consequentment a eiperāca.
pque mes q̄ rao no dicta no anem
a aquellas. Mas humilitat ho fa p
lo contrari/ segons damūt mes lar
gament es dit. Car perço cō aque
sta virtut es distincta de aqlla: deu
effer vist quina es aquesta virtut q̄
appellam humilitat. E deu hom sa
ber: que a sicom podem abundar e
fallir vers magnanimitat: ariam
teix vers humilitat. Car segons es
manifest per las cosas damunt di
tas Magnanimitat es virtut. La
qual nos inclina: que per raho dela
difficultat no siam luyats: que no
proceiscam en las cosas dignas de
gran honoz. Perço com en aço al
guns sobreabundan com los pres
umptuosos/ e altres fallan com los
pusillans: magnanimitat es lo
mig entre presumpcions e pusillan
nū. tats. Per lo semblant per las
cosas ditas es manifest: que humi
litat es virtut/ quens luyta perque
per la bōdat e delectacio/ que es en
las cosas de honoz: no las seguix
quam mes/ q̄ la rao no dicta. E en
aço algūs sobreabūdan cō fan los
supbiosos. qui segueix excellēcias
e honozs mes que no deuen. Altres
fallan que meny pdean luyant se
mes q̄ no deuē no volēt honozs ne
fer obras dignas d' honoz. Lo que

no es de humilitat sino de viltat e
miseria. Donchs humilitat sera lo
mig entre superbia e massa menys/
preu de simateix. Aricom magnani/
mitat es lo mig entre presumpcio
e pusillanimitat. ¶ Vist que es hu/
militat: facilmente pot esser vist en
que ha esser. car lo humil enten mo/
derar superbiase tempzar menys/
preu de simateix. E perço deu esser
aci notat: que coz virtut sia mes re/
traent que inclinant: maiorment e
principalment ella contrasta a so/
breabundancia. per la qual som in/
clinats. E consequentment mode/
ra defalliment. per lo qual som re/
trets. Mas cum la virtut mes incli/
na que no retrau: lauors es per lo
contrari. Car lauors ella contrasta
mes principalment al defalliment
per lo qual som retrats e consequet/
ment a excellencia. per la qual som
empesos. Donchs magnanimitat
perque es virtut inclinant en bens
grans: mes contrasta a pusillanimi/
tat que es defallimēt retraent nos
de aquells bens: que no a presump/
cio: quens inclina a aquells. Mas
humilitat per lo contrari. perço cō
es virtut retraent nos: que mes de/
rao no cerquem honors: mes pñci/
palment contrasta a superbia: que
sobreabunda. e consequentment cō/
trasta a menyspreu de simateix. car
cerquant obras dignas de honoz se
esdene: que hom pecca no solamēt
per superbia mas encara per mēys/
preu de simateix. Car si algu se hu/
milia mes que lo seu stat no requer:
ell seria vil mes que bestia: Perque
no conexeria lo seu stat. o seria sup/
bios e iactadoz. Car alguns de aço
volen iactācia menyspreant se mes
que no deuen. On lo philosoph: en
lo quart delas ethicas a alguns de
grecia laconians apella iactadoz
e superbos. perque mes que son stat

no requeria se vestian de vestiduras
vils creent per aço esser en alguna
honoz. On en aquell mateix loch es
scrit: que maiorment es gran defal/
liment alguna cosa de iactancia.
¶ Vist en q̄ ha esser humilitat. Car
principalment es vera rependre su/
perbia e consequentment vers mo/
deracio de menyspreu de simateix:
resta a declarar que los reys e prin/
ceps deuen esser humils. Lo que p
duas vias podez prouar. La prime/
ra es presa de part de magnanimitat.
La segona de part delas obras
factiblas. ¶ La primera via que los
princeps deuen esser humils es pre/
sa de part de magnanimitat. E pro/
uas ari. Car damunt es dit: que al/
gu no es verdaderament magna/
nim: sino es bo e humil. perço com
tostemps humilitat es acostada a
magnanimitat. Perque si los reys
e princeps deuen esser magnanims
es necessari sien humils. Car deuē
ari cercar obras dignas de honoz:
no mes que raho dicta: sino segons
son stat. Lo que fan los humils no
posant la felicitat sua en honoz. lo
que fan los superbiosos. Car deuen
fer bonas obras dignas de honoz a
si de be. e no perque sien vists excel/
lents. ¶ La segona via que los reys
e princeps deuen esser humils: es
presa de part delas obras factiblas
E prouas ari. Car los superbiosos
cerquan excellencia mes que no de/
uen. E segons lo mes van alas co/
sas maiors que las forças pprias.
E perço los homēs deuen esser hu/
mils: pque pensant los defallimēts
propis no entēguen a cosas grās
mes que no deuen. Car los super/
biosos qui mes de rao cerquan ex/
cellencias: segons lo mes posan si e
los altres a perills. e no poden com/
plir: ço q̄ comēcan. E tant los reys
e princeps deuen remoure de si ius

perbia quant es pijo: posar los bēa
comuns a perills. Car senpo: super
bios segōs lo mes es destruido: del
poble.

Capitol. xxvij. que es mansuetut. e vers que ha esser. e que los reys e princeps deuen esser mansuets.

Disque hauem detemes
nat delas vtuts: q̄ guar
dan los bens exteriorz:
e hauem mostrat: cō los
reys e princeps deuē es
ser ornats de aquells resta a dir de
mansuetut. la qual guarda los mals
exteriorz. Car es dit damunt: que
vers aquellas cosas en las quals po
dem peccar e be fer: podem abūdar
e fallir: es necessari dar alguna vir
tut: per la qual siam endreçats a be
obzar. que modere defalliments: e
tempre superfluitats. Mas iutiant
los mals exteriorz fets per los al
tres alguns sobreabūdan: ço es los
qui son irosos qui maça desijan ven
jança. Car perque demanan veniā
ça: ve ira. Car aquell qui per algūs
mals que li son fets demana veniā
ça: entretant que ell fortinent la des
sija: la sua sanch es encesa prop lo
co: la qual li fa venir la ira. Dochz
alguns a irant se sobreabundan des
sijant veniança. e altres dissimulāt
no se airan de nengunas iniurias.
dels quals ne lo vn ne laltre no es
bo. Car airar se e tostēps demanar
venjança de cascu lo que fan los iro
sos: es vituperable. E no airar se ia
mes ne voler en alguna manera q̄
algu sia punit: no es loable. perque
es obza fora del orde d'rao. car rao
dicta: que deuen esser fetas algūas
punicions: e ques deu hom airar cō
tra qui deu: e quāt deu: e en aquella
manera que deu. car ira en son loch

e temps es obra de virtut. E per ço
com en las passions de ira desijant
punicions se esdeue abundar e fal
lir: es necessari dar alguna vtut mo
derant sobreabundancias e tēprāt
defalliments. e aquesta es mansue
tut. Es manifest: que es mansuetut
Car aricom fortitut es lo mig en
tre temor e audacia: arī māsuētut
es lo mig entre ira: p la qual dema
nam veniança: e no ira. per la qual
pdonā los mals a nos fets. ¶ Nāll
donchs es mansuet qui no demana
veniança de tots: ne fall tant de pu
nicio: que en alguna manera no vul
la los altres sien punits. Mas es p
donado: e punito: segons orde de
rao. car aricom fortitut modera te
mor: e tempza audacias: arī mans
suetut modera iras e tēpra no iras
¶ Q̄ist que es mansuetut: facilment
sera manifest: vers que ha esser. car
segons es dit: ella es vers iras e no
iras. Empero mes principalment
es vers ira. per ço com mansuetut
principalment enten moderāt iras:
e consequentment tēprant no iras.
Car natural cosa es que de aquells
mals qui a nosaltres son fets dema
nem veniança. ab tot q̄ lo mal pro
pri no pot esser tant poch: que nōs
semble molt. E no solament natu
ralment som inclinats a voler sien
punits aq̄lls quins fan algūs mals
ans encara en algūa manera es na
tural demanar punicio: mes q̄ rao
no dicta. Car perque lo mal quens
es fet sembla maiōr que no es: vol
lem que aquells sien punits mes q̄
no deuen esser. Donchs molt es dif
ficil moderar iras e no demanar
punicio delas iniurias mes q̄ no di
cta rao. Car molts peccan desijant
mes. e pochz desijāt mēps. Per q̄ si
vtut es vers cosa bona e difficil mā
suetut pncipalmēt es cōtra ira: e en
ten moderar aquella. e consequent

ment cōtra no ira entenen tēprar
 aquella. E aço significa lo seu nom
 Car si pensam la virtut e signifi-
 cat del nom māfuetut diu tēmpzar
 ira. E que los Reys e Prīnceps: de
 gan esser mansuetuts: no es diffi-
 cil mostrar. Car com ira peruerte-
 sca lo iuy dela rao: no deuē los reys
 e princeps irar se. com en ellas ma-
 tozment dega esser rao. Car axi
 cō quant la lengua es corumpuda
 per colera o per las altras humozs
 no iutjam dretament delas s. boz
 axi quant la nostra voluntat es cor-
 rumpuda per ira o de altras defoz-
 denadas passions: lo iuy dela rao
 es peruertit. Donchs si es no degut
 que lo rey qui du esser forma e spill
 d viure e regla delas cosas agiblas:
 no es degut sia iras. perque per ira
 no sia peruertit. E seria no degut: si
 en alguna manera no se airaue nes
 mouia a punicio. per ço com si puni-
 cions no er en fetas: los homens se-
 rien iniuriadors vns als altres e la
 policia no poria durar. algu dōchs
 nos deu airar ne desijar punicions
 per ira. Mas per amor e zel se deu a
 irar e desijar punicions. Car puni-
 cio deu esser desijada per amor e zel
 de iusticia. com sens ella la cosa pu-
 blica no pot durar. E per ço si algu
 era tant simple q mes amas que iu-
 sticia peris: que si demanas venian-
 ca: no seria vtuos. Dōchs tant mes
 los reys e princeps deuen esser mo-
 guts a fer punicions: quant mes de-
 uen seruar iusticia. e deuen esser cō-
 seruadors dela cosa publica. Per ço
 si los reys nos deuen a irar: pero de-
 uen esser moguts segōs orde d rao
 q sien fetas punicions. E cō aço fa-
 ça mansuetut: deuē esser māfuetuts.

Blasa de Ira.

Ira. Duas oppinions son dela
 causa que engendra ira. vna del phi-

losoph en lo primer dels posteriozs
 altra de Galic e altres metges. La
 del philosoph diu: que ira es appetit
 de veniança engenrar per la infla-
 macio dela sanch/on sta lo coz. La
 qual inflamacio ve per lo apparent
 menyspreu q algu fa de nosaltres. e
 axi inflamada la sanch escalfa lo coz
 del qual per la gran caloz puian cer-
 tas fumositats al appetit irascible
 quil mouen a veniança. La opinio
 dels metges es: que la ira se engēra
 p aquella mateixa inflamacio mas
 en altra manera. car diē: q la sanch
 axi iflamada escalfa lo fel tāt fins
 que bull. e bullint sobzeix. e escāpas
 per totas las venas del coz. e ab la
 amargoz que te: altera la dolçoz de
 la sanch. E ab aquella amargoz ple-
 ga al appetit irascible. e mou lo a vē-
 jança. E ab tot aquestas opinions
 se mostrē discordes: pero si be hi cō-
 sideram: ellas son concordas. Car
 ab duas las causas ditas engenran
 la ira. sino que la vna preceix ço es
 lo escalfament dela sanch: al bolir
 del fel. E la causa perque en la ira
 vns tozman vñells e altres grochs
 es perque aquells qui abundā molt
 en lo sobzeixir del fel vencent la in-
 flamacio dela sanch: son grochs. e
 en los que venç la inflamacio dela
 sanch son vermells.

Capitol. xxviii. que es ami-
 cabilitat e vers que ha esser
 e com deuen esser los reys e
 princeps amigables.

Segons requer la present
 obra: sufficientment ha-
 uem dit delas virtuts: q
 guardan los bens segōs
 si. e de aqllas q guardan
 los mals exteriorz. Resta dir delas
 q guardan los bēs exteriorz. segōs
 participam ab los altres. car parti-

cipam ab los altres en paraulas e obras. Mas las paraulas e obras ab las quals participam ab los altres: a tres cosas nos serueixen. ço es a amicitat e a veritat e a delectacions de iochs. **¶** Primeramēt conuersam ab los altres en paraulas e obras e honrant los segons de uem: som amigables e graciosos. **¶** Donchs amicitat dela qual aci entenem a tractar: no es aldre/ sino dretament cōuerfar ab los homens. e ordenar las paraulas e obras nostras a deguda conuersacio **¶** Segonamēt las paraulas e obras nostras serueixen a veritat perque p ellas som iutjats tals com som. car veritat dela qual aci entenem a tractar: no es aldre: sino que hom no sia tactador mostrant de si per paraulas e obras: maizos cosas q̄ no son. Ne sia escarnidor: que mostre si mateix menysprear per obras e paraulas mes que raso no dicta. Mas que sia clar e verdader mostrant se tal com es. **¶** Tercamēt las paraulas e obras poden esser ordenadas a delectacions de iochs ço es que hom sia degudamēt alegre. Dōchs segons damunt es dit: vers las paraulas e obras en las quals participam ab los altres: han a esser tres virtuts. amicitat. la qual per altre nom pot esser appellada affabilitat. Veritat. Delectacio de iochs la qual appella lo philosoph eutrepesia. Dōchs participant ab los altres si volem be conuersar: deuem esser verdaders e degudament alegres e amigables. das quals cosas determinarem. ço es en aquest capitol de amicitat. e en lo següet de veritat. e en laltre de alegría. en amicitat recim alguns sobreabundant mostrant se maça amigables. E aquests son los lagoters. car aya mostran comuns en la conuersacio

que algu no volen fer trist. sino que lohan toras las paraulas e obras dels altres. Altres per lo cōtrari fallan essent discordes e saluages no podent se conuerfar ab los altres. E alguns de aquests no vian dōzta raso. Car algu no deu donar tant simateix a familiaritat: ques mostre lagoter. nes deu tant appartar de companyia: ques mostre discordes de dels altres e litigios. donchs cō virtut sia lo mig entre maça e poch en la conuersacio dels homens: en la qual se esdeue abundar e fallir es necessari donar alguna virtut moderant sobreabundancias etēprāt defalliments. E aquesta es amicitat. Car amicitat segōs que es virtut: no es aldre: sino haue se mesuradamēt en la cōuersacio dels homens. ço es q̄ no sobreabunden com fan los lagoters. ne falguen: com fan los discordants dels altres **¶** Quist que es amicitat segons aci parlam. Car es virtut moderant litigios e temprant lagoterias/ segōs diu lo philosoph en lo quart delas eticas: faciūmēt pot esser vist vers que ha esser. Car es en paraulas e en obras/ segons son ordenadas a deguda conuersacio en la vida. Si lome naturalment es animal social/ segons se proua en lo primer de las politicas: es necessari dar alguna virtut vers las paraulas e obras/ en las quals participam ab los altres. per la qual degudament conuersem. E perque raso dicta: que segons la diuersitat del loch e personas en diuersas maneres dega hom conuersar: per be que tots los homens qui volen viure segons vida politica: deuem esser amigables: no ho deuem esser tots en vna manera. Car per ço com massa familiaritat engendra menyspreu: los Reys e Princesps: perque sien tenguts en

tan en obra. E tals es manifest que son iactadozs. mas no vertaders. Perque en tals cosas no du hom sobzeabundar/ans declinar en mëys e que sia fet sens falsia. nes partes sca del mig. Car sis partta del mig no seria vertader sino escarnidoz. Xpicom si algu era tant fort: q fos cert als altres: se poria cõbatre contra cent: e ell no atozgas: poder se cõbatre sino contra vn e flach tota conexeriẽ que ell parlaria p escarn. E de aço es pres lo nom de derrisio quant algu diu de si meno2s cosas: que no son. ¶ Donchs a veritat se pertany tempzar derrisio2se mo2derar iactancias. Mas mes pncipalment deu moderar iactancias que derrisio2s. Car segõs es dit: en tals cosas mes deu hom declinar en no dir de si lo que hi es: que sobre abundar affermant de si maio2s cosas que no hi ha. E podem assignar duas raons que en tals cosas to2stemps deu hom declinar en mëys. La primera es presa de part de si mateix. La segona de part dels altres. ¶ La primera rao perque deu hõ declinar en dir menys de si aris proua. Car cascu naturalment aris ama lo be ppi2: que to2stemps creu sia mes/que no es. E perço los hom2mens comunament son enganats en simateixs creents valer mes/q no valen. Perque recitant los bẽs ppi2s to2stemps deu hom declinar en dir ne menys. perque som tant affectats a aquells: quens semblan maio2s que no son. E aquesta rao toca lo philosophen la actozitat al legada. quant diu: q lo prudent deu declinar en menys dir de si. Car de gran prudencia es coneeix se e sa2ber que los bens propzis to2stemps son extimats maio2s: que no son. ¶ La segona rao: que en tals cosas

to2stemps deu hom declinar en dir menys de si: es presa de part dels altres. E proua aris. Car aquells qui no declinã en dir menys de si: se lo2an dels bens/que han. E perque los hom2ens comunamẽt auozzeixen als quis loan: perço p rao dels altres deuen en tals cosas declinar en dir mëys de si. perque no sien auozrits per los altres. e aquesta rao toca lo philosoph en lo quart de las eticas dient q deu hom declinar en mëys p no ester feruch en tals sobreabundancias. Mo2strat que es veritat de la qual aci parlam/ e vers que ha ester: facilment es manifest: que los rers e pnceps deuẽ esser vertaders. Car aquells qui declinan en mëys dient meno2s cosas e mes vils que en ells no son/son escarnidozs de si. E aquells qui sobreabũdan en mes dient maio2s cosas/ que en ells no son: son iactadozs e feruchs. E perço que los rers no deuen esser menys/ preats/ans hõrats/ ne feruchs/ans graciosos e amigables: no deuẽ ester escarnidozs sino vertaders. Ne deuen dir maio2s cosas: que no son en simateixs. Ne prometre maio2s cosas: q no fan. Ans tant los Reys e pnceps deuen esquinar iactãcia quant han mes quels incitan a ella e de mes cosas se poden iactar.

Blõsa de Mentir.

¶ Mentir. Lo philosoph e sanct agusti en lo libre de doctrina cristiãna e en lo euchindion e en lo libre d mentida diu que tota mentida es peccat e mal. aço apar per tres maneres de mal endos en tota mentida. Car en tota mentida es enclõsa pueritat/ iniquitat e inhumanitat perque mentida perueriteix lo2de bela paraula: ala sua hi ha peruerisitat. perueriteix eucara lo2de dela pa

raula al enteniment. e ari ha iniquitat. Peruertix encara lo orde del parlar al oint. e ari ha inhumanitat. Lo primer es prouat. perque vsar dela cosa al cõtrari dela sua fi ala q̃l es diuinalment ordenada: es peruertir lo orde diuinalment ordenat. Mas en tota mètida ari vsam o abusam que peruertim lo orde. E per ço en tota mentida ha peruersitat. Car la paraula es dada als homès a significar veritat dela cosa trista e delitable de iust e iniuste vniuersalment de be e de mal. ari com es hagut en lo primer dela política. Mas nosaltres en la mentida vsam de paraula al contrari de aquesta fi Car es al cõtrari de felicitat. Mas lo segon que en tota mètida sia iniquitat se proua. Car entre cascu es desegualtat: entre los quals deu esser conformitat e egualtat a qui es iniquitat. E maiorment en la eleccio per la qual elegim tal desegualtat cõtra lo deute natural. Mas en tota mentida es semblant desegualtat. E per ço en tota mètida ha iniquitat. Es cert donchs: que entre la veu e la pença deu esser conformitat e egualtat. ari com en lo senyal e en la cosa senyalada. Perque aq̃l las cosas que son en la veu: son senyals delas passios que son en la anima. ço es senyals dels conceptes. segons lo philosoph en lo primer libre de periarmentias. Mas la mentida enclou entre aquestas cosas de segualtat e difformitat. perque lo me mentint vna cosa diu ò veu e lo contrari de pença. E per ço elegeix aquesta desegualtat cõtra lo deute natural. E deuendra se empero que algu dira falç creent dir ver. e aquest diu falç mas no mentida. E aue se que diu ver creent dir falç e aquest ment. no diu empero encara menti

da. Mas aue se que diu falç creent dir falç. E aquest diu propriament mentida. segons que sanct agusti descriu dient: Mentida es falça significacio de veu ab intecio de mentir. en lo libre de mentida. E ari apparen totas las cosas que fan en aquella desegualtat presa en aquesta manera. ari com en la mentida es iniquitat. Mas lo terç que en tota mentida sia inhumanitat: se proua Car voluntariament fer lome proiisme pijoz es cosa inhmana e obra de inhumanitat. que es contraria ala humanitat de philãtropia. per la qual cascu ama o deu amar tot home. E qui fa aquell pijoz: fa contra aq̃ll amor: contra lo qual ni deu ni algu sau fa. Dient sanct agusti: que per no sau actoz lome es fet pijoz. E per semblant diu lo actoz: en lo libre delas questions questio. quarta. Mas cascu dient mentida quant en ell es: fa lome pijoz enganant aquell. Car lo be del home na en enteniment e en la voluntat. Mas lo be del enteniment vniuersalment es veritat. segons lo philosoph en lo sisen libre delas ethicas. Mas la mentida quant en ell es: in forma lo oint de mal cõtrari. ço es de falsia. pque fa aquell esser pijoz. E per consequet comer inhumanitat. E ari apparen aq̃ts tres mals de mentida. ço es peruersitat en abus de veu: iniquitat en eleccio de difformitat e de desegualtat de veus e de enteniments: impietat en pijozament e engan dels homens.

Capitol trenta que es alegria. e vers que ha esser. e com los reys e princeps: deuen esser alegres.

Alguns creen: que totas las paraulas e obras q̄ serneizen als iochs son ociosas. E no es axi. car ocios es lo que no ha de guida fi. Mas lo que pot esser ordeñat en deguda fi: no es ocios. Car si los iochs son honests e temprats ells son ordenats en bona fi. e son en alguna manera necessaris ala vida. E perço diu lo philosoph: en lo quart delas eticas: q̄ repos e iochs son necessarias ala vida. Car axi cō los senys corporals ço es lo veure e oir: perço com treballā en lo sentir natura los ha dat lo dormir p̄ ço repos e es necessari lo dormir en la vida: axi perço cō entenent en los negocios d̄ regne o en otras cosas treballam continuament: son entreposadas a nostros treballs algunas delectacions de iochs honests e temprats. E perque en tais cosas se es deue peccar e de fer: es necessari en los iochs dar alguna virtut per la qual degudament nos haïam. Car en los iochs alguns sobreabundan desijāt de tot en tot fer riure los altres. Dels quals es dit en lo quart delas eticas: que mes se esforçan fer riure que dir cosas bellas. E as quests son los iuglars. los quals appella lo philosoph bomolosos: acō parant los als aucells: qui prenien la presa sacrificada en los temples dels gentils. los quals haviem nom bomolosos. qui stauen per pendre qualque cosa que sobras delas bestias sacrificadas: axi com los milās. Car axi com aquells ocells no curauen: sino com porian pedre alguna cosa de aquellas: axi per semblant aquells qui del tot volen fer riure e prouocar los altres a escarn: no curan sino cō poran girar las paraulas dels altres en iochs e escarn. E

aquests sobreabundan en iochs. E alguns per lo contrari fallan. E as aquests son appellats saluatges no fostenint alguns iochs esquins vers aquells quils dien. Donchs es manifest: que es alegria o cutrepellia/ segons q̄ es virtut e segons aci dels la parlam. Car ella es virtut moderant superfluitats de iochs e temprant rusticitats. E aquesta virtut ha esser vers temprant rusticitats/ e vers moderant supfluitats. Mas egualment e principal no es vers a quests cosas. Car virtut tostemps es mes principalment vers las cosas mes difficil. E moderar las supfluitats dels iochs es mes difficil que temprar los defalliments. p̄ que lo ioch importa delectacio p̄ la qual som mes inclinats: que se guiscam mes delectacions d̄ iochs que no que fugiam a ellas. ¶ Q̄st q̄ es alegria e vers que ha esser. Car principalment es vers moderar su perfluitats de iochs e consequentment temprar los defalliments: resta donchs a veure com los Reys e princeps deuen esser alegres. Car segons per las cosas damunt ditas pot esser manifest: tostemps los extremes son vitupats e lo mig es loat. Mas aquest mig lo qual es las virtuts que tempran las passions e mouimēts: no deu esser pres segōs si. sino quant a nos. Car segons en los capitols precedents es dit: alguna cosa es superfluitat a algu: la qual es poca al altre. Dōchs si tots los homens deuen temprar superfluitats d̄ iochs: molt mes los reys e princeps deuen axi tempradamēt vsar de delectacions de iochs: que si ho sabien las personas comunas semblarien saluatges. He deu esser entes que Reys e princeps no sien recreats p̄ alguns iochs. Mas los

iochs que deuen vsar: segons diu lo
 philosoph en lo quart delas etnicas
 deuen esser honests. e deuen daqlls
 ari tempradamēt vsar: que tostēps
 se mostrē sauis: me en alguna ma
 nera semblen infants. perque en la
 infantesa sembla sia natural als in
 fants delitar se en iochs. Perque si
 lo ioch no es temprat e honest ell
 es de infants. Dōchs tant los reys
 e princeps deuen vsar temprada
 ment delas delectaciōs dels iochs:
 quant es mes mal sien infants de
 costumās. Segons es manifest per
 las cosas de sus ditas: delectaciōs
 de iochs no son ociosas puix son oz
 denadas en bona fi. car ellas entre
 posadas alas nostras sollicituts pre
 nem algua recreaciō. p la qual mes
 escalfadament entenen en bonas
 obras. delas quals deuen hauer vi
 da. E perque iochs desmesurats e
 desonests nos apparran de bonas
 obras e degudas sollicituts: tāt es
 mes mal que los reys e princeps
 vsen desmesuradament delas dele
 ctacions dels iochs: quant sollici
 tut del be comu la qual se esguarda
 als reys e princeps: es mes excellēt
 q̄ la de algun be particular. Dōchs
 las paraulas e fets dels iochs no
 deuen esser del tot esquinats: puix
 sien honests e temprats. e aco segōs
 mes e menys: a rēo requer la diuer
 sitat delas personas.

Lapitol. rrrj. que ma
 iormēt los reys e prin
 ceps deuen hauer to
 tas las virtuts e si vna
 los ne fall: non han al
 guna.

Axi los sancts cō los phi
 losophs en aquesta sentē
 cia son concordcs / que
 es necessari las virtuts
 sien conueixas. Car ell
 handit: que aquell qui ha vna vir
 tut: totas las ha. e aquell qui ha fre
 tura de vna: de totas ha fretura.
 ¶ Donchs com sia manifest que los
 reys e princeps deuen hauer algu
 nas virtuts. Car segons clarament
 es manifest: es necessari sien pru
 dents e iusts per hon se mostra que
 deuen hauer totas las virtuts. Car
 prudencia e iusticia sens las otras
 virtuts no poden esser hagudas. ne
 iames alguna virtut sens las otras
 perfectament pot esser haguda. E
 los tractadors dela veritat en aq̄sta
 manera han sentit: diēt q̄ las virtuts
 son conueixas. Mas sensiblament
 sembla per lo contrari. car veem al
 guns qui son liberals. qui no son tē
 perats. ans entenē en los delits car
 nals. E altres per lo contrari son
 castos: pero entenen en auaricia. A
 quell donchs qui ha vna virtut: no
 las ha totas. Ne es mester: que si al
 gunas virtuts: son necessarias als
 reys que totas los sien necessarias
 ¶ Veem alguns qui son liberals: los
 quals no poden esser magnifichs.
 perque no poden grans cosas fer.
 com no hagen moltras peccunyas.
 E deu esser sabut: que lo philosoph
 vers la fi del siie delas etnicas: cla
 rament vol prouar que las virtuts
 son conueixas. E per soltar tots a
 quests contraris diu: q̄ las virtuts
 morals poden esser cōsideradas en
 duas maneras. so es o segons son
 naturals o imperfectas: o legōs son
 principals e perfectas. Las virtuts
 naturals imperfectas no es necessa
 ri sien conueixas. Car veem alguna
 qui naturalment han alguna indu

stria e subtilitat del entenimēt. per la qual han alguna prudencia impropia. E aquests no son castos ne liberals. ne han las otras virtuts morales. Arico veem alguns qui de puericia son inclinats a liberalitat. los quals no son castos. E altres per lo contrari han alguna natural pudicia. pero no son liberals. En aquesta manera las virtuts no son conueixas. mas las virtuts principals e perfectas o en si o en alguna disposicio forment acostada de necessitat han a esser conueixas. Declaraunt ço que hauem dit: disposicio acostada es: que los pobres per fretura de bens exterioris segons vol lo philosoph en lo llibre delas ethicas no deuen esser dits magnifics. pero si los pobres segons son poder son perfectament liberals: son molt prop de esser magnifics. car si abunden en bens exterioris: tantost farien cosas magnificas. Donchs a perfect entenimēt delas cosas ditas deu esser declarat: que alguna virtut no pot esser haguda perfectament: si las otras no son hagudas. E deu esser notat: que per ço hauem necessari las virtuts: perque proposant bonas fins degudament anem a aquellas. En duas maneres en tals cosas se esdeu peccar. La primera si proposam a nosaltres mala fi: ço fan los viciosos. car los auares proposan per fi estudiar en auaricia e los intemperats delits carnals. e ari dels altres. La segona manera que podem peccar: si degudamēt no anam a bona fi: ari es proua. car alguns volen esser distribuïdors de bens proposant per fi obras de liberalitat: no curant don puen solament que puguen dar als altres. E tals roban los altres algunas vegadas per furt: otras vegadas per ma-

nifesta força per fer obras de liberalitat. E aquests ab tot proposen bona fi: pero no van dret a aquella. E als no peccan en lo terme en la intencio. sino en la manera de acó seguir la fi entesa. Perque si tals en alguna manera son liberals: no deu uen esser appellats perfectament liberals. Car a perfecta virtut no solament deu hom proposar bona fi: ans degudament anar a aquella. Donchs hauem necessari las virtuts morales. car per ellas proposam bona fi. E hauem necessari prudencia. Car per ella dretament raonam de las cosas ordenadas ala fi. Donchs las virtuts morales per si primer fan dreta la fi. E ari com tal com es la lengua: li sembla la sabor. Car si es corumpuda per colera: todas las cosas li semblan amarguas: e si es corumpuda per fleuma li semblan dolças: ari per semblant tal com tenim la voluntat: tal si proposam. Car lo intemperat proposa per fi delectacions carnals. e lo temperat obras castas. e lo liberal despendre. e lo auar conseruar. E las virtuts morales fan perfecta la voluntat: e fan dreta la fi. per ço com hauent bona voluntat per las virtuts proposam bona fi. E prudencia per si primer endreça las cosas ordenadas ala fi. Car proposada bona fi per las virtuts morales per la virtut de prudencia raonam de las cosas ordenadas ala fi. e elegim dreta via: per la qual dretament anem a aquella. E per ço es dit en lo llibre delas ethicas: que las virtuts morales drecan la fi. E prudencia fa dret obrar las cosas ordenadas ala fi. Donchs para llant principalment la virtut moral drega lo terme. e prudencia la via. mas com la via no sia perfecta: sino es ordenada en bona fi: iames pu

dencia pot esser haguda perfecta ment: Sino es ajustada alas virtuts morales: p las quals proposam bona fi. E perço com iames bona fi no es haguda degudament ne perfecta: sino anam a ella per bona via: iames haucm perfectment virtut moral: sino es comexa ab prudencia. Et tal rao enten a fer lo Philosoph vers la fi del sise delas ethicas que aquell qui ha perfectament alguna virtut moral: ha perfecta prudencia. E lo qui ha perfecta prudencia: ha tota virtut moral. Axi donchs las virtuts morales ab la virtut de prudencia son conneixas: que algun no es bo per las virtuts morales: si no es prudent. Car com virtut moral sia habit bo e electiu/ e fa perfect al qui la ha/ e fa la sua obra bona/ com ha be elegit e a bona obra no basta proposar bona fi/ si per si p bona via hom no va a aquella fi la virtut moral per la qual proposam bona fi: no pot esser sens prudencia: p la qual dretament anam a aquella fi. E axi prudencia no pot esser sens virtut moral. **Es** diferencia entre prudencia e industria: la qual appella lo Philosoph en lo sise delas Ethicas demotica. Car aqñles appellat industrios: lo qual proposada alguna fi troba vias per on mes presta aconseguisca aquella fi. E los industrios e viciosos poden esser dits industriosos si saben pençar vias per las quals puguè aconseguir delectacions luxuriosas e vils las quals proposan a si com a fi. Mas algu no es dit prudent: si a bona fi no troba bonas vias. Donchs prudencia la qual troba bonas vias a bona fi: no es sens las virtuts morales. p las quals proposam a nosaltres bona fi. Mas algu dira: que virtut moral no pot esser sens prudencia:

cia: ni prudencia sens virtut moral ari q tot home bo es prudent/ e tot home prudent es bo. E no es necessari que aquell qui ha perfectament vna virtut moral: haia totas las altres. Car algu pot hauer perfectament temperancia e hauer prudencia: segons serueix a temperacia. e no haura las otras virtuts ne prudencia segons serueix a aquellas. Aqñ dochs sera perfectament temperat/ e no sera fort/ sino temeros: ne liberal si no auar. Mas aço no pot esser. car algu no sera perfectament temperat/ sino es fort e liberal. E si no ha totas las virtuts morales: non pot hauer alguna perfectament. Car aquell es perfectament temperat: qui en alguna manera fora rao no fa obras delitables. E si es temeros ab tot que peruentura las delectacions sensiblas segons si no li plaguessen: mas per fugir batimèts o mutilatio de mèbres o mortimèl l'faria obras carnales. E per lo semblant si era auar. perque la sua fi posaria en hauer pecunia. E ab tot que peruentura segons si li desplaguessen las delectacions carnales: pero si ell podia guanyar pecunia la qual proposas complir com a fi propria no duptaria de fornicar. Dochs vna virtut sens altra pot esser haguda imperfectament e no complida. Mas perfectament e complida en alguna manera no pot esser. Perq si los reys e prínceps deuen esser mig deus: e que hagen virtuts perfectas: deuen hauer totas las virtuts. Car vna virtut sens altra no pot esser haguda perfectament. ans es necessari als reys e prínceps hauer totas las virtuts no solamènt en disposicio acostada/ mas encara de tot e segons si. Com nos puyan excusar per defallimènt de bens exteriors hauer totas las

virtuts. Car algun pobre pot esser
pfer encara que no faça obras ma-
gnificas. per ço com no te ab que.
Mas lo rep iames sera pferet: sino
fa obras magnificas: e no es ornat
de totes las virtuts.

Blosa de Per si.

Per si. En duas maneras pot
hom anar a bona fi. o per si o per
accident. aquell va per si a bona fi
quey va ab proposit sols de adque-
rir aquella. com lo qui dona almop-
na sols per fer la voluntat diuina.
Eaquell hi va per accidēt: qui noy
va sols a intencio de adquerir la.
Com lo qui dona almopna no per
fer la voluntat diuina/ sino per va-
na gloria.

Capitol trentados q̄
son diuersas specias:
de bons e de mals. E
en qual specia deuen
esser los reys e prin-
ceps.

S las paraulas del phi-
losoph en lo sete dlas eti-
cas son diligentment cō-
sideradas: podez partir
quatre specias dls mals
e quatre dels bons. Car en quatre
specias son mals los homens: La
primera specia es pque son molls.
La segona specia es: perque son in-
continentes. La terça intemperats
La quarta bestials. E per semblant
en quatre specias son bons los ho-
mens. la primera los perseverants
la segona los cōtinentes. la terça los
temperats. la quarta los diuinals.
La primera specia perque los ho-
mens son mals es: pque son molls.
E prouas ari. Car aquells son ap-
pellats molls: qui per poca passio

caen. segons lo nom mateix signifi-
ca. Car diu lo philosoph en lo pmer
de generacio. que allo es moll qui
facilment dona loch. Dōchs aq̄lles
son appellats molls: qui no volē tre-
ballar. ans son massa delicats com
a sembras. Car segons es ferit en lo
sete delas etnicas: delicamēt es cō-
plexio molla. Tals donchs que al-
guna cosa difficil no volen sostenir:
tantost que son tentats caen. La
segona specia: perque los homens
son mals: es pque son incontinentes.
E prouas ari. Car los molls no po-
den sostenir batalla ne res difficil.
Mas los incontinentes sostenen ba-
talla. pero sostenint la fallan. E per
ço hauer continēcia segons lo nom
mateix mostra: es vers alguna cosa
simateix tenir. Dōchs no hauer cō-
tinēcia es començar batalla/ e no
poder sostenir la/ ans fallir. La
terça specia perque los homens son
mals: es perque son intemperats.
E prouas ari. Car lauors algu es
dit intēperat: com no solamēt pas-
sionat cau/ e per tentacions es der-
rocat ans li es delit fer mal. Mas
los molls e los incōtinentes nos deli-
tan en fer mal. ans vna cosa elegeix
pen/ e altra fan. car no essent passio-
nats elegeixen fer be. e pposan a si
noblas leys. mas passionats caē/ e
no las seruan. E tals compara lo
philosoph en lo segō delas etnicas
als paralitichs: qui elegeixen anar
ala pt dreta/ e p la desordenacio del
cors no podent lo regir van ala es-
querra. Per semblāt los molls e in-
continentes proposan fer be elegint
anar ala dreta. e per q̄ han las potē-
cias dela anima desordenadas: no
van ala dreta/ sino ala esq̄rra. En
vna manera caen los molls e en al-
tra los incōtinentes. Los molls p po-
ca batalla son derrocats. los incōti-

nents p' maior son vençuts. Dòchs los intemperats son pijors que los molls ne los incòtinentes. Car son axi habituats en mals:quels es delit fer mal. ¶ La q̄rta specia perque los homēs son mals:es:perque son bestials. E prouas axi. Car aquells son dits bestials q̄ fora mesura dels homens fan mals. e aquells son en cara bestials:qui obran cosas. Las quals natura auozreix. Axicom alguns barbzes qui menjā las carns humanas e beuen la sanch dels homens. Car tals cosas no poden veñir sino de bestialitat. E recita lo philosoph en lo sete delas ethicas moltras de aq̄stas bestialitats. Car diu:que com fos vna dona prennyada:eno pogues parir:concede tãta dolor:e axi gira en bestialitat:que totas las altrs donas prennyadas tallaua. car no podent ella parir no volia:que alguna parís. E axima:teix recita que prop la illa de Pont stauen algunas gērs de tot bestials qui menyauen las carns crues:e deuozauen las carns humanas. e cosa que es pijor:se prestauē los fills als conuīts. car com algu volia conuítar los altres:si sō fill no era en casa manleuauc lo fill de son vehi prometent li:q̄ com volria fer conuít:li daria son fill. Per semblant recita que prop de Phalarim stauen algunas gents bestials qui sacrificauen las mares proprias:e menyauē los fetges dels homens. Donchs aq̄lls son bestials:qui fan mals fora manera hūana. ¶ Dit delas quatre specias dels mals resta a dir delas quatre dels bons. La primera specia es dels perseverants. E prouas axi. Car axicom algūns son molls/los quals per poca tentacio son enderrocats axi los perseverants no caen p' poca tentacio. Parlant donchs de per

seuerancia segons lo philosoph en lo sete delas Ethicas:no es altre si no vna bona disposicio contraria a mollesa. ¶ La segōa specia es dels continents. E prouas axi. Car conteinir es mes que perseverar. perço com algu encara que no sia tentat/ o poch tentat:no caent es dit perseverant. mas no es dit algu cōtinēt: si cōtra las passions no se simater. e perço es dit en lo sete delas ethicas:que continencia deu esser mes elegida que perseverācia. ¶ La t̄rca specia dels bōs es dels tēperats. E prouas axi. Car aquells son dits temperats:qui no solament poch passionats p̄seueran lo que fan los perseverants/o contra forts passions se tenen/lo q̄ fan los continēts ans son axi corregits en son appetit/e han temperadas passions que quasi no senten batallar. ans los es delitable fer be. E axicom los perseverants contrastan als molls:e los continēts als incòtinentes: axi los temperats contrastan als intemperats. Car axicom es delitable als intemperats fer mals:axi es delitable als temperats fer be. ¶ La quarta specia dels bōs es dels diuinals. E prouas axi. Car axicom alguns son mals fora condicio humana: co es bestials:altres son quasi diuinals e bons fora condicio humana. On lo philosoph en lo sete delas Ethicas diu:que Homerus recita de Hector:quelo rey Priam pare seu de hia:que era tant bo:que nos mostra ua esser fill de home mortal/ans se mostraue esser fill de deu. E aquella virtut per la qual algues dit es ser bo sobre condicio humana: ap̄pella lo philosoph en lo sete delas ethicas eroyca:çoes diuina e se yo reiciāt las altrs. ¶ Perq̄ es be declarar:que si los Reys e Princesps de

uen dretament senpozeiar: no basta
esquen totas las specias dels mals
çoes que no sien molls ne incontis
nents ne intemperats ne bestials.
mas es necessari sien en la mes al
ta specia dels bons. Car aquell qui
als altres deu senpozeiar: ou hauer
aquella virtut. que es regla senpoze
iant e principal delas altras. La q̄l
aquells qui la han: son bons sobze
condicio humana e quasi diuinals.
Et als deu en esser los Reys e Prin
ceps. E si tant perfects es necessari
sien los prínceps seglars: quins deu
uen esser los dela esglesia: sia dexat
al iuy del saui.

Capitol. xxxiiij. quantas spe
cias son de virtuts: e quals
vtuts deuē hauer los reys
e prínceps.

Recitan Maccobi e plo
tinus quatre specias de
virtuts. çoes políticas/
purgatozias/ de purgat
animo/ exemplars.
E dien alguns: que las virtuts ex
emplars son en deu. E las polític
cas aquellas per las quals los ho
mens se han be en las cosas huma
nas. e las purgatozias e de purgat
animo infusas. per las quals algũs
se han be vers las cosas diuinas.
Mas segons ells dien: vers las co
sas diuinas son duas specias. Car
algũs son q̄ntenan e van ala sem
blança diuina. Et als son dits: que
han las vtuts purgatozias. Altres
han ja algun tant aconseguir aquel
la semblança. Et als son dits hauer
las virtuts del purgat animo. E ab
tot aquesta digam veritat segõs si:
pero no par se acosten a la intencio
de aquells qui han parlat delas vir

tuts en aquesta manera. car los phi
losophes no parlauen sino delas vir
tuts adquiridas. ne ells posaren vir
tuts infusas. Mas la virtut q̄ tots
posauen: de hien era trobada huma
namet. Nos seguint la via dels phi
losophes podem dir: que axicom es
necessari dar diuersas specias dels
bons: axi es necessari dar diuersas
naturas de virtuts. Car segons al
gu es mes excellentmet bo: tãt ha
mes excellent natura de vtut. doche
axicom lo philosophen lo sete del
las ethicas declara quatre specias
de bons/ segõs es manifest en lo cas
pitol precedent/ car diu: que algũs
son perseverants/ altres continets/
altres temperats/ altres diuinals:
axi podem partir quatre naturas d
virtuts. pque a cascuna specia dels
bons donen la natura de virtut.

Donques dirẽ: que los perseverants
han virtuts políticas. e los continets
nets purgatozias. e los temperats
de purgat animo. e los diuinals ex
emplars. Perque axicom los diui
nals son millors que los tẽperats. e
los temperats que los continets
e los continets que los perseverants
per semblant las vtuts exemplars
son millors que las del purgat ani
mo/ e las del purgat animo que las
purgatozias/ e las purgatozias que
las políticas. E q̄ aq̄tas naturas
de virtuts sien concordas a las spe
cias dels bons: es manifest per plo
tinus: qui diu: que las primeras vir
tuts que son las políticas: nos dis
ponã a venir al mig. Las segonas
que son las purgatozias nos leuan.
Las terceras q̄ son del purgat aïo:
nos fan oblidar. Per las q̄rtas q̄ sã
las exemplars: nos es no degut no
menar algũa cosa leia. E ego es bẽ
dit: que las virtuts políticas con
uenen als q̄ p̄seueran. E segons que

es dit son contrarias als molls. **E** per algu perseverar basta que stiga en lo mig. **¶** Donchs las virtuts politicas las quals disponã lo animo a fer be/e lo redueren al mig: ellas conuenen a aquells qui perseveran. **¶** Car aq̄stas virtuts son mes riques que las altrás. **¶** Aquells qui perseveran parlant de perseuerancia/ se/gõs ne parla lo philosoph en lo terç delas *Ethicas*: tenen la mes baixa specia entre los bons. **¶** Donchs degudament tals virtuts conuenen a aquells qui perseveran cõrinnamēt. **¶** **E** las virtuts purgatorias conuenen als continents. **¶** Car perço es algu continent: perques lunya delas delectacions sensiblas. **¶** Car los cõtinentes stãt en las passions pugnã contra ellas. **¶** La manera de vengre las es appartar se de ellas. **¶** Perço es dit: que las virtuts purgatorias conuenen als continents: officii delas quals es: luyar nos delas passions desmesuradas. **¶** **E** las virtuts del purgat animo conuenen als rēperats. car aquestas nous leuan tãt solament: ans nos fan oblidar. perço com aquell qui es temperat: ha lo appetit tant coregít: que quassí no sent batalla. sino ques oblida de las passions desmesuradas. **¶** En alguna manera li es delit fer be.

Donchs be es dit: que aquell ha las virtuts del purgat animo: que li fan oblidar las passions carnals. **¶** Car ja te lo animo purgat: que no cura de tals passioes. **¶** **E** las quartas virtuts coes las exemplars: poden esser degudas als homens diuinals. **¶** Car tals deuen esser axí perfects: q̄ sien dreta regla e crimpli dels altres. **¶** **E** es declarada la primera cosa: que es dita en la rubrica del present capitol. coes que son diuersas specias de virtuts. **¶** Mas declarar e

mostrar quals virtuts deuen hauer los Reys e Princesps: si las cosas p̄posadas son entefas noy ha alguna difficultat. **¶** Car damunt es dit: que no basta als Reys e Princesps esser perseverants continents e temperats/ ans alguntant es necessari siẽ diuinals. **¶** Perque las virtuts que cõuenen a ells: deũ esser appelladas exemplars. perço com deuen esser regla e exemple dels altres. **¶** Car lo Princep deu esser de tanta bondat: que cascu dels seus p̄gũa dell forma de viure. **¶** E vent la vida e perfeccio del Princep: conega son de falliment. **¶** Perque als Reys e princesps deu esser molt abominable no solament obzar leias cosas: ans en cara dir e oir las Donchs deuen hauer las virtuts exemplars: per las quals Plotinus diu: q̄ es cosa mala nuda solamēt nomenar cosas leias. **¶** Mas com algu no puixa esser de tanta bondat sens la gracia diuina/ e la sua ajuda: quant los Reys e princesps deuen los altres sobrepuiar e esser mes excellents tant mes scaldadament deuen demanar la gracia diuina. **¶** En aço es destruida la elacio dels philosophs: qui volien que naturalment sens ajuda dela gracia diuina podem esquivar tots los mals/ e aconseguir perfecta bondat.

Blosa de Animo.

¶ Animo. **¶** Diferencia fan los doctores entre animo e anima dient q̄ anima es aquella forma que dona esser al cors viuient conseruãt lo en son esser. **¶** Lo animo es la part intellectualiua dela anima. **¶** **E** deu esser notat: que animo se pot pendre en tres maneras. o aricom dit hauem

o per lo habit engérat en nosaltres per molts actes de animositat. E aqst es lo virtuos. Perques pot pèdre per vna inclinació natural/ que han alguns qui emprenen actes de fortitut/ ab tot no sien virtuosos. E aquest animo ve p la complexio natural del cors: que es bona proporció dels quatre elements en aquell. E per aquesta bona complexio reb bós spirítis. que son las fumositats engéradas per la calor natural. las quals mouen lo appetit irascible. e com segons lo philosoph en lo segó de anima: la anima segueca las complexions del cors: diem la anima obra segons lo mouiment del cors. e perço se diu esser animos: lo qui te tal mouiment.

Blosa de Elacio dels philosofhs.

¶ Elacio dels philosophs &c. Opinio heretica ron dels philosophs pelagians/ la qual repua sanct ago sti en lo libre contra Pelagium: que digueren: que per nostras proprias forças naturals nos podiem dispòdre a esquinuar tot peccat e obrar axi virtuosament: que de necessitat deu nos hauia a dar la gracia diuina. La qual cosa es heretica. car no sire senyor deu no obra algun acte exterior/ necessariament sino ab contingencia. La qual contingéncia segons aci parlam: es ell voler fer las cosas/ o no. E com la gracia diuina sia infinidadas nos pot algu dispòdre per si: que mereca infinidadamét. E perço se mostra esser falsa la opinio pelagiana.

Capitol. xxxiiiij. q̄ delas bonas disposicions algunas son virtuts. otras acostadas a virtuts.

Das a virtuts. otras disposiciones a virtuts. otras son bre virtuts.

¶ S dit damunt: que ab tot largament prenent virtuts tota bóa disposicio dela pença pot esser dita algun tant virtut pero delas bonas disposicions algunas son mes acostadas a virtuts/ otras disponét a virtuts/ mas no son virtuts/ otras son virtuts: axi algunas bonas disposicions mes deuen esser appelladas sobre virtuts q̄ virtuts. Mas en quina manera aquestas cosas sien mou prouauen. perq̄ encara no eran declaradas aqllas cosas/ per las quals totas aquestas son manifestas. Mas vistas las preposadas no es difícil mostrar: com aquestas cosas sien axi. Car eubulia e finesis son virtuts prenent virtut largament. On lo philosoph en lo si se delas ethicas las appella virtuts. Mas prenent virtut segons que de virtut parlam aci: algun tant fallan de rao de virtut. Car segons es dit en lo segon delas ethicas: a virtut se pertany primerament saber. aps clegir. e puij fermament e sens mudamét obrar. Mas com eubulia cófelle e finesis iurje e prudencia mane segons las cosas conselladas e iurjadas fermament e sens mudament obrar: prudéncia la qual mes acostada e sens mija es ala obra: es primera e mes ha rao de virtut que no eubulia que es consellatina/ e finesis que es indicatina. las quals mes disponen a virtut: que no son virtuts. ¶ Donchs be es dit: que algunas delas bonas disposicions son acostadas a virtuts. Mas otras aparellan a virtuts. axi com per

feuerancia e continencia. Car con-
 tinencia no es propriament virtut
 perque al virtuos es delit fer be. E
 lo continent ab tot no segueix pasi-
 fio mas rao: empero perque no es
 continent sino perço com te fima:
 teix contra las passions: per rao de
 la batalla la qual sent: no li es delit
 fer be. Donchs tant alguno es con-
 tinent e tant quant ha las passios
 forts: com ha forts passions: no ha
 perfet vs derao e de virtut. mas ve
 cent aquellas passions es disposi-
 a esser virtuos. Perque ab tot que cõ-
 tinencia puira esser dita virtut pre-
 nent virtut largamēt: pero mes es
 disposicio a virtut que no es virtut
 E com continencia sia maio: que p
 feuerancia prenent perseverancia se-
 gons que de ella parla lo Philosoph
 en lo sete delas Ethicas: ella fall de
 rao de virtut. perque no es virtut/
 mas es disposicio a virtut o algua
 condicio sequint virtut. E declarar
 com es perseverancia disposicio a
 virtut e com es condicio sequint vir-
 tut: no es dela present materia: si-
 no que basta saber: que parlant de p
 feuerancia segons damunt parlaue/
 e segons ne parla lo philosoph en
 lo sete delas Ethicas: es alguna dis-
 posicio a virtut. Mas la virtut ero-
 pca la qual podem appellar diuina:
 mes es sobre virtut que no virtut.
 On lo philosoph en lo sete delas eti-
 cas parlant de aquesta virtut diu-
 que no es virtut: sino alguna cosa
 mes honrada que virtut. Donchs
 com prudencia e iusticia e las otras
 de que damunt hauem tractat: sien
 virtuts: e cubulia e sinesis sien aco-
 stadas a virtuts: car sō ajudadoras
 a prudencia: e continencia e perse-
 uerancia sien disponentes a virtuts
 E ero pca sia sobre virtut: be es dit:
 que delas bonas disposicions algu

nas son virtuts/altas acostadas a
 virtuts/altas disponentes a virtuts.
 otras sobre virtuts. E perque los
 reys e pnceps puguen haue bonas
 disposicions de pensa: deuen saber
 aquestas condicions delas bonas
 disposicions.

Aci comēçan las rubricas
dela terça part del primer li
bre del regiment dels prin
ceps. En la qual es tractat:
quinas passions los Reys
e Princesps deuē esquivar.

Quātas son las passions dela ani
ma. e com deu esser pres lo nōbre d
aquellas. c. i.

Quals dlas ditas passios son pri
meras e derreras. e quin orde han
entre ellas. c. ii.

Com se deuen hauer los Reys e
princesps a ope e a amor. c. iij.

Quines cofes e en quina manera
los reys e princesps deuen desijar e
abhorinar. c. iiij.

Cō se deuē hauer los reys e prin
ceps a sperāça e a desespacio. c. v.

Cō se deuen hauer los reys e prin
ceps a audacia e a temor. c. vi.

Quina differēcia han ope e ira. E
com se deuen hauer los reys e prin
ceps vers ira e lo seu cōtrari. c. vii.

Com se deuen hauer los Reys e
Princesps vers delectaciōs e tristi
cias. c. viij.

Que algūas de aqstas passios son
mes principals: e otras mēys. c. ix.

Cō son reduidas las passios dela
anima a las damūt ditas. c. x.

Quals delas ditas passios deuen
esser loadas e quals vituperadas.
E cō se deuen hauer los reys e prin
ceps vers ellas. c. xi.

Lapitol primer quātas son
las passions dela anima. E
com lo nombre de aquellas
deu esser pres.

Oclaradas las duas
parts de aqsta obra:
mostrant en que los
reys e princesps deuē
posar la sua fi e com

deuen esser virtuosos resta atractor
dela terça part de aqueſt primer li
bre moſtrant quinas passions
e mouimēts deuen imitar. E com
aço nos puga saber ſi primer no ſa
bē quantas ſon aqueſtas passions
e quals ſon mes principals e quals
loablas e quals vituperables: primer
tractarem de aqstas cosas. **E** ari
com hauem dit ſon dotze virtutz:
ari podē dir ſon dotze passions. **A**
mor: op: deſig: abominacio: delecta
cio: trifticia: ſperança: deſeſperacio
temor: audacia: ira: e manſuetud.
Damūt era cōptada māſuetud en
tre las virtutz: mas aço es defalliu
ment devocables ſegōs diu lo Phi
loſoph en lo quart delas ethicas.
Car manſuetud propriamēt es vi
ſta eſſer dita paſſio cōtra ira. Mas
cō ſia vna virtut entre ira e māſue
tud: e per no ſaber la nomenar per
nom propri la appellam māſuetud
perque mes participa ab māſuetud
q̄ ab ira. E ſera nom equiuoch nos
menant equalmēt la virtut e la paſ
ſio cōtraria a ira E ſi algu volia tre
ballar a calcuna trobaria nom pro
pi. Mas cō hom es cert dela cosa:
poch deu hom curar del nom. No
menadas las passions ari pot eſſer
pres lo nombre d ellas. Las quals
ſon propriamēt en lo appetit ſenſi
tiu. Car lo appetit intellectiu per q̄
no es virtut organica: es ſepa
rada de aqueſtas passions. Dōchs
tota paſſio ſegōs de paſſio pariam
aci: ſera en lo apetit ſenſitiu: ſegōs
damunt mes larç hauem dit. Par
tint lo appetit irascible del cōcupi
ſcible las passios damunt ditas en
aqueſta manera ſeran diuiſas. Car
las primeras ſis amor: op: deſig: ab
hominacio: delectatio: trifticia: ſō
en lo appetit cōcupiſcible. e las al
tras ſis en lo irascible. E lo nōbre
delas passions q̄ ſon en lo appetit

concupiscible: en aq̄sta manera pot esser pres. Car tota passio e virtut dela aia que es en lo appetit concupiscible o es presa p esguart de be o de mal. Si per esguart de be aço es en tres maneras. Car vers be p lo apetit cōcupiscible som passionatf en tres maneras. Perço com lo be pres p la conexēça primerament nos plau. segonamēt anam a ell. terçament acōseguīt reposam en ell. Dōchs segōs q̄ algun be nos plau: es en nos amor. e segons q̄ anam a ell: ha esser en nos desig. mas segōs nos reposam en ell: es en nos goig e delectacio. Donchs amor desig e delectacio son presas p esguart de be. Mas op abominacio e tristicia son presas p esguart de mal. Car segons lo mal nos desplau hauē op. e segons nos appartam dell: hauem abhominacio. mas segōs q̄ es acōs seguit nos dolē: es tristicia. ¶ **¶** Quist cō son presas las passions concupisciblas: resta a veure cō deuen esser presas las irasciblas. Diferēixen aq̄ q̄stas passiōs de aq̄llas. Car las passions cōcupisciblas mirā lo be e lo mal absolutamēt pres. mas las irasciblas miran lo be e mal segōs es difficil. Dōchs aq̄stas passions o son presas p esguart de be o de mal. Si p esguart de be: aço es en duas maneres. Primeramēt anant a ell. e aço es sperāça. Car sperāça no es alre: sino anar a algun be difficil. Car vers los bens absolutament presos pot esser amor desig e delectacio. Mas sperāça no es vers als guns bens: sino han rao de be difficil. q̄quesi anam a be de difficil. q̄quesi anam a be de difficil. es dit sperāça. Mas si fallim de tal be: es desesperacio. Dōchs sperāça e desesperacio son presas p esguart de be. Mas las altrās passiōs irasciblas son presas p esguart de mal. E mal en duas maneres pot esser cōside

rat. segons es esdenenidoz o segōs es pcient. Si es pēsat segōs es etf deuenidoz aço es en duas maneras o segons anam a ell: e açi es audacia: o segons nos luyam dell: e açi es temor. Mas si lo mal es pēsat segons es pcient aço es en duas maneras. Car o anā afer veniāça e açi es ira: o fallim de tal veniāça: e açi es māsuetut. Dōchs cō los nostres mouimēts e affections no puixen esser diuērsificats altramēt: serā en general. xij. passions sis en lo appetit cōcupiscible e sis en lo irascible. delas quals en las rhetoricas hauē dit mes largament. Car aci basta passar superficialment.

Glosa de passions.

¶ **Passions.** En moltas maneras pot esser presa passio. Primeramēt segōs diu lo doctor d̄ sis principia en lo capitol de passio: q̄ passio es effecte p̄duīt paccio. açicō es la calor qui resta en la ḡua per lescalfament del foc. En altra manera es presa passio segōs lo philosoph en los p̄dicamēts capitol de qualitat: on parla dela terça specia de qualitat: diēt q̄ passio es vna qualitat no radicada en lo subiecte. ans facilyment se pot separar de aq̄ll. açicōz es la vermelloz q̄ ix en la cara per la vergōpa. la qual cessant la vergōpa es separada del subiecte: q̄ es la cara. En altra manera es p̄sa passio: segōs porfiri en lo libre dela vniuersals en lo capitol de p̄p̄ri: diēt passio es vna qualitat o aptitut p̄tanyent a vna sola natura. p lo qual accidēt o aptitut aq̄lla natura pot fer cert acte. q̄ altra nol pot fer. cō es en lo home riure. q̄ es acte causat p vna aptitut: q̄ es en la natura del home p afer aq̄ll acte. ques diu risibilitat. E cō es la grauitat en la pedra: que la fa anar al cētre naturalment. E aq̄sta qualitat o aptitut es inclina

ció requer. cō es lo ladre inclināt a furtar. e lo luxurios a luxuria. e per semblāt de todas las otras inclinacions. cō tota inclinacio sia passio. Car aq̄sta passio no es aq̄lla que lo poble comunamēt pren. ço es cō algu soffir algun mal. mas diem aci passio qualseuol inclinacio: quins mou a fer la cosa a q̄ som inclinats. **E** p declaracio del q̄ en aq̄sta glosa dit haue e d̄ tota aq̄sta terça part d̄ aq̄st primer libze: on parla lo egidi delas passios dela aia: deu esser notat: q̄ las passions delas quals aci parlam: son en lo appetit sensitiu. ço es irascible e concupiscible. las quals son aregladas p las virtuts. **Car** la virtut de tēperācia q̄ es en lo cōcupiscible: lo aregla en delits e vtilitats. q̄ son passions a las q̄ls es inclināt. sil aregla en delits: ol aregla en rebzels: o en dar los. si en rebze los: es en quatre maneras. ço es en delits del toçh o del gust del oir o del veure. coz en los delits del odorar noy haia vici ni virtut sino en respecte dels altres senps. a q̄cō delitant nos en la odor delas viandadas p esguart del meniar: e en los p̄fums p esguart dela luxuria: segōs diu lo philosophy en lo segon delas ethicas. **Sil** aregla en los delits del toçh: es vna specia de tēperācia ques diu castedat. e aq̄sta te. iiii. specias. virginitat: vidualitat: pudicia: matrimoni. **E** aq̄stas q̄tre specias differex en aq̄sta manera. virginitat no sols exclou lacte de luxuria per tota la vida dela creatura: mas encara tots mouimēts desonest. **Vidualitat** exclou p algun tēps lacte de luxuria. **Pudicia** no exclou lacte de luxuria: sino q̄ nos fa çca desonestament o illicita. **Matrimoni** no exclou lacte sino la manera illicita. **E** pço cō pudicia e matrimoni mostren esser vna mateza

cosa: ço no es aci. car p matrimoni sol se exclou lacte illicit. e p pudicia no sols lacte illicit: mas la manera desonest. **Aq̄sta** specia de tēperācia ço es castedat dela qual de uallā aq̄stas quatre specias: son cōtrarias duas passions. la vna p sobzeabūdācia la qual es luxuria. la otra p defallimēt: ques diu insensibilitat. **Luxuria** te sis specias. ço es simpla fornicacio: q̄ es entre solt e solta. supzū q̄ es deflozacio delas vergens. **Incest** q̄ es entre parents. **Adulteri** q̄ es entre los qui son en matrimoni. **sacrilegi** q̄ es entre religiosos. **sodomia** que es entre mactes. **E** de aquestas sis specias la menys mala es la primera. e puāt p oze cascuna es pijor q̄ la nomez nada ans della. e la darrera pijor q̄ todas en senps. **E** quāt tēperācia aregla lo cōcupiscible en los delits del gust meniat e beuēt fa ho p mija de vna specia q̄s diu sobzietat. q̄ es esser areglat en los delits del gust. **E** sobzietat tedos contraris. ço es supabūdācia e defallimēt. **La** supabūdācia es en tres maneras. en quantitat qualitat e manera. qui menie mes que no deu pecca en la quātitat. **E** aq̄sta passio ha nom castrimargia. **Peccat** en qualitat ço es delitar se maça en la labor dela viada es passio q̄ ha nom laeccacia. **Si** pecca en la manera del meniar meniat desfrenadamēt: es passio q̄ ha nom voracitat. **Si** supabundan en lo beure: es passio q̄ ha nom briagueza. **Lo** defallimēt de sobzietat es fastig. ço es no delitāt se prou en lo gust. **E** quāt tēperācia aregla lo cōcupiscible en rebze los delits d̄ oir: fa ho mijāçāt vna specia d̄ tēperācia q̄ ha nom eufilotymia. **E** aq̄sta specia de tēperācia te dos cōtraris. ço es supabūdācia e defallimēt. supabūdācia es cō al

ga se delita en cosas defoneftas: e maça en oir sonar catar en hiftoria as e en otras cosas q̄ per si no son malas: fino en quant defareglada: mēt las p̄ciē. e aq̄sta passio ha nō philothimia. Lo defallimēt de aq̄sta specia d̄ tēperācia ha nom aphilothimia. e es quāt algu nos delita en res oir. E quāt tēperācia aregla lo cōcupiscible en los delits dela vista: fa ho p̄ mija de vna specia ques diu cōposicio. la qual fa lome bē cōpost en los gests dels vills e del cors. E aq̄sta specia de tēperācia te dos cōtraris. co es supabūdācia e defallimēt. la supabūdācia en lo gest del cors es passio q̄ ha nom curiositat co es voler tenir maça bon gest. e supabūdācia en voler tenir maça bon mouimēt: es passio q̄ ha nō dissolucio o lasciuia. Lo defalliment de aq̄sta specia de tēperācia en lo bon gest d̄ cors ha nom incōposicio. E fallir en bon mouimēt del cors es passio: q̄ ha nom corporal remissio. E quāt tēperācia aregla lo cōcupiscible donāt delits: es en duas maneras. o donant delit als altres per iochs: o donāt lo en tots los actes dela vida. sil dona areglat en iochs: es vna specia de tēperācia ques diu entrepellia. La qual specia te dos cōtraris. supabūdācia e defallimēt. La supabūdācia es passio ques diu domolochia. e es quāt algu supera bunda maça en iochs cō los albardans. Lo defallimēt es passio ques diu vida egressa. co es no voler fer ni plaure li q̄ algu faça algun ioch. Quāt tēperācia aregla lo cōcupiscible en dar delits ordenats en tots los actes dela vida: es vna specia de tēperācia: ques diu amiscia. E aq̄sta te dos cōtraris. co es supabūdācia e defallimēt. la supabūdācia es passio: ques diu blādibilitat o placibilitat la qual se eideuc quāt

algu maça abūda en dar delit als altres en tots los actes d̄la vida. Lo defallimēt es passio ques diu discordia o litigi. q̄ es quāt algu no dona tāt placent los actes dela vida cōdeuria. E quāt tēperācia aregla lo cōcupiscible en vtilitat es en duas maneras. co es en dar e despendre o en toznar. si en dar e despendre en duas maneras. o en mijāceras despesas o en grās. si en mijāceras: es liberalitat. la qual te dos cōtraris. co es supabūdācia e defallimēt la supabūdācia es passio: ques diu pdigalitat. q̄ es despendre mes q̄ hō no deu. lo defallimēt es passio ques diu auaricia q̄ es despendre menys q̄ hom no deu. si es en grās despesas: es magnificēcia. la qual te dos contraris. supabūdācia e defalliment la supabūdācia es vna passio: ques diu en grech bonauia. e en lati ros manq̄ cōsumpcio. q̄ es pijoz q̄ pdigalitat. lo defallimēt es vna passio ques diu paruificēcia. q̄ es poch de spēdre e fer riques cosas. Quāt tēperācia aregla lo cōcupiscible en toznar lo q̄ hom deu: fa ho mijācāt vna specia de tēperācia ques diu iusticia. La qual iusticia te tres species. legal: cōmutatiua e distributiua. Quinas son aq̄stas species de iusticia: ia ho parla larch lo Egidi en lo capitol de iusticia. E lo q̄ fins aci hanē dit. es p̄declarar quinas passions son en lo cōcupiscible. E per maior certitut q̄ es passio. diē q̄ segons lo philosoph en lo segon delas ethicas passio es mouimēt fet en lo appetit itellectiu o sensitiu. lo qual mouimēt ve per los obiectes. Venint alas passions q̄ son en lo irascible es areglat vers be o vers mal. Si vers be: pot se cōsiderar aq̄st be en quatre maneras. en quāt es grā en quāt ve a tard o en quant ve ab moltas difficultats: o en quāt nos

posta a vana gloria Si lo irascible
es areglat en atemper lo be: grã es
mijançat vna specia de fortitut: q̄s
diu magnanimitat. q̄ es anar a rei
gladamet p atemper gran be. **E aq̄sta**
te dos cõtraris supabundãcia
e defallimēt. la supabundãcia es vna
passio: q̄ ha nom capmõra en grech
q̄ es defaregladamet anar a grã be
Lo defalliment es vna passio ques
diu pusillalimitat. qui es hauer por
de posseir grã be. Si lo irascible es
areglat en quãt lo be ve atard: es p
mija de vna specia de fortitut: ques
diu lõganimitat. **E aq̄sta** te dos cõ
traris. ço es supabundãcia e defalli
mēt. la supabundãcia es vna passio:
q̄ ha nom vana speraçã. q̄ es sperar
mes q̄ hom no deu algũ be. lo defal
liment es vna passio q̄ es breu spe
rança q̄ es cõ algu spera poch tẽps
lo be. Si lo irascible es areglat en
quãt lo be satẽ p ab moltras difficul
tats: es mijançat vna specia de for
titut quis diu equanimitat: ço es
hauer se degudamēt en aq̄llas diffi
cultats. **E aq̄sta** specia de fortitut
te dos cõtraris. supabundãcia e de
falliment. la supabundãcia es vna
passio ques diu ptinaci imoble. ço
es supabundãcia en aq̄llas difficul
tats. lo defallimēt es vna passio q̄s
diu leugeria mobilitat de aio. ço es
apartar se prest d aq̄llas. li lo irasci
ble es reglat en be en quãt nos pot
portar a vana gloria: es p mija diu
na specia d fortitut quis diu humi
litat. e aq̄sta te dos cõtraris. ço es
supabundãcia e defallimēt. **La su
perabundancia** es vna passio ques
diu vana gloria. que es gloriçiar se
mes q̄ hõ no deu en lo be. **Lo defal
limēt** es vna passio ques diu nequã
q̄ segõs lo philosoph en lo quart de
las ethicas. es no gloriçiar se prou
del be. **E quant** lo irascible es are
glat vers lo males en duas mane

ras. o de mal esdenenido: ço de pre
sent. si de mal esdenenido: ço en du
as maneras. o del quẽs es fet p ho
mens o p fortuna. si lo irascible es
areglat p lo mal quens es fet p los
homẽs: es p mija d vna virtut quis
diu fortitut: e aq̄sta te dos cõtraris
supabundãcia e defallimēt. **La su
perabundancia** es vna passio quis
diu audacia. **Lo defallimēt** es passio
quis diu timiditat. ço es no gofar
sostenir lo mal quens es fet. Si es
areglat lo mal quens ve p fortuna:
axicõ perdre fills parẽs o bens: es
p mija d vna specia d fortitut quis
diu ferma fiducia. q̄ es hauer se be
en tals p duas. **E aq̄sta** te dos cõtra
ris qui no tenẽ nom p fretura d vo
cables. la opacio dels quals es lo
vn supabundar. laltre fallir en no pẽ
dre de tals p duas. **E quãt** lo irasci
ble es areglat en lo mal present es
en duas maneras. o d mal quis pot
esquivar: o d qui nos pot esquivar.
si es del qui nos pot esquivar es are
glat p vna specia de fortitut: quis
diu tollerãcia. la opacio dela qual
es cõportar be tal mal. e aquesta te
dos cõtraris. ço es supabundãcia e
defallimēt. e no tenẽ nom. Si lo ira
scible es areglat en mal p̄sent quis
pot esquivar: es en duas maneras.
o de mal fet p homẽs o p fortuna. si
del mal fet p homẽs: es p mija d una
specia de fortitut q̄ comunamēt se
diu mãsuetut p fretura de vocables
La opacio dela qual es mesurada:
mēt esquivar aq̄llo mal. e aq̄sta te
dos cõtraris. ço es supabundãcia e
defallimēt. los quals tã poch se ten
nen nom Si lo irascible es areglat
d mal p̄sent fet p fortuna es p mija
de vna specia de fortitut quis diu
paciẽcia. la opacio dela qual es ab
paciẽcia portar aq̄llo mal e aq̄sta
te dos cõtraris supabundãcia e de
fallimēt. la supabundãcia es vna pas
hij

fitio ques diu spaciencia. lo defallimēt
no te nom. e aci acabē las passions
del irascible. Venint alas passions
q̄ han orde a tot la petit aial diu se
aial a differēcia de natural ques en
lata vegetal e laial en la sensitius e
Intellectius. Deu esser notat q̄ o lape
tit aial es mogut p̄ algū be solamēt
en quāt be o p̄ algun be en quāt grā
e difficil: o p̄ algun mal. Si es mo
gut p̄ lo be solamēt en quant be: es
en tres maneras: car aq̄ll be tira a
si lo appetit comunicāt li la sua si
militut q̄ es alguna cōueniēcia nat
tural ab lo appetit. e de aq̄sta cōue
niēcia natural sengenra aq̄lla pasi
sio ques diu amor cōplacēcia o ac
ceptacio. los quals vocables volen
dir vna mateixa cosa. E si aq̄ll be es
cōsiderat en quāt tira a si lo appet
tit sensitius: es causada en lo appet
tit vna passio ques diu cōcupiscen
cia. E si tira lo appetit intellectius:
es causada en ell aq̄sta mateixa pasi
sio. mas diu se desig. E si aq̄ll be es
cōsiderat en quāt lo appetit ara sia
sensitiu o Intellectiu: reposa ia en ell
posseint lo: es causada en lo appetit
sensitiu vna passio ques diu delecta
cio. e en lo Intellectiu es causada a
q̄sta mateixa passio. mas diu se desig
goig. E aq̄sta passio ques diu goig
e delectacio p̄ diuerses respectes te
fis specias. La primera es iocundi
tat q̄ es vna specia d̄ goig o delecta
cio venint dela conerēcia q̄ hō ha d̄
esser apte a posseir aq̄ll be. La seg
na specia es plaritat. q̄ es goig o de
lectacio venint d̄la conerēcia q̄ hō
te p̄que actualmēt posseir aq̄ll be.
del qual es apte a posseir. La terça
es alacritat q̄ es vna specia d̄ goig
o delectacio: la q̄ll ve p̄ la conerēcia
q̄ hō te d̄ posseir agilitat. q̄ es dispo
sicio en la p̄sona dō a fer be tot exer
cici corporal. La quarta es exultas
cio: q̄ es vna specia de goig o delecta

ctacio: q̄ ve p̄ la conerēcia q̄ hom te
de posseir p̄feta sanitat. La cinque
na es leticia: q̄ es vna specia d̄ goig
o delectacio venint p̄ la conerēcia q̄
hom te dela p̄speritat dela mulier
fills o parēts. La sisena es gratula
cio: q̄ es vna specia de goig o delecta
cio dela conerēcia q̄ hom te dela
p̄speritat dels amichs. E en quant
la petit es mogut p̄ algun be gran o
difficil: es en dos maneras. o perles
guint aq̄ll be e a ço es p̄mija de vna
passio: q̄s diu magnanimitat: o es
mogut diffugint a aq̄ll be: e a ço es
p̄ vna passio q̄s diu pusillanimitat.
E deuē notar: q̄ aci prenem magna
nimitat fortitut o quallsuol virtut
p̄ passio. Car en quāt som inclinats
fer aq̄sts actes naturalmēt: se dien
passios p̄que mouen lo nostre appe
tit a fer actes de fortitut: o de qual
seuol virtut. car tota inclinacio nat
tural es passio. Mas quāt p̄eleccio
venim a fer habit de aq̄sts actes: lo
qual habit es virtut e no passio. la
uors fortitut magnanimitat e las
altras se dien virtuts. ¶ E quāt lo
appetit aial es mogut p̄ algun mal
es en quatre maneras. Car o es mo
gut p̄ lo mal solamēt en quāt mal:
o en quant lo mal es esdeuenido: o
en quāt p̄sent: o en quāt es grā o di
ficil. si p̄ lo mal en quāt mal: son en
gemadas en ell tres passions ço es
oy displicēcia e abhominacio. La
operacio de displicēcia es solament
agrentar se d̄l mal sens desijar veniā
ça. q̄ es abhominacio e oy: ian parla
largamēt lo Egidi en los capitols
de cascu. Si es mogut p̄ lo mal en
quāt es esdeuenido: es en tres ma
neras. o resistint aq̄ll mal mes q̄ hō
no deu: e ari es audacia: o resistint
li degudamēt: e ari es fortitut: o di
fugint a aq̄ll mes q̄ hom no deu: e
ari es recusacio. Si es mogut p̄ lo
mal p̄sent: es p̄mija de vna passio.

mort p la cosa publica. car la amor q los romas hauien a la cosa publicā: feu Roma senpozeiar e monarq̄a. En aq̄sta manera los homens deuē amar principalmēt lo be diuinal e comu e cōseguēt mēt lo singular. E maio: mēt aq̄o deuen fer los reys e princeps. E podē ho puar p tres vias. Car la real maiestat quāt al p̄sent pot esser comparada a tres cosas. La primera a la tirānia. a la qual es contraria. La segona a las virtuts de las quals deu esser ornada. La terca als vicijs e peccats los quals deu esquivar. ¶ La primera via p̄que los reys e princeps deuen amar lo be diuinal e comu e cōseguēt mēt lo singular: es p̄sa de part dela tirānia a la qual son cōtraris. e puas axi. Car segōs damūt es dit e lo philosoph puā en lo terc̄ delas politicas: differēcia es entre rep e tiran. Car lo rep principalmēt ama lo be comu. e entenen en be comu enten en lo ppri. Car saluat lo regne es saluat lo rep. Mas lo tiran p lo cōtrari. Primeramēt e p̄ncipal enten en lo be ppri e cōseguēt mēt e accidēt al en lo comu: en quāt del be comu li ve algun be ppri. Dōchs si los reys e los tirans se han p̄manera cōtraria: car la amor del tiran es p̄posar lo be ppri al comu: e la del rep p̄posar lo comu al ppri: e p̄que p̄ncipal mēt e special lo rep e calcā sēpor es ministre de deu e p̄sona publica specialment deuen los reys e princeps p̄posar lo be diuinal e comu al ppri. ¶ La segona via p̄que los reys e princeps deuen amar lo be diuinal e comu e cōseguēt mēt lo singular: es p̄rao delas virtuts: delas quals deuen esser ornats. E puas axi. Car axi cōmes deu esser esquivat en lo mestre q̄ en lo dexeble hauer fretura de sciēcia p̄que lo mestre es en stamēt en lo qual deu do-

nar sciēcia als altres: axi es p̄jor en los reys q̄ en los subdits hauer fretura de virtuts. p̄que lo seu stat requer inducta los altres a virtuts. E entre las otras cosas q̄ podē induir los reys a virtuts: es q̄ amen principal mēt lo be diuinal e comu. Car si lo rep enten principal mēt en lo be comu: ell studiara en hauer memoria delas cosas passadas: e p̄uidēcia delas esdeuendoras: q̄ sia expert e cauteloso. e q̄ haia total las cosas necessarias a p̄uidēcia. p las quals puira milloz regir lo poble. E si p̄posā lo be comu al propi tant mes ell studiara en esser prudent quāt maio: sciēcia e p̄uidēcia es demanada a guardar lo be comu q̄ lo ppri. Dōchs ell sera p̄udēt e sera iust: p̄q̄o cō p̄ iusticia lo be comu mes es cōseruat. E sera magnanim p̄que los bens comuns maio: mēt son difficils e dignes de grā honoz: als quals va lo magnanim. E sera magnifich. car segōs lo philosoph en lo quart delas ethicas: magnificēcia maio: mēt ha esser vers los bens diuinals e comūs. E sera fort. car p̄posant lo be comu al ppri no duptara posar la p̄sona: si veu sia necessari p lo be del regne. E sera tēperat. car si la sua itēcio p̄ncipal mēt es vers lo be del regne: ell menp̄p̄ra delectaciōs sensiblas desordenadas. p̄que p̄ ellas no sia empatrat lo regimēt del regne. E p̄que tot sia dit en vna paraula: la amor del be diuinal e comu es inductiu a todas las vtuts. Dōchs cōsiderāt las virtuts delas quals los reys e princeps deuen esser ornats: p̄ncipal mēt deuē amar lo be diuinal e comu. ¶ La terca via p̄que los reys e princeps deuen amar lo be diuinal e comu e cōseguēt mēt lo singular: es per los vicijs e peccats. los quals deuen esquivar. E p̄rao

uas ari. Car ari cō la amor diuina e comuna induer a tota virtut: p lo semblāt amor desordenada e p pzia induer a tot vici e peccat. E tals son los tirans: qui volen cōplir sa voluntat e excellencia singular. e perço son iniuriadors dels altres: e roban las cosas sacras despullan lo poble: e fan tota iniusticia. On recita Valerius maximus d' Dionis si cilia: q̄ cō fos tirane amas lo be p pzi: despoblaua las ciutats e despul laua los tēples e robaua las cosas sacras. ¶ Quist cō se deuen hauer los reys e prínceps ala amor diuina e comuna: facilmēt se pot veure: cō se deuē hauer a oy. Car amor es pimer mouimēt e primera passio. de la qual tota altra pze començ. Per que si hom ama iusticia e vitat: auo reix hom los ladres qui cōtrafan a iusticia: e los detraedors qui cōtrafan a veritat. E qui ama la vida coz pozal: tem lo coltell qui tol aq̄lla. Dōchs temor e oy e breument tot mouimēt e passio dela anima pren començ de amor. e maiorment deu esser intencio de cascu: q̄ deu esser aymar. ¶ Mostrat dōchs q̄ los reys e prínceps en alguna manera deuen hauer en oy lo q̄ cōtrafa al be diuinal e comu. e aq̄stas son obras iniustas e iniuriosas e generalmēt tots vici e peccats. E cō de rao de oy sia no esser faciat iames fins lo que hom vol mal sia acabat: segons es dit en lo segon dela rhetorica: los reys e prínceps deuē ari saber amar iusticia e hauer en oy los peccats: q̄ no sien faciat si nols estirpan. Car los homēs p si no deuē esser punits sino pque los vici e peccats deuen esser eliquuats. E si los peccats no poden esser en altra manera extirpats: me pot senyorciar lo be comu sino castigāt los mals factors: tals deuen esser castigats. pque lo be co-

mu no peresca. E tāt mes los reys e prínceps deuē hauer los malifichs en oy: los quals son contraris al be comu: quāt son mes psona comuna. **L**apitol. iiii. quinas cosas e en quina manera los reys e prínceps deuen desijar e abominar.

Ractat de amor e oy: q̄ son pimeras passios resta a dir: cō se deuen hauer los reys e prínceps a desig e abominacio: q̄ son segonas passios. Car desig diffe reix de amor: e abominacio de oy. E pque los fets morals algun tane son semblāts a las cosas naturals: car ari cō las cosas naturals van en son ppzi loch p las suas formas p leuitat e grauitat ari algu p amor va a be pporcionat e cōuinent a ell. E en las cosas greus e leugeres deuen pēzar tres cosas. Primeramēt la forma dela cosa greu e leugera: p la qual se acordan al loch baix o alt. Segonamēt lo mouimēt p lo qual van en tal loch. Tercamēt lo repos p lo qual se reposan en lo dit loch. E segons comunamēt es posat en las obras morals: deuē aq̄stas tres cosas pēzar. Car cō entenem algun be primeramēt: nos acordan a ell p amor: ep alguna cōplacēcia nos hi cōformā. Segonamēt anā a ell p desig. Tercamēt reposam en ell p delectacio. Amor dōchs nos conforta. Desig nos mou. E delectacio nos reposa. E aço q̄ es dit de be per esguard de amor desig e delectacio segōs damūt es tocat: deu esser entes d' mal p esguard de oy abominacio e tristicia. Car ari com al be segōs p nos es amat: nos cōformam e segōs es desijat anā a ell: e segons es aconseguir: en ell nos reposam:

ari lo mal segós es auozrit: es des-
 plasét e disforme ala volútat nostra
 e segós es en abominacio fugim
 de elle si es acóseguit hauē tristicia
 Dóchs ab tot q̄ desig no sia allo q̄
 es amor: pero ell deu pēdre mesura
 e manera de amor. **H**imiteix abo-
 minacio no es allo q̄ es op: po de ell
 deu pēdre mesura. **E** ari ho veē en
 las cosas naturals q̄ ab tot lo mo-
 uimēt q̄es fet auall: no sia vna ma-
 teixa cosa naturalment: q̄ es la for-
 ma dela cosa greu: car lo mouimēt
 q̄ es fet auall pren mesura dela gra-
 uitat. e quāt algūnas cosas son mes
 greus: tāt mes leugeramēt deual-
 lan al mig. **P**er q̄ si volē veure cō deuen
 los reys e prínceps algunas cosas
 desijar e hauer en abominacio: deu
 esser vist cō deuen amar e hauer op.
Car veem en cascuns actes segons
 q̄ es puat en lo primer delas poli-
 ticas: q̄ la fi es desijada infinida-
 mēt. **E** aq̄llas cosas q̄ son ordena-
 das ala fi son desijadas segons ma-
 nera e mesura dela fi. **A**ricó lo met-
 ge enten donar sanitat quant li es
 possible. p̄q̄o cō sanitat en art de me-
 decina es entesa aricó así. mas ell
 no enten la benēda ne la fagnia do-
 nar: quant li es possible. p̄que no ex-
 germine lo malalt. mas tala cosas
 ell dona segós manera e mesura de
 sanitat. **D**óchs cō en lart de senpo-
 reiar sia p̄sa p̄ si principalment la sa-
 lut del regne e dela sēporia: aricó en
 lart de medecina es entesa p̄si la sa-
 nitat del cozs: los reys e prínceps
 principalment deuē enēdre p̄ si e a
 mor lo be del regne comu. p̄que des-
 sig deu pēdre mesura de amor. e los
 reys e prínceps principalment deuē
 desijar bon stamēt del regne. ço es
 q̄ los q̄ son en lo regne se hagen be
 en las cosas diuinals e q̄ facē obras
 virtuosas: e q̄ sia en ells pau e repos
 e seruar d̄guda iusticia: e las otras

cosas delas q̄las p̄ si e principalment
 deualia lo bon stament del regne. e
 las otras cosas deuē desijar segós
 son ordenadas a aq̄sta. **E** tāt deuen
 desijar riq̄sas e ciuil potēcia e tots
 los altres bens: quāt p̄ ells podē cō-
 strenyer los mals e punir las cosas
 iniustas: e fer otras cosas delas q̄las
 ve la salut dl regne. **¶** **Q**uāt quals co-
 sas e en quina manera los reys e prí-
 ceps deuē desijar: car aricó deuē pri-
 merament amar lo be diuinal e comu:
 e los altres bens deuē amar en
 quāt son ordcnats a aq̄sts: ari pri-
 cipalmēt deuē desijar lo be diuinal
 e comu e los altres bēns deuē desijar
 segós sō ordenats a aq̄sts. **¶** **D**óchs
 facilment pot esser manifest: quinas
 cosas e en quina manera se deuen
 hauer en abhominacio. **C**ar prínci-
 palmēt deuē abominar las cosas: q̄
 mes expressamēt cōtraflan al be dia-
 uinal e comu. e las otras cōsegüē-
 mēt deuē esser abominadas. **E** tāt
 mes los reys e prínceps deuē hauer
 aq̄st desig e abominacio: quāt mes
 deuen hauer cura del regne. **¶** **M**as
 quals cosas cōseruē lo regne en bō
 stat: e com lo rey se deu hauer en lo
 regimēt del regne: en lo terç libre
 mes largamēt sera mostrat.

Blosa d̄las cosas naturals.

¶ **L**as cosas naturals. **Q**ue las co-
 sas naturals ari greus cō leuegas
 se mouē segós las suas formas: deu
 esser entes de forma substācial: ab
 tot hi cōcoren las accidentals ari
 com instruments. **C**ar en lo deual-
 lar dela pedra hi cōcore la lapidei-
 tat. que es la forma substācial. e la
 grauitat: que es accidental e in-
 strumental. **C**ar aricom lo obrer
 no poria obrar sens la sira o ali-
 tre instrument: ari la pedra ab tot
 q̄ per la lapideitat apetesca lo loch
 baix: no poria deuallar sino sens

granitat. Que es forma e materia:
ia es dit en vna glosa en aquest pri
mer libre primera part capitol on
ze. la q̄l comença tostéps la forma.

**Capitol. v. en q̄na manera
los reys e prínceps se deuē
bauer a sp̄aça e a d̄esespacio.**

Diant determinauē del
orde delas passíōs dela
aia: diguem q̄ amor e op
erē primeras desig e ab
hominacio segonas. spe

rāça e d̄esespacio terças: delas q̄ls
resta a veure cō se deuen hauer los
reys e prínceps a sperāça e a d̄es
esperacio. Mas si las cosas ditas sō
ben p̄sadas: no es difficil de veure
car damūt es dit: deuē esser humils
e magnanims. E cō humilitat tē
pre sperāça: car los humils q̄ cono
cen son ppri defallimēt: no speran
mes que no deuē: e magnanimitat
modere d̄esespacio: p̄cō cō los ma
gnanims nos d̄esesperan p̄ difficul
tat d̄la obra: d̄ochs si los reys e p̄
rínceps son humils e magnanims
ells speran las cosas: q̄ deuē esser
speradas p̄ magnanimitat: e no sperarā
las q̄ no deuē p̄ humilitat. ¶ E pos
dem mostrar p̄q̄tre vias: q̄ los reys
e prínceps se deuē hauer degudamēt
vers sperança: sperāt las cosas q̄ de
uen esser speradas: e impēdre las q̄
deuē esser impresas. Car si los reys
no sperauen alguna cosa ne empre
sien res: serien pusillanims no tra
ctarian degudamēt los negocios d̄l
regne. ¶ Mas segōs comunament
es posat: quatre cosas deuē esser p̄
sadas en sp̄aça. p̄ las quals podē ar
guir: q̄ los reys e prínceps deuē esser
be sperāts. La primera q̄ sperança
es de be. car de mal no es sperāça: si
no temor. La segona q̄ sperāça es d̄
be gran. e ab tot q̄ amor e desig pu
guē esser vers casun be: sperāça no

es sino vers gr̄a be. car algu no spe
ra: sino li sembla lo be esser gr̄a. La
terça: q̄ sperāça es vers be esdeueni
dor: car dels b̄es p̄sents no es sperā
ça: sino goig e delectacio. La quarta
ta q̄ sperāça es vers be possible. car
algu no spera lo be ipossible ans sen
d̄esespera. E a aq̄tas cosas ço es be
gran esdeuenidor e possible: maior
ment se deuē hauer be los reys e p̄
rínceps. ¶ Primeramēt los reys e p̄
rínceps se deuen hauer degudament
vers sperāça: p̄que sperāça es de be
Car cō los reys e prínceps sien fae
dors delas leys: car segōs lo philo
soph en lo cinque delas ethicas pro
p̄riamēt los reys e prínceps deuen
posar leys: ells deuē sperar be. ¶ Se
gonamēt los reys e prínceps se de
uen hauer degudamēt vers sperāça
p̄que sperāça es de be gr̄a. Car p̄cō
cō segōs damūt haue mostrat la co
sa principalmēt entesa p̄ los reys e
prínceps deu esser lo be diuinal e coi
mu. cō tala b̄es siē excellēts e gr̄as.
¶ Per q̄ no solamēt los reys e p̄rínceps
deuen anar a be: ans encara a be ex
cellēt e gr̄a. ¶ Terçamēt los reys e
prínceps se deuē hauer degudamēt
vers sperāça: p̄que sperāça es de be
esdeuenidor. Car tāt cō la comuni
tat es maior: tant mes cosas li pos
den esdeuenir p̄que ha necessari ma
ior puidēcia e mes la cōsell. D̄ochs
cō puidēcia e cōsell no sien sino de
las cosas esdeuenidoras posibles:
car algu no cōsella delas ipossibles
segōs vol lo philosoph en lo terç de
las ethicas: ne delas passadas: que
son imutables: segons bin lo philo
soph en lo sise d̄las ethicas: no caen
fors cōsell e puidēcia. Perque los
reys e prínceps deuen cōsiderar no
solamēt las cosas gr̄as ans encara
segōs son esdeuenidoras. ¶ Quarta
mēt los reys e prínceps se deuē ha
uer degudamēt vers sperança: p̄ q̄ spe

rãca es vers be possible. *L*ar los po
bres qui no sō poderosos ni nobles
fino son magnanims appartãte de
alguns bens difficils: moſtran me
reixen pdo. pque poder ciuil riques
sas e nobleia nols aiuda: ab que pu
guen fer tals bens. Mas los reys e
princeps han nobleia d linatge por
der ciuil abundãcia de riqueſas per
que no son excusats: ſi son puſillas
nims: e no creen eſſer los posibles:
fer bens grãs e dignes de gran ho
nor. *E* cō los reys e princeps degue
anar a bens grãs e difficils e pucir
bēs eſdeuendoz e posibles al regne
ells deuē eſſer spãts p magnanimi
tat: pque haiē totas las cosas que
son necessarias aſperãca. *Q*uist cō se
deuē hauer los reys e pnceps vers
spãca resta a veure cō se deuē hauer
en las cosas: q̄ no deuen eſſer speras
bas. *L*ar deuen inuestigar ab grã di
ligẽcia: q̄ speren e empenque. *L*ar
apicō p magnanimitat deuē empẽ
dre grans cosas e sperar cosas: q̄ de
gen eſſer speradas: ari p humilitat
deuen eſſer tẽperats: q̄ no empen
quen res mes de ppi poder. e q̄ no
sperẽ lo q̄ no deu eſſer sperat. *E* aco
podem cercar p duas vias. *L*a p̄m
mera es presa de part d̄i offici real.
*L*a segunda de part dela gent: q̄ li es
comanada. *L*a primera via: q̄ los
reys e princeps no deuē empẽdre
res mes de poder: ne sperar mes q̄
no deu eſſer sperat: es presa de part
del offici real. e prouas ari. *L*ar spe
rar mes q̄ no deu eſſer sperat e col
mẽcar obras mes d̄ poder: moſtras
venir de i prudẽcia o de alguna paſ
ſiõ defmeſurada. *E* pco en lo segon
de rhetorica es ſcrit: q̄ los iouēs to
stẽps son de bona sperãca. car caſcũ
negoci encara q̄ ſia mes de poder:
sperẽ lo q̄ ve de ignozãcia. *L*ar los
qui no son experts no podẽ conep
la difficultat dels negocis. lo que se

eſdeue p defmeſurada paſſiõ. *L*ar p
que abundan maça en calor: aſſatã
algunas cosas: q̄ no podẽ acabar.
E p lo ſemblãt podẽ dir: q̄ los em
braichs speran mes q̄ no deuen spe
rar. *L*ar eſcalfats del vi perdan vs
de raote aſſagen algunas cosas que
no podẽ acabar. *D*õchs cō lo offici
del regne requira home prudent e
no paſſionat p defmeſurada paſſiõ
los reys e princeps no deuē comen
çar res: q̄ no puga eſſer fet ne sperar
lo q̄ no deu eſſer sperat. *¶* *L*a segon
na via q̄ los reys e princeps no des
uen empẽdre res mes de poder: ne
sperar lo que no deu eſſer sperat: es
presa de part dela gẽt: q̄ li es coman
nada. *E* prouas ari. *L*ar aq̄ll qui col
mença alguna cosa grã mes de pos
der: segõs lo mes se met aperill. *P*er
que ſino es degut metre la ſua gent
e tot lo regne a perill: deuē los reys
e princeps pẽcar ab gran cõſelle e di
ligẽcia: q̄ empenque. pque no empen
quen res mes de ſon poder. e no spe
ren lo q̄ no deu eſſer sperat.

Capitol. vi. com se deuē ha
uer los reys e pnceps vers
audacia e temor.

Segons lo philosoph en
lo quart delas ethicas
vers las costumas bonas
molt apozitã las conſi
deraciõs ſingulars. *E*s
ver q̄ pco coz las vniuersals son
mes conegudas segons es dit en lo
primer dels phisichs: pco en aqueſt
primer libre eſ necessari tractar vni
uerſalment e plana delas costumas
dels reys e princeps. pque en lo segõ
e maior mẽt en lo terc deuallare a
las circumſtãcias particulars: *E* es
necessari aqueſtas cosas vniuersali
ment tractar: perque la conepẽça
dellas ſeruire a la dels ſeguentis
*E*n lo terc libre tractarem mes par

ticularmēt los fets del regne. po en
cara en aquell no es necessari deual
lar de tot alas cosas particulares.
¶ Car los expts e maior mēt los reys
e Princesps per la continuacio dels
negocijs han prou conegut los fets
particulars. per q̄ si algunas cosas
particulars e vniuersals hā a fer en
lo negoci moral: aiudāt los la expe
riencia la qual han en los fets mor
rals: suficiēt mēt seran instruits en
la conceiçença delas cosas morales.
¶ Aquestas cosas proposadas digā
q̄ a ricō vniuersalmēt e plana hauē
instruit los Reys e princesps cō se de
uen hauer vers sperāça e desespera
cio. q̄ guardē lo be esdeuenido: ari
segons aq̄lla mateira via los podē
instruir cō se deuen hauer vers auda
cia e temoz: q̄ guarden lo mal sdeue
nido. Car a algūns se mostra: quels
reys e princesps no deuen esser teme
rosos en alguna cosa. pque tals co
sas mostran derogar a la real mage
stat. E los Reys han acostumat ter
mir molts prouocadors. quils cōfel
lan fer totas cosas animosamēt e q̄
no temen res. E aq̄sts tals son lago
ters e no vertaders. Car los reys e
princesps deuen esser forts. e aquell
qui totas cosas fa animosament e
no tem res segōs es dit en lo primer
dels grās morales no es fort: ans es
foll. Donchs es necessari veure coz
los reys e princesps deuē esser teme
rosos e audaces. E temoz si es tem
prada bona es als reys e princesps.
Car tots aquells qui senpozeian de
uen tēbre per mesurada temoz: que
alguna cosa nos leue en lo regne. la
qual puga destruir lo bon stat del re
gne. ¶ E podem mostrar per duas
vias quāt al present: q̄ temoz mesu
rada es necessaria als reys. La pri
mera es presa de part del cōsell qui
deu esser hagut. La segona de part
dela obra q̄ deu esser feta. ¶ La pri

mera via q̄ los reys e princesps deuē
hauer temoz: mesurada: es presa de
part del cōsell. e prouas ari. Car se
gons es dit en lo segon de rhetori
ca en lo capitol de temoz: temoz fa
esser los reys cōsellatius. Car cō al
gu tem: se acōfella cō poza esquiuar
lo mal de q̄ tem. Donchs cō tot vn re
gne no puga esser degudamēt gouer
nat sens gran cōfells: alguna temoz: me
surada p la q̄l sien cōsellatius. ¶ La
segona via q̄ los reys e princesps de
uen hauer alguna temoz: mesurada
es presa d part dela obra q̄ deu esser
feta. E prouas ari. Car no basta q̄
sien sollicitis vers los consells qui
iutien delas cosas cōselladas: sino
pcheien degudamēt p obras en las
cosas conselladas e iutiadas. E te
moz: mesurada no solament nos fa
cōsellatius ans nos fa mes diligēts
en fer las obras. Car si la temoz es
mesurada: mes diligētment farem
aq̄llas obras p las quals creem fug
ir a aquella temoz. Donchs es mo
strat q̄ los reys e princesps deuen ha
uer mesurada temoz. pero en nēgu
na manera no deuen tēbre desmesu
radamēt. Car desmesurada temoz
fa quatre cosas las quals de tot fā
gran iniuria al regimēt del regne.
La primera q̄ fa lome imoble e cōt
ret. La segona: lo fa no cōsellatiu.
La terça lo fa tremolos. La quarta:
lo fa no actiu. ¶ La primera cosa
fa pque los reys e princesps deuen es
quiuar desmesurada temoz: es per
quels fa imobles. e prouas ari. Car
cō algu tem: la calor sen torna dins
lo coz. E aq̄lla manera que veē en
los homē: podē guardar en lo coz
natural. Car cō los homē qui iuen
en los cāps temēt: tantost fugen ala
altitut dela força. Pero semblant
cō algu tem: la calor q̄ sta en los mē
bres exterior: tantost fuig tozant

sen a dins.e resta l'ome debilitat e fet imoble. Perque si es no degut: que lo cap del regne sia imoble e cōtret.no degut es que los reys e p̄nceps temē per desmesurada temor ¶ La segona cosa perque los reys e p̄nceps deuen esquivar desmesurada temor:es p̄ q̄ls fa no cōfessatiu e puas ari. Car cō algu tem desmesuradament tot se espanta:e sia dup eos no sabent ques faça.e no te res cort esser acōfessat.e si es dat cōfess p̄ rao del spantat noli recorda. Perque si es no degut:q̄ los fets del regne sien fets sens cōfess: e q̄ lo Rey sia no cōfessatiu. No degut es q̄ tema p̄ desmesurada temor ¶ La terca cosa per q̄ los reys e p̄nceps deuen esquivar desmesurada temor: es p̄ queils fa tremolosos. E prouas ari. car per temor desmesurada sen entra la calor dins lo cors.e los mēbres e nriuīs resta frets.elos nriuīs fets no podēt sostenir los mēbres los pren tremolament. Dōchs si es no degut q̄ lo rey qui deu esser fort: sia tremolos: no degut es q̄ tema p̄ desmesurada temor. ¶ La quarta cosa p̄ que los reys e p̄nceps deuen esquivar desmesurada temor: es p̄ queils fa no actiu.e puas ari. Car l'ome p̄ desmesurada temor tremolant e espātant es fet imoble: e no sap ques faça. Car tot lo regne sia en lo reys: q̄ aquell per lo manament del qual es mogut si es ell no actiu e no podēt manar p̄ rao dela temor desmesurada a tot lo regne es fet piup.p̄ que si aço es no degut los reys e p̄nceps no deuen tēbre per temor desmesurada. ¶ Vlt cō se deuen hauer los reys e p̄nceps vers temor:p̄ que es mes difficil re frenar temor q̄ temprar audacia: segons damunt es dit en lo capitol de fortitut facilment pot esser vist: com se deuen hauer vers audacia.

Car no deuen hauer desmesurada audacia sino mesurada. p̄ que si es desmesurada: ve de presumcio lo que no deuē fer los reys p̄ que posariē tot lo regne a pills. E si no hauiē alguna audacia de tot seria no degut. per ço com no assaiariē res. Perque es necessari als reys e p̄nceps hauer se mesuradament a temor e audacia.

Blosa de vniuersals.

¶ Vniuersals. Doctrina es del phi losoph en lo primer dels phisichs capitol primer: q̄ en la conexça natural procehim delas cosas vniuersals a coneyter las particulars. ari com veēt de luy alguna cosa p̄ la gran distancia no podē discernir: q̄ es mas coneyt esser cosa corporal. apres acostant se discernim esser home o altra cosa.e com som tāt acostats: nons hi podē enganar q̄ si es home coneyt esser pere o iohan q̄ es home particular.e si es animal: de ocell per semblāt. En lo qual orde d coneyter veem: q̄ natura primer nos dona coneytça del vniuersal e vltimament de particular. Car primer coneyt la tal cosa esser corporal q̄ es mes vniuersal q̄ home. apres coneyt esser home: q̄ es mes vniuersal que pere o iohan. q̄ son particulars. E derreramēt coneyt los particulars: segōs dit hauē. E semblātament es d qualieuo l cosa q̄ la nostra coneytça puga coneyter. E p̄ ço diu lo egidi en lo present capitol q̄ mes coneyt las cosas vniuersals: q̄ las particulars.

Capitol. vii. en q̄ differēte oy e ira.e com si deuē hauer los reys e p̄nceps e al seu contrari.

Derque ira mostra esser acostada a op:ans q̄ mostren coz se deuen hauer los prínceps vers ira e mansuetut:deu esser vist cō differēcia ira de op.e que deu esser mes equiuat o op o ira desordenada. Car entre op e ira es vna differēcia principal. perço cō op es desig de mal absolutamēt. Car op es contrari a amor.e amor segons es dit en lo segon dela rhetorica: es voler be a algu segons a si.p lo semblant hauer op a algu es voler lo mal absolutament. Mas ira no es asi. per que no es desig de mal segōs si: sino en orde a veniāça. Car ira pot esser declarada: q̄ es desig de pena en veniança. ¶ De aq̄sta differēcia principal entre ira e op son presas vnt differēcias las quals assigna lo philosoph en lo segon dela rhetorica. ¶ La primera: q̄ ira es delas cosas que son ordenadas asimetē: e op pot esser delas cosas q̄ son ordenadas a simetē: e als altres. Car algu no ha ira a altre: sino ha offes o eu si o en parents o amichs. perço cō ia es dit: q̄ ira es desig de pena: no absolutamēt mas en orde de veniança. car algu no desija veniar se sino de aq̄lls qui offenē a ell o als a costats a ell. Mas hauer en op qui es voler mal segons si pot esser de aq̄lls: qui son acostats a simetē: e a altri. car tantost cō sabem: que algu es ladre: lo podē hauer en op hauer offes los nostres o los altres. ¶ La segona differēcia es: per q̄ ira tostēps es en singular e op pot esser en comu. Car algu pot hauer en op viuersalmēt tot ladre e tot detrat: e no pot hauer ira sino a algu en special. Car com algu en comu nons faça iniuria.ans tostēps iniuria es comēçada per algun home sols e ab tot pugā hauer en op tots

los ladres generalmēt: pero no pot tā ira fino a algu en singular. ¶ La terca differēcia es: pque op es insaciabile: mas ira se facia. Car si op es desig de mal absolutamēt: aq̄ll que hauer en op: no pot hauer tāt mal com volriē. Mas ira la qual es desig de pena no absolutamēt: mas se gons orde a veniança: es faciable. Car cō algu ha tāt cōportat essent airat li sembla deia pedre veniāça deguda. e presa aquella la ira es saciada e lo irat se reposa. ¶ La quarta differēcia es: q̄ lo irat desija donar al altre tristicia e dolor. e lo op dios vol tostēps noure e fer dan. ¶ La cinquena differēcia es: que lo irat vol esser sentit en lo mal: que fa e lo odios no pença molt. ne baste al irat q̄ altre passē mal: mas vol q̄ lo mal q̄ fa sia mostrat. pques mostre la veniança mostrant se lo mal. e lo odios no pēça. Car cō mal sia obiecte de op basta al odios fer mal: en cara que nos mostre. ¶ La sisena differēcia es: q̄ ira ve tostēps ab tristicia. Car tāta es la cōgoiā del irat per veniar se: q̄ cōtinuamēt es en tristicia: fins ses veniat. lo op pot esser sens tristicia. Car pot hō hauer op de alguna cosa en comu. aq̄ic dels ladres: e nons ne entristim. ¶ La setena differēcia es: que misericordia sta ensem ab ira e no ab op. Car cō lo airat se facia dela veniāça: quāt veu prou pena en laltre ha misericordia dell. Lo qui ha op cō no sia faciable: p molts mals q̄ haia laltre: non ha misericordia. ¶ La vtena differēcia es: pque ira vol que sien sofferts mals. Car basta a aq̄ll qui es irat: que laltre suffira mal: fins sia feta veniāça. Mas op vol q̄ altri no sia. Car no basta a aquell que ha en op. que laltre suffira mals mas que sia mozt Donchs com las condiciōs de op sien molt

pijors q̄ las de ira mes deu hom es
quiuar op q̄ ira: ne passar ira en op.
Car segons diu sanct Augusti: aco
es fer biga de busca: p̄q̄ op deu esser
esquiuat a cascun home: molt mes
p̄ los reys e prínceps p̄que ells podē
fer mes mals. ¶ En aq̄sta manera
deu hom saber de ope de ira. Car op
deu esser mes esquiuat. Mas si la
ira es desordenada: es molt detesta
ble. E p̄ques mostre los reys e prínc
eps com se deuen hauer vers ira e
mansuetut: deu hom saber: q̄ ira al
guna vegada desobeix la rao e la
uoz es desordenada: e deu esser es
quiuada. altra segueix la rao. e las
uozs pot esser ordenada. ¶ E si ira
desobeix la rao per duas raõs deu
esser esquiuada. La primera p̄que
no ou la rao. la segona p̄que torba
la rao. ¶ La primera via p̄que ira
desordenada deu esser esquiuada: es
perque no ou la rao. E prouas aq̄.
Car ira q̄ no obceix a la rao segõs
lo Philosph en lo sete delas ethi
casses cõparada als cans e als ser
uidors leugers. Car los seruidors
leugers coz oen la paraula del sen
yor: ans que percebem son manamē
t: coz en perque façen lo q̄ ma
na. e no percebent son manamē se
enganan. E per semblant los cans
tãost que oen lo so del qui ve: ladre
no sabē si lo qui ve es amich o ene
mich. Xri ho fa la ira: que no obce
x a la rao. car cõ la rao diu que veniã
ça deu esser feta: tãost la ira corre:
p̄que faça veniãça no sperant lo iuy
dela rao: cõ aq̄llã veniãça deu esser
feta. Dõchs deu esser esquiuada ira
desordenada. p̄que no ou p̄fetamē
la rao. ¶ La segona rao perque ira
desordenada deu esser esquiuada: es
perque torba la rao. E prouas aq̄.
Car lo coz no essent en degut tem
pre es empatrat del vs de rao. e coz
per ira se enenga la sanch prop lo

coz: lo coz nostre se deslempza e no
podē viar de rao. Car la rao ab
tot no sia virtut cozpozal: ella via
en la obra de orguens cozpozals. p̄
la qual cosa lo coz es desorde
nat no sia liberalmēt dela sua obra
p̄que si acasã home deu esser esqui
uat hauer torbada rao: e no obceix
cõplidament ala rao: per cascun ho
me deu esser esquiuada ira desorde
nada. E mes deu esser esquiuada p̄
los reys e prínceps. car maior mēt
deuen seguir lo manamēt dela rao
Donchs ira desordenada q̄ no obe
eix ala rao: deu esser esquiuada.
Mas si segueix a la rao: pot esser or
denada. Car com ira sia orgue dela
rao: e obrant segons lo manamē
dla rao mes fortmēt sem las obras
virtuosas. E perço en lo terc delas
ethicas es approuat lo parlar de
Homer qui diu que virtut se repo
sa en ira. Car lauoz virtut se repo
sa en ira: quant ira es orgue de vir
tut e rao. ¶ Donchs es manifestcõ
nos deuem hauer vers ira e māsue
tut. Car per mansuetut deu esser re
frenada ira: q̄ no desobeisca la rao
E per ira deu esser mesurada. man
suetut que no empatxe las obras d
las virtutes de rao. Perque ans q̄
iuticm cõplidamēt p̄ rao: que deu
esser fet: deuem esser māsuetes. mas
apz que ser a vist: que deuem fer:
podem pendre ira apicõ a seruenta
dela rao. perque per ella façã mes
fortment lo que rao dicta. E tant
mes los reys e prínceps se deuē ha
uer en aq̄sta manera vers ira eman
suetut: quāt mes no deuen empat
rar. vs de rao e fer fortmēt ço que
rao dicta.

Blosa de obiecte.

¶ Obiecte. Per declaracio que es
obiecte: deu esser notat: que segons
lo philosph en lo segon de anima:

obiecte es aquella cosa que mou la nostra potencia a fer alguna operacio. Aricom qualseuol cosa que lo nostre vll veu: es obiecte dela vista. perque la mou a fer la operacio de veure. E lo so es obiecte dela orella sabor del gust. dur o moll o fret lis o aspre d'itoch. e la odor es obiecte dela potencia odoratiua. e semblat met cascuna delas otras potencias te son determenat obiecte. E deuē entēdre: que lo obiecte algunas vegadas te la potencia habituada a fer aqll acte: altres no. Potencia habituada es aqlla: que p moltas vegadas esser moguda per lo obiecte es prompta e disposta a fer aquella operacio. Aricom la potencia irascible que cascuna vegada que li es presentat lo mal: se causa en ella vn grau de oy: fins que ni son causats tats: q ia nos pot mitrigar: sino totalmet d'itroint aqui fa lo mal penitar lo mal de si. Potencia no habituada es aqlla: en la qual lo obiecte no ha fet habit cō lo obiecte no ha ia fet sino moure la a hauer conceixca dell. E es que segōs diu lescot en lo primer delas sciencias algunas vegadas per vn sol acte lo obiecte causa habit en la potencia e aço quāt aqll acte es molt fort. aricō veem vna bella dona pot causar en hom habit vna sola vista della. e aço per la gran cōueniencia que tendra ab la potencia. E sis diu: que lo philosoph en lo lise d'las ethicas diu que habit s'engendra per molts actes frequentats: deu esser respost q lo philosoph ho enten a dir de actes q no son molt forts.

Glosa de Car la rao.

Car la rao Segōs hauem dit en vna glosa sobre lo capitol primer dela terça part de aquest libze: q comença virtut organica lentemēt

o voluntat no son virtuts organicas. cō no sien cōiunctas a materia pero perq son ligadas ab la fantasia imaginatiua: e las otras q son organicas no podē fer sas opaciōs sens orguens. E com la rao sia operacio del entenimēt que no es virtut organica e no puga esser exercida sens las virtuts organicas p ella esser pfecta es necessari bona disposicio en la virtut organica. E perço diu lo Egidi: quen lo irat la rao no es bona perque la virtut organica es indisposta per la passio dela ira que desordena lo cor.

Capitol. viij. cō se deuen ha uer los reys e pnceps vers delectacions e tristicias.

DAmūt es dit: que las delectaciō e tristicias son derreras en lorde delas passions. perço com en ellas termenā todas las otras. Car no es alguna passio: q no detremene a delectacio o tristicia. Dōchs puix es dit de todas las otras: resta a dir cō se deuen ha uer los reys e pnceps vers delectaciōs e tristicias. Mas delas delectaciōs segons es manifest en lo cinque delas ethicas: fozen duas oppinions dels antichs philosophs. Car Eudoxi posa: q tota delectacio era bona perço com allo que per tots es desijar: maior met sembla bo e elegible. E todas cosas desijan delit. lo q no seria: si delectacio no era de natura de be. E portaua Eudoxi apro uar aço: que si cascuna tristicia deu esser esquiuada per rao de mal cascuna delectacio deu esser seguida per rao de be. Altres deien p lo contrari: que tota delectacio deu esser esquiuada. Mas aquestes esquiuant tota delectacio mostrauē la sua posicio esser reprehensibla. Car segōs

lo philosoph en lo noue dela ethica
algu no pot viure sens alguna dele
ctacio. Donchs arico aquell qui ne
ga paraula: atozga paraula segons
es manifest per lo philosoph en lo
quart de metafisica: ari aqll qui
diu tota delectacio du esser fugida
posa alguna delectaciodeu esser ses
guida. Car com paraula no puita
esser negada sino p paraula: aquell
qui nega paraula parla. e parlant a
tozga paraula: ari per semblant es
quiuar algu tota delectacio segueix
alguna delectacio Mas entre aque
llas duas vias o oppinions de tot
còrrarias es la del philosoph en lo
cinque delas ethicas: que lla en lo
mig. q tota delectacio no es de tot
mala ni de tot bona Car alguna de
lectacio es bona segons ha existens
cia: altra segons apparencia. Algu
na es mala totalmèr. altra es bona
segons alguna cosa alguna es bona
a vn: altra a altre. Car arico veem
en lo gust: que alguns lo tenen cor
rupt: com los malalts. ari podè
iuriar del appetit. Car alguns han
lo tast corrupt ari com los ma
lalts. altres be ordenat: cò los sans
per semblant alguns han lo appe
tit corrupt cò los viciosos. altres
be ordenat: cò los virtuosos. Dòchs
aricom aquellas cosas q semblan
dolças als malalts: los quals han
lo gust corrupt: no deuen esser di
tas dolças: sino aquellas qui sem
blan dolçal als sans qui han lo gust
be ordenat: per lo semblant las co
sas qui son delitablas als viciosos:
qui han lo appetit corrupt: no deu
uen esser ditas vertaderament deli
tablas. sino las que son delitablas
als bons: qui han lo appetit be or
denat. Seran dòchs algunas co
sas vertaderament delitablas e ab
solutament. otras apparentment
e segons alguna cosa. p lo semblant

feran algunas delectacions bones
segons existencia e absolutament.
algunas apparentmèr e segons al
guna cosa. E cò delectacio vingua
per aiustament de cosa conuient
ab còuient: algunas delectacions
son còuients alas bestias: otras
als homès. car las delectacions in
tellectuals e virtuosas: son conui
nens al homès. e las lujuriosas sen
siblas alas bestias. Mas si los ho
mens deuen visar de todas delecta
cions: aço no es segons si e absolu
tament: mas en quant han orde a
accions virtuosas. Es dòchs ma
nifest: com nos deuen hauer a las
delectacions. Car com sia detesta
ble a cascu esser vicios e hauer co
stumas bestials cascu deu seguir no
aquellas que son delitablas alas be
stias e als homès viciosos mas las
delitablas als virtuosos. Dòchs de
lectacio es bona segons argueixen
las raons preposadas. mas tota de
lectacio no es bona a cascu. sino al
guna es bona alas bestias altra als
homens. E quant mes es mal: que
los reys e princeps elegecan vicis
de bestias: tant mes deu esser esqui
uat: que seguecan delectacions be
stials. Es manifest com los reys
e princeps se deuen hauer a delecta
cions. perço com principalment e
per si se deuen delitar en obras vir
tuosas. Car delectacio tostemp a
caba la obra delitablamèr. E si los
reys e princeps se deliten en obras
virtuosas: expertamèr e perfecta fa
ran aquellas obras. Car quant al
gu mes fortmèr se delita en obras
virtuosas: tant mes excellentment
fa aquellas. E en las delectacions
sensiblas nons deuè delitar princi
palment ne per si. mas deuè ne visar
mesuradamèr: segons han esguart
a las obras virtuosas. car si tals de
lectacions son forts tozban la rao:

empatzen las obras virtuosas.
¶ **E**s vist: cō se deuē hauer los reys
e p̄nceps a delectacions. Resta a
veure com se deuē hauer a tristicia
as. Mas tristicia iames diu esser pre
sa ni loada: sino p̄supposant algu
na cosa leia. Car si algu ha feta al
guna cosa leia o vil: lauors deu ha
uer tristicia. Mas tota altra tristia
cia es desmesurada: e deu esser esqui
uada. E perque aquesta tristicia sia
temperada son alguns remeys. per
los quals pot esser esquiuada. Car
lo philosophen lo noue delas ethi
cas posa tres remeys. per los quals
tristicia pot esser esquiuada. Lo pri
mer las virtuts. Lo segon amichs.
Lo tercer consideracio de veritat.
¶ **L**o primer remey per lo qual tri
sticia pot esser esquiuada: es las vir
tuts. E puas axi. Car lo philosoph
vol en lo noue das ethicas que los
viciosos no han goig de si. que no
troban en si de ques puien delitar
Car los mals a simeteixs son ene
michs e en si son discordes contra
stant a simeteixs: segons en aquell
mateix libre es mostrat. Car iustian
vna cosa per rao: e altra fan per pas
sio. E no hauent pau en si no han
goig de si. Perque es gran remey
esquinar tristicia fugir vicis: e ha
uer virtuts. ¶ **L**o segon remey per
lo qual tristicia pot esser esquiuada
es cōsolacio de amichs. E prouas
axi. Car segons diu lo philosophen
lo noue delas ethicas: tristicia mo
stra esser algun pes aggreuant la
anima. Hixi dōchs com molts nos
auidan portar lo pes cōpozal som
menys aggreuiats: per lo semblant
com molts amichs han compassio
de nostra dolo: som alleuiats de a
quella hauent ne menys tristicia.
Mas ab tot aquesta rao sia tocada
en lo noue das ethicas: diu se esser
de plato: e no es de tot vera. car cō

dela dolo: dels amichs deia esser
dolo: cō nos dolem e veem los a
michs se dolen de nostra dolo: nos
deu disminuir nostra dolo: mas cre
xer. Podem donchs dir: que cō los
amichs se dolen de nostra dolo: no
es disminuïda nostra dolo: perque
sen dolen mas es engendrada en nos
ferma creença: que ells son amichs
E perque hauer amichs es delita
ble: nos delitā. e aquell quis delita
la dolo li disminuïx. car tota dele
ctacio tol tristicia: o almenys la di
minuïx. ¶ **L**o terç remey per la q̄l
tristicia pot esser esquiuada: es con
sideracio de veritat. E prouas axi.
Car ab tot que delas cosas leias so
lamēt deia hom hauer dolo: pero
dels bens de fortuna e de altres se
pot seguir dolo: encara q̄ no obren
cosas leias. E a aço es gran remey
consideracio de veritat. Car p̄ tal
consideracio conēx̄ que tals bens
son petits. perque ells perduts non
deuem hauer dolo. sino en quāt p̄
la pdua de aquells som empatrata
fer obras virtuosas. Dōchs en ma
nifest: que no deu hom hauer dolo
e tristicia sino de cosas leias. Mas
si per altrās cosas hauem tristicia:
deu esser esquiuada per virtuts per
amichs e per concēx̄a de veritat
¶ **E**s acostumat donar a aço lo q̄rt
remey. ço es remeys cōpozals: do
mir: ban e tals cosas: que solen es
quinar tristicia. E com tals tristia
as empatzen las obras virtuosas:
tant mes los reys e p̄nceps las de
uen temprar: quant es mes rona
ble ells sob: epuien altres en obras
virtuosas.

Blosa de tota delectacio.

¶ **T**ota delectacio. Per declara
cio de aquest test deu esser notat: q̄
la posicio de aquells qui debiē: que
tota delectacio deu esser esquiuada

porta manifesta contradicció. car si tota delectacio deu esser esquiua: da: seguir sia tota delectacio esser cosa mala. nēguma cosa no du esser esquiuada sino la mala. E cō esquiuaunt delectacio aricom a mala hō se delita: car delit es fugir lo mal: se gueix se q̄ esquiuaunt delectacio hom se delita. Perque es impossible: fugir tota delectacio. Car nola poziem esquiuar sino ab delectacio.

Capitol. ix. que algunas de aquestas passions son mes principals e altres menys.

Aricom damunt son no menadas dotze virtuts delas quals quatre son principals e vpr acostadas: per lo semblant entre aquestas dotze passions nomenadas seguint la doctrina dels predecessors podem dir. que son quatre passions principals. sperança: temor goig: e tristicia. E q̄ aquestas sien mes principals: per tres vias he podem mostrar. La primera segons son comparadas a las otras. La segona en quant son comparadas als seus obiectes o ala materia vers la qual han a esser. La terca segons son comparadas alas potencias de la anima. ço es irascible e concupiscible. en las quals ellas son. La primera via que aquestas quatre passions son mes principals: es segons son cōparadas alas otras. E prouas ari. Car totas las otras passions dela anima mostran esser ordenadas aquestas las que son presas per esguart de be: a sperança e a goig. las que son presas per esguart de mal: a temor e a tristicia. Car la passio presa per esguart de be primer comença a amor. apres va a desig:

depuix a sperança. e a ço es com lo be es esdeuenidor. Mas quāt lo be es present termena en goig e en delectacio. Mas com la passio es presa per esguart de mal: si es esdeuenidor: comença a opre passa en abhominacio: e termena en temor. E si lo mal es present: termena en tristicia. ¶ Donchs temor e tristicia son principals passios. per ço cō a ellas son ordenadas las passions presas per esguart de mal: a ricom a sperança e a goig son ordenadas las passions presas per esguart de be. ¶ La segona via que aquestas quatre passions son principals: es en quāt son comparadas als seus obiectes o ala materia vers la qual han a esser. E prouas ari. Car tota passio es presa per esguart de be o per esguart de mal. E lo be e mal pot esser considerat segons es esdeuenidor o segons present. E segons a ço son presas aquestas quatre passions. Car del be esdeuenidor es sperança del present goig. del mal esdeuenidor es temor del present tristicia. ¶ La terca via que aquestas quatre passions sien principals: es segons son comparadas a las potencias dela anima. ço es a la potencia irascible e concupiscible: en las quals ellas son. Car damunt es dit: que la potencia concupiscible va en be e mal: segons sia. E la irascible va en be e mal: segons ha rao de gran e difficil. Donchs com alguna cosa vers la qual delectacio e goig com es present sia molt bona e altra vers la qual es dolor e tristicia com es aconseguida sia molt mala: es necessari que delectacio e tristicia sien principals passions per esguart dela potencia concupiscible. E sperança e temor per esguart dela irascible. Car com la potencia irascible vaia en be e mal: segons es gran e difficil: perque lauoz lo be

maiorment es reputat gran e difficult: cō es esdeuenido: e lo mal gran e difficult com es esdeuenido: sperança e temor son principals passions per esguart dela potencia irascible. Mas com las obras nostras sien diuificadas per las passions: deu hom entendre diligentmēt en quēs deuem dītar e hauer tristicia e que deuen sperar e tembre. E a ço tant mes los reys e princeps deuen entendre: quāt la suas obras son mes dignas. pque guardan lo be comu. Mas com se deuē hauer los reys e pīceps vers delectacio e tristicia e vers sperança e temor: per los capitols precedents es manifest.

Capitol. x. com las passios dela anima son reduidas a las damunt ditas.

ERan damunt nomenas das dotze passios. amor: desig: abominacio: delectacio: tristicia: sperança: desesperacio: temor: audacia: ira: e mansuetut. Mas lo philosoph en lo segon dela rhetorica: sens aquestas ne nomenas sis. zel: gracia: nemesis: que vol dir indignacio delas prosperitats dels mals: misericordia: enueia: e erubescencia que vol dir vergonya. Mas todas aquestas passios son reduidas a algunas delas damunt ditas. Car zel e gracia son reduidas a amor. vergonya: a temor: enueia: misericordia: e nemesis: son reduidas a tristicia. E que zel principalment sia reduit a amor: arts proua. Car zel no es altre sino vn grā amor. Mas aqllas cosas q̄ molt amā son

corporals o spirituals. Si son corporals: perque com son hagudas p vn: no son hagudas p altre. zel acofluma de esser diffinit: que es amor gran no cōportant companyia en aquell qui es amat. De a ço es venygut en costuma: que alguns son apellats zelosos de alguna persona: sino volen hauer en ella alguna cōpanyia. Donchs amor gran delas cosas corporals no comportant cōpanyia en ço que es amat: mostra esser amor particular e reprehensible. Mas es esguart dels bens intellectuals e delas virtuts si es gran amor e loable e quasi comuna. Car iames algu seria virtuos ne amaria propriament las virtuts: sino volia hauer en ellas companyia. Dōchs tal zel per esguart dels bens intellectuals es diffinit per lo philosoph en lo segon de rhetorica: q̄ es tristicia de aquestes bens. no per a que son en altres. mas pque no son en hom. E gracia es reduida amor p ço com per amor es algu fet gracios a altre. Car gracia segons ne tracta lo philosoph en lo segon dela rhetorica no es sino algun mouiment del animo: per lo qual algu es inclinar dar beneficis. Donchs zel e gracia son reduits a amor. E vergonya es reduida a temor. En duas maneras algu pot tembre. ço es tement lo quens pot corrompre: o lo quēs pot des honrar. Car aquell qui tem: lo quens pot corrompre: es temeros. E qui tem las des honors: es apellat vergonyos. Dōchs hauer vergonya no es sino temor de des hono: e dō no gloria. E per ço vergonya es appellada erubescencia. Car aquells qui han vergonya: comunament son fets roigs: apicō los temerosos grochs. Car perque creu hom perdre la vida: la qual es

be interior: temem. E com creem
 perdre gloria e honoz: que son bes
 exterior: hauem vergonya. E ha
 uet temor la sanc coze alas parts
 interior: e los membres exterior: s
 restan grochs. Car temor ve: quat
 algu creu perdre los membres inte
 rior: e com algu ha vergonya la
 sanc coze a las parts exterior: e
 la cara se mostra vermella. Car ver
 gonya ve: quant algu creu perdre
 bens exterior: ¶ Duas maneras
 doch: son de temor: vna de perdre
 la vida e los bens interior: per la
 qual som fets grochs. altra per per
 dre gloria e honoz: que son bens ex
 terior: per la qual tornam roigs.
 Donchs temor per la qual temem
 perdre los bens interior: pque no
 ha nom special: li es dat nom comu
 e es appellada temor. Mas temor
 de perdre gloria e honoz ha special
 nom: e es appellada vergonya. Ver
 gonya donchs es alguna temor re
 duida a temor. ¶ Dist com zel e gra
 cia son reduidas a amor: e com ver
 gonya es reduida a temor: resta a
 veure co enueia misericordia e ne
 mesis son reduidas a tristicia. Deu
 esser notat: que aquestas tres son
 tres species de tristicias. Car algu
 pot hauer tristicia de mal o de al
 tre si ha tristicia d mal: e maior met
 si creu: quel passa indignamēt: hau
 ria misericordia. Car segons es dit
 en lo segon d la rhetorica: misericor
 dia no es alre sino vna tristicia so
 bre algun mal apparent: qui dona
 tristoz a aquell qui no es digne pas
 sar aqll mal. Mas si la tristicia no
 es de mal d altre: sino d be: aço pot
 esser en duas maneras. o de be se
 gons si: e ari sera enueia: car enueia
 segons es dit en lo segon dela rbe
 torica: no es alre sino vna tristoz d
 alguns bens vers los semblants. no

que alguna cosa vulla q simateir:
 mas per aquells. Car enueia es do
 loz de manifest be de algu. no pque
 ell no posseix aquell be mas pque
 aquell a qui ha enueia lo posseix.
 E maiorment es enueia entre los
 semblants. ari co los ollers als ollers
 e los ferrers als ferrers: e per sem
 blant dels altres. Mas si la tristicia
 es de be de altre: no per quel posse
 ix: mas en quant indignament es
 posseix: ari seria nemesis o indigna
 cio. Car segons lo philosoph: en lo
 segon dela rhetorica nemesis es ha
 uer tristicia de aquell qui indigna
 ment es prosperat. ¶ Donchs si to
 tas aquestas passions poden diuers
 ificar nostras obras molt las deuen
 coneixer. E tant mes las deuen co
 neixer los Reys e Princesps: quant
 mes deuen fer obras excellents.

**Capitol onze quals delas
 ditas passions son loablas
 e quals vituperablas: e co
 se deuen bauer los Reys e
 Princesps vers ellas.**

O Las passios d amite
 ditas alguna son loa
 blas: ço es misericor
 dia e vergonya. Car
 vergonya segons lo phi
 losoph en lo terc delas ethicas: ab
 tot no sia virtut: es passio loabla.
 Per lo semblat gracia enemesis se
 mostran esser loablas. otras son vi
 tupablas. ço es enueia e op: sino es
 d vicis. Las otras passios son idif
 ferets a esser loablas o vitupablas

E deuen diligentmēt entēdre: que en las obras morals es loat lo mig e los extrēms vituperats. Donchs las passions que de si mostran esser loablas: diēn rao e natura del mig. aricō lo qui ha vergonya es lo mig entre lo qui maças marauella e lo desuergonyt. Car lo qui d totas cosas ha vergonya: diēm es espantat. **E** lo qui de res no ha vergonya: es desuergonyt. **E** algu de aquests no deu esser loat: sino aquell qui es en lo mig. ço es lo vergonyos: hauent vergonya segons deu hauer. Per lo semblāt misericordia es lo mig entre crueltat e mollicita. Car aquell qui de algu no ha cōpassio: es cruel e lo qui de tots ha cōpassio es moll e femini. Mas aquell qui ha com passio: als qui indignament han males en lo mig e es loat e appellat misericordios. **E** nemesis es lo mig entre lo enueios e lo plaent. Car lo enueios ha dolor: de totas prosperitats. **E** lo plaent segons es contrari al enueios: ha goig de totas prosperitats. Mas lo nemesis es en lo mig hauent goig delas prosperitats dels bōs e dolor delas dels mals. **E** segōs es algũa cosa loabla gracia es lo mig entre superfluitat e defalliment. Car lo qui a tots es gracios: axi als indignes com als dignes: deu esser repres. **E** lo qui a nengu es gracios es vituperable. Mas aqll qes gracios als dignes e no als indignes: te lo mig e es loable. Dōchs las passions loables tenen lo mig: e las vituperables los extrēms. Car enucia que es dol de totas prosperitats: te lo extrēm. **E** op segons es vituperable: te lo extrēm. Mas moltras passions son indifferēts a esser loablas e vituperables. segons son vituperables: tenē lo extrēm. e segons loablas: lo mig. **E** Aquestas cosas vistas deu esser

vist: com se deuen hauer los reys e princeps a aquestas passions. Car deuen hauer gracia e misericordia segons son passions loablas: essent graciosos e misericordiosos. Car ells maiormēt deuen esser distribuïdors de bens e de mals de beneficis e de penas. **E** los beneficis son distribuïts de degudamēt: quāt los reys e princeps e aquells qui deuen distribuir tals bens. ço es als bons e dignes son degudament graciosos. e las penas son dadas degudamēt quant los qui las donan dignamēt son comoguts a misericordia. **M**as vergonya e nemesis ab tot se mostrē passions loablas: empero no totalment las deuen hauer los reys e princeps. Car no deuen esser vergonyosos perque no deuē obzar cosas delas quals puguē hauer vergonya. **E** per ço es dit en lo terç delas ethicas: que loam los iouēs vergonyosos. mas no los vells. Car no pençā façen cosas de que hagen haer vergonya. **E** allimatex es dit: q lo virtuos no deu hauer vergonya. Car vergonya es delas obras mallas e aqll no deu obzar malas obras. **P**erque si los reys e princeps deuen esser virtuosos e vells de costum: mas no deuen hauer vergonya: si no per supposicio. Car si se deuenie per ells esser fetas cosas inhonestas deuen hauer vergonya. **E** nemesis no deu esser molt loabla: ne es loat aquell qui maça se indigna delas prosperitats dels mals. Car los mals no podē posseir grās bens com son virtuts. Mas poden posseir bens rixhs: axicom son bens exteriorz. **E** perque tals bens son rixhs en la natura dels bens: nos deu hō molt indignar: si son posseïts p los mals homens: puix los posseïren sens culpa de hom. Car aquell qui deu distribuir aquests tals bens: nols

deu dar als indignes. Perque los reys e princeps tant deuen esser ne mesis: indignant se delas prosperitatats dels mals q̄ no distribuesquen los bens als indignes. En aq̄sta manera se deuē haue a las passios q̄s mostrā loablas. Mas enueia q̄ es passio vituperabla: deuē de tot esquivar. e op̄sino es de vicia e peccats. Car los vicia deuen esser haguts en op̄. e segons la potestat deuen se esquivar. E en las otras passions q̄ poden esser loablas o vituperablas ells se haurā be: si son ornats delas virtuts que damunt hauem feta mencio. Car per mansuetut se hauran be vers ira e simplicitat. car aquells es appellat mansuet: lo qual se aira quant deu: e segos deu e en aquella manera que deu. E per fortitut se hauran degudament vers audacia e temor. Car lo fort empren: lo que deu esser empres e tem: lo que deu esser temut. Per magnanimitat e humilitat se hauran be vers speransa e desesperacio. Car per magnanimitat moderaran desesperacio. per q̄ ells no sien luyats de grans bes per la difficultat. E per humilitat tempraran speransa. perque maça no vullen bens: per rao dela bōdat e delectacio que es en ells. E p̄ las otras virtuts que estan en la potencia concupiscibla: se hauran be en las passions cōcupisciblas amant e desijant las cosas amablas e desijablas: abominant las cosas abominablas e hauent delectacio e tristicia segos deuē. E a totas aquestas cosas se hauran: segons requer or̄ de de rao. E aço basta quant al present. Car si alguna cosa es dexada: per auant mes largament sera tractada. Car en lo terç libre sera tractat de temor amor e misericordia e de otras segons la necessitat de termenara: mostrant com se deuen

haue los reys: perque sien temuts per los pobles. e com p̄que sien amats e com deuen esser misericordiosos. e com zeladors. car moltas cosas que acti son posadas generalment: seran allí mostradas particular.

Blosa de Per supposicio.

¶ Per supposicio. Per declaracio q̄ los reys no deuē haue vergonya sino per supposicio: deuem notar: q̄ en duas maneras pot hom no haue vergonya. Primerament coment qualiscuol actes vils: no dāt se res en esser ne reynes. E tals se dien desvergonyits. Segonament pot hom no haue vergonya en acte. co es no fer tals cosas: delas quals siā reynes. Car aq̄l es dit haue vergonya en acte: qui quant ha errat: ita empeguit: per lo mal que ha fet. E los reys segons diu lo Egidi: no deuen haue tal vergonya. sino que deuen tenir en la pença: que si come tien tals actes: ne haurie vergonya. E aço es haue vgonya p̄ supposicio

Aci comēçan las rubricas dela quarta part del primer libre del regiment dels princeps. En la qual es tractat quinias costumias deuen haue los reys e princeps.

¶ Quinas son las costumias dels iouens: que deuen esser loadas. e com se deuen haue los reys e princeps vers aquellas. c. i.

¶ Quinas costumias dels iouēs son vituperablas. E cō se deuen haue los reys e princeps vers aq̄llas. c. ii.

¶ Quinas costumias dels vells son vituperablas. E com se deuē haue los reys e princeps vers aq̄llas. c. iii.

¶ Quinas costumaz dels vells son loablas. E quals costumaz son las de aq̄lls: qui son en perfeta edat. E cō se deuē hauer los reys e p̄nceps vers totas aq̄ttas costumaz. c. iij.

¶ Quinas son las costumaz dels nobles. e com se deuē hauer los reys e p̄nceps vers aquellas. c. v.

¶ Quinas son las costumaz dels richs. E cō se deuē hauer los reys e p̄nceps vers aquellas. c. vi.

¶ Quinas son las costumaz dels poderosos. E com se deuē hauer los reys e p̄nceps vers aquellas. c. vij

Capitol primer quinas son las costumaz dels iouens: que son loablas. e com se deuē hauer los reys e p̄nceps vers ellas.

A badas as tres pts de aq̄st p̄mer libze: mostrāt en q̄ los reys e p̄nceps deuē posar sua fi: e quals virtuts deuē

tenir e quals passions deuē seguir: resta a tractar dela quarta part: on se dira quals costumaz deuē hauer Las costumaz poden differir en duas maneras per edat e per fortuna Per edat: car otras son las costumaz dels iouēs: otras las dels vells otras dels que son en perfeta edat E fortuna diuersifica las costumaz Car los bens de fortuna que son exteriores: so es nobleza: potēcia riquezas mudan molt las costumaz. Car segōs lo mes otras costumaz han lo nobles q̄ los no nobles. otras los

poderosos q̄ los debils. otras los richs q̄ los pobres. E d totas aq̄ttas costumaz direm. e primer dlas dls iouens. **¶** Las costumaz dels iouēs algunas son loablas otras vituperablas. Car entre las otras cosas que toca lo philosoph dels iouens en lo segon dela rhetorica: ne toca sis loablas e sis vituperablas. Las costumaz loablas son las segūents. co es que son liberals: animosos de bona speranza: magnanims no de maligna costuma: e facilmente misericordiosos: e vgonposos. **¶** Primeramente los iouens son liberals: per que no han temoz de fretura. e los bens que poseeixē: nols han guanyats ab propri treball. Car cascu quant per fretura ha sostengut alguns males: o per propria industria e treball ha aiustadas las suas riquezas: ab maior diligēcia las conserva. E cascu aya delita en la obra propria: que lo que ha guanyat ab propria industria: mes caramente ho poseeix. **¶** Segonamente los iouēs son animosos e de bona speranza. Lo que se esdeue per tres razones: segons proua lo philosoph en lo segō dela rhetorica. La primera perque han experiencia de pocas cosas: no han hagut cōtraste ne repulsa en muchas cosas. e perço creen obtener todas cosas La segunda rāo perque en ells abunda calor. e inflamat lo cor e los otros miembros per la calor q̄ en ells es: son fets de bona speranza: e ay animosos: que todas cosas asfaiā. **¶** La terça rāo: pque los iouens poch han visto en lo tēps passar p la poca edat. e segons cors de natura deuē molt viure en lo temps esdeuenido. Donchs com memoria sia per esguard delas cosas passadas: e speranza delas esdeuenidas: los iouens poch vian de memoria e molt de speranza. Car

Los iouens nos delitan molt en las cosas que han fetas porque han fet pocas cosas. mas molt se delirà pé cant las que han afer. Car speren se a fer grans cosas. porque es necessa ri sien animosos e de bona sperança. ¶ Terçamét los iouens son magnanims. e de aço es assignada rao per las cosas ditas. Car perço es algu magnanim: cò se fa digne de grans cosas: es met a fer aquellas. Los iouens donchs com sien liberals amosos e de bona spança: nos luyã de esser magnanims. E pot esser assignada a aço special rao. que com los iouens sien calents: e cosa calèta dega esser superior: perço los iouens tostèps volen esser superiors o hauer excellencia. Car axi ho veem en la ordinaçio del mon que los elements calèts ço es lo foch e lo ayre son superiors a la terra e aygua que son frets. ¶ E entre las altras cosas per las quals alguns mostra esser superior e hauer excellècia: son honor e gloria. E los iouens perço cò tostèps son calents desijian hauer excellencia: e maior: mèt desijian hauer honor e gloria. e p còseguent en alguna manera son magnanims dels quals propria materia es honor. ¶ Quartament los iouens no son de maligna costuma: porque no creen quels altres sien mals: ans se gòs lo mes creen: q tota los homès son bons. e aço pque no hã expiècia delas obras dls altres: ne iutian dls altres segòs lo q han vist mas segòs veen en si: creç que sia en los altres. Perço es dit en lo segon dela rhetorica: que los iouens ab la sua ignocencia mesuran los altres. Car axi com ells son ignocents: creen que los altres ho sien. ¶ E inquenamét los iouens facilmet son misericordiosos. Car segons damunt es dit de allo ve maior: mèt misericordia:

si creen que los altres passen mal iniustamét. E perço si los iouens ab la sua ignocècia mesuran los altres creen passen mal iniustamét: facilmet son inoguts a misericordia. ¶ Si tenament los iouens son vergonyosos. Car cascu tem perdre: lo que maça ama. e vergonya segons damunt es dit: es temor de perdre gloria e de hauer defonor. E los iouens porque son calèts desijian maça excellencia tenèt esser defonrats e de hauer no gloria. e que facilmet toman roigs e han vergonya. E lo philosoph en lo segon dela rhetorica toca altra rao: porque los iouens son vergonyosos: diene ells no co neixen: sino tant cò son instruits p ley. E appella allí lo philosoph doctrina de leys los manaments e admonestacions de pare e mare: per los quals los infants son instruits. E com las mares tostèps amonesten sos fills a cosas honestas: e honestat no es altre sino stamét de honor: los iouens molt desijian aqllas cosas: q mostran importar stamét de honor. e per lo contrari molt reijman las cosas que portan infamia e defonor. E perço com erubescècia e vergonya es temor de perdre gloria: los iouens facilmet toman roigs e han vergonya. ¶ Quinto quals costumas son loablas dels iouens: facilmet pot esser manifest: cò se deuen hauer los reys e princeps a aqllas costumas. Car nos segueix: que tot lo que es loat en aquest: sia loat en aquell ne en cascu absolutamét. Car veem: q esser furioses loable en lo cat: no ho es en lome. per lo semblat ab tot que esser vergonyos sia loable en los iouens: car per rao dela edat nos poden còtenir de cometre algũas cosas leias: delas q la es necessari hagen vergonya: mas los reys e princeps los quals deuen

esser quasi mig deus: no solamēt es
 mal e esquiuable: que cometen o fa
 cen cosas leias: ans no las deuē oir
 nomenar. Car paraulas leias corōs
 pan bonas costumas. cō sien en stat
 que no degen hauer vergonya: sino
 per supposicio. ço es sdeuenint se q̄
 obra sien cosas leias: deuen hauer
 vergonya e mes que los altres. per
 que mes sería no degut e deshonest.
 Mas las primeras cinch cosas q̄
 hauem dit son loablas en los iouēs
 deuē hauer los reys e princeps. car
 deuē esser liberals animosos de bo
 na sperança nede maligna costuma
 magnāims e misericordiosos. mas
 la siena ço es esser vergonposos no
 deu esser en ells. ¶ Primeramēt de
 uē esser liberals per ço cō farien cō
 tra natura: si la multitudine delas ri
 quezas que possceixen no despeniē
 en vnos piadosos deguts. segōs da
 māt en lo capitol de liberalitat suf
 ficientmēt haue tocat. ¶ Segonamēt
 deuen esser animosos e de bo
 na sperança tant mes quels altres
 quāt los fets comuns vers los q̄ls
 han a entendre e treballar: son mes
 diuinals quels altres. ¶ Terçamēt
 deuen esser magnāims. Car segōs
 es dit damunt en lo capitol de ma
 gnāimitat: los reys e princeps ma
 iorment deuen esser magnāims: p̄
 que maior mēt deuen fer grans co
 sas e entendre en grans fets e diffi
 cils. ¶ Quartamēt no deuen esser de
 maligna costuma. ço es que no has
 gen de cascu malas oppinions. car
 si los fets dels subdits interpretas
 uen tostēps en mala part: serien ri
 rās e destruidors dels pobles. ¶ Li
 quenamēt deuen esser misericordio
 sos. Car segōs diu lo philosoph en
 lo segon de rhetorica: los homēs se
 gons lo mes fan mals e peccats. e
 la fragilitat humana deina p̄do
 dels peccats. Per la q̄l rao los reys

e princeps segōs iuy. dels quals es
 feta policio de ley: la qual son da
 das penas: deuen esser misericordio
 sos. Mas no deuē esser vergonpos
 sos absolutament segons damunt
 es dit.

Blosa de los elements.

¶ Los elemēts. En lo primer de
 las methaurase primer e segon de
 generatiōe descriu lo philosoph la
 qualitat dels elemēts: diē que lo
 foch es calt e sech. layre calt e hu
 mit. laygua freda e humida. e la ter
 ra secca e freda. Pero de aq̄stas du
 as qualitats en cascu element la
 vna es principal. Car en lo foch es
 principal la caloz e menys princi
 pal la sequeitat. En layre es princi
 pal la humiditat e menys la caloz.
 en laygua es principal la fredoz: e
 menys la humiditat en la terra es
 principal la sequeitat: e menys la fre
 doz. per ço diē los philosophs q̄ en
 los elemēts hi ha quatre qualita
 t primeras. ço es caliditat: humidit
 at: frigiditate sequeitat. E diē se
 qualitat primeras a differēcia de
 las colozs saborz odorz delas cosas
 que son qualitat segonas: dic quas
 litat segonas: p̄que son causadas
 delas primeras en aq̄ta materia.
 Car en cascu cors natural cōpost
 dels quatre elemēts q̄ hi ha mes
 foch que daltre element si engendra
 negroz. E de aço hauem experiēcia
 en lo fust: q̄ cō es cremat toma car
 bo. E quāt en lo cors natural hi ha
 mes ayre: hi es causada blancoz en
 semps ab vermelloz. E quant en lo
 cors natural senpozeia laygua es
 causada blācoz. E quant en lo cors
 natural senpozeia la terra hi es cau
 sada coloz cetrina. E d aço hauem
 exēple en los corsos humās. car los
 colerichs en los q̄ls abūda mes lo
 foch tirā en negroz. los sāguinis en

los quals abunda mes la yre: tiran en vermelloz. Los fleumatics en los quals abunda mes la aygua: tiran en blancoz. Los melancolicos en los quals abunda mes la terra: tiran en color citrina. Las quatro qualitats del cors huma corresponen als quatre temps del any ço es estiu autumne iuern e primavera. La qualitat colerica es comparada al estiu: qui es cal e fech. e pço los colerics stan mal disposats en lo estiu: pque tenen duas sobreabundancias de calor la vna interior p lo element del foc: qui abunda mes en ells. l'altra exterior per lo temps calent. e stan ben disposats en lo iuern. pque la fredor del iuern los tēpza la calor del cors. La qualitat sanguinea es comparada a la primavera: q es calda e humida. e pço los sanguinis stan mal tempsats en la primavera: perque tenen duas sobreabundancias de humiditat. la vna interior p lo element del ayre: que abunda en ells. l'altra exterior per la humiditat del temps. e son ben temperats en lo autumne. p que la sequedat del autumne los tēpza la humiditat. La qualitat fleumatica es comparada al iuern que es fret e humit. e pço los fleumaticos stan mal tempsats en lo iuern perque tenen duas sobreabundancias de fredor. la vna interior p lo element de la aygua: que abunda en ells. l'altra exterior p la fredor del temps. e stan ben tempsats en l'estiu. perque la calor del estiu los tēpza la fredor. La qualitat melancolica es comparada al autumne. qui es fech e fret. e pço los melancolicos stan mal disposats en lo temps del autumne perque tenen duas sobreabundancias de sequedat. la vna interior per lo element de la terra: qui abunda en ells. l'altra exterior per la sequedat del temps. e son ben tempsats en la primavera.

perque la humiditat dela primaueira los tēpza la sequedat. E deuen esser notats que aqstas quatre qualitats ço es colerica sanguinea fleumatica e melancolica: vnas son mes suptils que otras. Car la qualitat mes calda es pus suptil. e pço son mes suptils los colerics: pque abunden mes en foc. e apres los sanguinis. Apres los fleumaticos. e apres los melancolicos. e la causa p que la qualitat calda es mes suptil es pque la calor apura la materia q es en lo cors. segons diu lo filosof en lo quart delas metauras.

e quant mes appaurada la materia: tant mes claramēt e suptil en la anima: q es la forma del cors huma. e per lo contrari: la qualitat mes freda es pus grossera. e per aquest esguart haue duas qualitates suptils e duas grosseras. subtils colerica e sanguinea: perque son mes caldas. grosseras fleumatica e melancolica: pque son mes fredas. car arico la calor es causa de puritat de materia: xi la fredor es causa de impuritat e espessaria de materia. e perço diu lo filosof en lo segon de anima: q los molla de carnis son aptes de penca. entenen ho de mollia: que ve de calor com haia altra que ve de fredor. com en las bonas e la causa pque vns homes entenen mes que altres: es perque abunden mes en calor. Car segons lo filosof las animas equals son en perfeccio. e lentēde mes o meys nols ve sino pla puritat o impuritat del orgue. q es lo cors. Pero los theologicos tenen lo contrari quat ala qualitat dela perfeccio delas animas dient q son creadas per deu ab diferencias de perfeccio: segons se mostra per vna condemnacio feta en paris per Steue Bisbe de paris: diēt que qui dira la anima de Jesu

ch:rist no esser mes perfecta q̄ la d̄iu
 das segons si: que sia heretic. Del q̄l
 parlar se fa argumēt per sanct tho
 mas e altres doctores: que antecoz la
 anima de iesu crist en sa propzia na
 tura es mes perfecta q̄ la de iudas: se
 pot dir de totes las altras. ¶ Pero
 encara q̄ totes las animas fossen
 equalmēt perfectas: mes suptilmēt
 entēdre es en cors: que tinga la ma
 teria pura. E perco coz experientia
 nos mostra que algūns fleumatichs
 e melācolichs son mes subtils que
 alguns colerichs e sanguinis: deu
 esser notat segons diu Ricard d̄ me
 dia villa en los quolibets: que en lo
 cors huma tostēps puian certas fu
 molitats del coz e delas altras pts
 del cors al cap. las quals poden te
 nir tanta calor: q̄ appuraran la fre
 dor: q̄ lo fleumatich o melancolich
 te en lo cap p la qual depuracio sera
 fet subtil. E en los melancolichs es
 altra rao sens aq̄sta. ço es que natu
 ralmēt son molt ymaginatus. per
 lo qual ymaginar venen a esser sub
 tils. E per lo cōtrari si alguns cole
 richs e sanguinis son grossers ve p
 las ditas fumositats esser fredas.
 las quals refredant lo cap engros
 scien la materia. e la anima es em
 patxada. E mes diu Ricard en lo
 loch preallegat: q̄ los homēs grans
 son mes dispos̄t a studiar q̄ los rics
 porque son colerichs. E aço mostra
 esser fals̄ com veiam molts homēs
 grans esser fleumatichs e melanco
 lichs: q̄ son qualitats grosseras per
 studiar. E per declaracio de aquest
 dupre deu esser notat q̄ la qualitat
 melācolicha es secca. p̄que es de na
 tura de terra. e per ço nos pot estren
 dre en larch ne en ample. E p̄ aq̄st
 esguart comunament son rics. E
 los fleumatichs q̄ han la qualitat
 de natura de aygua: no podē creixer
 en alt per la grauitat dela aygua: q̄

naturalmēt va al baix. mas poden
 naturaler en ampla p la mollicita dela
 materia. E axins ho mostra experiē
 cia en las donas. que p̄que son fleu
 maticas: tenen las ancas cuiças e
 camas grossas: e los pits estrets.
 ¶ La qualitat sanguinea que es de
 natura de ayres apte a creixer en
 alt e en ample. En alt: p̄que layre es
 calt. car las cosas caldas appetixē
 lo loch alt. En ample: p̄que layre de
 si es moll. E los colerichs qui son d̄
 la natura del foch: son aptes a crei
 xer en alt mes q̄ en ample. porque lo
 foch naturalmēt va amunt. E p̄ lo
 lucio de vn argumēt quis poria fer
 diēt q̄ molts colerichs e sanguinis
 son rics e fleumatichs e melanco
 lichs grās responem: q̄ aço ve per la
 poquesa o multitud dela materia o
 loch on se engenran. Mas prenent
 tant de materia melācolica com co
 lerica sāguinea e fleumatica los co
 lerichs e sanguinis seran grās: e los
 fleumatichs e melancolichs rics
 E cō los sanguinis e colerichs na
 turalmēt sien maiors p la qualitat
 calda: mes suptilitat que tenē: ion
 mes dispos̄ts a studiar. E per lo que
 diu lo Egidi: q̄ los elemēts calts: ço
 es lo foch e layre: son superiors a la
 aygua e terra: que son frets: ve p las
 qualitats caldas: que tenen. Car se
 gōs lo philosoph en lo p̄imer de ces
 lo tota calor es causa de leugeria e
 fredor de grauitat.

**Capitol segon: quals costu
 mas dels iouēs son vitupe
 rablas. e cō se deuen bauer
 los reys e p̄nceps a aq̄llas**

En lo capitol precedent
 bauer dit: q̄ son sis co
 stumas dels iouens loas
 blas: e sis vituperablas
 las quals vituperablas

per lo semblât toca lo philozoph en lo segon dela rhetozica dient son se guidozs de passions e facilmêt vertibiles e maça leugers a creure e in iuriosos e mentidozs: e no hauent manera en las obras. Primeramêt los iouês son seguidors de passios: e maiounêt delas cobeianças del cors. **L**ar son incôtinents e seguei ren las delectacions luxuriosas. lo qui ve per duas raons. **L**a prime ra pque son calêts. e scalfat lo cors la disposicio natural los mou alas cobeianças delas delectacions luxuriosas. **L**a segona pque en to tas nostras obras seguim la passio o la rao. e quât menys regna la rao en nos: tant mes la passio hi pren força. Los iouens donchs pque no son experts ne vian de entêdre ne d prudencia son mes regit̃s p passio q̃ per rao perque mes segueixen las passions. **S**egonamêt los iouens son facilmêt vertibiles. **L**ar la aia seguey las cõplerions del corse ari cõ en ells las humozs son en grã mouimêt: ari han las voluntats e cobeianças molt vertiblas. **E** pço es dit en lo segon dela rhetozica: q̃ los iouens desijan ab gran volitat e prest se facian: e volen forment. e facilmêt son mudats. **T**ercamêt los iouens son maça leugers e creure. lo que ve per duas raons. **L**a primera: perque no essent de maligna custuma no creen: q̃ los altres sien mala. ans ab la sua ignocencia mes suran la dels altres. Donchs cõ sia natural a cascu facilmêt creure: aquell qui creu esser bo: e lo qual no pença parla p malicia: los iouens creêt tots sien ignocents: facilmêt creê a tots. **L**a segona seidcue per poca experiencia. **L**ar aq̃ls qui no son adoctrinats per molts paraulas: guardant a pocas cosas facilmêt iurian. **E** pços diu puerbali

ment: q̃ aquell qui pocas cosas sap tost iuria. Los iouens dôchs cõ no hagen experiêcia de molts cosas: son ignozãts de molts cosas. e tã tost iurian de aq̃ll negoci creen ari sia cõ los es propofat. car si ells co nexien molts cosas: e sabiê confiderar las condicions dels homens no cõsentirian ari prest a tot lo q̃s es dit ans guardarien diligentmêt si aq̃las cosas son creedoras: o no. **Q**uartamêt los iouens son molt iniuriosos. **L**ar segons damunt en lo pcedent es dit los iouens maioz ment desijan excellencia. e p que la sembra son excellêts: quât fan o diê iniurias: facilmêt son iniuriosos. **Q**uintamêt los iouens son mentidozs e en alguna manera ab pertinacia o sens vergonça affermentotas cosas. **L**ar perço cõ no son experts: ignozan simateixos: e pçan saber totas cosas. e perço a tot responen: e volen esser vists saber totas cosas. **E** perq̃ affermen: lo que ignozan: facilmêt mêt en. **E** cõ han mentit: desijan gloria son fermes en la falsia. **L**ar creen esser sens gloria si nos mostra sia ari cõ diê. **S**ixenamêt en las obras no han manera ans totas cosas fan forment e poderosa: segons es dit en lo segon dela rhetozica. **L**ar ella amêt forment e aitan: e han en oy forment. **E** aço ve perque han forts cobeianças. car ira e cobeiança tostêps son forts: si per la rao no son tẽpradas. Los iouens donchs pque mes viuen p passio que per rao no han las cobeianças mesurada. ans totas cosas fan forment. **Q**uist quals son las cosas sumas vitupablas dels iouens pot esser vist: cõ se deuen hauer los reys e princeps a aq̃llas. **L**ar si tals cosas son vituperablas en los iouens molt mes en los reys e princeps: q̃ deue esser regla dels altres. **L**ar no

es degut: q̄ los reys sien seguidors de passions: ue haian forta cobeianças dels luxuriosos. p̄que en ells maizment deu senzorciar la rao. Car aquells qui son seguidors d̄ passiōs no viuen per rao: sino per passiō. Es molt esquivable: que sien variabls e vertibles facilmēt. Car como sia degut: q̄ la regla sia torta: los reys e prínceps qui son forma de viure e regla dels altres: no degut es q̄ facilmēt sien mudats. ans deuen esser fermes. E es no degut: sien maldes creets. Car cō ells. hagen molts lagoters e molts los parluten alas ozellas: ab gran diligēcia deuen p̄car los qui parlā si son sauis o ignorants: si son virtuosos o viciosos. p̄ que mes deu hom creure als sauis e bons que als ignorāts e mals. E es no degut sien iniuriadors. Car ells deuē dar penas no per iniuria ne per malicia: mas p̄ iusticia e per lo be comu. E deu esser esquivada mentida dels reys e prínceps e de tots los qui tenen senzorcia: per que no sien menysprecats. E quant mes es no degut: que la real maiestat sia menyspreada: tant mes deu estudiar acostarse a veritat. E es no degut: q̄ no hagen manca en las obras. Car com ells sien regla e mesurada dels altres: maiormēt deuē esser reglats e mesurats.

Blosa de La aia segueix.

¶ La anima segueix. Autoritat es del philosoph en lo segon de anima q̄ la anima segueix las cōplexiōs del cors. e aços declara p̄ vna regla de philosophia. on haucim q̄ en la creatura racional ha tres animas. vegetatiua: sensitua: e intellectiua. las quals son ari coniuinctas: q̄ es impossible la vna esser sens altra en lo me segons diu lo philosoph en lo segon de anima: q̄ ari com es impossí

ble lo quadrangle esser sens triagle axies impossible la anima intellectiua esser sens las altrás. E calcuina fa sa operacio. Pero cōcorren hi las altrás en lo que fa la vna. Don se segueix: q̄ en la operacio dela sensitua cōcorre la intellectiua. E cō la sensitua sia fundada en la cōplexio del cors: segueix se q̄ seguint la intellectiua a la sensitua segueix la cōplexio del cors ab tot noy sia necessitada: ans pot vedar al cors totes las operacions exteriors. e aço per la virtut del franch arbitre. lo qual sta en la intellectiua: q̄ domina en lo cors. Es ver que per la molta colligancia que aq̄tas animas tenen: comunamēt la intellectiua segueix la sensitua segōs nos mostra experiencia q̄ som mes inclinats a peccar: q̄ son operacions dela sensitua: que a fer be: q̄ son operacions dela intellectiua.

Capitol terc quals custumas dels vells son vituperables. e cō se deuen bauer los Reys e Prínceps vers aquellas.

BECitadas las custumas dels iouēs: e mostrat cō se deuen bauer los reys e prínceps vers aq̄llas: resta a veure quals son las custumas dels vells e cō se deuē bauer los reys e prínceps vers aq̄llas. ¶ Dels vells algunas custumas son loables altrás vituperables. car lo philosoph en lo segon dela rberonica entre las altrás custumas q̄ toca dels vells: ne nomena sis vituperables. dient son menyscreants: superstitiosos: temerosos e pusillanims: avars de poca sperança: e desuengonpits. ¶ Primeramēt los vells son menyscreants: lo que ve per experie

cia. Lar perque son experts en mol-
tas cosas: saben que los homés mē-
ten en moltras maneras. e no creen
facilmente. ans pençan q̄ tots los al-
tres sien enguanodors. E perço es
dit en lo segon dela rhetorica: q̄ los
vells han viscuts molts anys. e son
stats enganats en moltras cosas. p̄
aquesta experiencia ells son menys
creents. ¶ Segonamēt son suspitōs
fos. Lar segons lo mes qualseuilla
cosas que veien: ne suspitan lo pijor
perque son ordenats per lo contras-
ri dels iouens. Lar los iouēs p̄que
no han fet molts mals e son igno-
cents: ab la sua innocencia mesurā
los altres. e totras cosas referan a
la millor part. perço com creen que
tots sien bōs. Mas los vells per lo
cōtrari. Lar p̄que han viscut molts
anys: e han errat en moltras cosas:
ells mesuran los fets dels altres: se-
gons los que han fets. p̄que segons
lo mes creen: q̄ los altres son mals
e las obras dels altres referan en
pijor part. E perço es dit en lo segō
dela rhetorica: que p̄cō cō los vells
han viscut molts anys: no pot esser
q̄ no hagen errat en moltras cosas.
perço son molt suspitōs. e de to-
tras cosas extiman lo pijor. ¶ Terça
ment los vells son pusillanims e te-
merosos: perque son debils per lo
molt viure. E axi cō en ells fallan
las humors e la vida: axils defall lo
cor. e son fets pusillanims. E son te-
merosos. Lar segons es dit en lo se-
gon dela rhetorica: refredamēt ap-
parella v̄ a temoz. Lar segons lo
philosoph: tot home qui natural-
ment es axi dispos: segōs es disposi-
tant en alguna passio: naturalmēt
es passionat de aquilla passio. E com
los temerosos siē fets frets: tot ho-
me qui naturalmēt es fret: es teme-
ros. Donchs los vells naturalment
son temerosos: perço cō los fall la

caloz natural. e han los mēbres na-
turalment frets. ¶ Quartamēt los
vells son auars. e aço per tres raōs
La primera p̄ defallimēt de vida.
La segona per experiencia de tēps
La terça perque viuen per memoi-
ria e nō per speranza. La primera
rao p̄que los vells son auars: es per
defallimēt de vida. e puas axi. Lar
la anima segons lo mes segueix las
cōplexions del cor. Lar axi cō los
vells en los pp̄is corsos fallan en
humors e en vida: axils sembla to-
tras cosas los fallan. perque temen
sufferir defalliment: son fets auars
no gosant dependre. ans veents se
axi defallir no cōfian delas forças
proprias. sino del que han. e no gos-
tan fer despesas. ¶ La segona rao p̄
que los vells son auars: es per experiē-
cia de temps. Lar p̄que han viscut
molts anys: es creedor han passat
moltras freturas. e temēt passar fre-
tura son fets auars. ¶ La terça rao
perque los vells son fets auars: es p̄
que viuen mes p̄ memoria que per
sperança. e prouas axi. Lar ells pen-
çan: que molt han viscut en lo tēps
passat. e que poch han a viure en lo
esdeuenido. E perque memoria es
delas cosas passadas e speranza de
las esdeuenidoras: no viuen per spe-
rāça: ne cōfian del q̄ han a guanyar
en lo esdeuenido. mas viuen p̄ me-
morā cōfiant del que han guanyat
en lo tēps passat. E no cōfiant del
q̄ han de guanyar son auars: no do-
nant facilmente lo que han guanyat
¶ Linquenamēt los vells son de po-
ca sperāça sperāt pocas cosas creēt
fallir vers totras cosas. E la rao de
aço ia es assignada en lo q̄ damunt
es dit. Lar perque sperāça es delas
cosas sdeuenidoras: e memoria de
las passadas: ells hauent molt vi-
scut en lo tēps passat pençan poch
viure en lo esdeuenido. E fallen en
ij

esperança: pençant pocas cosas han a fer. Car ellas no viuen nes delitan en sperança: mas en memoria. E de aço haueu experiència: veent cascu tracta del ques delita. Car cō los vells son en temps: tostemps recitan cosas passadas. las quals han fetas. E nos delitā recitar las faedozas. pque veen han fetas moltas cosas. e pocas ne han a fer. ¶ Si enamēt los vells son desuergonpita. perque son auars: curāt mes de cosa profita tosa q honesta: e studiāt mes a vtilitat que a honoz. E segōs vol lo philosoph en lo segon dela rhetorica: com vergonya sia temor de hauer des honoz: ella no es necessaria als vells. perque mes curan de profit q de honoz. Car la rao pque algu es vergonpos: segōs vol lo philosoph: es perque vol esser honrat e en reputacio. mas los vells a ricom fallē en vida e humors e caloz natural: ari fallā en lo animo. e no pençan: que sien tenguts en reputacio. per que se esdeue: son desuergonpits. E poria esser assignada vna rao. la q̄l es quasi comuna a totes las cosas damūt ditas. Car ia es dit que los vells son frets. e cosa freda cōstreny totes las cosas e constrenyent las fa las mes greus e molt seuges ap perint loch mes baix. Car veem: q̄ los elements frets e mes greus son collocats en loch baix. e los calēts e leugers en loch alt. E los vells p̄ q̄ son frets: p la fredoz son cōstrets en simateixos e fetas immobles: ari que res no gosan: ne curan ne creen ne speran hauer excellēcia ne q̄ sien haguts en reputacio. perque no es degut a cosa freda demanar loch alt sino baix. ¶ Q̄st quals son las costumal dels vells vituprablas: faci liment pot esser manifest: com se deuen hauer los reys e princeps vers aquellas. Car primeramēt es

cert que ab tot los reys e prinçeps no deuen creure leugeramēt totes cosas ari cō los iouēs: po no deuen esser menyscents. mas consideras das las condicions delas personas deuen dar creença a las cosas queis son ditas segons orde de rao. ¶ Segonamēt no deuen esser suspitosos pençant totes cosas ala p̄jor part. perque per aço serien cruels e sens misericordia. E seriē mal volguts dels subdits. ¶ Tercament no deuen esser temerosos ne puillanims ans deuen esser forts e magnanims. Car com los negocis los quals hā esguart a tot lo regne vers los q̄ls los reys e prinçeps deuen entendre e treballar: sien grans: es necessari sien forts e magnanims. ¶ Quarta ment deuen esquinuar esser auars. Car damunt com tractauem delas virtuts: sufficientment son mostrat que no solamēt los reys e prinçeps deuen esser liberals faent mijances ras despelas: ans encara es necessari siē magnificchs faēt cosas de grā magnificēcia. ¶ Quintamēt es necessari: sien de bona sperança. Car si crebien: que fallisen en totes cosas no assaiarien alguna cosa. e per riria lo regne. ¶ Sisauament no deuen esser desuergonpits en aquella manera que los vells son. ço es no curant de honoz: studiāt mes en las cosas vtils que en las dignas de honoz. Mas deuen hauer vergonya de fer cosas: delas quals hagen vergonya.

Capitol. iiii. quals son las costumal dels vells loablas
E quals las de aquells qui son en perfeta edat. E com se deuen hauer los Reys e prinçeps vers aquellas.

Desadas las custumas vi
tu per ablas dels vells res
sta a nomenar las loas
blas. Car lo philosoph
en lo segon dela rhetori
ca toca quatre custumas dels vells
que podē esser loables. ço es q̄ han
las cupiditats menors: e son miseri
cordiosos: e no affirman perseuer
rantmēt las cosas duptosas ne fan
res forment ne poderosa. Primer
rament las cupiditats dels vells e
maiorment vers las delectaciōs lu
ruriosas son mesuradas. Car segōs
damunt es dit: essent lo cors calent
es fet mouimēt dels delits lururi
sos, e per lo contrari essent fret: es
feta mittigacio de cupiditats, car
cert es: que aq̄ll qui desija las obras
lururiosas: per lo desig se esten a al
tras cosas, e a ço es cōtra rao de co
sa freda. Car lo que es fret: en quāt
fret no se sten en otras cosas ans es
mes constret en simateix. Donchs
los vells per rao dela fredor son cō
strets en simateixos hauent las cu
piditats menors e mesuradas. E p
ços mostra que los vells son auars.
Car per auaricia se se deuen peccar en
duas maneras. Primerament si al
gu te mes: q̄ rao no dicta. Segona
ment si desija contra rao: ço que no
te. Los vells mes peccan per auari
cia temint se lo que han e desijāt ço
que no han: per ço com p̄ la fredor
ells son mes constrets ensi: que no
estendres a otras cosas. Dōchs cō
no sia alguna obra dela anima: en
la qual ella no vie algun tant de or
gue corporal: ari com en lozgue ar
tificial mudat lozgue es feta mu
tacio dela obra: ari en las obras de
la anima mudat lo cors: la anima
segueix la cōplexio del cors: e es fe
ta variacio dlas suas obras. Dōchs
refredat lo cors la anima es incli
nada a desig seguint la manera de

la fredor. E perque la cosa freda es
restrita en simatera per ço los vells
per rao dela fredor han las cupidit
tats menors. segons vol lo Philo
soph en lo segō dela rhetorica. ¶ Se
gonament los vells son misericordi
diosos. Mas segons diu lo Philo
soph: los vells e iouēs no son miseri
cordiosos p̄ vna matera rao. Car
los iouens son misericordiosos per
amicicia, e los vells p̄ flaqueza. Car
casu a misericordia de amich e de
aq̄ll que creu passa mal inuistamēt,
e los iouens p̄que son amadors de
amicicias e perque ab la sua igno
cencia mesuran los altres: penſan
que totes sien bons, e vent los pasi
ar mal faciūmēt han misericordia
mas los vells no son misericordi
sos: perque creguen que los altres
sien bons, ne p̄que sien amadors de
amicicias, mas p̄que casu com es
posat en debilitat: desija que los al
tres li hagen cōpassio. E per ço fa
cilment es inclinat que haia cōpas
sio dels altres. Los vells donchs p̄
la flaqueza e perque volrien que
altres haien misericordia dells son
misericordiosos. ¶ Terçament los
vells no affermā alguna cosa dupto
sa desuergonpidament e perseuerāt
Car segōs diu lo philosoph en lo se
gon dela rhetorica: p̄que los vells
han visat molts anys: e molts ve
gadas son stats enganats: no affer
man alguna cosa certament e per
seuerant tement que no sia aricom
dien: e que no sien enganats. E p̄ ço
diu lo philosoph: q̄ los vells totes
cosas determinā duptosamēt: diēt
quasi o p̄uctura no pronūcianē clari
rament. Car cō a ells es feta demā
da de algun negoci: dien peruentu
ra ari es: o en alguna manera ari se
ra. Car tement no sien enganats:
no determinan alguna cosa clara
mēt. ¶ Quartamēt los vells no fan

res fortranēt. anse en totas las obras
res fortran tēperata. **E** aricō los io
uens abundan en cupiditats e pasi
fions: e en totas cosas tenen extre
mitat: e las fan fortran: ari los
vells pque han las passōs e cupidi
tats menors: segons lo mes fan to
tas las cosas tēperadamēt. **¶** **Q**uist
quals son las custumas dels iouēs
e dels vells facilment pot esser vist:
quals son las de aquells: qui son en
pfecta edat. **L**ar los de perfecta edat
son en lo mig dels vells e iouens. **E**
segons vol lo philosoph en lo segon
dela rhetorica: hā ço qui es de loar
en los vells e en los iouēs. **L**ar los
qui son en perfecta edat perque
no son maça calents ari cō los io
uens: ne maça frets ari cō los vells
ne animosos ne poderosos ari com
los iouens: ne temerosos e pusilla
nins cō los vells: mas son tenint
lo mig entre los vns e los altres:
essent temerosos on deuen tembre:
e audaces on deuen hauer audacia
e perque no son de tot sens experiē
cia cō los iouens. no son tant enga
nats com ells. **E** per lo semblāt no
creent a tots com fan los iouens p
poca expiēcia. ne de tot descreēts
com fan los vells: qui son stats en
ganats en moltras cosas. mas han
ic segons lo mig. **E** per ço es dit en
lo segon de rhetorica: que los de p
fecta edat no creen totas cosas: ne a
totas descreen. ans intian los mes
segons veritat. **E** per ço com ells te
nen lo mig entre los vells e iouens:
no son intēperats com los iouens:
ne son temerosos ne flachs cō los
vells. Mas segons es dit en lo segō
dela rhetorica: son forts ab tempe
rancia: e tēperats ab fortran. **E** p
que tot sia dit en vna paraula: tot
quāt es de loar en los vells e iouēs
es trobat en los de perfecta edat.
Lar segons damunt moltras vegas

das es dit: los extremes son vitupe
rats: e lo mig es lohat. **E** si en los
vells e iouēs alguna cosa loable:
es perque nos parteixen del tot del
mig. **E** si en ells es alguna cosa vi
tuperable: es pque son en la extre
mitat. **E** si totas las cosas q tenen
lo mig son en los vells e iouēs: mes
largament e perfecta son en los de p
fecta edat. **E**n aqsta manera deu hō
parlar delas custumas dels homēs
Pero tals cosas no deuē esser ente
las: que de tot hagen necessitat. co
es que los vells no puixen esser libe
rals e magnanims: e los iouens tes
perats e fermes. Mas deu esser en
tes segons alguna inclinacio. **L**ar
segons lo cors natural e lo de que
veem: los iouēs e vells e de perfecta
edat han inclinacio alas custumas
cōuents a ells segōs es manifest
per las raons damunt ditas. **¶** **A**que
stas cosas vistas facilment pot esser
manifest: cō se deuen hauer los reys
e pnceps a aqstas custumes: hauēt
les custumes loables dels vells. **P**ri
merament com los reys e pnceps
degen viure mes per rao que p pasi
fio: deuen hauer las cupiditats tē
pradas. **E** segons damunt es dit: las
cupiditats si son forts: destr ocixen
la rao. Segon amēt deuen esser mi
sericordiosos no per debilitat del
cors. mas per be del regne. perque
mes sēt amats per los subdits: sils
veem misericordiosos. **T**ercament
los reys e pnceps no deuen affer
mar certament las cosas duptosas
perque no sien iutiats leugers e in
discrets. **Q**uartament las inas obras
deuen hauer mesura e tēperāça. car
segōs es dit: ells deuen esser forma
de viure e regla dels altres. Perque
dels vells e dels iouens algunes cu
stumes deuen hauer e altres esqui
uar. Mas totes les de aqlls qui son
en perfecta edat en alguna manera

deuen hauer. Declarant aço en alguna manera: ab tot quels vells e iouens haïen alguna inclinació natural e costumes vituperables: poden fer cõtra aquella inclinació segunt costumes loables. axi aquells qui son en perfeta edat: ab tot que haïe inclinació a costumes loables: pero ells poden fer contra aquesta inclinació per corrupció del appetit seguint costumes vituperables. perque si es digna cosa senpozeiar per rao e enteniment: los Reys e Princesps deuen senpozeiar als altres segunt costumes loables segons orde de rao.

Blosa de perfeta edat.

¶ Perfeta edat. Per declaració q̄ es perfeta edat: deu esser notat: que segons Plidorus en lo. vi. deles ethimologies edat no es altre sino la mesura del tẽps deles coses tẽporals. E mes diu que edat es similitud de euum. Car nosaltres hauem tẽps: e euum: e eternitat. Las quals tres coses segons Alexandre de ales: en lo segon del seu cõpendi capitol. x. son axi differentes. que tẽps te principi e fi. Car temps segõs lo aristotil en lo quart dels phisichs se pren en moltras maneras. Primerament per lo temps vniuersal: que es la duració del principi del mon fins ala fi. E temps se pren per any mes setmana dia e hora. E cascu tẽps de aq̄t te principi e fi. ¶ Euum es duració que te principi e no fi. cõ es la duració dels angels e dela aia intellectiua. q̄ han principi. e no hauran fi. ¶ Eternitat es duració: del que no ha hagut principi: ne haura fi. cõ es la duració del esser diuinal. ¶ Perques mostra que edat es mes semblant a euum que a eternitat. car te principi. e es duració e sols li es dessemblant: pque te fi. Mas eter

7
nitat es de tot dessemblãt. cõ eternitat no tenga principi ne fi. E edat cõ sia tẽps: ha principi e fi. E mes deu esser entes: que nosaltres haue edat en los homens: dia: nit: any: e en lo mon. En los homens ne ha sia La primera es infancia. la qual es dela natiuitat fins al setẽ any. La segona es puericia. que dura õl sete fins al quatorze any segons opiniõ dels mes doctors. ab tot alguns dias: que dura fins al quinze. La terca es pubertat o adolescencia. e aq̄sta dura del quatorze fins al. xxviij. La quarta es iouẽtut. e aquesta dura del. xxviij. any fins al cinquante. La cinquena es senectut. e aq̄sta dura del cinquante any fins al. lxx. La sisena es decrepitud e aquesta dura del. lxx. any fins ala fi. E de aquesta diu lo psalmista en lo psalm. lxxix. Los dies nostres son tots seranta anys e lo mes. lxxx. e lo pus es treball e dolor. Les edats del dia son tres: mati: migdia: e vespre. ¶ Les edats dela nit son. vij. La primera es vespre. e aquesta comẽça com es post lo sol quãt se mostra vna svela: ques diu vesperus. La segona es tenebra o crepusculi. e comẽça quãt hom no pot be discernir les coses: de quina color son. La terca es cõtinuum e comença: quãt totes les coses reposen. que es alas. x. hores poch mes o menys La quarta es in tẽpestes. e comença a mijanit. La cinquena es gallicinium. e comença quãt cãten los galls dues hores apres mijanit poch mes o menys. La sisena es mati. e comença quasi en la fi dela nit: ans que hom pugades discernir les coses. La setena aurora o alba. e comença cõ es clar: ques poguen discernir les coses fins que ix lo sol. Les edats del any son quatze e hyuern: primavera: estiu: e autũne. Les edats del mon son set. La

primera de adam fins a Noe : la q̄l
 segós los iucus dura. M. d. lvi. anys
 e segons los latins. M. cc. xlii. La se
 gona de Noe fins a abraã. e segós
 los iucus dura. M. cc. xlii. anys. se
 gons los latins. M. lxxij. La terça
 de abraam fins a David. e segons
 los iucus dura. dccc. xlii. anys segós
 los latins. M. cxxv. La quarta de
 David fins ala tràsmigracio de ba
 bilonia. e segós los iucus dura. cccc
 lxxij. anys. segons los latins. cccc.
 lxxv. La cinquena dela tràsmigra
 cio de Babilonia fins a Jesu christ
 e segons los iucus dura. dlxxviii.
 anys. segons los latins dura. dlxxx.
 anys. Don se còclou q̄ del principi
 del mon fins al aduenimēt de Jesu
 christ segons los iucus: als quals se
 gueix lo sanct doctor sanct Hiero
 nim: foren cinch milia e vpt cents
 e cinquāte e dos anys. E segós los
 latins forē cinch milia e cinch cēta
 e quatorze anys. ¶ E sanct Eusebi
 al qual seguey Drosi: tenint lo mig
 entre los vns e los altres: ço es en
 tre los iucus e los latins: diu q̄ forē
 cinch milia e nou cēts anys. E aq̄
 sta es la comuna opinio dels sãctes
 doctors de sancta mare egliseia. ço
 es q̄ es ari còdiu sanct eusebi e oroz
 si. ¶ La sisena edat del mon es del
 aduenimēt de iesu christ fins ala fi
 del mon. ço es fins al dia del grã iu
 dici. ¶ La setena edat del mon dur
 rara dela fi del mon fins a eternals
 mēt in secula seculorū. ¶ E plo que
 es dit per Egidi en lo test: ço es a sa
 ber: q̄ los homens de pfeta edat son
 en lo mig: se enten dels homēs: qui
 son en la edat de iuuentut damunt
 dita cò aq̄sta sia la edat perfecta.

**Capitol. v. quines son les cu
 stumes dels nobles. E com
 se deuēbauer los reys e pri**

ceps vers aq̄lles.

Segons la present obra
 podem dir quatre custu
 mes dels nobles loables
 La primera que son ma
 gnims. La segona ma
 gnificha. La terça docils e idustrio
 sos. La quarta graciosos en la con
 uersacio. ¶ La p̄mera custuma loa
 ble dels nobles es: que son magna
 nims. E prouas ari. Lar nobleia se
 gons vol lo philosoph en lo primer
 e segon dela rhetorica: es virtut de
 linatge. Lar p̄ço alguns son dits no
 bles: p̄que son exits de noble linat
 ge. E es dit linatge homar: segons
 vollo philosoph: en lo segó dela rhe
 torica: si antigamēt de aq̄ll linatge
 son exits molts sēpors nobles e de
 gran fama. Donchs virtut de linat
 ge lo qual diulo philosoph: q̄ es no
 blefamo es alre sino esser algū linat
 ge en lo qual antigament son stats
 molts senpors e princeps nobles de
 gran fama. Es ver: q̄ per ço com se
 gons comuna opinio dels homēs:
 totes coses son mesuradas ab rique
 sas: mostres siē preu de cascuna cos
 sa. Lar cò alguns son richs: son res
 putats dignes de senporejar: e creu
 hom nobles e dignes d'honor. Per
 que segons comuna opinio dels ho
 mens nobleia no es altra cosa sino
 riques antigues. e los richs de tēps
 antich son stats sēpors en son linat
 ge e nobles e famosos. E lo cor: bla
 nobles exalcat p̄ exēple dels parēts
 ells enten en grās coses e son ma
 gnims. Lar natural es: la obra
 voler semblar al seu factor. Dōchs
 cò los fills sien alguna obra del pa
 re e mare: natural es los semblen.
 Perque los nobles pēcane q̄ en son
 linatge son stats molts qui entenē
 en coses altes e difficults: p̄ semblar
 los delijen fer coses grans. e son ma
 gnims. ¶ La segona custuma loa

bla dels nobles es : que son magnífichs: si les riqueses hi basten. **E** proues ari. Car tant les altres coses equals los fills tostéps on mes nobles quels pares. **E** ari có ja es dit: nobleza segons comuna opinio : es riqueses antigues. **E** lo linatge de algu es maiorment honrat: si antiçgament ha abundat en riqueses. e com tostemps sia necessari dar prícipi: per lo qual los pares de algús començaren a enrequir quant mes hom succeheix per generacio: tant menys es memoria: quels pares siē stats pobres. **E** perço tostemps la nobleza creix. e las riquesas son mes antigas en los fills q̄ en los pares. **E** com nobleza tostemps inclina la voluntat dels nobles: q̄ facen grās cosas: seguey se que los fills dels nobles son magnífichs: e mes quels pares. Car en alguna manera son mes nobles que ells. Perque no solamēt los fills dels nobles son magnífichs: ans se esforçen fer maiors cosas quels pares. **E** perço diu lo philosoph en lo segon dela rhetorica: que los nobles deuen esser magnanims e magnífichs: dient la nobleza los incita tals esser. **E** La terça custuma loabla dels nobles es: q̄ son facilmente adoctrinats e industriosos. Lo que ve per duas raons. La primera es presa de part del nudrimēt del cors. La segona de part dela conuersacio dels altres. **E** prouas ari la primera. Car perque los nobles son nudrits ab gran diligencia guardant lo cors propi: gran rao es haien lo cors ben ordenat e acomplionat. Donchs cō digam que aquells son aptes de pença e enteniment: qui son molles de carn: segons vol lo philosoph en lo segon de anima: los nobles son aptes de pença e son facilmente adoctrinats e de bona industria. p̄que han mola

la carne bona complexio. **E** La segona rao perque los nobles son facilmente adoctrinats e industriosos es presa dela part dela conuersacio dels altres. **E** prouas ari. Car perço có los nobles han molts quals guarden e pençen en los fets: ells son incitats: que sien vers imaginatius: cerquant suptilment que deuen fer p̄que les sues obres que molts miran no sien reprehensibles. **E** per lo diligent pençamēt de les obres q̄ han a fer: son facilmente adoctrinats e industriosos e suptils. **E** mostra esser manifest: quant deu hom hauer en oy los lagoters qui loē tots los afers dels altres. Car có los nobles no son repreneus: ans p̄ lagoters les cosas males los son loades: son dispuestos a ignorar se: seguir la voluntat e no la rao. Donchs los nobles maiorment son fets adoctrinables suptils e industriosos si ells temen fer cosas reprehensibles p̄cament diligentment q̄ deuen fer. **E** La quarta custuma loabla dels nobles es: que son graciosos en la conuersacio. **E** prouas ari. Car perque en la cort dels nobles segós lo demes es acustumat conuersar molta gent: per la qual conuersacio son fets graciosos. Car ari có los homens rustechos p̄que viuen quasi solitariis: son fets grossers e saluatge: ari los nobles viuint segós vida sociabla son fets affables e graciosos en la conuersacio. **E** Mas com se deuen hauer los reps e prínceps vers aquestas custumas: las quals poden esser loablas sufficientment es dit per las raons daintunt ditas. Car hauein dit en lo tractat delas virtutes: que los Reys e prínceps deue esser magnanims magnífichs e prudent legerament adoctrinats e graciosos en la conuersacio. **E** Q̄st quals custumas dels nobles son loablas: esta a veure q̄s

son vituperables. ¶ Lo philosoph en lo segon de rhetorica: recita duas custumas vitupablas dels nobles. La primera q̄ son desijosos de honoz. La segona mēyspreadors dels pares. ¶ Primeramēt ells son maça desijosos de honoz. e aço p̄que es cosa natural a cascu aiustar al q̄ poss seix. perço aquells qui comēçan a enriquir volen esser fets mes richs e los honrats volen mes honoz.

Dōchs los nobles p̄que per linatge son honrats: volen aiustar a aço q̄ hā essent fets mes honrats. paque sia rao son maça desijosos de honoz ¶ Segonament los nobles son ergullosos e menyspreadors dels pares. La segons lo mes los homēs reputan simatixos maiors quels pares. lo q̄ se cōdeue p̄que nobleza de lonch tēps es maior q̄ la de poch. p̄ que es mes antiga. Mas esser ergullos e menysprear los pares e maça desijosos de honoz es de mala custuma. La no deuen desijar las honozs ensi: axi cō fan los ergullosos e superbiosos. sino obras dignas de honoz com fan los virtuosos e magnanims. ¶ Los Reys e Princesps dōchs cō no puxen senyorciar naturalmēt sino son bons e virtuosos deuen seguir las bonas custumas dels nobles. go es q̄ siē magnanims magnificos prudēts facilmēt adocribables e graciosos en la cōuertacio

Capitol. vi. quinas son las custumas dels richs. e com se deuē bauer los reys e prínceps vers aquellas.

Recita lo philosoph en lo segon dela rhetorica. v. custūas malas dels richs dient son ergullosos iniuriosos molles e intēperats iactadors e menyspreadors e

reputants se dignes de senyorciar. ¶ Primeramēt los richs son ergullosos. La segons diu lo philosoph los richs hanēt riquesas creen poss seir tots bens. E es dit en lo segon de rhetorica: q̄ riquesas son algun p̄ciu e dignitat delas altrás cosas. e es comuna opinio dels populars q̄ total cosas son mesuradas ab moneda e cōpradas ab diners. perque a q̄lls qui han diners: pençan haueir tots los bens. La creē: la pecunia sia dignitat e p̄ciu de todas cosas. E son fets ergullosos creen esser mes excellēts q̄ los altres. ¶ Segonamēt los richs son iniuriosos. car p̄ix ells son ergullosos: e volē esser mes excellēts q̄ los altres creen esser mes excellēts cō fan alguna iniuria als altres son fets iniuriosos. E volent esser superiors als altres p̄que semblen mes excellēts: son moguts a fer iniurias. ¶ Terciamēt los richs son molles e intēperats. e vells dels delits de viure. La son acostumats viure tant delicadament: q̄ no poden sostenir algun treball. E p̄ço tantost q̄ son passionats: caen e son fets seguidors de passios. La son tāt acostumats viure delicadament e sens tristoz: q̄ no son forts ne tēperats sino femis nils molles e seguidors de passios. ¶ Quartament los richs son iactadors menyspreāt los altres. La segons declara lo philosoph en lo segon dela rhetorica ells hā occasio esser tals. perço cō los sauis hā fretura dels bens dels richs. e p̄ço los richs en sa pença se exalçan menyspreāt los sauis creen los son supiors p̄que freturā de los bēs. E lo philosoph en lo segō de rhetorica recita q̄ fō demanat a vna dona: si seria mil loz esser fet rich q̄ saui. respos q̄ mes vehia anar los sauis a las portas dls richs q̄ los richs alas dls sauis.

Donchs pque las riqueſas ſon mics
de ſenſible: ſon reputadas de molt
excellēt e gran per las gentz vul
gars. qui no concirent ſino los bēs
ſenſibles: prepoſan las riqueſas a
tots los altres bens. ¶ Quintamēt
los richs ſe reputā dignes de ſenpo
reiar. Car ſegons diu lo philoſoph
ells creē hauer alſo pque algu es di
gne de ſenpozeiar: pque creen que
las riqueſas ſien dignes de ſenpoze
iar. Car ſemblals las riqueſas ſon
tant gran be: que tot hom qui abun
da de aqueſt be: es digne de ſenpoze
iar. Donchs totas aqueſtas malas
cuſtumas cōuenen als richs: pque
ſon enganats vers las riqtas creēt
ſien maior be que no ſon. ¶ Deuen
dōchs los reys e princeps eſquiuar
aqueſtas malas cuſtumas: ne ſi abū
dan en riqueſas: nos denen exalçar
creēt per ellas ſon dignes de ſenpo
reiar. Car dignitat de ſerozia prin
cipalinēt es en las virtuts e en pru
dencia. que ſon bens interiores q̄ no
en riqueſas que ſon exteriores. Pero
ſi las riqtas ſon ordenadas a obras
virtuoſas ellas ſerueren a noſtra fe
licitat. e ſon instrumēt: per los q̄ls
la podem aconseguir. e ſerueiren a
alguna claredat de ella. Mas ſi ſon
ordenadas a iactācia iniuria intē
perancia e alas otras obras vicioſ
tas: fan mics a hom infelīz q̄ felīz.
Donchs aquell es digne de ſenpoze
iar: qui es bo e prudent. eno ſi abū
da en riqueſas ſolamēt. Perque los
reys e princeps ſon indignes de ſen
pozeiar: ſino eſquiuan las cuſtumas
malas dels rich. e ſino ordenan las
riqueſas a be e a obras virtuoſas.
¶ Diſt quinias ſon las malas cuſtu
mas dels richs: e que los reys e pri
nceps las deuen eſquiuar: reſta a ven
re q̄ls ſon las bonas. Lo philoſoph
en lo ſegon dela rhetorica diu: que
los richs ſolamēt han vna cuſtu

nia bona. ço es a ſaber que ſe hā be
vers las coſas diuinas. Car perço
com ſe moſtra que las riqueſas ſon
bens de fortunat: que industria hu
mana no baſta a algu eſſer fet rich.
perque veem que alguns de maior
industria menys ſon fets richs. E p
que ari es lo guany delas riqueſas:
ſegons es dit en lo ſegon dela rheto
rica: deu eſſer attribuit a ordinacio
diuina. mes que a industria huma
na. Donchs los richs ſe deuē hauer
be vers coſas diuinas. E es dit en
lo ſegon dela rhetorica: que vna no
bla cuſtuma han los richs. ço es
que ſe hā be vers las coſas diuinas.
creent poſſeir las riqueſas en algu
na manera per ordinacio diuina.
Mas al q̄ dānūt es dit: deu eſſer cō
ſiderat diligentmēt: que qualſenol
bens que poſſeiscam: mes los deuē
imputar ala ordinacio e prouidē
cia diuina q̄ ala propria industria.
Lo que ſi be guardauen los richs:
fariē coſas magnificas vers las co
ſas diuinas. Ne ſeria dar dōs a deu:
ſino tomar li: lo que han pres dell.
Tāt mes los reys e princeps deuē
hauer aqueſta bona cuſtuma hauēt
ſe be vers las coſas diuinas quāt de
mes coſas hā a dar rao dānūt deu.
Capitol. vij. quinias ſon las
cuſtumas dels poderoſos. e
com ſe deuē hauer los reys
e princeps vers aquellas.
Nobleſa: riqueſa: e poten
cia civil: ſon cōpradas
entre los bēs exteriores.
po no ſon vn mateix be.
Car alguns ſon nobles: p
que ſon erits de hōrat linatge. e no
ſon richs. Altres ſon richs: q̄ no ſon
nobles. pque no ſon erits de honrat
linatge. mas ſō enriqueits de poch
tēps. E diſſerē ſon noble rich: e poi

deros. **E** aquell es poderos: qui ha molta gent sots sa senyoria. **E** com veiam molts nobles: qui no son poderosos ne han senyoria esser noble e poderos no es vna cosa. **E** molts abunden en or argent camps. e fallan en potencia civil. perque esser ríche e poderos no es vna mateixa cosa. ¶ **Q**uist en los capitols prececdents quinas son las custumas dels nobles e dels ríchs: restan a veure las dels poderosos. Los poderosos segons lo philosoph en lo segon de rhetorica: de tot han millors custumas que los ríchs. **E** recita tres que son superiors a las dels ríchs: diët son mes virtuosos e bona que los ríchs: e mes tēperats: e menys iniuriosos. ¶ **P**rimera ment los poderosos son mes virtuosos: e bons que los ríchs. **E** ar segon diu lo philosoph: son mes forçats a entendre en las cosas: que son vers senyoria. **E** ar lo qui es en senyoria: perque es psona comuna e publica e a la qual molts miran: ha vergonya de fumar se de tot del mig: e de no fer obras virtuosas. Dòchs la senyoria en alguna manera indueix hom abūdat e a virtut. per la qual rao los poderosos son mes virtuosos e bons que los ríchs. perque son forçats a entēdre en las obras dela senyoria: las quals deue esser bonas e virtuosas. ¶ **S**egona ment los poderosos son mes temperats que los ríchs. **E** ar cō alguns dona a exercici: es mes luyrat de ociositat. **E** com se dona a vna obra: es luyrat de altra. Per que si los ríchs no abundan en poder civil: e no son entencs a obra de iusticia: ells son ociosos: e facilment entenc a obras luxuriosas: e son intemperats. Mas los poderosos perquels es necessari entendre als negocis exteriors son luyrats de entendre a delectaciōs sensibles

e son fets mes tēperats quels ríchs. ¶ **T**ercera ment los poderosos son menys iniuriosos que los ríchs. **E** perço es scrit en lo segon dela rhetorica: que si los poderosos fan iniuria: no la fan en cosas pocas: sino en grans. **E** ar los poderosos pque son en senyoria: e estant en grā loch digne de honor no van sino en grās cosas. e perço si fan iniuria: no la fan en cosas pocas. **E** ar ans no ofendrien los altres q fer poca offensa. Per la qual rao los poderosos son menys iniuriosos q los ríchs p que no curan fer a cascū iniuria si no en grans cosas. ¶ **L**as custumas dòchs dels ríchs son pijors que las dels poderosos e dels nobles. **E** perço si las riquesas no son acōpanyadas ab senyoria e nobleza: segons lo mes fan lome infelix mes que felix. **E** ar aquell qui es rích: e no es en senyoria ne es noble: segons lo mes es intemperat e insensat felix. **E** ar si lo rích no es noble: e no es exit de linatge antich e honorat ans es rích de poch temps: es dit felix insensat perque no sabra vsar delas riquesas que son instruments a felicitat. **E** es be dit felix insensat: perque no sap portar degudamēt en riquesas que son bens de fortuna. **E** perço es dit en lo segon dela rhetorica: q esser en ríquit de poch tēps es ignorancia de riquesas. **E** ar aquells qui en poch tēps son fets ríchs: no son instruits com vsen delas riquesas. Donchs be es dit: que nobleza deu esser aiustada a riquesas. car lo rích si es noble perque sos pares foren ríchs: millor se sabra portar en las riquesas. e per ellas no fera fet erugullos. **E** ar los bens sensibles mostran esser de tot contraris a sciencia e ha virtuts. perque tals bens ans q sien haguts: son reputats majors: que no son e haguts son repu-

tats vils. E las sciências e virtuts se han per manera cõtraria. Car ans q̄ sien hagudas: no son extimadas tant grans: cõ apres que son obtengudas. Car aq̄ll qui comença tastar la dolçoz delas virtuts e sciencias tantost percepson maiors bens: q̄ no pençaua. Donchs los bens sensibles cõ es son haguts: tant menys son extimats. ¶ E com aquells qui son rics de molt temps: hagen hagut mes riquesas: e las hagen mes acostumadas: que los qui son en riquesas de poch: ells no las extiman tãt: ne per ellas son axi fets erugullosos com los qui nouamēt las han obtengudas. Dõchs perque algu no sia insensat felix: e no sapia portar bonas fortunas es necessari nobleza acompanye a riquesas. car lo rich noble de antich temps en totes cosas se sap portar millor que lo rustech enriquit de poch temps. Perque es be dit: que perço que lo rich no sia insensat felix es necessari sia noble. Perque no sia intemperat: deu esser poderos. Car segons damunt es dit: los poderosos son temperats. ¶ Dõchs los reys e prínceps perque segons lo mes abundan en aquesta tres bens exteriors: ço es riquesa nobleza e potencia: deuē esser instruits e temperats. E per nobleza ço com los nobles antigament han abudat en riquesas sabran portar las fortunas: e hauey se be vers las riquesas. E p potēcia los es necessari entendre en diuersos negocis. per los quals son luyats de delectacions carnals. e son induits a esser temperats. ¶ En aquesta manera donchs deu sentir e tractar delas costumadas dels homens. Car los iouens vells e de perfecta edat poderosos nobles rics tals costumadas han: com hauey dit. Ho que tots sien tals: ne que sia neces-

sari tals esser. mas segons lo mes son tals com damunt hauey dit. E los iouens ne los vells no sien indignats si dells hauey recitat algunas malas costumadas. puix per aço no posam en ells necessitat: que no puguen esquinar totes las malas costumadas e seguir orde de rao. Ne los nobles e los rics per lo semblat. puix de necessitat no son tals. sino que per alguna inclinacio natural son mes disposats tals esser. ¶ Recitadas las costumadas loables e vituperables segons diuersas edats e flaments tots los homens deuen seguir las loables e esquinar las vituperables. E tant mes ho deuen fer los reys e prínceps: quant mes son en mes alt stat. Car segons damunt es dit: ells deuen esser exemple de viure. perque qualseuol cosa de lahor sia en las costumadas de cadscun: tot deu esser trobat en ells: mes amplament e perfecta.

Aci acaba lo primer libre. e comença la primera part del segon. hon sera tractat del regiment de casa. E comença primer las rubricas dels capitols. qui son. xiiij.

¶ Que natural es al home viure en companyia. E que los reys e prínceps deuen diligentment guardar aço. c. j.

¶ Que en alguna manera comunitat de casa ha similitud a las otras comunitats. E com es necessari en la vida humana. c. ij.

¶ Que comunitat de casa en alguna manera es primera comunitat. e q̄ es natural. e que los reys e prínceps e tots los ciutadans no ho deuen ignorar. c. iij.

¶ Quina es la comunitat de casa. e que de moltes persones es necessari sia la casa. c. iij.

¶ Que es necessari: en la casa sien al menys duas comunitats e q̄ deuen esser de tres maneres de p̄sones. c. v

¶ Que en casa p̄feta deuē esser tres comunitats: e quatre maneres de persones e tres regimēt̄s. E que es necessari partir aq̄st segon libze en tres parts. c. vi.

¶ Que home naturalmēt̄ es aial cō iugable. E q̄ aq̄lls qui no volē esser aiustats per matrimoni: mo viuē cō a homens: sino com a besties: o cō a deus. c. vij.

¶ Que tots los ciutadans e maioz mēt̄ los reys e p̄nceps se deuē a les mullers idiuifiblamēt̄ aderir. c. viij

¶ Que tots los ciutadans e maioz ment los reys e p̄nceps se deuen contentar de vna muller. c. ix.

¶ Que las mullers dels ciutadā̄s e maiozment dels reys e p̄nceps se deuen cōtēt̄ar de vn marit. c. x.

¶ Que tots los ciutadans e maioz ment los reys e p̄nceps no deuen pendre mullers acostadas a ells p̄ molta consanguinitat. c. xi.

¶ Lō deuē pēdre los reys e p̄nceps e tots los ciutadans les mullers oz nades de bens exterior̄s. c. xij.

¶ Que tots los ciutadans e maioz ment los reys e p̄nceps deuen deca maner en les mullers no solament bens exterior̄s ans interior̄s acostats ari al cors cō ala anima. c. xiiij

¶ Que nēgu e maioz mēt̄ los reys e p̄nceps no deu regir les mullers ab lo regimēt̄ que deuen esser regits los fills. c. xiiij

¶ Que tots los ciutadans e maioz ment los reys e p̄nceps no deuen regir les mullers per aq̄ll regimēt̄: q̄ deuē esser regits los seruēt̄s. c. xv

¶ Que deu esser molt esquinable a tots los ciutadans e maioz mēt̄ als

reys e p̄nceps en edat maça ioue vsar d̄ aiustamēt̄ matrimonial. c. xvj

¶ Que en lo tēps fret en lo qual busfen los vēt̄s boreals: ço es de septentrion: deu hom mes entēdre a generacio de fills q̄ no en lo tēps calt. en lo qual busfen los vēt̄s australs de migiozn. c. xvij

¶ Que en les sembres algūes coses sō loables altres vitupables. c. xvij

¶ Per quin regimēt̄ tots los ciutadans e maiozment los reys e p̄nceps deuen regir les mullers. c. xix.

¶ Lom se deuē hauer los ciutadā̄s e maiozment los Reys e p̄nceps vers les mullers. c. xx.

¶ Lō se deuē hauer les dones maridades en lo ornamēt̄ del cors. c. xxi

¶ Que no deuen esser los ciutadā̄s e maioz mēt̄ los reys e p̄nceps maça zelosos de les mullers. c. xxij.

¶ Quin es lo consell de les dones. e que no deu hom vsar de aq̄ll sino en algun cas. c. xxiiij.

¶ En q̄na māera los reys e p̄nceps e tots los ciutadans deuē manifestar los secrets a les mullers. c. xxiiij

Lapitol primer q̄ es natural al home viure en companyia. E q̄ los reys e p̄nceps ho deuen diligentmēt̄ guardar.

Delclarada la materia del primer libze: hon es mostrat en q̄ los reys e p̄nceps deuen posar la sua felicitat: e quals v̄tutes deuē hauer: e quines passios deuē seguir: e q̄nes costumes deuē imitar p̄ les q̄ls q̄tre

cofes sufficientment es hague: com deu cascu simater regir: e quin deu esser en si: resta a dir del regimēt de la familia o d' casa. car no basta los reys e princeps sien bons en si: sino son bons quant als altres sabēt los regir e guardar. Ne basta los reys e princeps sapien regir simateirs: si no saben regir casa ciutat e regne. ¶ En aquest segon libre determinarem del regiment de casa. E com casa e familia es algua comunitat e natural. E si volē determinar de casa: deu esser vist en quina manera home es participatiu e acōpanya ble. Perque deu esser sabut: q̄ lome de quatre coses mes que los altres animals afretura. p̄ les quals p̄ quatre vies podem cercar: que es naturalment comunicariu. La primera es presa de part deles viādes de les quals ha fretura. La segona de part del vestir. La terça dela defensio deles coses contraries: per la q̄l es delliuat dels enemichs. La q̄rta dela disciplina e del parlar: del qual es instruit. Car deu hō hauer p̄ cert: que natura no fa res ociosament. A a q̄lla cosa dōchs q̄ naturalment es feta: son naturals aquelles: sens les quals ella no pot esser be cōseruada. E en va natura faria si les coses naturals en alguna manera no eren cōseruades. Perque cō viure sia a home natural: totes aq̄lles coses que fan a ben viure: e sens les quals alguna cosa no pot bastar en vida: son a home naturals. Entre les altres coses q̄ fan a sufficiencia de vida humana es societat. p̄ que naturalmēt es lome animal sociable. E que societat maior mēt faça a sufficiencia de vida humana: es manifest p̄ les quatre coses damūt nomenades. p̄ les quals se mostra home hauer fretura en altra manera que als altres animals. La prime

ra via per la qual podem mostrar: q̄ lome es naturalment comunicariu es presa dela part deles viādes: de les quals home ha fretura. E puas ari. Car home entre los altres animals ha millor toch e cōplexio e perço entre tots los animals ha necessari vianda artificialment aparellada. Car natura sufficientmēt administra viāda a les besties. ço es a les que no viuē de rapina ouelles bous e altres administra herbes e fruyts. a les quals bastē a nudrimēt sens altre aparell. E a les que viuē de rapina: ço es lops leons e altres tals: administra nudrimēt deles altres besties: que naturalmēt son donades. ¶ Donchs natura en alguna manera dona sufficiencia de vida a totes les besties. Car perq̄ les besties no han complexio ari pura e reduida al mig com lome no han necessari vianda ari pura com ell. E perço les viandes deles besties los basten a vida: segons son aparellades per natura sens altre aparell artificial. Mas lome perque ha la cōplexio mes pura e reduida al mig: ha necessari vianda aparellada artificialment. Lo forment lo qual es nat per natura: ab tot sia sufficient per a les besties: no ho es p̄ als homens: sino es aparellat e depurat. e p̄ ço es molt e fet pa e cuyt perque sia vianda conuenient al home. E p̄ que a totes aq̄stes coses vna persona no pot be bastar: han necessari compaña. p̄ que cascu suppleisca lo defalliment del altre. E a ço ques diu del forment: deu esser en tres deles altres viādes. Car iames lome essent sols no bastara hauer viandes degudes a vida. Dōchs be es dit: que de part dela viāda: q̄ ha uem necessari: lome es naturalmēt sociable. ¶ La segona via que lome es naturalmēt comunicariu: es presa

De part del vestir. **E** prouas ari. car
aricó natura proueix a les besties
sufficientmēt vianda: per semblant
los proueix vestir. **L**ar les besties
e ocells mostren hauer naturalmēt
vestir. ço es lana e ploma. Mas al
home natura no basta en vestir. car
cò lome sia de mes noble còplexio
q̄ les besties pot esser oftes p̄ fredoz
o per destēpe del tēps. Perque cò
un home sol no sia sufficiēt a hauer
vestir necessari a vida sens compa
nyia: segueix sessia sociable. Dōchs
necessari son comunitat de casa e
de carrer ciutat e regne. perque los
homēs sien sufficiēts a simeteixos
a vida. **P**ux totes aq̄tes coses son
necessaries a conseruacio dela vida
del home: natural li es viure en cò
panyia. **L**a terça via que lome es
naturalmēt comunicatiu: es presa
dela defensio deles coses còtraries
E prouas ari. **L**ar natura a algunes
besties p̄ sa defensio ha dat corns.
ço es als bouis brufols ceruos. e als
lops cans ha dat dents: e als leons
e onços ongles. e ales lebrēs e ca
birols leugeria de cors. **L**ar les le
brēs e cabirols sabē: q̄ per altra via
no poden scapar ala mort: sino per
fugra. e perço tātost q̄ senten remoz
fugen. Mas natura al home aricó
al mes excellent de tots los aials:
no li ha dat defensio corns dents e
ungles mas ha li dat ma la qual se
gons lo philosoph en lo terç de ani
ma es instrumēt d̄ tots instrumēt
Lar per la ma podē fabricar tots
instrumenta p̄ a defensio. Per que si
es natural al home desijar còserua
cio de vida: p̄que essent sols no bas
ta a hauer vianda ne vestir ne fabri
car armes per les quals sia defes de
les coses contraries: natural li es
viure en comunitat e sia sociable.
La quarta via que lome es natu
ralment comunicatiu: es presa de

part del parlar. per lo qual som ins
fruits. **E** prouas ari. **L**ar les besties
es sufficientment son inclinades p̄
instinct de natura a les obres:
queis son degudes sens altra instru
cio. aricó la aranya faria be la tela
per instinct natural: encara que ia
mes hagues vist altres aranyes te
xir. **E** les orenelles farien lo nin no
hauer ne vist fer. **E** la cadella per
instinct de natura es instruida: com
se deu hauer en lo par: encara que
iames hagues vist par. Mas la do
na com pareix: no sap cò se deu ha
uer: si p̄ les madrines no es adoctri
nada. Dōchs perque lome no es in
clinat per lo instinct de natura a les
obres d̄gudes: natura ha dat lo par
lar. per q̄ per ell los homens adoctri
nen los vis als altres. **E** p̄que aco
nos pot fer: sino viuim eniamps ab
los altres: es natural al home esser
sociable. **E** lo philosoph en lo p̄zi
mer deles politichs entre les al
tres raons que posa: prouāt q̄ lo ho
me naturalmēt es sociable: maiora
ment se rposa en aquesta rao. diēe
que p̄que la paraula es a altre puix
natura ha dat al home paraula: q̄
no la ha dada a les besties: segueix
se quel home es mes naturalmēt so
ciable q̄ les besties. Donchs puix es
natural al home esser sociable aq̄lls
quino viuen en còpanyia segōs en
lo primer libre hauer tocāt: e per
auant sera manifest: no viuen cò a
homēs. **E** açols ve perque fallen de
condicio humana. e lauozs son qua
si besties. o p̄que son superiors a cò
dicio humana aricó los còtemplat
ius. e lauozs son quasi deus. **L**ar se
gons veritat: los qui no viuen en
semps ab los altres: ve perque son
mals no podent còpostar còpanyia
dels altres e son besties. o p̄que son
tant bons: ques donen a còtemplat
cio. e son quasi diuinals. Dōchs tot

home e maiorment los reys e prin
ceps deuen guardar diligentment:
quant serueix societat a la vida hu
mana. perque sapien ordenar l'ima
geixos e los altres a ben viure.

Blosa de natura.

Natura. Per declaracio que es
natura: deuen notar: segons diu Li
coniens sobre lo segon dels phisichs
natura se pren en dues maneres. co
es natura naturante e natura natu
rada. Natura naturant es deu. e diu
se natura naturant: pque ha creat
totes les coses naturals e vniuersal
ment tot lo mo. Natura naturada
es lo cel ab totes les planetes fi
gnes e steles. ques dien cosos supe
riors: fins als elements. pero algu
de aquests cosos ne elements nos
diu natura: sino en quant han en si
vna virtut o influencia per a produ
ir les coses naturals. les quals son
pedres metalls plantes herbes ani
mals irracionals fins al home ex
ceptada la anima intellectiua. que
es creada segons diu lo cometador
en lo de substantia orbis e totes los
theolechs. E de aqsta natura natu
rada parla lo philosoph en lo segon
dels phisichs dient: q natura es pri
cipi e causa del mouiment e repos
deles coses naturals. Pero lo nostre
cos es la anima lo mou la on vol va
per lo franch arbitre. E aquest mou
uiment diu se voluntari e natural.
Voluntari en quant es drechat a al
tre o a altre loch. E es natural: per
que natura hi concorre. Car totes
les operacions q fan les coses na
turals en quat naturals: pque hi co
corre natura: la qual es en cadaun
cos natural: son naturals. E mes
deu esser entes: perque no restem en
equiuocacio: que natura se pot pen
dre per los principis naturals del
cos natural. que son materia e for

ma. E ari la pren lo philosoph en lo
primer dels phisichs dient: que na
tura se pot entendre p altra o altra
part del copost natural. qui es tota
cosa composta de materia e forma
sota la sfera dela luna. Car lo cel ab
tots los cosos superiors ab tot sia
compost de materia e forma: no es
tal materia ne forma co la dels cos
os naturals inferiors: q son corru
ptibles. e lo cel e cosos superiors
son incorruptibles. E mes deu esser
notat: q en les coses naturals vna
ni ha: que tenen virtut generatiua:
altres no. aquelles tenen virtut ge
neratiua q poden engenrar son sem
blant. com son animals plantes e
herbes. Les que no tenen virtut ge
neratiua so pedres e metalls e atra
ments. Don se conclou q natura es
ari en los cosos inferiors com en
los superiors. En los inferiors es
ab virtut generatiua faent los pro
dur son semblat. En los superiors
ab vna influencia q concorre ala ge
neratio deles coses naturals: sens
la qual no generari. Car diu lo phi
losoph en lo segon dels phisichs: q
lo sol e lome engenren lome. E per
lo semblat cascuna cosa ab la ifluen
cia del sol e dels altres cosos supe
riors engenren.

Blosa de Complexio.

Complexio. Diu auicenna en la
primera doctrina del primer libre:
que complexio es qualitat: entenent
ho a dir dela proporcio deles qua
tre qualitats dels elements. co es
calda: humida: freds e secca. les q
s si son ari mesurades: que la vna so
brepuie al altra: fan perfecta cople
rio. E en tal cas lo cos seria incor
ruptible. e tal complexio no es sino
en los cosos glorificats. E segons
sanct Dionis en la epistola a Polix
carpo gran sacerdot e alguns dos

etors tal cõplexio fon en lo cors de
 Jezu christ dient era cors eucraton
 lo qual ab violẽcia pot morir: mas
 per natura no. nes pot corrompre
 desque es mort. Pero dels nostres
 corsos nẽgu es ne sera ari cõplexio
 nat fins apres la resurreccio. Es ver
 que aq̃lles qui se acosten mes: e esta
 igualtat de cõplexio: son millor cõ
 plexionats. E d tots los corsos ani
 mats los qui tenen la cõplexio mes
 equal son los humans. E per ço diu
 lo Egidí: que los homẽs han necess
 fari les viandes mes pures que los
 altres animals. Car segons la puri
 tat del q̃ reb la viada: deu esser ella.
 perque mes facilment la digere sca
 cõuertit la a si. lo q̃ no podia ari fer
 si era grossa. e tãt grossa podia esser
 que nunca la digeriria. E aquesta
 es la causa: que alguns moren de
 tals viandes.

Blosa de Instinct.

Instinct. No es altra cosa instinct
 de natura sino inclinacio en les co
 ses naturals ari cõ lo foch a cremar
 e la pedra a deuallar e los animals
 e ocells a engenrar e proueir se de
 les coses necessaries a vida e fugir
 les nociues. com la fo: miga apple
 gar los grana: les besties fer la via
 del cora: quant senten deu ploure.
 Es ver que en los homẽs sens aq̃
 sta inclinacio es raho. la qual ab lo
 franch arbitre se forcia les inclina
 cions naturals. e mes perfectamẽt
 obra en les coses naturals. per on se
 mostra esser falsa la opinio de aq̃lles
 qui volgueren dir esser prudencia
 en los animals irracionals. com di
 ga lo philosoph en lo sise de les ethi
 ques: que prudencia es dicta rao de
 les coses agibles. E cõ instinct no
 sia rao sino inclinacio: seguey se esser
 fals: q̃ en los animals irracionals
 sia prudencia.

Capitol. ij. cõ se ha comuni
 tat de casa a les altres comu
 nitats. e com es necessaria a
 la vida humana.

Agu per vettura dupta
 ria dient: ignora los ter
 mens de les sciencies. p
 ço cõ aq̃lla comunitat p
 la qual bastam amenjar
 e a vestir e a les altres coses necessa
 ries ala vida: no sembla sia comu
 nitat de casa sino de ciutat. car segõs
 lo philosoph en lo primer de les pol
 litiques: comunitat de casa no es
 sufficient a tota la vida. E pço son
 trobada ciutat perque aq̃lles coses
 q̃ son necessaries a la vida: q̃ no po
 den esser trobades en vna casa: fos
 sen trobades en vn carrer o en altra
 part dela ciutat. Dõchs ciutat si es
 dictamẽt ordenada: deu haver les
 coses necessaries a tota la vida: seg
 gons en lo terç libre mes cõplida
 mẽt sera mostrat. E si determenar
 de comunitat de ciutadans no per
 tany a aq̃st libre: en lo qual se tracta
 del regiment dela casa: sino en lo
 terç: en lo qual sera tractat del regi
 ment dela ciutat: sembla q̃ haiam
 passat los termens de aq̃sta art: des
 termenant en lo capitol pcedent al
 gunes coses: q̃ son de comunitat de
 ciutat. Mas si diligentmẽt guardã
 cõ se ha comunitat de casa a les al
 tres comunitats: cõ cascuna comu
 nitat ha en si comunitat de casa: ne
 pot esser ciutat ne carrer sino es ca
 sa: e si alguna comunitat es necessa
 ria en vida humana: comunitat de
 casa hi es necessaria. e en lo capitol
 pcedent hauẽ determenat de cõ
 panpia humana mostrant es neces
 saria a nostra vida: pque manifestamẽt
 es mostrat: que comunitat de
 casa es necessaria: com tota altra

comunitat presupose aqlla. ¶ Deu
 dõchs esser entes: q si lo philosoph
 pensam diligèment: se mostrara q
 son qtre comunitats. ço es v casa:
 carrer ciutat e regne. Car axicõ de
 moltes perones es feta casa: axi de
 moltes cases es fet carrer. ò molts
 carrers ciutat. e de moltes ciutats
 regne. Axicõ les psones singulars
 son parts de casa: axi les cases son
 parts de carrer ò ciutat e regne. no
 per vna mateixa manera mas son
 parts de carrers sès altre mig. Car
 carrer es ordenat a cases sens al
 tre mig. Mas les cases son part de
 ciutat e de regne. per ço cõ elles or
 denant carrer cõsequèntmèt podè
 edificar ciutat e regne. En aquesta
 manera donchs comunitat de ca
 sa se ha ales altres comunitats. car
 totes les altres la presuposen: e en
 alguna manera es part de totes el
 les. Car natural principi de ciutat
 segõs lo philosoph en lo primer de
 les polítiques. es en aqsta manera.
 Primer son feta alguna casa: e mul
 tiplicant los fills p la multitudo no
 podent habitar en aqlla: edificaren
 cases acostades a ella. En aqsta ma
 nera de moltes cases son fet carrer
 E p ço es dit en lo primer de les po
 lítiques: q carrer es vnat ò cases
 e de moltes casats. los quals alguns
 apellen infants nudrits de vna let
 o de vn temps. Donchs natural co
 menç de carrer es vnat de cases.
 les quals fan multiut de nudrits
 de vna let o de vn tẽps. Car segons
 damut es tocat multiplicat los nu
 drits de vna let o de vn tẽps: ço es
 los fills dels fills e nebots. com no
 poguessen habitar en vna casa: fo
 ren forçats fer moltes cases e edifi
 car vn carrer. e multiplicant mes:
 son fets molts carrers: e per conse
 guent ciutat. E multiplicant viles
 e ciutats es fet regne. E si en altra

manera pot esser generacio de car
 rer ciutat e regne: q no sia per mul
 tiplicacio de nudrits de vna let o ò
 vn tẽps: per auãt mes cõplidamèt
 sera mostrat. a present basta sia dir:
 que aqsta generacio es molt natu
 ral. per que ve per generacio: que es
 obra de natura. Pero com se vulla
 ques faga carrer ciutat o regne: to
 stemps comunitat de casa es part
 de totes: e en alguna manera les al
 tres la presuposen. ¶ Qvist cõ se ha
 comunitat de casa a les altres co
 munitats: fàcilment es manifest: q
 aquesta comunitat es necessaria a
 la vida humana. Car pux totes les
 altres comunitats presuposen cas
 sa: si alguna comunitat es neces
 saria a suficiencia de vida: es neces
 saria comunitat de casa. Los reys
 dõchs e prínceps dels quals es offi
 ci endreçar los altres a ben viure:
 no deuẽ ignorar: cõ casa carrer ciu
 tat regne seruen a suficiencia de
 humana vida.

Capítol. iij. que comunitat
 de casa es en alguna mane
 ra primera comunitat e na
 tural. E que los reys e prin
 ceps e tots los ciutadas no
 ho deuẽ ignorar.

D Erque no equivoquem
 cõ parlam de casa: deu
 esser entes: que casa pot
 dir lo edifici: e la famia
 lia. Axicõ ciutat alguna
 vegada es entesa per los edificis e
 lo espay que pren. altra per la gent:
 q hi habita. Car algunes vegades e
 molt souent diem tal ciutat ha fet
 a ço: lo que no se entenes diu p los
 edificis. sino per los quey habiten:
 per lo semblat es costumã dir: la cas
 sa nostra ha fet a ço: lo que no se en

ten dels edificis: sino dels antecessors. Perque ariçò comunicació de ciutadans es appellada ciutat: ari comunicació de psones que habitè en vna casa pot esser dita casa. E la casa la qual principalment es entesa en lo negoci moral: no es lo edifici: sino la comunicació de les psones domestiques. Car lo philosoph moral ariçò lo yconomich deu determinar des edificis de les cases. p que vniuersalinèt e plana deu mostrar: quels homès deuen hauer de grans habitacions segons son poder. E no deuen determinar de casa segons q̄ diu edifici: sino de casa segons q̄ diu comunitat de psones. Ariçò se esguarda al polítich determinar del orde de cases e de constructio de carrer e de edificació de ciutat: segons aq̄tes son ordenades a comunitat e policia de ciutadans. Perque entenem determinar d casa. la qual es comunitat de psones domestiques. cò es primera comunitat. Mas deu hom notar q̄ aquest vocable primer pot esser partit en moltes maneres. Car es primer en obra. e primer en intencio. E es primer en via de generació e de tēps e primer en via de pfectio e de cōpliment. ¶ Que sia primer en obra e primer en intencio: ariçò pua. Car lo que es ordenat a la fi: preceix la fi en obra e en exequucio. Mas la fi preceix en intencio del qui obra. Car aq̄ll qui obra: principalmēt en ten la fi. Es ver: q̄ perço cò no pot hauer la fi: sino p lo que es ordenat a la fi: la manera dela exequucio e obra es cōrraria a la intencio e voluntat. Car entenem e volent: lo que es ordenat a la fi entenem e volent la fi. Mas en obra exequucio es per lo cōrrari. Car per la obra aconseguim la fi: obrāt lo que es ordenat a la fi. e ab tot sien derrer es en intē

cio e voluntat: elles son primeres en execucio e obra. Car si la fi era primer obrada: a cōseguida la fi cessaria la obra del q̄ es ordenat a la fi. ¶ Vna manera de partir prioritat es aq̄sta. Car alguna cosa es primera en intencio e voluntat. altra en exequucio e obra. Mas altra manera de partir prioritat pot esser. car alguna prioritat es en via de generació e de tēps. altra en via de pfectio e cōplimēt. Ariçò esser infant es primer p generació e temps que esser home pfect. car primer en tēps algu es engenat e fet infant: q̄ no es home pfect. E home pfect es primer q̄ infant en pfectio e cōplimēt. Car vs de raho e les altres coses q̄ son ordenades a pfectio humana: mes cōplidamēt e pfecta son en lo me que en lo infant. ¶ En aq̄sta manera partides les prioritats facilment es manifest: cò se ha comunitat de casa a les altres comunitats car en exequucio e en obra casa preceix a carrer ciutat e regne. Mas en intencio: e voluntat les altres comunitats precebeixen a comunitat de casa. E en via de generació e de temps comunitat de casa: precebeix les altres. Mas en pfectio e compliment les altres preceixen a ella. Car comunitat de casa es cōparada en dues maneres a les altres comunitats. Primeramēt per q̄ en esguart de les altres es impfeta. e totes les altres son mes pfectes q̄ ella. Car tota altra comunitat en clou comunitat de casa: e li aiusta alguna cosa. p que totes les altres son mes pfectes q̄ ella. Dōcha comunitat d casa se ha a les altres comunitats ariçò la cosa impfeta a la pfecta o cò la part al tot. ¶ Segonamēt comunitat de casa se ha a les altres ariçò lo qui ordenat es a la fi: se ha a la fi. Car casa es ordenada a car

rer ciutat e regne axicó a fi. Car ca
sa es pa carrer, carrer pa ciutat, ciu
tat pa regne. Per la qual rao comu
nitat de carrer es fi de comunitat
de casa, e comunitat de ciutat es fi
de comunitat de carrer, e comuni
tat d regne es fi de totes les altres
Donchs có la cosa impfeta en via
de generacio e de tēps preecfca a
la pfeta: mas la pfeta en via de pfe
cio e cóplimēt preecfca ala impfe
ta: es be dit q comunitat de casa fa
ceceix a les altres en tēps e genera
cio, e les altres preeceixen a ella en
pfecio e cópliment. E pço lo philo
soph en lo primer deles politiqs có
parant ciutat a carrer e a casa diu:
q comunitat de ciutat es primera
comunitat, lo q no deu esser entes
de prioritat de generacio e temps.
Ló ell mateix diga: q ciutat pceceix
de multiplicacio de carrers: axicó
carrer pceceix de multiplicacio
de cases. Perque lo parlar del phi
losoph deu esser entes de prioritat
de perfecio e compliment. E perço
com comunitat de casa se ha ales
altres no solamēt có la impfeta a p
feta: ans axicó la cosa ordenada a
la fi se ha ala fi. ¶ Casa en esguart
deles altres comunitats no sola
ment es primera en tēps e darrera
en pfecio: axicó la cosa iperfecta ala
perfecta: ans encara es primera en
obra e darrera en intēcio, perço có
lo q es ordenat ala fi: en aqsta ma
nera se ha ala fi. Car no solamēt lo
princeps faedor dela ley, ans en
cara cascu ciutada deu entendre lo
be dela ciutat e regne primer q lo
dela ppria casa: segons en lo terclí
bre mes larch sera declarat. ¶ Qst
có comunitat de casa en algua ma
nera pceceix ales altres comunitats
facilment pot esser vist: có aqsta co
munitat es natural. Car có natura
no pñupposa, art ans art presup

posa natura: tot ço q es presuposat
p natura: no sera ppriament artifi
cial: ans es necessari aqlla obra se
gons tales: sia natural. Perq si ho
me naturalmēt es animal sociable
có tosa comunitat presuppose col
munitat de casa: necessari es q la co
munitat de casa sia natural. Dóchs
los reys e princeps deuen saber re
gir la cópanya e la casa no solamēt
en quant son sociables e politichs.
Car en aqsta mãera saber governar
casa pertany a tots lls ciutadans:
mas specialmēt als reys e pñiceps,
pque axicó regne e ciutat presuppo
san casa: axi regiment de regne e de
ciutat presupposen conceixēca de re
giment de casa dela ppria psona.
Car iames algu es fet digne de re
gir ciutat e regne: sino sap sūmetreix
e la familia degudamēt regir. Per
que si specialmēt los reys e pñiceps
deuē regir ciutats e regnes: special
ment deuen saber regir la casa pro
pria. E que coneguen la comunitat
de casa es en alguna manera natu
ral. E com aqsta comunitat se ha a
ciutat e regne: segós es declarat en
lo precedent capitol, car paço serā
endregats en lo regimēt de ciutat
e regne. E deu hom notar diligent
ment: q ab tot en alguna manera
special e excellēt los reys e pñiceps
deuen entēdre en lo be del regne: pe
ro cascu ciutada e habitador dela
ciutat deu entēdre a aqst be. Car be
del regne es be d tots los ciutadā
e de tots los habitants de aquell.
Donchs pque cascu deu studiar que
sia digne de regir e senporeiar e per
que tots los ciutadā deuen entēdre
en lo be del regne: cascu ciutada
deu saber regir la sua casa, no sola
ment en quat de aquest regimēt ve
be propria: ans en quant es ordenat
al be comu de ciutat e regne.

Blosa de Art.

¶ Art. Per declaracio q̄ es art: de uem notar: q̄ segons lo philosoph: en lo noue dela methaphisica dues maneres hauem de accio. vna transitua. altra immanent. ¶ Accio trāsitua es aq̄lla: per la qual lo obrāt deixa forma del q̄ obra. axicō lo fustier la taula. e p lo semblant de qual se uol cosa feta cozpozalmēt. Accio immanent es aq̄lla p la qual lo obrāt no deixa fora si lo q̄ fa. cō es studiāre e entēdre e vniuersalment totes les operacions del entenimēt. e de la voluntat. q̄ no ixen en obra exterior. ¶ L art es de les coses que s̄ ab la accio trāsitua. les quals se diu en factibles. e p̄ q̄o diu lo philosoph en lo sise libre de les ethiques de art que art es dita rao de les coses factibles. e les coses q̄s fan ab la accio immanent: se dien agibles. e de aq̄stes es prudencia. ¶ Ar segōs lo philosoph en lo sise de les ethiques: prudencia es dita rao de les coses agibles. E de aci se mostra: en q̄ disteixen prudēcia e art. ¶ Ar art es de les coses factibles. e prudencia de les agibles. E p̄ que prudēcia e sciēcia son de coses agibles: pozia esser arguit son vna cosa. lo q̄ es fals. car de coses agibles ni ha en dues maneres. vnes immutables e eternes. e de aq̄stes es sciencia segōs lo philosoph en lo primer dels posteriors axicō lo foc h esser calt e laigua freda e per lo semblāt de totes les coses immutables. altres coses agibles son mutables. e de aq̄stes es prudēcia. segons lo philosoph en lo sise de les ethiques. axicō si alga p̄posa en si fer alguna cosa en vna manera: e apris la muda en altra. o saber be p̄ueir en les coses necessaries p la vida cideuenido: a. De q̄ se conclou prudēcia esser de les coses mutables

Capitol. iiii. quina es la comunitat de la casa. e q̄ es necessari hi haia moltes p̄sones

¶ Er lo capitol precedēt algun tant es declarat: quina es la comunitat de casa. ¶ Ar es mostrat q̄ home naturalmēt es animal domestic. e q̄ comunitat de casa algun tāt es natural. Mas per que no es sufficiēt mēt mostrat: quina es aq̄sta comunitat: entenem a dir algunes coses de comunitat de casa. E deu hom notar: q̄ lo philosoph en lo primer de les politiques diu: q̄ casa es comunitat segons natura cōstituida a tots jorns. De aq̄ q̄st parlar es declarada algua part en lo capitol p̄cedēt. altra resta a declarar. ¶ Ar q̄ casa sia comunitat segons natura: planament es puat. Per auant on seran partides totes les parts de la casa: mes clarament sera mostrat e sera prouat: q̄ cascu na part es natural: resta a declarar: en quina manera comunitat de casa es cōstituida a tot dia. a declaracio de la qual cosa deu hō guardar: q̄ les obrēs humanes e aq̄lles q̄ son necessaries a sufficiēcia de vida: a les quals es ordenada comunitat humana: segōs diu lo philosoph en lo primer de les politiques: algunes son diurnes: axicō aquelles q̄ son necessaries a tot dia. coes menjar beure e altres sustentaments e scrucis cozpozals: los quals son necessaris tots dies. ¶ Altres son no diurnes. les quals no hauem necessari a tot dia: axicō cōprar e vendre. ¶ Ar si algun stāt en alguna casa tots jorns hauien necessari a sufficiēcia de vida cōprar e vendre: mostrar sia esser per defallimēt de casa. ¶ Ar nos mostraria: se haquesien cō habitadors e ciutadans sino cō a pelegrins si a

sufficiencia de vida tot dia haurien necessari còprar e vendre. Donchs communitat de casa fon feta p aquelles cofes: q̄ tot iorns haurien fretura. **E**s ver q̄ per ço cò en vna casa no fon trobades totes les cofes necessaries a vida no basta comunitat de casa. ans es necessari comunitat de carrer. **E** ar cò carrer sia ordenat de moltes cases: ço q̄ no es trobat en vna: es trobat en altra. Perque diu lo philosoph en lo primer deles politiques: q̄ a picò comunitat de casa es còstituida a obres de tot dia: axi comunitat de carrer es còstituida a obres no de cascun dia. **E**s ver que per ço cò en vn carrer no es trobat tot lo necessari a vida: sens comunitat de carrer fon necessari comunitat de ciutat. Dòchs comunitat de ciutat se mostra per a supplir ala indigencia de tota la vida. **E** a aquella ciutat segons damunt es tocada es pfeta: on fon trobades totes les cofes necessaries ala vida humana. Mas perq̄ se esdeue: que les comunitats hà guerres: es pfitos a vna ciutat ajustar se a altre. per cò trassar a altres ciutats. **E** perq̄ coligacio de ciutats es pfitosa a còbatre los enemichs e a euitar les cofes còtraries: sens comunitat de casa carrer ciutat: fon trobada comunitat de regne. la qual es confederacio de moltes viles e ciutats: stant sots vn princep. **E** aqst dòchs fera lo orde: que casa es comunitat segons natura ordenada a les obres de tots iorns. **E** carrer constituit a les obres no d'ascun dia. **E** ciutat es constituida a sufficiencia de tota la vida. **E** regne es constituit no solamèt a supplir la fretura d' tota la vida: ans encara a remoure les cofes còtraries a contrestar les quals vna ciutat no pot bastar. **E** s manifest: q̄ comunitat de casa es natu

ral e còstituida a les obres de cascun dia. Mas que sia necessari: que casa haja eib d' moltes psones: no es difícil veure. **E** ar cò en casa segòs es manifest p les cofes dites: sia alguna comunitat e companyia de psones: e cò comunitat e còpanyia no sien de vn home mateix: si volè saluar comunitat de casa: es necessari sia de moltes psones: ans segons p auant sera manifest e segons diu lo philosoph en lo primer deles politiques: no solamèt casa es alguna comunitat: ans es necessari hi haja moltes comunitats. lo que no pot esser sens moltes persones. Perque es manifest: q̄ casa es en habitacio d' moltes persones: e quina es: **E** ar segòs p les cofes dites se mostra: en la vida humana no solament es necessaria comunitat de casa: ans comunitat de carrer ciutat e regne. e si per altres raons es necessaria comunitat d' ciutat e regne: en lo terç libze mes còplidamèt sera mostrat. **E** ar a present basta tocar de regne e ciutat: tāt com la conceixença dels la serueix a coneeixer casa: e coz deu esser regida. Que segons damunt es tocat en aquest segon libze es entes pncipalment regimèt de casa e no lo de ciutat. **E** per aqstes cofes axi tractades se mostra: q̄ comunitat d' casa es necessaria en vida politica. **E** que cascun ciutadà deu saber regir la sua casa. **E** tāt mes ho deuen saber los Reys e Princesps: quāt p esser negligents en la sua casa pot venir mes dan al regne que p negligencia deles cases dels ciutadans. **L** apitol. v. que es necessari en casa al menys dues comunitats. e quey du bauer al menys tres maneres de persones.

Lo philosoph en lo pmer
deles politihiques diu: q̄
de dues comunitats: ço
es de marit e de muller/
e de senyor e seruidor: deu
esser primer casa. per ço
com a constitucio de casa aquestas
dues comunitats al menys hi son
necessaries. Car de aquelles coses
deu esser casa: sens les quals degu
dament no pot esser. E que casa de
la qual aci parliam: no pot esser de
gudamēt sens marit e muller e sen
yor e seruidor: En aquesta manera
pot esser mostrat. Car casa segons
damūt es dit e per auāt mes com
plidament sera declarat: es alguna
cosa natural: e majorment a gene
racio deles coses e conseruacio de
aquelles. ¶ Primeramēt com gene
racio segōs es dit en lo segon dels
phisichs sia via en natura: com les
coses naturals p generacio pnen
ppria natura: be es dit: lo que diu
Damascenus: que generacio es al
guna cosa natural. ¶ Segonament
conseruacio es algũa cosa natural.
Car en va alguna cosa seria engēra
da: sino podia esser conseruada en
son esser. Donchs aq̄stes dues ope
racions de natura: ço es generacio
deles coses e cōseruacio de aq̄lles:
no deuen esser sepades la vna d l'al
tra: car no deu esser separada cōser
uacio de generacio: per q̄ la presup
posa. Car les coses generatiues no
poden esser conseruades en son es
ser: si primer no pnen esser per ge
neracio. E la conseruacio deles co
ses engenrades no pot esser: sino p̄
cech la generacio de elles. E mes:
la generacio no deu esser separada
dela conseruacio: per que segons da
munt es dit: en va seria engenrada
alguna cosa: sino podia esser con
seruada en son esser. ¶ En aq̄sta ma
nera aq̄stes dues comunitats fan q̄

casa es algũa cosa natural. Car co
munitat de marit e de muller es oz
denada a generacio. E comunitat
de senyor e seruidor es ordenada a
conseruacio. Perque si generacio e
conseruacio es algũa cosa natural:
es necessari casa sia cosa natural. e
per ço com generacio e conseruacio
no deuen esser separades: aquestes
dues comunitats mostren fer algu
na primera casa: perque sens elles
casa no pot esser degudament. ¶ E
q̄ participacio de marit e d muller
sia per rao de generacio: no es dup
te: Car companyia de mascle e de
femella principalment es ordena
da per be de fills. Mas que comuni
tat de senyor e de seruent sia p̄ con
seruacio: nos mostra esser a xi mani
fest. perque deu esser notat: que si al
gu degudament senyorcia: E altre
degudament serueix: Lo senyor es
saluat per lo seruidor: e lo seruidor
per lo senyor. Axi que vna mateixa
cosa es necessaria al senyor e al sui
dor. Car lo seruidor es necessari ser
ueixa al senyor: e lo senyor q̄ sia fuit
Car aquell es propriament senyor:
qui via de rao. E aquell es propria
ment seruent: segons se mostra per
lo philosoph en lo primer delas po
litihicas: qui fall en la rahō: e abūda
en fortalesa corporal. Dōchs al ser
uidor perque nos sap regir es neces
sari serueixa al qui via de prudē
cia e de rao: pque aconsegueixa sal
lut per ell. Car aquell qui fal de en
tenimēt: es quasi cecch no sabent p
on deu anar. E com mes abūda en
força: tant mes per la salut propria
ha necessari regidor. Car axi com
lo cecch corporal sino es guiat com
va: facilmente en contra alguna cosa
offensiva: e com mes fort va: mes
affretura d̄quil guie. per q̄ pot esser
mes offes. Dōchs per ço com lo ser
uent abunda en força naturalmēt:

e fall en l'enteniment si deu esser saluats: es necessari obeysca e serueysca a aquell: qui abunda de prudencia e de enteniment. **E** es necessari al seruent: serueysca al senyor: Aricom es necessari al senyor: sia seruit p lo seruent. **L**ar naturalment los senyors abunden de raho. Donchs cō aq̄lla qui v̄ien de rao: son aptes de pença segons lo mes han les cars molles e fallen en forces corporals: segōs aquell parlar del philosoph en lo segon de anima: dient que aquells q̄ son molis de carnis: son aptes de pença: perque es necessari: tals hom̄es sien seruits p altres. **L**ar fallint la força corporal no podē bastar a fer les coses necessaries ala vida.

Donchs si lo senyor es saluat per lo seruent: e lo seruet per lo senyor: **H**e es dit: lo que damunt es escrit q̄ axi com a ordinacio de casa es necessaria comunitat de marit e muller p generacio. **A**xi es necessaria comunitat de senyor e seruidor per salut de conseruacio. **E** aquestes dues comunitats deles quals la vna fueix a generacio: l'altra a cōseruacio: fā casa primera. perque sens elles degudament no pot esser casa: Mas si comunitat de senyor e seruidor es ordenada a salut e conseruacio en altra manera: que per la que ha uem dit: per auant mes clarament sera mostrat. **E** **U**ist q̄ aquestes dues comunitats al menys son necessaries a casa: perque deles segōs lo philosoph en lo primer deles politiques deu esser casa primera: facilment pot esser vist que a ordinacio de aq̄sta casa alm̄ys son necessaries tres maneres de p̄sones. **E** a algu sens blaria: que per ço com casa primera es de dues comunitats: e cascuna comunitat requira dues maneres d̄ persones: que en casa primera per rao de dues comunitats sien necessi-

aries q̄tre maneres de p̄sones. **L**a primera lo marit. **L**a segōda la muller. **L**a terça lo s̄eyor. **L**a quarta lo seruidor. **M**as marit e s̄eyor no diē altra e altra p̄sona. **L**ar aq̄ll mateix qui es marit: es senyor. **E** tres maneres donchs de perones o en alguna cosa en loch de elles fan casa primera. **E** declarant lo que dicim alguna cosa en loch de elles: se diu p̄ que tota hoza no hi ha seruidor ala ordinacio de casa. mas ha hi alguna cosa en loch de seruidor. segons lo philosoph en lo primer deles politiques dient: que los hom̄ens politics: qui no poden hauer seruidor racional: han per seruidor: lo bou e altres besties: que no son racionals. **E** alguns son tāt pobres: que no solament no poden hauer seruidor racional: ans encara no poden hauer seruidor animat: mas en loch d̄ ell han algun instrument inanimat. axi cō los qui son tant pobres: q̄ escals fam̄et basten a hauer arada o lego o altre instrument. **E** Donchs primera casa a esser de tres maneres de persones: ço es de marit e muller e de seruidor o algun instrument en loch dell. **E** per ço lo philosoph en lo primer deles politiques los **E**siodes qui diu que casa ha esser d̄ tres coses d̄ marit e muller: e d̄ bou laurador. **L**ar met lo bou en loch d̄ seruidor. perque los hom̄es pobres diu que en loch de seruidor hā bou o altra cosa en loch dell. **E** perque tots los ciutadāns e majorment los **R**eys e **P**rieps deu en saber totes les parts deles quals es ordenada casa. **L**ar segons lo philosoph en lo primer deles politiques: no solament serueix al regiment de casa: ans encara al dela ciutat e regne. **L**ar les parts dela casa son parts d̄ ciutat e regne.

Capitol sise. que en casa pfe
ta deuen esser tres comuni/
tats; e quatre maneres de
persones; e tres regiments
e que aqucit segon libre deu
esser partit en tres parts.

Ello capitol precedet es
dit: q̄ dues comunitats
ço es de marit e muller
e senpoz e seruent fan ca
sa p̄mera. Mas si la casa
ha esser perfeta es neces
sari h̄i sia la terça comunitat: q̄ es
de pare e de fill. *L*ar veem en les co
ses naturals: que tantost q̄ son engē
rades: natura es sollicita dela salut
delles. *a*ri que generatio e cōserua
tio son les p̄meres obres de natu
ra. perque raonablement e justa co
munitat de marit e muller: la qual
es ordenada a generacio: *E* comu
nitat de senpoz e seruent: q̄ es orde
nada a cōseruacio: fan p̄mera cas
sa. *E*n aquesta manera cōseruacio
es comparada ala cosa engenrada.
*L*ar tantost que la cosa es engenra
da: natura es sollicita dela salut de
ella. Mas engērar semblāt a si: no
es ari cōparat ales coses naturals
*L*ar no tantost la cosa natural pot
engenrar semblant a si. ans es ne
cessari: primer sia perfeta. *L*ar tan
tost quel home es nat: natura es sol
licita dela cōseruacio de ell. *E* ell
no tantost pot engenrar semblant
a si. ans es necessari primer sia per
fet. perque engenrar semblant a si
no es rao dela cosa natural: en qual
seuol manera sia presa. mas es rao
de ella segōs ha esser perfet. *D*ōchs
si casa es alguna cosa natural: *E* a
quelles coses que veem en casa: vo
lem reduir en raons naturals: dirē
que dues comunitats: ço es de marit

rit e muller e de senpoz e seruēt son
rao de p̄mera casa p̄que sens elles
casa degudamēt no pot esser. Mas
no direm: q̄ la terça comunitat q̄
es de pare a fill: sia d̄ rao de casa p̄
sa en q̄licuol manera. mas sera rao
de ella: segons ha esser perfet. *L*ar
arico veem en vna p̄sona singu
lar: ari deuē guardar en tota la cas
sa. *L*ar tostpeps multitut proceix
de vnitat. p̄ la qual p̄ orde natural
aquelles coses que veem en la mult
tut d̄ casa: en alguna manera son
reseruaes en vna p̄sona singular.
*L*ar arico veem en vn home lingu
lar: q̄ esser engenrat e saluat son pri
mera rao de home esser. Mas engē
rar semblāt a si es de rao de home
perfet. *L*ar cō loime es necessari sia
lhat engenrat: e tātoſt natura es sol
licita dela salut de ell. e no pot en
genrar semblāt a si: sino es ia p̄fet.
E de aci pren començ comunitat d̄
pare a fill. perço cō pare e mare h̄a
fet semblāt a si. *E* aquita comunitat
no es de rao de casa primera sino d̄
p̄fera. *E* perço lo philosoph en lo
primer deles polithiques: com h̄a
gues dit: que comunitat de marit e
muller e de senpoz e seruidoꝝ fan pri
mera casa: apres en lo seguēt capít
tol d̄ aquell libre diu: q̄ a casa p̄feta
es necessaria la terça comunitat d̄
pare a fill. *E* que a p̄faccio de casa
sia necessaria la terça comunitat: p̄
tres vies ho podem cercar. *L*ar veē
que aq̄lles coses q̄ poden fructifia
car e obrar: son mes p̄fetes: q̄ aquel
les q̄ no poden. *E* les p̄p̄tues mes
p̄fetes: q̄ les que no ho son. e les be
nauenturades mes p̄fetes q̄ les que
no ho son. *D*onchs que la terça co
munitat que es de pare a fill: sia ne
cessaria a perfeccio de casa. *P*ri
merament ho podē prouar de part de
la generacio natural *S*egonament
dela p̄p̄tuitat. terça dela felicitat.

¶ La primera via q̄ a perfeccio de casa sia necessaria la terça comunitat de pare e de fill: es p̄ia de part de la generacio natural. *E* pues ari. *L*ar segons lo philosoph aq̄lla cosa es p̄feta: quant pot engenrar semblant a si. *E* no es necessari ho faça sino q̄ ho puga fer. *L*ar p̄faccio deu esser p̄fada p̄ la natura e forma de la cosa: p̄ la qual alguna cosa st̄at en son esser pot fer. *E* si es impotēt a engenrar: segueix se li fall alḡua forma o p̄faccio: q̄ es principi de obra. *E* es dita alguna cosa impotent a engenrar: quat present a ella son p̄ p̄ passiu no fa semblāt a si. *E* com en lo mascle sia prop̄ri actiu de generacio: e en la fembra p̄ p̄ receptiu o passiu: si en alguna casa ha comunicacio d̄ mascle e de fembra: e no hi ha creacio de fills: lo mascle es imp̄fet actiu o la fembra imp̄fet passiu. Donchs esterilitat de fills en vida politica es imp̄faccio del mascle o de la fembra o d̄ abduys. mas cō lo mascle e fembra marit e mulier sien la primera part de casa: e la primera comunitat q̄ es necessaria en vida domestica: p̄que de la imp̄faccio de les parts e maiorment de les principals ve la imp̄faccio del tot: tota aq̄lla casa on no ha generacio de fills: es imp̄feta. ¶ La segona via q̄ a perfeccio de casa sia necessaria la comunitat de pare a fill: es p̄feta de part de la perpetuïtat natural. *E* pues ari. *L*ar cō los homens p̄ si no puguen esser perpetuus en la vida: ans algun tant vida humana es perpetua per successio de fills. e la casa on no ha fills: tost es feta de feta segōs orde natural. *L*ar habitacio de casa en vna manera es feta natural: cō per creacio de fills cōtinuament es habitada. en altra manera es quasi casual. ari cō si morte o partits de la casa los primers ha

bitadors noua cōpanya habitas en aq̄lla casa. Donchs habitacio de casa natural no pot esser naturalmēt p̄petua: si per generacio q̄es obra de natura: noy ha multiplicacio de fills. ans p̄que la cosa perpetua es mes p̄feta: que aq̄lla q̄ no es perpetua: la casa on fallen fills: p̄ los q̄s en alguna manera es necessari sia perpetua: es imp̄feta. ¶ La terça via q̄ a perfeccio de casa sia necessaria la comunitat de pare e a fill: es p̄feta de part de la felicitat. *E* pues ari. *L*ar fills e potēcia civil e les altres coses tals ab tot no sien essenciale ala felicitat: elles fan alguna claredat de felicitat politica. *E* per ço lo philosoph en lo p̄mer de les ethiques diu: que alguns despullats de tals coses en surze en felicitat. *L*ar aq̄ll qui es leig de forma: e qui es menys noble o solitari sens fills no pot esser d̄ tot felix. *E* p̄ ço no es felix p̄que no ha felicitat politica ab tota sa claredat. ¶ Es manifest que p̄a esser casa p̄feta es necessari: haia tres comunitats. vna d̄ marit e muller. altra de senyor e seruidor. La terça de pare a fill. *E* p̄ ço pot esser manifest: q̄ en casa p̄feta es necessari haia tres regimēts. *L*ar tals mes pot esser alguna comunitat beordenada: si noy ha alguna cosa en d̄reçant ne altra: e alguna cosa en d̄reçada: o si noy ha alḡua cosa sens porçiant e alguna feruïl q̄ faça los manamēts. p̄que cō comunitat de mascle e de fembra lo mascle deia esser senyor e la fembra deia servir e fer los manaments: mas comunitat de pare a fill lo pare deu manar e lo fill obeir: e en cōmunitat de senyor a seruidor lo senyor deu manar e lo seruidor servir: en casa p̄feta segōs diu lo philosoph en lo primer de les politichiques: son tres regimēts. *M*atronial: segons lo qual lo ma-

rit senporeia la muller. Altre pater-
 nal. p lo qual lo pare senporeia los
 fills. Lo terç dominatiu. per on lo
 senpor senporeia los fuidors. Vist
 que en casa pfecta son tres comuni-
 tats e regimèts: facilmèt pot esser
 vist e manifest: que hi ha necessari
 quatre maneres de psones. Mas p
 uèrura a algu semblaria: quey hata
 sis maneres de psones. La primei-
 ra lo marit. La segona la muller. la
 terca lo pare. la q̄rta lo fill. la cinq̄-
 na lo senpor. La sisena lo seruidor.
 Mas marit pare e senpor nomené
 vna psona: Car aquell qui es marit
 dela muller: es pare dels fills e sen-
 por dels seruidors. ¶ Es manifest
 quâtes comunitats ha en casa pfecta
 e regimèts e maneres de perso-
 nes. pque facilmèt pot esser mani-
 fest: quâtes parts deu hauer aquest
 segon libre. on es tractat del regu-
 ment dela casa. Car com en casa p-
 feta sien tres regimèts: es necessa-
 ri que aquest libre sia partit en tres
 parts. En la p̄mera seta tractat del
 regimèt matrimonial. En la segon-
 na del paternal. En la terca del do-
 minatiu. E deuen majorment los
 Reys e princeps conèixer be aq̄sts
 tres regimèts. pque guardant los
 diligentmèt los ajudaran grâmèt
 a ben regir la ciutat e regne.

Capitol sete que lome es co-
 sa animada e coniugable: e
 que aquells qui no volen es-
 ser ajustats per matrimoni
 no viuen cō homès: sino cō
 besties o com deus: o cō an-
 gels.

En lo capitol precedent es
 dit: q̄ tres coses deuè esser
 determinades en aquest se-
 gon libre. en lo qual es tra-

ctat del regiment dela casa: segōs
 en la casa son tres regimèts: ço es
 Matrimonial/ Paternal/ E domi-
 natiu. Mas de aquests regimèts
 primer deu esser tractat del matris-
 monial. perque lo philosoph en lo
 primer deles politiq̄es diu: que en
 comunitat de casa primer es neces-
 sari ajustar lo mascle ab la fembra.
 E es aquest orde raonable. Car pri-
 mer alguna cosa es engèrada e aqs
 conseruada en esser e de puix es pfecta.
 e pot fer semblât a si. Dōchs la
 comunitat e marit d muller la q̄l es
 p generacio: es p̄mer part de casa.
 e p̄ceceix a comunitat de senpor a
 seruidor. la qual es p salut e conser-
 uacio del engenrat. E encara p̄ce-
 ceix a comunitat de pare a fill: La
 qual no guarda casa primera/ sino
 casa pfecta. ¶ Primeramèt donchs
 deu esser dit del regimèt matrimo-
 nial: lo qual guarda comunitat de
 marit a muller. q̄ no del dominatiu
 q̄ guarda comunitat d senpor a ser-
 uidoz: e q̄ no del paternal. que guar-
 da comunitat d pare a fill. E de cetera
 menât del regiment matrimonial
 tendrem aq̄st orde. Car primer di-
 rim: quin deu esser lo ajustamèt de
 marit a muller. E q̄nes mullers deu-
 uen pèdre los ciutadans: e major-
 ment los reys e princeps. E apres
 mostrarem en qua manera los ma-
 rits deuen regir les mullers. e a q̄ls
 v̄tuts e a q̄ls obres les deuen endre-
 çar e mostrât qn es lo matrimoni d
 marit e muller. ¶ Primer es neces-
 sari declarar: q̄ matrimoni es segōs
 natura. e q̄ naturalmèt home es a-
 nimal coniugable. ço es q̄ deu esser
 ajustat per matrimoni. E lo philo-
 soph en lo v̄pte deles Et̄hiqs volè-
 t mostrar quina amor es de marit a
 muller: puia: q̄ es segons natura. E
 porta tres raons: prouant q̄ home
 es naturalmèt animal cōiugable.

La primera rao es presa de part de la còpanyia humana. La segona de part dela creacio dels fills. La terçã de part deles obres. La primera rao quel home es naturalment animal còjugable: es presa de part dela còpanyia humana. E proues axi. Car es manifest en lo primer capitol de aqst segõ libre: q̄l home naturalment es animal acòpanyable e comunicatiu. e q̄ la comunitat humana es reduida a quatre comunitats. ço es de casa carrer ciutat regne. E totes presupposen comunitat de casa. Donchs pus casa es primera q̄ carrer ciutat e regne: naturalment lome es mes cosa animal domestica q̄ politica. E comunitat de casa es mes natural a home q̄ comunitat de carrer ciutat e regne. Car si les coses a que es ordenada comunitat de casa: son cõsiderades: no es dupte: q̄ comunitat de casa sia mes natural al home q̄ la de carrer ciutat e regne. car casa es ordenada al home a nudrimet. lo q̄l es necessari molt al be propri. E es ordenada a generacio. La qual es molt necessaria a conservacio dela specia e al be comu. Mas carer ciutat e regne no son axi sens mija ordenats a nudrimet p lo be dela prõpria persona: ne a generacio per cõservacio dela specia comuna e al be comu com casa. Car si les comunitats demunt dites son ordenades a nudrimet e a generacio: es segõs dela bondat de elles ve la bõdat de la casa. e lauors es millor la casa: cõ es en bõ carrer e en bona ciutat e en bon regne. E sil home naturalment es mes animal domestich que politic: cõ la primera comunitat de casa sia la cõiunccio de marit e muller: segueix se de part dla comunicacio humana quel home es mes animal coniugable q̄ politic. E q̄

mes sia comunicatiu per comunitat matrimonial q̄ per la de carrer ciutat e regne: es pque la casa dela qual lo primer regiment es matrimonial: es primera que carrer ciutat e regne. E aqsta rao toca lo philosoph en lo vpte deles ethiqs. diet quel home naturalment es mes animal còjugable q̄ politic: en quant casa es primera e mes necessaria q̄ ciutat. La segona rao quel home naturalment es mes animal còjugable: es pfa de part dela creacio dels fills. E proues axi. Car mostra esser natural allo: a q̄ ha hom inclinacio natural. et home e totes les coses animades naturalment son inclinades fer semblat asi. E per ço als homes es degut fer matrimoni. e son naturalment animal còjugable. E a questa rao toca lo philosoph: en lo pmer deles politiques e en lo vpte deles ethiques. dient q̄ matrimoni es necessari al home segons natura. Perque es natural al home e a totes les besties hauer inclinacio natural de fer semblant a si. La terçã rao quel home naturalment es cosa animada còjugable: es presa de part deles obres. E proues axi. Segõs diu lo philosoph en lo vpte de les ethiques: les obres del marit e dela muller son partides. Car les di marit son de fora la casa: e les dela muller en obrar e endreçar les coses dins casa. E axicõ aqll qui posa les coses ppries per lo be comu: axi es quãt la muller ordena les coses ppries en be del marit e de tota la casa. e cõ lo marit ordena les coses ppries en be dela casa e dela muller: ells basten a si en vida segõs es dit en lo vpte deles ethiqs. car en aqsta manera ordenar les coses ppries al be comu fa a sufficiencia d vida p q̄ si es natural al home hauer incli nacio a sufficiencia d vida natural li

es esser coniuigable. E si matrimoni
ni es natural: fornicacio q̄ es con-
traria a matrimoni deu esser esqui-
uada per tots los ciudadás cō a co-
sa cōtraria a cosa natural. La qual
e generalmēt tota obra desordenada
de luxuria tāt mes los reys e p̄i-
ceps la deuen esquiuar: quant mes
deuen esser virtuosos. ¶ Aq̄stes cos-
ses vistes e declarades vn duple mo-
stra esser ples coses damunt dites.
Car si matrimoni es natural al ho-
me: aq̄ll qui no se aiusta p̄ matrimoni:
es reprehensible. Mas aq̄st duple
facilment es solt si les coses demūt
dites son cōsiderades. Car si es na-
tural al home esser cōiuigable: aq̄ll
qui menysprea p̄dre muller no viu
cō a home. E no viure com a home
pot esser en dues maneres. o p̄que
elegeix vida solitaria sobre cōdicio
humana volēt fer cōtinencia: p̄que
pugue entēdre a contēplacio de dia
cada ales obras diuines. o no viu
cō home p̄que elegeix vida sors cō-
dicio humana viuūt com a bestia.
Perque axicō diem: q̄ aquell qui ele-
geix vida solitaria no volent viure
politicamēt es bestia o deu: axi pos-
dem dir de matrimoni. Car lo qui
no vol viure en matrimoni: hon fa
p̄que vol mes fornicar elegint vida
sors home: e es quasi bestia: ho per
ques vol dar a cōtēplacio e a obras
diuines elegint vida sobre home: e
es quasi deu. aq̄lls donchs qui no
prenē mullers sis donen a maiors
obras: q̄ no son los bens de matri-
moni: ab tot no visquen cō homēs:
no fan mal. Car son quasi diuinals
e maiors que homens.

Capitol vyte: que tots los
ciudadans e maiorment los
reys e p̄nceps se deuē aco-
star a les mullers.

Los philosophs prouent:
que los matrimonis sō
indiuisibles. E a mostrar
aço portarem dues ra-
hons. les quals tocaren
los philosophs. La primera es pre-
sa de part dela amistat natural e de
la fe: q̄ deu esser entre marit e mul-
ler. La segona de part dels fills.
¶ La primera rao: que los matri-
monis son indiuisibles: es presa de
part dela amistat natural. la qual
deu esser entre marit e muller. e p̄-
ues axi. Car algu no es amicx sel d̄
altres: sis parteix de sa amistat. E si
volem saluar entre marit e muller
deguda fe: es necessari lo marit sia
aiustat sens separacio ala muller: e
la muller al marit. Car com entre
marit e muller sia amistat natural:
segons es prouat en lo vyte de les e-
thiques: E com no sia natural amī-
tat entre aquells: qui nos serue de
guda fe: e perque matrimoni sia seg-
ons natura: E entre marit e mul-
ler sia amistat natural: deuē seruar
se lo vn al altre no separant se. E a
questa raho toca Valeri maximus
en lo segon libre dels fets recorda-
bles en lo capitol dels stablimenta
antichs on diu que algū diuorsi no
son entre marit e muller del tēps q̄
Roma son edificada fins al cent e
cinquanten any. ¶ E lo primer qui
deixa sa muller per raho de erozqa:
son lo bozt carbili. lo qual ab tot se
mostras esser mogut per bona rao:
no son sens reprehensio dients tots:
que desig ō fills no deu esser prepo-
sat a fe matrimonial. Dōchs segōs
diu Valeri: la fe que deu esser serua-
uada ētre lo marit e muller es vna
raho: per la qual matrimoni es in-
diuisible. Per q̄ tots los ciudadans
e maiorment los reys e p̄nceps deuē
esser aiustats ales mullers sēs sepa-
racio. La segōa rao q̄ los matrimo-

nis son indiuissibles: res presa de pe
dels fills. car ab tot matrimoni en
cara que sia steril: no deu esser sepa
rat. pque desig de fills no deu esser
preposat a fe matrimonial. E si se
esdiciene hauer fills: perque fills es
algun be comu: en lo q̄l son aiustats
marit e muller: p raho de filla se de
uen aiustar sens separacio. Car ve
en q̄ tostèps lo be comu pque es co
mu: aiusta tots aquells q̄ participè
de aquell be. E ari com la ciutat as
iusta los ciudadans: q̄ nos parteq̄
de ella: perque es algu be comu: ari
los fills aiusten pare e mare q̄ nos
separen: perque son algun be comu:
E tostèps es rao dela cosa comuna
que retinga. e de la ppria: que diuisi
desca. E aquesta rao toca lo philo
soph en lo v̄yte deles ethiques dièr:
que la cosa comuna aiusta. E perço
com los fills son algun be comu es
rao: per q̄ lo marit e muller son mes
aiustats. On diu lo philosoph en a
quell mateix libre: q̄ los sterils mes
tost son separats. Ho ho diu perque
en nēguna manera separacio d̄ ma
trimoni sia deguda. sino perque no
hauēt hi traueffa d̄ fills hi son mes
inclinats. E si en lo matrimoni es
be de fill: marit e muller son mes in
clinats viure ensems sens separa
cio: no sols per la fe q̄ deu esser sua
da en lo matrimoni: ans encara per
raho dels fills: que son be comu. E
mes com alguns son amichs de al
gun home: es rao de hauer ells ma
jor amistat. Dōchs lo pare e la ma
re naturalment amen los fills: E p
la amor natural quels han: la amis
tat dells es natural. Mas coz tota
amor diga alguna virtut vnitina e
augmētada: la amor per causa del
fill engenrat los es augmētat lo p̄
posit: que stiguen sens separacio.
E manifest: que tots los ciuda
dans no solament perlo be dela fe

matrimonial: ans encara p los fills
als q̄ls es ordenat matrimoni: de
uē viure sens separacio ab les mull
lers. E mes ho deuen fer los Reys
e Princesps: quāt mes que tots los
altres dels fills deuē esser sollicitis.
Car negligencia dels fills del Rey
major dan pot esser en lo regne que
de algun altre. Dōchs si amor e di
ligencia dels fills fa major aiusta
ment entre marit e muller: q̄nt ma
jor diligencia deu esser mesa en los
fills Reals que en los altres. Tant
mes los reys e princesps se deuen a
iustar a lurs mullers sens sepcacio.

Lapitol noue: que tots los
ciudadans e majorment los
reys e princesps se deuen te
nir per contets de vna mull
ler.

En algunes sectes no es
reputat contra iuby de
rao: que multes mullers
ensems tinga vn home.
Mas que diera raho dis
cte: que cascun ciuada:
e majorment los reys e princesps se
deuen cōtentar de vna muller: per
tres vies ho podem cercar. La p
mera es p̄sa de part del marit. La
segona de part dela muller. La ter
ça de part del nudriment dels fills
La primera via que tots los ciuda
dans e mes los reys e p̄nceps se de
uen cōtentar de vna muller: es p̄sa
de part del marit. E proues ari.
Car a ricioz abundancia de viāda
puoca desordenada repleccio: ari
multitud de dones puoca desorde
nada cupidicia d̄ desigs luxuriosos.
E p̄ço coz aquestes cubdicias si son
forts perturban la raho. Si es in
degut a tots los ciudadans entēdre
maça als desigs luxuriosos appar

tant se de obres virtuoses: es no degut hagen moltes mullers. E molt mes es no degut als reys e prínceps pque deuen mes usar de prudencia e entendre en les obres politiquies e en la salut del regne que algun altre. Perço donchs q̄ per desordena da obra dels delits luxuriosos: no sien apartats del be del regne: es no degut que haie moltes mullers.

¶ La segona via que tots los ciutadans e mes los reys e prínceps se deuen contentar de vna muller: es presa de part dela muller. E puas axi. Car axicom de part del marit es no degut multitut de mullers: pque per maça dar se als delits luxuriosos no sia apartat de obres virtuoses: axi es no degut de part dela muller: perque la muller p lo marit no sia defamada. Car entre marit e muller deu esser gran amor. Perq̄ segons se pue en lo vpte deles ethiques: entre ells es excellent e natural amistat. Mas cō excellēt amor no puga esser a molts segons vol lo philosophenlo noue deles ethiques es no degut: q̄ los ciutadans haien moltes mullers. pque no les amarien ab tāta amor: cō se deuē amar. E molt mes es no degut als reys e prínceps. pque entre ells e les mullers maiorment deu esser amor deguda.

¶ La terça via q̄ tots los ciutadans e maiorment los reys e prínceps se deuen cōtentar de vna muller: es presa de part del nudriment dels fills. E proues axi. Car cō matrimoni sia natural com deu esser seruat degudament: pot esser certat quat maiorment p lo que veem en les altres coses animades. Car veē comunamēt e segons los doctors dien: que algunes coses animades la femella sola basta a nudriment dels fills. ço es los cans e gallines e molts altres. E cō lo aiustament

del mascle e femella en totes les coses animades sia orzenat a be de fills: en aq̄lles que la femella basta a nudriment de fills no es incōuenient vn mascle esser aiustat a moltes femelles. ne si durant lo part lo mascle no viu en temps ab la femella. Mas en aq̄lles q̄ la femella no basta a dar degut nudriment als fills: lo mascle no se acosta sino a vna femella. e tant cō dura lo temps del part per lo nudriment dels fills: segons se mostra en los coloms e en altres natures de ocells: los quals a stonades nudrē los ous: vna part ne porta la femella: e altra part ne porta lo mascle.

¶ Donchs com en la natura dels homēs la femella no basta a comportar los treballs del matrimoni: cosa natural es: que vn home no prenque sino vna muller. E deuen iuriar aquelles coses esser naturals: q̄ son segons lo mes. axi com es natural al home esser dret: ab tot alguns ni haia esquerrers: p lo semblant com segons lo mes les fembres soles no bastē a portar los treballs del matrimoni: ne a suplir als fills les coses necessaries a degut nudriment. E ab tot algunes fembres pque abunden en riqueses basten a dar als fills degut nudriment: a ço no deu esser iuriat esser natural: que se esdeue segons lo mēps sino allo q̄ se esdeue segons lo mes. E en los homens segons lo mes ab dups sō necessaris a a portar los treballs dels fills. E en les altres coses animades tant com lo mascle e la fembra son necessaris a a portar lo nudriment dels fills: tant cō los fills han necessari lo pare e la mare: es natural cosa que vn mascle se aiuste en vna sola femella. e en los homēs es cosa natural: q̄ tant com los fills han necessari lo pare e mare: tant vn home per matrimoni se deu aiur

star a vna dona sola. Mas com los fills tant cō vinen:hagen necessari la vida del pare e mare: degut es: q̄ vn home sia aiustat p̄ matrimoni a vna dona sola. Car no es axi dels homens cō dels besties. perço cō natura mes sufficiencimēt los dona vianda: segōs en lo primer capitol de aquest segon libre mes largamēt es dit. E apres q̄ han meses degudes ales: poden p̄ si cercar deguda vianda. ne de alli auant han necessari aiuda del pare e mare. Perque en tals basta q̄ durant lo part e nuzdimēts fins a hauer degudes ales lo mascle visque ab la femella. mas los homens tostēps han necessari dels bens del pare e mare. p̄que deguda vianda per natura no los es aparellada. Per la qual raõ lo mascle e la femella en la natura dels homens axi se deuen hauer en lo matrimoni: cō en la natura dels ocells lo mascle e la femella: se han en lo temps del part: e fins a degut com pliment de ales. qui passen los tres balls dels fills ensemps. E com sia dit: que en tot lo temps del part en tals ocells lo mascle viu ensemps ab la femella. e vn se acostia a vna sola perque si aquells qui se aiusten en matrimoni: es degut se aiusten segons orde de natura tots los ciutadans e maiorment los reys e principes deuen seguir orde natural. Dõchs es manifest: que no solamēt de part del marit e muller ans en la cara de part dels fills lo marit no deu esser aiustat per matrimoni sia no a vna sola muller.

Capitol. i. que les mullers dels ciutadans e maiorment les dels reys e princeps se deuē cōtentar de vn marit.

A tot que en algunes sectes de sarrains e altres nacions barbies no sia reputat a mal: q̄ vn home ensemps tingue moltes mullers: no legim: que en alguna part segons alguna ley sia atorgat vna dona tiga ensemps molts marits. Car contrasta mes als parets e a allo: perque matrimoni es ordenat: q̄ vna dona ensemps preniga molts marits q̄ no que vn home tingue moltes mullers. E ab tot en la ley diuina ço es en lo vell testament: per alguna disposicio diuina e significacio legim: q̄ moltes mullers son itades de vn marit. allo q̄ es trobat en poch: o lo que es trobat en algun cas: e per alguna rasonabla causa es pmes fer se: no deu destruir la ley comuna. Car segons raso dicta: es molt mal e esquivable que vn home haia moltes mullers ensemps. go molt mes esquivable seria si vna dona tenia molts marits en vn temps. E matrimoni pot esser cōparat a quatre coses. dels quals poden esser preses quatre rasons. per on podē par: q̄ es molt mal e esquivable: que vna dona tingue molts marits ensemps. La primera raso es p̄que en lo matrimoni deu esser obseruat orde natural. Car natural cosa es e molt rasonabla: que la dona sia formesca e subingada a son marit. perque es mes fau que ella. La segona raso es per la pau: que es feta per lo matrimoni. Car veem moltes guerres esser cessades per matrimonis fets p̄ les parts. La terca raso es p̄ los fills. Car matrimoni es ordenat a creacio de fills. La quarta raso es per lo mudriment dels fills. Donchs no es degut: que vna dona sia muller de molts marits: p̄que totes aquestes quatre coses seriē empatrades

La seria tolt lozde natural. ne seria tanta concordia:ans hi hauria mes defamistats. ne hi hauria deguda creacio de fills. ne seria dat als fills degut nudriment. ¶ La prime raa que es mal: que vna dona tinga molts marits: es presa de part del orde natural. E proues ari. La segons orde natural: lo me tostèps deu esser senpor dela dona: segòs es manifest per lo philosoph en les politiques. E segons orde natural: algu no pot esser p si equalmèt subiugat a dos o a molts en vnes obres. E si algu es subiugat a dos. no ho es equalment per si: sino p que lo vn es subordinat al altre. aricò lo ciutadà es ordenat al qui regeix e al rey. Donchs còtrasta al orde natural: que vn sia subiugat a dos. Per que si la dona deu esser subiugada al marit: cò tot lo poder ha dat a ell: còtra orde natural es: sia subiugada a altre. La ab tot que vn pugha senpor. ar a molts: en quāt molts son: pero segòs orde natural vn no pot obeir a molts: en quant molts son. Perque si es esquinable e mal. que moltes dones sien mulles de vn home: mes esquinable e mal es: que vna dona tinga molts marits enscmps. Donchs les mulles dels ciutadans p contètes se deuen tenir de vn marit. e molt mes les òs reys e princeps. p que en los matrimonis de ells se deu mes seruar orde natural. ¶ La segona raa que es molt mal: q vna dona tinga molts marits: es presa de part dela pau: q es feta per lo matrimoni. E proues ari. La cascu es tristcò es empatrat n la delectacio. E si vna dona era aiustada p matrimoni a molts marits no podia esser sès discòrdia e dissensió. La empatràt lo vn al altre en la delectacio: no solamèt seria entre ells defamistat: ans enca

ra cascu de ells seria mogut a defamistat còtra los parents dela mulleser perque la fortineten a altre matrimoni. Dòchs matrimoni qui es ordenat a còcordia: exiria a discòrdia. Perque les mulles de tots los ciutadans e molt mes dels reys e princeps se deu còtètar de vn marit. Perque en quant mes la discòrdia dels qui senporzeien es mes perillosa: tant mes deu esser equiuat. ¶ La terça raa q es molt mal vna dona tinga molts marits: es presa de part dels fills. per los quals matrimoni es ordenat. E proues ari. car la fructificacio dels fills es empatrada: si vna dona es aiustada a molts marits. E per ço les fembres comunes son mes esterils q les altres. E ab tot vn mascle pot engendrar en moltes fembres vna fembra no pot hauer fruyt de molts ans es empatrada la fructificacio della p la multiplicacio dels homens. Per que si matrimoni principalmèt es ordenat a be de fills: les mulles dels ciutadans e mes les dels reys e princeps: perque sterilitat es mes perillosa q en tot altre matrimoni: se deu còtètar de vn marit. Dòchs casques dones que per matrimoni son aiustades: ab quanta diligència los es possible deu seruar castedat als marits. La si vna a molts marits no pot esser aiustada molt mèps pot fornicar ab molts homens. ¶ La quarta raa que es molt mal vna dona tinga molts marits: es presa de part del degut nudriment dels fills. E proues ari. La lo pare e mare son sollicitis vers los fills creent sien los fills. E tot lo q empatra certitut dels fills empatra pel pare e mare nols donen lo necessari en nudriment e heretat. car si vna dona se aiusta a molts marits los pares no poden esser certs dels

fills. per la qual raho no hauran la diligencia q̄ deuen en lo nudrimēt e heretat. Molt es esquisuable: q̄ vn home tinga moltes mullers: Mas molt mes esquisuable es: q̄ vna dōa tinga molts marits. perque es em̄ parxada la certitud dela filla. Per q̄ les mullers de tots los ciudadā e mes las dels reys e p̄nceps p̄que la negligēcia vers los fills es mes perillosa: se deuen contentar de vn marit.

Capitol onze. que tots los ciudadans e majorment los reys e p̄nceps no deuē p̄dre mullers acostades per maça consanguinitat.

Alguns p̄ ventura creen: q̄ p̄uir vna dona no tinga sino vn marit: q̄ matrimoni pot esser entre p̄sones molt acostades p̄ consanguinitat. E que sia contra rao: que entre parents se faça matrimoni: p̄ tres vies ho podem cercar. La primera es p̄esa de la honoz que deu esser feta als parreys. La segōa del be que segueix del matrimoni. La terça del mal q̄ p̄ matrimoni es esquisuat. La primera via que entre parents molt acostats no deu esser fet matrimoni es p̄esa de la honoz que deu esser feta als parents. E proues ari: Car p̄ orde natural deuen als parents reuerencia deguda. E com aquesta reuerencia no sia reservada entre marit e muller: Per rao deles coses q̄ entre ells passen: rao natural dicta que entre los qui no acostats p̄ consanguinitat: no deu esser fet matrimoni. E perque algunes gents no excepten algunes persones fer matrimoni. Lo Philosoph vsant solament de rao natural en les Politi-

ques excepta algunes persones a iustar se p̄ matrimoni. Car iames for̄ degut ne trobam sia fet: que algu fes matrimoni ab sa mare. Car la muller du esser subingada al marit: e seria ma: que ari la mare fos subingada al fill. per q̄ no es degut als fills fer matrimoni ab los pares e mares. Per lo semblant no es cosa rahoñable ne deguda: fer matrimoni ab los parents molt acostats per consanguinitat: sino p̄ dispensacio e en algun cas. ço es per algun gran be que sen poria seguir. E en algun cas es atorgat a algu: lo que als altres es vedat. Donchs per rao dela reuerēcia que es deguda als parents: la qual entre marit e muller per lo que entre ells passa no pot esser suada: Matrimoni no deu esser fet entre persones acostades p̄ consanguinitat: sino p̄ dispensacio. Per que tots los ciudadans e mes los reys e p̄nceps p̄quāt mes deuen seruar orde natural: no deuē fer matrimoni entre p̄sones acostades p̄ gran consanguinitat. La segona via que entre parents molt acostats no deu esser fet matrimoni es per lo be que segueix del matrimoni. E proues ari: Car es dit en lo capitol precedent: que per lo matrimoni comença pau e concordia entre les parts. E coz entre parreys se mostre prou amistat p̄ lo acostament dela carn. rao natural dicta. que los matrimonis se fassen entre los qui no son acostats per consanguinitat. perque aquells que consanguinitat no iusta: amor del matrimoni iust. Per que los ciudadans no deuen fer matrimoni entre p̄sones acostades per consanguinitat. e menys los reys e p̄nceps. perque essent en major stat mes han necessaria la amistat dels altres. Car se fegons lo Philosoph en lo terc deles

ethiques: tant com alguna cosa es mes alta: rât ha mes necessari qui la sustenga. pque no sia trencada p los vêts. Los reys e princeps quât en pus alt stamêt stan: tant mes hâ mester majors e mes parents e amichs. La terça via que entre parets molt acostats no deu esser fet matrimoni: es presa del mal: que p lo matrimoni es esquinat. E pues axi: Lar lo matrimoni no solamêt es dat per be de fillans encara p esquinuar intemperancia. Perque aquells qui no podê seruar castedat: pque no sien fets maça intèperats mefdant se ab moltes dones es necessari facen matrimoni. pque contentât se de vna dona: sien lumpsats de intemperâcia. Lar les cobeians es dela carn si maça son grâs: toz bē la rao: segôs q̄ ia en molts lochs demunt hauem tocat e dit: que es necessari a qui vol vsar de rao: que no entenga maça en los delits luxuriosos. Donchs com sia molta amor natural entre los acostats per consanguinitat: si sobze aquesta amor era ajustada amor matrimonial: entre marit e muller multiplicaria tanta dileccio: quem tēdrien maça als delits luxuriosos. perque los ciutadans no deuen fer matrimoni ab persones acostades p grâ consanguinitat. perque dant se maça als delits luxuriosos no sien toz bats en la rao: ne sien appartats de les solliciturs politiques. Tât mes aço deuen fer los reys e princeps: quant mes deuen vsar de rao: e q̄nt mes dan pot esser no entenêt be diligētmêt en lo be del regne. Dôchs matrimoni no deu esser fet entre los maça acostats per consanguinitat. Pero pço coz en lo terç e quart grau se comença a lunpar lo acostament de consanguinitat: si hi ha dispensacio per rao del gran be: q̄ sen

deu seguir o gran malesquinat: fer se poza ajustament matrimonial.

Capitol. xij. q̄ tots los ciutadans e majormêt los reys e princeps deuen pēdre mullers ornades de bens exteriors.

Alguns bēs son dela anima: çoes vtuts e bones custumes: altres del cors axicom bellesa leugeria granesa e altres semblâts e altres exteriors:

los quals quant a present son tres. ço es honor de linatge: multitut de amichs: abundancia de riqueses.

E son comprats entre los bens exteriors segôs diu lo philosoph en lo primer deles ethiques. E cō los reys e princeps se volen ajustar p matrimoni: deuē guardar se ajustē ab persona que sia ornada de aq̄sts tres bēs. E no deuen entēdre equalment en ells. sino principalmêt en nobleza de linatge: e multitut de amichs e conseguentmêt en moltes riqueses. Lar segons es manifest p les coles damūt dites lo matrimoni en algũa manera es ordenat: ço es a deguda companya a esser pacificable: e sufficiencia de vida: Segôs es ordenat a deguda cōpanya deuen demanar nobleza de linatge. E segons es ordenat a esser pacificable: deu esser demanat multitut de amichs. E segons es ordenat a sufficiencia de vida: deuen esser demanades moltes riqueses. J Primerament los reys e princeps: deuen entendre pendre mullers: que sien de noble linatge. Lar damunt es prouat: q̄ matrimoni es segons natura. per ço com naturalmêt home es animal sociable. E segons es

manifest per lo philosoph en les po-
 líthiques: la pñera companyia natu-
 ral es de mascle e d femella. mas
 aço no seria si inatrimoni no era
 ordenat a alguna companyia degu-
 da e natural. E cõ degudamēt lo no-
 ble es ajustat ab la nobla: los Reys
 e princeps los quals es cert son no-
 bles: segõs matrimoni es ordenat
 a companyia deguda: deuen cercar
 nobles mullers de linatge. ¶ Segõ
 namēt deuen demanar multitut de
 amichs per lo esser pacificable: per
 que pau entre los homēs es aricõ
 sanitat en esguart deles humors.
 Car aricõ en vn cors per desegual-
 tat deles humors ve malaltia: Ari
 en los homens per les iniuries e de
 segualtats venen dissencions e bas-
 talles. Perque aricom a esser sa es
 necessari hauer fort natura: pã pu-
 ga evitar les coses nociues: ari a es-
 ser pacifich es necessari multitut d
 amichs e de potencia ciuil abundan-
 cia. Car diu lo philosoph en la rhea-
 torica: que los homens voluntaria-
 ment fan injusticies: quant poden:
 E a aquell q̄ ha fretura de amichs
 e de potencia ciuil: facilmente li sera
 fera injuria: e no pota viure en pau.
 Donchs segõs matrimoni es orde-
 nat a esser pacificable: den esser de-
 manat multitut d amichs. e segõs
 se mostra per les coses damūt dites
 los reys e princeps tāt han mes ne-
 cessari aço: quant mes son en gran
 stat. perque pot esser baixat per ma-
 les fortunes. ¶ Terçamēt deuē des-
 manar multitut de riqueses. car la
 muller deu portar riqueses per aju-
 dar a portar los carrechs del matri-
 moni a suficiencia de vida. Es ver
 que per ço com los Reys e princeps
 comunament abunden en riqueses
 mes principalment deuen cercuar
 en les mullers: si ennobles de linat-
 ge e hagen molts amichs q̄ no mul-

titud de riqueses. ¶ Quist coz deuē cer-
 quar los reys e princeps en les mul-
 lers bēs exteriors: facilmēt es ma-
 nifest: los ciutadãs quines mullers
 deuen pendre. Car si los reys e prin-
 ceps deuen pendre nobles mullers
 perque entre ells sia deguda com-
 panyia: per lo semblant ho deuē fer
 los ciutadans. Car tota desegual-
 tat es occasio de brega: E que ma-
 rit e muller no tinga fe lo vn al al-
 tre. aricom si algu maça noble prē
 alguna menys noble: e per lo cõtra-
 ri: no seria entre ells deguda com-
 panyia. ans se effozarien senyores
 jar lo vn al altre mēs q̄ les leys del
 matrimoni no requeren. E si algu
 maça vell pren alguna molt iouē:
 o per lo contrari: perque los iouēs
 nos contenen dela cõpanyia dels
 vells: la desegualtat dela edat seria
 occasio: que nos seruen fe. Perq̄ en
 les mullers deuē esser cerquats los
 dits tres bens exteriors: E aço segõs
 proporcio del qui prē muller
 perq̄ entre ells sia fuausta egualtat.

Lapitol tretze que totf los
 ciutadans e mes los reys e
 princeps deuen cerquar en
 les mullers no solamēt bēs
 exteriors mes interiors: ço
 es dela anima.

Hauem mostrat damunt
 quin deu esser lo matri-
 moni. Car es cosa natu-
 ral e indiuisible e de vn
 home a vna dona. E ha-
 uem vist entre quals per-
 sones deu esser matrimoni. Car no
 deu esser entre persones acostada
 per consanguinitat. E hauem des-
 clarat: quins bens exteriors deuen
 esser en la muller. Resta a veure de

quins bès del cors de la anima les
mullers deuen esser ornades. Deu
hem notar: que lo philosoph en lo
primer dela rhetorica: nomenant
los bens deles dones diu: que aqlls
del cors son bellefa e granca. e los
dela anima temperacia e amor de
obra sens seruitut. Quant als bens
del cors deu esser cerquada bellefa
e granca. e quant als dela anima:
que sia temperada: e no sia ociosa.
fino que faça obres no seruilis: e qui
nes son les obres no seruilis: que
deuen fer les mullers per auant se
ra tractat. ¶ E que aquests bès del
cors sié cercats en les mullers: aris
mostra. Car segós en lo capitol pre
cedent es dit: matrimoni es orde
nat a companyia deguda: e a viure
en pau: e a suficiencia de vida. ¶ E
mes es ordenat a deguda genera
cio de fills: e a esquivar fornicacio.
E mostres: mes principalmēt esser
ordenat a aquests dos bens que als
tres primers. Car be de fe co es: q
marit e muller se guardē fe la qual
guardan esquivant fornicacio: e be
de filla mes dictament pertanyen
a matrimoni que les coses: que en
lo capitol precedent haueim dit.
Donchs totes aquelles coses que
fan a esquivar fornicacio: e a con
seruar se de matrimoni: e a fer de
gudament filla: deuen esser cerca
des en la muller. Car veim que gra
nesa fa a be de filla. E segós lo mes
los fills en la quantitat del cors ma
trizen. perque tota la substācia han
dela mare. Perque tots los ciuta
dans deuen cerquar en les mullers
granca de cors per lo be dels fills:
perque sien grans. E tant mes ho
deuen cerquar los reys e princeps:
quant mes quels altres deuen esser
solicitats dels fills. perque dels ve lo
be comu e salut del regne. ¶ Segon
nament entre los bens corporals:

deu esser cerquada bellefa en la mul
ler. perque fa a be dels fills. Car axi
com segós lo mes de grans dones
neixen grās fills axi de belles neixē
bella. Perque si tots los ciutadans
e mes los reys e princeps deuen pē
car: que haicn los filla grās e bells:
deuen cerquar en les mullers gra
nesa e bellefa. E la bellefa dela mul
ler no solamēt fa a be de fillis: ans
encara a esquivar fornicacio per la
qual esquivar matrimoni es orde
nat. ¶ Vist que en les mullers deu
esser cerquada granca e bellefa: en
quāt als bens corporals resta a veu
re: quep deu esser cercada temperā
cia e amor de obra quant als bens
dela anima. ¶ Primeramēt aquell
be deu esser mes cerquat en les do
nes: al contrari del qual mes son in
clinades. E damunt es dit: que fer
segons rao: e seguir passions se han
per manera contraria. E quant als
gu mes segueix passions. menys fa
segons rao. e per lo contrari. Aqlls
donchs qui menys vien de rao: son
mes inclinats a seguir passions. E
les dones e infants mes segueixen
passions que los homens. E que los
homens han mes rao. E segons en
lo primer libze mes largament ha
uem dit: temperancia mesura les
passions a les quale les dones son
molt inclinades. E ab tot elles de
jen hauer totes les virtuts segons
la manera quels es deguda. Pero
mes principalment hi deu esser cer
quada temperancia. Perque molt
son inclinades a intemperancia.
Perque tots los ciutadans deuen
pendre mullers temperades. E tāt
mes ho deuen fer los Reys e Prin
ceps: quant per intemperancia des
les mullers pot esser maior dā que
deles dels ciutadans. ¶ Segon
ment en les mullers dels ciutadāns
e maior mēt en les dels reys e prin

ceps deu esser cerquat: que no sien ociosos. Car cō algu sta ocios: mes facilmente es inclinat: al que rao ve da. E segons diu lo philosoph en lo sete deles politriques: la peça humana no pot esser ociosa. Car tantost que algu se retrau de bones obres: la sua pença va en altres coses: e es ocupada per leges cogitacions. ¶ Es manifest: en quina manera se deu fer lo matrimoni. E com tots los ciutadās e maiorment los reys e princeps deuen pendre mullers. E ans que les prēguen: primer deu en esser certs: si son ornades de bens exteriors. ço es de noblesa de linatge: E que haïen potencia ciuil e multitut de amichs. Apres deu en esser certs posseïsquen bēs cozporals. ço es granesa e bellea. E p q̄ que no baste abundar en bens exteriors ne posseïr bēs cozporals: sino posseïxen bens dela anima: deuen pendre les mullers tēperades e ope ratiues de coses honestes.

Capitol quatorze q̄ los ciutadās e maiorment los reys e princeps no deuē regir les mullers ab lo regiment que deuen esser regits los fills.

Derque no basta saber q̄n es lo matrimoni: e com se deu hauer cascun en pēdre muller si vers ella nos sap hauer degudament: als capitols precedents es aiustat aquest. perque sapiam: que lo regiment nupcial per lo qual deuen esser regides les mullers: es distinct dels altres regimēts. ¶ E podem cercar p̄ dues vies: q̄ les mullers deuen esser regides per vn regimēt: e los fills per altre. La primera es presa de part dela manera del regir. La segoa de part deles obres

agibles. ¶ La primera via: que les mullers deuen esser regides per vn regiment: e los fills per altre: axi proua. Car segons lo philosoph en les politriques: la manera del regimēt de tot lo mō es referuada en cascun home. e per ço lome es appellat per ell menor mon. Car apicom tot lo mon es endreçat per vn princep: ço es deu: lo qual es entenimēt separat e pur: axi les coses que son en lome: si degudamēt son regides se deuen regir per entenimēt e rao. e la manera de tot lo mon axi es referuada en cascun home: que Plato salua tot lo rde dels ceis en cascuna anima racional. Donchs si lo regiment de tot lo mon es semblant al regiment: que deu esser en vn home: e com ciutat sia part de tot lo mō: lo regimēt de vna ciutat molt mes sera referuat en vna casa. Car casa es mes que vn home singular. E ciutat es menys que tot lo mon. Si tot lo regiment de tot lo mon p alguna similitut es referuat en vn home. molt mes lo regimēt de vna ciutat per vna similitut es referuat en vna casa. e lo philosoph enio primer deles politriques cōpare los regiments de vna casa als de vna ciutat. ¶ La ciutat quant al present se ptany: per dos regiments pot esser regida. per regiment real e politich. Es dit algu regir per senyoria real: com senyoria segons la discrecio e leys: que ell ha fetes. Mas com regix per leys: que los ciutadās han fetes: es dit senyoria per regimēt politich. Car com aquell qui senyoria segōs si e leys: que ell ha fetes aquesta senyoria pren nom del qui senyoria. e es dita senyoria real. Mas com les leys son fetes per los ciutadans: aquell regiment no deu esser nomenat del senyor: eiant: sino dela policia: que son los ciutadans

e tal regiment es dit Politich. E se
gons lo Philosoph enles Politich
ques: aquestes dues regiments dela
ciutat son seblats a dos regimets
de casa. ço es paternal e matrimo
nial. Regiment paternal es semblat
al Real. E lo matrimonial al Poli
tich. Car lo pare senporzeja los fills
segons sa discrecio e segons regimēt
real. Car entre pare e fill no hi ha
pactes com lo haie regir. sino que
lo pare segons sa discrecio e veure
sia necessari al fill: lo reger: aricoz
lo Rey reger: segons sa discrecio lo
poble: e segons allo: lo quall milloz
li appar: a tal poble esser expediēt:
perque tal regiment es dit real.
¶ Mas lo marit deu senporziar la
muller per regiment politich. per
que la deu senporziar segons certes
leys del matrimoni. E tal regimēt
es dit politich. perque es semblant
al regimēt per lo qual los ciudadā
elegint son senpor: li mostren los pa
ctes: que deu seruar. ¶ Donchs per
rao dela manera del regiment per
que lo vn es politich e laltre real:
differer lo regiment matrimonial
del paternal. Car veem que lo regi
ment real es mes general e natural
e lo politich mes parcial e per elec
cio. Car senporzia real mes es senpo
reiar generalment e segons sa dis
crecio. Mas regiment politich es
senporziar no de tot: sino segons al
guns pactes. E tot regiment si es
dicturer: es natural. Pero lo poli
tich ab tot sia dicturer: no es axi
natural com lo real perque es en al
guna manera per eleccio perço coz
los ciudadans elegeren senpor: a si
¶ Es manifest: en que differeren re
giment matrimonial e paternal:
perque lo pare mes senporzia als
fills de tot absolutamēt que lo ma
rit ala muller. E la senporzia patern

nal es mes segons natura: que la
matrimonial. Car la muller en algu
na manera es ordenada a coses e
quals ab lo marit. e eleger: marit a
si. ¶ Mas los fills no son axi orde
nats a coses eguals ab lo pare. ne
elegeren pare a si. ans naturalmēt
son exits de ell. Perque es dita la
senporzia paternal mes segons natu
ra que la matrimonial. Car ab tot
lome sia animal coniugable: pero
hauer aquesta muller o aquella es
segons voluntat e eleccio. Car axi
com lome es dispos: ha parlar aqst
lenguatge o aquell: pero parla lo q
vol: segons son plaer e per eleccio.
¶ Donchs lo regiment matrimo
nial no es axi natural com lo pater
nal. perque los fills en alguna ma
nera no se elegeren pare. ¶ La sen
goria via que les mullers deuē esser
regides per altre regiment que los
fills: es presa dpart deles obres agi
bles. E proues axi. Car los pares
axi deuē senporziar los fills: quels
ordenen a altres obres: que no les
mullers. car los fills deuē esser in
struits ha obres de caualleria: e ha
obres ciuils. ales quals deuē en
tendre: com sien grans. Ales quals
no deuē esser instruides les mulla
res perque a tals obres no han a
entendre. ¶ Es donchs manifest:
que los ciudadā deuē senporziar
per altre regiment les mullers que
los fills. E tant mes aço deuē fer
los reys e prinçeps: quant mes deu
uen seruar lo que rao dicta: e raho
natural ordena.

Capitol quinze que
los ciudadans e ma
jorment los Reys e
Prinçeps: no deuē

regir les mullers per
lo regiment: que deu
uen esser regits los
seruidors.

ES dit damunt: que en
casa son tres regiments
distinchs: Matrimonial
per lo qual lo marit sen-
yozeja ala muller pater-
nal ab lo qual lo pare senyozeja als
fills. *E* dominatiu: Per lo qual lo
senyor senyozeja als seruidors. e puix
hauem partit lo regiment matri-
monial del paternal. Car lo paterna-
l es mes general absolutament.
e lo matrimonial mes particular.
E lo paternal es mes segons natu-
ra. e altre per eleccio. *E* perque as
quest es a altres obres que no aqll:
resta a mostrar com difereix lo re-
giment matrimonial del seruil: *E*
que lo marit no deu vsar dela muller:
com de seruenta: per tres vies
ho podem cerquar. La primera es
presa del orde natural. La segona
dela perfeccio dela casa. La terca
dela egalitat del marit e dela mul-
ler. *E* La primera via que lo marit
no deu vsar dela muller com de ser-
uenta: es presa de part del orde na-
tural. *E* proues axi. Car tota natu-
ra es moguda e regida p deu e les
substancies separades. *O*n lo Phi-
losoph en lo libre de bona fortuna
diu: que los mouiments naturals:
los quals hauem en la anima: son
en nos per deu: axicom per aquell
qui mou tota natura. *E* axicom en
la obra feta per saui mestre: no es
trobat res superfluu ne fallit axi na-
tura sino es empatxada: perque es
moguda e regida per molt saui me-
stre: ço es deu: no fa res superfluu
ne fall en les coses necessaries.

O Donchs tot quant fa natura: e lo
que es apparellat per ella: deu esser
molt ordenat. perque aquell endre
ça: e regeix natura: del qual es tot
orde. *E* om donchs vna cosa sia or-
denada a vn offici: la muller natu-
ralment es ordenada a engendrar:
e no a seruir. *E* perço diu lo Philo-
soph en lo primer deles politiques
que muller e seruidor naturalment
son distinchs. *E* segons ell mateix
diu: natura no fa alguna cosa tal
com los ferrers qui sabie coltell del-
ficar. car aquelles gents del ficans
mes sabien fer coltells per als po-
bres fuint vn a molts officis. axico
aquells pobres qui no poden hauer
molts instruments ne fan fer vn q
serueca a moltes coses. Mas natu-
ra no obra en tal manera. ans per
que milloz sien fetes les coses natu-
rals: tostès ordena vna cosa prin-
cipalment a vn offici. *O*n lo Philo-
soph en lo primer deles politiques:
diu: que cascun instrument nobla-
ment accabara la sua obra: sino ser-
ueix a moltes obres. *E* com natura
haia ordenat la muller a generacio
no es degut: sia ordenada a seruir.
perque no es orde natural: lo ma-
rit senyozeja la muller per lo reg-
iment: que senyozeja los seruidors.
E ab tot axi sia segons orde natural:
pero en algunes gents barbres: la
muller e seruidor son vna cosa: se-
gons recita lo Philosoph en lo pri-
mer deles politiques: dient que en
trels barbres muller e seruent han
vn mateix orde. Car ells viuen de
les mullers com de seruenta. Mas
axo era perque entre los barbres al-
gu no es naturalment senyor: ans
vna cosa es: esser naturalment bar-
bre e seruent. Car esser barbre de al-
gu: es esser estrany de ell e no entes
per ell. Donchs pot esser barbre a
quest o aquell pque no es entes per

aquest o aquell. Així com los t̄heuto
 nichs son barb̄es als italiàs e los
 italiàs als anglesos. pero aquells
 barb̄es: q̄ es estrany me se enten: lo q̄
 no pot esser sino affretura de raho.
 E com aquell qui affretura de rao/
 sia naturalment seruēt: perque nos
 sap regir: es necessari p̄ algu sia res
 git. E es vna mateixa cosa: esser p̄
 natura barb̄e e seruent. E que si en
 los barb̄es la muller e seruent han
 vn mateix orde: es p̄ defalliment de
 raho. p̄ço coz no saben partir entre
 regimēt matrimonial e suil. Dòchs
 si los reys e princeps deuen esser in
 dustriosos conerient loz de natural/
 no deuen vsar de mullers cō de ser
 uētes. E tant mes no ho deuen fer
 los reys e p̄nceps: quāt mes es mal
 e esquiuable sien barb̄es hauēt fre
 tura de rao. Donchs de part del oz
 de natural es puat: que altre es lo
 regiment matrimonial que lo suil.
 He deu hom així vsar de les mullers
 com dels seruētes. ¶ La segona via
 que lo marit no deu vsar dela mul
 ler com de seruenta es presa d̄ part
 dela perfeccio dela casa. E proues
 així: Car sembla la casa esser impfes
 ta e hauer frctura de les coses a sus
 ficiēcia de vida: si la muller e suēt
 han vn mateix orde. E en lo sise de
 les politiques es dit: q̄ los pobres
 no hauent prou seruidors: me abun
 dant en les coses necessaries a per
 feccio de casa: vsen de les mullers e
 fills com de seruētes. ¶ La terça via
 que lo marit no deu vsar dela mul
 ler com de seruēta: es presa de part
 dela egnalitat: q̄ deu esser entre lo
 marit e la muller. E p̄ues així. Car
 ab tot lo marit deja senyorciar la
 muller: perque es mes abundant de
 rao: no deu esser tanta defegualtat
 entre ella: quen vse com de seruēta/
 sino com de comp̄rona. E no deu
 esser t̄ta defegualtat entre marit

e muller: quanta entre senyoz e ser
 uidoz: ans marit e muller quāt a al
 gūa cosa: a egnals coses son jutiatz

**Capitol. lvi. q̄ es molt esq̄
 uable a tots los ciutadans
 e majorment als reys e p̄n
 cepts: vsar de copula matri
 monial en edat maça ioue.**

Segons en lo primer libre
 hauem dit: les paraules
 vniuersals menys apoz
 fitē en lo negoci mozal.
 Determinat d̄l matrimo
 ni: que lo regimēt matri
 monial es altre que lo paternal ne
 serui e mostrat que en altra mane
 ra se du hauer lo marit vers la mul
 ler que no vers los fills ne los serui
 dors: es dada noticia vniuersal: q̄n
 es lo matrimoni e com ne deuen
 vsar. Perque es necessari deuallar
 mes particularment: cō deuen vsar
 los ciutadans e majormēt los reys
 e princeps del ajustamēt matrimo
 nial. Pero les paraules vniuersals
 vers les vtut̄s no deuē esser meyns
 presades. perque la ignozancia de el
 les fa souint ignozar les coses par
 ticulars. e ales paraules vniuersals
 deuē esser ajustades les particulars
 Car com lo negoci mozal sia vers
 les coses singulars Segons doctri
 na del Philoloph en lo segon de les
 Ethiques: paraules particulars en
 tals coses mes appofiten. Dòchs
 deu esser determinat particularmēt:
 en quina edat deu homo vsar del
 matrimoni. E posa lo Philoloph
 en lo sete de les Politiques quatre
 rahons: prouant que en edat maça
 ioue no deu hom vsar de matrimo
 ni. La p̄mera es presa de part dela
 lesio dels fills. La segōa d̄la int̄p̄s

ràcia de les dones. La terçera del pe-
rill de elles. La quarta del mal dels
marits. ¶ La primera rao : que en
edat maça ioue no deu hom viar de
matrimoni: es preña de part de la le-
sio dels fills. E proues axi. Car si
marit e muller se aiustè en edat ma-
ça ioue: segons proue lo philosoph:
en lo sete deles politiqus: son debi-
lirats los fills en lo cors, pque son
flachs e imperfects, e quant ala ani-
ma. Car los qui axi neixen: segons
lo mes fallè de rao. E axi ho veem
en les altres coses naturals. Car
quant se ha a fer alguna obra: es de
manar: si aquell qui la fa : es perfect
o imperfect per a fer allo. E si es im-
perfect: aquella obra sera imperfecta
axi com si per a escalfar es demana
da alguna cosa calèta si es imperfe-
tament calenta: imperfectament es cal-
fa. Per lo semblant si alguna cosa a
esser escalfada: es necessari sia dis-
posta a rebre calor. car si es indispo-
sta i perfectamèt rebra calor. Doch
si lo aiustamèt de marit e muller es
p fer fills: si vlen maça iouès: pque
han los corsos igfers si fan talls ion-
imperfects e debils de cors. Per q quāt
als corsos p aiustamèt en edat maça
ioue ve lesio de fills. Per lo semblant
per tal aiustament son alesiats los
fills no solamèt en los corsos mas
en la anima. Car com la anima se
gufeca les complexions del cors:
com algu ne es de pporcionat en
lo cors. ne es de bona complexio: la
aia es emparrada: q no pot fer libe-
ralmèt ses obres. E aqlls qui naixè
d tal matrimoni no solamèt son im-
perfects en lo cors mas en la anima
Perque neguns dels ciutadans deu-
ten viar de matrimoni en edat ma-
ça ioue. E tant mes sen deuen guar-
dar los reys e prínceps: quant mes
deuè esser sollicitos los fills sien bells
de cors e industriosos de pença. E

si pren mullers maça iouens: no de-
uen viar de matrimoni sino en edat
perfecta. ¶ La segona rao q en edat
maça ioue no deu hom viar de ma-
trimoni. es preña de part de la intèr-
perancia de les dones. E proues axi
Car si les mullers se aiusten als ma-
rits en edat maça ioue: no solamèt
los fills ne son imperfects ans enca-
ra les dones son fetes intemperades
e maça luxurioses. Perço com
cascuna persona desija maça aqlla
cosa: que en edat maça ioue es acor-
sumada fer. E en lo sete deles polia-
tiques es dit: que les dones que en
edat maça ioue vlen del matrimo-
ni: son més intèperades. ¶ La ter-
ça rao q en edat maça ioue no deu
hom viar del matrimoni: es preña d
part del perill d eles dones. E prou-
es axi. Car segons es dit en les po-
litiques: les dones iouès en lo part
han maior dolor e moltes ne perçen
per aço. E perço segons recita lo
philosoph era costuma en los gètils
fer special ordinacio en la part dles
iouens deputant mes de elles que
de les altres. La quarta rao que en
edat maça ioue no deu hom viar d
matrimoni: es considerada e preña
de part del mal dels marits. E prou-
es axi. Car los marits reben molt
dan: si maça iouens vlen del matrimo-
ni. E en les politiqs es dit: q
los corsos dels iouens son damna-
tiats si vlen de delits luxuriosos en
lo temps: que creixen. Perque si aç
quests mals se poden seguir al ma-
rit e muller e fills: si en edat maça
ioue vlen de matrimoni: molt deu
esser esquivat special als reys e prin-
ceps. E sis demana en quina edat
deu hom viar de matrimoni: lo phi-
losoph en les politiqs diu: q la mul-
ler deu esser de deuyt anys: e lo ma-
rit no deu viar per lo teps: q creix.
pque li es damnos. E cō lo teps de

creixer al home sia fins a tres setes
mes: apres de aquest temps no pot
viar. Es ver que pço com la virtut
generatiua es molt curçada: aqst
temps poza esser curtat: sis mostra
deu res fer.

Capitol. xvij. que en lo tēps
fret quant corren los vents
bozeals: deu hom mes entē
dre a generacio de fills: que
en lo calent: que corren los
vents australs.

D philosoph en lo sete
deles politiqes apres
que ha prouat q en edat
maça ioue no deu hom
viar de matrimoni: cerç
ca en quin tēps deu hō
mes entendre a generacio de fills.
E diu es atorgat ari per los natu
rals cō per los metges: q en lo tēps
fret que corren los vents bozeals:
es millor entendre a generacio de
fills: que en lo calent: q corren los
vents australs. E podem ho cercar:
p tres vies. La primera via es p
sa de part deles dones. La segona
es p
sa de part dela lesio dels ma
rits. La terça es p
sa de part de
la disposicio del ayre. La prime
ra via que en lo tēps fret es millor
entēdre a generacio de fills: que en
lo temps calent: es p
sa de part de
les dones. E proues ari. Lar en lo
tēps calent son vberts los poros de
la carn. ço es los forats suprls del
cos: on ix la humiditat. e lo cors
resta sech. E vberts los poros ix la
caloz natural. e lo cors resta fret.
E casu ha en si experincia: que en
lo tēps fret quāt corre lo vent cerç:
milloz fa digestio. Perque la caloz
que es dins per lo fret qui es de fo
ra: no ix ans es mes fortificada. p

que los ventres deles dones en lo
temps fret son mes calēts no cxiut
de alli la caloz. E son mes humits.
pque no ix la humiditat. e elles son
mes apres a generacio. E per v
tura en tal tēps seran mes engen
rats los mascles. Lar lo philosoph
diu: q les ouelles corrent los vents
bozeals cōceben mes mascles. e cor
rent los vēs australs: cōceben mes
femelles. E encara corrent de tot
los vents bozeals p la fortificacio
dela caloz del ventre dela mare: po
den conseruar mes los prenys. e
aqlls fan mes perfets. La segōa
via que en lo tēps fret es millor en
tendre a generacio de fills que en lo
tēps calent: es p
sa de part dela le
sio dels homēs. Lar los homēs son
mes damnificats si vren del matris
moni en lo tēps calent q en lo tēps
fret. Lar en lo temps fret perque la
caloz natural: es mes conseruada
dins lo cors: podē millor digerir la
vianda. Perque la obra del aiustas
ment matrimonial en tal tēps no
damnifica ne afflaqueix ari los cor
sos dels homēs: perque reben mes
aliment: que en temps calt. La
terça via que en lo temps fret: es
milloz entēdre a generacio de fills
que en lo calent: es p
sa de part de
la disposicio del ayre. E proues ari.
car lo vēt bozeal fa lo ayre purificat
e lo austral torbar. Lar segōs lo phi
losoph en lo segō dies methaur es lo
vēt austral porta molta plua. Mas
stant lo ayre pur es millor la cōple
rio dels qui stan en ell. e engendren
milloz. Perque en tal tēps deu hom
mes entendre al aiustament matris
monial. Donchs tots los ciutadās
deuen viar mes de matrimoni: en
temps que es feta millor generacio
de fills. E tant mes ho deuē fer los
Rehs e prinçeps: quant mes deuen
hauer pus bells fills.

Capitol. xviii. que en les do-
nes algunes coses son loa-
bles altres vituperables.

Les costumes deles do-
nes segons les mes son
de infants e de ioués. E
algun tât les dones ari
son comparades als ho-
mens: cō son los ifants

als homens: qui son en edat pfecta.
Car segōs lo philosoph en les poli-
tiques: los homēs mes vien de rao
q̄ les dones. Car la dona es mascle
occasional e home no cōplit. Per
lo semblant los infants no vien de
rao cō los homēs grans. Car ifant
es home no cōplit. Dōchs quant a
el quart de pfectio e vs de rao la do-
na e lo ifant quasi han vna mateixa
rao. Per q̄ seguir les costumes femi-
nils esler algun tant puerils. En lo
pmer libre on tractā generalmēt d
costumes no fem special capitol de
les custumes deles dones: p̄suppo-
sant deles custumes de elles deure
esser cōiecturat p les dels infants.
Mas pque en aq̄t segon libre lo re-
gimēt de marit e muller requer spe-
cial tractat. pque sapiā cō se deuen
regir les mullers: deu esler recitat
breumēt: q̄ es loable e vitupable en
les dones. ¶ Primeramēt en elles
es loada vergonpia. Car segons lo
mes les dones son vergōposes. Lo
q̄ ve p dues raons. La primera per
desig de laoz. La segōa p temor del
cor. ¶ La primera q̄ ve per desig de
laoz: ari pua. Car los qui impfeta-
ment posseïren les coses: desigen
esser mes loats: q̄ los qui pfectamēt
les posseïren. E los homēs qui hā
sciēcia impfetamēt: desijen esser en
opinio de sciēts mes q̄ los vertade-
ramēt sciēts. Car los qui sabē tros
ben en si: de q̄ se alegren. e no curen

tant de apparēcia. Mas los qui im-
pfetamēt saben: pque no veen en si
de q̄ se alegren: lo q̄ no han en verit-
tat: volen hauer en opinio dels ho-
mens. E aço q̄ es dit de sciēcia pfecta
e impfeta: deu esser entes de bon-
dat cōplida e no cōplida. car aq̄lls
qui son ari bons no curē esser loats
cō los altres. E los qui han pfectio
de bondat: en si troben: de q̄ se po-
den alegrar. e no curen alegrar se d
la opinio dels homēs. Perque com
les dones comunamēt no posseïa
quen tanta bōdat cō los homens:
si han algun be: cō es belleia grana-
sa e altre: molt desijen esser loades.
E açols ve dela impfectio del be: q̄
posseïren. Car los bēs del cors q̄
es belleia grana e los altres: son
impfets. E les dones segōs lo mes
posseïren bens impfets. ço es cors
porals. E si posseïren bens pfects:
q̄ son dela anima: los han impfeta-
ment: pque fallen dela pfectio dela
homēs. E cō crehent la pfectio del
la bondat: sia minuat lo desig de re-
putacio: tant mes les dones quela
homens desijen esser loades: quant
mes son impfets q̄ ells. Perque cō
vergōpa sia temor de no hauer glo-
ria e perdre laoz: les dones comuna-
ment son vergonposes. pque temē
esser minues de gloria: e pdre laoz:
la qual maça desijen. Dōchs p lo de-
sig de laoz es puat: q̄ les dones son
vergonposes. ¶ La segona rao per
que les dones son vergonposes: es
p temor del cor. E pues ari. Car cō
les dones naturalmēt sien temero-
ses e tant q̄ quasi totes coses temē:
elles son vergonposes. Car vergonpa
es alguna temor segōs damunt ha-
uem dit. Dōchs per dues raons es
puat: que les dones son vergonpo-
ses. E ques vulla sia de aquestes ra-
ons: loable es: elles sien vergon-
poses. que per vergonpa moltes

cofes leges deiren: q̄ no dererien fi
la cadena de vergonya no les tenia
¶ Segonament es loable en les do
nes misericordia. Car los iouens e
los vells e les dones segós lo mes
son misericordiosos. mas no p̄ vna
mateixa rao. Car los iouens segós
damut es dit: son misericordiosos:
p̄que ab sa innocècia mesuren los
altres. e creent tots son innocents:
pençen passan mal indignament. e
facilment han misericordia. Mas
los vells son misericordiosos: p̄que
fallint los lo cors e la vida: volent
los altres haïen misericordia dells
son misericordiosos. Car algu facil
ment es inclinat fer als altres: lo q̄
vol a ell sia fer. E les dones son mi
sericordioses p̄ mollesa dela carn e
del cor. Car hauent lo cor moll no
poden comportar algu passe mal. e
tãtoft hã misericordia: cõ veen sufrir
ferir a algu mal. ¶ E creamēt les do
nes son loades: p̄que cõ fan alguna
cosa de be: fan la fortment. ab tot q̄
en totes coses supabunden. Car cõ
son piadoses ho son molt. e cõ son
cruels e desvergonyides: per lo sem
blant. Car cõ les dones son atreui
des: fan tantes viltats q̄ nos troba
rien homēs tãt desvergonyits: quen
faecen tãtes. E aq̄st obzar fortmēt
si es en beseres loable. si en mals: vi
tuperable. ¶ Vist q̄ es loable en les
dones resta a veure: quoy es vitupa
ble. E podem dir tres coses vitupe
rables en elles. ¶ Primeramēt les
dones son itēperades e seguidores
de passions. Car p̄que fallen de rao
no han ari les cupidicief tēperades
cõ lo home: qui ha mes rao. ¶ Se
gonament son litigioses e parleres
lo q̄ ve per aquila mateixa rao. car lo
fre dcles dones segós lo mes no es
la rao p̄que fallē della ans es la pas
sio aricõ vergonya. Car si nos bar
rallen ne parlen maça: mes ho van

p̄ vergonya q̄ per rao. p̄que cõ son
mogudes: nos saben tēpar: sino q̄
sens fre se barallen e parlen molt
sens mesura. car veē les dones mes
barallar se e parlar quels homens p̄
que fallen mes de rao. ¶ E creamēt
les dones son molles e incõstantes.
lo q̄ ve per flaqueia de cõplexio. car
cõ la anima segons damunt es dit:
segons lo mes seguey les cõplexiõs
del cors aricõ les dones hã lo cors
moll e no constant: ari per desig son
molles e inconstants.

Capitol. lxxviii. per quin re
giment tots los ciutadans
e maior: mēt los reys e prin
ceps deuē regir les mullers

¶ Los capitols pcedets
es dit: q̄ les mullers no
deuen esser regides per
aql regiment q̄ deuen
esser regits los fills ne p̄
lo q̄ deu hõ regir los ser
uidors Car vn es lo regimēt matri
monial: altre lo paternal: e altre lo
seruil. Mas perque no basta tractar
aci en general del regiment matri
monial: diēt differcix del paternal
e seruil: si en singular no es tractat
p̄ quin regiment les mullers deuen
esser regides: p̄q̄ es necessari dir al
gunes coses en singular del regimēt
de les mullers. Deu esser notat:
q̄ vna regla comuna es en regimēt
ço es q̄ aql qui vol be regir algu: es
necessari hata specials cauteles a
les coses: en q̄ veu aql mes fallir. E
aricõ es en lo parlar es en les obres
Car en lo parlar alguns parlē clar:
e altres balbuços. E aqls q̄ son em
patrats en lo parlar: no ho son en
vna manera. Car algũs diē mes dif
ficilmēt vna paraula: e altres altra
E q̄ volia endreçar los empatrats
en sõ parlar sia necessari instruir los

baguessen molt effozç vers aqñles paraules q̄ pijoz e pus difficilment pronuncien. **E** legim q̄ alguns phi losophs q̄ cren empatrats dela len gua: prenien special forç en les les tres: q̄ pijoz pronuciauen e forç elo quents. **E** Donchs cõ algu veu a si o a altre fallir vers algunes coses: si vol a si o a altre be regir deu ha uer molt effozç cõtra les coses: que mes facilment pot caure. **E** cõ les dones segõs en lo capitol precedēt es dit: comunamēt sien intempera des garruladores e incõstants: de uen esser regides per tal regimēt: que sien induides a tēperancia e a taciturnitat e a constancia. **E** Les parts de tēperancia segõs es dit en lo primer libre: son quatre. castes dar: pudicicia: o honestat: abstinen cia: e mesura. **E** lauozs les dones sō tēperades: quāt son castes: honestes abstinentes: e mesurades. **E** Primerament les mullers deuen esser castes: no solamēt per la fe que deuen guardar als marits: mas p los fills que pareixē. **E** ar si la muller no serua castedat fill estrany del marit poria succchir en la heretat del pare. Donchs les mullers dels ciudadās deuē esser castes. **E** tāt mes ho deuē esser les dels reys e princeps: quāt dels seus fills no se desmes se pot le uar maior dissencio en lo regne.

E Segonament les mullers deuen esser honestes e pudiques. **E** ar no basta siē castes guardāt se de obres no degudes. ans es necessari siē pu diques o honestes: guardant se de senpals o paraules que mostr en des honestat. **E** ar no basta los fills es estrans no succchir en la heretat: ans es necessari lo pare sia cert de sos fills. **E** com senpals des honestes engenren suspita dela incõtinencia dela muller: pque lo pare cregue son sos fills: es necessari les mullers siē

pudiques o honestes. **E** Terçamēt les mullers deuen esser abstinentes guardāt se de supfluitat de menjar **E** ar tal supfluitat es inclinacio a incõtinencia. **E** Quartament les mullers deuē esser mesurades guar dant se de supfluitat de beure. **E** ar desmesura de menjar e beure puõ ca luxuria. **E** pço segõs recita **Ma leri maximus**: en lo segon libre en lo capitol dels establimēts antichs antigament ales dones romanes nols era degut en alguna manera beure vi: ans los era molt estrany p que no carguesen en alguna vergo nra. **E** ar lo vs del vi es incitamēt a luxuria. **A**xi donchs deuen esser regides les mullers: q̄ sien castes pudiques honestes abstinentes e mesurades. **M**as la manera p la qual elles deuen esser induides a totes aque stes coses: es diuersa segõs la diuersitat dela nobleza e riqñes dels mar its. **E** ar los ciudadans qui fallē en nobleza e riqueses: deuen per si in struir les mullers: tenint degudes cautes pque possesquen los bens damunt dits. **M**as los qui abundē en nobleza riqueses e potēcia ciuil: deuen cercar algunes matrones de bon testimoni p molt tēps approuades de santeda e bones custumes: q̄ instruequen les mullers induint les per degudes amonestacions als bens damunt dits. **E** Aist q̄ les mullers deuen esser regides en manera q̄ sien degudamēt tēperades: resta a veure cõ deuen esser regides: pque parlen degudament: e sien cõstants **E** ar segõs es escrit en lo primer de les politiques: silenci es ornamēt de les dones. **E** ar si degudamēt tenen silenci: elles se mostren mildes o nades. e induerē los marits a mes amor. pque deuē poch parlar. **E** de uē esser cõstāts. car tāt cõ la muller es mes cõstāts: tāt es maior creçça

al marit que li guarda fe. Donchs p tal regiment deuen esser regides les mullers que posseequen les sis bõdats dites: ço es que sien castes: pudiques: honestes: abstinentes: mesurades poch parleres e constants. E a totes aquestes coses les pozan induir los marits per si o p matrones de bõ testimoni o ab altres cauteles. Perque tots los ciudadans deuen axi regir les mullers e mes los reys e princeps, perq maior perill pot venir al regne de son no degut regiment.

Capitol. xx. com se deuē ha uer los ciudadans e maior ment los Reys e Princeps al es mullers.

NO basta saber cõ los reys e princeps e tots los ciudadans deuen regir les mullers: e a quines bonys dats les deuen induir: sino es sabut: com se deuen hauer vers elles. E quāt al p̄sent tres coses deuē esser diligentmēt peçades, en les quals los marits se deuē hauer degudament vers les mullers. La primera q̄ deuen usar ab elles mesuradamēt e discreta. La segona que les deuen tractar honradamēt. La terça q̄ deuen cõuersar ab elles degudament. ¶ La primera cosa que deu esser pençada en les mullers es usar ab elles mesuradamēt e discreta. E puas axi. Car vs desmesurat dels delits luxuriosos primer debilita lo cors: e apres lentnimēt e fa les voluntats intēperades. Primeramēt debilita lo cors. Car lo cors del marit es destroit e debil: sis dona maça al aiustamēt matrimonial. E pque la virtut generatiua sera corrumpuda. E segons lo philosoph en lo segon deles ethiques la volun-

tat dela cubdicia nos pot faciar. E cõ segons lo mes hom desija mes. q̄ no requer natura: si algu regeix sens fre la voluntat: no tēpant lo desig dela copula matrimonial: ell fa mes que natura no requer: e mes que no basta. lo q̄ no pot esser sens debilitat de cors. per la qual lo cors uell vista e los altres membres nobles son debilitats: per sobrecabundant copula. ¶ Segonamēt desmesurat vs del matrimoni no solamēt debilita lo cors: ans encara lentnimēt ella rao. Car lo cors es instrument dela anima: aricõ lo martell del ferrer. e debilitat lo martell: son debilitades totes les obres del ferrer. Per lo semblār debilitat lo cors uell e los altres mēbres nobles: es emparada la obra e anima de vs de rao. que no pot pençar sufficiētment lo q̄ deu cõsiderar. E damunt per autoritat del philosoph es prouat: q̄ tals desigs si son cõplits: nafren la rao. ¶ Terçament desmesurat vs del matrimoni fa les voluntats intēperades. Car cõ mes se dona hom a les obres luxurioses: mes es mogut lo appetit a fer la voluntat intēperada: segons diu lo philosoph en lo quart deles ethiqs. Per la qual rao es destrobida la cogitacio brutal de alguns qui diē: satis fare ara ala cupidicia e apres me abstindre. Car escun vs dela copula carnal mou a mes usar. e quāt mes algun usa: mes es mogut a usar ne: e es feta mes intēperada la voluntat. Perque tots los ciudadans deuen usar mesuradamēt de copula matrimonial. E tant mes ho deuē fer los reys e princeps: quant mes es no degut: hauen lo cors debil e lentnimēt e la rao abaitada: e les voluntats intemperades. E no basta als marits usar tēperadamēt de tal copula: si non usen discretament.

Car en totes obres du hauer discre
cio que sien fetes en tēps degut: E
en conuinēt loch: e ab deguda ma
nera. Car alguns temps no son de
guts a tals obres: ari com en los d
oracio: E en aquells en los quals se
poria seguir molt dan en los filla.
Deu donchs esser seruat temps cō
uinent. E per lo semblant se deu ser
uar loch degut e manera raonable
perque entre marit e muller sia no
solament delitable amistat ans en
cara honesta. La segona cosa que
deu esser pençada en les mullers: es
que les deuen tractar honradamēt
E pues ari. car cascun marit segōs
son poder deu tenir sa muller en de
gut stat donāt li les coses necessari
es e degudes. Car coz la muller sia
molt auiatada al marit: la honoz q̄
es feta ala muller: torna en la perio
na del marit. E com damūt sia mo
strat: q̄ lo marit no deu regir la mul
ler com a seruenta sino com a com
panpona: cascu segons son stat deu
tractar honradamēt sa muller. La
terça cosa que deu esser pençada en
les mullers: es que deuen cōuersar
ab elles degudamēt E lauoz es de
guda la cōuersacio de marit a mul
ler: si li mostra senyal de amistat in
struint la per degudes amonestaci
ons. E declarar q̄ns son los senyals
de amistat e quines amonestacions
son degudes: nos pot fer sino guar
dada la diuersitat dels staments e
condicio deles psones. Car los ma
rits deuen diligentmēt guardar si
les mullers son ergullosos o humils
o sautes o folles. e mes amistat deu
esser mostrada als humils: q̄ ales
ergulloses car ales erguloses fills es
mostrada amor: son fetes tāt supbi
oses: que encara als marits volen
senpozejar E ari deu hom cōuersar
ab les mullers: q̄ en vna manera de
uen esser corregides les sautes e en

altra les folles. Car ales sautes per
correccio bastē paraules leugeres/
e ales folles aspres: dōchs tots los
marits deuē mostrar ales mullers
senyals de amor deguda: peçant le
stament propzi: e guardades les cō
dicions deles psones: corregir les
segons es necessari per degudes a
monestacions.

Capitol. xxi. com se deuē ba
uer les dones maridades
en lo ornament del cors.

Des Reys e Princesps e
tots los ciutadans deuē
saber: cō se deuen hauer
lurs mullers degudamēt
en lo ornament del cors
Car com lo marit dega
regir sa muller endreçat la a obres
honestes e virtuoses: Es necessari
guarde diligentment en les coses:
en que segons lo mes les dones pe
quen. E com les dones majormēt
desijen esser vistes belles: molt pec
quen en lo ornament del cors. e los
marits deuen veure: quin ornamēt
los es degut e no degut. car james
les mullers son vtuoses: sino esqui
uen coses no degudes. E quāt mal
se esdeue ala ciutat e regne per les
dones no esser virtuoses demanant
coses no degudes: mostra ho lo phi
losoph en lo primer dela rhetorica.
Lo qual partant dels lacedemonis
ans diu: que son mals perque com
porten ales mullers coses no degu
des. Dōchs perque la casa del p̄
cep e del ciutada no sia mala: quāt
al ornament e totes les altres co
ses en que les dones acostumen pec
car: deuen les los marits arreglar
degudament. D̄ deu esser sabut: que
lo ornament deles dones quāt al p̄
sent sta en dues maneres. La vna
pot esser dita fingida: E l'altra no

fingida. Lo ornament fingit es dit fuscara: ço es aposicio de color blāca e vermella. ab les quals se mostren les dones mes blanques e vermes: q̄ no son. E tals coses p̄que son ficcions deuen esser esquinades. Lo altre ornament es no fingit. lo qual sta en degut vestir. Lo qual p̄cat lo propri statmēt e les cōdicions de les persones si degudament son fetes: son honests. Car los marits segons son statmēt deuen prouir de alguns ornaments a les mullers. E p̄ ço Valeri maximus loa los ciutadans de Roma p̄que puexen les mullers de belles vestidures. En aq̄sta manera deu esser tractat del ornament de les dones. Mas p̄que les mullers mes specialmēt sapien cōstī deuen haure: deu esser notat: q̄ en lo ornament del vestir se esdeue peccar en dues maneres. La primera per sobreabundācia. La segōda per defallimēt. ¶ La primera manera: que se esdeue peccar en lo vestir: es per sobreabundācia. E pues ari. E per q̄ sobreabundācia sta esquinada: es necessari en lo vestir hī haja tres maneres de virtuts. les quals toca andronich paripatetic̄h en lo libe q̄ feu de virtuts. E aq̄stes son humilitat: tēperança e simplicitat. ¶ Primerament les dones son humils en lo ornāmēt del cors: quant no se omen p̄ vana glōria: sino p̄que placiē a los marits: els apparten de fornicacio. ¶ Segonament les dones son temperades en lo vestir. quāt considerant son stat no demanen maça vestir. Car la muller del Lualler se deu mes vestir q̄ la del simple ciutada. E la del rep e prinscep deu esser molt ornada. E ab tot q̄ la muller de algu fos humil no ornant se per vana glōria: ella peccaria: si no se ornaua tēperadamēt de manant ornaments mes: que lo seu

stat no requer: ¶ Terçament les dones deuen esser simples en lo vestir no demanāt ornāmēt ab maça grā diligencia. Car ab tot la dona nos ornas per vana glōria: ne demanas vestir mes: q̄ son stat no requer: ella peccaria: si era maça diligent vers ell. ¶ Donchs en aq̄stes tres maneres se esdeue peccar en la superfluitat del vestir. Mas p̄ dues segōds comunament es posat se esdeue peccar en lo defallimēt. Primerament siu fan p̄ peresa. car algunes son tāt percoses: q̄ per sola negligēcia nos visten degudamet. Segonamēt perquen: si del defallimēt es demanada la o e glōria. car alguna vegada se esdeue algu glōriar se p̄ la miseria q̄ fosse. E ari cō en los cōtrets e malalts qui stan en les portes de les esglēsies: se esdeue segons los mes: que aq̄ll qui pus malalt es: mes se glōria. p̄que creu mes lo mire. e ipere pendre mes almoynes. xri alguna vegada lo q̄ es mes vilen habit: es fet mes superbiōs: si creu p̄ allo es mes loat. ¶ fallen donchs les dones si p̄ vistrat del habit demanen glōria. E lo philosoph en lo q̄rt de les ethiques vitupera los lathomians. qui mēps q̄ son stat no requeria demanauen vestidures. e p̄ aço eren moguts a ergull. En tal manera donchs les mullers deuen esser regides quant al ornāmēt del cors q̄ sien instruides en les sis coses que hauem tocat. Car primerament deuen esser amonestades: q̄ no sien sofisticques pintant se. Segonamēt que sien humils no ornāt se p̄ vana glōria. Terçamēt: q̄ sien tēprades no demanant vestir mes de son stat. Quartamēt q̄ sien simples no essent maça diligents en los ornaments. Quintament: q̄ no sien negligents: que p̄ peresa se stigen de vestir. E finalment: q̄ p̄ utilitat del habit no

fi en ergulloses. ne p defalliment de les vestidures no demanen gloria.
Capitol. xxij. que los reys e pnceps e tots los ciudadans no deuen esser maça celosos deles mullers.

M Dits homens pecquen essent maça celosos deles mullers. E que maça zels deuen esser esquats per tres vies ho podem cercar. ples quals mostrarem: q de maça zels se segueixen tres mals. Lo pmer mal es: que per maça zels los marits son treballats en si per turbacio de aquila. lo segon es: q per maça zels les mullers son fetes pijors. lo terç: pque segons lo mes de maça zels ixen contrasts entre marit e muller. ¶ La puimera via que de maça zels los marits son treballats en si e turbacio de aquila: xris pue. car co algu es maça celos: tot steps suspira lo pijor. E moltes vegades les mullers viuen be e son re preses plos marits. perque ab los zels les coses ben fetes son preses per lo contrari. E per consequent tostemps son en treball de pença. e co vna sollicitut empatxe altra: los maça celosos son retrets de sollicituts degudes: co es de obres politiqs deles quals ve lo be comu. Perq neguns ciudadans deuen esser maça celosos deles mullers. E menys los reys e pnceps. perq major dan pot esser en lo regne: sino entenē en lo be de aquell. ¶ La segona via: q maça zels deuen esser esquiats: es perque les mullers son fetes pijors. E pues xri. car les mullers son mogudes a mal: com los marits son maça celosos. Perque es comuna cosa: que priuacio augmenta desig. Car segons es dit en lo segon dela rhetorica: desig es deles coses q fal

len. E perco los vells mes desijen viure que los jous: perque lanors los fall mes la vida. tostēps dōchs es mes desijat: lo quens fall. E perco la cosa quēs es vedada nos fall. e es mes desijada. e pque ales mullers dels celosos los fall: lo que los marits los veden: son mogudes a mal: augmentant los la cubdicia p los desordenats zels dels marits.

¶ La terça via que maça zels deuen esser esquiats: es: perque segōs lo mes ne ixen contrasts entre marit e muller: e pues xri. Car co les mullers sens rao sien enuiades: suspirant los marits sens causa mal de elles: nou poden pendre a paciēcia per la qual occasio entre ells ha contrastes e baralles. Dōchs los marits no deuen esser maça celosos deles mullers: nels deuen tenir guarda. Mas pensades les condicions deles plones e les custumes dela terra: cascu deu hauer deguda diligencia de sa muller. Car tot marit se deu hauer xri ordenadamēt vers sa muller: que sia entre ells amistat natural delirabile e honesta.

Capitol. xxij. quin es lo consell deles dones: e que nou deu bom vsar sino en algū cas. Car lo consell de elles es molt flach freturāt de pfeccio.

L O consell deles dones se gons es scrit en lo pmer deles politiqs: es flach. Car aricoz lo infant ha consell imperfect: perque fall dela perfeccio del home: xri la dona ha consell debil: perque es de flaca complexio: e fall dela perfeccio del home. E que les dones no si en forts de cors: no es per bona complexio: sino per malicia de mala cō

plexio. Car la mollesa dela carn en elles mes argueix e mostra abundācia de fleuma q̄ bona cōplexio. Per la qual rao les dones fallen de vs d'rao: e han debil consell. Car com lo cozs es millor cōplexionat: tant es mes pporcionat ala anima/ e acoradant a seruir la. E la anima essent en tal cozs via deles obres ppries mes raonablement. ¶ En lo consell deles dones deuen esser guardades dues coses. La primera q̄ es flach. La segona que es leuger e cyptat. ¶ Primeramēt lo consell deles dones es flach. Car segons vol lo philosoph en lo primer dels animals: totes les coses menors e pus debils mes tost venen a son compliment. Lo consell donchs dela dona pque es mes debil que lo del home: mes tost ve acomplimēt. E essent les altres coses eguals si algu prestamēt volia obzar: e no podia hauer delis beracio: mes tost deuria elegir consell de dona que de home. Car com natura sia moguda per deu: qui es suprema prudencia ella deu obrar ordenadament e sauia. com lo sau deia espatrar tost posant poch tēps en les coses vils/deles q̄s deu esser poca sollicitut/ e prouerbialmēt es dit: que mala herba tost creix. Car curant poch natura de ella: la apozta tost a son creiximent. Per lo semblant la dona quāt al cozs mes tost ha esser perfet q̄l home. E cō la aia segueca les cōplexions del cozs lo cozs dela dona pque es mes vil: e natura menys cura de ell: ans ve a son cōpliment que aq̄l del home. ¶ Aixi lo cōsell dela dona pus prest es en la sua pfeccio e cōplimēt q̄ lo del home. Donchs absolutament parlant millor es lo cōsell dels homēs que deles dones. pque elles no son aixi abundants de rao/ e han lo consell debil. ¶ Segonamēt lo consell

deles dones es leuger e cyptat. e en algun cas pot esser millor q̄ lo del home perque es mes tost en son cōpliment. Car si era necessari obzar prestament: per ventura tal consell deuria esser mes elegit.

Capitol. xliij. com deuē dir los reys e Princesps e tots los ciutadans los secrets a les mullers.

DEt tres vies podem cercar: que les dones segōs les mes no poden tenir los secrets. La primera es presa de part del defalliment dela rao. La segona dela mollesa del cozs. La terca del desig d'laor. ¶ La primera via que les dones no poden tenir los secrets: es presa de part del defallimēt de rao. E proues aixi. Car segons damunt es dit: tantost que la cosa nos es vedada: nos creix lo desig fer la. E cō dir algu secret sia vedat de no esser dit: per aquella priuacio es mogut lo desig a dir los secrets mes q̄ les altres coses: si per la rao aq̄st desig no es refrenat. Les dones donchs pque fallen de rao: no poden refresnar los desigs. e manifestē mes los secrets que los homens. Car per ço cō priuacio creix lo desig: les dones tant mes quels homēs son inclinades a fer les coses vedades: quant p que fallint de rao: refrenen menys los moniments deles cupidities. ¶ La segona via que les dones no poden tenir los secrets: es presa dela mollicita del cozs. E pues aixi. Car pque les dones segons lo mes son molles: tā tost q̄ vna psona los plau els riu en la cara: creēt es sa amiga li reuelen tot lo que tenen en lo cozs. ¶ La terca via que les dones no poden tenir los secrets: es p̄sa de part

del desig de laoz. **E** pues arí: car da munt es dit: q̄ les bones desijen ma ça laoz e gloria. **E** com dient los se crets dels marits ales dones: ab les quals creen hauer amistat: pen san p̄ aq̄lles esser molt loades. Car pques mostren esser amades p̄ los marits sabent los secrets de ells: p̄ gloriejar se de aq̄lla amoꝝ facilmēt diē los secrets quils son comanats p̄ los marits. **E** p̄ aço se mostra: coz deuē los marits reuelar los secrets ales mullers. **E** ab tot que digā: tals esser les custumes deles dones e tals les dels vells: e tals les dels jounēs: no deu esser entes tals esser de necessitat: mas solamēt segons lo mes. Pero ari les dones coz los vells e iouēs ab la rao podē vencre tots los mouimēts e inclinacions. **E** ab tot sia difficil vencre los mouimēts deles cupdiciēs: e molt mes en les dones: p̄que fallen de rao po no es ipossible: q̄ los homens e les dones no puguen vēcre tals moui ments. Car ab tot les dones comu namēt siē reueladores dels secrets no es impossible: q̄ nols puguen te nir. Los marits dōchs no deuē re uelar los secrets ales mullers: si p̄ gran tēps no son certs: sien discre tes sautes e constāts. **E** aq̄tes coz ses visites mostrāt coz es natural la comunitat de marit e muller: e coz se ha ales altres comunitats de ca sa: e declarat com se deuē hauer los reys e princeps e tots los ciudadās ales mullers: e com deuē conuer sar ab elles. **E** sia dada si ala prime ra part de aquest segon libre: En la qual tracta del regiment matrimo nial. Pero a algu semblaria: que la noticia e sciencia del regiment ma trimonial no fos sufficiētmēt da da. perque no es mostrat a q̄nes o bres les mullers deuē esser ordena des. Car si es no degut sien ocioses

segons damit es dit: deuē esser de termenades les obres que deuē o bzar. Mas perque d̄ aquestes coses per auant entenem attractar: açins en passam no dient ne res.

Aci comēcen les rubriques dela segona part del segon libre del regiment dels priu cepts: la qual tracta: p̄ quin regiment los fills deuē es ser regits.

¶ Que tots los pares e mares de uen esser diligēts vers los fills. c. i.

¶ Que los reys e pnceps deuē esser diligēts del regimēt dels fills. c. ii.

¶ Que lo regiment paternal procea eix de amoꝝ: **E** q̄ los fills no deuē esser regits per lo regimēt: que son regits los seruidoꝝ. c. iij.

¶ Que la amoꝝ que deu esser entre pare e fill: mostra q̄ los pares deuē regir los fills: e los fills obeir als pares. c. iiii.

¶ Que tots los ciudadās e mes los reys e princeps deuē esser ari dili gēts dels fills: q̄ en la puericia los instruesquen en la fe. c. v.

¶ Que tots los ciudadās e mes los reys e pnceps deuē induir los fills en la puericia a bones custūes. c. vi.

¶ Que los fills dels nobles e mes los dels reys e princeps en la pueri cia deuē esser instruits en sciēcies liberals. c. vii.

¶ Quines sciēcies deuē appēdre los fills dels nobles e mes los dels reys e princeps. c. viii.

¶ Quin deu esser lo mestre del fills dels nobles: e mes los dels Reys e princeps. c. iiii.

¶ Com deuē esser instruits los io uens en parlar veure e oir. c. i.

¶ En quātes maneres pecca hom en lo menjar: **E** com se deuē hanc

los iouens. c. xj.

¶ Com deuen esser instruits los iouens: pque se haïen be en lo beure e en los delits carnals. E cõ se deuen hauer ab les mullers. c. xij.

¶ Cõ se deuē auer los iouens en iochs e en los cõports cenlo vestir. c. xiiij.

¶ Que en la edat ioue maiorment deu esser esquiuada companyria mala. c. xiiij.

¶ Cõ deuē esser regits los ifants d la natiuitat fins a. vij. anys. c. xv.

¶ Cõ deuē esser regits los fills del seten any fins al qtoze any. c. xvj.

¶ Cõ deuē esser regits los fills p los pares del quatoze any auat. c. xvij.

¶ Que tots los iouens no deuē esser exercitars equalmēt als exercicis obres e treballs. c. xvij.

¶ Que les filles dels ciutadans e maiorment dels nobles e dels Reys e prínceps deuen esser forzades q no discorreguē ne s'ignē ocioses. c. xix.

¶ Que tots los ciutadans e mes los nobles e los reys e prínceps deuen esser diligents: que los fills no visquen ociosament. c. xx.

¶ Que los reys e prínceps e tots los ciutadans deuen esser diligēts: que les filles parlen poch. c. xxi.

Capitol primer. q tots los pares e mares deuē esser diligents vers los fills.

Labada la primera pt d aquest segon libre: on es determinat del regimēt matrimonial: resta a tractar dela segona. En

la qual sera tractat del regimēt paternal. Car no basta al pare dela fa

milia saber regir la muller: sino sap regir los fills. E cõ comunitat de marit e muller e de sēyoz e seruidoze facen casa primera. e comunitat de pare e fill casa p̄feta e p̄que casa primera p̄ceceix a casa p̄feta: a algu sēblaria: q̄ aps la d̄terminacio del regimēt matrimonial deu esser d̄terminat del fill. Mas p̄que segõs diu lo philosofh en lo primer deles politiqs: maior diligēcia es de p̄comica vers los homēs q̄ vers les possessiõs deles coses inanimades e maior vers los fills q̄ vers los seruidoz: p̄go hanē p̄posat primer de d̄terminar del regimēt filial q̄ d̄l seruid. aricõ de aq̄ll vers lo q̄l deu esser maior diligēcia. E d̄terminat del regimēt dels fills: primer volē mostrar: q̄ tots los pares deuē esser diligents vers los fills. Car coneguda la diligēcia q̄ deuē hauer d̄ ells seran mes moguts a regir los be. E podē cercar p̄ tres vies q̄ los pares e les mares deuen hauer aq̄sta diligēcia. La primera p̄que los pares son principi dels fills e los fills hā esser dels. La segona p̄que los pares son sup̄ozs e senyozs dels. La terça p̄que entre ells deu esser amor natural. La primera via: q̄ lo pare e mare deuē esser diligēts dels fills es p̄que los pares son principi dels fills e los fills han esser del pare. E p̄ues ari. car aricõ veē en les coses naturals: q̄ natura iames no dona esser a alguna cosa: sino es diligent vers les coses: p̄les quals aq̄lla pot esser conseruada en son esser. aricõ natura donāt esser al foch: tātost es diligent dar li leugeria. p̄ la q̄l vaia alt. p̄que ha esser mes conseruat en loch alt q̄ en baix. E si natura dona esser a les besties. p̄que les coses animades sens menjar no poden esser cõseruades: tātost es diligēt: dar los poques e altres instrumēt: ab los

quals pugnen pendre viada. D'ochs si los pares son principi dels fills: e los fills han esser dels pares los pares deuen esser diligents vers los fills en les coses ab q̄ puguē ben viure e esser cōseruats en son esser. La segona via q̄ los pares e mares deuen esser diligēts dels fills: es pque los pares son sēpors e supiors dels fills. E pues axi. Car tostēps naturalment les coses supiors influeixē en les inferiors: e les reglen e cōseruen. E veem q̄ los corsos sobre celestials donen influēcia en aq̄stes coses baixes. e les reglen e cōseruen. Perq̄ si natural cosa es: q̄ les coses supiors e peminents: influesquen a les inferiors: e aq̄lles reglen e cōseruen: es degut a cascu senyor e princep esser diligent en ajudar e endreçar los seus subdits. p̄q̄ sien reglats e cōseruats en son esser. E nostre senyor deu q̄ senyoreia totes coses: ha diligēcia e puidēcia a tot lo mō. Donchs los pares p̄q̄ naturalment senyoreien los fills: deuen esser diligents en lo regimēt dells. ¶ La terca via: q̄ lo pare e mare deuen esser diligēts dels fills: es presa de part dela amor natural: q̄ deu esser entre ells. Car de rao de amor: es: q̄ sia diligent lo qui ama dela cosa amada. Car cascu es diligent vers lo q̄ ama. E cō entre pare e fill sia amor natural segōs se pua en lo vpte deles ethiq̄s: los pares pla amor natural q̄ hā als fills: deuē esser diligēts vers ells.

Capitol. ij. q̄ los reys e princeps deuen esser diligents vers lo regiment dels fills.

A tot q̄ tots los pares deguē esser diligēts vers los fills: segons en lo capitol pcedent hanē dit: molt mes ho deuē esser los reys e princeps. lo q̄ podem cer

car p tres vies. La pmera es presa de part dela intelligēcia dels pares. La segōa dela bōdat dels fills. La terca dela utilitat del regne. ¶ La primera via: q̄ molt mes q̄ls altres los reys e princeps deuen esser diligents vers los fills es p̄sa dela intelligēcia dels pares. E pues axi. car segons lo philosoph en lo terç dels animals: aq̄ll qui entē mes: ha mes diligēcia en los fills. Car natural es cascu amar les sues obres: segōs vol lo philosoph en lo quart deles ethiq̄s. e p̄co los pares naturalmēt amen los fills: e los parēts les sues obres cō a ppries. E quāt algu entē mes: tāt mes conceix la obra p̄pria. e ab maior diligēcia e dilecció es mogut vers aq̄lla. E los pares tant mes deuen esser diligēts vers los fills: quāt mes abūden de enteniment. E cō sia damunt dit: q̄ los reys e princeps e tots los qui senyoreien: si naturalmēt han a senyorejar: faries molt necessari: q̄ posseesquē prudēcia e entenimēt. E tāt mes q̄ls altres los reys e princeps deuē esser diligents dels fills: quāt mes en ells deu esser industria de p̄sa e prudēcia regitina. ¶ La segōa via: q̄ molt mes q̄ los altres los reys e princeps deuē esser diligents vers los fills: es p̄sa de part dela bōdat dels fills. E pues axi. Car los fills dels reys e princeps deuen posseir mes bōdat q̄ los altres. Perq̄ segōs diu lo philosoph en les politiqs: tāt cō son en maior stat e mes alta dignitat: deuen esser mes p̄fets p̄ sciēcia e virtuts. Car aq̄ll q̄ los altres vol regir: deu esser axi prudent e bo quen puguen pendre exēple de ben viure. e los fills dels reys e princeps ab tot tots no sien reys e p̄nceps ab tot tots en alguna senyoria: en la q̄l ha de regir los altres: molt mes deu esser sauis e bons. E pque los

fills venen a maior sauefa: si los pares son diligents de ells: tant mes los reys e princeps deuen esser diligents dels fills: quant los fills de ells deuen hauer maior prudencia e bondat. ¶ La terça via q̄ molt mes q̄ls altres los reys e princeps deuē esser diligents vers los fills: es presa de part dela utilitat del regne. E proues axi. Lar la bōdat del regne e de aquells qui son en ell: maiorment ve dela bōdat dels qui senpozeien. car axi com la sanitat del cors ve dela de tots los mēbres e maiorment dela del cor e dels mēbres principals. p̄que lo cor e los mēbres principals influēixen en los altres: axi la bondat del regne ve dela de tots los ciutadans. pero maiorment dels principals e qui senpozeien en lo regne. ¶ Donchs p̄fitos es al regne hauer bons ciutadans. Mas mes profitos es hauer bons princeps e bons senyors: p̄que los senyors deuen regir los altres. E tant mes donchs los reys e princeps deuen hauer molta diligencia vers los fills: q̄ sien prudents: quant maior: vtil ve al regne dela bondat dels fills dels reys: qui deuē senpozeiar en lo regne que no dela dels altres.

Capitol terc. q̄ lo regiment paternal proceix de amor. e que los fills no deuen esser regits p̄ lo regiment que deuen esser regits los fuidors

DE que abs del regiment matrimonial deu esser de termenat del paternal: deu esser vist: de on proceix lo regiment paternal. E deu hom notar: que son tres regiments. Lar aquell qui regeix als

tres o regeix segons certes leys. E tal regiment segons damunt es dit es apellat politic. O regeix segons son enteniment. e aço pot esser en dues maneres. car lo q̄ axi regeix: o enten be. p̄pri. e axi es dit regiment seruil. o enten be dels subdits. e tal es dit real. E aquests tres regiments segons los quals veuen los altres regnar: son semblats a tres regiments que trobam en vna casa. Lar lo matrimonial es semblant al politic. perque ala muller: segons damunt es dit: no deu hom senpozeiar d tot a sa voluntat: sino segons requerent les leys del matrimoni. E lo regiment paternal es semblant al real. Lar lo pare senpozeia los fills: segons son enteniment e no segons leys. Lar leys e pactes nos fan entre lo subdit e lo senyor. si dōchs no es potestat del subdit elegir a si senyor. e no es en potestat dels fills elegir a si pares. sino que per natural principi los fills proceixen dels pares e mares. Lar los fills no elegixen a si pares com los mullers marits. E com lo regiment dels fills sia segons lo enteniment dels pares e per lo be de ells aquest regiment no es semblat al politic: sino semblat al real. E lo philosoph en lo primer deles Politiques diu: que lo marit senpozeia ala muller e fills: axi com als libertes. pero no en vna manera: sino que senpozeia ala muller politicament: e als fills realment. ¶ Lo terc regiment de casa per lo qual son regits los fuidors: es semblant al donatiu. mas per aquestes coses axi mostrades manifestamēt se mostren esser vers les que en lo principi del capitol son posades. Lar si lo pare deu senpozeiar los fills realment e per lo be de ells: e com amar algu no es altre sino voler li be: lo pare deu senpozeiar als

fills per lo vtil de ella: e perque vol
lo be de ella. Es cert donchs que a
quest regimēt ha principi de amor
e claramet es mostrat q̄ los fills no
deuen esser regits p̄ aquell regimēt:
q̄ deuen esser regits los seruidors.
Car lo senyor senyoreja los seruēt̄s
p̄ lo seu be e no p̄ lo be de ells. car se
gons lo philosoph senyorejar seruil
ment es no entēdre lo be de ells/si
no del qui senyoreja. Mas lo pare
deu senyorejar los fills per lo be de
ells. Donchs p̄ la distincio dels re
gimēt̄s es manifest: q̄ lo regimēt
paternal no es aq̄ll: qui es lo seruil:
ans p̄ceir d̄ amor. E p̄que mes ma
nifestamēt se mostre: lo q̄ es dit: per
dues vies podez cercar: que lo regi
ment paternal, p̄ceir de amor. La
p̄mera es presa de orde natural. La
segona dela p̄feccio del pare. ¶ La
p̄mera via q̄ lo regimēt paternal, p̄
ceir de amor: es presa del orde na
tural. E pues axi: car segons lo phi
losoph en lo p̄mer de Generatione:
natura ha ordenat virtut generati
ua ales coses. a si q̄ les q̄ no poden
esser perpetues per si: ho sien en son
semblant. E lo regimēt paternal
de aço pren principi. car lo fill natu
ralment es vna semblança: q̄ proce
eix del pare. E com segōs natura a
questa semblança sia amor: p̄ orde
natural podem arguir que lo regi
ment paternal es fundat en amor:
e principalmēt ix de amor. Car axi
com en los homēs es natural incli
nacio a fer semblant a si: axi es en
ells natural inclinacio: amar los e
consequēt̄mēt regir los e hauer di
ligēcia vers ells. Aquest orde dōchs
es natural: q̄ regimēt e diligēcia pa
ternal pren principi de amor. ¶ La
segona via que lo regimēt pater
nal pren principi de amor: es presa
de part dela p̄feccio del pare. e p̄
ues axi. car segons lo philosoph en

lo segon de Generatione. cascuna cos
sa es p̄feta: com pot engenrar e
fer semblant a si. E com cascuna co
sa ame la sua p̄feccio: lo pare ama
lo fill com a testimoni dela sua p̄
feccio. Dōchs perque lo pare ha na
tural amor al fill: es diligent regir
lo. q̄ no ho seria: si lo regimēt pater
nal no venja de amor. ¶ Q̄st que lo
regimēt paternal, p̄ceir de amor
es manifest que lo pare deu senyore
jar los fills per lo be de ells. Dōchs
los fills no deuen esser regits per a
quell regimēt: que deuen esser re
gits los seruidors. perque als serui
dors segons tals son: deu hom sen
yorejar p̄ lo be propi. E si algu vfa
dela fills com de seruit̄s: es p̄ imp
feccio dela casa/essēt tant pobre q̄
no puga hauer seruidors. E perco
lo philosoph en lo s̄ic de les polit̄hi
ques diu: que al pobre es necessari
vfar dela muller e fills com de ser
uidors.

Capitol quart. que la amor
q̄ deu esser entre pare e fill
sufficiēt̄mēt mostra: q̄ los
pares deuen regir los fills.
E los fills deuen obeir als
pares.

En lo capitol precedēt es
dit: q̄ lo regimēt pater
nal p̄ceir de amor. per
que deu esser vist quāta
es la amor dls pares als
fills e dels fills als pares. Per q̄ sia
manifest: com deuen los pares re
gir los fills e los fills obeir als pa
res. E deu esser sabut: que lo philo
soph en lo v̄rte de les Ethiq̄s pua
per tres raons: que los pares amē
mes los fills q̄ p̄ lo cōtrari. La p̄me
ra es presa de part dela duracio del

temps. La segona dela certitut del pare. ¶ La terça del ligam del pare e mare als fills. ¶ La pmera rao q los pares amen mes los fills que los fills als pares: es presa de part deia duracio del tēps. E pues axi. Car quāt la amor dura mes: tāt es feta mes fort. E la amor del pare e mare dura mes q dela dells fills al pare e mare. Car tantost q los fills son nats lo pare e mare los amē. E los fills no tātost los amē. pque no son de tanta coneixença: q puguen discernir q deu esser amat. E per ço los infants tātost q son nats: no coneixent lo pare e mare entre los altres nols han amor. mas passat algun tēps cō los podē discernir dels altres: los amen. dōchs de mes durada es la amor del pare e mare als fills: q no p lo cōtrari e de maior amor. ¶ La segona rao q los pares amen mes als fills q per lo contrari: es presa dela certitut del pare. E pues axi: car lo pare e mare mes sō certs del fill q lo fill de ells. Car lo fill no pot esser cert: q es son pare e mare: sino per alguns senyals. Venent q algu li ha mes affectio arguix: q aquell es son pare. O oint ho dir: creu axi sia. Pero enlo començ de sa natiuitat no ha tal coneixença q pugua conèixer de q es fill. mas lo pare e mare tātost conciben lo fill: e p ço son mes certs de ell q lo fill de ells. Per la qual rao mes lo amen. Car si entre pare e mare e fills es amor natural: tāt sera major: quant mes certs son del fill. E p aqsta rao es vist: que les mares amē mes los fills que los pares. Perq son mes certes de ells. ¶ La terça rao q los pares e mares amē mes los fills q los fills a ells: es presa de part del ligam del pare e mare als fills. E pues axi. car los fills son mes vnits al pare e mare q per lo contrari. E

axicom a mes vnits als pares son mes amats per ells q per lo cōtrari. E axi ho diu lo Philosoph q los fills son quasi alguna part dels pares e mares. Car ells son alguna partallada dels pares. e la part es mes vnida al tot: perque es compresa e contēguda per ell: que lo tot no es vnit ala part. lo q̄l no pot esser cōpresa e contēgut per ella. Car enlo tot es assignada alguna cosa: la q̄l es molt liny dela part. Mas algua cosa no es en la part: la q̄l sia molt liny de tot. Perq si la part era moguda ala amor del tot: nol amaria axi escalfadamēt: p tal com veuria algunes coses en aqll: q seria molt liny de ella. mas si lo tot era mogut ala amor dela part: mes la amaria pque no veuria res en ella: q no fos acostat a ell. donchs pque lo fill es alguna part: qui deualia del pare e mare: no es res en ell: que no sia en alguna manera acostat a ells. e que segons alguna manera no pertāga a ells. Los fills no son axi moguts fort ala amor del pare e mare: per que lo que es del pare e mare: no p tany axi als fills. e per conseguent no es axi vnit a ells coz aquella cosa: la qual es dels fills: p tany al pare e mare. ¶ Per aquestes raōs del philosoph segōs nos semble: podē iustificientment arguir: que lo pare e la mare deuen esser diligēts vers lo regiment dels fills. perque cascu deu esser diligent vers lo que ama per gran amor. Mas los fills deuen obeir al pare e mare. Perque cascu deu obeir als qui sap lo amen molt: e no enten en sino enlo seu be. ¶ E p que mes se mostre lo entenimēt del q̄ diē: deu hō notar: q ab tot los pares e mares haiē mes amor als fills e vullen mes lo be dells q no per lo contrari: po no es impossible q̄ que a algu be los fills amen mes los

pares e mares: car segons es dit en
 lo vrte de les ethiques: los pares a
 men los fills arico aquells qui son
 alguna cosa de ells. E los fills amē
 los pares: p q han esser dells. Dōchs
 la amor dels pares e mares vers
 los fills ix e passa aricom de aquell
 q es pncipi ala sua obra: e dela cau
 sa superior ala inferior. Mas la a
 moz dels fills peceix de inferior a
 superior. E es cosa natural: que les
 superiors influēsque ales inferiors
 e les conferuen e no p lo cōtrari. E
 p ço los pares e mares naturalmēt
 son affectats als fills ajustant e do
 nāt los bens. per los quals haie suf
 ficiēcia de vida: e sien cōseruats en
 esser. ¶ Lo pare donchs e la mare a
 iusten p als fills. e no per lo contra
 ri. ans los fills quant poden furten
 als pares. Mas les coses inferiors
 donē honoz: e son subiugades ales
 superiors: e no per lo contrari. E p
 ço los fills naturalmēt donen reue
 rencia als pares e mares. Mas sis
 demana es fa questio: si los pares e
 mares amen mes los fills q p lo cō
 trari: e com amar algu sia allo q es
 voler lo be: deu esser feta distincio
 del be. Car si tu parles dī be vtil cō
 de pecunies e altres: los quals son
 ordenats a sufficiēcia de vida: los
 pares e mares amen mes los fills
 p que aquests ajusten p a qlls: e a qlls
 no p aquests. Mas si parles del be
 honest: que es honoz e de reuerēcia:
 los fills amen mes los pares e ma
 res q los pares a ells. car los pares
 sostenen mes les injuries dels fills
 q los fills les de ells. Per q es natu
 ral los fills no poden iofferir les in
 iuries dels pares e mares. Car no
 son idignats axi los pares de les in
 iuries dels fills: cō los fills de les d
 ells. ¶ Quist quina es la amor entre
 los pares e los fills: p ço com lo pa
 re e mare han affecto als fills: qlls

injusten bens: e ajustar los bens e es
 ser los diligents en la vida: es regir
 los per amor. Mas cō los fills haie
 affecto als pares: aricom aquells
 los quals volen sie en honoz e reue
 rencia: e com honrar e hauer altri
 en reuerēcia en algua manera sia
 esser subiugat a ell: arico los pares
 per la amor que hā als fills: los de
 nen regir: axi per la amor que han
 los fills als pares los deuen obeir:
 e esser los subiugats. Dōchs es ma
 nifest que quāt al be vtil los pares
 amē mes los fills: que los fills als
 pares. mas quāt al be honest e reue
 rencia los fills mes amē als pares
 que per lo contrari. E parlant abso
 lutament los pares amen mes los
 fills que los fills als pares. perque
 mes son diligents e mes diligent
 ment pençen lo vtil dels fills q los
 fills la honoz e reuerēcia dels pa
 res.

Capitol cinque. q tots los
ciudadans e mes los reys e
princeps deuen esser axi dili
gents vers los fills: que en
puericia los instruesque en
la fe.

Res coses comenen ala
 fe: per les quals per tres
 vies podem cercar: que
 tots los ciudadans e mes
 los reys e princeps deuē
 esser tant diligents en lo regiment
 dels fills: que en la puericia los in
 struesquen en la fe. ¶ La pmera via
 perque la fe es sobre raho. ¶ La se
 gona perque les coses dela fe abso
 lutament deuen esser cregudes.
 ¶ La terca perque ales coses dela
 fe deu esser cregut fermament.
 ¶ La primera: que tots los Ciu

radans e mes los reys e prínceps de
uen esser tant diligents en lo regi-
ment dels fills: q̄ en la puericia los
instruesquen en la fe: a x̄p̄s p̄ua. Car
p̄que la fe es sobre rao: e les coses q̄
son dela fe: no poden esser compre-
ses per rao: es profitos sien p̄posades
des en la edat: q̄ no es demanada
rao deles coses. ans simplament es
cregut a aq̄lles. e aq̄ta es la edat d̄
puericia. Car com als infants per
lo pare e mare son p̄posats algũs
amonestaments o coses creedores:
no demanen rao. p̄que no han vs d̄
rao. sino q̄ simplamēt creen: al que
los es dit. ¶ La segona via q̄ tots
los ciutadans e mes los reys e p̄n-
ceps deuen esser diligents: q̄ en la
puericia instruesquen los fills en la
fe: a x̄p̄s p̄ua. Car les coses dela fe
p̄que son sobre rao: planament les
deu hom creure p̄ autoritat diuina:
e per plana creença e no p̄ sup̄tilitat
de disputa. e aço no es desraonable
p̄que no deu esser dupte q̄ la diuina
savieta e autoritat no sia superior a
tota sup̄tilitat humana. Perque es
milloz creure planament ala auto-
ritat diuina q̄ a sup̄tils arguments
e demostracions humanes. Dòchs
si les coses dela fe planament deuē
esser cregudes: deuen esser p̄posades
des en aq̄lla edat: en que mes facil-
ment es cregut. e tal es la puericia.
Car segons en lo primer libre hanē
dit tractant deles custumes dels io-
uens. los iouens creen facilmente.
E en lo segon dela rhetorica es dit
que los iouens solamēt son adoctri-
nats p̄ les leys. E appella alli lo phi-
losoph̄ leys les instruccions e amos-
nestaments del pare e mare. E si en
les altres leys e sectes los pares s̄o
diligēts en ensenyar los fills en les
coses que son d̄ la ley p̄que en aq̄lla
edat facilmente creen: tant mes los
qui cōfessen la ley ch̄ristiana ho des

uen fer: quāt la ley ch̄ristiana es su-
perior a les altres. Car solament la
ley ch̄ristiana es sen cera d̄ tota ma-
cula de errors. que en les altres son
mesclades algunes falsedats. ¶ La
terça via q̄ tots los ciutadans e mes
los reys e prínceps deuen esser dili-
gents: q̄ en la puericia instruesquen
los fills en la fe: a x̄p̄s p̄ua. Car veē
que costuma es quasi altra natura.
segons es dit en lo libre de memo-
ria e reminiscencia. E la rao de aço
es assignada en la rhetorica. on es
dit: q̄ natura es deles coses q̄ son to-
stemps. perque costuma es quasi to-
stemps acostada a natura. Donchs
quāt mes acostumam alguna cosa:
tant mes se cōuerteix en natura e
ab maior feruor nos acostam a ella
E cō siam mes acostumats a les co-
ses: q̄ treballam en la puericia: per
cōsequēt mes nos acostam a elles
Dòchs p̄que fermament e sens du-
pte pugam creure les coses dela fe:
en la puericia nos deuen esser p̄-
posades. E lo philosoph̄ en lo segon
de methaphisica volent prouar que
costuma es de gran efficacia: diu q̄
costuma s̄avia: q̄ les leys dels gētils
on hi hauria moltes coses d̄ escarn e
falses: p̄que en la puericia eren p̄-
posades: eren mes affectats a elles
q̄ a les veritats. Dòchs si a les leys
dels gentils tant cōfuses los iouēs
eren tant affectats: perquels eren
p̄posades en la puericia: p̄que fer-
mament hom se acoste e crega ala
fe ch̄ristiana: la qual sola es catholi-
ca feel e d̄returera les coses que son
della: deuen esser p̄posades als io-
uens en la puericia. ¶ Es ver: que
perço com conceixer distinctament
los articles dela fe: e cercar sup̄til-
ment les coses que son della es de-
gut als clergues e doctors qui in-
strueixen los altres en la fe. La qual
cercar sup̄til los laïchs: e maior

mèt los fadrins no poden saber ba
sta los sien p'pofades planamèt e
sumaria quels sia dir: que es vn deu
tot poderos creador d' totes coses
lo qual es pare e fill e sanct sperit.
E que adam primer pare nostre pe
cant tot lo humanal linatge per lo
peccat de ell coriuput: lo fill de deu
perquens remes: pres carn en la be
nepta verge Maria: e es nat de ella
E que aqll mateix fill de deu p'los
peccats nostres pres mort e passio
e fon sotterrat. e apres deualla als
infern. e traguén les animes cati
ues que y eren. E que al terç jorn re
suscita de mort a vida. e sen puia al
cel. e feu ala dreta part de deu lo pa
re. qui altra vagada deuallara a tut
jar nos. E tots resuscitarem e estarè
dauant la sua cadira iudicial: retèr
rao dels fets propzis. E aqlls qui
bones obres hauran fetes iran en
la vida eterna. e los qui mal haurà
fet: en lo foc eternal. Deuen d'ochs
tots los ciutadans esser diligents:
que en la puericia instruesquen los
fills en aqsta fe. E mes los Reys e
p'nceps: quant q' per lo escalfamèt
dela fe de ells la religio christiana
pot attemper maior be. e per la sua
infidelitat maior dan.

Glosa de fe.

Ffe. Per declaracio que es fe: de
uem notar: q' cò se sia habit del en
teniment e voluntat engenrat per
los actes de creure: los actes de len
teniment quant al present se esguar
da: son dos. Lo primer es conèixer
les coses en simeteixes no còparat
vnes a altres. axicò entenent home
p' si o angel o qualseuol cosa no cò
parant la vna a l'altra. E en aquesta
manera o app'èssio deles coses no
hi ha ver ni fals: segòs lo philosoph
en lo segon dels phisichs. Lo segon
acte del entenimèt es la còparacio

q' fa de vnes coses ab altres. ço es
asserimãt o negant alguna cosa esser
o no esser axi. E en aqsta manera de
entèdre es la veritat o falsia: segòs
diu lo philosoph en lo primer del pe
riarmentias. E mes deu esser notat
que lo entenimèt quant veu alguna
cosa: en tres maneres se pot hauer
vers aqlla: segons diu sant thomas
en les questions d' veritate questio.
xiiij. c. xv. Primerament conèixent
la cosa perfectamèt. E aqsta conèixè
ça se diu sciencia: quant aqlla cosa
es immutabla e necessaria. Com se
gons diu lo philosoph en lo primer
dels posteriors: sciencia sia la conèi
xença deles coses immutables e ne
cessaries. Segonamèt se pot ha
uer l'entenimèt vers la cosa no co
nèixent la perfectamèt. sino q' ab al
gunes raons diu esser axi: temèt no
sia lo contrari. E tal conèixença se
diu opinió. Lo segon diu lo philo
soph en lo segon de anima: opinió
sia vna conèixença del enteniment
impfeta: restant lo enteniment ab
por del còrrari. Terciamèt se pot
hauer lo entenimèt vers alguna co
sa no gosant asserimar vna part ne
altra: essent d'uptos en aqlla cosa.
e tal acte del entenimèt se diu d'up
te. E aço ve per dues raons. o p' lo
entenimèt no bastar a compendre
la per esser maça sup'ril e despropo
cionada a sa potencia: o per no bas
tar la cosa a promourel. axicòm de
les coses que tenen tant poch esser
que lo enteniment no y deualla. E
quãt la cosa es tant excellent e sup'
ril: que lo enteniment no y basta per
adherir aqlla: es necessari sia mo
gut per la voluntat. segòs diu sanct
Thomas en lo loch p'alletat. E tal
acte al qual la voluntat hi fa adhe
rir lo entenimèt ensemps ella engé
ra en lo enteniment e voluntat vn
habit: quis diu se ensemps ab ella.

Com aquest acte sia creure la cosa segona la ordinacio dela voluntat sens lo entenimēt hauer ne perfecta coneixença. **E** ab tal acte de enten dre lo nostre entenimēt creu tots los articles dela fe e ço q̄ santa ma re esglesia creu. go lo entenimēt no resta duptos/sino insuficiēt **E** mes diu sant thomas: q̄ la fe sta en lo entenimēt e en la voluntat. **E** n lo entenimēt p̄ncipiatiuament p̄que en ell comença. e cōpletina en la voluntat. p̄que en ella fencix complint la creença. **E** si es demanat: que mou la voluntat a adherir creure: **E** fer creure e adherir l'entenimēt a tal creença: diu sant thomas en lo mateix loch: q̄ alguna rao de be. Com la voluntat no puga voler ne creure sino alguna cosa bona o aparēt bona. **E** coz en la fe catholica haje moltes coses bones: es moguda la voluntat a creure la. Com es la p̄missio dela vida eterna/la coneixença del esser diuinal/ e moltes altres. Pero deuem hauer p̄ cert: q̄ ab tot la voluntat e lo entenimēt façen aquest acte de creure: p̄mer hi es la infusio dela gracia diuina. Sens la q̄l alguna cosa de be no podē obzar. Contra lo que dit es: pot esser argu it dient: q̄ si la fe es creença: fe seria accident. cō cascun acte del entenimēt e voluntat sia accident. per q̄ poden esser e no esser en ells. Pero lo contrari diu sant pau als hebreus capitol. xj. dient: q̄ fe es substancia. **E** aq̄st argument solta sant thomas en les questions de potēcia dei q̄stione. xv. dient: q̄ realmēt fe es accident. Mas sant pau li diu substancia per vna similitut. ço es per q̄ es fonamēt dela vida eterna. Car ari com la casa sta sobre los fonamēts ari la vida eterna sta sobre la fe. **E** per aquesta similitut se diu substancia: e no per que ho sia.

Capitol sise. q̄ tots los ciutadās e mes los reys e p̄nceps deuen esser tant diligents que instruesquen los fills en la puericia a bones custumes.

Tant cō la anima es mes noble que lo coz: Tots los ciutadās e mes los reys e p̄nceps deuen esser tant diligents vers los fills: quels façen mes p̄fets en la anima q̄ en lo coz. **E** si ells deuen esser diligēts en los bens temporals per quels auiden quant ala fretura corporal: molt mes deuen esser diligents en instruir los en les vtuts e bones custumes. p̄que hajan la anima p̄feta. **E** p̄que a ço es tāt grā be no deu hō leixar p̄ negligencia/ans en la puericia deuen esser instruits: q̄ esquien luxuria e altres vicijs. **E** se instruesquen bones custumes. **E** podē par p̄ quatre vies: q̄ los infāts en la puericia deuen esser instruits a bones custumes. La p̄mera es presa d̄ part dela naturalitat dela delectacio. **E** La segona de part del defalliment dela rao. La terça de part dela inclinacio: q̄ haue al mal. La q̄rta p̄ esquivar lo habit vicijs. **E** La p̄mera via que los infants en la puericia deuen esser instruits a bones custumes es presa de part dela naturalitat dela delectacio. **E** proues ari. Car segons lo philosoph en lo dec e derrer deles et̄hiqs: lo delitar nos es tāt natural: q̄ en la puericia comença hauer delectacio. Car los infāts tātost q̄ comēcen a mamar se deliten en la let. Dōchs si dela puericia comēça a creixer cupidicia de les coses delitables: a tals cupidicies deu hō cōrreftar en la puericia.

É p la naturalitat dela delectacio tantost que los infants entenen les paraules: deuen esser instruits a bones costumes fa'et los degudes ad' monestacions. ¶ La segona via que los infants en la puericia deuē esser instruits a bones custumes: es p'ca' sa de part del defalliment dela rao É prones ari: Car quāt algūs mes son inclinats a luxuria e a seguir passions: mes deuen esser admonestats a bones custumes. É segós es manifest p' lo philosoph en lo segó de rhetorica: en la edat ioue major ment los homēs son luxuriosos e seguidors de passions. É lauors los deu hom admonestar: ques luyen de tals passions. Car com rao refrē cōcupiscencies e luxuries: quāt algu mes defall de rao: tāt mes es inclinat a seguir passions. donchs en la edat ioue los infants son instruidors a bons custums. Car lauors mes defallen de vs d' rao e segueixē passions. ¶ La terça via que los infants en la puericia deuen esser instruits a bones costumes es p'ca' d' part dela inclinacio que hauem al mal. É proues ari. car com algu es inclinat a algun mal: es necessari prenga costuma cōtraria: p'que no sia inclinat a aquell. Car segons lo alguna verga inclinada a mal É lo philosoph vers la fi del segó deles ethiques mostra endreçar nos a bones costumes: quasi en la ppria manera que seria dreçada alguna verga: qui fos torta. Car qui vol dreçar la verga: inclina la ala part cōtraria mes d' mig. e defada torna al mig: e dreças. p' lo semblāt p'que som torts hauēt inclinacio al mal deuē per molt temps abstenir nos deles delectaciōs no degudes p'que pugā aq̄sta inclinacio esquinar. É ari com la vga q̄ es dreçada: es in-

clinada mes del mig ala part cōtraria: per q̄ torne al mig: ari per lo semblant fugint alcs coses delitas bles deuē anar mes auāt del mig/ esquināt moltes delectaciōs enca' ra que siē degudes. perque facilmet nos pugā abstenir: deles q̄ no son degudes. Dōchs puit tātā inclinacio hauē al mal: e es necessari p' grā temps acostumar nos al cōtrari: ço es lo be. p'que mes facilment pugā esquinar aq̄sta inclinacio: en la puericia deuem comēçar a dexar luxuries e seguir bones custumes. ne ho deu hom mes plongar. ¶ La quarta via q̄ los infants en la puericia deuen esser instruits a bones costums. es p'ca' per esquinar lo habit vicios. É pues ari: car per q̄ los iouens son molts: si sens fre segueixē les delectacions luxurioses: tātost son imp'cesos en ells los habits viciosos. ari cō en la cera molla facilment es emprēptada la forma del segell: per lo semblant en los iouēs facilmet han loch les delectaciōs no degudes. É per q̄ los iouens no hagen habits viciosos en la puericia: deuen esser amonestats e corregits degudament. perque sien luyats de luxuries e daltres delectacions vicioses. ¶ Donchs tots los ciutadans deuen esser diligents: q̄ en la puericia admonesten los infants a bones custumes. É tāt mes ho deuen fer los Reys e Princes: quant la bondat de sos fills es mes profitosa al regne: É la malicia de de ella es mes dammosa.

Capitol. vii. q̄ los fills dels nobles e mes los dels reys e princes en la puericia deuen esser instruits a sciēcies liberals.

A tot q̄ tots los homès
deguen apprendre scièn-
cias: p̄que per elles fets
mes sauts puguen mes
esquivar les coses no de-
gudes: alguns han iusta
excusacio: sino studien en appèdre.
E aquestes son los pobres qui no ha-
uēt les coses necessaries p̄ ala vida:
per aquelles adquerir no apprenē.
Mas los nobles e mes los Reys e
princeps qui abunden en riqueses:
deuen esser repesos de tot: sino son
tant diligents vers los fills: q̄ en la
puericia los facen instruir en scièn-
cies liberals: lo que podem prouar
per tres vies. La primera es presa
de part dela eloquència. La segona
d̄ part dela affectio del entenimēt.
La terça de part dela perfeccio/ q̄
es atela per la sciencia. ¶ La p̄me-
ra via q̄ los nobles e mes los Reys
e p̄nceps deuen esser tant diligēts:
q̄ en la puericia instrueixē los fills
en sciencies liberals: es presa de pt
dela eloquència. E proues axi. Car
veem en los lenguatges vulgars: q̄
nengu pot atart degudamēt ne di-
stincta p̄nūciar algun lenguatge: si
en puericia no hi es acostumar. E
aquell qui en edat p̄feta muda len-
guatge: en cara q̄ per molt tēps sti-
gue en aq̄lla part ques parla lo len-
guatge q̄ muda: iames pot parlar
perfetamēt aquella lengua: ans p̄
los habitadors de aquella terra to-
stēps es conegut p̄ estrany. Dōchs
si axi es en los lenguatges vulgars
molt mes ho sera en lo litteral/ lo
qual es philosophal. Car los philo-
sophs veent q̄ algun lenguatge vul-
gar no era perfet/ p̄ lo qual pogues-
sen declarar la natura de les coses/
ne les altres coses de les quals ente-
nien disputar: trobaren vn lēgnat-
ge lo qual apellar en lati/ cōstituint
lo axi ample e cupios: q̄ per ell po-

guessen sufficientmēt declarar tots
los conceptes. Perque si aquest len-
guatge axi cōplit no podem parlar
dretament e distincta: si nous acu-
stumam a ell en puericia de part de
la eloquència: ço es p̄que dretamēt
e distincta parlem lo lenguatge la-
ti/ deuem en la puericia treballar en
ell. ¶ La segona via q̄ los nobles e
mes los reys e princeps deuen esser
diligents: q̄ en la puericia instrueix
quen los fills a sciencies liberals: es
presa dela affectio del enteniment.
E proues axi. Car iames algu studi-
ara be: sino es feruent e entes en lo
studi. Donchs cō costuma sia quasi
altra natura: e cō segons lo philo-
soph en les politriques: les obres a-
les q̄ls de puericia som acostumats
placien a nos: p̄que puguem esser
en totes coses affectats en lo stu-
di litteral: En la puericia hi deuen
treballar. ¶ La terça via q̄ los no-
bles e mes los reys e princeps deuen
esser diligēts: que en la puericia in-
strueixen los fills a sciencies libe-
rals: es presa de part dela p̄faccio/ q̄
es atela per la sciencia. E pues axi
Car atart o iames ve algu a perfec-
cio de sciencia: si quasi en lo breç no
comença a entendre en aq̄lla. E ab
tot que los angels siē en sa creacio
ben ordenats e disposats a entendre
les natures de les coses: lo home en
sa natura es mal apte a pendre sciē-
cia. Car per be que vn home tinga
milloz enteniment q̄ altre: pero ge-
neralment tots los homès son mal
disposats a saber. perque la nostra co-
neixença comença al seny corporal
e a les coses mes derrereres. E lo phi-
losoph en lo primer de anima diu:
q̄ la anima mes tēps met en igno-
ràcia que en sciencia. Car grā tēps
algu treballa en studi: ans q̄ vinga
a perfeccio de sciencia. Donchs si
la nostra vida es breu e les arts e sci-

encies son difícils e lōgues de apy
pendre: e los homens comunamēt
son mal disposat a appēdre: si volem
venir a alguna perfeccio de sciēcia
deuē comēçar en la puericia e quas
si en lo breç. Perq̄ tots los nobles
e mes los reys e princeps deuē ins
struir los fills en la puericia a sciē
cias liberals: si volen que parlen di
stinctamēt e dreta les paraules lit
terals: e si volen que sien affectats
e entenents vers elles: e q̄ vinguen
a alguna perfeccio de sciēcia. car
segons damūt es dit: algu no es na
turalmēt senyor: sino vīa de prudē
cia e de entenimēt. p̄q̄ si p̄ concixē
cia d̄ sciēcia algu es fet mes entes:
mes vīa de prudēcia e de entenimē
ment. Tant mes los reys e princeps
deuen fer treballar als fills en la pu
ericia en sciēcias liberals: q̄nt mes
deuen esser entesos e prudents q̄lls
altres, perque puguen naturalmēt
senyorejar. e a aço pot esser assigna
da vna altra rao. Car si lo princep
no vīa de prudēcia e enteniment:
facilment es fet tyran o cruel. per
que no curara de obres de virtut.
ans estimara diners e bens exteris
ors mes que no deu e sera destruy
dor del poble. Dōchs perq̄ los fills
dels reys e princeps com son en al
guna senyoria: no tiranncien: ne de
stroesquen lo poble: deuē los fer stu
diar en la puericia en letres. perque
puguen vīar de prudēcia e entenimē
ment.

**Capitol vyte. quines sciē
cias deuen apēdre los fills
dels nobles. E special los
fills dels reys e princeps.**

Antigua autoritat testifica
que set sciēcias son famo
ses entre los antichs. les
quals son Grāmatica. lo

gica. rhetorica. musica. arismetri
ca. geometria. e astronomia. E aq̄
stes appellen liberals: perq̄ los fills
dells liberts ço es nobles: eren mes
fos a appēdre les. ¶ Primeramēt
apprenien gramatica. Car segons
Zifarabi grāmatica es trobada: p̄
que hō no erre en parlar. Car appy
njen p̄ grāmatica la lengua latina
la qual es dels philosophs. perque
sots aquella liuraren les sues sciē
cias. Donchs puit per nosaltres no
som sufficiēts a trobar totes coses
scientifiques: hauē necessari la ajuda
dels philosophs e doctozs sabent
aquella lengua en la qual ells han
parlat. E perque aço es sabut per la
Grāmatica: es comptada entre les
sciēcias liberals. Perque los fills
dels liberals e nobles eren instruits
en ella. ¶ La segona sciēcia liberal
es Logica: la qual mostra manera
de arguir. car la manera d̄ nostre sa
ber es: p̄que per deguts arguments
e rahons mostrem e manifestez no
stre proposit e intēcio. E son neces
sari trobar la sciēcia: que mostra la
manera per la qual deuem formar
los argumēt e raons. Car sino sa
bem la manera de arguir: poziē pe
car en arguir: e p̄ conseguēt poziem
esser enganats. Car ignozāt la ma
nera del arguir poziez hi peccar cre
ent cōcloure be e cōclouriem fals.
¶ Tri donchs cō es necessaria la gra
matica/ la qual endreça la lengua q̄
no pecque en parlar. per lo semblāt
segons Zifarabi es necessaria la lo
gica/ la qual endreçelo enteniment
que no pecq̄ en lo arguir. ¶ La ter
çera sciēcia de les liberals damūe
dites es rhetorica. E segons decla
ra lo philosoph en les sues rhetori
ques: rhetorica es quasi alguna pla
na logica mostrāt la manera de ar
guir. Car aricō en les sciēcias na
turals e en les especulatiuus deuen

esser fetes rahons suptils: xii en lo negoci moral lo qual tracta deles coles agibles: deuē esser fetes raōs planes. **E** xii cō fou necessari logica: la qual mostra manera de arguir suptrile fort: xii fou necessari rhetorica: q̄ es quasi vna plana logica mostrant manera plana de arguir. e aq̄sta es necessari als fills dels nobles e mes ala dels reys e princeps p̄que aq̄sts deuē cōuersar entre les gents senyozeiant al poble. lo qual no pot p̄cebre sino raons planes.

¶ La quarta sciencia liberal es musica. aq̄sta segōs lo philosoph en lo v̄yte deles politiq̄s: es necessari als ionēs e mes als fills dels nobles p̄ moltes raons: La p̄mera p̄q̄ los iouens no podē sostenir alguna cosa trista. p̄que si algunes delectacions los deuē esser ato: gades: raos: sien ordenats a delectaciōs licites. **E** p̄co segons lo philosoph: musica es cōcordāt ala natura dels iouens p̄que ha delectacions licites.

¶ Segonament musica es necessaria als ionēs. car diu lo philosoph en lo v̄yte deles politiq̄s: que la p̄ca humana no pot esser ociosa. **E** p̄ q̄ ociositat sia esquinada: es bo en treposar algūa vegada las delectacions musiqs les quals son licites. Majorment aq̄o deuen fer los fills dels nobles. p̄que puy no entenen en les arts mecaniq̄s: ferie ociosos sino studiauen en les sciencies liberals: e si alguna hora no entreposas uen ales obres delectaciōs musiqs honestes. e toca lo philosoph en lo libre deles politiq̄s moltes rahōs p̄ les quals poria esser mostrat: que los fills dels nobles deuē appēdre musica: mas p̄ auāt de aq̄stes p̄ ventura sera tractat. **¶** La cinq̄na sciencia liberal es arismetria: la q̄l sciencia mostra les p̄porcions dels nombres. **E** a aquesta eren instruits los

fills dels nobles p̄que la musica no pot esser sabuda p̄fetament sens ella. **¶** La sisena sciencia liberal es geometria: la q̄l mostra conēixer les mesures e quantitats deles coles. **E** en aquesta eren instruits los fills dels nobles. p̄que p̄ ventura sens ella astronomia la qual es de quantitat deles steles e dela distancia deles: no pot esser p̄fetament sabuda.

¶ La setena sciencia liberal es astrologia o astronomia: en la qual antigament los fills dels nobles treballauē p̄co cō los gentils eren molt sollicitats vers los iurs e sentencies deles steles. car james començauē baralles ne alguna cosa sino pensat lo grau pujant e la condicio del cel guardada. **E** p̄que aq̄stes coles son conegudes per astrologia: los fills dels nobles volent les saber studiauen en ella. **¶** Per aq̄stes raons los antichs eren diligents instruir los fills en aq̄stes set arts liberals. les quals loauen molt. **¶** **E** ver q̄ moltes altres sciencies son mes nobles que aq̄stes arts: ço es philosophia natural: q̄ mostra conēixer les naturas deles coles. e aquesta es mēl lo: que les damunt dites. Mas la p̄sent obra la qual du esser plana no comporta declarar aq̄o. **E** Metaphisica la qual per manera e rahōs humanes trobades tracta de deu e deles substācies sepades: **E** s mole mes noble q̄ philosophia natural e que les damunt dites. Dela qual diu lo philosoph en lo p̄mer de metaphisica: q̄ alguna sciencia no es mes digna q̄ ella: lo que deu esser entes deles sciencies trobades humanament. entre les quals es p̄ncipal. e theologica: la qual es de deu e dels angels no p̄ manera hūana sino diuina. ne per inuencio humana: ans mes per inspiracio diuina: sens cōparacio es molt mes noble e digna

de totes les altres. **E** les sciencies
morals coes **E**thica: q̄ es del regim̄
ment de si. **E** **E**conomica la qual es
del regiment de la familia. **E** **P**oliti
tica que es del regiment d̄ ciutat e
del regne: moit son necessaries als
fills dels nobles. **E** seḡos proechint
sera manifest: los fills dels nobles
e mes aquells dels reys e princeps
si volen viure politicamēt: e volent
regir los altres: deuen treballar en
aquestes sciencies. **E** son altres sciē
cies subordinades e sotsmeses a aq̄
stes: ço es perspectina: la qual es de
la vista: e es sots geometria. **E** me
dicina: q̄ es sots philosophia natu
ral. **Les leys e decrets:** los q̄ls son
deles obres dels homens: son sots
politica: la qual es d̄l regimēt de la
ciutat. **L**ar segons hauem dit en al
tre lloch: los **legistes** son q̄si alguns
pdiotos politichs. **L**ar axicom los
lechs e homens vulgars p̄que argu
int fortment les raons: la qual ma
nera de arguir mostra logica: per q̄
perço com ells no argueren artifi
cialmēt ne logical: son appellats p̄
lo philosoph **pdiotos** logichs. **E** per
que los legistes reciten les leys sola
ment sens dar ne rao son appellats
pdiotos politichs. e perço pot esser
manifest que deuen esser mes hon
rats: los qui saben la sciēcia moral
que los qui saben les leys. **L**ar per q̄
los moralistes donen rao del q̄ dien
son mes hòrats q̄ los legistes: q̄ par
len sens dar raho de la cosa dita.

Per les raõs dites se mostra: quals
sciēts deue esser mes estimats. **P**ri
meramēt los **theolechs**. **L**ar axicõ
deu es principi de totes coses: axi
la **theologia** la qual p̄ncipalinēt es
de deu: preceix a totes les sciencies
humanes. **S**egonamēt los **metha
phisichs** p̄que segõs damunt es dit
entre les sciēcies hūanes trobades
metaphisica te p̄ncipalitat. **T**erca

ment los **Philosophs** naturals: ab
tot q̄ **philosophia** natural sia sots
metaphisica: pero ella te p̄ncipalitat
entre totes les altres sciencies
trobades p̄ los homēs. **Q** aq̄stes sci
encies axi partides facilimēt pot es
ser manifest: en quals deuen treballar
los fills dels nobles: **E** mes los
dels reys e p̄nceps. **L**ar per q̄ deuen
esser quasi mig deus: e que deguda
ment e sens negligencia entenguen
als negocis del regne: no han tēps
a estudiar en les sciencies sup̄tils.
Pero primeramēt se deue hauer be
en les coses diuines: essent instruits
e fermes en la fe. **S**egonamēt **deu**
uen saber les sciencies morales: les
quals son del regimēt de si e de la ca
sa e ciutat. **E** tant deue saber les al
tres sciencies: quāt serueixen al ne
goci moral: deuen saber gramatica
perque entenguē la lengua natural.
per la qual axi les sciencies morales
com les altres mes facilment son
enteses. **M**as encara q̄ gramatica
no seruis al negoci moral: la deuen
saber. per q̄ pugue scriure e legir sos
secrets: sens entēdre ho los lechs e
vulgars. dõchs los fills dels nobles
p̄ molt q̄ degue esser cauallers e en
tendre al negoci politich: deue tre
ballar sapien gramatica e una **po
ca** de logica e **R**hetorica. p̄que sien
subtils mes a entēdre les coses q̄ls
seran p̄posades. **E** ap̄s deue fer tot
son possible: q̄ entenguē be lo nego
ci moral: sabēt regir be a si e als al
tres. **E** deuen saber musica: segona
diu lo philosoph en les politiques:
en quāt serueix a bones cultures.
En aquesta manera es necessari sia
saber lo negoci moral p̄ los q̄ desijē
sen porrejar. **L**ar encara que ignoras
sen totes les altres sciencies: ells de
ue estudiar les coses morales vulgars
mēt e plana. Per q̄ los p̄nceps suffi
cientmēt p̄ elles son instruits: com

deuen induir a si e als altres a virtuts.

Blosa de Sciences.

De Sciences. Ab tot sia dit: quia cosa es sciencia. Per major declaracio deu esser notat: q̄ sciencia segons diu Liconiēs en lo primer dels p̄b̄s s̄chs: en dues maneres se pot pendre. Primeramēt p̄ q̄l seuol conceirē ca en nosaltres engeurada/ la qual no s̄biem. a r̄icō hauēt a p̄s grāma r̄ica o qual seuol altre saber/ o per saber fer alguna cosa de mās/ o per saber alguna cosa q̄ es stada o que p̄ auāt ha de esser. E a q̄sta manera d̄ sciencia segons diu Liconiens en lo loch p̄allegat: es sciencia comuna/ mēt dita. E en a q̄sta manera d̄ parlar de sciencia lo L̄gidi nomena sciencies ales set arts liberals. Car p̄p̄riament parlāt solamēt son sciencies philosophia natural metaphisica. E segōs algūs theologia. p̄co com parlen de coses immurables.

Capitol. viij. quī deu esser lo mestre dels fills dels nobles: e special lo dels reys e princeps.

Lo philosoph vers la fi del terç deles Ethiq̄s as comparāt la cupidicia e sensualitat al fadri/ E la rao al mestre/ e a r̄icōz la cupidicia ha necessari la rao/ q̄ la a regle: a r̄i lo fadri ha necessari lo mestre. p̄ q̄ a r̄icō la rao tostēps iurja p̄ coses molt nobles/ segōs es dit en lo terç deles ethiques: a r̄i lo mestre dels fadrins tostēps los deu induir a nobles coses. Donchs si en la doct̄rina dels fadrins la si es instigacio a nobles coses. per q̄ dela fi deu esser presa la rao d̄ totes les altres coses tal deu esser lo mestre: q̄ puga induir los fadrins a nobles coses.

Los b̄s als quals deuē esser induit: los iouēs son dos. coes sciencia e b̄s costums. A b̄ns costums es algu induit en dues maneres p̄ exemple de b̄odat de vida/ e per degudes admonestaciōs. **¶** Quāt al present lo mestre dels fills dels nobles e special dels reys e princeps deu hauer tres coses. La p̄mera sciēt en les coses speculatiues. La segona p̄uident en les actiues. La terça bo en la vida. La p̄mera cosa que deu hauer lo mestre dels fills dels nobles es/ q̄ sia sciēt en les coses speculatiues: E pues a r̄i. Per esser iocient en les coses speculatiues tres coses li son necessaries: ço es q̄ sia p̄ si inuētiu/ e q̄ entēga les paraules dels altres/ e sia iudicatiu a r̄i deles coses trobades cō deles q̄ ha entes dels altres. **¶** Primeramēt deu esser inuentiu: car a q̄ll q̄ no sap trobar altres coses: sino que sols recita les dels altres: ell es mes recitado/ q̄ docto. **¶** Segonamēt deu esser entes e sup̄til. Car a r̄icom algu no basta p̄ si a sufficiēcia de vida: ans es necessari viscā en cōponia: p̄ q̄ p̄ ajuda dels altres siā ajudats a sufficiēcia de vida: p̄ lo semblant segōs diu lo philosoph en lo segō de metaphisica: algu uo basta p̄ si a contemplar e studiar: ans tostēps los philosophs derrers se son ajudats dela sciencia dels primers. Dōchs no basta a p̄feciō de sciencia esser inuentiu p̄ si: sino es sup̄til a entēdre les paraules dels altres. **¶** Terçamēt lo mestre dels iouens deu esser iudicatiu. Car la p̄feciō dela sciencia mes sta en iuy. p̄que no es prou trobar p̄ si moltes coses/ ne entēdre les paraules dels altres: sino s̄biuntiar a r̄i deles coses trobades cō deles enteses: quals deuen esser esquiua des e q̄ls seguides. Quāt ala sciencia tal deu esser lo mestre. ço es que

fia inuentiu per si e entenen los al
tres e be iuria de les coses troba
des e enteses. Car ab tot los fills
dels nobles e special los dels reys
e princeps no vullen entrar de tot
en la suptilitat dela sciencia ans los
basta saber alguna cosa de aqñtes.
no resinents deuen cercar mestre bē
scient. pque la doctrina dels sanis
es facil. Car aqñ qui claramēt entē
clarament parla. e lo q̄ deuē saber:
mes clar ho sabran p lo sanū que p
lo ignorant. ¶ La segona cosa que
deu hauer lo mestre dels fills dels
nobles: es q̄ sia prudēt en les cosas
actiues. E pues ari. E ab tot que p
declarar aqñta prudēcia poguessim
nomenar les vrt coses: q̄ hauem to
cat de prudencia en lo primer libre
a p̄sent basta nomenar ne quatre d̄
aqñles. Lo mestre dels fills dels no
bles deu esser ari prudent en les co
ses actiues: q̄ sia memoratiu/ p̄uist/
cautelos e expert. ¶ Primerament
deu esser memoratiu dles coses pas
sades. Car ari cō aqñ qui vol d̄reçar
la verga iames la d̄reçaria: sino co
neix de quala part es torta ari aqñ
q̄ vol d̄reçar los altres: iames los
d̄reçara: sino ha memoria deles co
ses passades. p les quals conega si
son torts. Per q̄ lo qui endreça los
altres deu hauer memoria deles co
ses passades pque millor los puga
endreçar. ¶ Segonament deu esser
p̄uist en les coses esdeuenidores.
Car ari cō lo qui endreça los altres
deu hauer memoria deles coses pas
sades: pque sapia cō son stats torts:
p lo semblant deu esser p̄uist pueint
en les coses esdeuenidores. pque do
ne remey a les coses: q̄ en lo esdeue
nidor poden esser tortes. ¶ Tercer
mēt deu esser cautelos. Car segons
en lo primer libre hauem tocat: ari
cō en conciença e en studiar deuen
hauer cauteles/ pque les coses fals

ses no sien mesclades ab les veres:
ari en les obres es necessari esser cau
telos/ p̄q̄ los mals no sien mesclats
ab los bōs. car algñes coses males
segōs si p̄fades supficialmēt se mo
stren bones: ari cō algñes falses se
mostrē veres. Per q̄ si lo doctor deu
esser en les coses speculatiues tant
diligēt e cautelos: q̄ p̄pose als vere
bles coses veres sens mixtio de fals
ses: ari aqñ q̄ vol endreçar los iouēs
deu esser cautelos p̄posant les coses
bones sens mixtio de males. ¶ Quar
tamēt deu esser expert. Car lo expt
deu conixer les coses particulars.
p lo semblāt tal mestre deu conixer
les cōdiciōs particulars dels iouēs
q̄ deu regir. Car segōs hā altres e al
tres cōdiciōs: son iclinats a altres
e altres coses. p̄q̄ deuē esser instruits
en alta e altra manera segōs requi
ren les cōdiciōs q̄ han. ¶ La terça
cosa q̄ deu hauer lo mestre dels fills
dels nobles: es q̄ sia bo en la vida.
Car no solamēt p admonestaciōs e
correcciōs los iouēs son iduits a be
ans encara p obres e exēples. p̄q̄ es
necessari: lo mestre sia bo e honest
en la vida. Car p̄q̄ la edat ioue es in
clinada a intēperācia e a luxuria:
quāt lo mestre p̄posas a ells bones
coses de paraula: si pobra sabia lo
cōtrari: los iouēs induits p exēple d̄
ell facilmēt declinariē a coses illici
tes. Dōchs es manifest: q̄ lo mestre
dels fills dels nobles e special dela
reys e p̄iceps deu esser quāt ala sci
encia deles coses speculatiues innē
tiu p si e entenen les paraules dels
altres. e iudicatiu: ari deles coses
trobades cō deles enteses p los al
tres. E quāt ha esser prudēt en les
coses actiues: deu esser memoratiu
p̄uist cautelos e expt. E quāt ala vi
da deu esser honest e bo. E si los reys
e princeps e tots los homēs son d̄
ligēts: qñ home p̄posen als diners

e possessions: q̄ son coses inanimades: e segons lo philosoph en lo primer deles politiq̄s: ales coses animades deu hō haue major diligēcia q̄ ales inanimades: e major dels fills q̄ deles altres: molt deuē entēdre ab grā diligēcia: quin mestre p̄pōsen al regiment dels fills.

Capitol. x. com deuen esser instruits los iouens en parlar veure e oir.

Lo philosoph vers la fi del sete deles politiq̄s mostra: q̄ los iouēs deuen esser instruits en parlar veure e oir. Car no deuē parlar en cascuna manera: ne veure cascunes coses: ne oir totes coses: ans es necessari posar hi alguna manera. Car en lo parlar que los iouens fan: pecquen en tres maneres. La primera perq̄ facilmente parlen paraules luxurioses. La segona perq̄ facilmente parlen falsies. La terca perq̄ segons es dit en lo primer libze: Lo mes parlen paraules folles e no pēfades. Primeramēt los iouēs parlen paraules luxurioses: car segons es dit en lo primer libze: ells son seguidors de passōs e inclinats a luxuria. E com tostemps cautela deu esser seruada on es perill: los iouēs deuen esser repressos de paraules luxurioses leies e vils. E segōs diu lo philosoph: deuen ne esser repressos. Perque les leges paraules inclinē facilmente a obres vils e leges. Car lo parlar les paraules leges fa memoria deles coses delitables illicitas. la qual feta: nos creix la cupidicia vers elles: e mes facilmente som inclinats a elles. Per la qual raho es be dir: q̄ males paraules corrumpen bones costumes. Donchs deuen esser instruits los iouēs que no

parlen paraules luxurioses. Segonamēt los iouens facilmente parlen falsies. Car segons damunt hanuem dit: los iouens son facilmente mentidors. E com costuma sia quasi altra natura: perque la edat iouen los inclina a dir falsies: la q̄ segōs lo philosoph en lo quart deles ethiques: es p̄ si mala e esquiuable: ells deuē esser induits per degudes admonestacions e costumes: q̄ deiran falsia se acosten a veritat la qual segons lo philosoph en lo quart deles ethiques: es per si bona e loable.

Terçament los iouens parlen follament e no pensada: car ells no son experts en moltes coses: perque no han vistes: sino poques. e fallint de experiencia parlen facilmente detemnant prest e fluyamēt. p̄ la qual raho ells deuen esser admonestats: q̄ no respongen prest: al quels enterrōguen. Car ab tot q̄ algu subitamēt no sia gran: ne los iouens poden esser prest perfets e sauis: pero sia acostumem respōdre desliberadamēt e ans que parlen: pēnen q̄ han a dir: ells seran dispost parlar irreprensiblement. Quist com lo mestre dels iouens los deu instruir en lo parlar resta a mostrar com deuen esser instruits en lo veure: en lo qual deuen esser dades dues cauteles. La primera quant ales coses visibles. La segona quant ala manera del veure. Primeramēt quāt ales coses visibles: car ari com no deuen veure coses leges. E perço diu lo philosoph en lo sete deles etiques: q̄ nosaltres volcm mes les coses primer acustumades. perq̄ es necessari les coses leges siē fetes estranyes dels iouēs. Car aquelles que en lo principi son vistes ab major affectio son mirades: e entenem mes en elles: e cōseguent les retenim ab major me-

mozia. E los iouens perque totes
 les coses los son noues: maior volū
 tat han a les coses que veen. E si se
 esdeue vege coses leges: mes sen
 recorden. e p consequent son incli
 nats a desijar les. ¶ E lo philosoph
 diu no solamēt los deu esser vedat
 veure coses leges en esser: mas en
 pintades: no deuē esser mostrades
 als iouens. Lar aqlla edat p si es p
 uocada a luxuria e a seguir passions
 pque no la cal mes puocar p vista a
 coses leges e vils. ¶ Segonament:
 quant ala manera del veure los io
 uens deuen esser instruits: q̄ moquē
 ab maturitat los vills no discorren
 molt ça e la sino quels tenguen se
 gurs. Lar aqlla edat es inclinada
 totes coses voler veure. per q̄ les mī
 ra com a noues badant hi los vills.
 lo q̄ es molt no degut e special als
 reys e pnceps. car p allo son iurjats
 leugers de cor paraifichs e pusilla
 nims: pques mostra se marauellen
 de totes coses. E aqlls qui pncipal
 ment deuen senporajar: en iouēt de
 uen esser instruits com deuē mirar
 ço es ques hagen mesuradamēt en
 lo mouimēt dels vills e en la mane
 ra del veure. Lar algu cō es fet ho
 me en cōplida edat: mes facilimēt
 serua lo que ha acostumat en iouēt
 ¶ Q̄ist coz se deuē hauer los iouēs
 quāt al parlar e al veure: resta a mo
 strar: com se deuen hauer en lo oir.
 En lo qual quant al present deuen
 esser dades dues cauteles. La pme
 ra quāt a les coses oides. La segon
 a quāt al oir. ¶ Primeramēt q̄nt
 a les coses oides: los iouens deuen
 esser guardats oir coses leges e vils.
 Lar segons lo philosoph en lo sete
 de les politiques: los iouens deuen
 esser vedats oir alguna cosa leia e
 vil: perque loir es prop al fer. dōchs
 segons a ço los iouens deuen esser

guardats oir leges coses: perque fa
 cilimēt son inclinats ala obra ¶ Se
 gonament quant al oir. Lar aricoz
 es cosa comunent: ells ogen parau
 les honestes e belles: es no degut o
 gē paraules vils e leges. aximatçix
 deuen oir homens bons e honests.
 E deuen esser instruits: que no ogē
 mals parlers e des honests.

Blosa de Lauteles.

Lauteles. ¶ Diferencia es entre
 cautela/astucia/industria/e prudē
 cia. Lar cautela es vna subtilitat
 del ent en iment: qui serueix per a fa
 ber se be guardar: de tot lo q̄ a hom
 poria noure. ¶ Astucia es vna altra
 supilitat del enteniment per a fa
 ber descobre los altres. E arico can
 tela es per a saber se guardar de les
 coses dānosos: astucia es per saber
 fer dan als altres. E per ço diu lo di
 rinador en lo capitol dela. a. q̄ astu
 cia tostēps es en mal. E axi la pren
 Terenci en laudria. ¶ Industria es
 altra supilitat del entenimēt per a
 saber generalment be e mal obrar.
 Don se segueix: que qualseuol obra
 sia mala o bona: se por dir industri
 osa/segons diu Ysidoro en lo libre
 de les ethimologies. ¶ Prudēcia es
 vna altra supilitat del enteniment
 per saber be obrar: de tot contraria
 a astucia: cō astucia sols sia en mal:
 e prudēcia en be.

Capitol onze. En quantes
 maneres pecca hō en lo mē
 jar. e com se deuē bauer los
 iouens vers ell.

D'azimunt hauem dit: q̄ los
 iouens en la puericia de
 uen esser instruits en bo
 nes costumes. Es ver: q̄
 segōs es dit: perque les
 paraules vniuersals menys appro
 pitē en lo negoci moral: es necessa

ri specialment mostrar: com deuen
esser instruits los iouens en bones
custumes. **E** puiç haue determinat
cõ se deuen hauer en lo parlar veus
ree oir: resta a veure cõ se deuen ha
uer en lo menjar. Primer direm en
quãtes maneres pecque hom en lo
menjar: e cõ se deuen hauer los io
uens vers ell. **E** En lo menjar pec
que hom en sis maneres. **L**a prime
ra sis pren escalfadamet. **L**a segõs
sin pren maça. **L**a terça sin pre leia
met. **L**a quarta desordenat lo teps
La cinquena p maça delicades viã
des. **L**a sisena sin pren maça studio
sament. **E** Primeramet puenent lo
menjar maça escalfadamet fa dan
ala anima. pque los qui en tal ma
nera lo prenen son fets golosos e in
teperats. enou al cors. **L**ar lo men
jar pres maça cuytadamet no es
ben mastegat. e p consequet es mal
digest. **L**ar natura ha ordenat detes
ales coses animades: pque la viãda
per elles degudamet trida mes fa
cilmet rebes la operacio dela caloz
natural: es conuertis mes facilmet
en nudriment. aricõ la lenpa menu
da mes facilmet es encesa e couerti
da en foch. mas los qui megen ma
ça golosament segõs lomes no ser
uen aquest orde natural. **L**ar segõs
declara lo philosoph en lo terç dies
ethiques: mes es la delectacio: cõ
la viãda passa per la gola: q cõ sta
en la lengua. **L**os golosos dochs q
maça cuytadamet e ab grã delecta
cio mengem: no si deliten tant com
la viãda es en la lengua cõ passant
per la gola. **E** pco los tals segõs lo
mes no masteguen la viãda: ans la
sen enuien quasi entegra. **E** per cõ
seguent la viãda ari presa es mal
digesta. e no solamet ne es agreuia
da la anima: ans lo cors. **E** Segona
ment pecque hom en lo menjar ma
ça e aço per lo semblant fa dan ala

anima. pque la fa inteperada. e nou
al cors. perquel empatre d deguda
digestio. **L**ar per esser la viãda ben
digesta es necessari: sia ppoziciona
da ala caloz natural. mas si es tan
ta: q la caloz natural no la puga sen
porziar: no es ben digesta: ne fa de
gut nudriment. **E** Terçamet men
jar leiamet pecca hom. **L**ar son ali
guns: qui no saben menjar se sullen
les vestidures. e sutzetat corporal:
ab tot segons si no sia peccat: pero
hom hi pecca: si ve per desordena
cio dela anima. **E** cõ leia manera d
menjar sia senyal de alguna desor
denacio d la anima: en lo menjar no
solamet deu hom esquiuar menjar
escalfadament: e maça quantitat:
mas legesa. **E** Quartamet pecca hõ
en lo menjar desordenant lo teps.
ço es menjar ans de hora. **L**ar p tal
menjar es hom fet golos: e no tpe
rat quãt ala aia. e encara reb hom
dan en lo cors. **L**ar segõs lo philo
soph en lo segõ d aia: totes les obres
naturals son mesurades p algun ter
me. e pco custuma es quasi altra na
tura. **L**ar cõ algu acostuma menjar
en alguna hora: segõs lo mes desija
menjar en aquãlla e si algu desordena
damet fora d la hora ordenada me
ja: segõs lo mes no es feta digestio
dela primera viãda: e reb dan lo
cors. pque es necessari seruar hora
deguda e determinada en lo mejar
no solamet plo be dela aia. mas p
sanitat del cors. **E** Iniquament
pecca hom en lo menjar p maça de
licades viãdes. **L**ar les viãdes del
uen esser segons la codicio dela pso
na. e aquãl q mes q la codicio sua no
requer menjar delicades viãdes:
per que ve de alguna intemperacia
pecca menjar tals viãdes. **E** Sise
namet pecca hom en lo menjar fa
ent se apparellar viãdes maça stu
diosament. **L**ar en vils viãdes se

pot algu mostrar golos: si les fa ap
parellar ab maça grā studi. E tals
mostrē viure p menjar. e no menjen.
pque visqué puix meten maça gran
studi enlo apparell deses viandes.
Donchs p les coses dites es mania
fekt: com deuē esser instruits los iou
uens en hauer se degudamēt en lo
menjar. Car cō algu ptefament no
sia fet grā: basta instruir los iouēs
poch a poch. pque venint a deguda
edat siē instruits com se deuē hauer
en lo menjar.

**Capitol dotze. com deuen
esser instruits los iouēs: p
que se bagen be en lo beure
e en los delits luxuriosos. e
vers les mullers.**

Dix enlo capitol pcedēt
hauē dir: en quantes ma
neres pecca hō en lo mē
jar: resta a dir: coz pecca
hom en lo beure e en los
delits luxuriosos. car damūt es dit
q̄ la edat ioue es molt inclinada a
intēperancia. e com major cautela
deja hom dar hon es mes perill: en
la puericia deu hō esquar: q̄ los iou
nēs no siē fets itēperats. E deu hō
hauer tēperancia en tres coses: en
menjar/ beure/ e delits luxuriosos.
car no solamēt lo menjar no degud
damēt pres fa intēperācia: ans en
cara lo beure: p̄q̄ los iouēs deuē ess
abstinēts: p̄q̄ no sien fets golosos en
lo mējar. e mesurats: p̄q̄ no siē fets
embriachs p la recepcio del vi. Car
lo vi pres desmesuradamēt quāt al
present fa tres mals. Lo pmer mal
q̄ fa lo vi: es q̄ puoca los desigs lux
uriosos: e pues ari. car escalfat lo
cors es feta major inclinacio a lux
uria. E lo vi lo qual engendra molt
grā calor: ps desmesuradamēt icli
na hō a in cōtinēcia. dōchs maça re

cepcio de vi p̄q̄ puoca los desigs
luxuriosos: deu esser mes esquada
en edat ioue q̄ en la vella. p̄q̄ aq̄lla es
dat es mes inclinada a luxuria q̄ al
tra. ¶ Lo segō mal q̄ fa lo vi: es des
struccio dela rao. e pues ari. car pu
jant les fumositats del vi al cap: es
torbat lo cervell: p lo q̄l torbes des
stroida la rao. Dōchs desmesurada
recepcio de vi empatxe la rao: perq̄
torba lo cervell. e son agreuiats del
vi vns mes q̄ altres. p̄q̄ hā mes flac
cap: pus tost hā torbat lo cervell.
p̄q̄ los iouēs deuē esser castigats d
maça recepcio de vi. p̄q̄ p la flaque
sa del cervell no siē ofesos. Lo terc
mal q̄ fa lo vi: es dissenciōs. E pues
ari. car torbat lo cervel p maça re
cepcio de vi e p̄dat vs de rao: facil
mēt caē paules desordenades/ e itē
ne dissenciōs. E mes p̄q̄ ira ve p in
flamacio dela sanch. lo vi q̄ p la cal
lor q̄ te iflama la sāch: fa lome irat
e mes facilment es puocat a dissenc
siōs. Los iouēs dōchs p̄q̄ son amas
dors de iniuries: segōs diu lo philo
soph enlo segō dela rhetorica: deuē
esser guardats de maça beure. p lo
q̄l es hō puocat a dissenciōs e a inu
ries. En tota edat se deu hom guar
dar de maça mējar e beure. E perq̄
mes facilment soz inclinats ales co
ses a quēs acostumā en la puericia:
tots los pares especial los Keys e
pnceps deuē esser tant diligents en
los fills: q̄ en la puericia los reges
quē en manera q̄ siē abstinēts e mes
surats. ¶ Q̄st cō se deuē hauer los
iouēs en lo menjar e beure: Resta a
veure cō se deuē hauer en los desigs
luxuriosos e en lo matrimoni. Car
luxuria ve d gola aricō la filla dela
mare. e puix hanez dir: q̄ los iouēs
deuē esser instruits: q̄ no siē golosos:
resta a mostrar cō deuē esser instru
its: q̄ no sien luxuriosos. Lō tota od
bra luxuriosa exceptat matrimoni

sia fora de rao. Perque ho pare deu
 esser tant diligent dels fills:quels
 faça virtuosos e pfects. E los iouens
 qui volen esser cōtinentes deuē esser
 induits:se tinguen p contents dela
 ppria muller. Mas en qna edat deu
 ue usar dl matrimoni lo philosoph
 en lo sete deles politiqs ho mostra:
 dient q la dona a deuyt anys e lome
 a. xxviii. Car en tal edat son engen
 drats los fills mel pfects. Mas pque
 la virtut generatiua es maça debili
 tada:segons damūt hauē dir:basta
 ria q los iouens en tot lo temps de
 creixen ca:lo qual dura comunamēt
 fins a. xxi. anys:se stiguessen de copu
 la carnal. Car si dins aqst tēps vien
 de matrimoni:son puocats a luxu
 ria/e es enpatrat lo creiximent/se
 gons vol lo philosoph en lo sete de
 les politiques. En aquella manera
 deu hom usar del matrimoni:si la
 nostra virtut concupiscible no era
 maça debilitada. Mas que deuē
 tembre debilitacio dela potēcia cō
 cupiscible:si los mestres dels iouēs
 coneyen no poden sperar aqll tēps:
 pora esser curtat:segōs los sembla
 ra. Com se deuen hauer los iouēs
 ab la muller ia presa e quines coses
 deuē esser guardades en pēdre mul
 ler:damūt tractant del regimēt ma
 trimonial ho haucm dit larch.

Lapitol. xiiij. cō se deuen ha
 uer los iouēs en los iochs e
 mouimēts corporals e vestir

Mostrat cō deuen esser los
 iouēs abstinēts en men
 jar e mesurats en beure
 e tēperats en los delits
 luxuriosos e q deuen fer
 matrimoni en deguda edat:resta a
 mostrar:com se deuen hauer en los
 iochs mouiments co:pozals com
 ports e vestir. Los iochs segons pi

ua lo philosoph en lo vyte deles po
 litiques:son necessaris en la vida.
 Lo que podem par per dues vices
 La primera es per esquiuar illicita
 diligēcia. La segona per aconse
 guir la fi entesa. ¶ La primera via
 que los iochs sien necessaris en la
 vida:es per esquiuar illicita diligē
 cia.e proues axi.car no podēt esser
 ociosa la pensa humana:cō algu
 stā ocios no entencient en delectacions
 licites:pēsa algunes coses illicites.
 On lo philosoph en lo vyte deles po
 litiques diu:que iochs son algun de
 port esquiuant diligēcia illicita.
 Donchs perq no siam diligents en
 coses illicites/e pque esquiuem dele
 ctacions illicites:es necessari:en al
 guna hora hauer alguns iochs e de
 lectacions licites e honestes. E qns
 son los iochs:en los quals los iou
 uens deuen entēdre per auant scra
 mostrar ¶ La segōa via q los iochs
 sien necessaris en la vida:es per at
 tenper la fi entesa. E pues axi. Car
 algu sens treballs no pot attenper
 la fi entesa.e pque treballant conti
 nuament no falgueres necessari in
 terpose alguns iochs en ses obres.
 perque hauent algun repos pugue
 mes treballar en attenper aqlla fi.
 E lo philosoph en lo vyte deles poli
 tiques diu:que perço hom no pot
 tostemps reposar en la fi entesa.e p
 que alguna vegada algu proposa fi
 a si:en la qual treballa longament
 ans q la attinga:es necessari entre
 posar alguns iochs e delectacions
 pque no falgue de aconseguir la fi.
 En tal manera donchs deuen esser
 instruits los iouens en los iochs:q
 de tot nō sien luyrats/e que si hagē
 mesuradamēt e honesta. Car iochs
 del honesta deuē esser vedats als iou
 uēs:segōs vol lo philosoph en lo vy
 te deles politiqs. ¶ Qvist cō se deuē
 hauer los iouēs en los iochs resta a

veure: cō se deuē hauer en los mouimēts
mēts e cōports. Son appellats cō-
ports cascuns mouimēts dels mē-
bres. p los quals poden esser iurtats
los mouimēts dela aia. Car veem
q los sauis e bons han mouimēts
ordenats e honests cōstrenyent los
mēbres no hagen algun mouimēt
plo qual puga esser coniecturat er-
gull de animo o follia intēperancia
dela volūtat. E als homens es ne-
cessaria istruccio en los mouimēts
Car pque entenen en la rao e ente-
niment natural: no obren ari p in-
clinacio natural: cō fan los ocells e
besties. Car los ocells e besties qui
obren p inclinacio natural: no han
ari necessari disciplina cō lome qui
via de rao e entemimēt e a obes de-
gudes no es inclinat sufficiētment
p natura. la disciplina ques deu dar
en los mouimēts: es q cascun mē-
bre sia ordenat ala obra q li es de-
gada. Car hō no ou p la boca sino p
la ozella. e cō algu vol oir laltre: de-
bades te la boca vberta. Per lo sem-
blāt no parla hō ables māsē peus
ne ab les spatles sino ab la boca. E
aricō los qui tenen la boca vberta:
cō volen oir: han mouimēts desor-
denats: ari los hā desordenats los
qui mouen mans e peus e altres co-
ses: q no serueixen al parlar cō par-
len. E en tal manera donchs deuen
esser disciplinats los iouens en los
mouimēts. qls facen tals cō requer
lo q fan. Car fer algūs mouimēts
dels mēbres q no serueixē ala obra
entesa: ve de grā follia de pēsa o de
superbia de animo o de algun vici.
¶ Aq̄stes coses vistes resta a tractar
cō se deuen hauer los iouens en lo
vestir. Lo vestir mostra essē ordenat
a tres coses. coes a delectacio/vtili-
tat e honor. Car tot be o es deli-
table/o vtil/o honest. Lo honest pot
esser dit honorat. q honest vol tāt dir

cō flament de honor. Si lo vestir es
demanat p delectacio lo cerca hom
delicat. si p vtil: calt en tēps fret/e
fretch en tēps calt. si p honor: bell.
Primeramēt es no degut esser ma-
ga diligent en vestir delitable. pque
p aço es hom fet intēperat e teme-
ros. Car facilimēt ve hō en mollesa
de carn: sis delita hō en vestir delita-
ble. e tals mes se mostrē dones que
homēs. p q no son cōstāts sino molls
e facilimēt cachen en luxuria. Segona-
ment vestir delitable fa lome teme-
ros. Car cō les armes sien dures: lo
qui tostēps es diligent en vestir de-
litabile: dupte pēdre armes e es fet
temeros. Donchs los iouens p q cō
sien de edat de pendre armes: sien
disposts al treball de les batalles: e
no temen les armes: deuen esser in-
struits: nos delitē maça en vestir de-
litabile. ¶ Mostrat cō se deuē hauer
los iouens en vestir delitable: resta
a mostrar cō se deuen hauer al vtil.
Lo q pot esser vist faens distincio d
les cōplexions tēps e edats. Car a
q̄ls qui han les cōplexions spesses
mēps poroses no son ari agreuiats
p calor e fret: cō los q les han escā-
pades e no spesses. E les dones p q
son mes fleumatiqs/e han la cōple-
xiō spessa e menys porosa: lo q mos-
tra la fractura dīs pels elles sō mēps
agreuiades p la calor e fret q̄ls ho-
mens. plo semblant en lo vestir deu
hō fer distincio del tēps. Car en lo
tēps fret bufant lo vent boreal deu
hō vsar daltre vestir q en lo temps
calt corēt lo vent austral. E deu hō
fer distincio en lo vestir p les edats
Car la edat molta p q ha fractura de
calor dins lo cors: ha mes necessari
calor de fora. Lo vestir dōchs cōsi-
derades les cōplexions e pprietat d
tēps e edats deu esser distinct segōa
serueix al be vtil. E segons lo vestir
fueix al be honest: deu hō cōsiderar

la custuma dela terra e condicio de les pñones. En tal manera dõchs de uen esser instruits los iouens en lo vestir: q̄ no sien maça diligẽts en vestir delitable. mas cõsiderada la cõplero e lo tẽps e edat. E segõs per la custuma dela terra e condicio de les pñones: deuẽ portar degut vestir a profit del cors.

Capitol quatorze. que specialment en edat ioue deu esser esquadra mala cõpanyia

NO basta dir: cõ se deuen hauer los iouens en los iochs mouimẽts e vestir sino diẽ ab qñes compa nyies deuẽ conuersar. E quãt al present quatre coles son en los ionẽs deles quals poden esser p̄ ses quatre raons: q̄ specialment en edat ioue deu hõ esquar mala cõpanyia. Primeramẽt p̄q̄ son molles. Segonamẽt p̄que son seguidors de passions e inclinats a mal. Tercerã mẽt p̄que son maça amadors de cõpanyies. Quartament p̄que son maça creents. ¶ La primera via q̄ los iouẽs deuen esquar mala cõpanyia es p̄sa p̄que son molles. E pues ari. Car la aia segõs lo mes segueix les cõpleriõs del cors. Car p̄que la nos tra conerẽça comença al seny cors poral: les coses sensibles nos son mes manifestes e p̄ço segõs lo mes los homẽs segueixẽ lo appetit sensitiu. lo qual p̄que es vtut organica es necessari p̄engue manera e mesura del cors. En aq̄lla edat dõchs q̄ algu ha lo cors mes moll: segona lo dit appetit ell es mes moll. E cõ les coses molles mes facilment prenguen impressio deles q̄ son ajustades a elles q̄ les dures: los iouens p̄ q̄ son mes molles q̄ls vells: mes facilment son empremtades en ells les custũes dels ab q̄ cõuersen en e

dat ioue q̄ en altra. mes deuẽ dõchs esser lauors castigats e vedats de mala cõpanyia. ¶ La segona via q̄ en edat ioue deu esser mes esquadra mala cõpanyia: es p̄sa p̄que segueix passios. E pues ari. car facilment algu es indit al q̄ es inclinat. dõchs si los iouens son inclinats a mal: segona hauẽ dit damũt determinãt deles custumes dels iouens: en la edat ioue mes se deu hõ guardar de mala cõpanyia. ¶ La terça via q̄ en edat ioue deu esser mes esquadra mala cõpanyia: es p̄sa de part dela maça amor: q̄ los iouẽs hã ala amistat. E pues ari. car segõs es dit en lo terç dela rhetorica los iouẽs amon les cõpanyies mes q̄ en altres edats p̄q̄ mes los plau star ensem. E si aq̄lla edat segueix mes les coses delitables: cõ sia molt delitable viure ensem ab los amichs: los iouens molt los plau hauer molts amichs e cõuersar ab ells. Per la q̄l rao los iouẽs deuẽ esser molt castigats: es quẽn mala cõpanyia: p̄q̄ lauors se conformen ab les custumes dels cõpanyions: p̄ço q̄ maiorment amẽ viure en cõpanyia. car delectacio es p̄justamẽt de vna cosa a cor: dat ab altra. E algu no ha pler viure en cõpanyia: sino ha volutat cõforme ab los cõpanyiõs. ¶ La quarta via que en edat ioue deu esser mes esquadra mala cõpanyia: es p̄sa: p̄q̄ los iouẽs son maça creẽts. E pues ari: car les delectacions sensibles no degudes ab tot comunament son males e deuẽ esser esquadres: po ells poden esser bones segõs apparencia. Nos iouẽs dõchs p̄q̄ facilment crene no hã p̄fect vs de raho: facilment sã iduits p̄ los cõpanyõs a creure degue seguir los bens sensibles.

Capitol. xv. quina diligencia deu hom bauer dels in

**fars dela natiuitat fins als
set anys.**

Derque les paraules par-
ticulars se mostrè molt
vtils al negoci moral: p
ço deuellant particular-
ment a diuerses edats
mostrarem: qna diligencia deu hō
hauer en los fills. **P**rimeramēt q
na diligēcia du hō hauer dels fills
a set anys. Segonamēt del sete fis
al quatoze. **T**ercamēt del quatoze
auāt. **L**oca lo philosoph en lo sete
deles politiqs set coses dels in-
fants: q deuē esser huades en la pri-
mera edat: coes dela natiuitat fis
al setē any. **L**a pmera q deuē esser
nodrits de viada molla: e en lo pncipi
de let. **L**a segona q deuē esser
guardats del vi. **L**a terca q deuē
esser acustūats al fret. **L**a qrtā q de-
uē esser acustūats a tēprat exercici
del cors: lo q espfitos en tota edat
la .v. q deuē esser recreats p deguts
iochs. **L**a .vi. qls deuē esser recitas
des algūes bones histories p les qls
siē iduits a be: e special cō comēçē
a pcebre lo significat deles paules.
La setena q deuē esser guardats de
plorar. **L**a pmera cosa q deu esser
huada en los infāts fins al setē any
es q siē nudrits de viada molla: e
en lo pncipi de let. **E** pues axi: car
lo philosoph en lo sete deles politi-
ques diu: que la humiditat dela let
molt es familiar e cōuinent als in-
fants. p q en aqlla edat tēdre fins al
setē any deuē esser nudrits de coses
molles e humides. p q tals coses fa-
cilment rebē la accio dela calor: na-
tural: e facilment son cōuertides en
nudrimēt. **E** si son criats p altra do-
na que no la mare: deu la hō cercar
semblāt ala mare: qnt ala cōplexio.
p que la let dela mare es molt ppor-
cionada al fill. **L**a segona cosa q

deu esser huada en los infāts al set-
ten any: es q siē guardats del vi. **E**
pues axi. **L**ar segons diu lo philo-
soph en les politiqs: los infāts facil-
ment en malaltexē e sō mal dispos-
ts en lo cors: si en lo tēps q segons lo
mes son nudrits de let acustumen-
beure vians diē algūes que si en tal
tēps se acustūmē al vi: se disponen a
lebrolosia. **L**a terca cosa q deu esser
huada en los infāts: es: q deuē es-
ser acustūmats als frets. e pues axi
car lo philosoph en lo sete deles po-
litiqs diu: q los infāts deuē esser a-
custūmats als frets p q es pfitos a
dues coses. **P**rimeramēt a sanitat:
car lo philosoph diu: q exercici a co-
ses fredes fa gran be als infāts. p
la calor: q es en ells. **S**egonamēt ex-
ercitar los infāts als frets es vtil
als fetes d'armes. **L**ar lo fret enfor-
teix e cōstreny los membres. e com
vindrā a deguda edat: serā mes dis-
posits a fetes de armes. **E** lo philo-
soph diu q algunes naciōs barbres
acustumen banpar los fills en rius
frets p fer los mes forts. e deu hō
notar: q en lo acostumar los infāts
a algūa cosa: deu esser entes tēpra-
dament e de grau en grau: segōs re-
quer la cōdicio deles psones. **L**a
qrtā cosa q deu esser huada en los in-
fāts: es q siē acostūmats a tēprar
exercici del cors. **E** pues axi. car se-
gōs lo philosoph: exercici temprat
en los infāts fa quatre bens. **P**ri-
merament fa lo cors sa e temprat.
car exercici mesurat en cascūa edat
fa sanitat. **S**egonament fa lo cors
leuger. car si en lo pncipi los infāts
se exercitē en algūa cosa ells son leu-
gers: e equinē pesa. **E** si nos exerci-
tē en res: son feixruchs e peosos. **T**er-
camēt exercici fa creixer. car exerci-
tāt se fa hō bona digestio e bona di-
sposicio del cors: e p cōsegnēt creix
hō mes. **L**ar cō creiximēt sia fet p

la viada les coses q̄ disponē lo cors
 el nudreiren: son p̄fitoses al creixi
 mēt. Quartamēt exercici enforzeix
 los mēbres. Car cascu ha experiēcia
 en si: que si se exercita mesurada
 mēt a treballs corporals: los mem
 bres son fets mes forts. E los in
 fants p̄q̄ han los mēbres tendres:
 deuē esser acostumats a exercicis tē
 perats: p̄q̄ los enforzeixen los mē
 bres. On lo philosoph en lo sete des
 les politiq̄es diu: q̄ es necessari als
 infants fer exercicis poch̄s p̄ enfor
 tir los mēbres: no deixāt los ne fer
 desmeruradament. lo philosoph ari
 lo tēprats exercicis als infants: q̄
 en lo començ dela natiuitat diu: de
 uen esser fets alguns instrumēt̄s
 q̄ los infants siē inoguts. ¶ La cin
 quena cosa q̄ deu esser fuaada en los
 infants: es: q̄ deuē esser recreats p̄
 deguts ioch̄s. Car mesurat ioch̄ p̄
 tanp̄ als infants: p̄q̄ a ioch̄ mesurat
 es necessari exercici mesurat. E per
 mesurat ioch̄ es esquiuada peresa:
 e los corsos son fets mes leugers.

¶ La sisena cosa q̄ deu esser fuaada
 en los infants: es: q̄ls deuē esser res
 citades algunes historics: e cantar
 algunes coses. E pues ari. car ells
 no podē sustenir algunes coses tri
 stes. e perço es bo acostumar los a
 ioch̄s mesurats e delectaciōs hone
 stes. ¶ La setena cosa q̄ deu hō fer:
 uar en los infants: es: q̄ls deu hom
 guardar de plorar: E pues ari: Car
 cō los infants son guardats de plo
 rar: han lo sperit bo e lo ale. car ari
 com ells lançen lo esperit e lo ale d̄
 fora: quāt hō los deixa plorar: ari p̄
 lo cōtrari quāt los guarda hom de
 plorar: reten lesperit e lo ale. E segōs
 lo philosoph en lo sete deles politiq̄
 ques: retenir lesperit e lo ale: fa forta
 lesa en lo cors. Donchs perque los
 infants sien mes forts: deuē esser
 guardats de plorar.

Capitol. xvi. quina diligen cia deu boz bauer dels fills del seten any fins al q̄torze.

Segons hauem dit en lo
 capitol p̄cedent: deuē
 esser regits los fills fins
 al seten any. segons dirē
 en lo p̄sent del sete fins
 al quatorzen. Pero deu hom notar
 q̄ aq̄ts septenariis deuē esser abzeui
 ats o allargats segōs la diuersitat
 deles p̄sones. car algūs son mes ro
 busts de cors a dotze anys q̄ altres
 a setze. E p̄q̄ de tals no podem dar
 regla certa: du esser dertat al iuy del
 mestre abzeuiar o allargar lo tēps
 segōs veura sia necessari al q̄ regeix.
 En aq̄t temps del seten any fins al
 quatorze deuē esser pensades tres
 coses. Car lome es diuisit primera
 mēt en aia e en cors. e la aia ha en
 tenimēt e voluntat cō a potencies
 p̄ncipals. Tres coses dōchs deuē
 esser guardades en los fills. primer
 quin han lo cors. aps q̄na voluntat.
 de pups quin entenimēt. E p̄que ha
 gen lo cors be dispos̄t: deuē esser ex
 ercitats a deguts exercicis. E perq̄
 hagē la voluntat be ordenada: de
 uen esser induits a v̄tuts. E p̄q̄ ha
 gen lo entenimēt p̄fet deuē esser in
 struits en degudes sciēcies. Dōchs
 exercici v̄tut e sciencia: aq̄t cō tres
 coses deuē esser considerades en lo
 regimēt dels fills. ¶ Primerament
 en lo començ dela natiuitat perq̄ sia
 esquadra pesa deuē esser acostumats
 a algūs mouimēt̄s. E com han set
 anys d̄ grau en grau deuē esser acu
 stumats a treballs mes forts fis al
 quatorzen any. Car lo ioch̄ dela pi
 lota segons Lantiu o lo luytar ier
 gons lo philosoph son bons exer
 cicis als jouens. Perque en lo set
 gon septenari deuē esser fets ma

jors exercicis que en lo pmer. mas
 encara en tal edat pque es maça tē
 dreno deuen fer actes d'caualleria
 E lo philosoph en lo sete deles poli-
 tiques diu: q̄ fins a edat de quator-
 ze anys denē fer exercicis mes leu-
 gers. pque no sia empatrat lo crexi-
 mēt. ¶ Segonamēt deu hom instru-
 ir los fills a virtut. Lar diu lo Phi-
 losoph en lo sete deles politiques:
 q̄ molt es mal no instruir los fills a
 virtut e a seruar les leys pfitoses.
 E en aquell mateix libre diu: si deu
 hom hauer diligencia pmer: q̄ los
 infants hagē bona voluntat: o pfit
 enteniment: E puā: q̄ primer deu
 hō hauer diligencia dela ordinacio
 dela voluntat q̄ dela pfeccio del en-
 temimēt. Donchs en lo segon septe-
 nari per q̄ los infants ja començen
 a desijar no hauent pfit vs de raho-
 major: mēt deu hom hauer diligen-
 cia: q̄ hagen la voluntat be ordena-
 da. Lar segons diu lo philosoph en
 lo sete deles politiques: aricom lo
 cors p generacio es pmer q̄ la aia:
 pque lo cors es primer organizat e
 format: e de puys hi es infusa la a-
 nima: pmer deu hom esser diligent:
 q̄ los infants hagen la voluntat be
 ordenada que lo entenimēt scienti-
 fich. E algu no ha la voluntat be or-
 denada: sino ha les cupidities be or-
 denades. Lar del desorde del appetit
 sensitiu ve lo desorde en la volun-
 tat. Donchs si les cupidities son de
 part del cors: e lo enteniment de pt
 dela aia: per q̄ lo cors per generacio
 es pmer q̄ la aia: pmer deuem entē-
 dre en hauer les cupidities mesura-
 des e la voluntat ordenada: que en
 hauer lo entenimēt illuminat. E la
 manera per la q̄ les cupidities dels
 iouens deuen esser temperades: es
 que sia seruada special cautela en
 les coses: q̄ acustumē fallir. E si los
 iouēs son seguidors de passions fa-

cilment menten: e totes coses fan
 forment E per ço com aien: amē
 maça. Com començen a iugar: ma-
 ça iugen. E per q̄ totes coses fan de
 mes: deu hom seruar cautela: q̄ no
 segueixen les cupidities: ans q̄ sien
 abstinēts e mesurats ne menten ne
 fagen totes coses forment e s'opta-
 da: sino q̄ prenguen mesura en les
 obres e paraules. ¶ Terçamēt deu
 hom instruir los fills: q̄ hagen pfit
 enteniment: Lar com diguem q̄ en
 lo segō septenari mes pncipalimēt
 deu hō hauer diligencia dl orde dela
 voluntat q̄ dela pfeccio del entenimēt:
 no deu esser entes: q̄ en algua
 manera no deja hō hauer diligencia
 en tenir lo entenimēt pfit: mas per
 q̄ del seren any fins al q̄tozen los
 iouēs abūden en cupidities e fallen
 de rao: mes pncipalimēt deu hō tre-
 ballar en la ordinacio dela volūtat
 E en tot lo primer septenari los in-
 fants no apprenē sino paules. Lar
 no son de tāt entenimēt: q̄ puguen
 considerar deles coses. mas en lo se-
 gon septenari q̄ comēcen hauer vs
 de rao: p̄q̄ hagē algua sciencia: deuē
 esser instruits en gramatica: q̄ es sci-
 encia finocional: be scriure: be p̄nū-
 ciar: be ordenar paules E en logica
 q̄ es mes manera de saber: q̄ no es
 sciencia. e en musica la qual sta en al-
 guna consonancia de veus.

**Capitol. xvij. quina diligen-
 cia deu hō hauer en los fills
 de quatorzen any auant.**

Dimunt es dit: q̄ en tres
 coses deu hom entēdre
 en los fills. La pmera q̄
 hagen lo cors bē dispos-
 t la segō la volūtat be or-
 denada La terça q̄ tēgen lo entenimēt
 be illuminat. e aq̄stes tres coses
 podē aplicar a tres septenaris. en

lo pmer apres lo baptisme e los sa-
graments principalment deu hom
treballar: q̄ hage lo cors bē dispos-
car perq̄ en los p̄mers set anys los
infants de tot falle de rao: no podē
bonamēt esser acostumats a obra
vruofes ne ales consideraciōs sciē-
tifices. Car si en aq̄lla edat podē
appendre alguna cosa: son los len-
guatges vulgars: mas del setē any
fins al quatorze perq̄ comencen ha-
uer algunes cubdicies illicites: ab
tot impetament comencen vsar d̄
rao: no solament deu hom hauer di-
ligencia: que hagen lo cors perfet:
mas cō hauran la voluntat ben or-
denada. Car segōs lo philosoph en
lo deles polithiques: fins al quator-
zen any los infants deuen esser ins-
truits a be mes per cūstuma que p̄
rao. Mas del quatorzen any auāt p̄
que comencen a participar mes p̄
fet vs de rao: no solamēt deu hō ha-
uer diligencia: q̄ hagen lo cors ben
dispost: e la voluntat be ordenada
ans encara que sien sauis e q̄ hage
lentenimēt be illuminat. Car de a-
quella edat auant poden appendre
no solament gramatica: la qual es
quasi sciencia de paraules: o logica
la qual es alguna manera de saber
o la practica de musica q̄ sta en con-
sonancia de veus: ans poden esser
instruits en aq̄lles sciencias: p̄ ales
quals saber es necessari recorre a-
la intelligencia deles coses: per co-
neirēca deles quals podē esser fets
sauis. Donchs en lo p̄mer septenari
aps la recepcio del baptisme e dels
sagramēts deuen entēdre p̄ncipal-
mēt en la bona disposicio del cors.
E en lo segō septenari deu hom en-
tēdre p̄ncipalmet en la disposicio
del cors e ordinacio de la voluntat.
E en lo terç septenari e d̄ allī auāt
deu hom entēdre p̄ncipalmēt en
bona disposicio del cors ordinacio

de la voluntat e illuminacio del en-
tenimēt. Bona disposicio del cors
axicō a aq̄lles qui volen viure segōs
vida politica: es que del quatorzen
any auāt se donē a mes fort treball
que no han fet fins allī. Car axicō
del seten any auāt deu fer mes tre-
ball que fins allī: axi del quatorzen
any e de allī auāt deu fer mes fort
treball que fins al quatorzen. Ans
tots los treballs fins al quatorzen
any deuen esser leugers: E de allī a-
uant mes forts. E lo philosoph en
lo vpte deles Politiques diu: que
fins al quatorzen any los iouēs de-
uen esser acostumats a treballs leu-
gers. e de allī auāt mes forts. Car
segons ell meter: los iouēs del qua-
tozen any amūt deu ē esser acūstu-
mats a exercici de luytar e a altres
cōfes semblants a exercici de mili-
cia. perq̄ del quatorzen any amunt
sien instruits en caualcar e en altres
cōfes que a caualleria son necessa-
ries: perque puguen portar los car-
rechs de aq̄lla. Car lauors son ben
disposts: com han tal cors: com re-
quer lo offici de caualleria. lo q̄ no
pot esser sens fort exercici del cors
Donchs com aquells qui viuen se-
gons vida politica. sia necessari al-
gūa vegada sostenir forts batalles
p̄ defensio de la cosa publica: tots
aquells qui volen viure sots tal vi-
da: del quatorzen any auant deuen
esser acostumats a alguns forts ex-
ercicis. perque si la cosa publica ha
necessari defensio: tinguen lo cors
dispost a apoztar los treballs deles
batalles: que per ells sia defesa. E
quals mes e q̄ns menys deuen esser
acostumats a tals treballs: p̄ceint
per auāt sera manifest. a present ba-
sta saber: q̄ los pares deuen esser en
tal manera diligents de les fills: que
hagen lo cors dispost per a passar
forts treballs: lo ques fa acostumat

los a deguts exercicis. ¶ **Q**uist com los pares del quatorzen any auant deuen esser diligents: que los fills ha gen lo cors disposi: resta a veure cō deuen esser diligents: q̄ hagen la voluntat be ordenada. car del quatorzen any auant en la ordinacio dela voluntat los iouens pecquen speci/ alment en dues coses. en superbia/ e luxuria. Car perque lauozs comen/ cen hauer mes perfect vs de rao: los sembla sien dignes de senporeiarlos altres. e aço ve de superbia. Apres ells pecquen seguint desigs carnals pque en aq̄lla edat comēcen a esser inclinats mes escalfadament vers tals desigs. ¶ Primerament los iouens pecquen en superbia. E pque cautela deu esser seruada: on ha ma ior perill: del quatorzen any auant los iouens deuen esser amonestrats: que no sien superbiofos/ans deuen esser obedients als pares e als vells. E toca lo philosoph en lo sete deles politiques tres bicus raons. q̄ los fills deuē esser subiugats e obediēts als pares e als vells. La primera p que los pares e los vells manē los iouens plo be de ells. E cascu deu obeir a aq̄ll: al qual sap: no li mana res sino per lo be seu. ¶ La segona pque los fills cō vendran en edat pferat: deuen esser senyors. e cō son de edat ioue: deuē ari obeir als pares e als vells: que donen exēple als altres: que cō vendran a perfecta edat seruesquen e obeisquen a ells. ¶ La terça: pque qui vol appendre de senporeiar: deu primer apēdre de esser forsmes. E lo philosoph en les politiques diu: q̄ algu no senporeia be: si pmer no apren de esser senporeiar car algu no es bon mestre: si primer no es bon dexeble. Per tal donchs q̄ los iouēs pusquen principar e bē senporeiar: en fellonir nos deuen ne denegar esser forsmesos als antichs

e pares. Donchs primeramēt lo ap petit dels iouēs deu esser endreçat e reglat dela edat sobreditat/ q̄ vullē obeir als vells e als pares. ¶ Segonament los iouens del quatorzen any auant pecquen en luxuria. e no solament deuen esser induits: siē ab finents e mesurats quāt al menjar e beure: ans encara q̄ sien cōtinēts e castis quant ales ozres carnals. p que de aq̄lla edat auant segons da/ munt es dit: mes escalfadamēt son moques als desigs carnals. Donchs de aq̄lla edat auant deuen esser induits: que de tot sien cōtinēts/ o al menys se tinguen p cōtents de vsar ab la muller. ¶ **M**ostrat cō deuē ha ver los iouēs lo cors ben disposi del quatorzen any auant e la voluntat ben ordenada: resta a veure: com deuen hauer lo enteniment illuminat. E aço pot esser prou manifest p les coses dites. Car perque del quatorzen any auant comēcen mes perfectament a vsar de rao: segons es dit als poden esser instruits no solamēt en gramatica: la qual es sciencia d be ordenar paraules/ e en logica: la qual es quasi vna manera de saber: e en la pratica de musica q̄ sta en cōsonācia de veus: ans encara son apretes esser instruits en altres sciēcies mes especulatiues. E quines sciēcies mes auant los deuen esser prouposades: ia es manifest p les coses damunt dites. Car si volen viure segons vida politica e militar maiorment deuen estudiar en les sciēcies morals. pque per elles sabran com deuen regir sineteixos e los altres. Mas los iouens qui son seguidors de passions no son sufficiēts oïdors deles sciēcies morals. E en la edat maça ioue la qual dura fins al quatorzen any: tals sciēcies nols deuen esser pposades. Mas del quatorzen any auant si los iouens se refrenen

que no segueixquen passiosseran suf
ficiers o oidozs deles coses morals
per les quals seran disposits regir a
si e als altres. ¶ En aqsta manera
deuen esser regits los iouens d qua
tozre anys fins al .xxj. e .xxv. o enca
ra fins al vint e vyte. E si algu des
mana cõ deuen esser regits los ho
mens de alli auant: pque sien pfects
deuen esser tals: q̄ sapiẽ simeteiros
regir. mas de aqlla edat auat no hã
necessari mestre. E podẽ esser istrui
ts cõ se deuen regir: per lo que ha
uem dit en lo primer libre. lo qual es
regiment de si.

Capitol. xvij. que tots los iouens nos deuen exercitar als treballs corpals equal ment.

Tots los iouens qui volẽ
viure segons vida politi
ca: en alguna manera se
deuen exercitar als tre
balls corpzals. Car lo
exercici corpzals es mesurat ators
es profitos. pque fa alguna sanitat
e disposicio del cors. car escalfat lo
cors p alguns mouimẽts rẽprats:
son foragitades les supfluitats des
les coses noibles. E special aqst exer
cici se mostra pfitos als qui volen
viure politicament. Car perq̄ tals
no eutenen ala inquisicio dela veri
tat ne ales delectacions spirituales
es necessari esquiuen peresa. e q̄ ex
ercitat se en algũs treballs deguts
esquiuen diligencia illicita. Car es
necessari a tots los qui volen viure
politicament. ari ciutadans cõ noi
bles e als reys e princeps com als
altres: q̄ no cessen d tot de treballs
corpzals: ans es necessari de tot se
exerciten en armes. Car degut exer
cici corpzal fa lo cors mes fort: e
mes facilmet pot hõ sostenir la duri

cia deles armes. E lo exercici deles
armes no solament alguna vegada
es degut. ans es necessari p lo be de
la cosa publica. pque no deu esser de
tot deixat a aqlls qui volẽ viure po
liticament. Pero tots los iouẽs no
deuen esser exercitats equalment a
aquests exercicis. Car los fills dels
reys e princeps deuen esser menys
exercitats q̄s altres a aqsts treballs
corpzals. e los p̄mogenits qui des
uen regnar si deuen menys dar. car
segons lo philosoph en lo vyte deles
politiques: lo treball corpzal e la
cõsideracio del entenimẽt empatz
en lo vn al altre. E lo philosoph en
lo segon de aia diu: q̄ aqlls son ap
tes de pensa: qui son molles de carn.
donchs a hauer industria intellecti
ua hauem necessari mollesia d carn
E los treballs corpzals p los quals
la carn es feta dura empatzẽ la sup
tilitat dela pensa. Be donchs es dit
lo q̄ es scrit en lo sete dels p̄fisichs
q̄ la nostra anima repasant es feta
sauria. Car p lo repos es feta la carn
molla. p la qual som aptes a estudiar
E p lo treball es feta dura. p la qual
duricia es empatxada la suptilitat
dela pensa. E aqlls qui volen be re
gir lo regne: deuen esser mes sauis:
q̄ bellicosos. en lo rey val mes saue
sa q̄ armes animofes. Car lo Rey e
Princep e tot senyor de poble ab
tot q̄ en la batalla no valga mes q̄
vn home: p sauieta pot mes valer q̄
tot lo regne. Car tot lo poble sino
es be ozdenat: poch pot. e la gẽt be
ozdenada p la sauieta del Rey molt
pot obrar. donchs ab tot q̄ los reys
e princeps no deuen de tot ignorar
lo exercici deles armes ne esquiuar
ari treballs corpzals: que fets qua
si sembres p defensio del regne no
gosen pendre armes. Mas pque de
uen esser mes sauis que bellicosos:
menys deuen esser acostumats als

treballs corporals que los altres p[er] que la carn endureida p[er] los treballs nols empatxe la sup[er]stitat dela pensa. ¶ La donchs mes deuen entēdre a sauieta que a força corporal. e entēdran en sauieta: si diligentmēt entenen en les sciencies morals. p[er] que puguen conceixer les custumes dels homens e les coses faedores. Donchs los qui han a regir los altres deuen esquivar peresa e diligēcia illicita entenen en sciēcies morals pensant souent les bones custumes del regne e oint los fets dels predecessors: qui han be regit lo regne. E en aq[ui]sta manera entenen a obres de prudēcia: deuen mes squiuar peresa que treballs corporals.

Capitol. xviii. que les filles dels ciutadā e especial dels nobles reys e princeps deuen esser castigades que no discorreguē ne stiguē ocioses.

Dom del vs del matrimoni no solament sien nats e p[er]creats fills mascles: ans poden neixer e naxē filles: puix haue dit: q[ua]n diligēcia deu hō hauer en los filles: resta a dir: quina la deu hō hauer en les filles. E de aço es necessari parlar breu. Car desermenāt del regimēt matrimonial mostrāt cō deue esser regides les dones: quasi sufficientment creē hauer mostrat la cura q[ua]n deu esser haguda vers les fembras. Car aricom les mullers deue esser castes continents abstinentes e mesurades: ari ho deuen esser les filles. aquestes coses dōchs e moltes altres que hauem dit deles mullers deuen esser applicades ales filles. e a iustarem ni algunes per lo degut regiment de elles. Entre les quals

en aquest capitol direm que les filles deuen esser castigades de mole discorrer. Lo que podem cercar per tres vies. La primera es prefa: per quels sia leuada auinentesa de fer mal. La segona p[er] que no sien fetes desuergonpides. La terça per q[ua]n no siē fetes luxurioses o vils. ¶ La primera via q[ua]n les filles no deuen molt discorrer: es perquels sia leuada auinentesa de peccar. E pues ari. Car comunamēt tots los homens son inclinats a mal e molt mes les dones. perque mes fallen de rao. Car damūt es dit que la nostra concepcā comēça al seny corporal e les coses sensibles mes nos son māifestes e de aci ve comunament que los homens no estimen sino los bens sensibles. E perque hauem tantes delectacions sensibles: segons lo mes peccam en tals delectacions: si hauem auinentesa de peccar. E lo phi losoph en lo terç dela rhetorica diu que los homens segons lo mes fan mal: quāt poden. Perque molt grā cautela a conseruar puritat e innocēcia es esquivar auinentesa d'fer mal. Per la qual rao es dit prouerbialment: que auinentesa de furtar es esser ladre. ¶ Dōchs si en los homes en los quals la rao es mes abūdant: es gran perill no esquivar auinentesa de peccar molt mes en les bones e mes en les filles. Donchs perque nols sia bada auinentesa de fer mal: deuen esser guardades de anar en torloch e discorrer. ¶ La segona via que les filles no deuen molt discorrer: es: perque no sien fetes desuergonpides. E proues ari. Car tota cosa no acostumada en alguna manera es vgonposa. e aq[ui]lles qui no hā acostumat anar entre les gents: han vergonya conuersar ab elles e entre les altres coses que fan les filles vergonposes: en esguard

dels homens: es que no vagen entre moltes gentes. **L**ar anant discorrer per la ciutat se acostumè al esguard dels homens/ e son fetes familiars a ells/ e perden la vergonya paçlla familiaritat. **E** lvar vergonya de les filles es lvar los lo fre. per lo q̄ son appartades de fer mal. **L**ar en les dones e special en los iouès fall rao. per la qual sta hom de fer coses il·licites. Donchs molt gran fre de les dones e special de les iouès que no facen coses leges e vils: es vergonya. perque es degut guardar les filles de discorrer perque no perdè la vergonya. per la qual se stan d fer obres leges e vils. **L**a terça via q̄ les filles no deuen molt discorrer: es perque no sien fetes luxurioses e vills. **L**ar les filles si degudament son guardades: que no discorreguè no solament son fetes vergonposes ans encara pren en si alguna solitud. la qual es molt bona a guardar castedat. **L**ar veem que les besties/ que son molt saluatges: si se acostumen ala conuersacio dels homens: tomen domestiques leixat se tocar e palpar. **M**as si son lliades dela conuersacio dels homens: com a saluatges fugen lo acostament e tocan mèt dells. **E** aço que trobam en les besties: es en les dones. **L**ar sino discorrenne son acostumades dela conuersacio dels homens com a saluatges de tal companyia mes difficilment son inclinades a luxuria. **P**er que generalmèt tots los ciudadàs: e molt mes los nobles e special los Reys e princeps tant deuen hauer millo: diligència que les filles no discorreguen quant per luxuria delles se pot seguir mal mes.

Capitol. ii. que tots los ciudadans nobles reys e princeps deuen esser diligents:

que les filles no sien ocioses

Segons damunt es dit: lo Philosoph en lo Primer dela rhetorica loa en les dones amor de obra. **E** podem cercar p tres vies q̄ tots los ciudadans e nobles e special los Reys e princeps deuen ari esser diligents en lo regimèt de les filles: que no visquen ocioses. sino que les facen exercitar en algunes obres licites e honestes. **L**a primera es presa de part dela honesta delectacio/ que ve de les obres. **L**a segona es presa de part dela diligencia no deguda/ que per exercitar se es esquinada. **L**a terça es presa de part del fruct e profit/ que ve de les obres. **L**a primera via que les filles no deuen esser ocioses: es presa de part dela honesta delectacio/ que ve de les obres. **E** proues ari. **L**ar se gons lo Philosoph: en lo dec de les ethiques: la nostra vida no pot durar sens alguna delectacio. **E** per ço son repressos: tots los qui diuen: que tota delectacio deu hom esquivar. Donchs sino podem bonamèt viure si nons delitam en algunes coses necessari es fer algunes obres honestes/ en les quals nos delitem. **E** ari com los homens deuen entendre en algunes obres ciuils/ o dela gouernacio del regne o del regiment de la casa/ e en altres exercicis deguts perque no visquen ociosament/ e proues deliren en obres licites: ari les dones perque no visquen ocioses: deuen amar obres honestes e licites exercitant se en elles. **E** perque tots se deliten en les sues obres/ segons diu lo Philosoph: en lo quart de les ethiques perque les dones si recreades per algunes delectacions licites: deuen entendre en obres honestes. **E** tant mes ho deuen fer les

dones quels homens: quant mes fal
 len de rao ne saben viure sens deley
 cracio de algos exercicis sensibles
 ¶ Mas en quines obres les dones
 se deuen exercitar: proceint p auant
 sera dit. ¶ La segona via: que les fil
 les no deuen esser ocioses: es p̄sa de
 part dela diligencia il·licita que per
 exercitar se es esquiuada. E proues
 ari. Car perque les dones e special
 les ionés segons lo mes stan en cas
 sa: e no entenen a obres ciuils ne al
 regimient dela cosa publicax: com
 la pensa humana segons damunt
 es dit: no sapia star ociosa tantost
 que algu nos dona a exercicis licits
 la sua pensa enten en ocupacions
 il·licitas. Lo que tant mes deueser
 esquiua en les dones que en los ho
 mens: quant mes son molles q̄ ells
 e quant pensant cosas il·licitas mes
 facilmente son inclinades cōplir les
 per obra: si auinentesa han. ¶ La
 terca via que les filles no deuē esser
 ocioses: es presa de part del fruyt e
 profit que ve deles obres. E proues
 ari. Car les dones iames se poden
 dar a exercicis licits: si de alli no ve
 algun be dela obra exterior: o algu
 na bona disposicio dela pensa. per
 que deu hom dar diligencia que les
 dones sien virtuoses e bones. Per
 la qual cosa los lacedemonians son
 vituperats per lo philosoph en lo
 primer dela rhetorica: e son dits esser
 mals en no hauer diligencia en fer
 les dones virtuoses. ¶ Donchs deu
 hom hauer diligencia: que les do
 nes no visquen ocioses sino ques ex
 erciten en algunes obres licites e
 honestes. per quen isque fruyt e pro
 fit: e sien fetes bones e virtuoses.
 E sis demana en quines obres deu
 uen esser diligents: es necessari par
 lar differentment segons la diuersi
 tat deles persones. Car texir filar
 obrar lana e seda: prou se mostren

obres licites e comunes aics dones
 E si la dona era de tant stat: que no
 fo: digna cosa segons custuma de
 la terra exercitar se en tals obres:
 no deu viure ociosa: sino ques deu
 dar a studi de letres perque affecta:
 da a amor de elles: studiāt no stigue
 ociosa. E es declarat lo que diguez
 tractant del regimient matrimoni:
 al: que per auant seria declarat: en
 quals obres les doyes deuen enten
 dre.

**Capitol. iij. que los Reys
 e Princes e tots los ciutats
 dans deuen esser diligents
 que les filles sien poch par
 leres.**

E termenat que les filles
 no deuē viure ociosamet
 resta a mostrar que deu
 uen esser poch parleres.
 Lo que podem cercar p
 tres vies. La primera es: per que
 mostren honrades: e pque sien mes
 amades per los marits La segona
 perque no parlen indugadament e
 folia. La terca perque no sien incli
 nades a baralla. ¶ La primera via
 que les filles deuen esser poch parle
 res: es perque se mostren honrades
 E proues ari. Car com desig sia del
 que fall: segons diu lo philosoph en
 lo segon dela rhetorica: quant algu
 na cosa es mes impossible: mes sem
 ble difficult e lumpy: tant mes se mos
 tra: ques falle: mes mou la cupidia.
 La dona donchs com es parle
 ra: tantost en alguna manera maça
 se dona a familiaritat: e fas menys
 prear. E perço lo philosoph en lo
 primer deles politiques diu: que sil
 lenci es ornamēt deles dones. car
 si son en deguda manera poch par
 leres: no fan maça familiars. per la
 qual cosa son mes amades. E pque

a cascu sembla bell: lo q̄ ama: si les
dones poch parleres son amades
per aquesta rao: mes se mostrā bell
lese ornades. Les filles donchs en
edat pueril deuen esser instruides a
silenci. Car com son maridades: si
degudamēt son poch parleres: mes
son per los marits amades. ¶ La
segona via que les filles deuen esser
poch parleres: es perque no parlen
indegudamēt e folia. E proues axi
Car damunt es dit: que hon ha ma
joz perill: deu hom hauer mes cau
tela. E perço aquell qui abunda de
fauisca e supilitat de enteniment:
parla sauiaament e cautelosa. E cō
fall de rao: parla follamēt e no cau
telosa. Donchs com les dones mes
falguen de rao quels homens e los
iouens mes que les altres: vers el
deu hom hauer diligencia/que
no parlen follament e no cautelosa
E entre les altres cauteles perque
no parle hom follament: es: que no
diga hom res: que primer nou exa
mine diligentment. E com diligēt
examinacio ab molt parlar no pu
gue esser: p̄que les dones en edat io
ue apprenghen de parlar sauiaamēt
e cautelosa: deuen parlar poch per
que puguen examinar diligentmēt
lo que dien. ¶ La terça via que les
filles deuen esser poch parleres: es:
perque no sien inclinades a baralla
E proues axi. Car com les dones e
special les iouens falguen de rao: si
no son degudament poch parleres
no examinant lo que han a dir: axi
com facilment per lo defallimēt de
la rao podē parlar paraules folles:
axi facilment les poden parlar per
tinēts a baralla. Ne diguen tals pa
raules que puguen tozbar/als qui
les oen. per les quals sien iurjades
folles e discordants. E specialmēt
les dones se deuen guardar de pa
raules litigioses. Car com comen

gen a barallar se: no sen saben star.
perquels fall la rao. per la qual son
refrenades les cupidicies. E perço
com son mogudes començant se a
barellar: los creix la cupidicia de ba
rellar se. la qual facilment no podē
refrenar. perque fallen de rao. E se
gons lo meselles viuen mes p̄pasi
sio que per rao.

Axi comēcen les rubriques
dels capitols d̄la terça part
del segon libre del regimēt
dels princeps. On se tracta
per quin regiment los mini
stres e tota la altra compan
pia deu esser regida

¶ Que en la governacio dela casa:
no solament deu hom determenar
dels seruents/ mas deles coses que
suppleixen ala fretura cozpozal. e
que aquestes dues coses son vni
des. c. i.

¶ Com deuen esser partits los ins
truments del regiment dela casa: e
cō son cōparats lo vn al altre. c. ii.

¶ Quins edificis deuen hauer los
reys e princeps e generalmēt tots
los ciudadāns q̄nt a industria e supi
litat dela obra: e ala tēperança del
apre. c. iii.

¶ Quins deuē esser los edificis quāt
ala sanitat deles argues e al orde d̄
tot lo mon. c. iiii.

¶ Que possessio en alguna manera:
es al home natural. e que los qui re
nuncien a les possessions algun tāt
no viuen cō a homens/ans son mila
lozs que homens. c. v.

¶ Que cosa profitosa es en la vida
politica: q̄ cascu se alegre deles pro
pies possessions. c. vi.

¶ Com deuen vfar deles coses exte
riors e quina manera de vfar ne es

deguda. c.vij.
¶ Quels ciutadans e special los reys e princeps no deuen desijar infinis des possessions. c.vij.
¶ Quantes maneres son d' cambis. E quina necessitat feu trobar moneda. c.viii.
¶ Quantes species son dela art de posseir peccunia. e qual es loable e qual vituperable. c.x.
¶ Que usura deu esser de tot equiuada. E que los reys e princeps la deuen vedar. c.xj.
¶ Que diuerses maeres son de guā par peccunia. e que algunes son cōuinents als reys e princeps. c.xij.
¶ Que alguns son naturalment seruituts. e que es necessari sien sotmesos als altres. c.xiiij.
¶ Que sens fuitut natura! la q̄l es q̄ si tota seruitut: es necessari dar seruitut legal e positina. c.xiiij.
¶ Que sens seruitut natural deu esser dada ministracio conductina e dilectina. c.xv.
¶ Que en les cases dels reys e princeps los officis deuen esser comanats als seruidors. c.xvi.
¶ Com deu esser proueit p los reys e princeps vestir als fuidors. c.xvij.
¶ Que es curialitat. E que los ministres dels reys e princeps deuē esser curials. c.xviii.
¶ Com se deuē hauer los reys e princeps vers los seus fuidors. c. xviiiij.
¶ Que en les taules dels reys e princeps e de tots los nobles e ciutadans no deuen tant parlar los qui mengē: com los qui serueixen. c. xx.

Capitol pmer. que en la go/ uernacio dela casa deu hoz Determenar no solamēt dls fuidors: ans encara deles coses: que suppleixē ala fretura corporal.

Dclarades les dues pts de aquest segon libre lo qual tracta del regimēt de casa: mostrant cō deuen los marrits regir les mulleri e los

pares los fills. Resta a tractar dela terça part en la qual sera tractat d' regiment dels seruidors. E a aquesta part en la qual sera tractat del regiment dels seruidors: segons paecint sera manifest: pot esser ajustada la materia: que tracta deles coses: que suppleixen ala fretura corporal e q̄ fan a conseruacio e a sufficiencia de vida. çoes bels edificis/ multitud de diners/ copia de possessions. E en aquesta terça part de aquest segon libre per q̄ aquestes materies son ligades: entenem instruir aquells: qui volen degudamēt regir les cases: no solament quant al regiment dels seruidors: ans encara en les altres coses q̄ son ordenades a conseruacio e sufficiencia de vida: e que suppleixē ala fretura corporal. **¶** Dōchs en aquesta terça part de aquest segon libre determinarem com deuen hauer los Reys e princeps e tots los ciutadans belles e conuinentes habitacions. E com se deuen hauer vers les possessions e

pecunies e en lo regiment dels seruidors. E que lo prudent sauí regidor de casa: Es necessari pense totes aquestes coses. E que aquestes materies sien ligades: segons es dit sufficientment ho diu lo philosoph: en lo primer deles politiques: mostrant per dues vies: que lo pconomich deu considerar de cases possessions e pecunia e de altres coses: que suppleixen la fretura corporal. La primera rao es presa de part de la sufficiencia de la vida. La segona de part de la similitut que ha la art del regiment de la casa a les altres arts. ¶ La primera via: que lo pconomich deu considerar de cases possessions e pecunia: es presa de part de la sufficiencia de vida. E proues axí. Car per ço es dada la art del regiment de la casa: perque lo senyor lo qual deu governar degudament la casa: sia diligent en aquelles coses: les quals fan a ben viure: e son necessaries a sufficiencia de vida. Perque si a viure políticament son necessaries cases possessions e pecunia: lo senyor de la casa deu considerar de tals coses. ¶ La segona via que lo pconomich deu considerar de cases possessions e pecunia: es presa de part de la similitut: que ha la art del regiment de casa a les altres arts. E proues axí. Car axí com les altres arts: çoes de ferraria e texidoria e altres han los instruments per los quals fan e acaben ses obres: axí lo regiment de casa: ha sos instruments: per los quals puixa complir ses obres. E aquell qui vol dar coneyença de la art fabril: deu determinar del martell e enclusa. E dels altres instruments de ferraria e lo ferrer deu coneyxer tals instruments. E per lo semblant de la art de texidoria: deu esser determinat

dels pintes e dels altres istrumets de aquella art. E lo texidor deu coneyxer tals instruments. Perque aquell qui vol dar noticia de la art del regiment de casa: deu determinar de possessions e pecunia. perque tals coses son istrumets de aquesta art. Donchs lo regidor de la casa deu coneyxer tals coses. Perque per elles com a propis istrumets pota atemper lo que fa a sufficiencia de vida. Car la art del regiment de la casa ha propis instruments axí com les altres arts mecaniques. E differeix aquesta de aquelles: segons lo philosoph en lo primer deles politiques: perque los instruments del regiment de casa son actius: e los dels mecanichs factius. Car en les obres mecaniques son reglats per art. e en lo regiment de casa per prudencia. E axí com art differeix de prudencia: axí los instruments dels mecanichs differeixen dels instruments: los quals son del regiment de casa. Car art es dita rao deles coses factives. E per art es feta alguna cosa en la materia exterior. Mas prudencia es dita rao deles coses agibles. E per ella no es feta propiament alguna cosa exterior: ans mes ne resta alguna accio e perfeccio: en lo qui fa los instruments. Donchs los mecanichs son factius. perque son instruments de arts: la qual es deles obres factives per obra exterior. E los instruments del regiment de casa son actius. perque son istrumets de prudencia. la qual es vers les coses agibles. Donchs la art del regiment de casa ab tot largament pugue esser dita art: propiament deu esser dita prudencia. ¶ Per les dues raons dites sufficientment es mostrat: que en lo regiment de casa deu hom considerar de cases di-

ners e possessions, les quals coses fan a sufficiencia de vida. E per aquestes matexes raons pot esser puat: que per al regiment de casa se deu hom hauer degudament vers los seruidors. Car los servents son alguns instruments del regimēt de la casa. Lo que es declarat en la primera part del capitol: hon es dit: q̄ lo regidor de la casa deu consider dels servents e de les coses: que suppleixen ala fretura corporal. E que aquestes dues materies sien degudes: e que lo determenar dels edificis diners e possessions deia esser aïstat al tractat: en lo qual es determenat dels servents: faciūment pot esser manifest. Car los edificis diners e possessions son instrumentes del regiment de casa. Donchs cascun seruent es algun instrument, e cascun instrument algun seruent. Car segons lo philosophy: en lo primer de les polithiques: instrument es algun seruent inanimat e cascun seruent instrument animat. E per que ari se acorda instrument e seruent: conuenimēt aquestes dues materies son ligades.

**Capitol segon: com deu
uen esser partits los in-
struments del regimēt
de la casa. e com son com-
ptats lo vn al altre.**

Lo philosophy: en lo primer de les polithiques: re-
dueix tots los instrumentes
del regiment de la casa a
distincio de dos mem-
bres dient: alguns son animats ari

com los servents. altres inanimats
com possessions diners vestir e les
abines: que serueyen ala fretura de
la vida corporal. Car ayicō es en les
altres arts segōs diu lo philosophy:
en lo primer de les Politiques: ari
es en lo regiment de la casa. En les
altres arts son dos instruments vn
animat/altre inanimat. Car ayicō
en lo regiment de les naus es ari
com in instrument inanimat lo gouern
o lo reme: com instrument animat
lo comit o lo nauyer: per lo semblāt
en lo regiment de la casa ayicom in-
struments inanimats son lo vestir
lits diners e possessions, e los instru-
ments animats son los servents.
Donchs tots aquestes instruments
se acorden. Perque cascu en alguna
manera es alguna cosa posseida, e
differixē p̄ q̄ los vns son animats
e los altres inanimats. ¶ Q̄st com
son partits los instruments del re-
giment de la casa: resta a veure com
son ordenats entre si. Car es neces-
sari segōs diu lo philosophy en lo pri-
mer de les Politiques: que aquesta
instrumentes sien ordenats entre si
ço es que lo instrument animat pre-
cecsca al inanimat. Car si la com-
panya de la casa es alguna cosa na-
tural: e en natura totes coses son or-
denades: e tostemp les coses infe-
riors son administrades p̄ les superi-
ors: e rebē manera e mesura d'aql-
les: es necessari q̄ los instrumentes de
la casa sien ordenats: q̄ los inferiors
q̄ son los inanimats: sien moguts e
administrats per los superiors: que
son los animats. la q̄l cosa declara
lo philosophy en lo primer de les poli-
tiques. Per lo semblāt ho diu de les
altres arts. Car lo barall no toca p̄
simeteix ne la pinta p̄ si pētina. ans
p̄ a tocar lo barall ha necessari mini-
stre: quil mogue e la pinta a pētinar

per lo semblant. Mas diu: que si a aquells instruments per si obrauen los mestres de cases e los senyors: no haurien necessari seruents. Car los mestres e los senyors han necessari instruments animats: perque los instruments inanimats no poden fer: lo perque son ordenats. car si los banchs e taules eren tals com los banquetes de tres peus en vn temple. dels quals recita vn mestre en faulta: ques offerien voluntariament als seruicis diuinals: e si tots los instruments dela casa eren tals com la statua de Dedalus: la qual: lo Philosoph en lo primer de les politriques: per faulta recita: que per si meteixra complia la obra deguda: alguna fretura no seria de seruents ans les taules se pararien eles portes se tancarrien e obririen. Mas puque no es axi: que los instruments inanimats per si se puguen moure: los senyors e mestres: han necessari seruents animats: perque admistraren los inanimats per a complir la obra propria. Car segons lo orde del mon indigna cosa es: que les coses superiors sens algun mijsa admistraren les inferiors. ans es tal ley en natura: q̄ les coses inferiors sien admistrades ples superiors mijençat les mijanes. E los senyors e mestres en cascū negoci sembla sien coses superiors. e los instruments inanimats coses inferiors. e los ministrs e seruents qui son quasi instruments animats: son coses mijanes. E es indigna cosa: que los senyors e mestres paren taules: e tanquen portes: o facen algunes coses tals. ans es mes raonable: sia fet per ministrs mijancers. Donchs en casa complida cascū instrument que hi son necessari: com se han lo vn al altre: per les coses dites es mani-

fest. Car los animats preceixerē als inanimats. E los inanimats deuen esser admistrats per los animats perque puguen complir les obres propries.

Capitol terç. quins edificis deuen bauer: los Reys e prínceps: e tots los ciutadans quant a la industria dela obra: e temprança del ayre.

DE les coses damunt dites es manifest: que en aquesta part de aquest segon libre: deu esser tractat axi dels seruents: com de les coses qui serueren a suficiencia de vida. E les coses que serueren ala conseruacio e ala suficiencia dela vida: a tres coses son reduides. ço es a edificis: e a possessions e a diners. Primer dirē: quines habitacions los Reys e Prínceps: e tots los ciutadans deuen hauer. Apres determinarem de les possessions e diners. E derrerament dels seruents. Entre les altres coses que deuen esser pensades en los edificis: segons tracta Palladi: en lo libre de agricultura: es la industria de la obra. ço es que lo edifici sia fet suptilment e deguda. E segons la temprança del ayre que sia en degut ayre situat. E que los Reys e Prínceps degue hauer maraueillosos habitacions per suptil industria construides: proua ho lo Philosoph en les Politiques per dues vies. La primera: es presa de part dela magnificencia real. La segona de part del pobie. E podem hi ajustar la terça de part dels seruents.

T La primera via: q los reys e prin-
ceps deuen hauer las habitacions per
suptil industria construides: es pre-
sa de part dela magnificencia real.
E proues axi. **L**ar lo philosoph en
lo quart deles ethiques en lo capítol
de magnificencia diu: q aquellas
q son molt gloriofos e nobles: deuen
esser magnífichs. Donchs los reys
e prínceps qui deuen esser excelléts
molt deuen esser magnífichs. e los
altres qui han les possessions mesu-
rades: pque liberalitat pot esser en
poques despeses deuen esser liberals
Mas los reys e prínceps qui posse-
eixen multítut de possessions: deuen
esser magnífichs. per q magníficén-
cia es vers grans despeses **E** segós
es dit en lo quart deles ethiques: lo
magnífich deu fer deguda habita-
cio. **E** no es deguda: sino es cõstrui-
da ab marauellosa industria **D**õchs
de part dela magnificencia real es
manifest: que los Reys e prínceps
quant ala industria dela obra deuen
hauer marauellosas habitaciõs. **E**
los ciutadans les deuen hauer mes
o menys marauellosas segós les ri-
queses que poseeixen. **T** La segona
via que los reys e prínceps deuen ha-
uer les sues habitacions per suptil
industria construides: **E**s haguda e
presa de part del poble. **E** pues axi
Lar diu lo philosoph en lo sete des
politiques: que los prínceps deuen
fer coses axi magnífiques e grans/
e cõstruir tals edificis que lo poble
veent los per gran marauella sia q
si fora de la pensa. **L**ar lo poble ve-
ent lo príncep tant magnífich nos
leua contra ell pensant sia tãt gran
que quasi impossible sia dãnificar/
lo: e pque en les coses impossibles
no cau elecció ne consell: segós diu
lo philosoph en lo terç deles ethiqs
Lo poble hanent a impossible por-
der dãmnicar lo príncep no li fa

tracio. **E** la granefa del edifici ab-
tot no deu esser seta a demostracio
ne a vana gloria: los prínceps per/
que no sien téguts a menys preu p
lo poble: deuen fer edificis magni-
fichs segons requer lo stat en q son
T La terça via que los reys e prin-
ceps deuen hauer habitacions per
suptil industria construides: es pre-
sa de part dels seruentes. **E** proues
axi. car la on son moltes riques: son
molts qui les despennen. **E** en les ca-
ses dels reys e prínceps es necessa-
ri hauer hi moltes seruidors. pque
no solament la persona del rey ans
encara la multítut dels seruidors
degudamēt pugue habitar en la ca-
sa del príncep: es necessari sia magni-
fica. **Q**ist quins deuen esser los edi-
fics quant ala magnificencia e in-
dustria: resta a veure quins deuen esser
quant al tẽpre del ayre. **L**oca **P**al-
ladi en lo libre de agricultura tres
coses per les quals podez conceix
en quin ayre alberch deu esser edifi-
cat **T** Primerament diu: que en les
valls baixes no deuen esser edificats
alberchs: perço com per la circum-
stancia dels monts layre es gros: e aq
la partida es mal sana. **L**ar a rícoz
laygua corrent es mes sana que la
que nos mou: perque les q nos mou-
uen segons lo mes son grosses e pos-
drides. axi layre deles valls gq nos
mou es engrossit e mal sa. **D**onchs
per la sanitat del ayre no deu hom
edificar alberch en valls baixes.
T Segonament deu hom guardar
que lo loch hon du esser edificat lo
alberch: sia separat de tenebres e ò-
nebles. car en alguna part perque
es mes paludosa o per alguna al-
tra disposicio dela terra: mes e pus
souentment es tenebros layre per
nebles e per vapors que en altre.
perque es fet allu layre no sa. **P**er-
que si hoz sen pot guardar: noy deu

hom cōstruir edificis. ¶ Terçamet lo que mostra sanitat del ayres cō sideracio dels habitadors que p sta. Car si volem edificar en algũ loch: deuem mirar si viuen sans: los q ha biten prop. que hagen bella color e sana ferma sinceritat de cap/ la vista aguda/ lo oir pur/ e la veu clara. Car per totes aquestes coses se mostra la sanitat del ayre. e per les cōtraries la mala.

Lapitol quart. quins deuē esser los edificis quant ala sanitat deles aygues equāt al orde del mon.

Segons les coses damunt dices sens industria dela obra e temprança del ayre deuē esser guardades altres dues coses en los edificis. ço es sanitat d'aygua/ e desguda disposicio del mō. Car segōs lo philosoph en lo segon deles methaurcs: laygua es molt comuna e serueix a moltes coses necessaries en la vida. Perque deu hoz edificar en part on haja aygua sana/ perque los habitadors per la corrupcio de la aygua no se enmaltesquen. ¶ Palladi en lo libre de agricultura toca sis coses: que deuen esser pensades en la concirçça dela sanitat dela aygua. Primerament que laygua no nasca en lochs paludosos. Car los lochs paludosos e humits perq̄ hi ha aygua que sta en bassada: segons lo mes es mal sana. ¶ Segonamet que laygua no passe p metalls. Car los metalls han ses vies soterranis. e si les aygues naixen de alla on hi ha metalls/ o passen per ells: son mal sanes. Car la cosa hūida e molta facilmente reb passio. e com la aygua sia tal: facilmente es corrompu da per los metalls. E specialment

passant per los metalls que hi ha algunes podridures. ¶ Terçamet dũ hom guardar en les aygues: que siē de bella color Car la infeccio deles colors mostra la infeccio deles aygues. ¶ Quartamet que les aygues no sien corumpudes p alguna mala olor o sabor. Car mala olor o sabor dela aygua segons lo mes mostra que sengenra o passa per algũs lochs infeccionats o corromputs. dels quals pren tal olor o sabor.

¶ Eniquenament que prop laygua no hi haja lim: que com la terra es limosa perque es corrompuda no pot esser bona. Aq̄stes cinch coses deu hom guardar en la sanitat dela aygua Mas perque alguna vegada som enganats en aquests senyals: si ajusta Palladi la sisena cosa: ço es que sia guardada la disposicio dels corsos: dels qui vien de aquelles aygues. Deu se guardar si les dents o les genives dels qui acostumen aq̄ les aygues: son pures/ e si hā lo capsa e ne torbat. si lo ventre en trames costats renyons no son agreuats per alguna malaltia. car totes aquestes parts solen esser malaltes per malicia de aygues. perq̄ lo edifici deu esser edificat en tal loch: q̄ hi haja molta aygua sana: hauent les condicions de que hauem fet mencio. E si necessitat de edificar construy a hom en part on noy haja aygua sana: segons diu palladi hi deu hom fer cisterna/ on sien ajusta des les aygues pluuials. car segons ell meteix: les aygues pluuials qua si dauant totes son preposades. E en les cisternes deu esser mes peix dels flums. perque per lo nadar de aq̄s la aygua sia cōsuada: e no sia mudada. ¶ Quint coz deu esser edificat lo alberch q̄nt ala sanitat dela aygua: resta a veure cō deu esser edificat q̄nt al orde del mō E en loide

del mon segons requer lo alberch q̄
 deu hom edificar: deuen esser pens
 fades tres coses: la condicio del cel
 diuersitat dels vèr: e disposicio de
 les terres. ¶ Primeramēt quāt ala
 condicio del cel deuen attendre du
 es coses. La primera que en lo hy
 uern sia illuminat per deguda clar
 or. La segona que en lo estiu no sia
 agruat per maça calor. Lo que as
 costum a esser: si la part mes ampla
 del alberch guarda lo vèr del juern
 car perque es contrari al sol: sera il
 luminat per deguda claror. E en le
 stiu perque a trauers es mirat p̄ lo
 sol: sera tēprat de calor. car tostēps
 los raigs torts fan menys calor q̄
 los drets. ¶ Segonament en edifi
 car lo alberch deu hom guardar la
 diuersitat dels vents: e aço quāt ala
 diuersitat deles càbres. Car lo vèr
 septentrion perque fa lo apre mes
 pur sembla esser mes sa en lo estiu.
 en lo qual tēps los homēs mes fa
 cilnēt son malalts. perque deu hō
 edificar algunes càbres cōtraries
 a ell. perque la vida sia conseruada
 mes sana. ¶ Tercament en lo edifi
 car de alberch deu hom guardar la
 disposicio deles terres: ço es q̄ hoz
 edifique si fer se pot: En part on si
 puguen fer ortz. Car la vista e de
 port dells fa alegria e sanitat. algu
 nes altres coses particulars poria
 hom dir en los edificis. Quina deu
 esser la casa del vi la qual deu esser
 fonda escura cōtraria al vent seprē
 triō luy de aygues d̄stables d̄ forn
 e de fens. Per lo semblant poriem
 dir de altres condicions particu
 lars dels edificis. mas perque son
 maça particulars: sien dexades ala
 industria deles edificadoz.

**Capitol. v. que alguntant
 possessio es natural al ho
 me: E que aquells qui renū**

**ciē a les possessions algun
 tant no viuen com a homēs
 ans son millors q̄ homens.**

De dels edificis segons
 lorde recitat: resta a dir
 deles possessions. E pos
 dem cercar per tres vi
 es: que la possessio deles
 coses alguntāt es a home natural.
 La p̄mera via es presa de part des
 la necessitat dela vida. La segona:
 de part dela dignitat del home. La
 terca de part dela obra de natura.
 La primera via que la possessio des
 les coses es alguntāt al home natu
 ral: es presa de part dela necessitat
 dela vida. E pues axi. car si los ho
 mens viuen naturalment e la com
 panypia politica alguntāt es al ho
 me natural: segōs en la p̄mera part
 de aquest segō libre mes largamēt
 es prouat: es necessari: q̄ les coses
 necessaries ala vida politica algun
 tant sien naturals. E segons lo phi
 losoph en lo primer deles politiqs:
 la possessio deles coses es necessa
 ria ala governacio dela casa per a
 viure politicament. Dōchs perque
 la possessio deles coses fueix ala nes
 cessitat dela vida: en alguna mane
 ra es al home natural. ¶ La segōa
 via q̄ la possessio deles coses algun
 tant es al home natural: es presa d̄
 part dela dignitat del home. E pro
 ues axi. Car p̄que lome en esguard
 deles coses corporals e sensibles es
 mes digne que les altres creatures
 ha naturalmēt senporia sobre elles
 perque li es cosa natural senporrege
 les altres creatures e seruir se de el
 les. E per q̄ aço es alguntāt posseir
 les: la possessio d̄elles li es natural
 E lo philosoph en lo p̄mer deles po
 litiques on prouat: que la possessio
 de tals coses li es natural: Diu que

del home a les besties naturalment es iusta batalla. Car perque les besties deuē esser subingades al home e ordenades al seruir de ell: si fugen al seruir del home: lome batalla cōtra elles. aricom contra aquelles q̄ naturalment senpozeja. E aricō lo me naturalmēt senpozeja a les besties: aricō senpozeja naturalmēt a les tres coses exteriors. lo que no seria si la possessio deles coses algun tāt no li era natural. ¶ La terça via q̄ la possessio deles coses alguntant es al home natural: es p̄sa de part dela obra de natura. E p̄zoues aricō. Car si natura no fall a les coses animades quant les engendra: ans naturalment los ha aparellat degut nudriment: cosa es conuinēt: nols falque com son perfetes. Car si les coses perfetes son mes dignes que les imperfetes: e a les coses animades imperfetes o a les besties es apparellat per natura degut nudriment molt mes sera aparellat a les perfetes ja en esser. E deles besties algunes fan ous altres coses animades. Les qui fan ous aricom los ocells natura ha ordenat en los ous blāch e vermell. Del blāch es engenrat ocell e lo vermell es nudriment de ell. Donchs al ocell qui sta dins la closca del ou no ha fallit natura p̄ ueir li degut nudriment: e p̄ lo semblant a les coses animades p̄ generacio nades natura no ha fallit q̄nt al nudriment. Car tantost es diligēt dar let en les mamelles dela mare. perque les coses animades pūxen esser nudrides de aquella. Perque si a les coses animades imperfetes natura ha dat nudriment: e les coses necessaries ala vida: molt mes a ço fa a les coses animades perfetes. e perço diu lo philosoph en lo p̄mer deles polithiques: que les coses de les quals p̄nen nudriment: nos son

donades per natura. perquēs es natural cosa posseir les coses exteriors. Donchs hauer senpozia a les coses exteriors alguntant es al home natural: perq̄ natura les ha dades per rao del home. Car som algūtāt si de totes coses: segons diu lo philosoph en lo segon dels phisichs. E aquell qui renuncia a tals coses p̄ posant viure sens senpozia deles coses exteriors: no p̄pola viure segons home: ans elegeix vida celestial e sobze home. E ajustar se per matrimoni e fer semblant a si per generacio es al home natural cosa: pero molt son qui entenen a major be menys p̄reen matrimoni e tals segons da munt es dit: no viuen com homens ne son part de ciutat: ans elegeixen vida sobre homēs: e deuē esser dita milloz que homēs. Donchs natural cosa es al home en quant home segons diu lo philosoph en lo p̄mer deles polithiques: hauer possessio e senpozia deles coses exteriors p̄ suficiencia dela vida. Car natura aricō ha dat al home viure: aricō ha fet besties plātes herbes. perque lome les senpozeias: en prengues degut nudriment: sens lo qual la nostra vida no pot durar.

Capitol lise. que p̄fitosa cosa es en la vida polithica ca seu alegrar se de propries possessions.

Opinio fon d̄ Socrates e Plato: segons recita lo philosoph en lo segon deles polithiques: que cosa vil e expediet es ala ciutat: que los ciutadans no se alegre de possessions p̄pies: sino q̄lls fossēt totes les coses comunes. e cosa q̄es pijoz volguer ē: q̄ les bones e fills fossen comuns. car dehia Socra

tes e Plato d'ereble seu quil seguit:
que si nengu hauria muller ppria: si
no que cascu se acostas a calcuna p
sa voluntat: seria gran unitat e mol
ta dileccio en la ciutat. Car lauors
los homès amariè totes les dones
com a ppries e tots los infants cõ
a ppries. perq lo pare no sabria: qual
infant fos son fill: que creuria cascu
esser son fill ppri. En aqsta mane
ra tractaren Socrates e Plato En
lo terç libre on sera tractat del regi
ment dela ciutat: aquesta opinio ser
ra tractada mes largamet. al pre
sent basta saber dela possessio deles
coses exteriors: segons fan al regi
mèt dela casa. Si los homès segõs
lo mes no hauen lo appetit corru:
put ne eren inclinats a mal: expedi
ent seria ala ciutat: les possessions
fossen comunes. perque lo be quãt
mes es comu: es mes digne. E se
gons Boeci: tot lo be reduit en co
munes mes pfect. Mas essent les co
ses axicom ara profitos es ala ciu
tat: que los ciutadans se alegrè de
les cosas ppries. perq la vida poli
thica es comuna. e los homens co
munament no son tant pfects: ques
contenen viure en tal vida. E po
dem veure en diuersos lochs deles
polithiques tres cosas: p les quals
podez prouar p tres vies: que es ne
cessari ala ciutat: quels ciutadans
posseesquen possessions ppries. La
primera es presa per remoure peres
sa. La segona per esquiuar bregues
La terça: perque sia tolt desorde e
confusio. ¶ La primera via que es
necessari ala ciutat: que los ciuta
dans posseesquen possessions ppri
es: es presa per remoure peresa. e p
ues ari. Car lome a si ame rãt que
tostemps es mes diligent del be p
pa que del estrany. E perque es fa
cil cosa destruyr les possessiõs: e dis
ficil treballar en guanyar riques en

la ciutat: molts han fretura de riq
ses no contrastat los ciutadans poss
seesquen possessions ppries essent
diligents en aquelles com a ppries
Donchs si algu no hauria possessio
ppria: sino que les possessiõs fossen
comunes: perque los ciutadans no
serien ari diligents en contrarear les
possessions comunes com les ppri
es segons lo mes: la ciutat vendria
a fretura no podent bastar los ciu
tadans a si en vida. Donchs profi
tos es ala ciutat que los ciutadans
posseesquen possessions ppries. per
que hauen menys diligencia en les
coses comunes: les cafes dels ciuta
dans no passen fretura. ¶ La segon
na via que es necessari en la ciutat:
quels ciutadans posseesquẽ posses
sions ppries: es presa per esquiuar
bregues. E pues ari. car segõs lo
mes se engèn en cõtrastes e bregues
entre aquells: qui posseerique algu
na cosa comuna. E veem q los fra
res nats de vn ventre entre los q
la segõs lo philosoph en lo vyte deles
ethiques: es amor natural: segons
lo mes contenen com la heretat es
comuna. quãt mes dõchs seria diss
fensio entre los ciutadans: entre los
quals no es tanta amor: si les pos
sessions eren comunes. ¶ La terça
via que es necessari ala ciutat: que
los ciutadans posseesquen possessi
ons ppries: es presa: perq sia tolt
desorde e confusio. E pues ari. car
segons lo philosoph en lo segon de
les polithiques: Si los ciutadans
hauen les possessions comunes: se
ria axicom si es manada alguna co
sa a molts seruidors: cascu sperant
latre o faça aquella cosa no ve a al
cabament: o es feta confusament.
Dõchs pque sia tolt desorde e con
fusio en les cosas q son necessaries
ala ciutat: pfitos es: los ciutadans
posseesquen possessions ppries. per

que mes diligèment e ordenada e sens dissensions los camps e las altres coses que fan fruyts: sien culti uades.

Capitol sete. com deu hom vfar de les coses exteriors. e qual màera d vfar es licita.

D philosph en lo pmer de les politiques mostra que daltre e altre vs de les coses exteriors ve altra e altra vida. Car ari com veem en les besties: q no vien de vnes coses: ne han vna manera de viure: ari es en los homens. Car algunes besties viuē de herbes: altres de fruyts: e altres d rapina. E segons diu lo philosph algunes viuen ajustades: altres separades. cas scunes en la manera que es necessaria a sufficiencia de vida cercāt la vianda. E los homēs plo semblant en diuerses maneres vien dels bens exteriors: e no viuē en vna manera. E lo philosph en lo pmer de les politiques parteix quatre maneres d viure. De les quals ajustades de dos en dos ne ien altres. La primera manera d viure es pasturatina. La segona caçatina. La terça pescatina. La quarta furtatina. Aqlls qui viuē de la cultura de les besties domestiques tenen vida pasturatina. E los qui viuē de les besties saluatges: tenē vida caçatina. Los qui viuen de peix tenen vida pescatina. E aqlls qui viuē de rapina tenē vida furtatina. E aqstes maneres de viure se podē a iustar de dos en dos. Car alguns viuē d pastura e de caçar. altres de pastura e de pescar. altres de caçar e de pescar. altres de totes aqstes maneres. E de aqstes maneres de viure la furtina de tot es no licita. Mas les altres poden esser licites. car viure de pastura ço

es de apellar de altres besties domestiques ço son ouelles bous e altres semblants: es cosa licita. pque natura les ha fetes a seruitut dels homens. Car tostēps les coses impfetes son ordenades ales mes per fetes. ari cō la aygua e la terra q son inanimades: son ordenades a nudriment de les plantes. ari com coses impfetes a coses mes pfetes. Mas les plantes cō a insensibles son ordenades ales besties cō a coses sensibles. E totes les dites coses ari les inanimades cō les plantes besties son ordenades a nudriment e a sustentacio dels homens. pque es be dit: lo q es scrit en lo pmer de les politiqs q natura nos ha dat tals coses ordenant les a vs e senyoria nostra. Donchs cosa licita es pēdre nudrimēt de les besties domestiqs. per la qual rao vida pasturatina es licita. E per lo semblant les vides de caçar e pescar son licites. car no solament cōtra les besties domestiques / mas contra les saluatges e peix lome iusta batalla. Per la q̄l cosa lo philosph en lo primer dles politiques vol: q les vides de caçar e de pescar sien seguides / dient que dels homens ales besties e ales altres coses animades es iusta batalla. e podent les pendre iustamēt les podē ordenar en vs p̄pri. Mas la vida furtatina parlant p̄ si es illicita pque dels homens als homēs per si no es iusta batalla. car si alguns homens batallen cōtra altres: es quasi si per accident / en quāt aqlls algun tant han errat cōtra ells. E l home pecca faent ofensa al home. e no pecca faent la ales besties parlāt p̄ si. E si ofendent les besties pecca: es quasi per accident / en quant tal ofensa torna en ofensa del home / q es sēp̄ de les besties. e lo philosph vol: que no solament dels homens

ales besties/ans encara del home
als barbres sia iusta batalla. car los
homens barbres e saluatges perque
fallen de vs de rao: deuen esser nas
turalmēt subiugats: als que resples
deixen p suptilitat e senyoria. Car
volque perço com los sauis natu
ralment deuen senpozejar als folles
es iust hauer batalla contra ells/ si
nois volen obeir. segós la qual ma
nera de parlar los ciudadás q mes
vien de prudencia e de entenimēt:
han iusta batalla cōtra los rustechs
sinols volen esser subiugats los q
es digna cosa sien subiugats segós
sentencia del philosoph en lo pmer
deles polithiques. En aquesta ma
nera es iusta la vida furtatiua/ e no
solament robar a aqts los bens ex
teriors/ans encara pendrells: si cōs
traffen fer lo que son tēgut. Es ver
que parlāt per si perque a algu no
deu esser feta injuria: la vida furtati
ua es illicita. Car cascu deu viure
del seu proprie/ no de viurpau de
la cosa estranpa. E perq los Reys e
princeps deuen viure segons vida
vtuosa: si volen degudament regir
les coses: deuē saber quātes son les
maneres d viure: e quals son licites
e illicites. car algu no pot viure vir
tuosament: si via illicitamēt deles
possessions exteriors.

**Capitol. viij. que los ciuda
dans e special los reys e pn
ceps no deuen desjar infini
des possessions.**

Dmunamēt se mostra: q
los homens pecquen vers
lo desig deles possessions
e cupidia deles riques.
Car los homens segós lo
mes nos saciē de possessions ne de ri
queses/ com iames ne puguē hauer
sates: q non vullen mes. E assigna

lo philosoph en lo pmer deles polithi
ques dues raons: perq la cupidia
deles riques es infinida. La pri
mera es presa de part dela desorden
nacio dela voluntat. La segona de
part dela falsa estima dela fi. La pri
mera rao que la cupidia deles riq
ses es infinidates presa de part de
la desordenacio dela voluntat. E p
ues axi. car segós diu lo philosoph
la cupidia deles riques es infini
da: per rao dela qual los homens su
dien en viure/ e no en ben viure. E
cots los qui per ben viure volen riq
ses: non cotenen infinides. Car bē
viure es viure vtuosament. E pque
los homens qui no curē de viure vir
tuosament: tot lo seu studi es: q vi
siquen segons los desigs corporals.
E com p les riqueses majorment a
consegucix hō lo que desija: los ho
mens p milloz aconseguir lo q desijē
nos cotenten de riqueses ne possessi
ons. La segona rao perque la cupi
dicia deles riqueses es infinida: es
presa de part dela falsa estima dela
fi. E pues axi. car segons diu lo phi
losoph en lo pmer deles polithiqs.
e segons en lo pmer libre hauez dit
mes larch: en altra manera es desi
jada la fi/ e en altra les coses q son
ordenades ala fi. car la fi es desija
da infinidamēt e sens mesura. e les
coses ordenades ala fi sō desijades
segós manera e mesura dela fi. axi
com la fi del metge es dar sanitat.
pero iames ne poria dar tanta: que
si era cosa possible nō volgues mes
dar. Douchs lo metge desija dar q
si infinida sanitat. mas no dona la
beuenda infinida: sino segós mane
ra e mesura dela sanitat. E comun
ment perque los homens han fals
a estima dela fi pensant la fi deu es
fer posada en riqueses: ells les desij
sen infinidament sens alguna ma
nera e mesura. E que per al regimēt

dela casa no deu hom desijar infini
 des riqueses e possessions: per dues
 vies ho podem puar. La primera
 via es presa dela similitut q̄ ha pco
 nomica o la art del regiment de ca
 sa a natura. La segona via dela si
 militut la qual ha ales altres arts
 o sciencies. La primera via q̄ per
 al regiment de casa no deu hom de
 sijar infimides riqueses e possessiōs
 es presa de part dela similitut q̄ ha
 la art del regiment de casa a natu
 ra. E pues axi. Car veem que natu
 ra no es diligent vers nudrimēt in
 finit: ans dona tant nudrimēt quat
 ne ha necessari la cosa animada q̄
 deu esser nudrida axicō engendrāt
 natura lo ocell del blanch del ou e
 nudrint lo del ymell: no met en lou
 infinit vermell: sino tant coz nj ha
 necessari per a nudrimēt de aquell
 ocell. Axicoz natura dela sanch coz
 rumpuda que sobrecabūda dela mas
 re fa lo coz animat e dela let lo nu
 dreix: no posa en la mare infinida
 let: sino tanta com ha necessari p̄ a
 nudrir lo animal engenrat. E com
 riqueses e possessions sien ordenas
 des a sufficiencia de vida: axicō lo
 vermell en lou per a nudrimēt del
 ocell e la let en la mare per a nudri
 ment del fill: si lo regidor de casa no
 vol fer cōtra natura no deu desijar
 infimides riqueses ne possessions: si
 no tantes que segōs requer son stat
 basten al regiment dela casa es deu
 tenir per content de aquelles. La
 segona via perque al regiment d ca
 sa no deu hom desijar infimides riq̄
 ses ne possessions: es presa de part
 dela similitut que lo regiment d ca
 sa ha ales altres arts o sciencies. E
 pues axi. car les possessions son al
 guns instruments dela art dela go
 uernacio dela casa: axicom la enclu
 sa e martell e les altres coses sem
 blants son instruments dela art fa

bal. E segons diu lo philosoph en lo
 primer deles Politiques: z alguna
 art no ha infinit instruments: dochs
 ne la art dela governacio dela casa
 no deu demanar infimides possessi
 ons. Perq̄ tots los ciutadans e spes
 cial los reys e pnceps se deuen cō
 tentar de tantes possessions: quan
 tes requer son stat. car no esser con
 tent de riqueses segons se mostra p
 les coses damunt dites: ve per falsa
 estima dela fi o p desordenacio de
 la voluntat. E tant es mes mal en
 los reys e pnceps que en los altres
 quant mes deuen hauer ordenada
 la voluntat e millor extimacio dela
 fi. Car segons en lo primer libre es
 dit: no hauer vera conceixença dela
 fi es mes mal en lo rey que en lo po
 ble. perque lo poble es endreçat per
 lo rey. axicom en lo ballester es mes
 mal no conceixer lo senyal que no a
 la sageta. perque la sageta es endre
 çada per lo ballester.

**Capitol. viiij. quantes ma
 neres son de cambi. e quina
 necessitat fō trobar diners.**

S les coses dites per lo
 philosoph en lo p̄mer de
 les politiq̄s son pensa
 des: tots los cābis son re
 duits a tres maneres. de
 les quals la primera es de coses en
 coses. axicom de formēt ab vi o ab
 ordi o de altres coses ab altres. que
 suppleixē ala fretura corporal. La
 segona deles coses en diners o per
 lo contrari. La terça de monedes
 ab monedes. axicom los diners de
 argent son cambiats ab los de or o
 plo contrari o les monedes de vna
 regio ab les de altra. E perque saps
 am cō son stats introduits aquestis
 cambis: Deuem notar: que sino era
 sino comunitat de casa: que es p̄me

ra comunitat:algu cambi no seria necessari. Car en la casa senporegeria lo pare de la cõpanyes: que es lo senpor de casa. lo qual deu puehir a tots los de casa. perque tot cãbi fet p sustentacio de la casa: es fet p lo pare de les companyes p si o per los seus procuradors. E com de vn hom a simeteix no sia cõpra ne venda ne cãbi: de es dir: lo que es scrit en lo pmer de les politiques: que en la pmera comunitat la qual es de casa: no es algu cãbi. Donchs p les altres comunitats son introduit lo cãbi. E sens comunitat de casa son altres comunitats. ço es de carrer ciutat/ regne/ e de diuersos regnes o prouincies. Car alguna vegada les coses necessaries a vida no son trobades en vn regne perque es necessari: alguns discoreguen per diuerses parts del mon cercant speci es e altres coses necessaries a vida. Car p diuerses influencias de les steles e planetes les parts calentes abunde en algunes coses: en les q̄ls fallen les fredes/ e per lo contrari. p que es necessari participar e cõuersar los vns homens ab los altres. e no solamēt los de vn carrer o d' una ciutat o puincia: ans encara de diuerses prouincies e regnes. Dõchs p aquestes comunitats son trobades les tres maneres de cãbis. car si en la comunitat d' carrer o de ciutat en alguna manera bastaue cãbi de coses ab coses: a la comunitat de tot lo regne era necessari introduir cambi de diners ab coses e p lo contrari. E si en la comunitat de tot lo regne bastaue cambi de coses ab diners e per lo contrari: en la comunitat de diuersos regnes e puincies era necessari introduir no sols cãbis de coses ab diners: ans encara de diners ab diners. Car segõs de clara lo philosoph en lo primer del

les politiques los homens antigament viuine en gran simplicitat q̄si solament cambiauen coles ab coles. Aricom algu abundant en vi e altre en forment cãbiuen lo vi ab lo forment. e per tal cambi se ajuda uen a sufficiencia de vida. La qual manera segõs ell diu: encaras fua en moltes nacions barbzes/ les q̄ls no han dinerse sols cambien coles ab coses. E aquesta manera poria esser seruada bonament en carrer/ ciutat e rich regne Mas en tota vna prouincia si aquella era de gran amplaria: no poria profitosament esser seruada. Car com vi/ forment e tals coses que son necessaries a vida: sien de gran pes: bonament no pozien esser portades en longues parts. perque era necessari trobar algunes coses portatils e belles e profitoses per les quals fossen trobades les viandes. E aquestes son or e argent: los quals entre los altres metalls s̄o los mes bells vitils e honrats. Car bells son fets vells/ ells profitosos als homens. e aq̄ls quills acostumē: mostrē esser en honoz e gloria. E pmer foren trobats cãbis de coses ab metalls solamēt segõs pes. Aricõ aquells qui volē tant vi: dauen tant pes de argent o de or o de altre metall/ segõs orde nauen los homens en aquell tēps. mas perque era difficult en tota cõpra e veda pesar: en los metalls s̄o esculpit algun senyal publich/ per la vista del qual fos sabut: aquell metall de quāt pes e valua fos. Per aquesta rao foren trobades les monedes: les quals son quasi algũa fermaça nostra. Per la qual moneda segõs la sua valua tantost podem hauer les coses: que suppleixen a la fretura de la nostra vida. donchs perque los homēa qui stan en vn regne no fossen maça agreuiats porz

tāt les viades pesades de vna part del regne al altra: son trobat lo diner qui facilmente es portatil. p lo cābi del qual son trobades les viades. E cābi de coses ab diners p vtura bastaria en vn regne. mas per que en diuersos regnes senpozegē diuersos senpoz: & ne aqlls qui stā en diuerses puñcies vlen de vnes mateixes monedes. ens cābi de coses a monedes era necessari trobar cābi d monedes a monedes. es dōchs manifest: quantes son les maneres de cābi. e pque foren trobats e quina son la necessitat de trobar monedes. E lo sauí senpoz de casa deu saber: cō comēçaren tals cābis: e a q serueixen. pque concient e sabent a ço sapia millor: pucir ala sua casa.

Capitol. r. quantes son les especies dela art pecuniaria: equal es loable e qual vituperable.

Après del tractat d eles possessiōs raonablemēt hauez tractat deles monedes. Car haue possessiōs e abūdar en vi e forment es abundar en riqueses naturals. Mas abundar en diners e monedes segons diu lo philosoph en lo primer deles politiques es abūdar en riqueses artificials. E si art pre supposa natura ela on acaba operacio de natura: comença operacio de art: raonablemēt après del tractat deles possessiōs deles quals naiten les riqueses naturals: es aiustat deles monedes les quals son riqueses artificials. E puir haue dit quina necessitat son trobar peccunia: resta a dir: quantes especies son d art pecuniaria. Parteix lo philosoph en lo quart deles politiques quatre especies de art pecuniaria.

ço es natural/cābiatiua/ obolastica ço es excessiua de pes/ e tolzos o rura. E p aqstes quatre se posseix pecunia. La primera specia de art pecuniaria es natural. E aqsta es: com les coses naturals son cābiades ab peccunia. axicom algu abundant en vi e formēt: q son coses naturals/ e p via de elles aiusta peccunia: tal specia de peccuniar es qsi natural. perque a coses naturals comença. La segona specia de art pecuniaria es cābiatiua. E aqsta segōs lo philosoph en lo primer deles politiques: p ventura pmer font trobada p algun cas. e de alli auant per experientia son feta artificial. Car cascuna moneda parlant per si val mes en la ppria regio on es feta. E per ventura alguns hagueren monedes q no eren estimades en la propria regio. pque eren de altra regio e aqlls anant p algun cas en la regio: de on aqlls monedes cre hagueren ne mes q en la regio de ells. per la qual rao varen de cābi/ e haue comēç la art de cābiar. e apres los homēs pēnant quines monedes en qna part valdrien mes p guans par peccunia artificialmēt son fet cambi. E aqsta manera de art pecuniaria no es natural. pque no comença a coses naturals/ ne termina en coses naturals. ans segons lo philosoph en lo primer deles politiques: en ella lo diner es elect. ço es principi e fi. Car comença al diner que dona/ e termina en lo diner lo qual reb pque lo diner deu esser dit principi e fi. La terça specia de art pecuniaria es obolastica. ço es excessiua de pes. la qual p vtura font trobada axicō la maça del metall: es partida en diners/ e hi es emprēptat seyal publich ari alguna regada sobreuenint alguna necessitat p fer veixella o altra cosa: los diners

foren tornats en maça: e per ventu
ra esdeuench se: que de tãts diners
per nombre son feta massa de mas
jor pes. per la qual rao la art ha gague
picipi: q̄ tots los diners fossen pes
sats. e los que fossen de major pes:
fossen massa. perquè pogues est̄ ha
gut guany. E aquesta art obolastica
excessiua de pes en lo diner ha pres
p̄ncipi. ¶ La quarta specia de art
peccuniaria es appellada solzos: q̄
significa lo part en la dona. Car aq̄
sta art par que vulla engenrar e pa
rir diners. la qual appellam per co
mu nom vsura. Car iames algunes
cofes creixen en simeteixes sino per
part o per generacio. aricom algu
hauēt. r. ouelles e al cap del any ne
hagues. r. es p̄q̄ aq̄lles ouelles hā
parit. Si algu dōchs de deu diners
aptes de vn tēps ue vol hauer dot:
ze lo que fa vsura peccuniaria/ segōs
clarament se mostra: vol q̄ aquells
diners paresquen. Justamēt dōchs
vsura es appellada parint diners: e
de aq̄tes quatre species de art pec
cuniaria segons lo philosoph en
les politiq̄s: la p̄mera sola que es
q̄si p̄conomica o domestica: es na
tural e loable. Mas les altres tres
segōs ell meteix no sens rao son vi
tuperables. Car tota art que comē
ça a diners ha si en diners. Dōchs
la manera cābiatiua e obolastica e
vsura p̄ que de tot stan en pecunies
començāt e termināt en elles deuē
esser vitupades segōs lo philosoph
en lo p̄mer deles politiq̄s. Car ma
ça se mostra cupidios de diners a
q̄ll les obres del qual començē a di
ners: e en diners terminē. Pero q̄s
vulla sta dela art cābiatiua e dela
obolastica: vsura de tot deu esser es
quiuada segōs en lo capitol seguēt
mostrarem. Car algu no deu fer vsu
res. E si als mer cadens e a algūns al
tres es permesa la art cābiatiua

e obolastica los Reys e p̄nceps los
quals deuē esser mig deus: no deu
uen practicar sino la p̄mera manes
ra dela art peccuniaria: la qual es
p̄conomica e quasi natural. Car de
uen abundar en possessions e rēdes
deles fructs deles quals pugue abū
dar en pecunia per a defensio del re
gne e dles altres cosas necessaries.
Capitol. ij. que vsura de tot
deu esser esquiuada: e q̄ los
reys e p̄nceps la deuē ve
dar.

La q̄rta manera dela art
peccuniaria/ la q̄l lo phi
losoph en lo deles politi
ques appella colze aricō
per dos noms es appella
lada: p̄ dues vies podem p̄uar: que
deu esser esquiuada. Car p̄ncipals
ment es appellada parint diners p̄
lo qual nom philosoph en lo primer
deles politiq̄s arguer: q̄ es cōtra na
tura. car parir e multiplicar en si
meteix es p̄p̄i ales cosas naturals
e contra natura deles artificials.
Car banchs e cofrens per q̄ son cos
fes artificials p̄ molt que s̄tiq̄e en
sems: iames se multipliq̄n mas los
animals qui son cosas naturals: Si
stan en temps engenren e pareixen
multiplicant se. aquell donchs qui
vol: que los diners se multipliquen
ço es que deu ap̄tes de vn temps si
en vint: vol que les cosas artificials
se multipliquen. E per q̄ aço es con
tra natura deles cosas artificials e
com diners sia cosa artificial: be es
dit lo q̄ es scrit en lo p̄mer deles po
litiques: q̄ vsura es alguna cosa cō
tra natura/ e la qual deu esser esqui
uada. ¶ Segonamēt podē mostrar: q̄
aq̄sta specia peccuniaria deu esser
esquiuada p̄ rao del altre nom. coes
vsura/ q̄ quasi vol tāt dir cō rapina
q̄ iij

De vs. Car en la vsura es arrapat e
vsurpat vs pque vna cosa es venut
da dues vegades/o hi es venut vs q̄
no es seu. Per declaracio del qual
parlar deu hō saber: q̄ altra cosa es
la cosa en si. e altre lo vs de ella. ari
cō altra cosa es la casa e altre lo ha
bitar en ella. po en algunes coses la
pmissio de vs iames pot esser sepa/
rat dela pmissio dela substācia dela
cosa. En aq̄lles coses dōchs q̄ hom
pot permetre lo vs dela cosa/ sens
q̄ no sia pmesa la substancia de ella
pot esser presa pensio o loguer/ ab q̄
aq̄lla cosa nos pijoze en res. Mas si
lo vs dela cosa no pot esser permes
sens la pmissio dela substācia de aq̄l
la cosa: de tal vs no deu esser presa
pensio ne loguer. E si de tal vs es
presa pensio o loguer: allí es vsura.
ço es rapina de vs. E cō vs dela ca
sa sia habitat en ella e no sia alienar
la casa: lo posseido: de ella pot pme
tre lo vs: ço es la habitacio sens la
substancia dela casa. Mas dels di
ners no es ari. Car lo vs ppzi dels
diners es despendre e alienar los. E
iames pot esser permes lo vs ppzi
dels diners: sino dona hō la substan
cia de ells com a tal vs sia necessari
alienar la substancia de ells. Dōchs
pque accident ha dependēcia dela
substancia/ e lo vs ha principi dela
cosa: be es dit: q̄ de qui es la substan
cia: dell es lo vs. aq̄ll dōchs qui prē
pēssio del vs dels diners: comet vsu
ra/ e vsurpa los diners. pque donant
lo vs dels diners dona la substācia
de ells. e donant la substancia dallí
auant no es de ell. E si del vs pren
pensio: ven ço q̄ no es seu. cō dallí
auant no sia seu lo vs dels diners:
puix la substancia ha dada. ¶ E deu
hō entendre: segōs diu lo philosoph
en lo primer de les politiques: q̄ de
cascuna cosa son dos vsos. vn ppzi
e altre impropzi. Lo vs ppzi dels

diners es cābiar e despendrels. e vs
impropzi es mostrar los. car molts
mostren los diners no p despendrels
sino p apparenca perque sien vists
esser richs. Per lo semblāt ven ppzi
dela casa es habitat en ella. e lo im
propzi es vendre la o cābiar la. car
molts edificuen cases no p habitat
sino p vèdre. E de tot vs ppzi o im/
propzi pot homi pèdre pēssio/ si aq̄ll
vs pot esser sens donacio dela sub/
stācia. Per la qual rao clarament
es manifest: q̄ per lo cōtrari es dels
diners q̄ deles altres coses. Car del
vs ppzi dels diners no pot esser pre
sa pensio sens vsura. pque tal vs no
pot esser sens donacio dela substan
cia. Mas del vs impropzi dels di
ners pot esser presa pensio. ari cō si
algu volia diners no a despendre/ si
no a demostracio lo q̄ fan los merc
caders moltes vegades los quals
pques mostren richs/ e pque los al
tres los comanen peccunia: meten
se dauant molts diners. E cō se pu
guē dar los diners a tal vs/ sens dar
la substancia dells sin prenia pensio
p vètura en altra manera peccaria
mas no cometria vsura. En les al
tres coses segons lo mes se cōdeue
p lo cōtrari. q̄ en lo vs propzi no es
comesa viura. Car pque lo habitat
en la casa lo qual es ppzi vs della se
pot dar sens donacio dela substācia
dela casa: si de aço es presa pensio:
no es comesa vsura. Mas si algun
venia la casa o la cābiaue/ lo q̄ no es
ppzi vs de ella: e no rebia tantost lo
preu: si plus dela casa volia pendre
mes peccunia: cometria vsura per
que lo vs no es de ell: puix p vèdicio
hagues dada la casa. Usura dōchs
pque es venut lo vs/ qui no es del ve
nedor: de tot es cōtra natura. E los
reys e prínceps si volē naturalmēt
senyorciar: deuen vedar vsures. per
que son contra dret natural.

ria es mes coneguda q̄ altra. Mas diu lo philosoph que mes iusta cosa es diffinir senporia segons los bens dela anima q̄ segons los del cors. E p̄ lo semblat diu: no es tant facil cosa veure la belleſa dela anima cō la del cors. ¶ La segona bondat ques mostra p̄ ſeruir los vençuts als vençedors: es presa de part dela deffenſio dela terra. E pues axi. Car p̄ que los homens batalien fortment per deffenſio dela pp̄ria terra en fauor del be comu: es dat q̄ los vèçedors ſenporzen als vèçuts. per la qual rao los virtuosos e ſauis no deuen cōtraſtar ala ordinacio dela ley. per que lo be comu deu eſſer p̄poſat al ſingular. ¶ La terça bondat ques mostra p̄ ſeruir los vençuts als vençedors: es p̄ſa d̄ part dela ſalut dels vençuts. E pues axi. Car per aq̄ſta ley los qui ſon vençuts en batalla: molt ei vegades ſon ſaluats. car los qui batalien cōtra los altres: ſeriemes inclinats a homicidi ſabent q̄ de ells no haguessen alḡi vtil. mas cō pensen quels guanyaran en ſer uèts: guardē los p̄ lo vtil que ſperē. Car segons vera ethimologia ſeruent es dit de eſſer ſeruat. per que ſon reſeruats p̄ los vençedors. per quels poſſeeſquen cō a ſeruent.

Bloſa de Ethimologia.

¶ Ethimologia. Segons diu p̄ſi dozo en lo libre deles ethimologies aq̄ſt vocable ethimologia deualla d̄ dos vocables grechs. ço es de ethi mon: q̄ vol dir explanacio e d̄ logos q̄ vol dir parlar volent dir q̄ segons los vocables de on deualla ethimologia: vol dir explanacio de qualſes uol vocable. E p̄ ço diu lo egidi: que segons ethimologia, ſeruent vol dir eſſer ſeruat.

Capitol. xv. q̄ ſens ſeruitut

natural e legal hi ha ſeruitut cōductiua e amatiua.

Dodem dir: q̄ quatre ſpecies ſon de ſeruent. car alguns ho ſon naturalmet: altres per ley: altres conduits e altres p̄ virtut e amor. Lot ſeruidor donchs o es barbe: o de menys poder: o conduit: o virtuos e amatiu. Aq̄ſs ſon dits barbres: q̄ ſon ſaluatges e nos ſaben regir. e tals ſon ſeruent naturalment segons es manifeſt p̄ les cofes dites. Car fallen de bēs dela anima. per ſuperioritat dels quals alguns ſenporzen naturalment. ¶ E aquells qui ſon de poch poder: ſon ſeruent per ley. Car no podent cōtraſtar als enemichs: e per la ley q̄ fan los vençedors: ſerueixen los. E los qui ſon cōduits: ſon ſeruidors per p̄ciu. Car aq̄ſ es appellat conduit: qui enten principalmet lo p̄ciu. per lo qual ſerueix a aq̄ſ de quil ſpera. Mas los bons e virtuosos ſerueixen p̄ virtut e per amor. Car ab tot lo obzer ſia digne de ſon loguer e no ſia cosa deguda: algu treballe p̄ altre ab pp̄ries meſſions: principalment lo ſeruir deu eſſer fet a fi d̄ virtut e be. e ſi hi es entes algun p̄ciu tēporal: deu eſſer cōſeguentmet. E es neceſſari: hi haita ſeruitut p̄ conduccio e amor ſens la natural e legal. Car p̄ que tenim lo appetit corrumput: fora vegada no ſeruiam lo ordenatural. p̄ la qual rao comuna ment les ſenpories ſon males. Car los ignorants qui fracturē dels bēs dela aia no volen ſeruir als entesos qui abiden en bens dela anima. E p̄ que molts encara q̄ ſien de noble linatge: en tot lo tēps dela ſua vida no fan vna batalla iuſta: hon guanyen paſſen alguns ſeruent: per que tals

de tot no sien sens seruidors: per a
 suppir ala fractura dela casa: es ne-
 cessari alguns serueisquen per preu/
 e altres p amor e virtut serueien a
 fi de be. E vers aqsts qui serueren p
 amor e virtut los reys e princeps se
 deuen hauey aricom vers los fills.
 e deuen los regir no ab regimēt ser-
 uil sino ab paternal. ¶ E podē mos-
 trar p dues vies q tals seruidors de-
 uen esser mes remunerats quels al-
 tres. La pmera es presa de part de
 la dignitat dels seruidors. La sego-
 na de part dela vnitat q han al sen-
 yor. ¶ La primera via axis proua.
 car tostēps los maioys beneficis de-
 uen esser dats als mes dignes. E cō
 lo virtuos qui serueix per amor e a
 fi de be sia mes digne: q lo qui serue-
 ix sols per lo preue q lo qui serueix
 pque es vençut: e de tot sia millor q
 lo barbre/qui serueix pque no sap be
 regir: pla dignitat dels seruidors se
 mostra: q tals seruidors deuen esser
 mes honrats e remunerats per los
 senyors. ¶ La segona via a mostrar
 q los qui serueixen p amor e virtut
 e a fi de be: deue esser mes honrats
 e remunerats q ls altres es pla dpt
 dela vnitat q han al senyor. E pues
 axi. Car digna cosa es: q les parts
 mes acostades ala font hagen mes
 argua. Perque si tota amor ha al-
 guna vtut vnitua/ segons vol aqll
 doctor Dionis en lo qrt dels noms
 diuinals: aqlls qui serueixen als pri-
 ceps no per preu sino p amor: mes
 son aiustats a ells segons voluntat
 quels altres. pque es digna cosa: re-
 ben mes influēcia dells q ls altres.

Capitol. xvi. q en les cases
 dels reys e princeps los ofi-
 cios deuen esser comanats
 als seruidors.

Les cases dls reys e pri-
 ceps: los officis deue ess
 comanats als seruidors
 ço es q alguns serueisquē
 a les taulas/ altres a la
 multitut dels caualls/ altres a altres
 coses/ segōs requer la disposicio del
 la casa. ¶ E quāt al present tres co-
 ses deuen esser cōsiderades en lo co-
 manar dels officis als seruidors ço
 es orde del seruir prōptitut de fer p
 obra e la cōdicio dels seruidors. Pri-
 merament deu hom guardar en la
 comanda dels officis: que hi sia ser-
 uat degut orde de seruir. lo que pot
 esser: si vn offici no es comanat a
 molts: si aquells no son tots vn. lo
 qual entengue pncipalment en lo
 offici comanat. E per ço diu lo phi-
 losoph en lo segon deles politiques
 que alguna vegada pijor serueixen
 molts q pochos. Car cō vn offici: es
 comanat a molts: souit es deixat
 creent cascu q laltre ho fa. q en tot
 loch on ha multitut: ha confusio: si
 no son subordinats a vn. Car axicō
 veem: que tot lo mon es ordenat
 molt be: pque la multitut deles co-
 ses/ que son en ells: es ordenada prin-
 cipalment a vn/ qui es deu/ per lo qll
 totes coses son ordenades: axi cascu
 na multitut que deu esser ordenada
 es necessari sia reduida a vn/ per lo
 qual sia ordenada. Per q si a molts
 seruidors es comanat algun offici
 perque aquell no sia menyspreat e
 fet confusament: deu hom ordenar
 vn principal en aquell offici qui mo-
 gue e ordene los altres. E es molt
 necessari aqst orde en les coses reals
 On pla granesa dls officis es neces-
 sari vn offici sia comanats a molts
 seruidors. perque vn no bastaria fer
 aquella obra. Dōchs mostres ples
 dites raons: que en la comāda dels
 officis deu hom guardar orde en lo
 seruir. ¶ Segonamēt en la comanā

da dels officis deu ho guardar p^o d^o p^oritut de fer per obza. la qual es fet ra: si a vn no s^o acomanats molts e diuerses officis. Car a ric^o es com parada gr^a ciutat a poca: a ries c^o parada gran casa a rica. q^o en gran ciutat seg^os es dit vers la fi del q^ort de les politiq^ues: no deuen esser co^o manats a vn diuersos officis. Per q^o en gran ciutat los officis han neces saria tanta diligencia: q^o vn no pot bastar facilmente a molts officis.

Mas en rica ciutat on p^o la poqueta dels habitants no poden esser co^o manats a molts los officis e p^o que los officis no han necessari gran di ligencia: diuersos officis pod^o esser comanats a vna persona. ço que es dit de poca ciutat e gran deu esser entes de casa rica e gr^a. car en rica casa on ha poch^s seruidors e los of ficis han necessari poca diligencia molts officis pod^o esser comanats a vn home. e p^oria esser la casa tant rica: q^o vn p^oria esser tots los serui dors. Mas en les cases dels Reys e princeps hon ha multitut de serui dors e los officis han necessari gr^a diligencia: no deuen esser comanats molts officis a vn seruidor. per q^o no sia empatrada la p^oritut de com plir lo que requer lo offici. ¶ Tercament en la com^ada dels officis deu hom guardar la c^odició dels serui dors. E comunam^ot los seruidors fallen en dues coses. Car alg^uns fan mal: lo quels es comanat p^o malicia fraudant los senyors. altres no per malicia sino p^o ignorancia. e ab tot no frauden als s^oyors: ells son frau dats. La c^odició donchs dels serui dors deu esser: q^o sien fells e prud^ots fells qu^ot ala rectitut dela volun tat: q^o no defrauden. Prud^ots qu^ot ala industria del entenim^ot. p^o que no s^o fraudats. La fecltat ha esser co^o neguda per molt temps. Car no po

dem veure lo coz del home. Mas si p^o gran t^ops en los officis que li son comanats se porta feclm^ot: deu ess^o bague per fecl. ¶ E la prudencia ha esser coneguda: p^o lo q^o hauem dit en lo primer libre. Car si es menor: a^o tiu p^oudent cautelos preuis: e ha les altres coses necessaries a prud^o cia q^o haue dit ala: ell deu esser repu tat per prudent.

Capitol. xvij. c^o deu esser p^o ucit vestir los seruidors per los reys e princeps.

La prudencia del rey molt mes se mostra: c^o regerir la sua familia ab d^oguda manera e ordenadam^ot los dona les coses neces saries. E per q^o degut vestir molt fa star de honoz: los reys e princeps deuen esser instruits: c^o se deuen ha uer honradam^ot en lo vestir dels ser uitors. E qu^ot a aço deuen esser p^o fades c^onch coses. ço es magnific^o cia real vniiformitat dels seruidors c^odició de les persones/custuma del la terra e disposició del t^ops. ¶ P^oria merament c^o lo rey degue esser ma gnific^o segons en lo primer libre mes larches mostrat: deu se hauer degudament vers los seus en lo ve stir. Car ab tot lo vestir no deu esser fet a vana gloria ne a demostracio: p^o que los reys e princeps se c^oseru^o en stat magnific^o. E per que no sien menp^orecats p^o los pobles: deu^o fer coses magnifiques segons p^oua lo philosoph en lo sete de les politiq^ues. ¶ Segonam^ot en lo vestir deu esser p^ohada vniiformitat dels seruidors. Car p^o que los seruidors se mostren c^ouenir a vn princep: c^osiderada la c^odició de les p^ones molt deu hom guardar sien vestits en vna manera. E en les cases dels reys e princeps son diuersos graus de p^ones e tots

aquells qui son en vn grau/ o sino di
fereixen molt: deuen esser vestits en
vna manera. pque per la semblança
del vestir sic conegursi son seruidors
de vn princep. **Tercament** en lo
vestir deu esser pensada la condicio
deles psones. Car no deuen hauer
tots equal vestir. que en les grās ca
ses no sols hi ha lachs/ mas homēs
de sciencia. e entre cascuns ha diffe
rēcia de maiors a menors. perque
deuē esser vestits en altra e en altra
manera. Car aqicō veem en lozde
del mon que es vna casa del maioz
princep/ ço es nostre senyor deu se
gons diu lo philosoph: en lo dotze
dela methaphisica: en aqsta casa no
se alegren totes les coses de equal
belleza/ ans pensada la condicio de
elles/ algunes posseexen maioz belle
za/ altres menoz/ segons requer loz
de del mon. en lo qual se mostra la
marauellosa sauieta del creador. E
les cases dels reys e princeps cascu
na per rao dela diuersitat dels serui
dors e dels officis pot esser dita al
gun mon. E tots los seruidors no
deuen hauer equal vestir. mas pēsa
des les condicions deles persones
los deuen esser dats tals: que si mo
stre la sauieta del senyor. **Quarta**
ment en lo vestir deu esser pensada
la custuma dela terra. Car tota co
sa no acostumada: se mostra leia e
desordenada. E som mes affectats
a les coses: que acostuman de pue
ria. E perço es dit en la fi del sete
deles politiques: que tostēps amaz
mes les coses primeres. Car veem
comunament: que los homens ari
son affectats a les custumes e conuer
sacio dela patria: q encara que sien
pijors: les iutgen p millors. Dōchs
en lo vestir e en tota conuersacio en
alguna cosa deu hom guardar la cu
stuma dela patria/ si aqlla custuma
no era de tot cor: rúpuda. **¶** **Linque**

nament en lo vestir deu hom pēsar
la disposicio del tēps. Car cō aqsta
cosos inferiors sien regits per
los superiors: qui son los celestials
e segons lo temps variegen: e segōs
la condicio celestial es diuersa: deu
uen esser diuersos lo menjar beure
e vestir e les altres coses/ q serueixē
ala fretura dela vida.

Blosa de Losos superiors.

¶ Losos superiors. Segons lo
philosoph en lo primer deles metau
res: necessari es aquest mō inferior
que es dela luna auall esser cōtinuu
al superior/ qui es dela luna amunt
pque les coses q son en lo inferior:
sien cōseruades fins al terme: que p
sa natura basten per les influēcies
dels cosos superiors. **¶ Losos infe**
riors ques dien cosos son comen
çant als quatre elements e deualāt
als homens aials sensitius o bruts
plātes pedres metalls e atramēts.
ço es alum sofre vidriol sal: la que
cauen. q la ques fa dā aygua es ar
tificial alcohol e qualseuol cosa: q
es entre metall e pedra. **¶ Losos su**
piors son los .x. cels segōs los theo
lehs catholicos e segons los philo
sophs. viiij. **¶ Lo primer cel** comē
çant al mes alt segōs diu lo mestre:
en lo segon deles sentencies: se diu
cel imperi e aquest no fa algun mo
uiment. en lo qual solament es Je
su xrist e tots los benauenturats. e
comunamēt aquell loch se diu para
dis. ab tot que segons diu sanct ioh
han en lo .xvii. capitol del seu euāge
li paradís es en tot loch on hō veia
deu e conferma aqst parlar: lo q Je
su xrist dix al ladre en la creu. v. se
ras ab mi en paradís com Jheus
no sen puia al cel fins al quarantē
dia segons diu lo mestre en lo segon
deles sentencies. **¶ Lo segon cel:**
se diu cristalli. Lo qual lo philos

soph en lo vrte dels phisichs e en lo
segon de celo no mena primer mo-
ble. pque entre los cels quis moue:
es lo qui primer se mou. e mes prest
fa son cors q algu dels altres. Car
en. xxiij. hores fa son cors de ouiet
a occident tornant la don se comen-
ça a moure. en lo qual son solament
les aygues segons los theolechs e
pfectes e special David en lo psalm
cxlviij. diét. Loen totes les aygues
q sobre los cels son al senyor. E al-
tres doctors dien: q en aqst cel noy
ha aygues. mas diu se que hi ha ay-
gues: pque es clar coz argua. ¶ Lo
ierç cel es lo cel stellat. lo q los phi-
losophs appellen firmament diu se
stellat: pque alli stan totes les steles
excepte les. vij. planetes. E aquest
segos diu tolomeu: qui es cap dels
theolechs en lo almagesti: se mou en
cent anys vn grau e en. xxxvj. milia
anys acaba son cors. E mou se per
lo cõtrari del primer mobile/qui es
lo segõ cel. ço es de occident en ouiet
E en aqst son los. xij. signes tots en
vn cercle: q es dins aqst cel. lo qual
cercle se diu signifer. ço es porta-
dor dels signes. E fa son mouimēt.
en vn any del pol artich que es mig
iorn: al pol antartich q es tremun-
zana. Pol es pũt. e començes a mou-
re a. xv. de mars sots lo pmer signe
quis diu aries. E aquest signe dura
fins a. xv. de abril. e sots los altres.
xj. signes se mou tot lany fins a. xv.
de mars. ço es. xxx. dies sots cascun
començant la on acaba laltre. Lo
primer signe ha nom aries segons
es dit. los altres taurus/geminis/
cancer/leo/ virgo/libra/ scorpi/ sagi-
tari/capricorn/aquari e piscis. e a
quests signes stā en lo dit cercle coz
les pedres en lanell. Dir les ppriet-
rats de cascun signe seria larch. siu
vols saber veges lalmagesti de to-
lomeu o lo seu libze de iups. ¶ Lo

quart cel se diu saturnus. e en aqst
solament sta saturnus qui es la pri-
mera deles set planetes. e pço aqst
cel se diu saturnus. pço aqsta planeta
no sta afixa en lo cel cõ los signes en
lo cercle sino cõ los ocells en layre
o los peros en laygua. e aqsta plane-
ta es fredda e secca tirant a grogor.
e fa son cors en. xxx. anys stat en pas-
sar calca signe. xxx. meios. ¶ Lo. v.
cel ha nom iupiter pço cõ solamēt
hi es la segõa planeta/quis diu ari.
e sta en ell segons la forma dela pri-
mera. e ari stan totes les altres. E
aqsta fa son cors en. xij. anys stat vn
any en cascun signe les pprietats de
la qual son calda e humida tirant a
molta claror e tẽpra la frigiditat se
quedat e grogor de saturnus. ¶ Lo
sisen cel se diu mars. pque hi es sols
la terça planeta q es appellada mars
les pprietats dela qual son caldes e
seques hauent raigs fogueiants in-
citant a batalles. E fa son cors en.
cccc. lxxx. dies/stant en cascun signe
xl. dies. ¶ Lo seten cel se diu sol pq
no hi ha en ell sino la quarta plane-
ta: quis diu sol. la pprietat dila qual
es tẽprar totes les planetes faent
diuerses operacions. ço es ala q es
secca: dona humiditat/ala humida
sequedat/ e ari a totes les planetes
E dona lum ala luna e a totes les
steles. les quals de si son escuras. E
mes lo sol concore ab sa influẽcia
en la generacio conseruacio e cor-
rupcio de totes les cosas de aquest
mõdo. E pço segons recita lo philo-
soph en lo segon de anima: Homero
dehia al sol pare dels deus e dels ho-
mens. E õ homero e los altres poe-
tes ydolatres ales planetes digues
sen deus. E aquesta planeta del sol:
fa son cors passant per tots los si-
gues dins vn any: stant en cascun
trenta dies trenta nits e. x. hores.
¶ E no es aquest lo cors que fa

per nosartres en aq̄st mon inferior.
cō aquest faça en. xliij. hores. ¶ Lo
vpten cel se diu venus/ pque noy ha
en ell sino la quinta planeta q̄s diu
venus. les pprietats dela qual son
caldes e humides/ e resplendent. fa
son cors en. ccc. xlvij. dies ab ses
nits/stant en cascun. xxviii. iors e. x
hores. ¶ Lo nouen cel se diu mercu
ri. hon es la sisena planeta ques diu
mercuri. la pprietat dela qual es
resplēdēt e fa son cors en. ccc. xxx.
dies/stant en cascun signe. xxvij. dis
es e. xij. hores. ¶ Lo decē cel e derrer
se diu luna. perq̄ sta sols en ell la ses
tena planeta/ques diu luna. la qual
es la que veem. cō non hi haia altra
les pprietats dela qual son freda e
humida. E aq̄stes planetes cascun
dia regnen totes comēçant cascun
na en son dia ariçō comença apun
tar lo sol. e regnen vna hora cascūa.
e com ha regnat vna hora cascuna:
torna a comēçar la q̄ primer comē
ça a regnar son dia en la hora e ma
nera q̄ dit hauem. e comença lo dis
sapte saturnus. lo diuenge sol. diu
luns luna. diu mars. diu cres
mercuri. diu iupiter. diu endres
venus. E perço los noms dels dies
semblen als de elles. E la distancia
de aci al primer cel on sta la luna/ se
gons alexandre de ales en lo cōpen
di libre segones. xv. milia e. dc. mil
les. ¶ E de aq̄st cel dela luna fins al
cel impi tots los cels stan lo vn ab
laltre coniuincts sens algun medi.
pero de planeta a planeta ha certa
distancia. e aço p lo gran gruix que
cascun cel te. Car dela luna fins ha
mercuri ha. dccc. e. xij. milia milles
e mija. De mercuri fins a venus als
tres tates. De venus fins al sol. cccc
e. xij. milia Del sol fins a mars. dcc.
e. xxv. milia. De mars fins a iupiter
vj. milia. dccc. e. xij. De iupiter fins
a saturnus altres tantes. De saturni

mus fins al firmamēt. ccc. e. vj. Del
firmament fins al cristalli: Ne del
cristalli fins al imperi: no ho ha dit
nengun doctoꝝ encara quāt hi ha.
¶ Sumada la distācia de aci al fir
mament es dos vegades mil milia
e. dcc. lxxix. milia e. dc. e. xxxj. mil
la. E totes aq̄stes planetes son ari
ordenades: q̄ la vna tēpra la altra.
Car la sequedat e frigiditat de sa
turnus q̄ es la mes alta planeta: es
temporada per la humiditat e calidi
tat de iupiter. iupiter perque no es
tant disproporcionat cō saturnus/
ne mars: no ha necessari esser ari tē
prat com ells. pque les pprietats d
ell que son calt e humit son molt be
nignes. E perço sta en mig de satur
nus e mars/ qui tenen les pprietats
males. e en lo q̄ li fall tēpre: aq̄lles
lo tempze. E per abreuiar deuez fa
ber: q̄ tres planetes son be pporcio
cionades. ço es iupiter/ sol e mercu
ri. E cascuna sta entre dues pprie
tats males per tempzar les. Pero
deu esser notat q̄ aquestes planctes
ne alguna stela no son en si caldes
ne fredes sino q̄ los effectes que fan
son cascuns segons les pprietats:
quells hauem applicat. segons diu
alexandre de ales en lo loch preals
legat. ¶ E la manera com aquestes
planetes se tēpren: es per la influē
cia: que deualia de vnēs en altres.
La qual influencia ensemps ab la
dels. xij. signes de totes les steles cō
ponen vna influencia general q̄ de
ualla als corsos inferiors. ab tot q̄
cascun signe e planeta aq̄ll temps q̄
regnen: tenen domini sobre tota la
influencia a inclinar aq̄lla cosa q̄ se
engendra o naix en aq̄lla hora esser
tal de qualitat cō es la pprietat de
la planeta o signe/ q̄ lauors regna.
E mes hi son i clinats los qui naixē
en aquell tēps: que los qui hi son en
genrats. Pero deuz enotar: q̄ aques

flès influéncies ab tot quens incli-
nen, non s necessitè, e aço p lo fräch
arbitre. **E** pço diu **T**holomeu en lo
cétiloqui: quel home sauí ço es viri-
tuos: sen porceja les steles, volent dir
que ab tot sia inclinat a algun mal:
ab lo fräch arbitre e virtute ho pot
cuitar. **I**nfluéncia es certs spirits
inuisibles qui ixen de alguna cosa
passant en laltre e faent efecte en a
quella. açicò la calor del foch nos
escalfa encara que nol toquem. **E** si
es demanat: que es cel: diu **A**lexan-
dre de ales en lo còpendi libre segò:
q cel es cors pur en natura simple
i incorruptible diafan e en natura spe-
rich. **D**iu se pur e simple en natura:
per q es compost de sola materia e
forma: sens q no hi còcorren los q
tre elements, e per ço es incorrupti-
ble, car pque en aquests corsos infe-
riors còcorren los quatre elemets
son corruptibles. **E** de aqsta mate-
ria q son los cels: son los signes pla-
netes e steles: sino que differeixen p
les formes. açicò home e bestia: que
son de vna materia: segòs diu lo co-
mèdador en lo pmer dels phisichs.
mas differexè en les formes. **L**ar la
forma del home es anima racional
e dela bestia irracional. **D**iu se dia:
fan: ço es cors lo qual la nostra vis-
ta pot penetrar de part a part açis
com lagua vidre ayre e altres sem-
blats. **D**iu se sperich: ço es circular
o redo. **E** tots aquests deu cels te-
nen quatre parts principals. ço es:
orient: occident migjozn. e tremu-
tana. **D**els quals quatre parts ixè
quatre vèts, los qils son dits vents
principals, e vnt menys principals
dels principals. **L**o pmer es lo qui ix
de orient: lo qual es temprat. **E** diu
se en lati **S**ubolanus, e en nostra len-
gua leuant. **E** aqst te ab si dos vèts
ajustats: çoes vulternus a la dreta:
que en nostra lengua se diu quarta

de leuant vers lo grech: e aquest es
sech. **E** ala esquerra vn altre: que en
lati se diu **E**urus, e en nostra légua
quarta de leuant vers lo exeloch: lo
qual engendra nuuols. **I** Lo segon
vent principal en lati se diu **Z**uster: **E**
en nostra légua migjozn, lo qual es
cal e engendra lãps e pluges. **E** te
dos vents ab si ala dreta vn qd diu
en lati **Z**ifficus. **E** en nostra lengua
quarta de migjozn vers lo exeloch,
lo qual es cal. e en la esquerra altre
lo qual se diu en lati **N**otus: e en no-
stra lengua quarta de migjozn vers
lo lebeix: lo qual es temprat: po en
genra pestilencies. **I** Lo terç vent
principal se diu en lati **S**efirus, e en
nostra lengua ponent, lo qual es tè-
prat e te dos vents ab si, ala dreta
vn quis diu en lati **L**orus. **E** en no-
stra lengua quarta de ponèt vers lo
lebeix, lo qual engendra pluges trõs
e tẽpestats, a la esquerra altre q en
lati se diu **F**auonius, e en nostra len-
gua quarta de ponèt vers mestres, e
vaquest asserenex a occident e fa nu-
uols en oziet. **I** Lo quart vent prin-
cipal se diu en lati **A**quius e en no-
stra lengua tremütana. **E** aquest te
dos vents ab si: ala dreta vn qd diu
en lati **D**acius, e en nostra légua qra-
ta de tremütana vers mestres. **E** ad-
qst engera neus pedras e calabruis
ala esquerra vn altre quis diu en la
si bozeas, e en nostra lengua quarta
de tremütana vers lo grech. **E** aqst
dessa los nuuols. **I** **E** deuè notar: q
vna cosa es vent e altra ayre. **V**ent
segons lo philosoph en lo segon de
les methaures: es vapor secca exit
dela terra e puant ales parts super-
riors del ayre empèr laire e fozmèt
e tãt q moltes vegades derroca ca-
ses e arbres. **E** aquella vapor fa los
trons lãps pluges ros neus pedras:
e moltes altres tẽpestats segòs lar-
gamèt trobaras en les methaures

del philosoph. **T**ercer es lo vi dels quatre elements. ço es lo qui sta en lo q ala nostra vista se mostra buyron volen los ocells ab lo qual alendā e faent algū mouimēt lo sentim.

Lapitol. xviii. q es cortesia: e q los seruidors dels Reys e pñeips deuē esser cortelos

Cortesia se ha a nobleza de bones custumes: ari cō iusticia legal e cōpliment dela ley. car segōs p auant sera mostrat: ari cō iusticia legal algun tant es tota virtut: ari cortesia algun tant es tota virtut. pque tota virtut deu acōpanyar nobleza de bones custumes. E podē partir dues noblezes vna segons opinio. ço es nobleza de linatge. altra segons veritat: ari com nobleza de bones custumes. Nobleza mostra esser fundada en excellēcia de algun be. Car iames algu se ra dit mes noble que altre: si en alguna cosa no era millor. Caricom son dues maneres de grans bens: alguns segons oppinio: ço es bens corporals e exteriors: e altres segōs veritat: ari cō les virtuts: q son bēs dela aia: ari son dues noblezes. vna fundada en excellēcia de grās bens segōs opinio. altra fūdada en grās bens segōs existēcia e veritat. Car los homēs vulgars comunament no perceben sino los bēs sensibles. e aqsts son hono: de linatge riqses e poder ciuil. E aqll qui ve de linatge honrat: ço es de richs e poderosos de molt tēps: q no sia memoria en lo poble: los seus siē stat a pobres es dit esser de noble linatge. e p consequent es noble segons opinio del poble. Mas vera nobleza es segons excellēcia de virtuts. Mas pque la fama no es de tota falsa: e aqlla cosa q comunamēt es dita: no pot esser

de tot falsa segons diu lo philosoph en lo sete deles ethiques aqsta opinio vulgar se reposa en alguna puacio. Car comunament veem: q los nobles de linatge son de millors custumes qls altres. E segōs es dit en lo pmer deles politiqs ari cō del homenair home e deles besties besties p lo semblāt comunament dels homens bons nax bo e dels prudents prudent. E los nobles pque conuer sen abnobles: son mes prudēts qls altres. E pque molts los mirenen: hā mes vergonya fer coses vils quels altres. Dōchs cō los nobles homēs segons son linatge son en gran stat: en lo qual es cosa puable: son mes prudents quels altres: e segons lo qual stat deuen esser millors quels altres: si es prouable de bons riqs e bons: e de prudents prudents: aqlla que son nats de nobles: son dits nobles segons opinio. e opinio se acosta a prouacio. E es cosa puable: segons se mostra p les coses dites: q rals sien prudents e bons. Ab tot q aqsta puacio algūa vegada es forta mesa a falsedat. Car segons es dit: en les politiqs: moltes vegades natura vol fer aço e no pot. car algūs de noble linatge degeneren de vera nobleza: e son pijors q los altres segons custumes. Donchs si nobleza de linatge es mes nobleza segōs opinio: e nobleza de custumes segons veritat: pque si es degut: q aqlls qui son reputats bons: sien bōs: degut es quels nobles de linatge sien nobles de custumes. E de aço es reguda cortesia. Car cort ppriamēt es appellada casa de grans nobles. E pque los nobles e grans deuē esser nobles segons bones custumes: e d allī es pres: q aqlls qui han nobles custumes son dits cortelos: p la qll cosa cortesia pot esser dita alguna nobleza de custumes cortesia dōchs

alguntant es tota virtut per cōparacio ala nobleza de les costumes. Car ari cō iusticia legal alguntāt es tota virtut p sguant del cōplir dela ley/cō la ley mane tota virtut/co es no fornicar q̄ es obra d̄ tēperācia no dexar la ost q̄ es obra de fortitut e ari de les altres: ari nobleza de costumes es tota virtut. per la qual cosa cortesia alguntāt es tota virtut. Car aq̄lls son dits cortesos qui p̄stament donen mesurats dons. lo q̄ es obra de liberalitat. e son dits cortesos: si se han degudamēt en grās despeses. lo q̄ es de magnificēcia. E son dits cortesos los qui mengē mesuradament q̄ es obra de tēperācia. E son cortesos aq̄lls qui no fan injurias en mullers e filles dls seus ciutadans. lo q̄ es obra de castedat. E es dit cortes aq̄ll qui es gracios en la cōuersacio ab los altres. lo q̄ es obra d̄ amicitat. p̄que sia dit en vna paraula: cortesia es algūtāt tota virtut. Donchs vna mateixa obra pot esser de virtut special e iusticia legal e de cortesia. ari cō si algu dona p̄que li plau lo donar: es liberal. E si dona p̄ complir la ley: es iust legal. Mas si dona p̄que es degut a les custumes dels nobles: es cortes. Per lo semblant si algu graciosament cōuersa ab los altres: p̄que tals obres li plaen: es gracios. E si ho fa p̄ cōplir la ley: es iust legal. Mas si ho fa p̄ seruar les costumes dela cort e dels nobles: es cortes. Car molts son qui fan obres de virtute. ari cō los qui donen no p̄quels placia dependre/ ne p̄ques deliten en dar lo q̄ fa lo qui es liberal ne ho fan p̄ complir la ley/coz fa lo qui es iust legal/ mas fa ho p̄ hauer les costumes dela cort e dels nobles. los quals deuen esser donadors. e tals deuen esser dits cortesos. E deu hō guardar: que ab tot cortesia sia to

ta virtut: pero segons alguna excelencia los graciosos e liberals son dits cortesos. Perque en les corts e cases dels nobles on molts cōuersen e comunamēt abunden los bēs exteriors: molt son necessaries en ella liberalitat quant a les despeses e graciositat: quāt ala cōuersacio. ¶ Q̄st q̄ es cortesia: facilmente pot esser vist: q̄ los seruidors dels reys e princeps deuen esser cortesos. Car si los reys e princeps deuen hauer costumes nobles e cortesos: perque son en molt grā stat de nobleza: los seruidors de aq̄lls en bones obres deuen semblar als senyors. p̄que es necessari sien cortesos.

Capitol. xviii. com se deuen hauer los reys e Princeps: vers los seruidors.

DEclarat es: quins deuen esser los seruidors dels reys e princeps: dient deuen hauer costumes cortesos. Car ari cō los ciutadans deuen esser iusts segons ley: p̄que seruen deguda policia: ari los seruidors dels senyors deuen esser cortesos. p̄que seruen costumes de cort e stament de honor. E puix sabem quins deuen esser los seruidors: deuen saber: com se deuen hauer los Reys e princeps e tots los senyors vers ells. E en cinch coses se deuen hauer los senyors vers los seruidors degudament. La primera quels siē acomanats deguts officis. La segona q̄ degudamēt los exciten a regir los officis comanats. La terca q̄ sapien: cō deuen cōuersar ab ells. La quarta cō los deuē esser comanats consells e secrets. La cinquena q̄ es necessari conixer cō deuen esser remunerats e ferer gracies. ¶ La primera cosa en q̄ se deuē hauer los senyors degudamēt vers los

seruidors: es en la comanda dels officis. **E** proues axí. **L**ar lo seruidor aquí deu comanar algun offici: deu esser fell q̄ no faça frau e prudent: q̄ no sia fraudat. **E** cō mes es hō cert dela sua fecltat e prudēcia: rāt mes li deu hom acomanar maior offici. **E** algu no pot hauer cōplidament experiēcia dela prudēcia e fecltat de altre: sino per grā tēps. **E** fei gons diu lo philosoph en lo vyte de les ethiques puerbiallymēt nos pot saber alguns sien amichs: sino han despeses en tēps moltes mesures de sal. Per lo semblāt no podē esser certs dela prudēcia de algu: sino sabem: q̄ per molts tēps han fet prudentment. **E**n aq̄sta manera dōchs deuē esser comanats los officis als seruidors. Primer los deu hom dar poch offici. perque dela sua fecltat e prudēcia haia hom experiēcia. **E** si en aq̄ll se han be: pot los ne hō acomanar de maior. **E** deu hō pēsar diligēment: q̄ perque les custumes dels q̄ son enriqueits en poch tēps e dels qui nouamēt son montats a gran stat: segons es dit en lo segon dela rhetorica: segōs lo mes son pijs ors q̄ les dels altres. si los qui son posats en los officis: son d vil linatges: ab tot se siē haguts be en algūs officis richs: no deuen esser tantost puiats a grans officis. mas deuen los esser comanats officis mijans cers perque sia haguda de ells experiēcia ans de acomanar los grās officis. **L**a segōa cosa en ques deuen hauer degudamēt los senyors vers los seruidors: es q̄ degudamēt los excitē a regir los officis comanats. **E** proues axí. **L**ar los Reys e princeps ne grans senyors per si no deuen hauer diligēcia vers los seruidors en lo regir dels officis comanats. **E** segons es dit en lo primer dels polithiqs en aq̄o noy va gran

cosa. mas diu q̄ tots los grans senyors ho deuen acomanar a pcuradors o maior sdomens. pquels senyors puguen viure politicamēt. car los reys e princeps que es necessari sien magnanims: deuen fer poques coses e grans essent diligēts en les coses que toquen lo be comu e bon stat del regne. **E** quines son aq̄stes: en lo terçer libre sera dit. Mas esser diligent en cascuns seruidors e voler se entremetre de cascunes menuderies en alguna manera nou deuē fer. **L**a terça cosa en q̄ se deuē haer los senyors ab los seruidors de gudament: es en lo cōuertar. **E** proues axí. **L**ar diu lo philosoph en lo quart deles ethiques q̄ los magnanims se deuē hauer mesuradamēt ab los humils: e mostrar se grans ab los grans. Los reys donchs e princeps qui deuen esser magnanims: se deuen mostrar mesurats als seruidors qui en esguard de ells son inferiors e humils. car voler se hauer en massa gran excellēcia ab ells: segōs diu lo philosoph en lo q̄rt dels ethiques: no es cosa virtuosa sino feijuga e enuiosa. **E** q̄ en tals coses deia hom hauer mesuradamēt lo mig: pue ho lo philosoph en lo sise deles polithiques dient: q̄ la persona del princep nos deu mostrar cruel sino honrada. Perque lo princep no deu dar tanta familiaritat ab los seruidors: q̄ sia menyspreat no mostrant se persona honrada. ne deu esser rāt superbius ques mostre cruel. **L**ar segons es scrit en lo segon deles ethiques: lo mig es loat e los extrēms vituperats. **E** deu hō guardar: que alguna familiaritat es loable en lo cavaller e ciutadans: q̄ no seria loable en lo princep. **L**ar los reys e princeps deuē esser mēys familiars q̄ls altres e mostra se psones mes honorades quels altres. no a demostacio

com Socrates debia. c. xij.

¶ Que los reys e prínceps no deuē arí ordenar la ciutat: q̄ vns meres iros tostēps siē en vns officis. c. xij

¶ Que ciutat no deu esser ordenada: aricom Socrates philosoph de/

bia. c. xiiij.

¶ Com pot esser portada a bon en/

teniment la ordinacio de socrates

en lo regimēt dela ciutat. c. xv.

¶ Com ordena la ciutat aq̄ll philo/

soph appellat p nom pheleas. c. xvj

¶ Que no es necessari: les possessiōs

siēn igualades: com pheleas de/

bia. c. xvij.

¶ Que la pncipal intēcio dī faedor

dela ley o del príncep deu esser mes

en refrenar les cupidicies que no en

egualtat de possessions segons phe/

leas debia. c. xviiij.

¶ Quina son la policia d̄ ypodomī

philosoph. e que ordena en lo regi/

ment dela ciutat. c. xviiij

¶ Quines coses e quātes son repre/

hensibiles. ne lo que ypodomī orde/

na en lo regimēt dīs ciudadās. c. xx

¶ Capitol primer. que comu/

nitat de ciutat algūtant es

molt principal e ordenada

per rao de algun be.

¶ Cessari es:

que tota ciu/

tat sia algu/

na comuni/

tate tota co/

munitat per

dels homēs: q̄ constitueixen ciutat.

¶ La segona de part dela ciutat con/

stituida p cōparacio ales altres comu/

nitats. ¶ La p̄mera via q̄ ciutat es

ordenada p rao de algun be: es p̄es/

sa de part dels homēs q̄ cōstitueixē

ciutat. ¶ E pues arí. car segōs es dit

en lo p̄mer deles et̄hiqs: tot acte e

eleccio desija algū be. ¶ En lo p̄mer

deles polithiqs es scrit: q̄ tots fan/

totes ses obres p rao de aq̄lla cosa:

ques mostra esser bōa. ¶ E coz ciutat

sia obza h̄iana: de pt dels homēs q̄

ordenē la ciutat: es necessari sia or/

denada p rao d̄aq̄lla cosa: q̄ sembla

bona. ¶ Lo q̄ no deu esser arí entes:

q̄ ciutat sia ordenada p rao de aq̄l/

la cosa: q̄ mostra esser bōa e q̄ no sia

ordenada p rao de aq̄lla: q̄ es algun

be. ¶ Car cō ordenaz nostres obres a

algū be: algūa vegada hauē inclina/

cio p natura a aq̄ll be: altra p corru/

pcio de natura. ¶ E a aq̄st be a q̄ los

homēs son iclinats p natura en tal

manera se mostra be: q̄ es be. ¶ E tal

be es la edificacio dela ciutat. ¶ Car

segōs que es scrit en lo p̄mer deles

polithiqs: inclinacio a edificacio de

ciutat nos ve p natura. Dōchs p es/

guat dels homēs q̄ ordenē la ciu/

tat p̄q̄ h̄a natural inclinacio ala or/

denacio de aq̄lla: no sols ciutat es

ordenada p rao de aq̄lla cosa: q̄ sem/

bla be: ans p la q̄ es be. ¶ La segōa

via q̄ ciutat es ordenada p rao d̄ al/

gun be: es p̄esa de pt dela ciutat or/

denada p cōparacio ales altres coz/

munitats. ¶ E pues arí. car ab tot q̄

tota comunitat natural sia ordena/

da p rao de be: po mes hi es ordena/

da la q̄ es mes pncipal. ¶ E aq̄sta es

cōitat de ciutat. Ia q̄ en esguard de

cōitat de casa o de carrer es molt

mes pncipal. p̄er q̄ si cōitat de casa

es ordenada no sols a be: Mas a

molts bēs: segons en lo segon libe

mes larch hauēz dit: comunitat de

carrer que es mes principal que comunitat de casa es molt mes ordenada a be que comunitat de casa. **E** comunitat de ciutat q̄ es molt mes principal que comunitat de casa e de carrer molt mes es ordenada a be que les altres. **E** diu lo philosoph en lo primer deles politiq̄s que si diem: que tota comunitat es ordenada per rao de algũ be: molt mes la que es mes principal de totes e compren les altres: es necessari sia ordenada per rao de be. **E** aquesta es la comunitat politica. q̄ per nom comu es apellada ciutat. **E** deu hom notar: que comunitat de ciutat es molt mes principal solament en esguard de comunitat de casa e de carrer. com altra comunitat sia mes principal que ella. coes comunitat de regne. dela q̄l en son lloch sera tractat. **L**ar mostrarem q̄ comunitat de regne es mes vtilen la vida humana e es mes principal que comunitat de ciutat. car algũ tant mostra hauer se a comunitat de ciutat aricom se ha comunitat de ciutat a comunitat de casa e de carrer. **E** aricom comunitat de ciutat cõpren comunitat de casa e de carrer e es mes principal q̄ elles e mes sufficient per ala vida: axi comunitat de regne cõpren comunitat de ciutat e es mes p̄feta e molt mes sufficient per ala vida que aquella. **C**apitol segon. quins bens e quants acõsegueixen los bomens dela edificacio e ordinacio de ciutat.

No basta dir: que comunitat sia constituida p̄ rao de algun be/segons cilo capitol precedet es prouat: sino es mostrat q̄ns e quants son los bens: que los ho-

mens aconsegueixen per constitucio de ciutat. **E** quant al p̄sent son tres **C**iutat es ordenada a viure/e a sufficientment viure/e a virtuosament viure. **L**ar segõs lo philosoph en lo segon de anima: viure es esser ales coes: que viuen. **A**xi donchs cõ es altra cosa esser/altra sufficientment esser/e altra virtuosament esser: axi altra cosa es viure/altra sufficientment viure/e altra virtuosament viure. **L**ar esser es molt ample/segõs es dit en lo libre de causas. perque es la primera cosa deles coes creades. e totes coes alguntant participen esser. mas totes no sufficientment esser. mas sols aquelles coes han sufficient esser segõs sa natura: les quals segõs la specia han cõplit. **L**ar si alguna cosa fall alguna p̄fuccio deguda a sa natura: ab tot haia algun esser imperfecte: no es dita hauer sufficient esser. **E** mes ample es esser que sufficientment esser e mes ample sufficientment esser/que virtuosament esser. **L**ar de virtut la qual es habit electiu dia qual parlam aci: non poden participar sino les coes racionals. **P**er que les coes irracionals e no animades podẽ hauer sufficient esser segõs sa natura: si han les p̄prietats e perfeccions degudes a sa natura propria. mas no poden hauer virtuos esser. perque no participen de virtut. **E** en aq̄lla manera: que partim esser sufficient esser e virtuosament esser: poden partir viure/sufficientment viure/e virtuosament viure. **L**ar en qualsuol manera algu haia esser el viu. pero no viu sufficientment: sino ha les coes que supleixen ala fretura corporal. altra cosa es dõchs viure altra sufficientment viure/e altra virtuosament viure. **L**ar molts han sufficientcia a viure: los quals per corrupcio dela vo-

luntat menyspreen virtuosament viure. Donchs edificacio de ciutat es rao de molts e de molt grans bens. perque per ella los homens a conseguiren los tres bens damunt dits. ¶ Primerament los homens acõseguen viure per comunicacio e participacio politica. perque sens ella la vida del home no pot esser. ¶ Parlant aci del viure del home: quant viu politicament segons algunes leys e ordinations loables. ¶ Car lo qui no viu aci: no viu com a home. sino pijoz o milloz segons haueu dit: e per auant mostrarem que home naturalment es cosa animada e politica segons se ra prouat. Donchs los homes acõseguen viure politic per edificacio de ciutat. ¶ Segonament per tal edificacio aconsegueixen no solament viure: mas sufficientment viure. ¶ Car en vna casa neen vn carrer no son trobades totes les coses necessaries ala vida. ¶ E pço son ordenada ciutat ab molts carrers dels quals enlo vn fos mostrada la art de ferrers: e en laltre de tepidors e en los altres diuersos officis necessaris ala nostra vida. ¶ Car iames la ciutat es pfeta: sino hi ha totes les coses necessaries ala vida. Acõseguim dôchs per edificacio de ciutat no solament viure cõ a homes mas sufficientment viure. perque si es perfeta: ella es abundant de les coses: que basten ala vida. Perque es be dit: lo que es escrit en lo pmer de les politiques: que aquella comunitat que es ciutat constituïda de molts carrers es comunitat perfecta. perque per si es sufficient a compliment de vida. ¶ Tercament per ordinacio de ciutat acõseguim virtuosament viure. ¶ Car intencio del qui fa les leys: e del qui ordena ciutat: deu esser: no solament los ciuta-

Dans hagen les coses necessaries a la vida: sans que visquen virtuosament e segons les leys. ¶ E perço es dit enlo primer de les politiques: q̄ ciutat es feta p rao de viure. mas ella ha existencia de ben viure. Per ventura lo primer motiu de constituir ciutat fon per haueu les coses necessaries a vida. ¶ Car stant solitaria no podent bastar a les coses necessaries dela vida constituir ciutat perque supplint lo vn al defalliment del altre haguessen sufficiencia de vida. ¶ E ia constituïda la ciutat mirant mes suptilment: veent que no bastau viure sufficientment sino viuïen virtuosament. com sens leys e iusticia la ciutat no pogues durar: ordenaren la ciutat comunitat politica e virtuosament viure: la qual sols fon feta a viure. Dôchs si aconsequim tants bens per ordinacio de ciutat: be es dit: lo que es escrit en lo primer de les politiques que aquell qui primer constitui ciutat: fon per rao e principi de molts grans bens.

Capitol terc. que bome naturalment es cosa animada politica no contrastant que alguns no viuïen politicament.

¶ Alguns dupten si ciutat es alguna cosa segõs natura: e si home naturalment es cosa animada politica. ¶ Car les coses que son segõs natura: comunament son tostemps e en tot loch. ancom si la cosa q̄ ha esser escalfada essent acostada al foc: lo foc tostemps escalfa e en tot loch on es: ha de escalfar. Perque si Ciutat era cosa natural: e lome naturalment es cosa animada politica: tots los ho-

mēs viurien politicamēt. E veem que molts menyspreāt companya politica elegeixen vida solitaria. Mas aq̄ts dupres e altres hā aq̄lls qui ignoren: en quina manera lome naturalmēt es cosa animada politica. Car aço no es ari natural al home: com es al foch escalfar e ala pedra deuallar. pque tals obres ari son naturals: q̄ nos pozien fer p lo contrari. Car p moltes vegades q̄ la pedra fos lançada amunt: iames p si se acostumaria amuntar ne lo foch no escalfar. Mas lome no es ari naturalment cosa animada politica/ sino q̄ naturalmēt te inclinacio a viure politicamēt. E les coses q̄ ari sō naturals p algū cas o rao podē essē emparrades. Car ab tot la cosa natural al home esser dret: molts p alguna rao son esquerrers. per lo semblāt ab tot sia natural al home viure politicament: molts no viuen politicamēt. E lo philosoph en lo primer deles politiq̄s toca tres raons p q̄ alguns no viuen politicament. La primera esp fortuna. La segona p maça malicia. La terça p grā bondat. ¶ La p̄mera rao p q̄ algū no viuen politicamēt es p fortuna. E pues ari. car cō alguns son tant pobres: q̄ no poden viure en la ciutat: de necessitat per cercar la vida han a exir dela ciutat p conrear los cāps ¶ La segona rao pque alguns no viue politicamēt: es p maça malicia. E pues ari. car alguns han ari corūpuda la voluntat: q̄ no poden viure en cōpanyia ne segōs ley p la qual rao auengades se ixen dela ciutat. e si non ixen son ne foragitats. E segons recita lo philosoph en lo primer deles politiq̄s: aq̄ts son los q̄ malehī homerus diēt: malehit es aq̄ll qui es sens cōpanyia: q̄ es sens ley: qui es crimosos o peccador: vo lēteros de batalla: e esta ari cō a be

stia sens ioue a ricō los ocells. La terça rao p q̄ alguns no viue politicamēt es p grā bōdat. E pues ari Car la vida politica e matrimonial es bona: mas es segons home. Mas alguns son de tātā pfeccio: q̄ nos cōtentē viure segōs home/ans menyspreen vida politica e matrimonial. e elegeixē mes p̄feta vida. Car ab tot que lo qui pren muller ne viu politicament: fa be: pero lo qui no pren muller ne viu politica/ment: perque mes libertament en tenga a contemplacio: fa millor. Dōchs lome naturalmēt es aial ciuil no cōtrastāt sia possible alguns no politicamēt viure. Car q̄lscunla q̄ no ciuilmēt viscā: no venint p pobresa o fortuna elles bestia o crimosos no podent sostenir ley ne cōpanyia. o quasi es deu. ço es diuinal elegint millor vida. Per la qual cosa es scrit en lo p̄mer deles politiq̄s: q̄ aq̄ll qui no pot participar ab los altres: no es part d̄la ciutat ans es bestia o deu.

Capitol. iiii. p quines raōs pot esser prouat q̄ ciutat es alguna cosa natural. e lome naturalmēt es aial politich

En lo capitol precedent son soltes les raons cōtraries: per les quals se mostraue: que ciutat no fos alguna cosa segons natura e que home no fos naturalmēt animal politich. E cō no baste remoure les raons: que impugnen alguna veritat: sino son portades raons propries per les quals aquella veritat sia confirmada entenem mostrar en aquest capitol: que ciutat es alguna cosa natural. E que home es naturalment animal politich. Car puar ē per dues vies: q̄ co

en vns metexros viures: los es veül
sien ajustades sots vn regne. perque
milloz se ajuden en les coses neces-
saries a sufficiencia de vida. ¶ La se-
gona via que per rao d' comunitat
de ciutat son profitos ala vida hu-
mana ordenar comunitat de regne
es presa de part del aconseguimēt
dela virtut. ¶ E proues axi. car segōs
que ia damunt es tocat: la intencio
del princep deu esser tal: que no so-
lament los ciutadās hagē les coses
quels son necessaries a supllir ala
fretura corporal: mas que visquen
segons la ley e virtuosamēt. ¶ E tant
mēs pncipalment deu entēdre a ço
que allo: quāt mes es pfecta la ani-
ma quel cors: e quāt les obres vtuo-
ses son millors que los bens exteri-
ors. Perq̄ es necessari los regidors
dela ciutat per ajuda de altres ciu-
tats hagē poder civil. perq̄ puguen
constrēper e punir aquells: q̄ no vo-
len viure vtuosamēt torbāt la pau-
e bō stat dels altres. ¶ E cō los mals
nos gosen leuar contra lo pncep: si
saben: q̄ te gran poder civil senyore-
jant moltes ciutats si hō es cert: q̄
regezca iustament: necessari es ales
ciutats sse ajustades sots vn regne
p viure vtuosamēt. Mas si lo prin-
cep vol tyrāneiar: coz menor poder
hāt: tant es millor: ala ciutat. ¶ La
terça via q̄ per rao dela comunitat
de ciutat son pfitos ala vida hu-
mana ordenar comunitat de regne: es
presa de part dels enemichs. ¶ E pro-
ues axi. Car veçz que cō vna ciutat
es impugnada: ella se ajusta ab al-
tra: perque milloz pugue cōtraftar
als enemichs. Donchs cō regne sia
algū ajustament de moltes ciutats
sots vn rey: lo qual deu defendre ca-
scuna part del regne/ordenat lo po-
der civil deles altres ciutats a defē-
sio de cascuna del regne: son neces-
saria per rao dela defensio dels ene-

michs: q̄ moltes ciutats fossen or-
denades a vna comunitat d' regne.
Capitol. vi. q̄ diuerses ma-
neres son de generacio de
ciutat e de regne. ¶ E que es
necessari partir en tres pts
aquest terç libre en lo qual
es tractat de aq̄st regimēt.

Dodez assignar dues ma-
neres de gñacio de ciu-
tat e regne. La primera
es aquella/ dela qual en
lo segon libre hauez feta
mencio. dient q̄ per la multiplicaci-
o dels fills de vna ley e nebots la
casa pora creixer en carrer: e lo car-
rer aps en ciutat/ e despys ciutat
en regne. ¶ La segona manera es p
cōcordia dels qui ordenen ciutat o
regne. Car segons recita lo Philos-
soph en lo segon deles politiques:
Antigament en lo temps seu vnes
naciōs appellades archades stauen
escampades: e stant axi escampats
alguns se acordauen a edificar als
guna ciutat en la qual habitant en
temps haguessen suficiencia de vis-
da. ¶ E en aquesta manera pot esser
feta la comunitat de regne: çoes a
iustant se moltes ciutats/ vilēs: e ca-
stells tenēt lo poder dels enemichs
se acordauen viure sots vn Rey. ¶ E
cascuna de aquestes maneres es na-
tural. mas la primera es mes natu-
ral. Car la primera edificacio d' ciu-
tat e regne en dues maneres es na-
tural. ¶ Primerament perque es e-
dificada per generacio que es obra
de natura. ¶ Segonament perque
los homens han natural inclinaci-
o a constituir ciutat e regne.
¶ La primera manera que edifica-
cio de ciutat e regne es natural: es
pquees edificada p generacio que

es obra de natura. **E** pues ari. car si stant los fills enebots en vna casa: no hi podē habitat: edificuē car rer. e multiplicāt edificuē ciutat/ e moltes ciurats. e de aq̄lles cōstitus eixen regne. **T**al edificacio de ciutat e cōstitucio de regne es molt natural: no solamēt p̄que los homens han natural inclinacio a tal edificacio: mas perque p̄ceex dela generacio dels fills/ q̄ es obra de natura.

¶ La segona manera q̄ la p̄mera e edificacio de ciutat e regne es natural: es p̄que los homēs han natural inclinacio a cōstituir ciutat e regne. **E** pues ari. car los homēs p̄rao de viure han natural inclinacio a edificar ciutat/ on son trabades les coses necessaries ala vida. Per lo semblant han natural inclinacio de cōstituir regne. perque puguen viure mes pacificament contrastant als enemichs: quils volen dānciar. car ari com haueim natural inclinacio a viure pacificamēt p̄ hauer suficiencia de les coses necessaries ala vida: ari haueim natural inclinacio a cōstituir regne p̄ viure pacificamēt podēt cōtrastrar als enemichs. **L**ar veem que les ciutats q̄ no son fots vn rep: han moltes guerres e discor dies entre si. **¶** Per les coses dites se mostra: q̄ aquestes dues maneres de generacio de ciutat e regne son naturals. **E** podez n̄ iustar vna ala tra: que de tot es p̄ violencia. car es sent los homēs escāpats algu se leua/ e per cruel senyoria forçant los: los senyoriaue. e perque mes facilment los senyoriaue iustauē los en vn loch/ e edificauē ciutat. **E** per lo semblant podia esser cōstituit regne per força e tyrānicament constrenyent les altres ciutats a esser subiu gades a ell. **¶** Q̄ist que son diuerses maneres de generacio d̄ ciutat e regne: resta a veure: en quantes parts

deu esser partit aquest terç libze. en lo qual haue a tractar de aquest regiment. **L**ar per les coses dites es manifest: q̄ naturalmēt generacio de ciutat e regne es ordenada a bē viure/ e pacificament viure/ e a contrastar als enemichs. Per q̄ deu esser mostrat cō la ciutat e regne deu esser regit en tēps de pau. e com deu hō cōtrastrar als enemichs en tēps de guerra. **E** aq̄st libze deu esser partit en tres parts. **P**rimeramēt sera tractat que han sentit los antichs philosophs del regimēt de ciutat e regne. que segons diu lo philosoph en lo segō dela metaphisica/ e vers la fi dels elenchs. perque algu per si no basta a trobar algūa art: es necessari a hoz ajudar se dels passats qui han dada alguna conciença d̄ aquella art/ que volē parlar. Per q̄ que per la suficiencia del regiment de ciutat e regne es necessari recitar: com hā tractat los atichs philosophs. e concixerem que deu hoz esquivar e que seguir en lo regiment de ciutat e regne. **¶** Segonamēt sera mostrat quina es la noble policia/ e quin lo noble regiment/ e de q̄ nes cauteles los Reys e Princesps deuen vsar/ e com deu regir la ciutat e regne en tēps de pau per viure sufficientment e virtuosa. **¶** **T**ercerament sera manifest: coz deu esser elegida la gent darmes. e com deu uen esser impugnats los enemichs. **E** com deuen esser ordenades les hosts e les batalles. e de quines cauteles deuen vsar les gents darmes.

Capitol. vij. En q̄na manera Socrates e Plato debiē que ciutat deuia esser ordenada: e que sentirē del dret politic.

Dom socrates philosoph
molt tēps hagues studi
at en philosophia natu
ral: veent q̄ hi hauiā grā
difficultat: segōs recita
lo philosophen la sua methaphisic
ca: donas ales coses morals. Al q̄l
segui plato dereble seu en moltes co
ses. Per la qual rao lo philosoph ap
pella plato segon Socrates. **E** del
termināt socrates e plato deles co
ses morals: tocaren cinch coses del
regimēt politic. **¶** La primera q̄
ciutat deu esser molt vnida. Per v̄
ciuta pensant: q̄ per ço coz multitut
costēps peccix de vnitat: **E** costēps
vnitat se mostra millor q̄ multitut:
e p̄ ço lo primer principi q̄ es deu p̄
que majorimēt es vn: grandissimā
ment es bo: e la ciutat majorment
se mostra bona: cō es vnida: e quāt
mes se acosta a vnitat: mes se acos
ta a bondat. **¶** La segona cosa: que
los dits philosophs ordenarē en lo
regimēt dela ciutat es: q̄ debien:
que totes les coses deuien esser coz
munes: ço es mullers e possessions
E pues ari. **L**ar plo comu vs deles
dones los pares no seriē certs dls
fills: ans creuria cascu: q̄ cascu fill
fos seu. e seria gran amor entre los
ciudadā. **L**ar no essent les mullers
ppriēs sino comunes equalimēt seri
en tots fills. **E** per q̄ dels pares als
fills es gran amor: en aq̄lla ciutat
seria grā amor. porque los mes an
tichs amarien los mes iouens coz
a fills. **E** los mes iouens a ells coz
a pares. **E** ari seria molt gran vni
tat e liga dels pares als fills en la
ciutat. **E** per q̄ vehien: q̄ molts con
traists erien deles possessions: dient
cascu a ço es meu: si les possessions
eren comunes no hauent res ppri:
los ciudadans cessarien contrast e
breugues: e la ciutat seria ben regu
da. **¶** La terça cosa q̄ socrates e pla

to ordenarē en lo regimēt dela ciu
tat: es: q̄ debien les dones deuenē ess
instruides a obres de batalles: per
que batallasen com los homēs. e a
aço segōs diu lo philosophen lo pri
mer deles politihiques: los indubia
lo que vehien en les besties. **E**n les
quals batallen ari les femelles coz
los mascles. **L**ar en les besties e en
los ocells qui viuen de rapina: mes
braues son les femelles que los ma
scles. **E** en los ocells de rapina les
femelles son majorz e mes ardides
e abundants en forçes que los ma
scles. çoes falcons astozs aguiles e
altres deles q̄ls les femelles sō mes
extimades que los mascles. **P**er q̄
si en les altres coses animades no
solament batallē los mascles: mas
les femelles: e en allo ab q̄ partici
pam ab les altres coses animades:
mostra esser segons orde natural la
ciutat es naturaimēt ordenada: si a
les obres deles batalles son orde
nats no solamēt los homens: mas
les dones. **L**a q̄tra cosa q̄ los dits
philosophs debien q̄ deuia esser or
denada en la ciutat: es q̄ vns fossen
costēps oficials **E** p̄uenē en a ço ex
emple dela terra. **L**ar veem q̄ en les
p̄ts dela terra on abūda mena doz:
costēps abūda e de argent p̄ lo sem
blāt. **D**onchs si natura no muda la
vena doz en vena de argēt ne de fer
re ne p̄ lo cōtrari p̄ q̄ obrā be seblāt
ales obres de natura: la ciutat seria
bē regida: si se regeix segōs orde na
tural. car la mena del or es ari com
los q̄ son en major sēporia. e la de ar
gēt ari cō los q̄ son en menor. e nos
deuē cōuertir en mena d ferre. çoes
q̄ siē fets subdits essēt depositats dls
officis. **¶** La cinq̄na cosa que los
dits philosophs debien deuia esser
ordenada en la ciutat: es: que cascu
na ciutat deuia esser p̄rida en cinch
p̄ts. çoes lauradors/ artelsans/ gēes

darmes/consellers/e princeps. Car
deien: que lauradors erē necessari
en la ciutat p'rao de les coses neces
saries ala vida. E los artesans plo
vestir e cases e altres coses: que ser
ueixen a viure. E gent darmes p' de
fensio dela ciutat. Car debien: que
p'a esser la ciutat be ordenada: ha
uia necessari al menys mil homens
darmes e lo mes cinch milia. E que
los princeps e cōsellers eren neces
saris en la ciutat pendreçar e regir
los ciutadans a viure virtuosamēt
seruar les leys. E hā tocat los dits
philosophs altres coses del regi
ment dela ciutat. de les quals si lo
cas ho porta: ne farem mencio.

Lapitol. vyte. que no es ne
cessari en la ciutat hage grā
vnitat ne egualtat: segons
socrates e plato debien.

No es necessari en totes
coses grā vnitat e equal
tat. q' si totes erē iguals
no seriē totes p'fetes. car
per q' siē p'fetes totes les
coses q' son necessaries a tot lo mō e
p'q' tot lo mō segōs son esser sia molt
p'fer: es necessari hi haia diuerses co
ses segons specia. Car p'que tota la
bondat del mon no pot esser serua
da en vna specia: es necessari hi ha
ja diuerses species. p'que en moltes
species de les coses sia refuada ma
jor p'faccio que en vna. Per lo sem
blant en la ciutat p'que haia p'fet
esser: es necessari: hi haia alguna di
uersitat. e no sia de tot conforme e
equal segons Socrates e Plato de
bien. E toca lo philosoph en lo se
gon de les politiques sia raons: que
puen: q' no es necessari la ciutat sia
molt vnida. La p'mera es p'sa quāt
al esser dela ciutat. La segona p' cō
paracio ala gent darmes. La terça

per cōparacio ales parts. La quar
ta per cōparacio als senyors e als
subdits. La cinquena p' cōparacio
ala fi. La sisena per cōparacio al q'
veem en les altres coses p'fetes.
La p'mera rao q' no es necessari
la Ciutat sia molt vnida: es p'esa
quant al esser dela ciutat. E p'roues
axi. car maior es la vnitat de vn ho
me singular q' de tota la casa. e ma
jor la dela casa que d'l carrer. e la de
carrer q' de ciutat. e la de ciutat que
de regne. car la casa es de moltes p'
sones. carrer de moltes cases. ciu
tat de molts carrers. regne de mol
tes ciutats. E si la casa era tant vni
da que totes les p'ones q' hi habitē
fossen fetes vna: no seria casa sino
vna persona. E si lo carrer era tant
vnit: q' fos fet vna casa: no seria car
rer. e plo semblāt de ciutat e regne.
Car ciutat requer algūa diuersitat:
sens la qual perria lo seu esser. e dir
q' en la ciutat o regne deu esser tota
vnitat: es dir q' ciutat no es ciutat
ne regne. La segōa rao que no es
necessari la ciutat sia molt vnida es
per cōparacio ala gent darmes. E
p'roues axi. Car segons es dit en lo
segō de les politiques: altra cosa es
gent darmes/altra ciutat. Car gēt
darmes es bona e vtil segons quan
titat. ab tot sia de vna natura: que
gent darmes es per rao de ajuda.
Car axicō molts milloz tirē la nau
quāt son d' vna custumae semblāes
per lo semblant molts de vna custu
ma milloz batallen. Mas de ciutat
no es axi. Car es ordenada a suffi
ciencia de vida. E p'que hauem ne
cessari diuerses coses a sufficiencia
de vida: es necessari en la ciutat ha
ja diuersitat. La terça rao q' no
es necessari: la ciutat sia molt vni
daxes per cōparacio ales parts. E
p'ues axi. Car axicōz vn cors ha ne
cessari diuersos mēbres per a fer d'i

uerfes obres: ari per supllir ala fre
tura dela vida hauem necessari cas
ses vestir vianda e altres coses perq
es necessari. haia alguna diuersitat
en la ciutat. pque hi sié les coses ne
cessaries ala vida. E apicó si no era
diuersitat en los membres del cozs
ço es q tots fossen vll: lo cozs seria
imperfet. car ab tot vees: no poria
oir ne anar: ari si en la ciutat hauia
molt grã cõformitat: q tots fossen
terridos o cyrracers: la ciutat seria
impfeta. perq a sufficiencia de vida
no solament hauem mester calçar
e vestir: mas viandes cases e altres
coses necessaries a vida. ¶ La quar
ta rao q no es necessari la ciutat sia
molt vnida: es presa cõparacio als
senyors e subdits. E pues ari. Car
cõ ciutat sia orde de ciudadans a al
gun princep o senyor e en ella sia ne
cessari dar alguns officis lo que no
seria si alguns no eren senyors e al
tres subdits. e cõ aço requira diuer
sitat: necessari es en la ciutat haia
diuersitat. ¶ La cinquena rao q no
es necessari la ciutat sia molt vnij
dades presa per cõparacio ala fi. E
proues ari. Car la fi dela ciutat es
ben viure. perque la ciutat es comu
nitat: que ha per si cõpliment de to
ta suficiencia de vida. E segons es
dit a sufficiencia de vida son neces
saries diuerses coses. Perque la ciu
tat deu hauer alguna diuersitat ha
uent diuersos carrers. Perque lo q
no es trobat en lo vn: sia trobat en
laltre. ¶ La sisena rao que no es ne
cessari la ciutat sia molt vnida: es
per cõparacio al q veé en les altres
coses pfetes. E proues ari. Car ari
com la melodia q es moltes veus:
iames es ben proporcionada: si les
veus son iguals: ans per apfeta con
sonancia es necessari: hi haia diuer
sitat de veus: ni la pintura es perfe
ta: sino hi ha diuersitat de colors:

ari per semblant iames la ciutat se
ra ben ordenada: sino hi ha diuersi
tat de officis. E los reys e princeps
deuen conexer aço. Car iames algu
sabia be regir ciutat: sino sap com
deu esser ordenada e abquines di
uersitats.

Capitol. viiij. que no es ne
cessari ala ciutat: que totes
les coses sien comunes: com
socrates debia. E q los reys
e princeps deuen saber aço.

LO parlar deu esser larch
en los principis. Car po
ca erro: en lo principi es
molta en la fi. Perq los
principis deué esser tras
ctats largamét. e no hi haura algu
na erro: e cõ lo regimét de ciutat
pmer deu esser ordenat per policia:
largament deu hom tractar: en qua
na manera ciutat deu esser vnida:
e quina diuersitat deu hauer: e cõ se
deuen hauer los ciudadans lo vn al
altre e en quines coses deuen comu
nicar. o si totes les coses deué esser
comunes: e quels deu esser ppi. car
aquestes coses son als principis: q
preceixé al ques segueix. ¶ Prime
ramét volem mostrar: que no es ne
cessari ala ciutat: que totes les cos
ses sien comunes: nes seguirien los
bens que socrates debia: si la ciutat
era ari ordenada. Car ells crehien:
que si les possessions mullers e fills
eren comuns cessarien contrasts e
bregues: creét los ciudadas q tots
los infants fossen sos fills: seria en
tre ells molt gran amor. E podem
mostrar per tres vies que aço no es
necessari ala ciutat. La primera: q
per esser les possessions comunes no
cessarien cõtrasts e bregues. La seg
ona que p esser les mullers comu
nes los ciudadans no creurien: que

tots los infants fossen sos filla. La
terça q̄ si les mullers eren comunes
no seria tanta amor: en la ciutat
¶ La primera via: que per esser les
possestions comunes no cessarien cō
trasts e bregues: arix proua. Car p̄
molt q̄ les possessions fossen comu
nes: lo vs deles coses que de aq̄lles
proceexen: hauria esser ppri. car ari
com nos pot fer: q̄ tots los ciuta
dans sien vn cors segons veritat:
ari no pot esser: que la vianda q̄ no
drecix lo cors de vn ciutada. nodres
sea lo cors del altre. Perque essent
les possessions comunes seria ne
cessari a cascu fos distribuit: lo que
proceex deles possessions. E p̄que
hom se engana en lo vtil propri: to
siemps nos semble deuē haucr mes
q̄ no rebez. e cō sia impossible: tots
los ciudadans egualmēt sien bons
e prudents: ne egualment p̄fitosos
ala ciutat: molts cōtrasts extriē en
tre ells creent cascu degues mes p̄
dre. Car cō vn ciutada se iutgeria
millor q̄ altre: volria segōs sa digni
tat: li fos donat. E no podia facil
ment seruar aq̄ta equaltat sens dif
fencio. p̄que cascu enganat de si mes
teix se extima mes: q̄ no val. La co
munitat donchs q̄ Socrates orde
na per a esquivar cōtrasts e bregues
mes seria occasio de elles q̄ pau. E
ab tot segons damunt en lo segon li
bre haueim dit: la vida dels perfects
es no haucr res ppri: p̄q̄ son poch
los p̄fects. e la ley deu esser posada:
q̄ segons ella los mes p̄tix ben viu
re. E p̄ço diu lo philosoph en les po
litiques: q̄ los ciudadans no deuen
esser aplicats ales leys sino les leys
als ciudadans. Car les leys deuen
esser talse e la ordinacio dela ciutat
q̄ sia bona a tot lo poble e ala vida
comuna. Lo q̄ no hauria la ordena
cio de socrates. p̄que no podia esser
seruada sens molts contrastes e breg

gues entre ells: q̄ viurien comunat
mēt. E si la comunitat deles possest
sions se pogues suuar sens contrastes
la deles dones per la qual volien: q̄
los fills fossen comūs: no podia esse
seruada sens bregues ¶ La segona
via q̄ per esser les mullers comunes
los ciudadans no creurien: q̄ tos los
infants fossen sos fills: arix proua.
car si les mullers eren comunes los
ciudadans no reputarien tots los in
fants per sos fills: ans p̄que alguns
infants semblarien a alguns ciuta
dans e altres a altres: cascu ciuta
da hauria p̄ fill lo qui li semblaria. e
lo philosoph en lo segon deles politi
ques recita: q̄ en vnes nacions de
la maior libia les mullers eren co
munes e los ciudadans partien los
fills: segōs a qui semblauen: prenēt
cascu lo qui li semblaua. E en les al
tres coses animades se deue q̄ mol
tes femelles fan los fills semblats
als pares arix cō en la terra de falc
ria era vna egua: q̄ tostēps fahia los
fills semblants al pare: segōs recita
lo philosoph. p̄ la qual cosa fon ap
pellada infra. donchs encara q̄ fos
la comunitat deles mullers: no seria
bo lo q̄ socrates pensaue ço es que
tots los ciudadans creguessen que
tots los infants fossen sos fills.

¶ La terça via q̄ si les mullers eren
comunes: no seria tanta amor en la
ciutat: segons socrates dehia: arix proua.
Car poch deute si es conegut:
engendre mes amor: que no fa molt
si es ignorat o duptos. Que ab tot
maior deute sia de pare a fill q̄ en
tre oncle e nebot loncle amara mes
lo nebot: sin es cert: que lo pare al
fill sin es duptos. Car segōs lo phi
losoph en lo segon deles politiques
ara es mes amor en la ciutat: p̄que
lo vn ama laltre cō a fill o germa
o com a nebot e segōs los altres deu
tes que han: que no com dehia So

de voluntats a voler e auozrir vna
meteixa cosa. E aquesta segons lo
philosoph en lo vpte deles etiques:
se diuideix en tres parts/vtil/dele/
etablee honesta. Amicicia vtil es
entre aquells qui sperē los vns dels
altres vtilitats.com es entre aq̄lls
qui negocijant guanyē los vns ab
los altres.o entre los qui serueixen
e son seruits Los qui serueixen per
hauer algū vtil.e los qui son fruits:
per rebre los fruits:e cessant les vti
litats e seruirs:cessen les amicicies
e aquesta no es vtuosa. ¶ Amicicia
delitable es entre aquells qui rebē
delit los vns dels altres.com es en
tre les dones e homens qui se amen
p los delits luxuriosos: E entre los
iouens participāt en los delits del
iouent cō son en iugar menjar par
lar/e qualsseuol delectacions dels io
uens desordenades.les quals creix
ent la edat cessen.e cessen la amicicia.
E aquesta amicicia es viciosa.
¶ Amicicia honesta es entre los vir
tuosos per la comuna participacio
de virtuts.E aquesta no ha sguard
a neguna vtilitat ne delit vicios.e
ab tot hom no ho faça per vtil ne p
delit sino per lo sols merxeir del q̄
es amat cō son en ateny hō vtil e delit vir
tuos.aricō los qui amant deu sols
per si ne aconseguere la gloria eter
na.en la qual se causa delit e vtil.E
mes deuem saber:que amor e ami
cicia son vna meteixa cosa/sino q̄
differeixen:que amicicia proceix d
amor/com lo fill del pare. E no tot
ta amor es amicicia mas tota ami
cicia es amor.Lar amor es desig d
transformar la cosa amada en hoz:
no hauent esguard dela cosa ama
da sino del de hom.ne curāt que la
cosa amada ame a hom:mas ami
cicia segōs lo philosoph en lo vpte
deles etiques:es amor del q̄ ama
en la cosa amada/e dela cosa ama

da en lo qui ama/volent tant lo be
del altre coz lo de hom. Per la qual
rao amicicia no pot ess sino en les
coses racionals. qui podē amar les
vnes a les altres. E amor pot esser
entre les coses racionals.quant so
lament amē sens esser amades.o p
lo be dela cosa amada o p lo de hoz
E lo contrari de amicicia es ingrati
tut. E segōs diu lo philosoph en
lo principi del vpte deles etiques:
que dupte es d que se engendra ami
cicia.o de similituts.o de cōtraries
tats.perço com Eraclitus e empedocles
philosophs antichs hagne
ren oppinio:q̄ se engendraue de con
trarietats/diēt que amicicia no es
altra cosa sino cōcordança.e cōcor
dança se engendra de contrarietats.
aricōm dels quatre elements q̄ son
contraris se engendra lo cors natu
ral.e deles veus contraries cōcor
dança. Per lo semblant dehiē: que
en los homens se engendraue amicicia
per contrarietats de qualitats
E per lo contrari en lo loch prealle
gar diu:que altres philosophs an
tichs dehiē:que amicicia se engē
raue de similituts. Lar vehiē per
periciencia:que tota cosa fuig de son
dissemblant e va a son semblant p
acordar se ab ell. Per on se mostra
amicicia engenrar se de similituts.
Aquesta questio no la solta lo philo
soph en lo vpte deles etiques on
la mou. Solta la en lo libre de Hīa
tione e dels phisichs. Perque es q̄
stio natural e especulatiua.cō la sci
encia moral no sia sino practica. E
diu q̄ sens dupte amicicia se engen
re de similituts. Lar los virtuosos
se amen per esser semblāts.e los vi
ciosos conssemblantmēt segōs lo
philosoph en lo dee deles etiques:
que tot semblant desija son seblant
E al que diē Eraclitus e Empedocles:
que cōcordança se engente de

cōtrarictats: respon q̄ per accident
 les coses contraries se concordar
 mas no per si. axicō essent dos ho
 mens discordes de qualitate: per si
 no se auendrien iames/ sino hi con
 corria algun mija entre ells. cō dos
 contraris de qualitats qui comuni
 quen en alguna cosa delitable/ o en
 alguna cosa vtil tāt cō comuniquē
 en aq̄lla cosa: podē esser be amichs
 e perseveraran en lur amistat/ empe
 ro cessāt allo cessaria la lur amistat.
**L'apitol onze. en quina ma
 nera es necessari ala ciutat:
 que les possessions sien pro
 pries. e en quina comunes.**

Segons diu lo philosoph
 en lo segon deles politi
 ques: en tres maneres po
 den esser les possessiona
 comunes. Car en les co
 ses que serueixen a vida poden esser
 pēsades dues coses. ço es les coses
 fructificants/ q̄ son cāps e arbres/
 o los fruyts qui ixen dells. Si la co
 munitat es en tals coses: o les coses
 fructiferas seran comunes/ e los
 fruyts partits: o les coses fructife
 ras propries/ e los fruyts comuns.
 lo q̄ antigament era en algunes na
 cions/ segons recita lo philosoph q̄
 en algunes nacions se fehia/ o tot
 sera comu axi les coses fructiferas
 cō los fruyts/ segons socrates orde
 na. Car volia segons damunt es to
 cat: q̄ si alguna cosa no era propria
 en la ciutat: noy hauria cōtrasts ne
 bregues. E aquesta ordenacio de so
 crates superficialmēt pensada se
 gons diu lo philosoph: molt se mo
 stra bona per ala ciutat. car com ca
 scu ou: que la ciutat on son tāt ciu
 tadans: es axi ordenada: reputa la
 per benauenturada/ pensant q̄ los
 ciutadans se amen molt e que viuē

sens contrasts e bregues/ puix entre
 ells es seruada tanta comunitat.
 Mas segons es dit en lo segon de
 les politiques en les obres particu
 lars es necessari recozrer a experiē
 cia. Car hauem experiēcia: q̄ los
 qui posseixen algunes coses comu
 nes: han entre si mes cōtrasts: que
 posseint les ppries. E podem puar
 per tres vies: que si les possessiona
 son comunes: mes contrasts ixē en
 la ciutat: que si eren ppries. La pri
 mera es presa de part deles posses
 sions comunes. La segona de part
 de aquells qui participen en les co
 ses comunes. La terça de part dela
 desigualtat dels ciutadans. La pri
 mera via q̄ si les possessions son co
 munes ixen mes cōtrasts en la ciu
 tat: es presa de part deles posses
 sions comunes. E proues axi. car cō
 algua cosa es comuna entre algus
 com lo vi en empaxat per laltre ol
 va de aq̄lla: es entre ells cōtrast. car
 veem que entre los germans: cō la
 heretat es comuna: ha molts con
 trasts. com lo vi no via: segōs al al
 tre sembla deuria. Donchs si entre
 los germans qui son poch e certas
 ment saben: que son aiustats per tā
 ta consanguinitat: han molts con
 trasts per hauer la heretat comuna
 quant mes entre los ciutadans si to
 tes les coses eren comunes: exirien
 moltes bregues. perque son molts
 e de diuerses voluntats/ ne es entre
 ells tanta cōsanguinitat cō entre
 els germans. Car encara q̄ tots los ciu
 tadans p la comunitat dles mullers
 creguesien esser aiustats per consan
 guinitat: pero entre ells segons ve
 ritat no seria tanta cōsanguinitat
 cō entre els germans. ans la cōsangu
 nitat q̄ seria entre ells: no seria cer
 ta segōs damūt es prouat. Donchs
 si certa consanguinitat no leua con
 trasts de poch com han la heretat

comuna: molt menys la incerta en
 tre molts. ¶ La segona via q̄ si les
 possessions son comunes i ten mes
 cōtrasts en la ciutat: es presa de pt
 dels qui participen en les coses co
 munes. E pues axí. car en quāt al
 guns han mes coses comunes: tāt
 mes cōuerfen. e cō no pugue esser q̄
 alguns conuerfen molt: q̄ entre ells
 no s̄ie contrasts: de part d'aquells q̄
 participē en la heretat comuna: p̄q̄
 han a cōuerfar molt los vns ab los
 altres: es puat q̄ segons lo mes hā
 breuges. Per la qual rao diu lo phi
 losoph en lo segon deles politiques
 que ab los seruidors ab qui conuer
 sam molt hauem molts contrasts.
 Donchs si entre los senyors e serui
 dors quils son subiugats p̄ molt cō
 uersar ha molts cōtrasts quāt mes
 entre los ciudadāns si hauien la he
 retat comuna cōuersant molts. Als
 quals lo vn no volria esser subiugat
 al altre. ¶ La terça via q̄ si les pos
 sessiōs son comunes i ten mes com
 trasts en la ciutat es p̄sa de part de
 la desigualtat dels ciudadāns. E pro
 ues axí. car si totes les possessions
 eren comunes: p̄que seria molt diffi
 cil tātā multitud de estranys hauer
 p̄ a cultiuar tātā terra: seria necessa
 ri ala ciutat: fos axí ordenat: q̄ al
 guns cultiuassen la terra. E altres
 guardassen la ciutat lo que Socra
 tes debia. e cō los qui guardē la ciu
 tat: s̄ie mes nobles q̄ los lauradors
 volrien pēdre mes dels fruyts que
 ells com a mes nobles. don neixerí
 en contrasts e bregues. Perque los
 lauradors qui mes hi treballeríe ne
 haurien menys. Perque pensant lo
 defalliment dels homēs q̄ facilment
 defuien dela via p̄feta: es necessari
 ala ciutat: les possessiōs no sien co
 munes: com socrates ordena. perq̄
 entre los ciudadāns no sien cōtrasts
 e bregues. Mas si la condicio e estat

dels homens es pensada: la via del
 philosophes millor ala ciutat. Car
 diu: que les possessions dels ciutadā
 ns deue esser p̄pries e comunes:
 p̄pries quant al domini. Comu
 nes p̄ virtut de liberalitat. Donchs
 considerada diligētment la condic
 cio humana: segons lo poble serua
 les leys e loables ordinaciōs: cascu
 deu hauer les possessiōs p̄pries q̄nt
 al domini. e haura deguda diligen
 cia vers elles. e deue esser comunes
 per liberalitat participant lo vn al
 altre los bēs p̄pries. E segons reci
 ta lo philosoph en lo segō deles poli
 thiques: en aquells de Lacedemonia
 era tanta liberalitat: que ab tot ha
 guessen bens p̄pries quāt ala senyos
 ria: quāt al vs eren comuns. car ca
 scun ciutada cō hauria fretura sens
 demanar ho: se seruia dels fuidors
 caualls/cans/e dels altres bēs dels
 altres.

**Capitol. xij. que los Reyse
 prínceps no deuen ordenar
 la ciutat que les dones sien
 acostumades a fets de ar
 mes com socrates debia.**

 Segons en los capitols
 precedēts es dit Socra
 tes ordena: q̄ les dones
 deuien esser instruides a
 fets darmes per fer breg
 ua com los homens: prenēt exem
 ple deles besties/ q̄ fan bregua: axí
 les femelles cō los mascles. E q̄ les
 dones no deuen esser instruides en
 fets de armes: p̄ tres vies ho podē
 puar/segons tres coses necessaries
 en fets de armes. Car los homens
 per a fets de armes deue esser cau
 telosos e prudēts/ animosos/ e forts
 de cors. ¶ La primera via que les
 dones no deue esser instruides a fets

De armes: es pque aquells qui han a fer fets de armes: es necessari sié cautelosos e prudéts. **E** pues axí. **L**ar alguna vegada los enemichs son mes vècuts p cauteloses que per força. que poch's si son cautelosos vençen a molts. **L**es dones dòchs pque han flach còsell e fallen d'rao no son axí industrioses com los homens. pque no deuen esser ordenades a fets de armes. **L**ar en les batalles deu hom hauer gràs cautes les e industriés. **Q**ue segòs diu **C**esgeci en lo libre dela art de caualleria: si les altres coses mal fetes poden hauer algun remey les errades d'les batalles son sés remey. **D**òchs p la industria q es necessaria en les batalles podem arguir: que les dones no deué esser instruides a fets de armes. **E** La segona via que les dones no deué esser instruides a fets de armes: es presa de part del gran animo: q es necessari en les batalles. **E** pues axí. **L**ar segons es dit: en lo terç de les ethiques: si e terme de totes les coses terribles es la mort. Perque los qui hà a fer fets de armes: no deué esser temerosos sino animosos. pque se hà a metre a perill d'mort. **E** les dones comu namét son temeroses e flagues. lo que los ve axí p freuoltat del cors cò per fredor dela còplexio. car segons danunt es dit: la fredor disipon ala temoz. **L**ar cò lo fric se retrau: laoz lo animo q es calét se empeny. Perque les dones qui son temeroses e poch animoses: no deuen esser instruides a fets d'armes q en la batalla millo: es lançar los temerosos: q deixar los hi. **L**ar cò sia cosa humana tembre mort: los forts e animosos dupten vent los temerosos duptar. **D**òchs pque los q batallen: no sien fets de poch animo: es necessari lã car dela host los

temerosos. **E** La terça via q les dones no deué esser instruides en fets d'armes: es presa de part dela força corporal. **E** pues axí. car com a aquells qui batallen: sia necessari sostenir molt lo pes d'les armes e dar gràs colps: necessari es hagen molta força p aquites coses. **L**es dones donchs pque han les carns molles e fallen de forces: no deuen esser ordenades a les batalles. e la rao que mogue a socrates dir aço presa dela similitut deles besties: es insuficient. **L**ar segons lo philosoph en lo segò de les politiques: alguna cosa de regiment de casa no pertany a les besties. pque no participen de rao. **L**ome dòchs segons degut regiment de casa o de ciutat no deu seguir les besties en les coses: que elles obren fora rao.

Lapitol. iij. que los reys e prínceps no deuen ordenar axí la ciutat q vns meteyos tostemp sien officials.

Socrates dehia q vns deuen esser tostemp prínceps e senyors en la ciutat: parlát de principat p alguna senyoria o officí. **E** podem puar per tres vies: q no es bo ala ciutat: que vns sien tostemp en vns officis. **L**a prime ravia es presa de part dela real maiestat. **L**a segona de part dels qui son mesos en los officis. **L**a terça de part dels ciudadã. **E** La prime ra via q vns no deuen esser tostemp en vns officis: es presa de part dela real maiestat. **E** pues axí. car segons es dit en lo cinque deles ethiques: senyoria mostra home. q auis que algu sia en alguna dignitat: nos mostra axí la sua bondat ne la malicia. **L**ar pque la psona singular no

administra ari iusticia: cō la qui ha potestat. E pque tants vlls no mirē la psona singular cō la publica: no es ari conegut lome: com es perso na singular: q̄ cō es publica hauent algun offici. E cō la real maiestat e tots los qui han a dar officis: deuen saber: quins son los qui metē en officis: deuen experimentar primer aq̄lls: a qui donen los officis. E hagut lo experiment: deuen los confirmar en los officis o muntar los a maiors: segons los scmbiara ¶ La segona via que vns no deuen esser tostēps en vns officis: es presa de part: dels qui son mesos en los officis. E proues ari. Car los officials fariē molts mals: si erē certs esser tostēps en los officis. Dels q̄ls se guardarien sabent dels officis esser remoguts ¶ La terça via que vns no deuen esser tostēps en vns officis: es presa de part dels ciutadans. E pues ari. car ari cō lo metage no deu cōsellar dela sanitat sino q̄ la deu entēdre com a fi ari aq̄ll qui ordena ciutat no deu cōsellar d̄ pau e cōcordia dels ciutadans. que segons es scrit en lo terç deles ethiques cōsell no es dela fi sino deles coses ordenades ala fi. Car lo regi dor dela ciutat deu entendre pau e cōcordia dels ciutadans com a fi. Ari donchs deu esser ordenada la ciutat q̄ sia cōseruada en pau e que nōp haia dissensions. Car alguna vegada mudar los officis segons diu lo philosoph en lo segon deles politiqes fa a pacificable stat d̄ls ciutadans. que si menyspreats los altres tostēps son vns en vns officis los altres veēt se menyspreats mouen dissensions e torben la ciutat. En aquesta rao destruint la ordenacio de socrates toca lo philosoph en lo segon libre deles politiqes dient que socrates fa tostēps

vns officials lo que es rao causa e principi de diuisio p a aquells qui no posseiren algu. Car veent no posseirē alguna dignitat: si son poderosos e animosos: mouen dissensions e bregues.

Capitol xiiij. que ciutat no deu esser ordenada ari com socrates debia.

Derque creem: q̄ los philosophs determināt dela policia e orde d̄ls ciutadans nōp ha parlat sens rao es bo tractar les opinions de ells no per vana gloria mas perque ho requer aqueita art de regiment de ciutat e regie. Car tractades les oppinions de ells: mes clar se mostrara: que deu hom fer en tal regiment. E com sia manifest per les coses dites: que no es necessari ala ciutat: que les possessions mullers e fills sien comuns: segons socrates ordena: ne sia cosa deguda les dones sien instruides a fets darmes: ne sia vtil: que vns tostēps sien en vns officis: resta a proccir en lo orde dela ciutat: que socrates ordena. Car debia segōs damunt es dit: que cascuna ciutat deuia esser partida en cinch parts co es lauradors/ artesans/ gent darmes/ consellers/ e princeps. E volia que la gent de armes fos separada dels altres ciutadans. E debia que en cascuna Ciutat deuia haue lo mes cinch milia homens darmes/ e lo mes mil. E aqueita ordinacio dela gēt darmes pot esser reprobada per tres vies p̄cs de tres coses q̄ ell ordena dela gent darmes. ¶ La primera via es presa de part del q̄ socrates debia: q̄ la gent darmes deuia esser separada d̄ls altres ciutadans. La segona dela gran

multitut de gēt darmes: que orde-
 na. La terça del nombre determe-
 nat que fabia. ¶ La primera via p
 la qual lo orde que socrates dehia:
 dela gent darmes pot esser repro-
 uat: es presa de part del q̄ ell dehia
 que les gents de armes deuia esser
 separada dels altres ciutadans. E
 proues ari. car tostēps lo be comu
 deu esser p̄epostat al singular. Ena
 turalment la part se met a perill p
 defensio del tot. ari com lo bras q̄s
 met a perill per lo cors. E cascuna
 ciutat no fa segons orde natural:
 si nos met a perill per defensio de
 la terra. E la gent darmes no deu
 esser ari separada dels menestrals
 e altres ciutadans: q̄ los altres no
 hagen a fer armes p defensio. Mil
 lo: es dir: que en la ciutat haia tan-
 ta gent darmes p defensio dela ter-
 ra: quant hi ha ciudadās que podē
 portar armes: que separar la gent
 darmes dels altres ciudadās. ¶ La
 segona via per la qual orde que so-
 crates dehia dela gēt darmes pot
 esser repuat: es presa de part dela
 grā multitut dela gent darmes q̄
 ordenaua. E proues ari. Car orde-
 nar en cascuna ciutat cinch milia
 homēs darmes o encara mil: seria
 de gran carrech als ciutadans so-
 stenir ne mil. que no haguessen al-
 tre offic sino fer armes: quant fos
 necessari e molt difficil e de tot im-
 portable: sostenir ne cinch milia.
 Perque seria necessari aq̄lla ciutat
 hagues possessions a sa voluntat. p
 a sostenir tanta multitut de comu-
 nes despeses. Per la qual cosa diu
 lo philosophen lo primer deles po-
 litiques repreient a Socrates de
 aquesta ordinacio de ciutat: que es
 necessari la ciutat ari ordenada fos
 en la regio de Babylonia/on per la
 granesa dels deserts ha tant gran
 spay de terres: q̄ podia esser soste-

guda tanta gent darmes. Car diffi-
 cil es: segōs diu lo philosoph en les
 politiq̄s: sens los altres ciutadans
 dones fills e seruents sostenir tãta
 gent darmes. ¶ La terça via per la
 qual orde que socrates dehia dela
 gent darmes pot esser reprouat: es
 presa de part del nombre determe-
 nat: quen fabia. E proues ari. Car
 segons lo philosoph en lo segon de
 les politiques: aquell qui vol posar
 leys o fer algua ordinacio en la ciu-
 tat: deu guardar tres coses. Prime-
 ramēt als ciutadans. car si los ciu-
 tadans eren pusillanims e no aco-
 stumats de fets de armes: en la ciu-
 tat hi hauria necessari mes gents
 de armes. Segonament ala regio.
 Car quant mesaq̄lla ciutat haura
 maior regio de spay de terres: tan-
 mes podia sostenir maior nombre
 de gent darmes. Terçament als ve-
 hins. çoes si sō amichs o enemichs
 flachs o forts car segōs los vehins
 es necessari en altra manera o en
 altra determinar del nombre dela
 gent darmes. E com art e sciencia
 no pugue esser deles coses particu-
 lars: aquell qui vol dar art e sciencia
 del regiment deles ciutats: no pot
 assignar determinat nombre d gēt
 darmes. Mas tals coses deuē esser
 deixades a iuy del saui regidor. qui
 pensa la condicio dels ciudadās/la
 manera dela regio/e los vehins.
Lapitol quinze en q̄na ma-
 nera la ordinacio de socra-
 tes en lo regiment dela ciu-
 tat pot esser portada a bo-
 na intencio.

 amūt es dit socrates e
 plato son depeble dehiē:
 q̄ ciutat deuia esser ari
 ordenada: q̄ muller fills
 e possessions fossen çoes

als ciutadans. la qual cosa ari ente
 sa cò les paraules son è: no pot esser
 segons se mostra per les coses dites.
 E p q̄ son còsuetut dels platonichs
 parlar ab similitut: lo qual parlar p
 ventura socrates hauia: còz Plato
 fos son dexeble: si volem entèdre lo
 parlar de socrates: no segòs les pa
 raules po:em saluar sa opinió. Car
 segòs veritat no es possible ne vtil:
 totes les coses sien comunes. pero
 segons amor hi deu hauer comuni
 tat: que com cascu ciutada degue
 amar los altres còz a similitut: ari
 deu amar mullers fills e possessiões
 dels altres cò les ppries. En aq̄sta
 manera les coses deuen esser comu
 nes als ciutadã: que cascu atena
 al be comu. e sia diligent quant fer
 ho po:ra: deles coses dels altres cò
 de ppries. en les mullers e fills deu
 seruar comunitat quãt a amor. e en
 les possessiões no solament quant
 a amor mas quant a participaciõ
 p liberalitat/ comunicant cascu los
 seus bens als altres/ segons rao di
 cta. Saluat hauem lo que dix socra
 tes quãt ala comunitat dels ciutadã
 dãs. E podem saluar lo q̄ dix quãt
 ala comunitat dela ciutat. car com
 diu: q̄ la ciutat deu esser molt cõfoz
 me: per ventura no ho entes de vni
 tat de habitaciõ ço es: que tots los
 ciutadans habitassen en vna casa/
 ne que en la ciutat no hagues mol
 tes cases ne molts carrers/ ne entes
 dela vnitat dels menestrals que no
 fossen en la ciutat diuersos officis
 ne entes dela vnitat deles coses ne
 cessaries a sufficiencia de vida. ans
 per vtura: volia q̄ aq̄sta vnitat ha
 gues efguard a amor. e que lauors
 la ciutat seria noble: quant los ciu
 radans amant se serien vns. Ari ex
 posta la intècio de socrates dela co
 munitat deles coses e vnitat dels
 ciutadans es ver: lo que debia: q̄ en

la ciutat seria gran pau. Car ppria
 obra de amor es pau e cõcordia. E
 ço que Socrates debia: q̄ les dones
 fossen instruides a fets de armes:
 pot esser saluat no entenèt ho d tot
 sino en algun cas. Car po:ria venir
 cas: q̄ seria necessari fer armes les
 dones. com moltes vegades en les
 parts de Italia sia esdeuengut: que
 essent los homens fora la ciutat: la
 ciutat sua era assitiada: pque era ne
 cessari ales dones defendre la ciu
 tat. E lo que debia: q̄ vns metei
 ros tostèps deuen esser en vns offi
 cis: p ventura no deu esser entes: q̄
 tostèps se no:ciassen vns mas q̄
 fossen ordenats de vnes vtuts. E
 compartia los ciutadans en laura
 dors menestrals e gent de armes: p
 ventura per la gent de armes ente
 nia nobles. los quals no deuen fer
 faena de ses mans. Car cò en la ciu
 tat alguns obren. de mans/ apicom
 los lauradors e menestrals: e altres
 no obren de mans cò los nobles. e
 aquests maiorment deuen defen
 dre la terra/ e entèdre en la industria
 deles armes. E que alguna policia
 o comunitat no fos appellada ciu
 tat que no hi hagues al menys mil
 nobles. los quals apellaue gent de
 armes per alguna excellencia.

Capitol. xij. com dix deuia
 esser ordenada la ciutat aq̄l
 philosoph appellat pbeles.

Segons recita lo philo
 soph en lo segõ deles po
 litiques: sense socrates e
 plato vn altre philosoph
 appellat pbeles se mes
 a ordenar ciutat. e debia: que entre
 les altres coses ales quals lo qui fa
 la ley e regidoz de policia deu entè
 dre: es en quina manera los ciutadã
 dans hauran les possessiões eguala
 Car debia: que la Ciutat no se

ria ben ordenada: si algu dels ciutadans hauria moltes mes possessions que les altres. lo q̄ podia esser fet facilmente en lo principí: quant la ciutat se ordena. q̄ vist lo nombre dels ciutadans e cõprada la multitud d' les possessions: facilmēt lo regidoz dela ciutat les podia partir equalment entre ells ordenada ia la ciutat e hauent los ciutadans les possessions deseguals: seria difficil. mas podries tomar a equaltat mijencāt matrimonis/ordenāt q̄ los pobres se mesclassen ab los richs. e que los richs portassen dorts/e los pobres no. e prenent grās dorts los pobres dels richs: les possessions serien reuidides a equaltat. e pogue esser mogut pheleas a ordenar aço per tres raons. La primera pque cessassen bregues. La segona per leuar iniurries. La terça per les coses que vehia en les altres ciutats. ¶ La primera rao q̄ a pheleas mogue a ordenar q̄ los ciutadans deuen hauer les possessions iguals: es per q̄ cessassen bregues. E pues aço. car los ciutadans molt treballen p possessions essent maça cupidiciosos a posseir les. p la qual rao pcceren molts contrastes e bregues. E si hauen les possessions iguals sabent no poder ne hauer mes lo vn quels altres: no treballarien en hauer ne. pque haurien a esser igualats. Perque si los ciutadans hauen les possessions eguals de tot cessarien cõtrastes e bregues. ¶ La segona rao q̄ a pheleas mogue a ordenar: q̄ los ciutadans deuen hauer les possessions iguals es per leuar iniurries. E proues aço. Car hauent possessions deseguals: los ciutadans se fan iniurries. pque ab gran affectio se apropien les possessions. e no solamēt ne ien bregues e plets mas iniurries. Car p hauer possessions se fan iniurries en les

pfones. E son fets en la ciutat furts e homeys per cupidicia de posseir riqueses. Perque si ells no podien hauer mes possessions lo vn q̄ laltre: totes estes coses cessarien. ¶ La terçera rao q̄ a pheleas mogue a ordenar: q̄ los ciutadans deuen hauer les possessions iguals: es per les coses: q̄ vehien en les altres ciutats. E proues aço. Car en moltes ciutats ben ordenades los ordenadozs de aq̄l les hagueren gran diligencia de les possessions dels ciutadans. E per ço pheleas per vettura mogut p les coses que vehia en les altres ciutats: ordena q̄ deuen hauer major diligencia de les possessions dels ciutadans volēt q̄ les posseïssent equalmēt. ¶ Capitol. xvij. que les possessions no deuen esser iguals entre los ciutadans: segõs pheleas debia.

S Les coses per lo philosoph d' dites en lo segon d' les politiques son pensades: podem parar p tres vies: q̄ les possessions no deuen esser iguals segõs pheleas ordenaue. La primera via es presa de part dela procreacio dels fills. La segona d' part de les iniurries/ques fan en la ciutat. La terça de part de les virtuts q̄ deuen hauer los ciutadans. ¶ La primera via q̄ les possessions no deuen esser comunes segõs pheleas ordenaue es presa de part dela procreacio dels fills. E proues aço. Car a dret regiment de ciutat no pot esser imposada ley: q̄ les possessions sien iguals si no es ordenat: q̄ hagen iguals fills. q̄ debades es posada ley: que no sia seruada. E segons lo philosoph en lo quart de les politiques: no solamēt deu hauer diligencia: que leys sien orde-

Rexcepat socrates e phes
leas son vn altre philo
soph appellat ppodomi:
qui ordena moltes coses
tocants al regimēt dls
ciudadans. les quals poden esser re
duides a sis. E primerament orde
na algunes coses tocant ala multi
tut e distincio dels ciudadans. Seg
gonament dela diuissio deles posses
sions. Terçamēt dela distincio dls
iurys. Quartamēt dela distincio dls
iutges. Quintamēt dela manera ol
iutjar. Sisenamēt algunes leys to
cāts diuerses maneres de persones
¶ Primerament ppodomi ordenāt
la sua policia dir: que bon nombre
de ciudadans era deu milia homēs
E aquest nōbre partia en tres parts
gēt darmes/ menestrals/ e lauradors
E volia: que la gēt darmes hagues
armes e no terra. E los lauradors
terra e no armes. e los menestrals
ne terra ne armes. Car lome quant
al present par q̄ haia necessari tres
coses/ vianda. e aço per la calor na
tural: que consumeix e destrōeix lo
humit radical. e casa vestir e altres
artificis. per lo destempre del ayre.
E defensio per los enemichs e per
les dissensions: ques poden esdru
nir en la ciutat. E aquestes tres cos
ses serueixen les tres cōdicions de
homēs demunt dites. Car quant a
la viada basten los lauradors. E en
tenem p lauradors tots los qui cō
rean totes possessions e besties. E
quant les cases vestir e artificis bas
ten los menestrals. E quāt a defen
sio la gent darmes. E en aquesta
manera determina lo dit philosoph
dela multitud e distincio dels ciu
dadans. ¶ Segonament determe
nāt dela distincio deles possessions
dir que tota la regio deua esser par
tida en tres parts. sagrada/ comu
na/ e pproia. La part sagrada attria

bui al seruir diuinal. La comuna a
la gent de armes. E la propria als
lauradors. E dehia q̄ lo territori de
la ciutat era ben partitisi vna part
ne era dada als qui ministran en los
tēples. la qual apellaue sagrada. E
altra ala gent de armes: que appel
laue comuna: perq̄ la gent darmes
deua entendre al be comu defenēt
la terra. E laltra que apellaue pro
pria: fos dada als lauradors. Mas
als menestrals no daua algūa part
perque de son art podien sufficient
ment viure. Ne ala gent darmes da
ue territori pproi sino armes. Mas
dehia: q̄ algun territori deua esser
comu. del qual visquessen cō de ca
ra comuna. ¶ Terçamēt determāt
dels iurys dir: que tots los iurys eren
de tres coses. ço es dan/ iniuria/ e
mort. Car tot home qui fa iniustia
cia al altre la fa en les coses faent
li dan o en la psona. en la psona pot
esser en dos maneres faent li intur
ries o nafres. la iniustia feta quāt
a les coses appella dan. La quant a
defonor: iniuria. La quant ala pso
na feta per nafres: mort. E que les
nafres son ordenades a mort. Quar
tament determināt dels iutges dir
que deuien esser dos maneres d iut
ges. e dos cortz. La vna ordinaria
hon fossen examina des les raons.
Altra superior: on fossen portades
les appellacions. E segōs recita lo
philosoph en lo segon deles politia
ques: la cort superior deua esser de
vells/ perque si les raons eren mal
iurjades en la cort ordinaria: los
vells elers de bon testimoni les ara
reglasi. ¶ Quintament determe
nant dela manera del iutjar volia:
que art en la cort superior: com en
la ordinaria deuien esser fets iurys
sens altra collacio dls iutges entre
si/ e oides les parts lo iutge si lo acu
sat deua esser cōdenat en tot o en

alguna part: lo iutge portas escri/ta la condemnacio. **E** si devia esser deliurat: portas lo tinter buyt. e lo philosoph en lo segon deles polithiques on recita la opinio d'el dit phi/losof diu: q' la rao que a p'podi miogue en aq'sta manera iurjar: fon creent q' los iutges fossen estrets ab iuramēt dir sa intencio. **E** p'que no trencassen lo iurament p' temoz: no volia iutjassen dauāt les parts. per ço ordena: q' a part ordenassen les sentencies. **S**isenament ordena algunes leys tocants diuerses maneres d' p'ones: e special quatre. **L**a primera tocāt los sauis **L**a segona la gent darmes. **L**a terça tot lo possible. **L**a quarta lo p'ncep. Quant als sauis ordena: q' a tot saui q' trobas alguna cosa bona ala ciutat: fos feta deguda honor. Quant a la gent darmes ordena: quels fills dels q' morrien en batalla p' defensio dela terra: visquesen d'la caixa comuna: Quāt a tot lo poble ordena: q' tots conuenguessen ensemps en eleccio de p'ncep: volent lo p'ncep no fos per successio: sino per eleccio del poble. Quant al p'ncep ordena: q' hagues diligencia de tres coses: çoes peregrines comunes e orfenes. **E** appellane orfenes totes p'ones q' per si no poguessen guāpar la vida. **C**arlo p'nceps deu esser guardad' doz deles coses iustes e comunes e peregrines: e specialmēt deles p'ones des poderades. perq' los altres facilmente nols fassen iniuries.

Lapitol. xi. quines e quantes coses son reprehensibles en aquestes: que p'podi ordena en lo regimēt d' ciutat.

Moltes bēas a consequim de les opinio's dels antichs philosophs: perque hā dit

moltes coses bones e veres. **E** coz no haguesien dit res ver: deuē esser recitades ses oppinions. car segōs sentencia del philosoph en lo segon dela methaphisica: gracies deu hō fer als qui desuien de veritat e d'no stres oppinions. p'que tals coses alguna vegada desperten nostre enteniment a veure la veritat. Per ço ha uem recitat la opinio de p'podi: perq' en sa ordenacio ha dites algunes coses bones e altres no bones. **E** quant al present seguint les paules del philosoph en lo segon deles polithiques podem repēdre p'podi quāt a tres coses **L**a p'mera q'nt a impossibilitat deles coses ordenades. **L**a segona quāt ala manera d' iurjar. **L**a terça quant ales leys tocants diuerses maneres de p'ones. **L**a primera cosa de que pot esser repres p'podi: es quāt a impossibilitat deles coses ordenades. **E** p' ues ar. car la ordenacio dela distincio dels ciutadans no podia esser ab la eleccio del p'ncep. q' si la ciutat segons ell debia: devia esser partida en tres parts: ço es gent de armes: menestrals: e lauradors: e solament la gent darmes haviē armes: perque poguessen defendre la terra dels enemichs: e esquinar dissensions en la ciutat: mes poderosos serien los cauallers q' los menestrals e lauradors ensemps. **E** perque los poderosos tostemps senporegen: **E** los homens volenters fan iniuries q'nt fer ho podē: si fos la ordenacio de p'podi: los menestrals e lauradors no haurien part en lo regimēt dela ciutat ne en la eleccio del p'ncep. Ordenar donchs que tot lo possible elegesca lo p'ncep: no pot esser perque los homens darmes serien mes poderosos que tots los altres. **L**a segona cosa de que pot esser repres p'podi: es quāt ala maner

ra del jutjar. **E** proues axi. car volia q̄ los iutges no tenguessen collacio entre si dela sentència que haviē a dar. **E** segōs diu lo philosofh en les politihiques no negaue: q̄ no ha guessen collacio ala casa apartada mēt. Mas aços pot repēdre en dues maneres. Primeramēt perque d tal manera d iutjar se segueix mes dan e priuri dels iutges. **E** ar mes tost son girats los iutges: si parlen separadament q̄ publica/e pus tost trincar an lo sagramēt en aq̄ta manera que en altra **E** lo philosofh en les politihiques diu: que en algunes ciutats es ordenat lo cōrrari: del q̄ dehia ypodomi/dient q̄ los iutges parlen lo vn ab lo altre publicamēt e no separada. **S**egonamēt pot esser represa la ordinacio de no parlar lo vn iutge ab laltre: perq̄ en algun iuyes necessari parlar lo vn iutge ab laltre. e si discorden: deuē haer collacio dauāt aq̄lls iutges per qui sentència deu esser dada. **Z**a terça cosa de q̄ pot esser repres ypodomi: es quāt a les leys tocāts diuerses maneres de persones e specialsment ales tocāts als lauis. **E** proues axi. **E** ar si cascu saui trobāt alguna cosa bona ala ciutat deua haer deguda honoz: treballar en los lauis en trobar leys noues mostrāt esser pfitoses ala ciutat e continuentment serien mudades leys: lo que seria molt perillos ala ciutat. car les leys han gran efficacia e autoritat p̄ la grā ppetuitat del tēps. **E** si les leys son innouades: sera toltā dels la virtut e efficacia. **L**a ordinacio donchs de ypodomi de aq̄ll qui erobaria alguna cosa bona ala ciutat/segons diu lo philosofh en les politihiques pensada superficialment sembla bona: po ella es perillosa en la ciutat. **E**n aquestes coses ha fallit ypodomi: e si ha fallit en altres:

si lo p̄cep deu esser p̄ eleccio o per heretat **E** si deuen esser innouades leys hauent algunes algun defalliment: e en altres coses: p̄ auāt mes largamēt sera tractat. a present basta lo que hauem tocat deles opinions dels philosofhs. **E** en aço sia termenada la p̄mera part de aquest terç libre/on es tractat del regimēt dela ciutat e regne.

Axi comēcen les rubriques dela segona part del terç libre del regiment dels p̄nceps. on es tractat: coz deu hom regir ciutat e regne.

Lō deu esser regida ciutat en tēps de pau/e quines coses e quantes de uen esser pensades en tal regiment **L**apitol.

Quātes maneres son de senyories.

E q̄ls son bones/e quals males. c. iij.

Que millor es la ciutat e regne si en regits per vn q̄ per molts/e q̄ regne es noble senyoria. c. iij.

Per quines rahons pot esser mostrat que sembla millor es ciutat o regne sia regit per molts que p̄ vn **E** com poden esser soltes aquestes rahons. c. iij.

Que millor es: que lo qui regeix ho haia per successio: que per electio. c. v.

En quines coses los reys deuen esser superiors als altres e com ha diferencia rep̄ de tyrā. c. vij.

Que tirannia es mala senyoria/e que los reys se deuen molt guardar no conuertesquē la sua senyoria en tyrannia. c. vij.

Quin es lo officio de rey/e com se deu haer lo rey en lo regiment dela ciutat e regne. c. viij.

Quines coses son les quals verda der rey deu obrar/e quines son les q̄ lo tyrā sembla fer. c. viij.

Quals e quâtes son les cauteles: ab les quals lo tyrân se efforça conseruar se en la senyoria. c. x.

Quâtes son les coses: a les quals son reduïdes les cauteles de tyrân: e que los reys e pnceps se deuen guardar q̄ no siē fets tyrâs. E q̄ les obres reals son bones: e les del tirâ males. c. xi.

Que molt es mala cosa ala real magestat declinar en tirân:ia. e que tots los mals q̄ son en les altres males senyories: tot es aiustat en tyrân:ia. c. xii.

Que molt es necessari als reys e pnceps regir dretanēt lo poble: e guardar se q̄ no tirânegē. car p moltes rahôs se esdeue: q̄ los subdits in sulten als tirans. c. xiii.

Que molt se deu guardar lo rey q̄ no sia fet tirâ. p̄q̄ en moltes maneres tirân:ia es corripuda o destrôida mes que senyoria real. c. xiiii.

Quines coses son: q̄ saluē sēyoria real: e quantes coses deuen fer los reys: p̄q̄s cōseruē en la sēyoria. c. xv.

Quines coses requē cōsell. e en q̄ neses necessari dar cōsell. c. xvi.

Quina cosa es consell. e cō deuen esser tēguts consells. c. xvii.

Quis cōsells dū pēdre lo rey. c. xviii.

Quantes coses deuē saber los cōsellers: e en q̄nes coses deuē esser donats consells. c. xviiii.

Que tāt cō fer se pot: totes coses deuē esser determinades p̄ leys e les menys q̄ fer se pugue deixar ala voluntat e discreció dels iutges. c. xx.

Qom deu hom procehir en iur: E quines paraules passionades deuē esser vedades dauāt lo iutge. c. xxi.

Quines e quâtes coses deuen hauer los iutges: per q̄ iutgen degudament. c. xxii.

Quines coses e quantes deuē cōsiderar los iutges: p̄que perdonen als defallimēts humans e p̄q̄ siē mi

sericordiosos mes q̄ cruels. c. xxiii.

Que diuerses maneres sō de leys e de iusticia: e q̄ totes les altres coses son reduïdes al dret natural e positiu. c. xxiiii.

Qom es partit lo dret de les gēts e lo de les coses animades del natural. c. xxv.

Quines deuen esser les leys humanes. e q̄ fer tals leys es vtil a la ciutat e regne. c. xxvi.

Que no deu fer cascu ley. e que es necessari les leys sien publicades p̄ que hagen força de obligar. c. xxvii.

Quantes e quines obres deuē hauer les leys q̄ deuen esser fetes per los reys e pnceps. c. xxviii.

Qom es millor regida la ciutat e regne o p bon rey o p bōa ley. c. xxix.

Que sens ley humana e natural sō necessari ley euangelica e diuina. **L**apitol. xxx.

Que tant com fer se pot les leys e costums dela terra deuen esser seruades. e se deu hō guardar innouar leys. c. xxxi.

Quina cosa es ciutat: e quina regne. e quin deu esser lo poble qui habita en lo regne e en la ciutat. **L**apitol. xxxii.

Que la uors es molt bōa la ciutat e lo regne e lo poble: cō es ordenat d moltes p̄sones miñāceres. c. xxxiii.

Que lo poble deu obeir als Reys ab gran reuerencia e ab grā diligēcia seruar les leys reals. c. xxxiiii.

Qom se deuē hauer los subdits p̄ que los reys no siē prouocats a ira contra ells. c. xxxv.

Qom se deuen hauer los Reys e pnceps: perque sien amats e com perque sien temuts. E ab tot les dues coses hi son necessaries: mes deuē fer que sien amats que temuts. **L**apitol. xxxvi.

Capitol primer cō deu esser
regida la ciutat en tēps de
pau. E quines coses e quā-
tes deuen esser pēfades en
tal regiment.

Quit abla a
iuda diuina
hauem aca-
bada la pri-
mera part:
de aq̄t terç
libre prepo-
sant algües
coses neces-
saries a no-
stre propo-
sit e recitant opinions de diuersos
philosophs en lo regimēt de ciutat
e regne: resta a tractar de les altres
dues pts q̄ parlē dī regimēt dela ci-
utat e regne en tēps d̄pau e d̄guerra.
E deu hom saber: q̄ aricom en
tēps d̄guerra la ciutat deu esser de-
fesa per armes ari en tēps de pau
deu esser regida p̄ iustes leys e costu-
mes approuades: q̄ han virtut de
leys. e ari son cōparades les armes
a tēps de guerra cō les leys a tēps
de pau. ¶ Quist dōchs q̄ en temps d̄
pau la ciutat e regne se deu regir p̄
iustes leys e costumes approuades:
facilmēt pot esser mostrat: quines
coses e quātes deuen esser pēfades
en tal regimēt. car lo philosoph en
lo terç deles politiq̄s: toca quatre
coses/les quals deuen esser conside-
rades en regimēt d̄ ciutat. co es cō-
sell/princep/cort/e poble. E per les
leys q̄ la ciutat deu esser regida en
tēps de pau podem puar p̄ dues vi-
es: q̄ les quatre coses damunt dites
deu hō pensar en lo regimēt/per lo
qual la Ciutat deu esser regida en
tēps d̄pau. La primera via es presa
de pt deles coses: q̄ son necessaries

a les leys. La segōa dela fi: la qual
es entesa en les leys. ¶ La primera
via q̄ p̄ les leys q̄ la ciutat deu esser
regida en tēps de pau: podem puar
uar: q̄ lo consell/princep/cort e po-
ble deu hom pēsar en lo regimēt de
la ciutat en tēps de pau: es presa d̄
part deles coses necessaries: a les
leys. E pues ari. Car p̄ regir d̄icta-
ment p̄ les leys: quatre coses hi son
necessaries. Primeramēt q̄ les leys
p̄ sauieta sien be trobades. Segona-
ment hi es necessari: q̄ per potēcia
ciuil sien guardades. Terçamēt es
necessari: q̄ per les leys trobades e
guardades les obres dels ciutadāns
sien d̄ictament iustades. Quartas-
ment q̄ per lo pacifich stat del po-
ble: les coses q̄ en les leys son ma-
nades: degudament sien seruades.
Be trobar leys p̄ sauieta se pertany
al cōsell. Car los princeps deuē ha-
uer ari sauis cōsellers q̄ trobē leys
degudes: q̄ lo poble serue. e be guar-
dar les leys deu fer lo princep per
potencia ciuil. E p̄ ço diu lo philo-
soph en lo cinque deles ethiques: q̄
lo princep deu esser guardado: dela
cosa iusta co es de leys e ordinat-
cions iustes. Car les ordinacions
e stabliments poden esser dites al-
gunes leys. E be iutiar per les leys
trobades p̄ los cōsellers e guarda-
des p̄ lo princep se pertany ala cort
o iutges. Car ells segons tals leys
deuen iutiar les obres del poble.
Mas be seruar les leys se pertany a
tot lo poble. Donchs si son pēfades
les coses necessaries per a esser re-
gida la ciutat en tēps de pau p̄ les
leys deu esser feta consideracio des
les quatre coses damunt dites.

¶ La segona via q̄ per les leys que
la ciutat deu esser regida en temps
de pau: podem puar: que lo cōsell/
princep/cort/e poble deu hom pen-
sar en lo regiment dela Ciutat: en

temps de pau: presa de part de
 la fi qui es entesa en les leys. E pro
 ues ari. Car lo princep deu enten
 dre: q per leys lo poble acóseguesca
 be/e esquiue mal. e faça lo q es iust/
 e esquiue lo iniust. e seguesca lo que
 es loable/e fuia lo vituperable. De
 aço q es profitos o dānos: es cōsell
 E del iust o iniust: es iudici. e d loat
 o vituperat es la crida/que guarda
 tot lo poble. Car lo poble deu esser
 iduit a fer be p les leys. pque en les
 leys son manades les coses loables
 e vedades les vituperables. perque
 aqll qui vol deterninar: com deu
 esser regida la ciutat en tēps d pau
 no solamēt deu cōsiderar: quin deu
 esser lo pncep lo qual du posar leys
 e guardar les: ans encara deu pen
 sar: quins deuen esser los cōsellers.
 los quals deuen coneyer: quina co
 sa deu esser vit/e quina iutil. e qns
 deuen esser los iutges/los quals de
 uen iutiar: quina cosa es iusta e qui
 na iniusta e quin deu esser lo poble
 lo qual deu esser induit: q seguesca
 lo q es loable/e esquiue lo vitupera
 ble. E de aqstes quatre coses ço es
 senpozia/consell/cort/e poble: breu
 ment segons nostre pposit tracta
 rem en aqsta segona part de aquest
 terç libre. E pmer dirē dela sēpozia
Lapitol segon. quātes ma
 neres son de sēpozies. e qls
 son bones e quals males.

Lphilosophen lo terç d
 les politiqs: parteix sis
 maneres d senpozies. de
 les quals ni ha tres bo
 nes e tres males. car re
 gne/aristocracia: e policia: son sen
 pozies molt bones Tirania oligar
 chia e democracia son males sēpoz
 ries. E es necessari partir la bona
 senpozia dela mala. Car aqlla sen
 pozia hon es entes lo be comu de

tots los ciudadans segons son stat
 es bona senpozia. mas si hi es entes
 lo be de alguns e mal de altres: es
 mala. E en aqsta manera segons la
 via del philosoph podem pendre la
 suficiēcia de les sēpozies ari de les
 bones cō de les males. Car en la ciu
 tat o regne o en alguna gent o sen
 pozia vn o poch o molts. Si vn: si
 aqll entē lo be comu e dels subdits
 lauozs aqlla sēpozia es dita monar
 chia o regne. Car lo rey deu enten
 dre lo be comu. E si aqll vn qui sen
 pozia no enten lo be comu sino lo
 ppries tiran. Donchs dues senpoz
 ries venen dela senpozia de vn. vna
 bona/e altra mala. E alguna ve
 gada senporegē alguns poch. ari
 com haue vist moltes vegades en
 la ciutat de roma: q quant fallia lo
 Senado: en lo mig tēps ans quen
 elegissen altre: tot lo poble era rei
 git p alguns poch. homēs de bon
 testimoni. Car dotze homēs appo
 uats eren elets. los quals eren ap
 pellats dotze bons homēs. E p lo
 gouern de aqsts tota la Ciutat era
 regida. e pço los mala fets en Ro
 ma eren partits p la diuersitat d les
 senpozies q alguns crē fets en tēps
 del Senado/altres en tēps dels bōs
 homens. E quant la ciutat es regid
 da p aquests si son virtuosos entes
 nent lo be comu: tal senpozia es ap
 pellada aristocracia: q vol dir sen
 pozia de virtuosos. E de alli es ven
 gut: q los maiors del poble e aqlls
 quals deuen regir: son apellats nob
 les. Car nobles deuen esser los q
 volē senporejar. mas si aqsts poch
 qui regeirē: no son virtuosos: ne en
 tenen lo be comu: ans se fan rics
 constrenyent los altres e entenēt lo
 be propi: tal senpozia es appellada
 oligarchia/ que vol dir senpozia de
 rics. Donchs dues senpozies venē
 dela sēpozia dels poch: vna bona:

quant senporegen los virtuosos. al
tra mala: quant senporegen per fer
se richs. **E** en alguna part senpore
gen molts. **L**ar comunamēt en les
ciutats de Italia senporegē molts
co es tot lo poble que quant fan or
dinaciōs o elegeixen potestat o sen
por: ol corregeixen: ho fa tot lo po
ble. **L**ar ab tot algu es appellat po
testat o senpor: qui regeix la ciutat:
tot lo poble es mes senpor que ell.
que tot lo poble lo elegeix: el cor
regeix: si fa mal. **E** tot lo poble fa
ordinacions e stabliments. los q̄ls
lo senpor no gosa passar. **E** si ental
senporia es cutes lo be dels pobres
e dels mijans e dels richs e tots en
sempa segons son stat: es iusta. **E** p
que tal senporia no ha nom propi
lo philosoph en lo terç deles politi
ques la appellat per nom comu poli
cia. e quasi policia vol dir ordina
cio de ciutat. quāt a tots los prin
cipals qui senporegen en ella e prin
cipalment quant ala mes grā sen
poria que senporecia de totes les al
tres. **L**ar policia maioment sta en
orde dela maior sēporia que es en
la ciutat. **E** tota ordenacio de ciu
tat pot esser dita policia. **E** la sen
poria del poble perque no ha nom
comu: si es bona es dita policia. **E**
podē la appellat si es bona: gouer
nacio de poble. mas si lo poble qui
senporecia no entē be de tots segōs
son stat: ans vol tirannejar constrē
pent los richs: tal senporia es mala
e en grech es appellada democracia.
e podem la appellat peruersio
del poble. **E**s donchs manifest quā
tes son les senpories. e quals son bo
nes e quals males.

Lapitol terç. que millor es
que la ciutat o regne sien re
gits per vn que per molts.

E que regne es noble sen
poria.

Derque entenem a mo
strar: q̄ es la millor poli
cia e quina millor senpo
ria: puit haucm partit
les maneres de senpories
lar/mostrant quals son bones e qui
nes males: resta a mostrar entre les
senpories bones qual es millor. **E**
podem mostrar per quatre vies: q̄
regne es millor senporia que les al
tres. **E** que millor es esser regit per
vn que per molts o per poch. **L**a
primera via es presa de part dela
vnitat del regne. la qual deu hom
entendre cō a si. **L**a segona d part
dela potencia ciuil. la qual es neces
saria al regne. **L**a terça de part de
les coses que veem en natura. **L**a
quarta de part deles coses que ha
uem vist per experiencia en lo regī
ment deles ciutats. **E** la primera
via que regne es millor senporia q̄
les altres: es presa de part dela vn
itat del regne. la qual deu hom entē
dre com a si. **E** proues ari. car pau
e vnitat dels ciudadāns deu esser en
tesa per lo princep ari com sanitat
per lo metge. **E** aquesta vnitat pot
ser millor aquella cosa: que es per
si vna. e vnitat per si es mes en vn
qui senporege: q̄ senporeiant molts
E com molts senporegen: iames se
ra pau sino son vnies. **L**ar aquella
cosa pla qual cascuna deles altres
es tallella molt mes es tal. **D**ōchs
si entre los ciudadans qui senpore
gen essent molts hi ha pau e cōcoz
dia: molt mes sera en lo princep q̄
no es sino vn. ne seria ari torbada
la pau dels ciudadāns. **E** la segona
via que regne es millor senporia q̄
altre es presa de part dela potēcia
ciuil que es necessaria al regne. **E**
proues ari. **L**ar com mes la virtue

es vnda: tant mes es fort que sepa
rada/segons es dit en lo libre d' cau
sis e en les pposicions de poli. Car
veem: q̄ molts homès tirāt la nau
sino son vnits en lo tirar: james la
tiraran. E si totes les foçes de a
quells erē en vn perque tiraria mes
vnit tiraria mes q̄ls altres. Dōchs
si tota la potencia ciuil que es en
molts qui senyoregen: fos en vn: ell
seria mes fort e millor regiria la
ciutat. ¶ La terça via que regne
es milloz senyoria que les altres:
es presa de part de les coses q̄ veem
en natura. E proues axi Car en tot
loch on ha regimēt natural: en aq̄ll
regiment senyoreia algu p̄ncipals
ment. axicom en lo cors on son di
uersos membres ordenats a diuers
sos officis e mouiments: es lo cors
del mouiment del qual han p̄nci
pi tots los mouiments dels mem
bres del cors. E en la composicio
del cors on concoren diuersos ele
ments: hi es la anima regint e rete
nint los elements en lo cors. perq̄
no sia destruit. E perço diu lo phi
losoph vers la fi del primer de anis
ma: que la anima te mes lo cors q̄
lo cors a ella. Per lo semblant p̄ vn
cors celestial ço es lo primer mobile
son regits e creats los mouiments
causats aci baix. E en tot lo mō es
vn deu qui regit e ordena totes co
ses. E les abelles perquels es natu
ral viure en compānia: son natural
ment sotmeses a vn rey. Si pensaz
totes les coses naturals: tostēps en
cascuna multitut ha vna cosa: q̄ p̄
cipalment governa. Car axicoz es
cosa natural: q̄ multitut proceca
de vnitat: axi es natural: q̄ sia en vn
na cosa reduida. Perque diez es bo
lo regiment del poble: si es bo. e mil
loz lo de poch. perque mes se acor
sta a vnitat: e monarchia e regne q̄
es regiment de vn rey: es molt mil

loz. perque mes perfectament hi ha
vnitat. ¶ La quarta via que regne
es milloz senyoria q̄ les altres: es p̄
sa de part de les coses: que haue vist
per experiencia en lo regimēt de les
ciutats. E proues axi. car hauez ex
perienca que les ciutats e prouinci
es q̄ no son sots vn rey: son en mol
tes congores de cōtrafts e guerres
mas les que son sots vn rey no han
axi guerres/ans son en pau multi
plicant per gran abundancia

Capitol quart. per quines
raons pot esser mostrat: q̄s
mostra esser milloz: ciutat o
regne sia regit per molts q̄
per vn. e com poden esser sol
tes aquelles raons.

Lo philosoph en lo terç
de les Politiques toca
tres raons per les quals
sembla p̄ue: millor es ciu
tat o p̄ncia sia regit
da p̄ molts q̄ per vn. Car en lo prin
cep son tres coses necessaries fer a
regir de lo poble: çoes subtil raho/
dreta intencio/ e perfecta stabilitat.
E de aquestes tres coses podē esser
preses tres vies per les quals sem
ble millor es molts senyoregen que
vn. ¶ La primera via q̄ sembla mil
loz es molts senyoregen q̄ vn: es p̄
sa de part de la sup̄ril rao q̄ es necē
saria en lo p̄ncep. E mostres axi.
Car molts vills mes veem que vn:
e molts mans poden mes que vna:
e molts entenimēts entenē mes q̄
vn. perq̄ si molts senyoregē: mes su
prilment veurā en les coies q̄ senyo
rejan vn. E perço diu lo philosoph
en lo terç de les politiques q̄ molts
axi senyorejāt sāt vn home d' molta
vills e de molts mās. e tal senyoria
serā millor. perque vn home axi orā

denat en multitudine que axi senporia
ge: sera mes fort en senporia. ¶ La
segõa via q̄ sembla milloz es molts
senporiegé que vn: es p̄fca dela d̄re
ta intencio: q̄ ha necessari lo p̄ncep
per a regir lo poble. ¶ E mostres axi.
Car lauozs senporcia d̄retament lo
p̄ncep: sino enten en lo be p̄p̄ri/si
no en lo comu. E quant menys es
entes lo be comu: tāt es pijoz la sen
poria. E senporciant molts encara
que entenguen lo be prop̄ri: perque
lo be de molts es quasi comu: ente
nent lo be prop̄ri: nos parteixē del
tot del comu: e senporciant vn: si en
ten en lo be p̄p̄ri: perq̄ lo be d̄ vn es
de tot particular: se parteix de tot
del be comu. perque es pijoz que vn
senporiegé q̄ molts. ¶ La terça via
que sembla milloz es: q̄ molts sen
poriegen que vn: es p̄fca de part de
la stabilitat q̄ es necessaria en lo p̄n
cep. E mostres axi. Car lo p̄ncep
deu esser regla d̄reta: q̄ p̄ ira ne p̄
cup̄dia ne p̄ altres passions sia cor
rumput. E segõs diu lo philosoph en
les polithiques: mes facilmet es cor
rumput vn que molts. Donchs mil
loz es molts senporiegé que vn. ¶ E
deu hom notar: que aquest d̄up̄te q̄
lo philosoph toca en lo terç de les
polithiques d̄up̄tāt e assignāt mol
tes rahõses milloz molts senporci
gen que vn. Ap̄res en aquell mateix
serç libre diu moltes coses: per les
quals aquestes obieccions podē es
ser foltes. car no deu hom entēdre
soltament: que la intencio del phi
sosoph fos: que la senporia d̄ molts
sia milloz que la de vn essēt ab d̄ups
bones. com en molts lochs en aq̄l
les meteixes polithiques digue: q̄
regiment de vn Rey es molt digna
senporia. Car entre los regiments
bons senporia de vn que es regne:
es molt milloz. E entre les senpori
es males tirannia es la pijoz. Mas

de aço per auant sera tractat mes
larch mostrant que axicom monar
chia real es milloz: axi p̄que a ma
jor be es cõtrari major mal: monar
chia de tyrannia es molt mala.
Donchs essent la senporia d̄reta no
es milloz senporciant molts que vn.
coz iames molts pugue senporciant
d̄retament: sino en quant tenē loch
de vn e en quāt han entre si vnitat
e concordia. E segõs damit es dit
aquella cosa per la qual cascuna de
les altres es tal: Ella molt mes es
tal. Perque si senporciant molts tāt
es milloz: quāt mes tenē loch d̄ vn:
senporciant vn si bē senporcia: molt
sera milloz que senporciant molts.
Mas perq̄ sien foltes les raons cõ
traries damit tocades: deu hõ no
tar: que p̄ço cõ molts coneixē mes
coses que vn e ans es corruput vn
que molts: ne molts podē axi defu
ar dela intencio del be comu: cõ fa
ria vn. perço com senporcia vn rep̄
segons diu lo ph̄ losoph en lo terç
de les polithiques: deu hauer ab si
molts sauis bons e virtuosos perq̄
haja molts vils peus e mans. E no
pota esser dit: que tal p̄ncep no
negue moltes coses. Car quāt al re
giment del regne lo rey deu fer tot:
lo que aquells sauis cõfellen. ne po
ra esser dit: que ell pugue facilment
esser corruput. Car si lo rey desija
senporciant d̄retament: no pot esser
corruput: si tot lo cõfell no ho es.
e faent aço es digne de senporciant.
Mas faent lo contrari cõ es menys
sp̄reant lo consell dels sauis: e volēt
seguir la prop̄ria voluntat: no sera
rep̄: mas tyrannic senporciant en tal
manera no seria milloz senporia q̄
la d̄ molts: ans seria mala senporia.
Perque segons es manifest per les
coses dites: e per auant mes largam
ent sera mostrat la tyrannia es ma
la senporia.

**Capitol.v. que es millor: lo
regiment del regne vaia p
successio que per eleccio.**

DEr ventura a algũs sem
bla: que senporia real sia
millor per eleccio que p
successio. Car pensada la
veritat superficialment
a qll qui dupte: si la dignitat real es
millor p eleccio o per successio: ell
dupte si es millor cõstituir senpor p
fort o per art. Car si algu es fet rep
per eleccio tal regimẽt no es posat
a cas ne a fortuna: ans es fet p art.
perque sera elegir lo millor. E si la
senporia es p successio: es posat a
fort. cõ sia incert: quin sera lo fill: q̃
deu hauer la dignitat. Perque par
lant absolutamẽt millor es lo prin
cep sia per eleccio q̃ per successio.
Mas pque los homẽs han la volun
tat corripuda: pensada la cõdicio
dels homens dela qual hauem ex
periencia: deu hom determinar: q̃
millor es ala ciutat e regne q̃ lo pn
cep sia per successio q̃ per eleccio.
E podem ho puar per tres vies at
tesa la cõdicio dels homẽs: La pri
mera es presa de part del rep/qui re
geix lo poble. La segona de part d̃l
fill qui deu succehir en la heretat.
La terça de part del poble/qui deu
esser regit p tal regimẽt. La pri
mera via q̃ millor es lo princep sia
p heretat q̃ per eleccio es presa de
part del rep/qui regeix lo poble. E p
ues axi. Car segõs lo philosoph en
lo segon deles politiques: nos pot
recitar quant delit es alguna cosa
esser ppria. E aqlla cosa q̃ es natu
ral: no pot esser ociosa. e natural
mẽt cascu ama simctey. e tãt mes
es cosa natural: lo rep sia diligẽt en
lo be del regne: quant mes creu: lo
regne es seu ppri. Perque si lo Rep

veu: deu senporciar lo regne no sola
ment a vida: mas per successio en
los filla: ell reputara mes lo be del
regne esser li proprie mes escalfa
dament e affectuosa sera diligent
vers tal be. E mes pque tota la spe
rança del pare se repõsa en los filla
e los pares ab grã affectio son mo
guts ala amor dels filla: lo rep ab
quanta diligẽcia pota. sera mogut
procurar lo bon stat del regne: si es
cert sos filla sien senpora. E lo phi
losoph en lo terç deles politiques:
determinant aqsta materia diu: q̃
es difficil en aquesta manera los pa
res lurrar lo regiment del regne als
filla dient que es quasi de virtut di
uina sobrepuiant cõdicio humana
Mas per vatura lo philosoph: son
mogut dir aço: pque antigamẽt ses
gonas lo mes los Reys eren fetz ti
rans. e per ço los filla no possehien
lo regne dels pares. e mes diu: que
es quasi de virtut diuina: perque si
los reys no se han be vers les cosas
diuines: atard los filla regnen a p̃s
los pares e si regnen los filla: quasi
iames regnen los nets. Donchs de
part del rep es be arguit: que es mil
lor lo regimẽt real sia per successio
que per eleccio. La segona via: q̃
es millor lo princep sia p successio
que per eleccio: es presa de part del
fill: qui deu succehir en la heretat. e
proues axi. Car axicõ los costum
s de aqlls qui son enriqueits de poch
temps: son pijors segõs lo mes: q̃
los de aqlla qui son richs de molt
temps: axi los costum s dels qui no
uament son poderosos: son pijors
que los de aquells: qui d molt tẽps
ho son. Car tals no sabẽ portar for
tunes. E esser fet nouament rep es
quasi alguna ignorancia o menys
preu dela dignitat real. Car tals se
gonas lo mes tirãnegem regimẽt indi
feretamẽt e folla. mas si lo regimẽt

real va per heretat: los qui son fets
res vs per inflen. perque no estimen
tant: si han lo que los pares possien
ren. Perque d part dels fills qui de
uen succehir en la heretat del pare
es necessari lo regne no sia regit in
discretament ne que lo regimēt real
sia conuertit en tirannia. pque ala
potestat Real succeisca totala sua
generacio. ¶ La terça via perq̄ es
millor: lo princep sia per heretat q̄
per eleccions presa de part del po
ble: qui deu esser regit per tal regis
ment. ¶ Proues ari. Car costuma
es q̄i altra natura. e los regimēts
per natura son fets quasi natural
¶ E lo poble naturalment per longa
costuma es inclinat obeir als pares
fills e als fills dels fills. ¶ E cō tota
cosa voluntaria sia menys difficult:
pque lo poble mes voluntariamēt
obeeisca als manamēts d'reyes ne
cessari lo regimēt real sia per suc
cessio. Donchs determenar casa e li
natge don deia esser fet lo rey: leua
bregues tol tirannia: e fa la senyor
ria natural. ¶ Primeramēt leua bre
gues. car moltes vegades entre los
elegidors i xen bregues per la elec
cio d' princep: torbada es la pau
del regne. ¶ Segonament tol tirā
nia. car los qui son senyors per elec
cio no amen axi lo be del regne: se
gons se mostra per les coses dites:
com los qui ho son per successio. e
perque no entendrien en lo be co
mu: ferien tirans. ¶ Terçament fa
la senyorria natural. Car lo poble na
turalment es inclinat obeir als ma
namēts de tal rey. ¶ E per aco se mo
stra: que no solament es necessari:
al regne determenar linatge: del q̄
dega esser fet rey: ans encara la per
sona. Car axicom i xen contrast e
bregues: sino es cert: de quin linat
ge deu esser fet rey: per lo semblant
ne i xen: sino es determenada la per

sona. ne es difficultat determenar
tal persona. Car si la dignitat real
e successio es transportada als der
rers: necessari es: primer la hagen
los fills. perque segons linea de cō
sanguinitat los fills son mes aco
stats als pares. ¶ E tal dignitat deu
esser mes transportada als homēs
q̄ ales dones. Car lo mascle es mes
abundant de rao e animos e mēps
seguidor de passions que la dona.
¶ Entrels homens deu esser dada
tal dignitat al primogenit. Car se
gons diu lo philosophen lo terç de
les politiques: los mes iouens de
uen obeir als de mes edat. ¶ E pque
los pares: comunament amen los
primers: perque lo rep haia mes di
ligencia del be del regne: sabent lo
deu posseir lo fill mes amat: es ne
cessari ordenar: lo primer fill posse
isca lo regne. ¶ E si algu diu: que al
guna vegada ama hoz mes los me
nores: a tals rahons facilmente pot
esser respost: que los fets humans
particulars no son de tot sorts cer
ta narracio. basta en tals coses pi
ceir ab prouacions e ordenar leys
que contenguen veritat segons lo
mes. ¶ E al que es dit: que amar p be
retat la dignitat real: es posar la a
fortuna: perq̄ hom no es cert: quin
sera lo fill del rey: pot esser dit: que
atard son alguns fets humans que
no sien sotmesos a alguns perills:
pero aquells son mes temuts: qui a
mes perills son sotmesos. Car ve
per experiēcia: que molts mals hi
xen en les ciutats e regnes: on noy
ha senyor natural. que alguna ves
gada essent lo regne sens senyor ha
uent hi algun governador: segons
lo mes tiranegen. e hauem vist en
tals regimēts molts mals. Los
quals seria massa larch recitar.
¶ Donchs podem affermar: que al
regne molt es necessari saber qual

fill successa en lo regimēt del pare e si algun defalliment hi havia: seria supplit p los sauis. los quals lo rey deu aiustar a si cō a mans e vlls. E los reys e princeps son molt dignes d' reprehensio: sino son diligēts: q los fills en puercia sien instruits en ciencia e bons costums cō lo be de tot lo regne s'igue en ella. E no solament deu hauer diligencia del primogenit: qui deu regnar. que no sap hom: qual dels fills succeira en lo regne. E perque no peresca lo be comu: deu hauer diligēcia de tots.

Capitol lise. en quines coses los reys e princeps deuen esser supiors als altres

E com difereix rey de tiran.

Lo philosoph en lo cin que deles politiques posa tres coses: en les q's lo Rey deu esser mes excellent q's altres. **1^a** Primeramēt per abundancia de beneficis. Car pque lo poble no percep: sino los bens sensibles: vers aq's q's son liberals donants beneficis: es mogut a amor: desiant los p'sepors. E antigamēt per aq'sta rao molts eren fets reys. Car essent algu qui hagues fet de al poble: aq'sta gēt inclinada ala amor: de aq's fehen lo rey. **2^a** Segonament lo rey deu esser mes excellent quels altres p abundancia de obres virtuosas. E pque los virtuosos amē mes lo be comu: quel p'pri: aq's q's lo poble creu esser virtuos es reputat digne sia fet rey. **3^a** Terçament lo rey deu esser mes excellent quels altres p potencia e dignitat. Car pque es cosa puada: que los nobles e poderosos hā mes vergonya obrar coses leges que no los altres: pque tals comunament o son o creu esser mes dignes d' sen

porzeiar. e en aq'sta manera antigament alguns forē fets reys. Dōcha si per tals excellencies es fet rey: si la generacio de ell es bona: necessari es: tals excellencies mes amplement e p'feta sien en lo qui ia es rey. Car axi es en la operacio deles coses naturals. q's si lo foc es engērat per calor: p'ço cō la materia es feta foc: quant es escalfada: aq'sta calor mes p'fetamēt es trobada en lo foc ia en esser. Perque si la excellencia de aq'stes tres coses ço es beneficis: obres virtuosas e potencia son rao: q' algu sia fet rey: tals excellencies mes p'fetament deuen esser en lo qui es rey. Car lo rey qui vol be regir lo regne: deu esser diligent en tres coses. Primeramēt que sia amat per lo poble. Segonament q' ab diligencia procure lo be comu. Terçament q' castigue: los qui mouen dissensions: torbant lo poble. Perque es necessari al rey hauer les tres excellencies damūt dites. car si abunda en dar beneficis: sera amat per lo poble. E si es excellent en obres virtuosas: procurera lo be comu. Car si la virtut enten en de ell: ell deu entendre en maiors be. ço es en lo comu: qui es mes diuinal q' algun singular. E deu abundar en potēcia ciuil. perque pugue coze gir los qui volen torbar la pau del regne. **4^a** Dist en quines coses lo rey deu esser mes excellent quels altres: resta a veure com difereix del tiran lo philosoph en lo cinque deles politiques posa quatre diferencias entre reye tiran. La primera que lo rey ha esguard al be comu: e lo tiran al p'pri: e com lo be comu sia millor: quel p'pri: aq's qui menys preant lo be comu: enten en lo p'pri: senporzeia malament. De aq'sta primera diferencia se segueix: la segona. que lo rey enten lo be pos

nest e lo tiran lo delitable. Car axi
 com nos pot declarar: quant se des
 lita algu en lo be pprí: axi nos pot
 dir: de quanta honor es digne: lo q̄
 enten lo be comu. Perque si lo tirā
 enten lo be pprí. la sua intencio
 es vers lo be delitable. mas la intē
 cio del rey es vers lo be honest. per
 que enten lo be comu. E de aquesta
 segona diferencia se segueix la terç
 ca. ço es que la intēcio del tiran es
 vers peccunia. Car lo tiran menys
 preant lo be comu no cura sino des
 les delectacions ppries/ e maiora
 ment la sua intencio es vers peccu
 nia/creent p ella obredra les coses
 delitables. Mas la intencio del rey
 es vers virtut/ e que los ciutadans
 sien virtuosos. car d'aço se segueix
 mes be honest e comu. De aq̄sta ter
 ca diferencia se segueix la quarta/
 q̄ lo tiran no vol sia guardat p los
 del regne/ sino p los estranys. Mas
 lo rey vol esser guardat per los ciu
 tadans nats del regne pprí. Car lo
 tiran pque menysprea lo be comu e
 cura del pprí: vent es odios als
 del regne: tota la guarda dela sua p
 sona comet als estranys. E lo rey p
 lo cōtrari. perque veuq̄ ha gran di
 ligencia del be del regne. fas guar
 dar als seus ppris e no als estranys
 Capitol. viij. que tirānia es
 mala senyoria. e q̄ los reys
 e Princesps: se deuen molt
 guardar: que no conuertesi
 quen la sua senyoria en tirā

nia.

DE quatre vies podem
 prouar: que tirannia es
 mala senyoria. E la pme
 ra es presa: perque ma
 iorment se parteix del be comu.
 La segona perque es molt contra
 natura. La terça pque ha gran effi

cia a noure. La quarta perq̄ em
 parxa grans bens dels ciutadans.
 ¶ La primera via q̄ tirānia es ma
 la senyoria es presa: pques parteix
 del be comu. E pves axi. Car si lo
 rey senyoreia: nos partex del be co
 mu. pque no es rey sino es virtuos:
 e entenen en lo be comu. E perço
 diu lo philosoph en lo terç de les po
 litiques: q̄ tal senyoria es quasi sen
 yoreiar molts. perque en ella es en
 res lo be de molts. e axi senyoreiat
 molts encara que no entenguessen
 sino lo be pprí: nos partiren d tot
 del comu. pque tot lo be de molts
 alguntant es comu. Mas si lo tirā
 senyoreia: cō ell sia vn senyor/ e no
 entenga sino lo be pprí: de tot se
 parteix dela intencio del be comu.
 Donchs pque senyoria no es dita
 sino es alguntant alguna cosa diui
 na: e perque en ella deu hom enten
 dre lo be comu: lo qual es mes diui
 nal q̄ lo particular: tirānia tant es
 pijor senyoria: quat mes se parteix
 dela intencio del be comu. E aq̄sta
 rao toca lo philosoph: vers lo col
 menç del quart de les politiques di
 ent que axicom regne es noble e di
 gna policia: axi tirannia es mala.
 pque tirānia es molt luy d policia
 ço es del be comu. ¶ La segona via
 q̄ tirannia es mala senyoria: es per
 que es molt contra natura. E pves
 axi. car aquella obra es natural: cō
 es feta: segons se deu fer. E lauors
 lo regne ben regit: cō los homēs
 son regits: com deuen. E perque los
 me participa de libera voluntat e
 rao: ell es regit naturalmēt e segōs
 se deu regir: si serueix voluntaria
 ment/ e obdeix liberament. Perque
 quat mes la senyoria de algu es cō
 tra voluntat: tant menys es natu
 ral. ¶ E tirannia es mala senyoria:
 perque es molt inuoluntaria e con
 tra natura. perque consisteny molt

los subdits. **E** plo semblant aq̄ta
 rao toca lo 'philosoph en lo q̄rt de
 les politiqs dient: q̄ tirania es ma
 la senporia: perq̄ algu dels liberts
 no la soste voluntariamēt. **L**a ter
 ca via que tirania es mala senporia
 es: pque ha gran efficacia a noure.
E proues axi. car axi com senporia
 real perque es molt vuida: te gran
 efficacia a profitar: axi tirania es d̄
 molt grā efficacia a noure. car mo/
 narchia perque senporia vi es vi
 da la vtut. **E** perço es bona o mala
 Si ha dreta intēcio: es rey: e es bo
 na senporia. **L**ar per la vnitat dela
 virtut pot fer molts b̄s. Mas si la
 monarchia ha mala intēcio: es ma
 la senporia. **L**ar per la vtut del po
 der pot fer molts mals. **E** pço diu
 lo philosoph en lo cinque deles po
 lithiques: q̄ tyrānia es extrema oli
 garchia: çoes grā e mala senporia:
 perque es dānosa als subdits. **L**a
 quarta via que tyrānia es mala sen
 poria: es: perq̄ empatre grās bens
 dels ciutadans. **E** proues axi. **L**ar
 lo tprā no solament pcura mal dels
 subdits: ans se efforça ēpatrar los
 grans b̄s. **E** lo philosoph en lo cin
 que deles politiqs toca tres grans
 bens: que sessorça empatrar lo tprā
 ço es pau vtut e sciencies. **L**ar los
 tprans no volen: q̄ los ciutadāns ha
 gen pau ne que sien virtuosos ne q̄
 sien sauis e disciplinats. Mas perq̄
 los tprans empatren los dits b̄s:
 per auāt sera dit. **A** present basta sa
 ber: que tyrānia es mala senporia p
 les raōs ja tocades. **E** que los reys
 se deuen molt guardar: que no sen
 porcen ab tyrānia: no es difícil p
 uar. **L**ar tāt es pijor la senporia: cō
 pijor senporia. perq̄ lo rey deu fer
 tota diligencia: que no sia tiran: p
 que no senporizege cruelmēt e mala.

Lapitol. viij. quin es lo offi

ci de rey. e com se deu bauer
 en lo regimēt de ciutat e re
 gne.

Slo rey vol degudamēt
 regir lo poble: q̄ li es co
 manat e desija saber: quē
 es lo seu offici: deu pen
 sar diligentment en les
 coses naturals. **L**ar tota natura es
 regida per nostre senpor deu qui es
 princep superior e rey dels Reys. p
 lo q̄l dretament es regida tota vni
 uersal natura. Perque lo regimēt
 dels reys deu esser derivat del regis
 ment: que veem en les coses natu
 rals. **P**rimera ment dona natura
 ales coses: lo perq̄ podē atterper la
 sua fi. Segonamēt dona ales coses
 ab q̄ puguen fugir e resistir ales cos
 ses cōtraries. **T**ercament les coses
 naturals per aq̄stes coses aelles da
 des naturalmēt van ales seus fins.
Axicō natura dona al foch leuitat.
 p la qual va amūt e calor p la qual
 cōtrasta ales coses cōtraries e ap
 petit. p lo qual es mogut a fer tals
 opaciōs. Perq̄ p a esser lo regimēt
 bo e natural tres coses ha necessari
 principalmēt primeramēt q̄ lo po
 ble sia en tal manera ordenat: q̄ pu
 gue obtenir la fi entesa. Segonam
 ment q̄ sien apartades les coses cō
 traries que deluient aq̄ta fi. **T**erc
 amēt q̄ sia endreçat e promogut en
 tal fi. **E** axi es dela segeta q̄ deu ess
 tramesa a algun senyal. **L**ar primer
 es feta dreta perque milloz vaia al
 senyal. apres es empenada perque
 milloz passe layre no hauēt empatre
 per anar al senyal. apres es tramesa
 p lo ballester al senyal per ell entes.
To Rey o lo regidor del poble es:
 lo ballester. e lo poble la segeta: que
 deu esser endreçada a bona fi. **T**res
 coses dōchs ha necessari lo offici de
 rep. **P**rimera ment deu esser diligēt

que lo poble q li es comanat: haja les coles q les quals aconseguesca la fi entesa. Segonamēt deu cōtra star a les coles q empatxen de acon seguir aquesta fi. Terçamēt deu en dzeçar lo poble a la fi. Les coles q serueixen a aconseguir la fi entesa p a ben viure son tres/virtuts/scien cia e bens exteriors. Lo rey dōchs deu esser diligent: que en lo seu regne hi haja studi ab molts sauis e iudustriosos. Car on es sauisa e font de sciēcia: tot lo poble ne pren alguna doctrina. Donchs pque aqlls qui stan en lo regne: no siē en tenebres de ignorācia, los reys e pnceps de uen hauer grā diligēcia de studi. E segōs p auāt sera manifest: si lo rey tol studi: no volent los subdits sien scientes: no es rey sino tyran. Segonamēt p attenper la fi entesa ser ueixen les virtuts. Car no basta co meixer la fi hauēt lo entenimēt illu minat: sino es vtuos hanēt la volūtat ordenada per voler attenper a aquella fi. Perq los reys deuen orde nar los subdits a vtuts. Terçamēt a aconseguir la fi en la vida politica ca serueixen los bens exteriors coz a instrumēt. Donchs los reys e pnceps deuen axi regir los regnes: qls subdits abundē en bens exteriors/ segons serueixen a ben viure e a cō seguir la fi entesa en vida politica. Mas en qua manera aço pot esser fet: ne cō la ciutat deu esser ordena da quey sien les coles que serueixen a sufficiencia de vida ab tot p lo da munt dit sia algūrat manifest: mes larch p auāt sera dit. Quist q lo of fici de rey deu esser diligent vers les coles per les quals lo poble pot at tenper la fi entesa: resta a veure coz deu cōtra star a les coles q empatxē aquesta fi, les quals per lo semblant son tres. La primera ha principi d natura. La segona dela malicia del

poble. La terça dela mal volença dels enemichs. La primera co sa q empatxe la fi ha principi de na tura. E pues axi. Car los homens naturalment son corruptibles, e p que no poden durar: desigen natu ralment esser perpetuats en los fills. Car sembla li viure apres la mort: si lo fill succeeix en la heretat. Perq molt pot esser tozbada la pau dela ciutat e la fi entesa en la vida politi ca: si los reys e pnceps no son dili gents: com deuen succehir los der rers la heretat dels primers. E per remoure vna cosa que molt contra sta ala vida politica: es be ordenat com la heretat del qui mor: vendra al derrer. La segona cosa que em patxe la fi: ve dela malicia del po ble. E pues axi. car alguns son tant mals: q tostemps volen dar treball als altres. E los reys e pnceps de uen esser axi diligēts q que la pau del regne no sia empatrada: Los mals deuē esser exterminats: e los qui fallen corregits. La terça co sa que empatxe la fi: ve dela malia cia dels enemichs. E pues axi. car no seria res esquivar los mals dins lo regne: sino eren luyats los pe rills defora. Perque lo offici de rey deu esser tant diligent en lo poder civil e industria de les armes: q pugue contrastar a la rabia dels ene michs. mas com deu esser fet aço: en la terça part de aqst terç libze on sera tractat d batalles: mes amplia ment sera declarat. Mostrat en qui na manera los reys e pnceps deuē esser diligēts: que lo poble haja les coles per les quals pugue attenper la fi. E com deuen contrastar a les que empatxen la fi: resta a mostrar e declarar com lo deuen regir e en dzeçar en la fi. E pço son necessaris es tres coles. Primeramēt q les co les per negligēcia de irades siē esme

nades. E aço pot esser fet p consell dels sauis. lo que sera dit per auant Segonament deuen esser seruades bones o: dinacions. Terçament de uen esser premiades bones obres: e specialmēt aquelles per les quals se segueix lo be comu. Car ab tot que esmenar les coses lerades e conseruar les ben o: denades seruesquen molt a endreçar lo be comu en bõa fi: molt hi seruey premiar les coses ben fetes. Car segons es dit en lo terç deles ethiqs en lo capitol d forritur: en aqlla part los homēs son molt forts: on los forts son molt honrats e en aquella sauis: on los sauis son premiats e honrats: perq̄ lo offici de rey deu esser diligent en les coses damūt dites.

Lapitol noue quines coses vertader rey deu obrar. e q̄ nes son les que lo tyran mostra fer.

Deu coses podem cõptar les quals vertader Rey deu obrar e lo tyran mostra fer. E ab tot aq̄stes deu coses algũtant siē dīres: pque segõs moltes vegades es dit: q̄ en lo negoci moral poch a pfitē les paraules generals: es bo citar de aquelles deu coses. ¶ La p̄mera cosa q̄ vertader rey deu fer: es q̄ majorment peure lo be comu suu diant despēdre les rēdes del regne en be del regne Mas lo tyrā mostra fer aço go no ho fa. ans segons diu lo philosoph en les politiq̄s: Les donen a vils dones lagoters e a p̄sones inutils. ¶ La segõa cosa que vtader rey deu fer: es: q̄ no solamēt deu o: denar les rendes al be comu del regne: mas los drets del regne guardar lo q̄ los tyrans mostrē fer: pero no ho fan: ans ells furten los

bens dels altres. e no guarden los drets del regne. ¶ La terça cosa q̄ vtader rey deu fer: es no mostrar se maça terrible ne maça cruel: ne mostrar se maça familiar. Mas deu se mostrar plona de actoritat e honrada. lo q̄ nos pot fer be sens vtut. E pço vtader rey vtaderamēt es vtuos. E lo tyrā se mostra vtuos e no ho es. ¶ La q̄rta cosa q̄ vtader Rey deu fer: es no menyspear algu dels subdits. Ne iniuriar algu en filles/ muller psona e altres coses. E si algu del regne fa algũ mal: deu lo punir/ mo p veniãça ne p iniuria ne per cõplir algũa volũtat desordenada/ mas p lo be comu e de iusticia. e los tirās p̄q̄ entenē be de pecunia e de utilitable: fan iniuries als ciutadans en mullers filles e bens. ¶ La cinq̄na cosa q̄ vtader rey deu fer: es: que no sols deu hauer per familiars e a mar los nobles barõs e altres: p los quals lo bon stat del regne pot esser conseruat: ans segons diu lo philosoph en lo terç deles politiq̄s: deu uen induir les mullers a esser familiars e de bõa volũtat a les mullers dels subdits. car les mullers molt i elimē los marits ales volũtats propries. pque cascu es molt inclinat no dar tristoz a sos delits. E si les mullers dels nobles e dels altres: p los quals lo bon stat del regne deu esser conseruat: etē menyspreades p les mullers dels reys elles induirtas en los marits a moure dissensions en lo regne. E lo tyrā pque es arguū los menysprea los altres. p̄q̄ ell ne les plones acostades a ell son benigues als altres. E aq̄lles coses que vtader rey ha mostra hauer lo tirā/ pero simuladamēt. Car segons veritat e vtadera existencia no les ha en si. ¶ La sisena cosa que vertader rey deu hauer es: que sia temperat en menjar e delits iuriosos. per q̄

no sia menyspreat p los subdits. car segons es dit en lo cinque deles politiqs no es menyspreat lo mesurat/sino lo embriach. E lo tiran no fa aço. Car cõ no entengue sino en lo be ppi de peccunia e delitable/ p q̄ es molt grã deleccacio en menjar beure e obres luxurioses: los tirans sens algun fre vien d aq̄ts de lits:ans es pijor cosa segõs recita lo philosoph en lo cinque deles politiqs q̄ molts tirans no sols son desmesurats: mas q̄ los plau esser vists desmesurats. Car pensen esser reputats p benaueturats: si cascun dia son vists en supfluitats de menjar beure e en abundãts conuits. E no deuriẽ esser tals. q̄ ab tot sien inreperats: no ho deuriẽ mostrar. p̄ que no sien menyspreats p los pobles. Car mesura e tẽperancia es loable: e gulositat e auaricia vituperable.

¶ La setena cosa q̄ vertader rep deu hauer: es q̄ garde les ciutats viles e castells del regne. p̄ ques mostre mes pcurador del be comu q̄ tiran pcurant lo propi.

¶ La vptena cosa que vertader rep deu hauer: segons diu lo philosoph en les politiqs es: q̄ honre los sauis e los estrans cõ los ciudadãs. lo q̄ los tirans no fan. Car segons per auant sera mostrat: no honren los sauis/ans los poneixen.

¶ La nouena cosa q̄ vertader rep deu haue: es q̄ no cresque la sua senyoria p vsurpacio ne p iniusticia. Car diu lo philosoph en lo cinque deles politiqs: q̄ com vn rey hagues deixat vna part de son regne pque per vctura iniustament lo tenia: e fos repres p sa muller: que vergonya de uia hauer deixat meno2 regne als fills: q̄ ell no hania hagut de son pare: repos: q̄ sils deixauẽ meno2 regne: ell los deixãuc de mes durada mas los tirans no ho fan açi. Car

ab tot tostẽps mostrẽ fer iustamẽt: en moltes coses ampliẽ iniustamẽt los regnes vsurpãt los dels altres.

¶ La deena cosa que vertader rep deu hauer es ques hage be vers les coses diuines. Car segõs diu lo philosoph en les politiqs: lo poble es d tot subiugat al rey: q̄ creu ama deu pensant tostẽps fa iustamẽt. E podem portar a aço milloz rao dient q̄ si lo rey ama deu: p la sua grã prouidencia diuina ala qual totes coses son manifestes e descubertes/ e per la gran potẽcia sua ala qual alguina cosa no pot cõtrarstar tostẽps sera p̄sperat en ses obres. E per la sanctedat del rey moltes vegades deus dona molts bens al poble. ha uem dir: que se hage be vers les coses diuines: per q̄ aço es fi e compliment deles altres coses/ e a aq̄tes deuen esser ordenades totes coses. Donchs lo vertader rey segons veritat se ha be vers les coses diuines. Mas lo tiran no es tal/ sino q̄ mostra esser tal.

Capitol. I. quãtes e quines son les cauteles: ab les q̄ls lo tiran se esforça conseruar se en la senyoria.

Lo philosoph en lo cinq deles politiqs toca moltes cauteles des quals quant al present ne podem nomenar deu p les quals lo tiran se esforça conseruar en la senyoria. **¶** La primera cautele la del tiran es destroure los grã del regne. Car pque lo tiran no ama si no lo be ppi: los excellents no podent ho cõportar leuan se cõtra ell e lo tirã concirẽt aço: no pẽsa sino cõ los destruirã/ans cõ tiranegẽ: no sols destrueixen los grans e nobles/ mas los germans/ e los queis

son acostats per gran deute. Mas lo vertader rep per lo còtrari. per rãt lo be comu e conceixet es amat per lo regne guarda los grans e nobles e molt mes los parents/ p los quals pot esser cõseruat en lo bon stat del regne ¶ La segona cautela del tiran es destruir los sauis. Car faent coses cõtra rao e entenēt en lo be pprt eno en lo comu: volrien q los subdits fossin ignozants. per que no coneguessen los mals d ells nes moguessen cõtra ells. Car lo q fa mal auozreix lum. ne ama los sauis. perque no reprenguen les seues obres. Donchs lo tiran lo qual fa males obres: destrueix los sauis per tot son poder. mas lo rey ho fa tot p lo còtrari. Car ell es saluat entre los sauis. e pque conceixē les bones obres seues: indueixen tot lo poble a amarlo. ¶ La terça cautela del tiran es no sostenir sciencia ne studi. Car lo tirã no sols destrueix los sauis: mas e cara se cifra a vedar studi. pque no sien fets sauis/ tement no sia repres per ells. mas lo rey cõserua lo studi/ conceixent per ell sera fet millor lo be comu e bon stat del regne/ lo qual principalment enten. ¶ La quarta cautela del tirã es no cõportar companyies ne cõgregacions de gent. car lo tiran vol q los del regne no sien amichs/ ne encas/ ra ques coneguen. Car segons diu lo philosoph en lo terç de anima coñexença fa fe. q tantost cõ algu ha coñexença del altre: confia de ell. Mas lo tiran no vol aço. Car tem se: que los ciutadans per les iniurias quels ha fet: nos leuen cõtra ell. E lo rey per lo còtrari. Car com porta cõpanyies e amistats/ e q los ciutadans se coneguen/ pque cõfiē los uns dels altres. Car pque ell pcura lo be dels ciutadans: es cosa natural: sia amat per ells. E vol siē

coneguts e amistats. pque mes per fetamēt lo amē. e de tot seria mal lo poble: si vehia hagues bon Rey amant lo be comu: e q ell no amas lo rey. ¶ La cinquena cautela del tiran es hauer molts: qui entenguē en saber q fan los ciutadã. Car cõ los tirans sapien: q no son amats p lo poble: p quel offenen en moltes coses: volen hauer molts/ qui sapiē q fa lo poble. pque si fa res contra ells: hi puguen cõtraftar. ans tantost que lo poble sap/ que lo tiran te molts qui tenen eiment al poble: nos gofa aiustar a tractar alguna cosa contra ell duptant de alguna espia. Mas lo rey no pensa en tenir espies als del regne/ sino als cneymichs. E si lo Rey deu tenir espies en lo regne p alguna rao pque lo poble nos leue cõtra ell: p auant sera dit. a p̄sent basta dir: q lo rey no deu tenir spies cõ lo tiran. ¶ La sisena cautela del tiran es no sols no cõportar amistats e cõpanyies. mas torbar les fetes. Car los tirans volen que los amichs sien mal ab los amichs e lo poble ab los nobles: e los nobles entre si. car essent tots discordes noli podē açi contrastar ne leuar se contra ell. Mas lo rey p lo còtrari no met mal entre los subdits: sino pau e cõcordia/ q en altra manera no seria rep pcurant lo be comu/ sino tiran. ¶ La setena cautela dels tirans es fer los subdits pobres/ en tant q no se haia a guardar de ells. Car essent pobres son tant ocupats en les coses necessaries ala vida que no poden tractar cõtra ells. mas lo rey pque enten lo be dels subdits: nols dessa ans procura lo be de ells ¶ La vrtena cautela dels tirans es pcurar guerres e trametre gents darmes en parts estranyes e fer tostēps batalles als del regne. pque entenēt en les guer

res no pugnen tractar res contra
ella. Mas lo rey no enten treballar
los seus en fets darmes. pque enté
lo be del regne. ne vol facé fets dar
mes sino p defensio del regne o per
alguna iusta batalla. ¶ La nouena
cautela del tiran es guardar la sua
persona no per los del regne: sino p
estrans. Mas lo rep ho fa per lo cõ
trari segons damunt mes larch es
dit. ¶ La deena cautela del tiran
es: que puit ha diuisit tot lo regne
fals hauer bregues. pque reble clau
ab clau. Mas lo bon rep per lo con
trari no procura diuissions ans to
stemp les apparta.

Capitol. ij. quantes son les
coses: ales quals son redui
des les cauteles dels tirás
e que los reys e princeps se
deuen guardar no siē tirás

Tres les cauteles dels
tirás q̄ hauem dit en lo
capitol precedet: lo phi
losoph ento segon deles
politiques les reduci a
quatre. Primeramēt los tirans vo
len: que los subdits sien ignorants e
destrueiren studis e scoles. pque no
apprenghen. Car creen: que los sa
uis trobarien vies e maneres per a
destruir los. Segonamēt los tirás
volen q̄ los subdits siē pusillanims
Car essent magnanims hauriē a
leuar se contra ells. Terciamēt los
tirás volen q̄ los subdits sien diui
sos. pque no hagen poder de leuar
se cõtra ells. Quartamēt los tirás
volen q̄ los subdits no sien ociosos
pque per ociositat no sien prõptes
leuar se cõtra ells. car cõ la pefa hu
mana no pugue esser ociosa: cõ los
ciudadás no son ocupats en la ne
cessitat dela vida: penſen e tracten
cõ se leuara contra los tirás. z que

stes son les principals cauteles dls
tirans: ales quals son reduides to
tes les altres. e per q̄ algu per vètu
ra d'ot no es tiran. car la cosa ma
la destrueix simeteixa: e la mala in
tegrament es impoſtable: segons
diu lo philosophen lo quart deles
ethiques: e pque per ventura fames
es algun rep: q̄ en alguna cosa no ti
rannege. car seria mig deu sino par
ticipaue res de tirannia: pero tant
es millor: quant mes se acosta a re
gne e se apparta de tirania. E hauē
volgut recitar les obres e cauteles
de cascu. Car les coses cõtraries la
vna prop la altra millor son decla
rades: q̄ia es cascu. E les obres
reals mes se mostren bones: mos
strant q̄ les dels tirans son males.
Perque es manifest q̄ tirannia deu
esser molt esquiua da plos reys. car
la cosa mala de si deu esser esquiua
da e la bona cercada.

Capitol. iij. que molt deu
guardar la real maieſtat no
decline en tirania. e q̄ tot lo
que es mal en les altres sen
pories: es en tirannia.

Los senys dels homens
son tant inclinats a mal
q̄ molt es profitos par
lant de bones costumes
puar per moltes vies: q̄
peccat de si es cosa vil: el deu hom
esquiuar pque aquell q̄ vna via nol
inclina: q̄ esquiua mal: altra lo en
cline a esquiuar lo. E puit hauē de
clarat: que tirannia deu esser esqui
uada plos reys e princeps: perque
les obres del tiran son males: volē
pronar: q̄ los reys ab molta dilige
cia se deuen guardar: no sien fets ti
rans. car tot lo q̄ d'iniquitat e mal
es en les altres senpories: es en ti
rania. E segõs p lo q̄ hauem dit se

mostra: tres senyozies son bones e tres males. **L**ar haueim dit: q si senyozia vn plo be comu: tal senyozia es bona. e es appellada regne. Mas si seyozeia p lo be ppr: tal senyozia es mala. e es appellada tirannia. **E** si senyozegen poch: be e virtuosa: ment: tal senyozia es bona e es appellada aristocracia. mas sino seyozege be sino p fer se richs: tal senyozia es mala. e es appellada oligarchia. **E** si senyozia tot lo poble entenen lo be de tots tal senyozia es bona. e es appellada regimēt de bō poble. Mas sino senyozegē be sino per fer se richs: tal senyozia es mala. e es appellada democracia: que vol dir corrupcio e malefa del poble. **D**ōchs tirānia e la seyozeia corumpuda dels richs: e la iniqua del poble son males senyozies. mas tirannia es mes mala q totes. **L**ar segōs lo philosoph en lo cinque de les politiqs: tot lo mal q es en les altres males senyozies: es aiustat en tirannia. lo q aris mostra quāt als richs. **L**ar cō los richs senyozegen iniquamēt: tres coses entenen ço es pecunia: delits corporals: e guardar la sua persona. **P**rimera mēt senyoziant los richs iniquamēt entenen en pecunia. **E** pues aris. car cascun senyoz: enten augmēt ar qlla cosa: p la qual senyozia. e si algu senyozia p q es bo e virtuos tostēps enten en obres de virtut. p que sia fet mes virtuos. Mas si senyozia p que es rich: perque pugue mes senyoziar: enten en augmēt ar le riqueses. **D**ōchs si los richs senyozegen iniquamēt: no senyozegen p que sien bons: sino p que sien richs: e tota la intēcio sera en auistar pecunia. **S**egonamēt senyoziant los richs iniquamēt entenen en delits corporals. **E** proues aris. **L**ar si algu vol alguna cosa: molt

mes vol aqles: ales quals aqlla es ordenada. **A**ris cō algu vol la beuenda: molt mes volria samitar ala qll la beuenda es ordenada. **D**ōchs cō los homens comunamēt e special los qui han la voluntat de ordenada: ordenen les riqueses als delits corporals si los richs senyozegē iniquamēt entenēt no lo be comu si no pecunia: ells entēdran delectacions corporals. **T**ercamēt senyoziant los richs iniquamēt son molt diligents en la guarda dela psona. **E** pues aris. car aqll qui no enten en lo be comu: entenen en pecunia e als delits corporals: offen lo poble en moltes coses per hauer pecunia roba los ciutadans e p los delits corporals: offen los ciutadans quāt en les mullers e filles. p les quals coses es en odi del poble: e nos comunica aris abla multitudine tostēps duptāt dela ira del poble es molt diligent guardar se. **E** tots aquests mals q son en la mala senyozia dels richs: son en tirannia **L**ar segons damūt es dit. lo tiran no enten en de comu: sino en pecunia ne enten en lo be honest: mas de litable. e es molt diligēt en la guarda dela psona. p que sab ha offes a molts. **L**ar lig se de vn tiran: q coz tostēps fos repies p vn seu frare: p que tostēps staua trist: e iames mostraua la cara alegre. e lo tiran p dar rao de aço seu despullar e ligar lo germa: e sob: e lo seu cap penia vn punyal agut ab vn fil molt prim. e seu li tenir balestes parades ab les tretes vers lo coz. e dix li: alegre frare. aqll respos q no pozia p los perills: en ques uehia. **D**ix lo tiran: q ne ell se podia alegrar. p que staua en maiors perills. **L**ar en tāt es coses hauer offes lo poble: q tostēps temia la mort. **M**olt dōchs se deu guardar lo rey: que no sia fet tiran

Car los tyrās vltra q̄ perdē la vida eterna no han vn bon dia en aq̄sta vida tēporal. perq̄s veen tostemps star en perills. E lo tyrā no ha tanta pecunia com lo bō rep. Primera ment perq̄ ha a despēdre en moltes coses sobreabūdanmēt. Segona ment p̄que a bon rep donē mes per a mor: que no puen lo tyrān probaris es destruint lo poble. E sabem p̄ experiencia: q̄ alguns tirās hā viuut en major fretura quels bōs reps. E los tyrās no han tāt̄s delits cō los bons reps. Car hauer amichs e esser amat p̄ lo poble es molt delitable. E no confiar de algu creent es hoz en ira de tot lo poble: es gran tristicia. Perq̄ lo tyrān es priuat de grā delectacio veent se en ira del poble ¶ **Q**uist q̄ tyrannia deu esser esquinada: p̄q̄ los mals dela iniqua senporia dels richs son ajustats en ella resta a veure que deu esser esquinada p̄que en ella son ajustats los mals d̄ mala senporia del poble. Car coz lo poble senporia malament: no entē conseruar a cascu en son stat. ans se esforça a destruir los nobles e mill lors. E aq̄o fa lo tyrān. Car segons se mostra p̄ lo q̄ hauē dit ell se esforça constrenper e destruir los richs e nobles. Perq̄ molt deuē esquar los reps tyrānia en la qual son ajustats tants mals.

Lapitol. iij. que molt es necessari als Reys e p̄nceps regir lo poble dretament: e guardar se no tyrannegen. Car per moltes raons los subdits insultē los tyrāns.

Huerm fet aquest libze: per mostrar als reps e p̄nceps com deuen regir lo poble: quils es comanar. E hauē

dit: que desuiant del dret regimēt iuriant los subdits e no entenēt en lo be comu: son fets tyrās. E ab tot per moltes rahons haian puat: q̄ es perillos ala real magestat: e que deu esser molt esquinat e vituperat lo tyrānciar e no regir lo poble dretament no hauez peresa portar nos ues rahons mostrāt aq̄o meteix. E volem puar en aquest capitol: q̄ per moltes rahōs los subdits insulten als tyrās. E lo philosoph en lo cinj que deles politics ne recita sia. La primera rao perq̄ los subdits insulten los tyrāns: es p̄ temoz. E pues ari. Car los pusillanims quant maça temen e no creen puguē escapar com a desesperats insultē los altre e son fets valents. E diu se puerbis alment: q̄ maça cōstrenper lo temoz ros p̄ força es fet animos. e per tal causa algunes besties dānegen los homēs. Car si elles pensauē que no fossen dānejades p̄ ells: tames los farien dan: mas forçades p̄ temoz moltes vegades los damnegē. per que no sien dānejades p̄ ells. Dōchs p̄ aquesta manera moltes vegades los subdits insulten lo tyrān e ma gen aq̄ll ells temēt esser offesos per ell. ¶ La segona rao perque los subdits insulten los tyrāns: es p̄ les iniuries quels son. e pues ari. car natural cosa es desijar veniança. p̄ la qual Homero dehia: que ira es mes dolça que mel. perque es desig d̄ pena en veniāça. Donchs perq̄ es tāt delitable venjar se: moltes insulten los tirans per venjar se deles iniuries quels hā fetes. ¶ La terça rao perque los subdits insulten los tyrāns: es: perque son menyspreats. e proues ari. car segōs lo mes los tyrāns fan coses p̄ les q̄ls son menyspreats. ço es no entenēt en lo be comu sino a delectacions carnals. E perq̄ los qui fan aq̄o: son menysprea

mostra: tres senyozies son bones e tres males. **L**ar haueim dit: q̄ si senyozia vn p̄lo be comu: tal senyozia es bona. e es apellada regne. Mas si seyozeia p̄ lo be p̄p̄ital senyozia es mala. e es apellada tirannia. **E** si senyozegen pochhs be e virtuosament: tal senyozia es bona e es apellada aristocracia. mas sino seyozege be sino p̄ fer se richs: tal senyozia es mala. e es apellada oligarchia. **E** si senyozia tot lo poble entent lo be de tots tal senyozia es bona. e es apellada regimēt de bō poble. Mas sino senyozegē be sino per fer se richs: tal senyozia es mala. e es apellada democracia: que vol dir corrupcio e malefā del poble. **D**ōchs tirānia e la seyozia corumpuda dels richs: e la iniqua del poble son males senyozies. mas tirannia es mes mala q̄ totes. **L**ar segōs lo philosoph en lo cinque de les politiqs: tot lo mal q̄ es en les altres males senyozies: es aiusat en tirannia. lo q̄ aris mostra quāt als richs. **L**ar cō los richs senyozegen iniquamēt: tres coses entenen go es pecunia: delits corporals: e guardar la sua persona. **E** primera mēt senyoziant los richs iniquament entenen en pecunia. **E** pues aris. car cascun senyoz enten augmēt ar q̄lla cosa: p̄ la qual senyozia. e si algu senyozia p̄q̄ es bo e virtuos tostēps enten en obres de virtut. p̄ que sia fet mes virtuos. Mas si senyozia p̄que es rich: perque pugue mes senyoziar: enten en augmēt ar les riqueses. **D**ōchs si los richs senyozegen iniquamēt: si los senyozegen p̄que sien bons: sino p̄que sien richs: e tota sa intēcio sera en aiusar pecunia. **E** segonamēt senyoziant los richs iniquamēt entenen en delits corporals. **E** proues aris. **L**ar si algu vol alguna cosa: molt

mes vol aq̄lles: ales quals aq̄lla es ordenada. **A**ricō algu vol la buensda: molt mes volria sanitat ala q̄lla la beuenda es ordenada. **D**ōchs cō los homens comunamēt e special los qui han la voluntat desordenada: ordenen les riqueses als delits corporals si los richs senyozegē iniquament: entenēt no lo be comu: sino no pecunia: ells entēdran delectacions corporals. **E** **T**erciamēt senyoziant los richs iniquament son molt diligents en la guarda dela p̄sona. **E** pues aris. car aq̄ll qui no enten en lo be comu: entenen en pecunia e als delits corporals: offen lo poble en moltes coses per hauer pecunia roba los ciutadans e p̄ los delits corporals offen los ciutadans quāt en les mullers e filles. p̄ les quals coses es en odi del poble: e nos comunica aris abla multitudine tostēps duptāt dela ira del poble es molt diligent guardar se. **E** tots aquests mals q̄ son en la mala senyozia dels richs: son en tirannia. **L**ar segons damūt es dit. lo tiran no enten en be comu: sino en pecunia ne enten en lo be honest: mas de litable. e es molt diligēt en la guarda dela p̄sona. p̄que sab ha offes a molts. **L**ar lig se de vn tiran: q̄ coz tostēps fos repres p̄ vn seu frare p̄ que tostēps stauē trist: e iames mostrauē la cara alegre. e lo tiran p̄ dar raio de aço seu despullar e ligar lo german: e sobre lo seu cap penia vn punyal agut ab vn fil molt prim. e seu li tenir balesques parades ab les tretes vers lo coz. e dix li: alegrēt frare. aq̄ll respos q̄ no podia p̄ los perills: en ques rebia. **D**ix lo tiran: q̄ ne ell se podia alegrar. p̄que staua en maiors perills. **L**ar en tates coses hauiā offes lo poble: q̄ tostēps temia la mort. **M**olt dōchs se deu guardar lo rey: que no sia fet tiran

Car los tyrās vltra q̄ perdē la vida eterna no han vn bon dia en aq̄sta vida tēporal. perq̄s veen tostemps star en perills. E lo tyran no ha tanta pecunia com lo bō rep. Primera ment perq̄ ha a despēdre en moltes coses sobreabūdantmēt. Segona mēt p̄que a bon rep donē mes per a mor: que no pren lo tyran p̄robarris es destruint lo poble. E sabem p̄ experencia: q̄ alguns tirās hā viscut en major fretura quels bōs reps. E los tyrās no han tāts delits cō los bons reps. Car hauer amichs e esser amat p̄ lo poble es molt delitable. E no confiar de algu creent es hoz en ira de tot lo poble: es gran tristia. Perq̄ lo tyran es prinat de grā delectacio vent se en ira del poble ¶ Q̄ist q̄ tyrannia deu esser esquinada: p̄q̄ los mals dela iniqua senporia dels richs son ajustats en ella resta a veure que deu esser esquinada p̄que en ella son ajustats los mals d̄ mala senporia del poble. Car coz lo poble senporia malamēt: no entē conseruar a cascu en son stat. ans se esforça a destruir los nobles e mullors. E aq̄o fa lo tyran. Car segons se mostra p̄ lo q̄ haue dit ell se esforça constrenyer e destruir los richs e nobles. Perq̄ molt deuē esq̄uar los reps tyrānia en la qual son ajustats tants mals.

Capitol. xij. que molt es necessari als Reys e p̄nceps regir lo poble dretament: e guardar se no tyrannegen. Car per moltes raons los subdits insultē los tyrans.

Huem fet aquest libze: per mostrar als reps e p̄nceps com deuen regir lo poble: quilis es comanat. E haue

dit: que desuiant del dret regimēt iuriant los subdits e no entenēt en lo be comu: son fets tyrās. E ab tot per moltes rahons haia m̄ puat: q̄ es perillos ala real magestat: e que deu esser molt esquiuit e vituperat lo tyrāncjar e no regir lo poble dretament no hauez peresa portar noies rahons mostrāt aq̄o meteix. E volem puar en aquest capitol: q̄ per moltes rahōs los subdits insulten als tyrās. E lo philosoph en lo cinz que deles politiq̄s ne recita sis. La primera rao perq̄ los subdits insulten los tyrans: es p̄ temoz. E pues ari. Car los pusillanims quant maça temen e no creen puguē escapar com a desesperats insultē los altres e son fets valents. E diu se puerbis alment: q̄ maça cōstrenyer lo temoz ros p̄ força es fet animos. e per tal causa algunes besties dānegen loa homēs. Car si elles pensauē que no fossen dānejades p̄ ells: iames los farien dan: mas forçades p̄ temoz moltes vegades los dānegē. per que no sien dānejades p̄ ells Dōchs p̄ aquesta manera moltes vegades los subdits insulten lo tyran: e maten aq̄ll'ells temēt esser ofesos per ell. ¶ La segona rao perque los subdits insulten los tyrans: es p̄ les iniuries quels fan. e pues ari. car natural cosa es desijar venjança. p̄ la qual Homero dehia: que ira es mes dolça que mel. perque es desig d̄ pena en venjança. Donchs perq̄ es tāt delitable venjar se: molts insulten los tirans per venjar se deles iniuries quels hā fetes. ¶ La terça rao perque los subdits insulten los tyrans: es perque son menyspreats. e proues ari. car segōs lo mes los tyrans fan coses p̄ les q̄ls son menyspreats. q̄o es no entenēt en lo be comu sino a delectacions carnals. E perq̄ los qui fan aq̄o: son menyspre

ats: facilmente son insultats. **E** de aquests haucm exēple segons hi talo philosoph en lo cinque deles politiqes de aqll rey Sardinopolo e de aquell appellat Dyonis. car sardinopolo menyspreant lo be comu se dona tot a delits carnals. **E** vn gran duch menyspreant lo pque hauria elegit vida d besties insultal e matal. per lo semblant dyonis tiran curant mes de gola q̄ del be comu son menyspreat per los subdits pque tostemp era embriach. **E** p̄ ço vn qui era appellat Dyon veent que tostemps era embriach: per de spit e menyspreu insultal. ¶ La quarta rao perque los subdits insulten los tirans: es per acōseguir honoz **E** proues axi. Car com honoz e gloria entrels bēs exteriorz sien grās bens molts qui veen: que los tirāns no demanen sino gloria e honoz p̄ pria: no curant honrar los subdits ne cercar lo be comuzells volent a conseguir la gloria e honoz que veē en los tirans: insulten los. Per lo semblant perque molts creen: que pecunia sia molt gran be veent que los tirans no entenen sino en guā par pecunia: insulten los. perq̄ p̄tēn guen los seus tresors. **E** p̄ ço es dit en lo cinque deles politiqes: q̄ alguns insulten los tirans veent que en ells son grans guany e honoz. ¶ La cinquena rao perque los subdits insulten los tirans: es pques mostren fer algūes cofes singulars **E** proues axi. Car alguns volēt hauer alguna fama: fan algun fet singular. **E** perque estimen a cosa ma ruellosa leuar se contra lo tiran: insulten lo. Mas segons diu lo philosoph en les politiqes: los qui axi insulten lo tiran: pochz son. Car es necessari: no entēguen cōtra la senyoria. perque sien saluats. ¶ La sise na rao perque los subdits insulten

los tirāns: es perque desliuren lo regne dela destruccio: que aquells hi fan. ¶ Per aquestes rahons son insultats los tirans. **E** perque no sia insultada la real maiestat: e perque no rema tostēps: que sia mort p̄ los subdits: ab gran diligencia se deu guardar: no sia fet tiran. Car sino fa iniuries als subdits: e es cōtinēt e mesurat no elegint vida bestial: e honra los nobles e los altres q̄ son en lo regne: segons requer lo stat de cascu: e nols destrœix e en totes coses se ha no com a tiran sino com a bon rey: indueix tots los del regne a amar lo: leuant tota materia de insultar lo.

Capitol. iiii. q̄ molt se deu guardar lo rey que no sia tiran. perque per moltes rahons tirannia es mes corrupda que senyoria real.

A tot p̄ molts capitols: haiaz induits los reys e princeps: que no tirāne gen sino que regeſquen lo poble dretamet: en aquest capitol ne volē portar altres mostrant que si los reys volen q̄ la sua senyoria dure deuē molt studiar que no sien fets tirans. perque tirānia es mala senyoria e corrupda per moltes vies mes que la senyoria real. **E** recita lo philosoph en lo cinque deles politiqes: tres maneres de destruccio de tirannia. La primera per simeteixa. La segona per altra tirannia cōtraria. La terca per regne. ¶ La primera manera de destruccio de tirannia es p̄ simeteixa. **E** proues axi. Car damūc es dit: quel mal destrœix simeteix. e si es entegre: es importable. perque tirannia per les peruersitats e maleses que son en ella: es corrupda

puda e no pot durar. E pço es dir: en lo primer deles politiqs: que quant tirannia es maior: tât dura menys. Car iusticia serua amistats E tant cõ se parteix lo princep d iusticia: es apparellada via: q̄ aquella seporia sia destruida. policia dôchs quât mes se parteix de iusticia tât mes facilmet es contri puda. E los reys e princeps si volen: que la sua seporia dure molt: deuen esquiuar q̄ no desuien de iusticia: ne sîe fets tirans. E si en alguna cosa tiranegen: per tot son poder la deuen tẽparar. Car cõ menys tirânegen: tât millor seporien. ¶ La segona manera de destruccio de tirannia es p altra tirannia contraria. E proues açi. Car ab tot que be no es contrari a be: perque be es en vna manera mas males contrari a mal perque mal pot esser en moltes maneres. Açicõ lo senyal que es ferit en vna manera nòp ha cõtrarietat. Mas desuiar dl senyal pot esser fet en moltes maneres e haura hi cõtrarietat en les desuiacions. Car ferint da munt lo senyal o deual o ala dreta o ala esquerra hi ha contrarietats. Per lo semblant es en les sepories Car seporia bona no es cõtraria a seporia bona. mas seporia mala es contraria a mala. Dõchs vna tirannia pot esser contraria a altra e la pot destruir. Açicõ la tirannia del poble qui seporia. es contraria ala del tiran. E vn tiran es contrari a altre. car com algu tirânica en lo poble: lo poble cõfret no pot cõportar la tirannia del princep: e leuas contra elle tirânica matant lo o lançant lo dela seporia. E tot lo poble es fet vn tiran cõtra lo princep: e la tirannia destrueix la de ell. per lo semblant vn tiran ne destrueix altre. Car moltes vegades vn tiran se leua cõtra altre. perque

pugne haue la sua seporia. Deuẽ se donchs guardar los reys e prins ceps: que no tiranegen. puix en tâtes maneres la seporia del tiran: pot esser destruida. ¶ La terça manera de destruccio de tirannia es p regne. E pues açi. Car no solamẽt mal es contrari a mal: ans encara lo belli es contrari. que no sols lo tiran ve contra lo tiran: mas lo rey si ve: es necessari. a molts perills donchs es posat lo tiran: e en moltes maneres pot esser destruida la sua seporia. Mas lo bon rey no es posat a tâtes perills: ne pot esser destruit en tantes maneres. Car ab tot que lo tiran se esforce destruir al bon rey: algun bon rey no es cõtrari a altre bo. Car algu bo e virtuos no persegueix altre bo: ans es ab ell E si era cõtrari vn bo a altre bo: no seria bo. Perque la real magestat ab gran studi deu esquiuar tirânica. que no lia fortimesa a tâtes perills. ¶ **Capitol. xv. q̄nes coses conferuen seporia real: e quantes ne deu fer lo rey: pques conferue en sa seporia.**

Lo philosoph en lo cinq̄ deles politiqs toca deu coses: que cõferuen seporia real: e les quals deu fer lo rey perques cõferue en sa seporia. ¶ La primera cosa que soste seporia real e deu fer lo rey: es que no sostengue en son regne moltes riques iniusticies. E proues açi. Car moltes iniusticies per riques que sien: segons diu lo philosoph en les politiqs: fan vna grã iniusticia. e moltes despeses poques vna grã despesa. Car per les riques errades si son moltes: se dispon hõ a grans: e lo qui menys preua les coses poques: a poch a poch lin cide

nenē de maiors. los pnceps dōchs
qui deuen contrastar ales iniuries
e iniusticias: les deuen esquiuar / p
riques que sien. ¶ La segona cosa
que fosse senyoria real: deu fer lo
rey: es tractar be los subdits dant
los officis / homrant los / e no faent
los iniuries. ¶ pues axi. car diu lo
Philosoph en les polítiqs: tractar
be los ciutadans no sols cōferua la
policia bona / mas la senyoria quey
ha mesclada alguna poca de tirani
nia: mes feta de mes durada. ¶ La
terça cosa que fosse senyoria real: es
quels subdits haiten temor dels al
tres regnes. ¶ pues axi. car los tre
balls luy segōs veritat e los prop
segons por conseruen policia. e los
ciutadāns son mes subugats e obe
dients al pncep: si temen a altres
gents estranyes. Car la guerra tol
dissensions en la ciutat: e fa los ciu
tadans mes vnits. ¶ Remple hauez
de aço en los romāns. los quals aps
q cessaren de les guerres estranyes:
començaren a guerreiar entre ells
e per a iostenir la senyoria de aqlls:
qui los subdits son acostumats a
fets darmes: e la dels qui comēcen
a senyoreiar: los deuen fer temor d
guerres e tribulaciōs de gēts estrā
yes. pque degudamēt se hagē vers
lo pncep. Car los homēs acostu
mats a fets darmes: los quals no
han cutes a altres vrtuts: sino a for
titut: segons diu lo philosoph en lo
sete de les polítiques: son semblāts
al ferre q tant cō se exerceita clareia
e si sta ocios: tantost se rouella. p lo
semblāt los homens acostumats a
fets darmes praticant les armes
son obedients al pncep. Mas cō
stan ociosos: nos sabē hauer axi de
gudament. ¶ cō algu comença no
uament a senyoreiar: pque los sub
dits facilment se leuē cōtra tal sēroz
pquel obeeſquen milloz: los deu eſſ

feta temor de pills e guerres estrā
yes mas si la senyoria ha tant tēps
q no sia memoria daltres senyors
sino dels antecessors del qui regna
la cautela recitada no es tāt neces
saria. ¶ La quarta cosa q fosse sen
yoria real: es esquar dissensiōs dels
nobles. ¶ pues axi. Car hauent dis
sensions los barons ne son fetes en
tot lo regne. e es occasio de esser de
struida la senyoria real. ¶ lo remey
de aço es ordenar tals leys q dupi
tant les algu no gose fer: lo que no
deu. ¶ La cinquena cosa que fosse
senyoria real: es guardar diligent
ment: cō se han los officials en los
officis. ¶ pues axi. Car no es cosa
q tant conserue lo rey cō fer honoz
als virtuosos e dar los officis e si se
han be en los officis deu los ne dar
altres maiors. e sino si han be: deu
los ne remoure. e porie si hauer tāt
mal quels deu cōdemnar a pena ca
pital. ¶ La sisena cosa q fosse seny
oria real: es no dar a algu gran sen
yoria. ¶ pues axi. car les grās sēro
ries pmaça gran fortuna comuna
mēt corrupē les pēles dls homēs q
facē iniusticias. ¶ Aqsta cautela es
molt necessaria als de qui lo rey no
ha haguda experiēcia. ¶ per ço deu
hom molt guardar: q prestamēt no
meta hom algu en offici. ¶ La sete
na cosa q fosse senyoria real: es quel
rcy haia amor als del regne. ¶ pro
ues axi. car aqll qui ama: es diligēt
a vedar los mals dela cosa amada.
¶ temor fa los homēs cōsellatius:
segōs es dit en lo segon dela rhero
rica. e alli ha grā salut: on ha molta
cōsells. Per q si lo rey ama lo be del
regne: sera sostengut en ell. Car te
ment q en lo regne no se esdeuēguē
incoeuents e mals: haura molts
cōsellers per veure cō pora pmoure
los bens del regne e contrastar als
mals. ¶ La vltima cosa q fosse seny

poria real: es hauer poder civil. **E** p
ues ari. car segós es dit en los grás
morals: iusticia foste les ciutats.
Mas iusticia no pot esser conserua
da: si p potècia civil no son punits
los qui la passen. **E** si lo rey vol ser
uar de iusticia: deu hauer molts qui
cerquen la vida dels ciutadans: cer
cant que reben e despeneu eò por
ran dar rao dela sua vida. **E** aqlls
qui de aço no poden dar rao senyal
es: q viué de furt e faent lo rey aço
poza feruar iusticia e guardar lo re
gne d' mals. **E** La nouena cosa que
foste sèporia real: es quel rey sia vir
tuos. **E** proues ari. **L**ar segons es
dit en lo cinque deles politiques:
mes virtut es necessari en lo regis
dor dela ciutat q en lo capita dela
gent darmes. **L**ar lo capita dela
gent darmes ha necessari experien
cia: e lo regidor dela ciutat virtut
o sobres iust pque deu esser mig deu
pque a ricom es superior als altres
en dignitat e potestat: ari ho sia en
bondat. **L**ar molt foste lo regne: si
lo rey es virtuos entenent en lo be
comu. **E** La decna cosa q foste sen
poria real: es q lo rey deu saber: qui
na es la policia que senporcia. e qui
nes coses la poden sostenir o corromp
re. **E** aço poza saber per experien
cia. **E** proues ari. **L**ar cò algu lon
gament ha hagut experiencia dels
negocis del regne: facilmente poza
còsiderar que foste o corromp lo bō
stat del regne. **E** lo rey deu hauer so
uint memoria deles coses passades
ques son esdeuengudes en lo regne
cò foren iurjades e en quin temps
son millor còseruat lo bon stat del
regne. perque sapia cò deu senpor
ciar e quines coses sostenen e corromp
pen lo regne. **L**ar ignorant aqstes
coses no poria regir dretament lo
regne.

Lapitol. xvi. quines coses
volem consell: **E** en quines
deu esser dat consell.

Damit hauer dit: q quas
tre coses deuen esser cō
siderades en lo regimēt
dela ciutat. **P**rincep/cō
sell/cor/e poble. **E** puix
ab la ajuda diuina hauer determe
nat del princep/dient quates mane
res son de senpories. e quals son bo
nes/e quals son males/declarant q
regne es bona senporia e tirannia
mala e hauē mostrat: quin es lo of
fici del rey/e quines coses deu fer:
pque dretamēt regesca lo poble q li
es comanat/ e hauē puat p moltes
raons: q lo rey deu hauer diligència:
q no sia fet tiran/e quāt al pñent suf
ficientmēt hauer dit deles coses:
q toquen al princep: resta a tractar
del cōsell. **E** diu lo philosoph en lo
terç deles ethiqs: q algu se deu con
sellar no deles coses ques cōsella lo
foll: sino deles ques acōsella lo sau
per q deu esser vist pmer de quines
coses deuen demanar cōsell. pque
aricō a ignozāts no demanem con
sell deles coses: q no deu hō hauer
cōsell **E** qnt al pñent podē tocar sis
coses: q no caen sots consell. **E** Pri
merament no deu hō demanar cō
sell deles coses immutables: p q no
caen sots cōsell. **E** pues ari. car de
manam cōsell: pque sias reglars en
les obres esquivar mals e seguir
bens. **D**ōchs les coses q no poden
esquivar/e son immutables: no caē
sots cōsell. **E** pço es dit en lo terç d
les ethiqs: q deles coses eternes q
son immutables: algu nos consella
car algu no demana cōsell de dya
metre lo qual nos pot mesurar
ne reglar ab la costa ne d qualsevol
cosa imutable. **E** Segonament no
deu hom demanar cōsell deles coi

ses mouibles que tostemps se mouen de vna manera/segós tals son elles: han alguna necessitat. Mas les coses q̄ caen sots cōsell: no son necessaries/ans son accidentals/q̄ tots iorns se poden esdeuenir. **E** p̄ ço es dit en lo terç deles ethiques: que algu nos consella deles coses: que tostemps son en mouimēt e tostemps son mogudes en vna manera. **A**ricó algu nos consella del cors del sol ne de l'air deles steles. car ab tot les steles son mogudes. mas p̄ que tostemps son en mouimēt ne lo cors de aq̄lles pot esser mudat p̄ nostres obres. e per ço no caen sots cōsell: **E** si de tals coses es cōsell nou es segons si/sino segons serueixen a nostres obres. ço es aricoz als ḡnes obres milloz son fetes en tēps calent/e altres en fret. **E**n tals coses lo cors deles steles qui porra calor o fret segons diuersos tēps pot caure sots cōsell no per si sino accidentalimēt p̄ sapiã en quin tēps q̄nes obres deuen esser fetes. **E** **T**ercament no deu hom demanar cōsell deles coses fetes souent per natura. **E** proues ari. **L**ar deles pluges que caen en lo iuern souēt/e deles calors que son en lo estiu: no es cōsell. perque tals coses son naturals/e no son per nostres obres. **E** per ço nons consellam de elles/ sino tant com serueixen a nostres obres **E** en aquesta manera son sots cōsell. ço es en quāt serueixē a nostres obres. **H**e es dit donchs en lo terç deles ethiques: que de sequedat ne de pluges no es cōsell. **Q**uartament no deu hom demanar cōsell deles coses fetes atard que se deuenen per fortuna. **E** proues ari. car cascu quis aconsella: vol obrar o atenyer alguna cosa p̄ entēcio e electio. **E** de aquelles coses que venen sens intencio: nos pot hom acōsellar.

Lar. **E** per ço es dit: en lo terç deles ethiques: que deles coses que se deuenen per fortuna no es cōsell ari com de trobar tresor. **I**niquenament no deu hom demanar cōsell de totes les obres humanes. **E** proues ari. **L**ar les obres de aquelles qui per les nostres no poden esser mudades: no caen sots nostre cōsell. **E** per ço es dit en lo terç deles ethiques: quels lacedemonias nos consellen cō conuerfaran be ab los francesos/me los francesos se consellen coz viuran be ab los deles indies **S**isenament no deu hom demanar cōsell de totes les coses q̄ per nosaltres poden esser fetes. **E** proues ari. **L**ar la fi entesa no cau sots cōsell. perque cōsell no es de la fi/sino deles coses ordenades a la fi. **L**ar en lo cōsell deu esser p̄supposada la fi entesa e no cōsellar se de aquella sino deles coses q̄ aconseguir la. e lo metge perque enten sanitat per si: no consella si deu guarir lo malalt perque ho ha com a cosa certa. mas consella com deu esser guarit lo malalt mes facilimēt **P**er lo semblant lo regidor dela ciutat nos consella: si los ciudadã deuen viure en pau/ne si lo regne deu star en bon stat. mas conselles com se faran milloz aq̄tes coses **D**õchs les coses immutables ne les mouibles que tostemps se mouen en vna manera/ne deles fetes souent p̄ natura/ne les fetes atard que se deuenen per fortuna/ne totes les obres humanes ne totes les que per nosaltres poden esser fetes: caen sots cōsell. **M**as **A**ment caen sots cōsell aquelles: que per nosaltres poden esser fetes. **L**ar segons es dit: en lo terç deles ethiques: nons deuem consellar sino deles obres que per nosaltres poden esser fetes.

Glosa de dyametre.

Dyametre. ¶ Diu Euclides mathe
matiche que impossible es lo diame
tre sia equal ab la costa. E p enten
dre aço deuē saber q̄ Dyametre es
aquella línea que en lo quadrat o
en qualseuol cercle passa de quanto
a quãto/o de part a part. Costa es
les parts del quadrat o la roda del
cercle/segons es aci dauall la glosa
figurat. E vol dir lo egid/ que ari
com nēgu demana consel/sil dyame
tre es tant lonch com la vna costa/
com sia cert es maior o menor/ ari
nenqu deu demanar cōsell deles co
ses imutables coz sia cert no podē
esser en altra manera.

Capitol. xvij. quina cosa es
consell: e com deuē esser fetes
consells.

De cōsell es alguna q̄
stio. Car segōs es dit en
lo sise deles ethiques: a
quell quis cōsella: os con
selle de o mal: ell dema
na alguna questio. e p̄ço cascu quis
cōsella demana: mas tot hō qui des
mana: nos consella. Car segons es
dit en lo terç deles ethiq̄s: ab tot q̄
consell sia q̄stio: tota q̄stio no es cōs
sell. Dōchs si solament deuē dema
nar cōsell deles coses: q̄ podē esser
fetes p̄ nos altres: consell sera q̄stio
no de totes coses sino solament de
les obres humanes. Car en les sciē
cias speculatiues e en les natureas
deles coses: e en les eternes poden
esser fetes moltes questiōs: mas no
son dites consells. ¶ Q̄ist que es cō

sell: car es q̄stio deles obres huma
nes: segōs hauē dit: resta a veure cō
deuen esser fetes consells. E segons
al present sis coses deuē esser serua
des en los consells. ¶ La primera
cosa que deu esser suada en los con
sells: es: que quāt mes les coses son
determinades tant menys han ne
cessari consell. E pues ari. Car si de
tot eren determinades: no haurien
necessari algū consell. E p̄ço es dit
en lo terç deles ethiq̄s: q̄ no es con
sell deles obres d̄terminades deles
sciēcias: ari cō deles lettres. Car lo q̄
scriu nos consella: si de tot no es ig
nozāt cō deu scriure. p̄que sufficiēt
mēt es d̄terminat p̄ la art del scri
ure. Mas de aq̄lles coses que son fe
tes per nos: eno son de tot certes
ne d̄terminades: com deuē esser fe
tes: deuen esser fetes consells. ¶ La
primera cosa dōchs q̄ deu hom fer
en los consells: es: q̄ cō algū fet del
regne es p̄posat: cō p̄ mes vies pot
esser fet: deu hō consellar: sia elegis
da la millor e mes facil. ¶ La segon
na cosa q̄ deu hom suar en los con
sells: es: q̄ nos deu hom consellar de
coses riques sino de grās. E pues
ari. Car damunt es dit: q̄ temor fa
consellar. porque lo q̄s consella: mo
stra tembe algū mal o q̄ no pugne
atēper lo q̄ desija. Dōchs deles co
ses riq̄s coz aq̄lles q̄ podē fer poch
mal o vedar nich de nos deu hō cō
sellar sino deles grās: que podē fer
molt mal o vedar grā be. ¶ La terç
ça cosa q̄ deu hō suar en los cōsells
es: q̄ deuē hauer altres: q̄ns consella
ren. E pues ari. car ab tot hō pugne
trobar vies e maneres p̄ fer alguna
cosa: po foll es: lo qui folls se sia en
lo seu cap menys preant oir les sen
tencies dels altres. E a consellar se
ab los altres es gran saniesca. E o q̄
podē mostrar p̄ dues raons. Prime
ramēt p̄q̄ los consells segons es dit

Deuen esser de grans coses. e en tals
 coses algu nos deu fiar en son ppri
 senp ans perque saben mes molts q̄
 vn:deuē hauer consell dels altres. e
 perço es dit en lo terç deles ethiqs
 que en les grans coses no confiant
 de nosaltres demanā consell. ¶ Seg
 gonament aconsellar se es gran sa
 uiesa. Car consell es deles obres pri
 culars en les quals val molt experi
 encia. E segons es dit en lo primer
 dela metaphisica: en tals obres es
 millor experiēcia que sciēcia. E coz
 molts hagē experiēcia de mes cos
 ses que vn:deu hom demanar con
 sell. perço que sia elegida la millor
 part. Quins deuen esser los bōs cō
 sellers per auant sera dit. ¶ La quar
 ta cosa que deu hō seruar en los cō
 sellers es: que sien secrets. E pnes ari
 Car molts negocis son descuberts
 per los consellers. E per vettura cō
 sell pren de aquesta rao lo nom. car
 alguns dien: que consell vol tāt dir
 com confidi: es dit confidi lo cōsell
 perque hi son molts. Mas per vettu
 ra podem millor dir: que consell es
 dit de con: que vol dir ensempe e s̄
 filio q̄ hauem per callar. ari que als
 lo sera dit consell que molts tenen
 fots silenci. E aço deu hō molt guar
 dar en los cōsells e special en los de
 la cosa publica. Lasci conseller deu
 lançar de si la amor ppria e vestir
 se la comuna E perque lo vtil del re
 gne no sia empatrat: du tenir molt
 secret: lo q̄ ha oit. E aço son lo que
 exalta molt roma. Car los consells
 eren en les ozelles dels consellers:
 com si nols haguessen oit. E Vale
 ri molt gran en lo segon libre dels
 fets recordables: en lo titol deles i
 stituts antigues loant los cōsellers
 romans diu: que tant fecl era lo cō
 sistori de silenci profitor: que los q̄
 entrauen en lo lindar de aqll mēp
 pceda la amor propria se vestie la

publica que not dire a vn:ans creu
 ries algu no hagues oit: lo que era
 comanat ales ozelles de tants. La
 cinquena cosa que deu hom seruar
 en los consells: es: que no si parlen
 coses plaents sino veres. E proues
 ari. car los lagoters per plaure als
 princeps: callant veritat consellen
 coses plaents. e tot lo regne posen
 a perill. E pço vn saui appellat ari
 stides dehia: que los consellers de
 uie hauer dues coses. Primeramēt
 q̄ no fossen manifesta ne revelador
 de cōsells. Segonamēt: q̄ no fossen
 tant plaents curant mes parlar co
 ses plaents que veres. E segons res
 cita lo philosoph en lo terç dela rhe
 torica: vn mestre appellat alexan
 dre sabent q̄ vn appellat priamus
 era secret: e que dehia lo ver en los
 consells: loant lo dehia: aquest es lo
 qui consella: quasi volent dir q̄ los
 altres en esguard de aquell no deu
 en esser dits consellers. ¶ La sisena
 cosa que deu hom seruar en los con
 sellers: es que moltes voltes consellē
 e que prest ho erequentem. Car com
 auinentesa hauem de obrar: si dies
 tament nos hauem: sino scm aqlla
 obra: es perque ignora: si deu esser
 feta. Perq̄ es bo examinar diligent
 ment casum grā negoci: sis deu fer
 o no. Mas com es determenat q̄s
 deu fer: si lo poder hi es: prest se du
 metre en obra. E es dit en lo sise de
 les etiques: que per molt tēps nos
 deuen consellar. mas les coses cons
 sellades deuem fer prest.

**Capitol. xviii. qns cōsellers
 deu tenir la real magestat:
 p lo bon stat del regne.**

Dtes les coses que deu
 hauer lo qui periuadeix
 quant ha apparēcia: es
 necessari haja lo bon cō
 seller segons existēcia.

Car perço algu persuadeix be quāt lo creu hom del que diu. **E** perq̄ algu sia cregut no es necessari segons existēcia sia tal sino ques mostre esser tal. Car hom no pot iutjar sino de les coses q̄ defora se mostren. **E** sufficiētmet es feta fe de aquell q̄s mostra esser bo. Mas no basta sia tal segons apparencia lo bon cōfeller sino ho es segons existēcia. Be donchs es dit q̄ les coses que ha segōs apparencia lo qui be persuadeix deu hauer segons existēcia lo bon conseller. **E** si volez saber quins cōfellers deu hauer la real magestat e quines coses e quantes son necessaries en los consells/ deuen saber en quantes maneres es feta fe als homs p̄ a creure les paraules oides. **E** son tres/ segons en tot parlar deu en esser pensades tres coses. ço es lo qui parla/ e lo qui ou/ e la cosa de que parla. **¶** Primeramet es feta fe als homens per a creure les paraules oides de part del qui parla/ si es cregut esser bo. **E** pues axi. car als bons creu hom/ encara q̄ no donen rao del que dien. **E** aq̄sta creença ha principi del qui parla. p̄que es cregut es bo e no mèrria. **¶** Segonament es feta fe als homs p̄ a creure les paraules oides de part dels qui oen si lo q̄ parla es amic dels. **E** pues axi. car axicom los homs comunament se enganen en simeteixos pensant valen mes: e que si es mes sauis que no son: axi p̄ aquell amic d̄ algu es reputat altre ell: comunament los homens se enganen en los amichs. **E** segōs es dit en lo primer dela rhetorica: no iutjam e gualment los amichs e enemichs. Car los fets dels amichs iutjaz en be e los dels enemichs en mal. **E** som passionats axi dels amichs cō de posaltres meteixos crehent son millors: que no son. Perq̄ si los ois

dois creen als amichs aquesta creença ha principi de part dels oidois que per si son inclinats dar fe als amichs. **¶** Terciamet es feta fe als homs per a creure les paraules oides de part dels coses d̄ ques parla: si lo qui parla es saui o reputat p̄ tal. **E** proues axi. Car lo saui deu saber e conixer les coses e los negociis que ell enten deu en fets. **E** segōs es dit en lo primer dels ethiques: cascu iutja de les coses que sap. Donchs lo saui fa creença als qui oen dels negociis de que parla. perque sap iutjar aquells. e aquesta creença ve: perque es cregut: q̄ aq̄ll qui parla sap fer raons: en les coses de que parla. **E** com los sauis sap fer aço: facilmente son creguts. **E** aq̄ll qui vol esser cregut: del q̄ parla: deu esser saui o tēgut per aquell. Donchs com ja sia dit: que aquell: aqui deu esser dada creença: deu hauer segons apparencia les coses: q̄ lo bon conseller ha segons existēcia: prou es manifest: quins consellers deu hauer la real magestat. car deu los hauer bons amichs e sauis. Bons: que no menten per amor de simeteixos. Car als bons desplau tot mal. **E** la falsa segōs es dit en lo quart dels ethiques: es esquinable. amichs: que no sols no menten per rao de simeteixos: que consellen: mas per amor de aquells aqui cōfellen. Car los amichs deuē consellar segons son seny als amichs coses veres e bones. Sauis: que no menten per rao de les coses q̄ parlen car coneixent los negociis que no deuē esser fets: saben/ com se deu en fer. Donchs aquestes tres coses deuē hauer los consellers. ço es bondat/ amicitia/ e sauieta. Car perque consellen: d̄ctament: segons se mostra per les coses dites: deuē esser bons amichs/ e sauis.

**Capitol. xij. quantes coses
deuen saber los consellers.
e en quals coses deuen esser
dats consells.**

S les paraules del philo-
soph en lo pmer dela rhe-
torica son considerades
de cinch coses se deuē cō-
sellar los homens: ço es
deles rendes/dels viures/dela custo-
dia dela ciutat de pau e de guerra. e
de ordenar leys. **E** d'aquestes coses
deuen esser informats los cōsellers
La primera cosa de ques deuē con-
sellar los homēs: es deles rēdes on
hī deuē esser pensades dues coses.
E pues ari. Primerament q̄ la real
magestat no vsurpc les rendes dels
ciudadans. **L**ar damunt es prouat:
que lo rey deuia esser vtuos amant
la policia/ e hōzant los qui stan en lo
regne. lo q̄ no podia esser: si vsurpa-
ue los bens de aq̄lls. Segonament
q̄ no sia fraudat en les siues rendes
Lar lo consell real p̄ tot son poder
deu guardar los drets del rey per q̄
son ordenats al be comu. ço es a de-
fensio del regne e al stat de aquell.
Donchs lo conseller deu saber: les
rendes reals quātes son p̄que si al-
gu ne haunia pres injustamēt: que la
tozne. e si lin fall alguna: q̄ li sia res-
parada. **E** La segona cosa de ques
deuen consellar los homēs: es dels
viures. **E** pues ari. car hom deu pē-
sar quāta viāda ha en lo regne e en
cascuna ciutat del regne/ e quanta
sen hī pot portar/ e p̄qui. p̄que en a-
questes coses puguen esser dats cō-
sells/ e fetes degudes ordenacions.
Lar no deu hō hauer poch consell:
q̄ la ciutat abūde en viures q̄ en al-
tra manera no seria ciutat. e en los
viures deuē esser fetes deguts cābis
e compres e vendes/ on deuen esser

guardats pesos e mesures **E** deuen
esser affozades les coses: si los vene-
dors venen mes q̄ no deuen. **E** La
terça cosa de ques deuen consellar
los homens: es dela custodia dela
ciutat. **L**o q̄s deu fer en dues ma-
neres. **E** pues ari. Primerament q̄
no siē dissensios ne mals entre los
ciudadāns. e per ço deu esser guardat
diligētment: q̄ls ciudadāns son bōs
e quals mals. e q̄ mes sia tengut es-
ment als mals. e q̄ si son presos per
mal q̄ hagē fet: siē punitos. **L**ar los
reys no deuē deixar viure los mals
e deuē esser tēguts aproz los lochs
on se acostuma fer mals. car ariço
algūs fan mes mals que altres: ari
sen fā mes en vns lochs q̄ en altres
Lar en la ciutat ha alguns carrers
mes suspitosos q̄ altres. p̄que los q̄
fan mals: se podē mes amagar o fu-
gir alli q̄ en altre loch. **E** per lo sem-
blāt foza la ciutat son algūs lochs
mes spessos q̄ altres de arbres e de
pijos passos/ on si pot fer mes mal
E no sols deu hō guardar: q̄ los del
regne no facen mal los vns als al-
tres: mas encara dels estranyes. **L**ar
deu esser guardat: si algua pt del re-
gne o ciutat pot hauer dan per los
estranys. p̄q̄ les entrades e passos d̄
tals lochs no deuē esser comanats
a estranyes/ sino als facls del regne.
E La q̄rta cosa de ques deuē consel-
lar los homēs es de pau e d̄ guerra
Lo q̄ no se enten dela pau e guerra
dels ciudadāns. **E** pues ari. **L**ar la
pau dels ciudadans es entesa com
a si. **E** la guerra es lo seu contrari.
E dela si ne del seu contrari lo qui
ha bon enteniment: no sen consella
Lar consell no es sino deles coses
duproses. perque consell es alguna
q̄stio: **E** q̄stio es p̄posicio duprosa. e
d̄la si algu no dupte ne d̄l seu cōtra-
ri. p̄q̄ la pau dels ciudadāns p̄ tot son
poder deu hō pcurar. e les dissensios

e guerres esquiuar. E de aço no es
consell. Mas si ab los estranys deu
hom hauer pau o guerra: aço pot
esser duptos. e deu ne hõ hauer cõs
sell. E deuẽ hi esser cõsiderades du
es coses. Primeramẽt q̄ iames hõ
comence ne sostengue guerra iniu
sta. car fer iniusticia ne agreuiar al
gures p̄si cosa mala e deu ess̄ molt
esquiuada. Segonamẽt si la guerra
es iusta deu esser p̄sar lo poder del
regne/ e dels qui li aiuden e lo por
der dels enemichs. Car segons diu
lo philosoph en lo primer dela rhes
torica: duez hauer pau ab los bõs
e ab los mals: q̄ hom no pot cõtra
fiar/ sino offenẽ. E es de sauĩ no fer
los guerra: sino se esdeue tẽps: quẽ
pugam pendre venjança. ¶ La cin
quena cosa de ques deuen consellar
los homens es de ordenar leys. E
pues axi. Car segõs es dit en lo pri
mer dela rhetorica: la salut dela ciu
tat es en les leys. Car les ciutats
e regnes son cõseruats p̄ les leys iu
stes. p̄que sens iusticia no poden du
rar. E lo rey deu saber quantes ma
neres son de senyories/ e qual es de
maior durada e cõ pot esser conser
uada o cor̄rupida la senyoria p̄que
elegint la mes noble manera d̄ sen
yoria ordene leys molt iustes/ se
gõs les quals aquella senyoria sia
cõseruada. e qual senyoria es molt
bona e quin es lo offici de rey/ e cõ
se deu cõseruar en la senyoria. Per
les coses damunt dites se mostra p̄
les quals cascu pot esser instruit au
dant li la experiencia dels fetes par
ticulars/ q̄ continuamẽt se esdeuen
nen en les cortz dels reys e p̄nceps
E cõ se deu hom cõsellar en la ordi
nacio de les leys. les quals deuẽ ess̄
ordenades p̄cõseruar la senyoria:
en los capitols següents ne entenẽ
a tractar. p̄que ensemps ab les co
ses dites la veritat se mostre

Capitol. xx. que tant cõ fer
se pot totes coses deuẽ esser
determinades p̄ leys e coz
menys porã: deuen esser co
manades ala voluntat.

Dix en los capitols pre
cedents hauem tractat
del princep e del cõsell/
declarãt quins deuẽ ess̄
los cõsellers e quines co
ses son les qui caen sots cõsell resta
a tractar de iups mostrã: com deu
hom iuriar/ e quantes maneres son
de leys. Mas cõ iup sia fet p̄leys o p̄
voluntat: ans q̄ mostren: cõ deuen
injar: volem declarar q̄ tant cõ fer
se pot totes coses deuen esser deter
minades p̄leys. e quãt menys pot
hom deuen esser comandades ala di
screcio dels iutges. Lo q̄ podem p
uar per quatre vies de les quals les
tres son tocades en lo primer dela
rhetorica e la quarta en lo sise de les
poliutiques. ¶ La primera via q̄ to
tes coses deuẽ esser determinades
per leys/ e quant menys pot hõ: de
uen esser comandades ala discrecio
del iutge: a ris pua. Car menys son
los qui fan les leys: q̄ los qui iutge
de les leys fetes. cõ en cascuna ciu
tat es necessari: hi haze algũa cort
ordinaria. on siẽ iuriats los plets
de aq̄lla. E moltes ciutats poden
esser iuriades per les leys fetes en
vna ciutat. E en la ciutat on son fe
tes les leys se esdeue: q̄ hi ha mes
iutges: quels q̄ han fetes les leys.
Car les leys si son iustes: deuẽ esser
im mortals. p̄que no hi deu esser fe
ta alguna mutacio o molt pocha.
e los iutges more o son remoguts
dels officis e altres succeixẽ en son
loch. p̄q̄ es necessari: en vna ciutat
haia haguts molts iutges p̄q̄ more
o son remoguts: e no es necessari hi

haia haguts tats: qui facen leys. p
que les leys no deuen esser innouas
des. Donchs si los qui fan les leys:
son pochés en esguard dels iutges:
pque es mes facil trobar pochés sa/
uis que molts: pque totes coses sié
fetes fauament: tant cò fer se pot
deu hom determenar totes coses p
leys e quant menys se pora coma/
nar ala discrecio dels iutges. ¶ La
segona via q̄ totes coses deuē esser
determenades p leys: e quāt mēps
se pora comanar ala discrecio dels
iutges: aris pua. car mes facil mēt
e millor es vist: quina cosa es iusta:
si es examinada per molt temps e
ab diligencia: q̄ si tātost si dona sen
tencia. Perque los qui fan les leys:
ab gran còsell e per molt tēps desí
beren quines leys deuen esser serua
des. Mas los iutges p la instancia
deles parts e pque los plets no de/
nen esser dilatats sino abreuiaats:
no han tēps a veure: quina cosa es
iusta. Donchs pque en lo iuy hò no
erre: tant cò fer se pot: totes coses
deuen esser determenades per leys
e poques p la discrecio dels iutges.
¶ La terca via q̄ totes coses deuē
esser determenades p leys: aris p
ua. Car los qui han fetes les leys:
les han fetes generals dient: Tot
hom qui axi fara axi sia punit igno
rant si son amich o enemich faria
alloy q̄ si sabié: son amich ho degues
fer: p ventura no ho hagueren orde
nat ari. e si enemich hagueren orde
nat mes fort pena. Mas ordenant
les leys generals: no sabent aqui de
uicn tocar en particular: no son in
dinats ne per amor ne p op. E dels
iutges no es ari. Car los iups no
son deles coses esdeuenidores sino
deles passades. ne en general sino
en particular. Car son entre psones
determenades. les q̄s podē amar
o haueu en op on pot haueu interes

propri. pque facilmente los iutges
poden fer iniusticies amant o has
uent en op o p algun interes pprí.
Donchs pque no sien fetes iniusti
cies: ho es: tant cò fer se pot: deter
menar totes coses p leys e poques
p la discrecio dels iutges. E aq̄tes
tres coses ço es: q̄ mes facil es has
uer vn faui que molt: e q̄ les orde/
nacions deles leys son deles coses
pensades p molt tēps esdeuenidos/
res e generals e quels iups son del
les coses passades e particulars: to
ca lo filosofh en lo pmer dela rhe
torica diēt q̄ molt es bo: q̄ les leys
directament ordenades tant cò fer se
pot: determenē totes coses: e sien
ne deixades poques ala discrecio
dels iutges. ¶ La quarta via q̄ to/
tes coses deuē esser determenades
p leys e poques per discrecio dels
iutges: aris proua. Car segons per
uant se mostrara: necessari es com
anar algūes coses a discrecio dls
iutges. perque los fetes particulars
no caen còplidamēt sots narracio
ne totes coses còplidament poden
esser determenades per leys. pero
tant cò fer se pot: totes deuen esser
determenades per leys. Car segons
es dit en lo llibre deles polithiques:
quāt menys inimicicies los iutges
hauran p los iups: tant mes les ex
quicions dels iups vendran a fi. e
lo iutge iutiant los culpables per
leys: no encontre tanta mal volēca:
cò si iutiane per ppria voluntat. E
pque lo iutge per por de mal volē/
ca no allargue portar los iups a de
guda fi: tant cò fer se pot: totes co
tes deuē esser determenades p leys
e poques per la discrecio dels iut/
ges. car lo iutge prou es escusat: cò
iutia alguna cosa segons ley: pque
nos mostra per sa voluntat ho fa:
ans es dit: ho fa forçat. pque la ley
ho mana.

Capitol. cxi. cō deu bom, p
car en los iuy: e qñes pa
raules passionades deuen
ess vedades dauāt lo iutge

Los iutges deuen guar
dar: q̄ procedint en lo iuy
paraules passionades q̄
prouoquen a ira e oy: s̄
en vedades. Car molts
dels qui pledegen: cō conceixen: que
han mal dret: no dien lo q̄ fa p̄ ells
fino q̄ comouen lo iutge cōtra qui
pledegen. E podem p̄uar p̄ tres via
es: q̄ tals paraules deuen esser veda
des. La primera p̄que tals paraules
podē torçre lo iutge: lo qual deu
esser cō a regle en lo iuy. La segona
p̄que tals paraules tolē lorde d iut
jar. La terça p̄que aq̄stes paraules
no fan al p̄posit. La primera via
q̄ paraules passionades deuē esser
vedades en lo iuy: es p̄que tals pa
raules torçen los iutges. E proues
axi. Car deuen saber: q̄ lo iutge iut
jant dels plets: p̄que dretamet iut
gen: si deu haner com la lengua iut
jant deles sabor: s̄ o qualseuol seny
corpora iutiāt deles coses p̄pries
sensibles. car los senys son p̄porcio
deles coses sensibles. e com no son
corrupts p̄ la vna ne p̄ altra des
les coses cōtraries: fan dret iuy de
les coses sensibles. axi cō la lengua
cō no es corrupta per alguna hu
mor iutja dretamet: quina cosa es
amarga e quina dolça. Mas si es
corrupta per colera o p̄ fleuma o
per altra humor: lauors axi cō aq̄l
la qui no sta en lo mig: ne es p̄por
cio de alloreans es inclinada ala vna
deles humors cōtraries e iutja mal
faent dela cosa dolça amarga: e p̄
lo cōtrari segons se mostra en los
malalts. cō tenen corrupt lo gust.

Per lo semblant lo iutge tant com
es lo mig entre les parts no decli
nant a nenguna: es regle dient lo q̄
es iust esser iust. Mas si declina ala
vna part per amor os partei: dela
vna p̄ op: com a regla torta iutjara
mal. E perque aço fan les paraules
passionades cōportar les en lo iuy
es torçre la regla. Donchs no es de
gut: cōportar paraules passiona
des en lo iuy. E si algunes ne deuen
esser cōportades: p̄que segons sera
manifict p̄ les coses següents: los iut
ges deuen esser mes inclinats a p̄
donar q̄ a condēnar: deuen esser les
que p̄uoquen a misericordia: e no
les q̄ mouen a ira. La segona via
q̄ paraules passionades deuen esser
vedades en lo iuy: es p̄que tals pa
raules toçen lorde del iutjar. E proues
axi. Car en lo iuy es algun orde
p̄que hi ha alguna cosa cō a supior:
altra cō a mijana: e altra cō a infer
rior. Com a supior es lo rey qui ha
feta la ley. Com a mijana es lo iut
ge. Com a inferior son les parts qui
pledege. Dōchs lo iutge es lo mig
entre lo qui ha fet la ley e los qui
pledegen. E p̄que lo mig pren d̄ cas
icu dels extrems: lo iutge cō a mig
pren alguna cosa de cascu. pren del
qui ha fet la ley: q̄na cosa es iusta
e q̄na iniusta. Car si p̄ lers es d̄icer
nit: q̄ es dret: de allí pren lo iutge q̄
es iust en les obres hūanes del q̄ ha
feta la ley. Dōchs lo iutge apren: q̄
es iust e iniust. e deles parts: que es
fet e q̄ no es fet. E si appren deles
parts: q̄ es iustes p̄ accidēt: en quāt
alleguen les lers fetes p̄ lo princep.
E cō les paraules passionades in
clinē la volūtat faent seblar algūa
cosa iusta o iniusta p̄ q̄ cō som passio
nats amāt o airāt alegres o trists:
no iutja en vna manera: les paules
passionades quēs inclinē a aço deuē
esser vedades en lo iuy. car p̄ elles es

tolt lozde de iustar: perq̄ passionat les parts lo iutge: li fan semblar que algua cosa sia iusta o iniusta. lo q̄ no es offici de les pts sino del q̄ ha feta la ley. Car plo q̄ ha feta la ley o p la ley es manifest al iutge: que es iust/e que iniust: eno deu esser compozitat sia fet p les parts ab paraules passionesades. ¶ La terca via q̄ paraules passionades deuē esser vedades en lo iuy: es pque tals paraules no fan al preposit. E pues axi. car cō plet sia de alguna cosa: no deu esser dit res en lo iuy: sino lo que fa per aqua la cosa. Mas passionar lo iutge recitant les iniuries que la part contraria ha fetes al iutge. O recitar los plaers que ell ha fetes al iutge. puo cant lo a mal volença dela part contraria e portar lo ala part sua: del tot es foza del preposit. Perq̄ tals coses deuen esser vedades.

Capitol. xiiij. quines coses e quātes deuen bauer los iutges: si volen iutgar dretament.

Quatre coses podem recitar les quals deuen hauer los iutges: perq̄ iutgen dretament. La primera es actozitat de iutgar. La segoa prudēcia dles coses. La terca experiēcia de les coses agibles. La q̄rta dreta volūtat. car en tot plet q̄nt al p̄sent son pensades quatre coses. Les pts qui pledegen. Les coses de que pledegen. Les leys segōs les quals los plets deuen esser iutjats. E lo q̄ ha feta la ley. per lo qual es dada actozitat al iutge. E los iutges perq̄ iutgen dretamēt se deuen hauer degudament a totes aquestes coses. Car lo iuy no deu esser vsurpatiu ne foll ne inich/ ne presumptuos. ¶ Prime ramēt lo iuy no deu esser vsurpatiu

Car si los iutges en lo iuy no se han be vers lo qui ha feta la ley: es dit: que fan iuy vsurpatiu. e es dit: q̄ no se han be: vers lo qui ha feta la ley: quāt passien la actozitat: q̄ls es comanada. ¶ Segonament lo iuy no deu esser fet foll. car es necessari los iutges no sien ignorants de les leys sino quen hagen vera intelligēcia car sino han intelligēcia de les leys los plets no podē dretament esser iutjats. ¶ Terçamēt lo iuy no deu esser inich. Car segōs se mostra per les coses damūt dites: lo iutge deu esser axicom a regla iusta entre les parts. E si aqua regla se declina per amor ala vna part o p o p se parteix dela altra: iutja iniquamēt. perque lo iuy no proceix de zel de iusticia/ sino per amor o o p de les parts.

¶ Quartament lo iuy no deu esser p̄sumptuos. car deuen esser experts en los negociis perque no iutgen p ignorancia/ ne per presumpcio facilmente per suspita condēnant los altres. Donchs lo iuy no sera dret: sino hi ha actozitat d iutjar/ prudēcia de les leys/ zel de iusticia/ e experiēcia de les coses faedores. Car axicom en los metges algua vegada mes approposita experiēcia que sciēcia. perque lo expert ha mes conexença de les condicions particulars: axi en los iuys alguna vegada val mes experiēcia que sciēcia de tots los drets. Perque les coses damunt dites son necessaries a iutjar dretament. per les quals es mantifest quins iutges la Real magestat deu cercar. Car deu los hauer humils/ que no passien la actozitat/ q̄ls es comanada. e deuē esser prudēs en les leys sabent les applicar als plets. E que hagē zel de iusticia: ço es que p o p ne amor de les parts sino per fer iusticia donē sentēncia. e que hagen experiēcia de les coses

faedores/conceixent los fets parti-
culars. p̄q̄ milloz declaré les raõs.

**Capitol: xxij. quines coses
e quâtes deuen pensar los
iutges per a perdonar als
defalliments humans. E si
en misericordiosos mes que
cruels.**

Quant al present podem
nomenar deu coses/q̄ to-
ca lo philosoph en lo pri-
mer dela rhetorica. a les
quals du guardar lo iut-

ge perq̄ pdone als defalliments hu-
mâs: e perq̄ sia mes misericordios
q̄ cruel. La primera es natura hũa:
na. La segona lo qui ha feta la ley.
La terça piados enteniment deles
leys. La q̄rta la intècio del q̄ fa lo
mal. La cinq̄na multitut de bones
obres. La sisena: longitut del tẽps
passat. La setena mes record dl be-
q̄ de malicia. La vntena paciencia
del acusat. La nouena correccio
del peccador. La decena humilitat
del peccador. La p̄mera cosa q̄ deu
pensar lo iutge: p̄que pdone als de-
falliments humans: es natura hũa
na. E proues ari. Car natura huma-
na tostẽps demana perdo p̄ lo pec-
cador. p̄que es flaca e inclinada a
mal p̄ simeteixa. Quãt algu erra: la
infirmitat de natura demana pdo
E p̄ço es dit en lo primer dela r̄he-
torica: q̄ lo epieches deu perdonar
als defallimẽts humans. aquell es
dit epieches: qui es sobre iust. E lo
philosoph lo q̄ pdona als humans
appella sobre iust. p̄que clemẽcia es
eralcador a sobre cueltat e iusticia.
¶ La segona cosa q̄ deu pensar lo
iutge: p̄que pdone als defallimẽts
humans: es lo q̄ ha feta la ley. E p̄-
ues ari. Car p̄ ventura lo rep qui ha

feta la ley: si pensaue la cõdicio del
qui pecca: li p̄donaria. Perque si lo
iutge creu: q̄ lo q̄ ha feta la ley pdo-
nas al peccador: mes si deu esser mi-
sericordios q̄ cruel. E p̄ço es dit en
lo p̄mer dela rhetorica: que lo iutge
mes deu guardar al q̄ ha feta la ley
q̄ ala ley. La terça cosa q̄ deu pẽsar
lo iutge p̄q̄ pdone als defalliments
humans: es piados entenimẽt des
les leys. E p̄ues ari. Car les leys hã
majo: crueltat a esquivar los pec-
cats: que a punir los. Perq̄ si les pa-
raules deles leys p̄ esquivar los pec-
cats son mes cruels: es necessari: q̄
p̄ piados entenimẽt sia tẽprada la
graueza del turmẽt. E p̄ço es dit en
lo primer dela rhetorica: q̄ lo iutge
no deu guardar a les paraules dela
ley: sino al entenimẽt. ¶ La q̄rta co-
sa q̄ deu pensar lo iutge: p̄que pdone
als defallimẽts humans: es la inten-
cio del qui fa lo mal. E proues ari.
Car ab tot q̄ la obra dela qual algu
es acusat: sia de mala natura: per
ventura la intencio no era ari mas
la: com la obra mostra. E perq̄ les
coses duptoses deuen esser interpe-
tades ala milloz part: si en alguna
manera lo iutge pot p̄ebre: que lo
peccador no ha peccat per eleccio:
sino per ignoraçia o p̄ mala fortu-
na: ell se du declinar a misericordia
E p̄ço es dit en lo primer dela r̄he-
torica: q̄ lo iutge deu guardar no la
obra sino la intencio. ¶ La cinq̄na
cosa q̄ deu pensar lo iutge: perq̄ per-
done als defalliments humans: es
multitut de bones obras. E proues
ari. Car p̄ ventura lo q̄ ha errat: ha
fetes moltes bones obras. E lo iut-
ge no deu fãt guardar la errada cõ-
ales bones obras: q̄ primer ha fetes
E p̄ço es dit en lo p̄mer dela r̄he-
torica: q̄ lo iutge no deu guardar ala
part sino al tot. ¶ La sisena cosa q̄
deu pensar lo iutge: p̄que pdone als

defalliments humans: es longitat del temps passat: **E** proues ari. car per hauer seruit algu a algun senyor molt temps: o per hauer li fets molts serueys lo porta a voler li be **E** ab tot comunamēt aquestes dues coses sien en temps: pque lo qui molt temps serueix: fa molts serueys: per lo contrari lo qui fa molt serueys: serueix molt temps: pero es deues: que aq̄stes dues coses son se parades. Car hom no pot seruir al altre: sino hauent hi oportunitat de seruir lo. **E** pot esser que en molt temps se esdeuenen poques oportunitats e en poch moltes. Dōchs aquesta sisena cosa que iclina a pietat per seruir molt temps: no es la cinquena ans de aquesta: que guarda multitud de bones obres. Perq̄ si algu erra e en tot lo tēps passat ses hagut be: deu li hom vsar de misericordia hauent mes esguard al molt temps: que ha viscut be: que al poch q̄ ha errat. **E** p̄ço es dit en lo primer dela rhetorica: q̄ lo iutge deu guardar no quin es de present: lo qui es accusat: mas quin es stat en molt temps passat. **¶** La setena cosa que deu pensar lo iutge: pque pdone als defallimēts humans es mes record de bondat que de malicia. **E** proues ari. car ari com lo be es superior al mal: e deu hom mes elegir lo be quel mal: ari deuen haer mes record dels bens: que hanem rebuts de algu que deles iniurries. **E** inlius cesar emperador no es poch loat: perque no hauia memoria deles iniurries. Perque si algu en temps passat nos ha fets molts bens: e de present nos fa algu mal. no deuez hauer misericordiosament vers ell recordant nos mes del be quēs ha fet que dela iniuria. e perço diu lo philosoph en lo primer dela rhetorica volent indu

ir los iutges a misericordia: q̄ mes deu hom hauer record dels bens quēs ha fets lo peccador: que deles iniurries. **¶** La vrtena cosa que deu pensar lo iutge perque perdone als defalliments humans: es la paciēcia del accusat. **E** proues ari. car si algu es accusat de algun crim: p lo qual es punit p lo iutge: si soste pacientment la punició sens murmuracio: deu hom vsar mes de misericordia vers ell. **E** perço es dit en lo primer dela rhetorica: q̄ iutge deu perdonar als defalliments humans si creu lo peccador porte la correccio ab paciēcia. **¶** La nouena cosa q̄ deu p̄sar lo iutge: p̄q̄ pdone als defallimēts humans: es la correccio del peccador. car son alguns ari cor: rigibles e disciplinables: que p sola increpacio e per sola paraula son fets millors: es deiren de mal fer. Donchs a tals es molt degut perdonar: e tals son benignes de tractar. **E** perço es dit en lo primer dela rhetorica: que lo iutge deu pdonar als humans: si creu lo peccador mes voler esser iutiat de paraules que de obra. **¶** La deena cosa q̄ deu pensar lo iutge perque perdone als defalliments humans: es humilitat del peccador. **E** proues ari. Car si lo peccador se met soltamēt en poder del iutge: pus misericordiosament deu esser tractat. **E** perço es dit en lo primer dela rhetorica: q̄ iutge epicheus deu pdonar als defalliments humans: si lo peccador se met mes ala discreccio del iutge que a cōtencio. Car de tot es cōtrao no pdonar als qui se humilient com les besties ho facē. q̄ los cans no fan mal: als quis lancen dauāt ells. **E** perço es dit en lo primer dela rhetorica que ira no mostra esser en los qui se humilient: declarāt ho los cans qui no mordē als quis lā:

can dauāt ells. Es manifest dōchs que los iutges deuē esser misericor-
diosos. E si los iutges ho deuē esser
molt mes hi son obligats los reys
e prínceps. los quals deuen posseir
maioz bondat. perque deuen esser
molt misericor-diosos e benignes.
no q̄ desemparen iusticia. Car sens
ella la pau e bon stat del Regne no
pot durar. Mas guardat lo be co-
mu e la pau del regne tant com fer
poran: deuen declinar a misericor-
dia. E cō pot esser misericordia ab
iusticia: per auant sera mostrat.

**Lapitol. xiiij. que diuerses
maneres son de leys e de iu-
sticia. E que totes son redui-
des al dret natural e positiu**

Om les leys sien algūes
regles d dret: p les quals
son reglats: en nostres
obres iutiant p elles qui-
na cosa es iusta: e quina
iniusta en les nostres obres: es ma-
nifest: que per aq̄lla manera per la
qual partim dret e iusticia: podem
partir les leys. E podem ari de ley
com de dret e de iusticia fer cinch
distincçions. Deles quals les dos son
tocades en lo primer dela rhetori-
ca e la terça en lo cinque deles ethi-
ques. la quarta es feta plos iuristes
e sauis en dret. la cinquena podem
nos aiustar. **E** lo dret es ari partit
car algu es scrit altre no es scrit. al-
gu comu altre propzi. algu natural
altre legal o positiu. aq̄stes tres di-
stincçions de dret ha posades lo phi-
losoph e los iuristes la quarta/ diēt
q̄ algun dret es natural: altre deles
gents/ altre ciuil. E per aq̄lla mane-
ra per la qual los iuristes separē lo
dret natural del deles gens: podē
separar lo natural del deles coses
animades/ donāt hi la cinquena di-

stincçio de dret/ diēt son quatre ma-
neres de dret. ço es natural/ deles
coses animades/ deles gentz/ e ciuil
a q̄stes cinch distincçions q̄ hauem
fet de dret o dela cosa iusta podem
fer dela ley. E pque totes aquestes
coses sien millor manifestes/ e les
diuersitats tornen a cōcordia: deu
hom notar: que dues maneres son
de ley. ço es natural e positiua. Car
aquelles coses son dites iustes nat-
urals: les quals son pporcionades
a sa natura. aq̄lles son dites iustes
naturalmēt: que rao natural dicta
esser tals o a les quals hauem natu-
ral inclinacio. e aq̄lles son dites iu-
stes positiues: que no per sa natura
sino pordenacio dels homens son
iutjades iustes. E com les natures
deles coses sien vnes meteixes en
tot loch: car aq̄lla cosa q̄ es foeh en
frança: o es en Italia: pque les co-
ses naturals son vnes en tot loch/
ab tot no sien nomenades p vn vo-
cable si les ordenacions del poble e
los pactes dels ciudadā e los ma-
naments e leys dels prínceps no
son vns en totes parts pço lo dret
natural es partit del positiu. Car
lo dret natural segōs es dit en lo cin-
que deles ethiq̄s en tot loch ha vna
mateixa potencia. E lo positiu ans
q̄ sia ordenat: no ha diferēcia esser
ari ho en altra manera. Mas apres
que es ordenat e posat per scrit: co-
mença hauer efficacia e rao. E son
necessari aiustar lo dret positiu al na-
tural. pque moltes coses son iustes
naturalment ari cō es naturalmēt
cosa iusta al home parlar. Car ha-
uem natural inclinacio a parlar. p
que per paraula manifestam: lo que
hauem cōcebut en la pensa. Mas q̄
parlem aquest lengnatge o aq̄ll: no
es cosa natural sino a beneplacit.
E perço tots los homens parlan.
mas no pronuncien tots vna lēgua

Et lo philosoph en lo primer de pe-
riamencias diu: q̄ lo parlar es a be-
neplacit de les gents. Lo qual phi-
losoph diu en lo primer de les poli-
tiques q̄ la paraula es dada per na-
tura. Car lo parlar es cosa natural.
mas parlar en aq̄sta o en aquella lè-
gua es cosa positiua e a voluntat d̄
les gents. Per lo semblâr punir los
ladres e malfactors es de dret natu-
ral. Car rao natural dicta: q̄ aco
deu esser fet. e nosaltres hi haue in-
clinacio natural. p̄que son coses: q̄
venen de natura dela cosa. Car co-
sa natural es: que la part se meta a
perill per lo tot. a ricom q̄ lo mem-
bre pudrit sia tallat. p̄que no peresca
que tot lo cors. Per lo semblant p̄-
que lo ladre e malfactor: torbe lo be-
comu: dret natural requer: q̄ com a
membre pudrit sia tallat. perque lo
be comu no peresca. Donchs natu-
ral cosa es punir tals coses. mas pu-
nir les ari o en altra manera es de
dret positiu e a beneplacit. Et totes
aquelles gents qui viuen politica-
ment: ponceixen los mals factors.
mas no en vna manera de penes.
Donchs on termena lo dret natu-
ral: comença lo positiu. p̄que les co-
ses q̄ son trobades per art son fun-
dades en les de natura. Car lo dret
positiu que per art e industria dels
homens es trobat: presuposa lo na-
tural. A ricó les coses dela art pre-
suposen les de natura. Perque si lo
dret natural dicta: que los ladres e
malfactors sien punits: lo positiu
presuposant aco peccix mes auant
determinât ab quina pena tals co-
ses deuen esser punides. ¶ A rist aco
quât al present podem assignar du-
es diferencies entre lo dret natu-
ral e positiu. La primera es q̄l dret
natural tantost se representa al en-
teniment e lo positiu nos represen-
ta tantost ans es trobat per indu-

stria dels homès. Et perque lo dret
natural se presenta tantost a nostre
enteniment: soltament es escrit en no-
stres penes. car les gents qui no hâ-
lep: naturalment fan les coses dela
lep: mostrant la obra dela lep tenen
escrita en les penes. Et lo dret posi-
tiu perque no es ari en la pensa: per-
que no irques de memoria: son ne-
cessari: fos escrit en alguna substâcia
exterior. Cascun dret donchs pot
esser escrit en alguna substâcia exte-
rior. Mas lo natural no es necessa-
ri: sia escrit cò lo positiu. perque nos
parteix ari dela pensa dels homès.
¶ La segona diferencia que es en-
tre lo dret natural e positiu es: per-
que lo dret natural es vn meteix en
totes les gents. Et perço es dit dret
comu. mas lo dret positiu es diuersa
en les policies. e perço es appellat
propri. Et perço aq̄ll Empedocles
segons recita lo philosoph en lo pri-
mer dela rhetorica: appella al dret
natural foch. lo qual còtinuament
se exten per gran claredat. Car per-
que lo foch en sa propria sfera mes
se escampa que los altres elemets:
e es pus ample q̄ tots es semblant
al dret natural. lo qual mes ample
e comu que lo positiu e pus mani-
fest e clar que aquell. Perque es ma-
nifest: que totes les distincions que
lo philosoph posa d̄ dret: son redui-
des al natural e positiu. Car segòs
se mostra per les coses damunt di-
tes: lo dret natural: es dit no esser
escrit e es dit esser comu segòs natu-
ra. Mas lo positiu es dit esser escrit
e propri e legal. Et que deuen sen-
tir del dret de les gents e dels ani-
mals: en lo capitol seguent sera del-
clarat.

Capitol. xlv. com es partit
lo dret de les gents e dels ani-
mals del natural.

Dites les distincions de
dret fetes per lo philo-
soph que hauez tocet en
lo capitol precedet: son
de dos membres. dels
quals lo vn es cõtegut sots lo dret
natural e laltre sots lo positiu. E
los iuristes segons es dit: hi hã au-
stat lo terc membre ço es lo dret de
les gents. Segons la qual manera
de parlar hi podem nos ajustar lo
quart. ço es lo dret dels animals.
A euidencia del qual parlar deu sa-
ber cascu: que home en quãt home
e segons cõsiderat per propria rao
differeix dels altres animals. mas
en quant animal e segõs rao comu-
na no differeix de ells. Si aqñtes co-
ses son dret natural: a les quals ha-
uem natural inclinacio: e aqñta na-
tura: segons som homens: e segons
differim dels altres aials: tal dret
es appellat dret deles gents. Mas
si aqñla inclinacio segueix la natu-
ra nostra segõs no differim dels ani-
mals es appellat dret natural. E p-
ço en la instituta on aquestes coses
son posades: es dit: que dret natu-
ral es: lo que natura ha mostrat a
tots los animals. Car segons allis
meteix es dit: aquest dret no es p-
pzi del humanal linatge: ans es de
tots los animals. que son en lo cel
mar e terra. Donchs segons aço de
dret natural es ajustament de mas-
sle e femella generacio e creacio d
fills. Car ab tot lome naturalment
es inclinat a aço: e aqñta inclinacio
segueix tostẽps natura humana: pe-
ro no la segueix segons humana si-
no segõs es animal. Car los altres
animals son inclinats qñs mascles
se ajusten ab les femelles per engẽ-
drar e nodrir fills. Dret deles gẽts
es dit: lo qño es comu als animals
mas solamẽt es comu al humanal

linatge. E p aqñ dret son instruita
tots los cõtractes. ço es de cõpra
venda logar e los altres tals. sens
los quals la cõpanyia humana no
basta be a si en vida. E per ço lo pre-
star e cõprar qñ serueix ala vida hu-
mana: qñ los altres animals no par-
ticipen son contenguts sots aquest
dret deles gents. E es algun dret e
cõtracte natural. mas aqñ dret que
natura ha mostrat a tots los aials
e lo qual segueix la inclinacio natu-
ral: segõs participã ab los animals
en esguard del dret deles gents es
dit natural. car si les coses dites en
lo capitol precedet son pẽsades: lo
dret natural es alguna cosa comu-
na e manifesta e qños pot mudar.
Donchs quãt mes algun dret es co-
mu e imutable: tãt mes es appellat
natural. E aqñ lo qñ natura ha mo-
strat a tots los aials: en lo qñ tots
los aials participẽ es mes comu qñ
dret deles gẽts e per cõsequẽt mes
manifest p qñes coses mes generals
nos son pus manifestes. Car quãt
alguna cosa es mes general: tãt es
mes manifesta a nostre entenimẽt
e cau en nostra conceyença. e aquest
dret es mes ferm. Car les regles
del dret quant mes son applicades
a materia special: tant han mes de
falliments: e en mes coses no deuẽ
esser seruades e preuen maiõz mu-
dament no sens rao. Donchs aqñ
dret es dit natural en esguard del
deles gents. Aqñ com differeix lo
dret deles gents del natural: facil-
ment pot esser vist: coz differeix lo
dels animals del natural. Car ari
com natura humana en quant ho-
me es animal e conue ab la natura
dels altres animals: ari en quãt lo-
me viu: conue ab les plãtes e ab les
altres substancies e ab totes coses
que han esser. Poza donchs seguir
la inclinacio natural ala natura dã

home/segons que es home o segós
 cõue ab totes les coses:q̄ han esser.
 Car lome naturalment desija esser
 conseruat en son esser.lo q̄ desijẽ to
 tes les coses q̄ han esser. E natural
 ment desija engenrar e crear fills.
 lo que desijen los altres animals.
 E desije viure en companya segós
 pactes deguts.lo que entrels ani
 mals es propi del hom. Si les re
 gles dõchs deles coses agibles son
 fundades sobre lo desijar lome es
 aq̄ltes regles pozan esser de dret na
 tural/segons natura humana es al
 guna cosa:q̄ ha esser.e conue ab to
 tes les coses/que han esser. E si aq̄l
 les regles son preses:pque lome na
 turalmẽt desija hauer fillse nodrir
 los:seran d dret natural segós dret
 natural es dit esser.lo q̄ natura ha
 mostrat als altres animals.Mas si
 aq̄ltes regles son preses/segons ho
 me naturalment desija viure en cõ
 panya segons deguts pactes:serã
 de dret natural/segós dret natural
 es portat al dret deles gẽts.lo qual
 solament es ppi al humanallinat
 ges/segons aço es manifesta cosa:q̄
 arico lo dret deles gents no es ari
 natural: cõ lo q̄ natura ha mostrat
 als altres animals: ari lo dret que
 natura ha mostrat a totes les coses
 animades:no es ari natural: cõ lo
 qui serueix ala inclinacio de nostra
 natura segons no solament partici
 pam ab les altres coses animades:
 mas segons cõuenim ab totes les
 coses:q̄ han esser.car aquest dret es
 mes manifest e comu que aquell: q̄
 demanar be e esser: e esquivar mal
 e no esser/mes es de dret natural q̄
 desijar engenrar fills e nodrir los.
 Sera donchs aquest orde:q̄ lo dret
 que segueix nostra natura/segós de
 sijam ess e be:es natural en esguard
 del be: q̄ natura ha mostrat a tots
 los animals.E aquest dret es natu

ral en esguard del deles gẽts. E lo
 dret deles gents es natural en es
 guard del positiu.tres coses dõchs
 en alguna manera son de dret natu
 ral.Car segós la inclinacio segueix
 nostra natura:en quãt es humana
 segueix lo dret deles gẽts. E segós
 conue ab los altres animals: es a
 quell dret:que natura ha mostrat a
 tots los animals.Mas segons cõ
 ue ab totes les coses:que han esser
 es aquell dret:qui per excellẽcia es
 dit natural.Car desijar esser e be:
 esquivar mal e no esser lo q̄ desijam
 naturalment segons nostra natura
 se conue ab totes les coses. Axi es
 d dret natural.car totes les altres
 regles e leys ara sien naturals o po
 sitiuas:de aço han principi e fonam
 ent que totes han esguard a aço
 seguir be e a esquivar mal.mas tra
 ctar aço mes larchdemana pus alt
 negoci.a present basta saber:cõ dif
 fereixẽ lo dret deles gents e lo dls
 animals e lo positiu del natural.
**Capitol. lxxv. quina deu es
 fer la ley humana.e que fer
 tals leys es vtil al regne.**

LO dret positiu mostra es
 ser cõparat a tres coses
 coes al dret natural.del
 qual pren fundament al
 be comu.lo qual es en
 tes en ell.e al poble:al qual es apli
 cat.Tres coses donchs deu hauer
 la ley/segons a aq̄ltes tres coses es
 cõparada.Car segons es compara
 da ala ley de natura:deu esser iusta.
 E segons es cõparada al be comu:
 deu esser vtil.Mas segons es com
 parada al poble: q̄ deu esser reglat
 per ella:deu esser conuenient e possi
 ble ala costuma dela terra e al tẽps.
 car en les obres en algũa cosa deu
 hom guardar ala costuma dela ter
 ra al tẽps e ales custumes dels ho

mens. perque segons tals coses son diuerses: en les leys deu hauer alguna diuersitat. ¶ Primerament la ley positua deu esser iusta/segons es cõparada ala rão natural o ala ley de natura que sino es iusta: no es ley si no corrupció de ley. Car alguna cosa no es ordenada iustamẽt: si algũ tant no pren comẽç dela ley de natura/ e si alguntant rão natural no dicta aquella esser ordenada. ¶ Segonament la ley positua deu esser vtil: segons es comparada al be comu. car si en la ley no es entes lo be comu: no es iusta. que ay cõ lo rey differeix de tiran regint dictamẽt e entenen lo be comu: lo tiran regint malenten lo be propri: ari la ley iusta en la qual es entes lo be comu: differeix dela iniusta/ hon es entes lo be propri. Car en les leys si dretes son: deu esser entes lo be comu: perque tostemps la fi es regla d'no: sires obres. E comunament se diu: si aço volem hauer: aço deuem fer. E tals deu en esser les leys: que sien regles de les coses agibles: segons requer lo be comu/ e la fi entesa. E cõ lo be comu sia mes diuinal que lo singular: e haia mes rão de fi: p: que lo singular es ordenat a ell: les leys deu en esser tals: com ha necessari fari lo be comu. per consequent segons ell deu en esser les leys e regles de les coses agibles. E perque lo be singular no ha rão de be: sino en quant es ordenat al comu: car aq: la part es mala que no se acorda ab lo tot. E si en les leys es entes algũ be propri aço no deu esser soltamẽt e segons si sino segons es ordenat al be comu. ¶ Terçament la ley positua deu esser cõuinent e possible ala costuma dela terra e al tẽps segons es cõparada al poble. qui deu esser reglat per ella. E perço es dit en lo quart de les politiques: q no es ne-

cessari ordenar les policies a les leys/ sino les leys a les policies. les quals leys deu en esser diuerses: segons la diuersitat de les policies. aquells dõchs qui vol imposar leys deu guardar diligentment: quin es lo poble e de quina cõdicio e costuma. e segons vcura. los sia necessaries: les deu ser. Vist quines leys los reys e princeps deu en imposar: coes iustes/ vtils/ e conuinentes al poble: que son imposades: facilmente pot esser vist: que al regne e ala ciutat: son necessaries tals leys. car alguns son de si bõs/ que per amor dela cosa honesta: son inclinats fer obres virtuosas. E altres que per si e per los habits que hã no son inclinats sufficientment a fer be e equiuar mal: mas facilmente son coregits per altres de paraula. Mas altres son tant mals: que per si no son inclinats a bene p paraules son coregits. E per aquests son necessari ordenar leys: les quals segons es dit en lo dee de les etiques: han poder de constrenyer: e punir los mals. Donchs era necessari fer leys pque almenys no pot dar pena los q volen empatrar la pau dela ciutat: se atiguen de fer mal.

Lapitol xxvij. q cascu no deu fer leys: e que les leys deu en esser publicades. Perque hagen força de obligar a cascu de seruar les.

Segons es manifest per les coses damunt dites: les leys son algunes regles de les coses agibles ordenat nos al be comu e hauen poder de constrenyer. E p dues raons podẽ puar: q cascu no deu fer leys. La pmera es: per q les leys nos ordenen al be comu. La se-

gona perque han virtut de constrè
per. ¶ La primera raho: que cascu
no deu fer leys: es: perque les leys
nos ordenen al be comu. E proues
ari. Car aquell qui deu ordinar als
guns a algu be deu fer leys e regles
deles coses agibles. Per les quals
anem a aquell be. e com lo be comu
principalment sia entes per tota la
comunitat e per lo prícep qui deu
esser persona publica les leys quins
ordenen al be comu: deuen esser fetes
per lo príncep qui deu ordenar
los altres al be comu. e deuen esser
ordenades per tot lo poble: si tot
lo poble senyoreia/ o en la potestat
dell es elegir senyor. No es donchs
alguna ley: qui no dega esser feta p
aquell qui deu endreçar los altres
al be comu. Car la ley diuina e na
tural es feta per nostre senyor deu.
qui deu endreçar lo poble e totes
les coses a si. lo qual maiorment es
be comu. Car ell es be de tot be.
Mas la ley humana epositiua es fe
ta per lo príncep/ o per tot lo poble
si senyoreia. Car aqll qui senyoreja
deu endreçar los altres al be comu.
E ascuna persona donchs par
ticular: la qual es part dela multu
tud: deu feruar les leys. mas cascu
no deu fer leys. ¶ La segona raho:
que cascu no deu fer leys: es: perque
les leys han virtut de constrènyer.
E proues ari. Car cascu pot amo
nestar al altre: que faça be. mas a
questes amonestacions no son leys
perque no han força de constrènyer.
¶ Mas allargant lo nom de ley ca
scuns manaments e amonestacions
poden esser dites leys/ segons reci
ta lo filosof: en lo primer deles
Polithiques: que Homerus dehia:
que cascu ordina leys als infants:
e a les mullers. Car volia que: los
manaments quel senyor dela casa
fa ala muller fills e als altres dela

casa: poguessen esser appellats leys
Mas aço no es segons propi signi
ficat deles leys. Car aricom vna
persona es ordenada al be dela ca
sa que es maior e mes comu: ari lo
be dela casa es ordenat al dela ciu
tat e regne. lo qual es maior e mes
perfet quel de casa. Donchs si del
be mes perfet lo qual ha mes raho
de si. deuen esser preses leys deles
coses agibles: segueix se: que no del
be singular ne del de casa. mas del
dela ciutat e tot lo regne deu e
esser preses leys e regles deles coses agi
bles. E perque lo senyor dela casa:
ne altra persona singular ha virtut
de constrènyer ne exterminar los
mals sino lo príncep o la persona
publica: qui senyoreia. pço les leys
o qui han poder de constrènyer: no
deuen esser fetes: sino per lo qui sen
yoreia. ¶ Vist que cascu no deu fer
leys: facilmente pot esser vist: que
les leys no han virtut de obligar: si
no son publicades. Car com la ley
sia algun manament de superior.
Per lo qual som reglats en nostres
obres: perque lo manament de su
perior no obliga sino ve o es pogut
venir a noticia dels subdits. Per
q la ley haia virtut de obligar: deu
esser publicada. E com altra sia la
ley natural e altra la positiua: en al
tra manera es publicada aquesta e
en altra aquella. Car la ley natural
es escrita p nostre senyor deu en nos
tres penes. perço es publicada a
cascu: desque comença hauer ve de
raho per lo qual conceix: que deu hō
voler e esquivar segons aquestes co
ses toquen al dret natural. Mas la
ley positiua no es manifesta: fins
que es publicada e mesa en scrit. E
com les leys iustes deualen deles
leys naturals/ e saluen la ciutat e re
gne: los Reys e Prínceps deuen es
ser diligents: quines leys posen al

poble que senpozegen. E apres que haurá desiberat: quines leys posaran: perque hagen força de obligar deu les publicar. e publicades seruar les. car lo philosoph en lo quart deles politiqués diu que deles leys primer deu esser haguda diligéncia: sien ben ordenades. apres ben seruades.

Lapitol. xxviii. quins e quants effectes deuen contenir les leys: que deuen esser fetes p los reys e pnceps.

En los capitols pcedets haucm mostrat: quines deuen esser les leys que deuen esser fetes per los reys e pnceps. Car deuen esser iustes: vtils e cominents al poble: a qui son imposades. mas en aquest capitol volem mostrar: quins effectes son deles leys. Los quals son cinch. ço es manar: pmetre: vedar: premiar: e punir. Car les leys segons damunt es dit: son algunes regles de nostres obres. Que aricom medicina per la dieta e beuenda e altres coses que per ella son liurades vol egualar les humors: axi la sciencia política: que es del regimét del regne e dela ciutat: p les leys vol reglar les obres humanes. perque los ciudadás visquen iustament: e se hagen degudament. Mas en les obres humanes deu esser doble diligéncia: vna com les coses son esdeuenidores: altra com son fetes. E en calcula manera deu esser diligéncia als faedores deles leys. E perço alguns effectes deles leys son presos en esguard de les obres agibles altres en esguard deles fetes. Los effectes que han

sguard ales coses agibles: son tres ço es vedar: pmetre: e manar. Los effectes que han esguard a les coses fetes: son dos. ço es punir: e premiar. Car les operacions humanes segons damunt es posat: han tres differéncias: les vnes bones e virtuosas: les altres males e viciosas: e altres tenen lo mig. ço es q son indiferents. Car moltes obres de si son indiferéts: ne bones ne males. axi tot q per la intécio dels qui les fan puguen esser bones o males. aricom leuar vna busca de terra es indifferé: rent pero si p mala intécio se fa: cõ volent la metra en lo vll de son cõpanyo: seria mala obra e de gran iniuria. Mas si leuant la volia fer bella la casa o alguna obra pia: pla intécio bona pot esser obra virtuosa. E segõs aquestes tres maneres de obres q poden esser fetes: atribuim tres coses a les leys. ço es manar: quãt a les bones obres. vedar: quãt ales males pmetre: quant ales indiferents. E deuen guardar: q p a ço cõ la ley es imposada comunamét a tots: e tots no poden atenyer de tot lo mig: ne esser de tot perfects: los reys e pnceps no solament deuen permetre les obres indiferéts: mas les q de tot nos perteyen del mig. car si lo pncep volia tots los mals ríchs esquivar e punir: enmidés poria algun temps regir algun poble. e perço no solamét deu permetre les obres indiferents: mas les que son poch maliciosas. Dist quines coses deu esser atribuïdes a les leys en esguard dles coses agibles: facilimét pot esser vist: quines los poden esser atribuïdes en esguard deles obres fetes. E aquestes son dues. ço es punir: e premiar. car aricom les males obres ans desser fetes deuen esser vedades: e com son fetes punides les bones ans de

esser fetes p ley deu effer manades e les fetes pmiades: e les obres i dif fer ets deu effer pmeses p les leys hu manes/mas no deuen effer premia des ne punides. Linc cofes dochs atribuiz ales leys. dues en esguard deles obres bones. çoes manar/e p m i a r. E dues en esguard deles mal les. çoes vedar/e punir. E vna en esguard deles indiferents çoes p m e t r e. qñtes cofes ari tractades digam: q los reys e pnceps deu effer diligents en lo be comu e regim ent del regne treballant ab gran diligencia quines leys e stablimets imponen al poble/determenat ab sò bon consell quins bens deuen effer manats e premiats/e quis vedats e punits/e quines obres deu effer pmeses e dissimulades.

Capitol. xxix. com es millor regit lo regne o per bon rey o per bona ley.

Lo philosoph en lo terç deles polithiqs tracta: si es millor: lo regne sia regit p bon rey o p bõa ley. E porta dues raons: que millor es la policia del regne sia regida per bona ley q per bon rey. La primera es perq lo Rey deu effer instrument dela ley. La segona perq es mes facil cozrompre lo rey q la ley. La p m e r a via q es millor: la policia sia regida p bona ley q p bõ rep. es: pque lo Rey deu effer instrument dela ley. E pues ari. Car segons es dit en lo cinq deles ethiqs: lo p r i n c e p deu effer guardadoz dela cosa iusta: çoes de iusta ley. Lo princep donchs si degudament senporeia es instrument de iusta ley: facit seruar lo que la ley mana effer fet. Perque sien lo regiment deu effer mes ele git lo p n c i p a l q lo instrument: mes

deu hom elegir effer regit per bona ley q per bon rey. E lo philosoph en lo terç deles polithiqs diu: q mes deu hom elegir que ley senporege. p que los p r i n c e p s deuen seruar les leys e instrumets de aquelles. La segona via que es millor: la policia sia regida per bona ley que per bon rey: es: perque es mes facil girar lo rey que la ley. E proues ari. Car cõ rey sia home: no diu sols entenimèt sino entenimèt ab cupidicia. e sino es girat per lo enteniment es ho p la cupidicia acostada. e perço es dit en lo terç deles ethiques: que algua vegada tira o cupidicia puer teix los bons. Car bon home es mort p cupidicia/e sino quant a effer de natura es ho quant a effer bo. Car quãt lo bo comença a furtar e cupdiciar ma les cofes: si be no es mort quant al effer de natura: quant al effer bo es mort. que de alli auant no es bo. lo rey donchs diu enteniment ab cupidicia: Mas la ley perque es alguna cosa pertanyent a rao: pertany sols al enteniment. E perço es dit en lo terç deles polithiques. que qui mana senporeiar l'enteniment: mana senporeiar deu e la ley. Mas qui mana senporeiar home per la cupidicia acostada: mana senporeiar la bestia. Per aquestes rahons se mostra effer millor: que regne sia regit per bona ley que per bõ rep. Mas que aço no deu effer de tot atorgat: aquell me teix philosoph nos ho mostra en lo m e t e i x libze deles polithiques. car la ley diu generalment lo que no es general. Car per gran diligencia que en fer les leys se sia tenguda: fallen en algun cas. perque es millor: lo regne sia regit p bon rey q p bona ley. Perq per lo rey si e cozregits los de fallimets dela ley. E pqs mostre: q deu hõ fer en tal materia: deu hõ saber: que rey e tot princep es lo mig

entre ley natural e positiva. Car algu no senpozeia dretament: sino fa segons rao dicta. pque la rao es regia de les obres humanes. e si nom de rep es pres de regir pque regesca los altres e sia regia de ells: regint los deu seguir rao. e cõseguentmêt la ley natural que ve de rao. Lo rep dõchs regint es fors la ley natural. Car tant regeix dretamêt: quât no desuia de la ley natural. Mas es for bre ley positiva. Car per sa actoritat la ordena. E per ço aricõ lo rep iames regeix dretamêt: si nos repofa en la ley natural: ari la ley positiva iames sera dreta: si nos repofa en la actoritat del rep. car la ley positiva segõs damit es dit: ans que sia posadano ha differècia esser ari o en altra manera. Mas quant es imposada p la actoritat del qui la posa: ha differècia. Perque la ley positiva es inferior al princep: aricõ la natural superior. E si algu diu: q alguna ley positiva es superior al princep: aço no es segõs positiva. mas segõs es reservada en ella virtut d dret natural. Dõchs cõ se demanat: si es millor: q regne sia regit p bon rep o per bona ley: si parlam de ley natural: millor es esser regit p bona ley que p bon rep. pque es mes principal quel rep. Car algu no es bon rep: sino tant cõ se repofa en la ley natural. Perque es be dit lo q declara lo philosoph en lo terç de les politiques que en algun regne no deu senpozeiar bestia: mas deus erao. Car lauors senpozeia bestia: quant algu no sefforca regir los altres p rao sino p passio e cupidia en les quals participã ab les besties. mas lauors senpozeia deu e rao: quât algu regint los altres no desuia d dret a rao ne de ley natural. la qual deu ha ordenada en lo enteniment de cascu. E si parlam de ley positiva:

millor es: lo regne sia regit per bon rep q per bona ley e specialment en les coses: en que la ley fall dient generalment lo q no deu esser seruat generalmêt. Segons donchs q cõs clumia la rao en la posicio feta: que millor seria esser regit p bon Rep q per bona ley: pque la ley no basta a determinar les coses particulars: e pço es necessari al rep o a altre senpozeiant: p dreta rao o per ley natural la qual deu ha escrita en la pensa de cascu home: endreçar la ley positiva essent sobre iusticia legal no seruat la ley la ou no deu esser seruada. E p aço se mostra: coz poden star en temps crueltat e misericordia ab iusticia. car les obres humanes per les circumstancies particulars e muracions de aqilles segõs diu lo philosoph en lo primer de les ethiques: no podê esser mesurades ab regla certa. aricom de ferre ana es necessari: sien reglades ab regle de plom pques pugue aplicar a les obres humanes. pques es necessari alguna vegada inclinar la ley: vsant ab lo peccador mes simplement: q ella no diu. E altra vegada p lo cõtrari punint lo mes fort q no mana. Car les circumstancies particulars: les quals no poden esser determinades p la ley: alguna vegada alleugen lo peccat: e deu hom hauer misericordia. altra vegada lo agreugen e deu hõ hauer rigor. Dõchs rigor e misericordia si be mostrê esser fora iusticia positiva: po no son de tot fora de iusticia: si son hagudes segõs requiren les circumstancies particulars. E pço iustiant en algunes coses se deu hõ hauer ab equaltat en altres ab rigor. e en altres ab misericordia. Car cõ la regla de la ley sta dreta no enclina a alguna part los iurs fets segõs tal regla se dien venir de equaltat. E si la codis

cio del peccador: requer: la regla de la ley esser inclinada ala part d' misericordia: los iurs fets se dien venir de misericordia Mas si la regla es inclinada ala part contraria: lo iur sera de rigo: & perque totes aquestes coses podē esser fetes iustament: misericordia e crueltat podē esser ensemps ab iusticia.

Capitol. rrr. q̄ sens ley natural e positua: son necessari dar ley euangelica e diuina.

Als presumint de son saber hā dir: q̄ theologia era supflua/ puix hauem sciencies naturals. en les quals es determenat de totes les coses. & que la ley euangelica e diuina era supflua/ puix haue ley natural e positua. les quals mostren esquivar tot peccat/ e manen tota virtut. Mas que sia necessari dar ley euangelica e diuina sens la natural e positua: p tres vies posa des per los doctozs: o podem parlar La pmera es presa de part de la punicio del peccador. La segona de part de la conceyença nostra. La terca de part del be final: que entenez atenyer La primera via que sens ley natural e positua son necessari dar ley euangelica: es presa d part de la punicio del peccador. & pues ari. Car segons damūt es dit: la ley positua no poner tots los peccats Lo q̄ ve per dues raons. La primera es: perque lo poble comunamēt no pot atenyer de tot la forma de ben viure: perque es necessari dissimular alguns peccats/ e no punir los segons ley positua. perq̄ la senyoria pugue durar en lo poble. Car algu no poria longamēt senyorjar

si volia punir tots los peccats e corregir tots los defalliments. & on tots los defallimētts manifests poguessen esser punits per lo princep: tots los peccats no poden esser punits. perque no venen a noticia del Princep. ans alguns n' ha tant a magats: a ricom les cupidicies interiozs: que no pot hauer noticia lo Princep: ne poden esser punits per ell. Perque son necessari dar alguna ley sens la natural e positua. pque algun mal no restas impunit/ ne algun be irremunerat. & a fer a ço noy basta la ley natural e positua/ segōs puat sera declarat. & oia necessaria son dochs dar ley euangelica. p la qual fossen ari vedats los peccats interiozs cō los exteriozs. e los q̄ passen los manamētts de ella: fossen punits en aquest mon o en laltre. & paços mostra: en q̄na manera la ley positua veda les voluptats/ e en q̄na no. car veda les obres fetes/ e no la cogitacio. e a ço digue rem damūt: q̄ seria declarat. Perq̄ deu hō notar: q̄ si es pensada la intencio del q̄ fa la ley: p la ley positua tots los peccats son vedats. car lo rey no ha dreta intencio: sino enten a fer los ciudadāns: cō mes vtuosos pora. & com algu no sia induit a perfecta virtut: sino enten esquivar tots los peccats: si la ley es pensada quant ala intencio: del qui la feta: ella contrasta ala pensa e ala cupidicia. & segons diu lo Philosph: en lo segō de les politihiques disputant contra Socrates: mes deu hō vedar la cupidicia que la obra exterioz/ per ço com les obres exteriozs peceixē de la volutat interioz. Mas si la ley positua es pensada: no q̄nt ala intencio del qui fa la ley: sino quāt ala punicio: no ponex los peccats d' la pēsa/ me encara tots los exteriozs. car en les leys positives ali

gunes vegades son pmesos menors
mals per esquivar los maiors. Axi
com simples fornicacions no son
punides/ per esquivar adulteris.

¶ La segona via q̄ sens ley natural
e positiua son necessari dar ley euā
gelica: es presa de part dela nostra
coneixença. E proues axi. Car los
iups dels homens axi son diuersos
en les coses particulars: q̄ de vnes
m̄teixes coses son diuerses leys en
diuerses gēts. p̄que alguna cosa es
iusta segōs iuy de alguns: que no ho
es segons iuy de altres. E com en
los iups humans pugue hauer error
la ley euāgelica e diuina son neces
saria. en la qual no pot esser error.

¶ La terça via q̄ sens ley natural e
positiua son necessari dar ley euā
gelica: es presa de part del be final
q̄ entenem attenir. E proues axi.
Car cō aquest be sia sobre lo poder
de nostra natura la ley natural e po
sitiua quēs ajuden a attenir aq̄ll
be: que naturalment podem attein
per no basten a attenir lo be sobre
natural. Per q̄ son necessaria la ley
euangelica. p̄ la qual som ordenats
a aquell be. E los reys e prínceps los
quals deuen esser mig deus e ente
niment sens cupidicia: es necessari:
sien forma de viure e regla deles
coses agibles/ hauent se en tal mane
ra en la ley diuina e natural e positi
ua: que axicom son superiors als al
tres en poder e dignitat: ho sien en
virtut.

Capitol. cxxj. que tant com
fer se pot: les leys dela ter
ra e costumes deuē esser ser
uades. e que no deu bom in
nouar leys.

Lo philosoph en lo segon
deles politiqes: disput
tant cōtra p̄pdomi de

mans: si es necessari a les Ciutats
mudar leys. car p̄pdomi hauia oz
denar: segōs daimunt hauem tocar
q̄ aq̄ll qui trobas alguna ley vtil ala
ciutat: li fos feta mes honor en aq̄ll
la ciutat. E p̄que los homēs comu
nament son cupidiciosos de honor:
molt eren iduits a trobar leys diēt
esser vtil ala ciutat. e trencauen les
costumes antigues. Ho sens raho
dupte hom: si la posicio d̄ p̄pdomi
es bonane si seria bo mudar souint
leys: encara q̄ fossen millors. E por
ta lo philosoph en lo quart deles po
litiques quatre raons: q̄ sembla sia
bo innouar leys. La primera es pre
sa de part deles arts e sciēcies. La
segona de part dela maluestat d̄ al
gues leys. La terça d̄ part dela igno
rācia: dels q̄ fan les leys. La quarta
de part dela indeterminacio de
les circūstācies particulars. **¶** La
primera rao q̄ sembla sia bo inno
uar leys: es presa d̄ part deles arts
e sciēcies. E proues axi. Car veem en
les altres sciēcies: que si los der
rers dien alguna cosa millor: q̄ lo
han dit los primers deu esser repro
uat. Axicom dela art de medecina:
que son totes moltes coses deles
dels primers. E en la art de luytar
segons diu lo philosoph en lo terç
deles politiques moltes coses dels
primers per los derrers son inno
uades. Per lo semblant denia esser de
les leys. ço es: q̄ si millors leys eren
trobades: les primeres no denien
esser seruades. **¶** La segona raho:
que sembla sia bo innouar leys: es
presa de part dela malicia de algu
nes leys. E proues axi. Car segons
vol lo philosoph: en lo cinque deles
ethiques: algunes hi ha males e sol
uatges. **¶** Axicom era vna ley dels
grechs: que aquells qui portauen
ferre o altres metalls: comprauen
les mullers los vns als altres. E de

tot era cosa estranya ordenar leys
que los ciutadans poguessen vedre
les mullers. *E* així era aquella ley
segons recita lo philosoph en les pol
lithiques: que si algun ciutada era
mort: e algun paré del mort daue
a algu ciutada: e aquell fugia: era re
putat culpable del homey. *L*ar lo q
feu la ley: dehia q no fugiria: sino
sentia culpable. *M*as folla cosa fon
ordenar aço. *L*ar si algu culpable o
no si ell tem esser nafrat: cosa natu
ral es fuia: al quil psegueix. *D*óchs
perque alguns leys son males: deu
uè esser innouades. *L*a terça rao
que sembla sia bo innouar leys: es p
fa de part dela ignozancia dels qui
fan les leys. *E* pues axí. *L*ar algu
na volta se esdeue q los q fa les leys
son ignozants. e seria desraonable:
que los derrers emes sauis no po
guesen mudar les leys fluyres. *L*a
quarta rao que sembla sia bo inno
uar leys: es presa de part dela inde
terminacio deles obres particulars
E proues axí. *L*ar les obres parti
culars son indeterminades no po
dent esser compreses còplidament
perque p molts que sien stats: los
qui han fetes les leys: les circumstā
cies particulars los podiè esser a
magades. *D*onchs si los derrers p
la experiència deles faenes trobè al
guna cosa bona: no es mal destruir
les leys antigues p les noues. *E* axí
ses raons sembla: que puen: que si
alguna bona ley es trobada: les pri
meres deuen esser mudades. *M*as
atozgar aço d tot es molt perillos
al regne. car acostumar de innouar
leys/segons diu lo philosoph en lo
segon deles polithiques: es acostu
mar d no obeir ales leys. *E* les leys
han gran efficacia p la custuma. car
difficilment algu fa contra: lo que
ha acostumat seruar grā temps. *E*
acostumar no obeir ales leys: es a

costumar se no obeir als reys e prin
ceps. *E* per consequènt es desfet re
gne *E* quāt mal se seguey: de no obe
ir ales leys e als príceps: mostra ho
lo philosoph en lo segon dela rhero
rica diè: que mes nou no obeir als
prínceps que als metges. *L*ar los
metges entenen lo be del cors por
tant lo a sanitat. *M*as lo bon Rey
pncipalmènt enten en lo be dela sia
induint los ciutadans a vtruts. *E*
eque sapiā: q deues tenir dela qstio
deu hō saber: q si la ley positua es
bona: deu se acostar ala natural e q
determinen los fets particulars en
dues coses. *D*onchs la ley positua
pot hauer defallimènt primeramènt
si es contra la ley natural. *S*egona
mènt sino determina sufficientmènt
los fets particulars. *S*i la ley possi
tua fall p esser cōtra la natural: no
es ley/ sino corrupcio de ley e no du
esser seruada. *L*ar ab tot les leys po
sitiues son ajustades ales naturals:
no son cōtraries a elles. *S*i donchs
no voliè appellar cōtrari a diè natu
ral: ço q no es p natura. mas es a
iustat a ell p art dels homès trobat
*S*egons la qual manera de parlar
lome es nuu naturalmènt e lo vestir
es contra natura. *L*ar esser vestit
mostra esser cōstrari a aço: que ve
per natura: mas es a iustat al home
per no esser nuu. *E* segons aquesta
manera de parlar: los iuristes par
len segons se mostra en la institura
del diè natural. on es diè: que les
leys humanes son cōtraries al diè
natural. *L*ar de diè natural es:
rots los homès neixen liberts. *S*er
uitut donchs es contra natura/ en
quant natura no porta seruitut/
ans es posada p les leys a vtil dels
homens. *M*as en aquesta manera
appellar alguna cosa esser contra
natura es parlar grosseramènt. *L*ar
propriament aquella cosa es con

era natural: lo cōtrari dela qual rao natural dicta. **E** perço cō per lo be comu dels homens seruirut es enu trada o intro duida: segons hauem mostrat en lo segon libre: alguns ser uir a altres e obeir los ab tot sia a iustat al dret natural: axicom lo ve stir al cors nuu: no es cōtra lo dret natural. pque no cōtra ala rao na tural. **¶** Les leys donchs aqles q fallen essent cōtraries al dret natu ral axicom era aqlla: q los marits poguessen vendre les lurs mullers: o algunes altres males no deuē eff seruades/ sino extirpades. Mas si les leys no determinen sufficient ment los fets particulars: ab tot sen troben de milloz: no deu hom acostumar mudar les. pque alguna vegada es hō enganat en tala co sa/ creent son mes sufficient: les q ho son menys. **E** posat q les noues fossen mes sufficiēts en alguna co sa encara les antigues deuen esser suades. car lo q's guampa d vna pt donant milloz ley se pert dela altra leuant la antiquitat del temps. per lo qual la ley ha gran efficacia. Ne es semblāt deles leys cō deles arts **¶** Car les arts e sciēcies tota la effi cacia han dela rao. mas les leys no ans han grā efficacia dela antiqui tat e costuma. pque los reys e prin ceps deuen seruar bones costumes e no innouar leys sino son contra dita rao.

Capitol xxxij. quina cosa es ciutat e regne. **E** quin deu esser lo poble: qui habita en la ciutat e regne.

Segons damūt es dir: en lo regiment de ciutat e regne deuē esser tracta des quatre coses. ço es quin deu esser lo rey/ los

cōsellers iuges e poble. tractades les tres resta la quarta. ço es: quin deu esser lo poble. Mas saber q es ciutat e regne: no ajuda poch a sa ber: quin deu esser lo poble/ e cō se deu hauer al princep. Perque en a quest capitol entenem a determe nar: q es ciutat e regne. **E** deu ho saber: que ab tot ciutat alguntant sia cosa natural: pque hauem incli nacio per natura a edificar la: mas no es acabada sino per obra e indu stria dels homēs. **E** les coses q son fetes p la art humana: mes son co negudes per la fi/ e aximateix p lo be al qual be elles son ordenades. axicō milloz sabem: q es casa e qui na deu esser: si saben es feta per des fensio deles pluges e frets. perque si volem saber: que es ciutat: deu hō recitar los bens: a q seruer: e guar dar q'l be es maior. **E** lo philosoph en lo terç deles ethiques diffinint: q es ciutat: recita sis bēs. als quals es ordenada. **¶** Primerament ciu tat es cōstituida per comuna parti cipacio de loch. perque los homēs habiten en temps. **E** de aço ve al gun delit. pque possessio de algu be no es alegre sens compania. **¶** Car p molts bens q algu possessca: sino hi hauria compania perque los al tres veessen la sua magnificencia: els pogues participar dels bens: nols extirmaria molt. ciutat dōchs es feta: pque los homēs viuint en temps se delitassen los vns ab los altres. **¶** Segonamēt ciutat es cō stituida: no sols per star e conuer sar delitabement: mas per rao de viu re. **¶** Car los homens qui stan en vna ciutat: se aiuden en les coses neces saries ala vida. lo que no poria esser si viuien solitariament. **¶** Terça ment son cōstituida ciutat: perque los homens se defenesen en temps **E** per no sostenir iniusticia. **¶** Car

perque vn home qui fa vida solita
ria: no basta a contrastar als qui li
fan dan/ ne a esquivar iniuries e in-
justicies: fon ordenada ciutat. pque
essent part de multitut visquessen
segurament. ¶ Quartament fon cõ-
stituida ciutat p rao de cãbis e con-
tractes. Car damunt tractant de
les leys hauem dit: q fer cãbis e cõ-
tractes era segõs lo dret de les gẽts
e ppri al huma linatge. Car pque
algu no ha totes les coses necessa-
ries ala vida: sino cãbia les q abun-
da: ab les q fretura: forzen necessari
es cõpies vendes cambis e contra-
ctes. les quals coses trobar les fon-
mes facil als viuint ensemps. Per
que ciutat fon cõstituida: pque los
homens visquessen ensemps. ¶ Cin-
quenament ciutat fon cõstituida p
participacio de matrimonis. Car
los homens qui viuen ensemps fan
grã amistat entre si. E perq mes se
amen o per rao de altre be: fan ma-
trimonis e son fets parents. ¶ Sis-
senament ciutat es cõstituida a vir-
tuosament viure. Car millor podẽ
esser punits los mals si los homẽs
viuen ensemps: q stant escãpats. E
pço molts temen la pena se deixen
de fer males acostumen a bones o
bres/ disponen se a esser virtuosos.
E com virtut e obres virtuosas siẽ
molt maiors bẽs q tots los altres
ab tot ciutat sia cõstituida p tots
los altres bens: maior mẽt es cõsti-
tuida p rao de virtuosament viure
e si dela millor si e maior be q hom-
ent en la cosa: deu esser pãla co-
neixença de aqlla: be es dit: lo q es
scrit en lo terç de les Politiques: q
mitat de loch comuna participa-
cio de matrimonis/ rao de ensems
defendres participacio comuna d
les coses ales altres e coses sem-
blãts son aqles: sens les quals ciu-
tat no ha esser E principalment es

cõstituida p virtuosament viure. E
sis demana que es ciutat: pot esser
dit: q es comuna participacio en
semps d ciutadans p ales coses ne-
cessaries ala vida e a virtuosament
viure. ¶ Qist q es ciutat facilmente
pot esser vist: que es regne. Regne
es multitut de nobles e generosos
mes que en la ciutat. car ciutat es
vna part del regne. e en lo regne es
maior multitut: hon hi ha mes no-
bles e generosos q en la ciutat. En
aqsta manera regne pot esser diffi-
nit: q es gran multitut. hon hi ha
molts generosos e nobles qui viuẽ
segons virtut ordenats sots vn bõ
home. ço es vn rep. car viure segõs
virtut es si principalmẽt entesa en
cascun ciutada e en tot regne. E se-
gons lo philosoph en lo terç de les
politiques: vna fi es de vn ciutada
e de tota la ciutat. Per lo semblant
podem dir: que vna fi es d vna ciu-
tat e de tot lo regne. car lo rep si es
bo: deu voler vna mateixa cosa en
vn ciutada e en la ciutat/ e en tot
lo regne. Car deu estudiar ab grã di-
ligẽcia: que cascun ciutada se haia
virtuosament. perque tota la ciutat
sia virtuosa. e lo regne visque vtu-
sament. E si cascun ciutada se deu
hauer virtuosament segons diu lo
philosoph en les politiques: tãt cõ-
algu es supior als altres en poder e
en dignitat: los deu esser superior
en virtuts. pque los nobles e gene-
rosos deuen esser mes virtuosos q
los altres. E lo rep pque es mes ex-
cellent q tots los altres: deu esser
molt millor e mig deu. E perço re-
gne es dit multitut: hon son molts
nobles e generosos viuint segons
virtut/ e ordenats sots vn molt bo.
¶ Qist que es ciutat e regne: facili-
ment pot esser vist quin deu esser lo
poble. Car si ciutat e regne son or-
denats principalment e virtuosas

ment viure: los habitadors deuen virtuosament viure. E per ço lo philosoph en lo terç de les politiques: diu que los ciutadans abundat en obres virtuosas es millor: q̄ si abundauen en tots los bens exteriors. E molts creen: q̄ los ciutadans son del regne: si abüden en possessiõs: mas los qui abüden en obres virtuosas seruant les leys e ordenacions del regne: son mes del regne: q̄ los qui abüden en noblesa de linatge potestacia ciuil e multitut d'obres exteriors.

Capitol. xxxij. q̄ la ciutat e regne elo poble s̄ molt bõs quat es ordenat de moltes persones mijanes.

Lo philosoph en lo quart de les politiques diu: q̄ tres deuẽ esser les parts dela ciutat. algüs molt rics. altres molt pobres e altres mijancers. E en aq̄ta manera que es partida la ciutat: pot esser partit cascun poble e cascun regne. E la intècio de aquest capitol: es mostrar: q̄ la ciutat e regne son bons: quant la ciutat es ordenada de moltes psones mijanes. E toca lo philosoph en lo quart libre de les politiq̄s quatre coses: de les quals poden esser preses quatre raons: q̄ millor es: la ciutat e regne sien de moltes psones mijanes. La primera: perque tal poble viu mes raonablement. La segona: per q̄ entre ells es maior amor. La terça: pquey ha maior equaltat e iusticia en la ciutat. La quarta: per esquivar enueia e menyspreu.

La primera rao: q̄ millor es la ciutat e regne sien de moltes psones mijanes: es presa: pque tal poble viu mes raonablement. E pues axi. Car si en lo poble son molts rics e molts pobres e pos

ques psones mijanes: enuides o iambes viura raonablement. pque los rics nos saben haure be ab los pobres. ans ab poca ocafio los fan iniuries. Per lo semblant los pobres nos saben portar ab los rics. sino que p̄sen: cõ los poran furtar les riques. Mas si en lo poble son moltes psones mijanes: cessaran aq̄sts dans: obeint tots facilmet ala rao.

E aço es lo que es scrit en lo quart de les politiques. q̄ per ço com la cosa mijana es molt bona: possessio mijana es molt bona. perque facilmente obceit ala rao. Car si la vna part dela ciutat es tostẽps generosa e poderosa: e l'altra pobla: molt es difficult: seguirquen rao. pque los rics e generosos serã iniuriadors e los pobres mals furtat als rics.

La segona rao que millor es: la ciutat e regne sien de moltes persones mijanes: es presa: perque entre ells es mes amor. E proues axi. car segons es dit en lo quart de les et̄hiqs los pobres poch amen los rics e poderosos. E aq̄stes coses segons aill es dit: son molt damnosas ala ciutat. e perque sia amor entre los ciutadans: bo es: hi haia moltes psones mijanes.

La terça rao que millor es: la ciutat e regne sien de moltes persones mijanes: es presa de part dela equaltat e iusticia. que deu esser seruada en la ciutat. E proues axi. car segõs diu lo philosoph en les politiques: aquells qui son superiors en bones costumes en poscastat e en amichs: e en riqueses: e en los altres bens semblats a aq̄sts no saben esser subjugats: ne los qui maça son pobres: se'n porciar. Per q̄ si en lo poble hi ha molts rics e pobres e poch qui hagen possessiõs raonables: difficultmet hi sera seruada iusticia e equaltat: ans los rics volran se'n porciar e subjugar los po-

bres.e los pobres farà furts e dissi
 scnsiõs cõtra los richs. E si los po
 bres obtenen de senpozejar:tracta
 rã mal los richs e poderosos. ¶ La
 quarta rao q̄ milloz es:q̄ la ciutat e
 regne sien de moltes psones mija
 nes:es p̄cõquar enueia e menyspreu
 E pues ari. Car los pobres segõs
 es dit en lo quart deles Polithiqs:
 molt enuegen als richs/e los richs
 molt menysprean los pobres. e aq̄l
 la companyia on ha molta enueia
 e menyspreu:no es durable. aquell
 poble donchs qui es cõstituit d̄ mol
 tes persones mijanes:es molt bo.p
 que facilmēt viuran molt be amat
 se/e suaran egualtat e iusticia/me se
 ra entre ells enueia e menyspreu.p
 que no hi haura de que se enuegen
 e menyspreen essent quasi equals.e
 aq̄sta veritat fa testimoni:q̄ lo Sa
 lon e Larendas e Lurgues scriuiu
 ren deles policies dient deuen esser
 cõstituides de psones mijanes. Per
 que los reys e princeps deuē tenir
 cauteles:q̄ en son regne haia mol
 tes persones mijanes. p̄que venint
 alguns a maça pobreza: los altres
 no sien fets maça richs. Lo que po
 ra esser seruat:si per cascuna rao no
 son venudes les possessions als ciu
 tadãns ne a cascũs deitar cõprar ca
 scunes possessions. Car tẽguda dis
 ligẽcia en la cõpra e veda dels cãps
 pota esser reservada alguna equal
 tat entre los ciutadans.

Capitol. rrriii. q̄ lo poble
 deu obeir ab gran reueren
 cia als reys e ab grã diligẽ
 cia seruar les leys reals.

Quant al present tres mals
 aconsegueix lo poble si ab
 gran diligẽcia e reueren
 cia no obeix al rey e sua
 les leys reals. E per tres vics podẽ

puar:que es bona cosa e vtil al poble
 obeir al rey e suar les leys. La
 primera via p̄quen aconsegueix vir
 tuts e molts grans bens. La segõa
 perquen ve la salut dela ciutat e re
 gne. La terça perquen ve pau dels
 ciutadans e abũdancia de bens ex
 teriors. ¶ La p̄mera via q̄ es bona
 cosa e vtil al poble obeir als Reys
 e seruar les leys:es perquen aconse
 gueix virtuts e molt grans bens. E
 pues ari. Car segons damũt es dit:
 intencio es del qui fa la ley: induir
 los ciutadãns a virtut. p̄que en dret
 ta policia segons diu lo Philosoph
 en lo quart deles polithiqs:vna ma
 teixa virtut es de bon ciutada e de
 bon home.e p̄ vna mateixa cosa e
 costums es algu bon ciutada e bon
 home.e algu es bon ciutada: si obe
 ix al princep e a aquell qui deu po
 sar leys. E si lo princep regeix dret
 tamẽt lo poble q̄ li es comanar: la
 sua intencio deu esser induir los al
 tres a virtut/com virtut faça bo al
 qui la ha e ales sues opaciõs. Perq̄
 es necessari en dret regimẽt:que bõ
 ciutada sia bon home. E aquell qui
 es be sotimes al princep:es bon ho
 me. E si lo rey no entenia: que los
 seus subdits fossen bons e virtuosos
 no seria rey/sino tyran. Dõchs si cas
 scun ciutada deu entendre en esser
 bo e virtuos:perq̄ virtuts son molt
 grans bẽs:ab grã diligẽcia deu sus
 diar obeir als reys no passant les
 sues leys e manamẽts. E a tors ari
 nobles com los altres es necessari:
 obeixquen al rey/e seruen les leys.e
 tãt es mes necessari als nobles:q̄nt
 mes deuen esser bons e virtuosos.
 ¶ La segona via que es bona cosa
 al poble obeir als reys e seruar les
 leys:es p̄que ve la salut dela ciutat
 e regne. E proues ari. Car alguns
 creen que obeir als reyse seruar les
 leys sia seruitut.mas segons lo phi

losoph en lo. v. deles polithiqs: no
 es seruitut sino libertat. E aquells q̄
 dien: que obeir als reys e seruar les
 leys es fuitur: ignozē: q̄ es libertat.
 Car com les besties sien de natura
 seruil: quant algu mes se acostia ala
 natura deles besties: tāt mes natu-
 ralment es seruent. Car esser crimi-
 nos voluntari de guerra torbador
 de pau viuint sens fre e sens ley: se-
 gons sciencia del philosoph en les
 politriques. e lo dit de Domerus: es
 esser bestia mes que home. Perque
 aquells qui no obeicien als Reys e
 als majors: ne serue les leys: sō mes
 besties: e per consequēt mes fuets
 que liberts. Es donchs conseruada
 la salut dela ciutat e regne: e lo po-
 ble es fet libert: si obeirē als reys
 e seruen les leys. E quanta salut ve
 al regne per obeir als reys: sufficiēt-
 ment se mostra: si son pensades les
 paraules del philosoph en lo quart
 deles politriques: comparāt lo rep
 al regne com la anima al cors. Car
 aricoz la anima regeix e guarda lo
 cors: axi lo rep regeix e guarda lo re-
 gne. E arico la anima es salut e vi-
 da del cors: axi lo rep si dretament
 senpozeia: es salut e vida del regne.
 E aricom es mal al cors no regir se
 pla anima: axi es mal al regne no
 regir se per lo rep. La terca via q̄
 es bōa cosa lo poble obeir als reys
 e seruar les leys: es perquen ve pau
 als ciutadans e abundancia de bēs
 exteriors. E proues axi. Car segōs
 damūt es dit: les leys e los qui les
 han ordenades: han poder de con-
 strenper. Perque aquell qui p̄ amor
 del be honeste repzēio dels parēts
 e amichs nos castiga: y temor de pe-
 na sen stiga. Perque son necessari al
 regne hauer algun rep: perque los
 malfactors no torbassen la pau del
 regne. Car cascun p̄ncep deu guar-
 dar: que les volūtats dels ciutadāns

sien concordeste visquen pacifica-
 ment. E per ço lo philosoph en lo p̄-
 mer dela rhetorica vol: q̄ axi se ha-
 gen los p̄nceps ales animes: coz
 los bōs metges a curar los corsos.
 Car en aricom lo bon metge enten
 en mitigar les humors en lo cors p̄
 q̄ no sia debil o malalt lo cors: axi
 lo bon rep enten placar la voluntat
 perque no hi haia dissencions en lo
 regne. E per ço es dit en lo p̄mer de
 la rhetorica: que no nou tant deso-
 beir al metge: com desobeir al Rey.
 Car aricom la anima es major: be
 quel cors: axi la pau dl regne es mil-
 loz que la egualtat deles humors.
 Grammēt donchs deu studiar lo po-
 ble: que obeisca al rep: e fue les leys
 com de ago vingue tant grā be: coz
 es pau dels del regne e abūdancia
 dels bens exteriors. car essent lo re-
 gne en guerra les terres sō mal cul-
 tinades: e son fetes robaries de on
 ve fretura al poble. Donchs si guar-
 dam quāt be ve al regne per lo Rey
 no solament studiarē obeir als reys
 qui regeixen dretament: mas als q̄
 en alguna cosa tprannegē. Car mil-
 loz es comportar algun p̄ncep: en
 cara que tprānege: que lo mal q̄ ve
 dela desobediencia del p̄ncep e
 menyspreu dels manaments.

Capitol. xxxv. Com se deu
 bauer lo poble: perque los
 reys no sien puocats a ira.

Dix en lo capitol prece-
 dent hauez mostrat: que
 lo poble deu obeir al rep
 e seruar les leys. En aq̄st
 capitol volem mostrar:
 com se deu hauer: perque los Reys
 no sien prouocats a ira contra ell.
 Car ira segons lo philosoph en lo se-
 gon dela rhetorica: es delig de pu-
 nicio. p̄ rao de manifest menyspreu

e james es sens tristicia. Perque lo irat desija punir manifestamēt als quil menysprean o ales coses sues o que son ordenades a ell. Donchs cō algu offen al altre manifestamēt en alguna deles dites maneres: aquell es trist per lo desig dela punicio. e es dit irat. E los ciudadāns perq̄ no prouoquen los reys a ira: nols deuen offendre/ne ales coses sues/ne ales ordenades a ell. Perque es necessari al poble: no offena lo rey. p̄q̄ no encoiregue la sua ira. ¶ Dues coses son degudes al rey. honoz e obediencia perque es cap del regne. E lo cap en dues maneres es comparat als altres membres. principalment perque es mes alt e mes excellent quels altres. Segonamēt perq̄ regeix los altres membres en les obres. Car en lo cap es lo seny e la imaginatiua. per los quals som en drecats en nostres obres. ¶ Primerament al rey deu esser feta honoz. perq̄ es mes excellent quels altres. ¶ Segonament deu esser obeit perque regeix los altres. Perque en dues maneres pot esser offes lo rey p̄ los ciudadāns: ço es no faēt li deguda honoz e reuerencia: o sil desobeixen no seruant les sues leys e manaments. E com aquestes dues coses son leuades als reys per los subdits: no sens rao son puocats a ira. Perço es dit en lo segon dela rhetorica: quens airam contra aquells: quens han acostumat de hōrar oy son obligats: si no ho fan. E la rao es perque mostrē menysprear nos. Car si nons menyspreauen: nons leuarien la honoz digna. Per lo semblant allimeteix es dit: quens airaz cōtra los menoers: si nons fan la honoz: que deuen. Lo que majorment se esdeue: si passen los manaments dels maiors/ no obeint al rey com a mes excellent. ¶ Q̄st en quina ma

nera los subdits no deuen puocar lo rey a ira no faent li deguda honoz e obediencia: resta a veure: que no loy deuen puocar p̄ les coses sues/ o q̄ p̄ tanpen aell. Al rey sembla pertanyē quatre maneres de p̄sones. muller/ fills/ parents/ e subdits. Dōchs los habitadors del regne sino volen puocar a ira lo rey: no deuen fer offensa a alguna de aquestes persones. E perque tots los del regne son subdits al rey: tota vegada que es feta a algu iniuria: es feta offensa al rey. E aço es: lo que es dit en lo segō dela rhetorica: capitol de ira: quens airam contra: los quins offenen en mullers/ fills/ parents/ e subdits. E los subdits alguntant no deuen offendre lo rey e possessions e drets reals. Car lo rey es prouocat a ira contra los qui usurpē los drets del regne. perque mostren menysprear lo. puix iniustamēt sens son manament prenen los drets de ell. Perq̄ tots los ciudadans en la infantesa deuen induir los fills en la amor del rey e instruir los: com lo deuen honrar e obeir/ e no offēdrel en mullers fills parēts e subdits. ne fraudē los drets de ell. Car segons es dit en lo cinque deles politiq̄s: mala cosa es no instruir los infants a virtut e a seruar les leys profitoses/ e a les coses que requer policia. e lo regimēt del regne on stan. Car los iouēs son inclinats a seruar les coses que primer son instruits.

Capitol. xxxvi. com se deuen bauer los Reys e princeps que sien amats: e com: perq̄ siē temuts. E que ab tot sia necessaria cosa cascuna de aquestes coses: millor es: sien amats que temuts.

D Erque en lo primer libre
pmetem dir: com se de
uen hauer los reys e los
pnceps: pque sien amats
e com: pque sien temuts
acin volem tractar. **E** pque los reys
e pnceps sien amats: deuē hauer spe
cialmēt tres coses. **L**a pmera ben
factors e liberals. **L**a segona forts
e magnanims. **L**a terça equals e
iusts. **E** **L**a pmera cosa que deuē ha
uer los reys e pnceps: perq̄ sien a
mats: es q̄ sien bñfactors e liberals
E pues axi. **L**ar lo poble comunam
ment no sent sino los bñs consumibles.
e pço ama los bñfactors e liberals
E perço es dit en lo segon de rhero
rica en lo capitol de amor q̄ lo po
bie ama los benefactors e liberals
La segona cosa que deuē hauer los
reys e pnceps: perq̄ sien amats es:
que sien forts e magnanims. **E** pro
ues axi. **L**ar lo poble molt ama los
forts e magnanims. q̄s poseñ p lo
be comu. pque creu attenyer salut p
tals **E** perço es dit en lo segon dela
rheroica: q̄ ama los benefactors
p la salut: pquens podē fer be. e los
forts e magnanims: perquēs podē
deliurar e salvar. **E** **L**a terça cosa q̄
deuen hauer los reys e pnceps: perq̄
sien amats: es q̄ sien iusts e equals.
E pues axi. car lo poble major mēt
seria puocat a ira cōtra lo rey: sino
sua iusticia. **E** pço es dit en lo segō
dela rheroica: q̄ major mēt amam
los iusts. **E** **Q**uist com se deuē hauer
los reys e pnceps perq̄ sien amats
resta a veure cō se deuē hauer: pque
sien temuts. **E** segons es manifest
en lo segō dela rheroica: los poder
rosos major mēt son temuts per les
punicions **M**as en les punicions de
uen esser pensades tres coses. **L**a p
mera la punicio. **L**a segona la pso
na punida. **L**a terça la manera del
punir. **E** **L**a pmera cosa que deu es

ser pensada en les punicions: es la
punicio. **E** pues axi. **L**ar los reys e
pnceps son temuts: si a aquells q̄
foza mesura torben lo be del regne:
fan estranyes punicions. **E** perço es
dit en lo segon dela rheroica: q̄ los
homens temē a aq̄lla q̄ saben: hā fe
ta alguna cosa cruel. **E** **L**a segona
cosa que deu esser pensada en les pun
icions: es la persona punida. **E** p
ues axi. **L**ar lo iust no deu pdonar
a algu p iusticia. **E** pço es dit en lo
sete deles politiques: q̄ lo q̄ obra be
no perdona a algu **L**ar ne per pare
fill amich ne p algu altre deu hom
deixar de obrar iustamēt e be. **E** las
uozs son temuts los reys e pnceps
per rao deles psones punides: quāt
no pdonē als amichs ne als altres:
quant fan mal. **E** cascun del poble
tem fer mal: quant veu no pot efca
par ala punicio. **E** segōs vol lo phi
losoph en lo sete deles politiques:
los reys e pnceps perq̄ sien temuts
e perque mes diligentmēt sermē ius
ticia: deuen mes punir los amichs
que los enemichs. **E** **L**a terça cosa
que deu esser pensada en les punici
ons: es la manera del punir. **E** pro
ues axi. **L**ar los iutges se deuen ha
uer axi cautelofament en la man
era del punir q̄ algu nos escape: q̄ no
sia punir. **E** pço es dit en lo segō de
la rheroica: q̄ los cautelosos mes
son temuts q̄ los manifests. **E** **Q**uist
com se deuen hauer los reys e prin
ceps: perq̄ sien amats: e cō: pque sien
temuts facilment pot esser manis
fest: q̄ ab tot les dues coses sien ne
cessaries: mes deuen treballar esser
amats que temuts **L**ar damunt es
dit: que la principal intēcio del rey
deu esser induir los altres a virtut.
E tota bona obra p la qual los ciu
tadāns son millors e virtuosos: deu
esser mes entesa: per lo qui fala ley.
E com los ciutadāns sien mes vir

tuosos si fan be/e sermen les leys e manaments del rey p amor del be honest e per dilectio:que han al be comu e al rey:que si ho febien p temoz de punicio Mes deuen desijar los reys que sien amats:perque per aquella amor lo poble faça be: que si eren temuts:e per temoz dela pena no faes mal. E ab tot cascua cosa es necessaria:perque tots no son ari bons:que p amor del be honest e del comu e del princep se stiguen de fer mal temēt la pena: millor es esser amat q temut legōs se mostra per les coses dites.

Aci comēcen les rubriques dela terça part de aqst terc libre del regiment dels princeps on es tractat com deu esser regida ciutat e regne en temps de guerra.

¶ Que es cavalleria e a q es ordenada. E que tota obra de batalles es sots cavalleria. c.i.

¶ En quines regiōs ha millor gēt darmes. E de quines arts deuen esser elegits los homēs darmes. c.ij.

¶ En quina edat los iouens deuen esser acostumats a fets darmes. E p quins senpals son coneguts los bons homens darmes. c.iii.

¶ Quines coses e quantes deuē haucr los homens darmes perque façen be fets darmes. c.iiii.

¶ Quals son millors homens darmes los nobles ciutadans o lauradors. c.v.

¶ Que en los fets darmes es molt bo exercitarse ales armes. E q los homēs darmes deuē anar de grau en grau/c de pas en pas/ e a cors e a salt. c.vj.

¶ Que no basta exercitar se los homēs darmes a anar d grau en grau pas/cors/e a salt:ans son moltes al

tres coses: a q los homens darmes deuen esser exercitats. c.vij

¶ Que vtil es ala host fer fosses e castells. E cō deuē esser construïts los castells. E qnes coses deu hō guardar en la edificacio de ells. c.viii.

¶ Quines coses e quātes deuē esser pensades en la batalla. E si publica batalla deu esser feta. c.viiii.

¶ Que vtil es en la batalla ordenar capitās e caps desquadres. e quins deuē esser los q hā de regir los dcauall: e qns los dela gēt de peu. c.x.

¶ De qnes coses deu ysar lo capita dela gēt darmes: p q la sua gent no sia dānciada en lo camí. c.xj.

¶ Lō deuē fer armes les hosts. c.xij

¶ Que tots los q fan armes tallāt deuen esser escarnits. e q millor es ferir de punta. c.xiii.

¶ Quines coses e quātes fan poderosos los enemichs. e en qntes maneres/ e ab qnes deu hō cōbatre los enemichs. c.xiiii.

¶ En quina manera la gēt darmes du star: si vol cōbatre. e cō si vol cuir los enemichs/ e cō si no es parat dar la batalla. c.xv.

¶ Quātes maneres son de batalles e en quātes maneres les forces deuen esser vèquides. E en qn tēps es millor assietar les ciutats e castells L apitol. xvj.

¶ Lō se deuē guardar los q asietien e cō poden esser i pugnades les forces per cumills. ço es vies soterranes. L apitol. xvij.

¶ Quines maneres e quātes son de ginys. p los quals podē esser cōbatudes les forces. c.xviii.

¶ En qna manera p artificis de fusta empelos al mur les forces podē esser combatudes. c.xix.

¶ Com deuen esser edificades les ciutats viles e castells: perque facilmente no sien preses: c.xx.

¶ Lō deuen esser guarnides les for

ces: que no sien preses per los eney
micha. c. xxi.

¶ Com deu hom contrastar a la ba
talla feta p cumills. E com deu e cõ
trastrar los assiciats als ginyes e als
tres edificis. c. xxij.

¶ Com deu esser feta la nau. e com
deu hõ fer batalla de mar. e a q̄ son
ordenades cascũes batalles. c. xxiiij.

**Capitol primer. que es ca
ualleria: e a que es ordena
da. E q̄ tota obra de batal
la es sots caualleria.**

Tactades
les dues pts
d aq̄st terc li
bre: mostrãt
que sentiren
los antichs
philosophs
del regimẽt
de ciutat e
regne. E des
terminãt cõ

deu esser regida Ciutat e Regne en
tẽps d pau: resta a tractar dels fets
darmes. pque los reys e pnceps sa
pien cõ deuen esser fets. Car segõs
lo mes e segõs diu Clegeci en lo li
bre de caualleria: la industria e subs
tilitat en los fets darmes fa mes
hauer victoria q̄ molta gẽt darmes
E los fets darmes segõs pceint se
ra manifest: son sots caualleria. per
q̄ si volẽ tractar de fets darmes: pri
mer deuen veure q̄ es caualleria: e
a q̄ son ordenada. E deu hom saber
q̄ caualleria es alguna prudencia o
alguna specia de aq̄lla. E quãt al p̄
sent podem assignar cinch species
de prudẽcia. La p̄mera es particu
lar. La segona hyconomica. La ter
ca regnatiua. La quarta politica.
La cinq̄na militar. ¶ La p̄mera es
prudencia particular E proues ari

Car algu es dit particularmẽt pru
dent: quãt sap regir simeteix. E aq̄
sia es menor prudẽcia: q̄ la hycono
mica e regnatiua. Car menys es re
gir simeteix q̄ la companya o la ciu
tat o lo regne. ¶ La segona specia
es hyconomica. E p̄ues ari. Car al
gu es dit prudent: quãt sap regir e
endregar tots negocis en bõa fi. ses
gons diu lo philosoph en lo lisse des
les ethiques. E segõs es trobada al
tra e altra rao de be: es trobada al
tra e altra specia de prudẽcia. E cõ
lo be dela casa sia altre q̄ lo de algu
singular: es necessari: q̄ la prudẽcia
hyconomica: per la qual se regeix lo
be dela casa: sia altra q̄ la singular.
¶ La terca specia es regnatiua. E
p̄ues ari. car ari com vna p̄sona sin
gular es part de casa: ari casa es pt
de ciutat e regne. E ari com lo be de
la casa es altre q̄ lo de vna persona
singular: ari lo be dela ciutat o res
gne es altre q̄ lo de casa. e aq̄sta pru
dencia regnatiua es necessaria en
los reys e pnceps. als quals toca iõ
posar leys e regir lo regne. E es al
tra q̄ la hyconomica que toca al sen
yor dela casa. E en quant lo be dela
ciutat e del regne es supior a algũa
p̄sona singular e de casa: tant la pru
dẽcia q̄ deu hauer lo rey deu esser su
perior ala d algun singular e ala des
la casa. per q̄ es be dit: lo q̄ diu Cle
geci en lo primer de caualleria: q̄ lo
prinsep deu saber mes q̄ nẽgu lo re
giment vtil per a tots los subdits.
E perço mostrãt als reys e pnceps
hauẽ partit aq̄st libre en tres libres
En lo primer haueim mostrat: q̄ sia
prudent: segõs ha a regir simeteix.
En lo segon haue3 declarat: sia pru
dent segons es senyor dela casa. En
lo terc haue3 puat sia prudent: segõs
ha a fer leys e a gouernar lo poble.
E es quals tres prudencies deu ha
uer: coes singular / yconomica / e res

gitiua. ¶ La quarta prudencia es politica. ¶ pues ari. ¶ ar ariçó en lo prícep es necessaria excellēt prudencia: pque sapia regir los altres: ari en cascun ciutada es necessaria alguna prudencia. per la qual sapia seruar les leys e manamēts del prícep. car lo ciutada no serueix ari al rey: cō lo martell al ferrer. perq̄ en lo martell no es alguna coneixēça. solament es mogut per lo ferrer. Mas lo ciutada ha necessari algũa prudencia. p la qual haia bona voluntat a les coses manades per lo rey. ¶ aq̄ta prudencia differēix de la singular/ q̄ posam en la primera specia. ¶ ar altra cosa es saber se regir segons si: altra segons hom es fortime al príncep. ¶ ar tenim al gu vida solitaria encara hauria necessari alguna prudencia. p la qual se sables regir. Mas no seria prudēcia pconomica/ regnatiua e politica. ¶ perço no seria ciutat/ ne part de ciutat. ¶ La cinquena prudēcia es militar. ¶ pues ari. ¶ ar lo regimēt del regne e ciutat si es be ordenat: es cōparat a les coses q̄ veex en vn home. ¶ ar ariçó cascu ha dues virtuts dela anima/ vna per la qual segueix be e fuig mal. altra ab que escomet e contrasta a les coses contraries: ari cascuna ciutat e regne ha necessari dues prudēcias çoes positiva d'lers/ e militar. Per que per la prudencia de les leys tota ciutat e regne segueixca les coses vtils/ e esquine les inutils. ¶ per la prudēcia militar e los fets darmes escometa e cōtraste a les coses queu empatren. Donchs virtut de caualleria es alguna specia: p la qual los enemichs e aq̄ls qui vedē lo be comu son vçuts. ¶ per aços mostra a que es ordenada caualleria. ¶ ar ari com les leys segons damunt es dit principalmēt guarden lo be co

mu. ari caualleria pncipalment es ordenada a defensio del be comu. e cō lo be comu mostre esser empatrat p la impugnacio d'ls enemichs e p consequēt per la dissēcio dela ciudadā/ e p la opressio dels flachs/ podem dir: que ariçó lo forz príncipalmēt se deu hauer be en fets darmes: e cōsequētment en totes coses terribles: ari los cauallers se deuen hauer principalmēt be en fets darmes/ e per aq̄ls bairar e destruir lo empatx dels enemichs. ¶ consequētment segons los manaments del rey deuē empatrar totes les dissensions e oppressions. p les quals pot esser to: bat lo be comu. e aq̄ta prudencia militar molt la deuē haer los reys. ¶ ar ab tot exquicio de fets darmes/ e remoure les coses: q̄ empatren lo be comu: deu en fer los cauallers: mas saber cō deuen esser fetes batalles: e cō ab cautela e prudencia: poden esser remogudes les coses: que empatrē lo be comu: maiorment ho deuen hauer los pnceps. ¶ p aços mostra quals deuen esser rebuts a caualleria. per que caualleria es alguna prudēcia de fets darmes ordenats al be comu. ¶ ar los cauallers se han als fets darmes: com los mestres e doctozs en les sciēcies. e ariçó algu no deu esser fet mestre en algũa sciēcia: sino es cert: sia sciēt en aq̄lla ari algu no deu esser rebut ala dignitat de caualleria: sino es cert q̄ ame lo be comu/ e hom no ha sperança: sia bo en fets darmes/ e segos lo manamēt del príncep empatre les dissensions dels ciudadans/ e fer armes per iusticia/ e per son poder remoure tot lo que empatre lo be comu. ¶ p aço se mostra: que tots los fets darmes son cōrēguts sots caualleria. ¶ ar ab tot los homens de peu e de cauall qui no son cauallers

degen fer armes los cauallers deuē
esser capitans e ordenadors de les
batalles. E perço los fets darmes
son sots caualleria. E puix los ca-
uallers deuen esser capitans de les
gēts darmes: ab tot la execucio de
fets darmes sia p fortitur caualler-
ria es contēguda sots prudēcia.
Capitol. ij. en quines regi-
ons ha millors homēs dar-
mes. E de quines arts de-
uē esser elegits los homēs
darmes.

Quant al present dues co-
ses son necessaries en los
fets darmes. prudēcia
e fortaleza. e si volem sa-
ber en quines regiōs ha
millors homēs darmes: deuem pē-
sar en aq̄tes dues cosas. De les p̄ts
maça acostades al sol no deuē esser
elects los homens darmes pque fal-
len de forza e animo: segons diu lo
philosoph en lo sete de les politiq̄s
e vegeci en lo libre de caualleria ca-
pitol segon. Que les nacions maça
acostades al sol seques per gran ca-
los saben mes: e menys abunden en
sanch. e pço no son bōs a fer armes
perque naturalmēt temen nafres.
Car com hagen poca sanch temen
perdre la. E en les parts de sepre-
ntrion pque son molt luy del sol: no
deuen esser elects homens darmes.
Car ab tot hā molta sanch e no temen
nafres: per la abundācia dela
sanch son irrosos e folls. e perço no
son bons de tot per a fets darmes.
Perque consell e prudēcia: no es
poch vtil en fets darmes. car veem
perperiēcia: e lo philosoph ho diu:
en lo sete de les politiq̄s: q̄ los ho-
mens maça acostats al sol abundē
en subtilitat: e fallen en animo. E
los luy del sol per lo cōtrari: fallen

de subtilitat: e abunden en animo.
perque si industria e animo son ne-
cessaris en fets darmes: dela vna
part ne dela altra deuen esser elects
homēs darmes: sino dī migne ma-
ça prop del sol ne maça luy. e deu
hom guardar: q̄ aquests documēts
son pzelos segōs lo mes. Car en to-
tes parts son alguns industriosos e
animosos. Mas segons lo mes los
qui son maça acostats al sol: fallen
de animo. e los luyats de prudē-
cia. E ab tot en los fets darmes si-
en necessaris prudēcia e animo: ani-
mo es mes necessari. perque los ho-
mens darmes deuē esser mes elects
de les parts luy dī sol q̄ de les prop
pque abunden mes de animo. Q̄st
de quina part son millors los ho-
mens darmes: resta a veure de quī
nes arts deuē esser elects. E primer
es necessari dir les cosas que deuē
hauer los homens darmes. pque sa-
piā quins homēs e de quines arts
deuen esser elects. E deu hom saber:
que cō los homēs darmes degē ha-
uer los mēbres aptes e acostumats
a dar colps: e no deuen hauer por
de escāpar sanch: e deuen esser ani-
mosos a ferir: e poderosos a cōpor-
tar treballs: podem dir que ferrers
e fusters son bons per los fets dar-
mes. perque per sa art han los bras
fos acostumats a tals cosas. Per lo
semblant los carnicers hi son dis-
posts pque no han por de escāpar
sanch. E los caçadors de porchs
saluatges hi son dispos. pque algu-
nes vegades maten los porchs: son
animosos e forts p a fer armes. E
p vtura no es menys perill fer ar-
mes ab lo porch q̄ ab los enemichs
E pço aq̄ls qui no temen la bestia
fera: presumidor es: no tēbran los
enemichs. E los caçadors dels cer-
nos hi son dispos. pque son acostu-
mats a grās treballs. p les cosas q̄

haue dices de aq̄tes arts. deuē esser
 elets los homens darmes. Mas
 barbers e sastres si es p̄fada la sua
 art: poch hi son disposta. car iames
 lo qui ha la ma leugera e no acostu/
 mada tenir sino lo raoz o la agulla
 no manegera de la lança ne la spa/
 sa. Quina p̄porcio es dela agulla a
 la lãça o de raoz a spasa per lo sem
 blant los speciers cassadozs de o/
 cells e pescadozs no deuē esser elets
 a tals obzes. p̄que no han art sem/
 blant als fets darmes. E pot esser
 q̄ en calcũa art son alguns disposts
 e animosos a fets darmes altres te
 morosos e de poch aio. Mas quãt
 es dela natura dela art/e segons q̄
 la art fa lome disposta fets darmes
 segons alguns arts son mes dis/
 posts que daltres.

Lapitol. iij. en quina edat
 los homēs deuē apprendre
 fets darmes. E p̄ quins sen/
 yals podē conceixer los dis/
 posts per a fets darmes.

Hamunt haue dit q̄ lo phi
 losoph: en lo v̄yte de les
 politiqs̄ diu quels iouēs
 del quatorzē any e d all
 auãt deuen esser acostu/
 mats als fets darmes. Lo q̄ cõcoz
 da Uegeci en lo libre de caualleria
 dient q̄ en tēps de pubertat çoes d̄
 quatorzē any los iouēs deuen esser
 acostumats als treballs de caualle
 ria. E p̄que amam molt les coses: q̄
 comēçam en iouēt ens delitã: si lo
 p̄ncep vol fer los ciudadãs bõs ho/
 mens darmes: mes deu cuptar lo
 tēps q̄ allargar. Car segõs diu vege
 ci: millor es: lo ioue digne: no esser
 vengut lo tēps p̄ a fer armes: q̄ sia
 dolia hauer lo p̄dut. E es altra rao
 e special: p̄q̄ los iouens se deuē aco/
 stumar en la art de caualleria. Car

no es poca ne facil cosa esser indu/
 strios en les armes. E si lome dar/
 mes a cauall o a peu ha victoria: la
 ha p̄ fort: sino es idustrios en les ar/
 mes. Car axi a peu cõ a cauall deuē
 esser: fetes moltes cauteles. e es sol
 lia no appēdre de fer armes sino cõ
 es mesa la vida a perill de mort.
 Dõchs p̄q̄ los homēs darmes hagē
 tēps a appēdre: ço q̄ es necessari a
 fets darmes en lo iouent si deuen
 acostumar. E si lo rey ha de hauer
 batalla: deu hauer homens exerci/
 tats e forts. ¶ Vist en quina edat de
 uen esser acostumats a les armes:
 los q̄ volen esser homēs darmes re/
 sta a veure: p̄ q̄ns senyals son cone/
 neguts los qui son bons p̄ a homēs
 darmes. E deu hõ saber: q̄ homens
 animosos son millors p̄ a fets dar/
 mes q̄ls temerosos. E p̄ lo semblãt
 los forts deuē esser mes elegits p̄ a
 tal faena. E encara cõ veia algũes
 besties animoses e altres temero/
 ses: los homens qui mes semblen a
 les besties animoses: son millors p̄
 a fets darmes. Per tres maneres d̄
 senyals podē conceixer los homens
 disposts p̄ a fets darmes. Primera/
 mēt p̄ senyals q̄ es arguit animo e
 audacia. Segonamēt p̄ aq̄lls: q̄ es
 mostrada força. Tercament p̄ sen/
 yals q̄ hom es semblãt a les besties
 q̄ son forts. Los senyals p̄ los q̄ls
 se mostra lo aio: son viueta de vlls/
 e bona cõtinença de cap. E p̄ço diu
 Uegeci: q̄ lo ioue qui es ordenat a
 fets darmes: deu esser vetlant de
 vlls e de cap dret. e los senyals per
 los quals se mostra força corpozal:
 son duresa de carn/ e spessesa de nir/
 uis en los muscles e braços. Car se
 gons lo filosofoh en lo v̄yte de les
 politiqs̄: obra d̄ fets darmes e sub/
 tilitat de entenimēt de tot requirē
 manera cõtraria. E segõs es escrit
 en lo segõ de aia: aq̄lls q̄ son molls

de carn: son subtils de enteniment.
 E plo contrari los durs de carn e
 spessos de niruis son mes dispossts
 a fets darmes. E los senpals plos
 quals semblam a les besties forsts:
 son grancia dels mèbres extrens/
 e amplefa dels pits. Lar veem: que
 los leons qui son mes forsts que to
 tes les besties: han grans braços e
 amples pits. Dòchs quant veē los
 homens: que han los vills vetlants
 e lo cap dret/durs de carn e spessos
 niruis en los braços e muscles e hā
 larchs braços e amples pits: podē
 arguir: que son dispossts a fets dar/
 mes. E tals homens darmes deuē
 esser clets. pque segons lo mes son
 dispossts a fets darmes.

**Capitol. iij. quines coses e
 quantes deuē bauer los ho
 mens darmes perque facē
 be armes.**

Quant al present vpt cos/
 ses podem nomenar: q̄
 deuē hauer los homēs
 darmes segōs les quals
 los reys los deuē cercar

Primeramēt: que puguen compoz
 tar gran pes. Segonamēt: que sien
 per a cōportar continuament mo
 nimēt dels mèbres e grās treballs
 Terçamēt: q̄ sien per a cōportar
 fretura de viande. Quartamēt: que
 nos donē res en dormir e star dolē/
 tament. Cinquament: q̄ p esguard
 de iusticia e del be comu no estimē
 la vida. Sisenamēt: q̄ no temen
 escāpament de sanch. Setenamēt:
 q̄ hagen industria a defendres e a
 offendre los altres. Vptenamēt: q̄
 hagen vergonya elegir vil furta.

¶ La primera cosa q̄ han necessari
 los homens darmes: es q̄ puguen
 cōportar gran pes. car los homēs
 desarmats de qualseuol part sien fe

rīts caen. e aq̄ll qui no pot compoz
 tar lo pes dles armes no es disposst
 a fets darmes. ¶ La segona cosa q̄
 han necessari los homens darmes:
 es q̄ cōtinuamēt puguen cōportar
 mouimēt dels mèbres. Lar aquell
 qui en los fets darmes cōtinuamēt
 nos mou reb mes e pul forsts colps
 Lar p experiēcia es vist: q̄ continua
 ment mouent se: poch colps lo at
 senyen. que arcom lo senyal sis mo
 uia: no seria arī facilment ferit per
 lo semblant lome q̄ continuament
 se mou no es arī nafrat Dòchs mo
 uiment de cors es bo a esquivar: q̄
 no sia hom nafrat: e es bo per a na
 frar. Perque tals deuē esser los ho/
 mens darmes: q̄ largament pugue
 cōtinuar mouiment dela persona.
 ¶ La terça cosa q̄ han necessari los
 homens darmes: es que sien per a
 compoztar fretura de viande. Lar
 greu cosa es amens d pes de les ar
 mes e de les coses necessaries per a
 defensio dela host portar multicut
 de viandes. E si sens congoisra los
 homens darmes hauen abundan
 cia de viandes: non deurien maça
 menjar pque fossen mes dispossts p
 als fets darmes. ¶ La quarta cosa
 q̄ han necessari los homēs darmes
 es: que nos donen res en dormir e
 star dolentamēt. Lar alguna vegaa
 da es necessari de dia e de nit esser
 en armes. pque no poden arī repos
 far. ¶ La cinquena cosa que hā ne/
 cessari los homēs darmes: es: per
 esguard q̄ iusticia e del be comu no
 estimen la vida. Lar cō tota la con/
 gregacio dela batalla: sia posada
 als perills dela mort: naves algu se
 ria animos: si alguntāt no es poch
 temeros dels perills dela mort. car
 lo fort e bon home darmes segons
 diu lo philosoph en lo terç de les eti
 q̄s: no deu curar ben morir en batal
 la. Que lauo es dit algu be morir

quāt faent armes iustamēt moz. **E** quant algu mes q̄ no deu ama la vi da: facilmēt elegeix vil fuyta. **E** La sisena cosa q̄ los homēs darmes hā necessari: es: q̄ no temen escampa mēt de sançh. **E** ar aq̄ll qui ha lo corz moll e flach cō a donaitem escamp par sãch/e no gosara nafrar los ene mich ne p cōseguent be fer armes. **E** La setena cosa quels homēs darmes han necessari: es industria de defendres/ e offendre los altres. **E** ar segons es dit en lo primer de les ethiques: la fi de cavalleria es victozia. e cō tots los fets darmes sien fors cavalleria: segons damūt hauē mostrat: e segons es dit per lo philosoph vers lo pncipi de les ethiques: victozia seria dicta si d tots los fets darmes. **E** cō los homens darmes vençen p saber se be defendre e offendre los altres: la indústria de defendres e de offendre es molt necessaria als homēs darmes. mas cō pot esser haguda aq̄sta industria e cō deu hō ferir los enemichs: per auāt sera manifest. **E** La vptena cosa q̄ hā necessari los homēs darmes es vgonpa de elegir vil fuyta. **E** ar segons es dit en lo terç de les ethiques: en aq̄lla part son los homens forts on son honrats. **E** entre les altres coses q̄ fan a hom bon home darmes: son: q̄ vulla hom esser honorat p los fets darmes e hauer v. r. gona de leia fuyta. **E** deu hom no rar q̄ com diē: q̄ los homens no deuen tembre escāpamēt de sançh/ ne perdre la vida/ ne les altres coses q̄ mes largamēt haucem dit: deu esser entes en batalla iusta. ço es en defē sio de iusticia. **E** p lo be comu la vida deu hom metre a perill/ ne deu hom tēbre escāpament de sançh. e deu hō fer les altres coses per les quals iusticia elo be comu es defes per les coses dites se mostra quins

homēs darmes los reys e princeps deuen elegir. **E** ar deuen esser elets aq̄lls: en los q̄ls son trobades mes coses necessaries a fets darmes. **E** aritol. v. quals sō millors homēs darmes los nobles: o los lauradors.

R **E** citades les coses que hā necessari los homēs darmes resta a dir: quals son millors homēs darmes: dels nobles o dels lauradors. **E** mostres q̄ los lauradors son millors: si son pēdades les coses damūt dites. **E** de aq̄sta opinio es vegeci/diēt creu no suffir disputa: que altre poble sia millor p a fets darmes q̄ lo rustech. **E** verifitaca aço les coses q̄ hauē dites. **E** ar es dit damūt: q̄ los homēs darmes deuen esser tals: q̄ puguē cōportar grā pes e cōtinuu treball/ e encara mesurada viada/ e mal iaure/ e encara mal star/ no tēbre mort/ ne hauer por de escampamēt de sançh/ e les altres coses: q̄ hauē tocades en lo capitol precedēt. **E** cert es: q̄ lo poble rustech maior mēt ha aq̄tes coses. p que es acostumat a gran pes. **E** per ço lo carrech de les armes no enuia faent armes: als qui han acostumat cōtinuament maior pes. **E** lo correr e altres moviments dels mēbres no enugen: als qui son acostumats fer maiorz treballs. e mesura de viades no enuia: als qui la agua satiffa al beure e grosser pa los basta a menjar. **E** los lauradors no son agreuiats p mal iaure. q̄ no temen la cremoz del sol/ ne curen de les ombres/ ne sabē los plaers dels banys. e iaent en terra dormen millor que los nobles/ qui reposen en cosses. **E** aquests no temen molt la mort. **E** ar mes tem la mort: lo q̄ ha viscut delicadamēt. **E** aq̄ts no

temen elscampament de sanch. car entre les altres gèts la natura dels pagesos se mostra mes cruel. Guar dat aqñtes coses mostr'es: deu hom iutiar: millors homès d'armes son los pagesos. Mas altres coses hi ha per les quals se mostra: son milloz homens d'armes los nobles.

Car entre les altres coses p'les qñs algu es fet bõ home d'armes: segõs haucim dit es voler esser honrat per fets d'armes/ e hauer vergonya de leia furta. Car segõs diu lo philosofh en lo terç deles et'hiques: q' Dectoz era animos: p'que dehia si fuig dela batalla: Pallomides merepra ra. Per lo semblant Dromedes per aqñta rao era fort. Car dehia: q' li fugia en la batalla: Dectoz diria en les places de Tropa: quem hauria vècut. E cõ voler esser honrat e hauer vergonya mes sia en los nobles que en los lauradors: aqñs mostren esser millors a fets d'armes. perque haurien mes vergonya de fugir. E en los fets d'armes val molt industria. car cautela alguna vegada fa mes obtenir victoria q' fortalesa d'el poble. E cõ comunamèt los nobles sien mes industriosos quels lauradors segueix se son millors homès d'armes. Car aqñtes coses ço es desig de honor de fets d'armes e vergõpa de fugir/ e subtilitat de fer les armes son molt necessaries a obtenir victoria. E p'que sia hom cert: q' es lo millor de aqñta questio: deu hom guardar: q' segõs la diuersitat del fer deles armes deuẽ esser elets los homès d'armes. Car la batalla o es de peu o de cauall. en la de peu deuen esser elets pagesos mes que nobles. p'que hi ajuda molt esser acostumat a treballs. Mas en la de cauall deuen esser elets los nobles p'que la força dels caualls suppleix lo defallimèt dels homens. E p'que

los nobles per a tots fets d'armes sien disposats: deuen se acostumar a portar lo pes deles armes/ e a com portar treballs. Mas a quines coses e a quãtes se deuẽ exercitar los homens d'armes: en lo capitol següent sera mostrat.

Capitol. vi. que en los fets d'armes val molt lo exercici deles armes. E que los homens d'armes se deuen exercitar en anar de grau en grau e õ pas en pas e a cors e a salt.

Vegeci en lo libre de caualteria diu: q' exercici d'les armes e industria de fer armes son stades les coses q' subiuagarẽ al poble roma tot lo mon. Que poguera fer lo poble roma contra la multitut dels espanpols/ e contra les falsies dels africanos/ e contra la sauisa dels grechs si aqñs poch's no fos sen exercitats en armes/ e no ha guessen industria de fer armes. car no es contra rao: q' vn home subtil en vna cosa ho sia menys en altra. p'que no ha experiencia deles cõdicions particulars. E moltes vegades se esdeue: q' los qui son sauis en altres coses no son industriosos ne subtils en fets d'armes. p'que no hã exercici deles armes. Car exercici en cascũ obra dona audacia: q' hõ no tema fer la. E segõs diu aqñ me teix docto: vegeci p'que algu no tẽ fer: lo q' cõfia: que ha be apes: tant val lo exercici deles armes: q' en lo cõbatre poques gents exercitades son disposats a victoria. e multitut grossera e no exercitada es disposata a fugir. Q' dist quel exercici d'les armes es vtil als fets d'armes: res

sta a veure com deuen anar los homens darmes d'grau en grau a cors e a salt. **L**ar segons p'auat sera manifest: aq̄tes coses son necessaries en les batalles. e no esser exercitat en elles: nou als homens darmes.

Primera ment los homens darmes deuē esser acostumats a grau e pas de batalla. q̄ vagen d'grau en grau stāt cascu en son orde. **Q**ue si la gēt darmes no va ordenadament: dos mals sen segueixen. **L**ar si degut orde no hi es seruat: la vna part dela gent darmes ira escāpada e cuytas: darmes q̄ no deu. e la altra estreta. **E** cō va escāpada: mes facilment se ra desbaratada p' los enemichs. **E** en la part maça streta sera empatxada de cōbatre. **L**ar los homens darmes maça estrets no poden fer armes. aq̄tes dues coses son molt necessaries ala gent darmes. ço es q̄ facilment no sia fesa per los enemichs. **E** q̄ no sia empatxada a fer armes. **L**o q̄ no pot esser. sinop es fuaat degut orde en lo anar. **D**ōchs los homens darmes ari de peu cō de cauall ab ses armes se deuen exercitar a anar ordenadament: com si denien hauer batalla. **E** si los capitans veen algu: qui no serue degut orde: deuen lo reprendre e corregir: e si necessari es: lāsar lo dela cōpanya.

Segonament los homens darmes ari de peu cō de cauall deuē esser exercitats a correr. car aço es vtil a tres coses. **P**rimera ment a reguardar los enemichs. **L**ar bona cosa es en la gent darmes trame tre alguna leugers p' guardear los enemichs. **S**egonament a pendre milloz loch. car lo loch molt ajuda o nou en la batalla. **E** si los homens son exercitats a correr: mes facilmente pendran milloz loch a fer armes. **T**ercament a p'seguir los enemichs. **L**ar facilmente algu no pot

escapar a les armes dels homens leugers. **T**ercament los homens darmes deuē esser exercitats a saltar. lo q̄ es vtil a tres coses. **P**rimera ment p' a remoure empatxs. **L**ar alguna vegada son trobades fosses e barranchs e altres empatxs. que no poden esser passats sens salt. **E** los homens deuē esser exercitats en lo iouent a saltar. p'que si cōbaten a peu: sen ajuden. **S**egonament per espantar los enemichs. **L**ar cō veē que los cōtraris van ari saltāt espāten se. **T**ercament a fer maiors nafres. car ab lo salt fa hō maioz colp.

Capitol. viij. q̄ no basta exercitar los homens darmes a anar ordenadament. ans son moites altres coses. a q̄ deuē esser exercitats.

Sense les coses que haue dites en lo capitol prece dent: ne podē nomenar vpt. ales q̄s los homens darmes deuen esser exercitats. **L**a primera cosa a q̄ deuē esser exercitats los homens darmes es a portar pes mes feruch que les armes. **E** proues ari. **L**ar costuma es altra natura. e cō algu es acostumat portar maioz pes: va leuger: cō lo porta menoz. e en los fets darmes no sols ha hō a portar armes: mas altres coses. p'que es bo acostumar se a portar maioz pes.

La segona cosa a q̄ los homens darmes se deuen exercitar: es a ferir ab maça. **E** pues ari. **L**ar segōs recita vegeci: los romans en vn capficauen molts pals. e los iouens qui volien esser bōs homens darmes: exercitauen se en aq̄lla pals ab escut e maça de doble pes. e ferint aq̄ll pal e colbrint se ab l'escut: cō si fabiē armes ab vn home se exercitauē. e cō molt

tēps se eren exercitats en aquesta
 manera: com eren en batalla: facils
 mēt cōportauen tot treball. **¶** La
 terça cosa a q̄ los homens darmes
 se deuen exercitar es a tirar darts
 e lança. **E** proues ari. **¶** Car com los
 homens eren exercitats al pal ab
 maça: si exercitauen ab dart e lāça
 stant luy acostumauen los braços
 ferir aq̄ll pal o almenys dar li tant
 prop cō podien. Mas primer de tīr
 rar lo dart o lança: lo deu hom me
 nejar. **¶** Car per ras del maior moni
 mēt va pus luy e mes nafra. **¶** La
 quarta cosa a ques deuen exercitar
 los homens darmes: es a tirar de
 ballesta e de arch ab treta. **E** pues
 ari. **¶** Car pque anegades no pot hō
 bastar als enemics: es força cōba
 trela ab sagetes. **E** on se pugue hō
 acostar als enemichs: es bo ans de
 acostar si tirar los ab archs e balle
 stes. car lig se d̄ Lipio africha: q̄ no
 crehia hauer victoria: sino mesclay
 na entre la gent darmes ballesters
 e arquers. **¶** La cinq̄na cosa aques
 deuen exercitar los homēs darmes
 es a tirar pedres ab fones. **E** pues
 ari. **¶** Car aq̄sta manera d̄ fer armes
 on trobada en alḡns illes. **¶** On re
 cita **¶** Vegeci: q̄ per fer los infants
 industriosos en tal tirar: mols dauē
 alguna vianda q̄ primer no tirassen
 de fona. car anegades es bo en los
 cōbats dels castells e ciutats tirar
 pedres ab fones. **¶** La sisena cosa
 a ques deuen exercitar los homēs
 darmes es aferir ab pilotel d̄ plom
E proues ari. **¶** Car pilota de plom
 o de ferre ligada ab cadena a vi
 manech de fust dona grā colp e ma
 ior: que si staua mesa en lo fust. **¶** En
 totes maneres de ferir los iouens
 se deuē exercitar. pque cōtra altres
 e altres enemichs firen en altra e
 en altra manera segons la cosa re
 querra. **¶** La setena cosa aques des

uen exercitar los homens darmes
 es a puir prest en los caualls. **E**
 proues ari. **¶** Car segons recita **¶** Ve
 geci: antigament eren fets caualls
 de fust. en los quals se exercitauen
 mītar los iouens pmer desarmats
 e apres armats tant si acostumauē
 en pau de vna part e daltre: q̄ facils
 ment hi puiauen: quant eren en ar
 mes. **¶** La vptena cosa a ques des
 uen acostumar los homēs darmes
 es a nadar. **E** pues ari. car passant
 los flums per langua o p pōts mol
 tes vegades cau hom en langua. e
 es perillos negar se: sino sap hom
 nadar. **E** perço antigament los ro
 mans fahien acostumar los iouēs
 a nadar e encara als caualls. e deu
 hom notar q̄ alguns dels dits exer
 ciciis son propis als d̄ peu e altres
 a cascū. e a ço no ha necessari grā
 declaracio. car puir en los caualls
 es ppri als de cauall. e tirar de fo
 na als de peu. **¶** Les altres coses al
 guntant son bones a tota.

**Capitol. vyte. q̄ profitos es
 en la boit edificar castells e
 fer fosses. **E** cō deuen esser
 edificats los castells e q̄nes
 coses hi deu hom guardar.**

Los fets darmes entrels
 altres son de maior pe
 rill. pque hi deu hom ha
 uer gran diligencia e fer
 uar moltes cauteles. car
 no deu hom deixar de fer totes co
 sen encara q̄ en altres batalles no
 sien fades necessaries. **E** vegeci re
 cita d̄ Lato q̄ dir: si en altres coses
 ha algun defallimēt pot esser corre
 git. mas los deles batalles iames
 puen esmena ans d̄ cōtinēt la pena
 segueix la erroz. **¶** Car los q̄ batallen
 idiscretamēt: tātost perire o fugē
 essent fets tant temozosos: q̄ enuī

des gosen tornar iames a fer fetes
darmes cõtra los vècedors Dõchs
si en les batalles deu hõ hauer molts
cauteles: no deu hom deixar al-
guna cosa. q̄ en algun cas pot esser
vtil en la host. perq̄ no haja dan per
los enemichs. Car moltes vegades
se esdeue: que essent la gēt darmes
aleuiada sens fosses e castells: creēt
los enemichs son luy: sobzeuenen.
e la host es venguda. Perq̄ cõ la host
voldra alleuiar: si p alguna via los
enemichs hi poden sobzeuenir: deu
uen esser fetes fosses en tozn la host
e alguns murs a manera d castells.
Car alguna cosa tāt necessaria nos
pot fer en la host com los murs: si
be son fetes e los castells: si beu son
edificats. p̄q̄ dins los murs stigue
la host segura. car la gent darmes
deu portar tot lo necessari. perq̄ cõ
sia alleuiada: se mostre hauer portat
alguna ciutat. ¶ Q̄ist q̄ es vtil
fer fosses e murs en tozn la host: res-
ta a veure: cõ deuen esser edificats
aquests murs. Si los enemichs son
abients: facil cosa es fer fosses e edi-
ficar murs: mas si los enemichs sõ
presents: es difficil. Dues colces hi
son necessaries en tal cas cõtrastar
als enemichs: e fer lo lauoz. E segõs
oppinio dels sauis: la gent darmes
deu esser partida la gent de cauall e
la meyrta dels de peu p a cõtrastar
als enemichs: E la meyrta dels de
peu a fer les fosses e murs. E deuen
esser ordenats algũs: q̄ facē descem-
parar: los q̄ fan lo lauoz. Mostrat
que es vtil edificar murs e fer fosses
e cõ deu esser fet: resta a mostrar
quines colces deu hoz guardar en la
edificacio dels murs. Car per edifi-
car murs e fer fosses on la gent dar-
mes se deu alleuar: quatre colces hi
deu hom pensar. Primeramēt abũ-
dãcia de aygua e deles altres colces
necessaries ala host. Segonament:

q̄ no hi haia pp algun mont per lo
qual la gent darmes pogues hauer
dan. ¶ Crãmēt q̄ lo spay sia ari p
porcionat: que non hi haia mes: del
qui ha necessari la gent darmes: ne
menys. Quartamēt: si es necessari:
la gēt darmes ha de aturar en aq̄ll
loch e si fer se pot: deu hõ elegir sa-
nitar de ayre. Car la gent darmes
no sols se du guardar dls enemichs
mas si fer se pot de pestilencies.
¶ Q̄ist quines colces son necessaries
en lo siti dels murs: resta a veure: q̄
na deu esser la forma d ells. car Q̄is-
geci vol: que los murs e fosses q̄ de
uen esser fetes en tozn dela host deu
hauer forma de quatre capres e lõs
ga. E perço com la forma circular
es d molta capacitat: milloz es fer
los murs segons forma circular o
d molts àgles. car si molt se remia
hom dels enemichs: seria necessari
fer les forçes de molts angles. perq̄
aquella forma es molt bona a defē-
sio segons pauat sera manifest. ¶ Al
forma donchs es milloz en la edifi-
cacio dels murs: si lo loch non em-
parra. Car alguna vegada lo loch
no comporta tal forma. En tal cas
los murs deuē esser edificats a for-
ma de mig cercle o de tres angles
o de quatre: o segons la forma que
req̄r la disposicio del loch. E la port
principal deu esser en aquella pt
que guarda als enemichs: o aquella
vers la q̄l la gent darmes deu anar.
¶ E en los murs deuen esser meses
banderes p espantar los enemichs.
E perque si alguns se luyen veent
les banderes sapien milloz tornar.
¶ Aquestes colces tractades resta a
tractar: q̄ deu hõ guardar en lo fer
dels murs e les fosses. Car si la host
hi deu molt aturar: deuen esser fetes
majors murs e fosses. Mas si sola-
ment hi ha d aturar vna nit o poch
temps: no son necessaries tantes

forçes. La forma dles coses torna
 Meggi dient: que sino son molta
 los enemichs la fossa deu esser am
 pla nou peus e fonda fet. mas si los
 enemichs son moirts: es necessari la
 fossa sia mes ampla e mes fonda:
 hauet dotze peus dample e fonda
 nou. E deu hom guardar: q̄ si la fos
 sa es fonda nou peus per la terra q̄
 es lãfada al costat: creix q̄tre peus.
 E la terra deu esser lãfada de part
 de dins: on sta la host. E en aquella
 terra ficar hi pale e altres defensio
 ns: q̄ la host deu portar ab si. E en
 aq̄sta forma edificats los murs e
 fetes les fosses la gent darmes sta
 ra en segur.

Lapitol. viij. quines e quã
 tes coses deuen esser guar
 dades en la batalla: sis deu
 dar ono.

Segons se mostra per les
 coses damunt dites: en
 los fets darmes deu hõ
 hauer molt gran caute
 la. Car pque en les arrã
 des dels fets darmes noy ha algũ
 remey: diligentmẽt deu hom pẽsar
 les coses: quey son necessaries: ans
 q̄ la batalla sia feta ni començada.
 que millor es no dar la batalla: que
 metres ala fort improuisãmẽt. Du
 es coses son necessaries en los fets
 darmes ço es los homẽs darmes e
 les altres coses necessaries als fets
 darmes. De part dels homens dar
 mes deu hom guardar sis coses.
 De part dles coses necessaries a
 fets darmes altres sis. E lo rey o lo
 capita qui deu esser puĩst mesurat
 prudent e industriõs: deu pensar a
 q̄stes dotze coses. ¶ Primerament
 de part dels homens darmes lo nõ
 bie dela gent darmes. Car ala hon
 ha mes homẽs darmes: ab q̄ totes

les altres coses sien eguals: deuẽ ha
 uer victoria. Que segons es dit en
 lo segon deles politiquas: quãtitat
 es vtil en los fets darmes: a ricom
 maior pes a tirar mes. ¶ Segona
 ment lo capita deu guardar exerci
 ci. Car los qui no son exercitats en
 fets darmes: tantost fallen en la ba
 talla. E pque costuma es altra na
 tura: cascu fa millor e mes prest e
 fens tãt treball les coses acostuma
 des. ¶ Terçãmẽt lo capita du guar
 dar lo sostenir de treballs. pque es
 necessari: q̄ los homens darmes cõ
 portẽ molts treballs. Car si hi ha
 alguns molts e flachs cõ a dones:
 que no vullen cõportar treballs: vẽ
 guts p los treballs no volen fer ar
 mes e fugẽ. ¶ Quartãmẽt deu guar
 dar la fortalesa e duricia del cors.
 Car gran differẽcia hi ha entre du
 ricia de ferre e de drap de seda: e en
 tre delectacio de iochs e aspredat
 de batalla. E pensada la batalla en
 general tots volen esser bons ho
 mens darmes. Mas quãt venen a
 la experiẽcia: la duricia del ferre/
 pes deles armes: treball de fer ar
 mes: e la dolor deles nafres los qui
 no son durs de carns e forts: facil
 ment fallen: e si nou fan es atard.
 Car los qui han les carns molles:
 segons damunt es dit: son aptes a
 entendre: mas no a fets darmes. y
 quels es molt difficult. ¶ Linquẽta
 ment deu guardar subtilitat e indu
 stria de fer armes. Car quãt los ho
 mens darmes son mes cautelosos:
 tant mes prest han victoria. ¶ Sise
 nament deu guardar fortitut e au
 dacia de animo. Car los q̄ son mes
 audaces e animosos: segõs lo mes
 han victoria. E lo rey o capita ans
 de dar la batalla: deu pensar aq̄tes
 sis condicions. E segõs veura: que
 la sua gent de a armes abunda o fall
 en aquestes coses: poza cuptar: tar

dar/o desuiar la batalla ¶ Nomena
des les sis condicions q̄ deuē esser
guardades quant als homens dar
mes ans de començar la batalla: re
sta a dir les altres sis: quāt a les co
ses q̄ seruirē ala batalla. ¶ Prime
rament lo reyo capita dela gēt dar
mes deu guardar de quina part hi
ha mes caualls e millozs. ¶ Segon
nament de quina part son mes bal
lesters/c millozs homens armats/
e millozs armes. ¶ Tercament on
abunden mes viandes. ¶ Car alguna
vegada sēs fer armes los enemichs
fugen p fractura de viades. ¶ Quar
tamēt lo loch quals son en mes alt
e pus disposat a fer armes. ¶ Quinta
ment lo temps. si en aq̄ll tēps ques
deu fer la batalla: lo sol es contrari
a les cares dels o dells enemichs.
E si fa vent: q̄ faça polç contra ells
o contra los enemichs. ¶ Car los qui
han lo sol o lo vent o la polç cōtra
si son offesos als vills e no podē fer
armes. ¶ Sisenamēt quals sperē
focozs e milloz. car si los enemichs
speren milloz focozs no deu hō dar
la batalla/o deu esser curtada. ¶ To
tes aquestes coses pensades diligēt
ment lo capita sufficientment veu
ra: si deu dar la batalla. ¶ Car segōs
veura: que abunda o fall en les con
dicions dites: se poza haucr en lo
dar dela batalla. Mas per ventura
fames se esdeuendra: que totes les
dites condicions hi concorreuen
po ala on n̄ ha mes e millozs aq̄lla
part es mes disposa a fer armes.
Capitol. r. que vtil es a les
gents darmes portar ban
deres: e ordenar capitans.
E quins deuen esser los ca
pitans dels de cauall e dels
de peu.

Distēps la virtut vnida e
ordenada es mes fort q̄
escāpada e desordenada
algunes vegades la gēt
darmes cometa la batal
la sta torbada. e pque aço no sia: an
tigament la gent darmes era par
tida en esquadres. e en cascuna me
tien estandarts ab certs senyals. p̄
que si algūs homēs darmes se des
uiauen dela ppria esquadra: facil
ment hi tornassen. Donchs vtil es
ala gent darmes portar estādarts.
pque la gēt darmes no sia torbada.
E es necessari ordenar capitans cē
turionse e decans. ¶ Car tota la gent
darmes se ha a semblāça d vn cors
q̄ aricō en vn cors tots los mēbres
se aiudē lo vn al altre ari totes les
pts d vna gēt darmes se defenē les
vnes a les altres. E aricō les obres
dels mēbres son cōfuses sino son en
dreçades plo cap en lo qual es seny
e concirēca: ari la gent darmes es
desordenada: sino hi ha capitans:
qui la ordenen. E perço antigamēt
pque la gēt darmes nos torbas en
la batalla era ordenat vn capita so
bre tota la gent. e sots ell eren cētū
rions. e sots lo cēturio decans. ¶ E
turio es dit: lo qui ha sots si cēt ho
mens darmes: e lo deca deu. e sots
vn cēturio hauiā deu decans. E en
lo elm del cēturio eren scrites al
gunes letres o sērals pque los seus
decans lo coneguessen. Per lo sem
blant en lo elm del deca erā emprē
ptat algun senyal. p lo qual los deu
homens darmes q̄ eren sots ell: lo
coneguessen. Donchs en aq̄sta ma
nera o en altra ari en la gent d̄ peu
cō en la de cauall deuen esser orde
nats estandarts e capitans. per que
cascu sapia: q̄ ha a fer. ¶ Car en la ba
talla ha tanta terroz p la remoz de
les armes: q̄ paraules no basten a
regir la gent darmes. ans es necess

fari hi haia certs senyals. perque ca
 scu se haia ordenadament e sapia:
 que deu fer. e percos mostra: quins
 deuen esser: los qui porten les ban
 deres o estandarts. *L*ar trècada e
 derrocada la bandera tota la gent
 darmes es còfusa. Perque ab gran
 diligencia deu esser elet: lo qui por
 ta la bàdera q̄ sia fort/animos/fecl/
 expert en armes/e haia totes les co
 ses necessaries a prom e a valèt ho
 me darmes. *E*n nostre teps ses es
 deuengut: q̄ tot lo poble de vna ciu
 tat es stat vençut p poca gent dar
 mes. pque lo qui porta la bandera
 faent tracio la plega e la amaga e
 la gent darmes resta confusa no sa
 bent que fer/ cò aq̄lls qui no hauet
 cap no sabien a qui guardassen. per
 la qual rao si en la batalla la vida d
 molts es mesa a perills p lo portar
 dor dela bandera: ab grā diligencia
 deu esser cercat e elet per les coses
 dites se mostra: quin deu esser elet
 lo capita dela gent darmes. car axi
 com lo cap es de mes estima q̄ los
 altres membres: axi lo capita dela
 gent darmes deu esser mes expert
 q̄ los altres en les coses necessaris
 es als fets darmes. *E* cò los qui vo
 len esser bons homès darmes: deu
 gen esser grans forts saber tirar lā
 ces darts ferir de ipasa d coltell ro
 dar girar lescut defendres esser pre
 nists leugers meürats e hauer ex
 perencia darmes: molt mes pfecta
 ment totes aq̄stes coses deu hauer
 lo capita. *E* aquell qui de esser ca
 pita dela gent de peu: deu hauer
 totes aquestes coses perque mostre
 e force als altres a fer fets darmes
 e a tenir netes les armes. car la lu
 or dles armes fa por als enemichs
 pque aquell qui porta les armes ne
 tes e luents: es tengut per bon ho
 me darmes. *L*ar lo rouell deles ar
 mes fa percos al qui les a porta. *E*

si lo capita dela gent de peu deu es
 ser tal molt mes hoden esser lo dela
 gent de cauall pque la batalla de ca
 uall es mes fort que la de peu.

*L*apitol. xi. d quines caute
 les deu vfar lo capita: pque
 la gent darmes no sia dāni
 ficada en lo cami.

*S*egons es dit en lo terç
 deles etbiques: la mort
 es cosa molt terrible e fi
 de totes les coses terri
 bles. Dōchs on se spera
 la mort de tanta gent deu hom dar
 tota cautela: q̄ la vida de tants sia
 cōseruada. ne basta pensar les coses
 q̄ son necessaries en la batalla: si hō
 no sap cauteles a remoure los dās:
 que la gent darmes pot rebre en lo
 camp per los enemichs. *E* quāt al
 present podem nomenar vrt caute
 les: q̄ lo capita deu saber p̄q̄ la sua
 gent darmes no sia dāneuada en lo
 cami. *L*a primera cautela q̄ lo ca
 pita deu saber: pque la gēt darmes
 no sia dāneuada en lo cami: es q̄ deu
 hauer p scrit los camins deles regi
 ons p on du passar e los entreualls
 dels lochs e les qualitats dels ca
 mins les dreceres e totes les mū
 tanpes e les apgues: q̄ en lo cami sō
E si lo capita podia hauer totes
 estes coses pintades. pque mirāt hi
 vees cò podia anar la gent darmes
 pus seguramēt iria. *L*ar axi fā los
 mariners ab la carta de nauiegar. e
 cò per los aguarts dels enemichs
 p los camins ha tants perills sia la
 gent darmes cò los mariners en la
 mar. la gent darmes no deu anar p
 algū cami on pugue hauer aguarts
 q̄ lo capita no tingue scrites e enca
 ra pintades totes les qualitats de
 aq̄ll cami. *L*a segōa cautela q̄ lo
 capita deu saber: pque la gent dar

mes no sia dānciada en lo camíes: q̄ haia homens qui sapien be lo camí per on deu passar. **L**ar veure als guies cofes scrítes o pintades no son arí manifestes: cō si les vehia hom sensiblemēt. **L**ar maio: conciença ha hom dela cosa quāt es coneguda p̄ simeteixa: q̄ cozes coneguda p̄ scrit o p̄ pintura. e p̄ que les guies no tracten alguna tracio: lo capita deu metre bones guardes: q̄ no puguen fugir. e deu los mena: car de mort: sino fan lo que deuē. e prometreis donsi son feels. **L**a terça cautela q̄ lo capita deu saber p̄ que la gent darmes no sia dānciada en lo camíes que ell tingue homens faus e molt feels exercitats en fets darmes: de cōsell dels quals faça tot lo ques deu fer. **L**ar on es tāt perill: algu no deu cōfiar en son consell: ne creure a simeteix. **L**a quarta cautela q̄ lo capita deu saber: p̄ que la gent darmes no sia dānciada en lo camíes q̄ per hon deu passar la gēt darmes nos sapia. car quant menys es publich lo consell del capita: tant menys son empatades les cofes: q̄ son desliberades e venē a deguda fi. **L**a cinquena cautela q̄ lo capita deu saber: p̄ que la gent darmes no sia dānciada en lo camíes hauer bons homēs darmes: qui de totes parts descobren los camins. p̄ que algūs enemichs amagats de alguna part no facen dan ala host. **L**ar encara q̄ lo cōsell del capita no sia sabut: tantost que la gent darmes comença a fer via: se cōiectura p̄ quin camí deu anar. **E** p̄ que hi poria hauer algunes spies dels enemichs: lo capita deu metre homēs darmes molt legers per a descobrir aquella part: per on la host deu passar. **L**a sisena cautela q̄ lo capita deu saber: p̄ que la gent darmes no sia dānciada en lo

camíes q̄ en la part hon pot venir maio: perill sien meos los mes va lents homēs darmes e millors homens de peu. **E** si hom se dupte de totes parts a totes deu hom dar algun remey. **L**a setena cautela q̄ lo capita deu saber: p̄ que la gēt darmes no sia dānciada en lo camíes q̄ no vaia escāpada. **L**ar cō la gent darmes va escāpada mes facilmēt es desbaratada e tostēps deu anar en punt. p̄ que si los enemichs erien no poguessen rebre dan. **E** p̄ ço diu hom puerbiallyment: q̄ lo qui va preuist: no es escarnit. p̄ que tostēps lo capita al qual es comanada la via da de tant: deu esser preuist. p̄ que los enemichs nol dānegem cō a ne: gligent. **E** mes lo capita tostemps deu admonestar als cēturions e de cans que admonesten als cauallers e als de peu: q̄ stiguē tota hora p̄sts a fer armes. p̄ que si los assaltauen soptadamēt puguen resistir. **L**a vtena cautela que lo capita deu saber: p̄ que la gent darmes no sia dānciada en lo camíes saber si te mes gent de cauall o de peu. **L**ar los de cauall se defenen millor en lo pla: e los de peu en la muntanya. **E** segōs de quina gent tendra mes: pora elegit camí pla o muntanyes o altres cofes segons veura li sera millor.

Lapitol. xij. cō deu esser ordenada la batalla.

Dix hauem dit: que los fets darmes son cōren: guts sots caualleria: e d̄ quines regions e de quines parts son millors homēs darmes: e cō deuē esser fetes fosses e murs en torn dels alleuaments: e quines cofes deuen esser guardades p̄ a dar la batalla o no: e de quines cauteles deu vfar lo capita. p̄ que la sua gēt no sia dānciada

da en lo cami: resta a dir: cō deu es
ordenada la batalla. Car seruar o
de molt es vtil en los fets d'armes
E segōs diu Alegeci: si los homens
d'armes stan strets: no poden fer ar
mes. E si stan maça clars: facilmēt
son vècuts. Mas seruar degut orde
en la gent d'armes no pot esser: sino
son ben exercitats. Aqll dōchs qui
vol fer la sua gent disposta: deu exer
citar los homēs d'armes a seruar de
gut orde e fer les coses necessaries
a fets d'armes. e la manera p la qual
la gēt d'armes appren seruar degut
orde: es q̄ souēt ari los de cauall cō
los de peu vagen al cāp. E lo capti
ta qui en tals coses es expert: deu
ordenar los de cauall e los de peu. e
stignen: apartats segōs requer lo nō
bre de ells. E apres deu manar do
blar la gent: en manera q̄ la meyrat
se separe dela altra: e ordenadamēt
se meta dauāt la altra o apres d'el
la. E lauozs lo capita deu manar: q̄
facen batalla quadrada. e apres tri
angle. lo q̄ facilmēt es fet. Car me
sa la gent en quatre dobles/ e trēcas:
da ab lo drametre/ e aiustades les
parts quadrades en temps san triā
gle. e p̄q̄ aço sia dit mes clar en vna
paraula: p̄q̄ tots no entenen açta
manera d'geometria: lo capita deu
ordenar segons forma quadrada/ e
de triangle/ e redona. E deu hō no
tar: q̄ la forma quadrada no es tāt
vtil. E segons tal forma iames deu
hō ordenar la gent: si ia lo loch nou
requeria. les formes deles batalles
vtils son pramidal o de foch/ e red
ona e forficular o de tesozes. Car
la gēt d'armes os vol defendre o of
fendre. Sis vol defendre: deu se or
denar segons forma redona estren
pent se. pque no sien partits. E deu
esser mesos los millors homēs en
la part: on los enemichs poden fer
rir mes e pus fort. Mas si es de tāt

poder q̄ pugue be offendre los ene
michs: o los enemichs son pochos o
molts. si son pochos la gent d'armes
deu esser ordenada segōs forma de
tesozes. p̄q̄ prēgue los enemichs en
mig. Mas sils enemichs son molts
deu esser ordenada segōs forma: q̄s
apella cuneus. ço es piramidal o de
foch e aguda. p̄q̄ partisca los ene
michs. Car partits mes facilmēt
son vècuts. Dōchs la gēt d'armes or
denada en forma redona es bona a
defendres. E la de tesozes a cloure
los enemichs: si son pochos. Mas la
forma aguda a partir los: com son
molts. Perque es necessari saber lo
nōbre dela gent/ e segōs aqlla poza
ordenar moltes esquadres o poqs.
E lo capita deu ordenar algunes
esquadres: qui socoreguen o ven
ran si es necessari.

**Capitol. xij. q̄ tots aqlls q̄
fan armes tallāt: deuē esser
escarnits. E q̄ millor es ferir
de punta.**

Vst cō deu esser ordena
da la batalla: resta a veu
re cō deu hō fer armes.
E podē mostrar p̄ cinch
vies: que es millor fer ar
mes de pūta q̄ tallāt. La p̄mera es
p̄sa de part del cōtraist deles armes.
La segōa d part del cōtraist dels of
fos. La terça de pt del esquinar del
les nafres. La quarta de part d'l tre
ball dels mēbres. La cinōna d part
de descobrir se: los q̄ firē. La p̄me
ra via q̄ es millor fer armes de pun
ta q̄ tallāt: es p̄sa de part del cōtraist
deles armes. E pues ari. car quant
la spasa prē mes deles armes: lauozs
tant menys se acosta ala carn. E p̄
ço los experts en armes dien: q̄ los
homēs d'armes deuē hauer cotas d
malla amples p̄q̄ les anelletes se to

fa mes forts. ¶ La terça cosa q̄ fa los enemichs mes forts: es lo tēps. Car en lo temps que lo vent es contra los enemichs dāt los ab la pols per la cara: e quant lo sol los dona en los vlls: menys poden fer armes. Mas quant aquestes coses son p lo contrari: son mes disposits a fer armes. ¶ La quarta cosa que fa los enemichs mes forts es que sien p̄uists. Car com son p̄uists sabēt la venguda dels enemichs: milloz se meten en punt: e menys por los hā. ¶ La cinquena cosa que fa los enemichs mes forts es degut repos. car moltes vegades los enemichs son enuyats de treball. E si lauors son combatuts: mes facilmente son vençuts: que si haguessen reposat. Perque ordenat repos fa los enemichs mes forts. ¶ La sisena cosa que fa los enemichs mes forts: es amor e concordia entre ells. Car si los enemichs separats corporalment mes facilmente son vençuts: molt mes ho seran: los qui son separats de voluntat. que maior es la diuisio del animo: que la del cors. per que molt mes forts seran: si son de vn animo e voluntat. Car tota amor: es alguna virtut vnitua. E mes aiusta amor la voluntat: dels qui amen que lo loch los corsos dls qui en ell stan. Donchs si la vnitat del loch fa los enemichs mes forts amor e vnitat d animo los fa molt mes forts. ¶ La setena cosa que fa los enemichs mes forts: es que siē ignorades les sues condicions. car quant les cōdicions dels enemichs son mes notozies: tant mes facilmente troba hom manera: com serā milloz combatuts. ¶ Recitades les coses q̄ fan los enemichs mes forts facilmente pot esser vist: com deuen esser combatuts. Car com los enemichs sien mes forts per les set co

ses dites: ab les contraries aquells deuen esser combatuts. ¶ Primera ment lo capita per spics o en altra manera deu saber: quant son escampats los enemichs e lauors los deu combatre. perque no haurā ari poder de contrastar. ¶ Segonamēt lo capita deu diligentment fer tenir esment als camins. en manera que al passar dels rius al deualar de les muntanyes e en los passos estrets los combatre. e mes facilmente los vençra. ¶ Tercament deu guardar lo temps. ço es: quels cōbata: quāt lo sol o lo vêt o la pols los done en la cara. p̄que essent ofesos los vlls de aquestes coses dites: mes facilmente vençra aquells. ¶ Quartamēt lo capita deu viure ari cautelosament: que los enemichs no sapient: que vol fer/ en manera que no taldant han sen ells: los assalte quant doza men o com mengent. E quant stan sens armes no taldant se de ells. ¶ Cinquenament lo capita deu fer tenir esment: quant los enemichs han feta gran tornada/ e stan enuyats ab los caualls cançats. E si la uors los pot combatre: facilmente son vençuts. ¶ Sisenament segōs diu. ¶ Vegeci lo capita per si o per altres deu metre dissimōs entre los enemichs. perque no confien los vns dels altres. Car sino cōfien entre si facilmente seran vençuts. mas ab tot ¶ Vegeci pose aquesta cautela: no deu esser molt estimada. per que contrasta a bones costumes. ¶ Serenament lo capita deu saber les condicions dels enemichs/ e cō se han vers lo capita. e de que cosa fia mes lo capita/ e quines costums ha. Car sabent aquestes coses mes facilmente trobara via: com los pora vençre.

Capitol. xv. com deu fer ar

mes los homēs darmes cō
tra los enemichs e cō los de
uen circuir e cō se deuē apar
tar dela batalla: sils es de
sauātatiōsa.

El lo capitolans del pre
cedent haueu dit: q̄ hō
deu fer armes de punta
e no tallant. E en aquest
volē mostrar als homēs
de peu: cō deuen star: cō fan armes.
Dues maneres son de fer armes:
vna tirant darts o altres armes bo
nes pa tirar altra tāt acostats q̄ ab
les armes en les mās se firen. E en
vna manera deuē star: cō tiren ar
mes de luy: e en altra: cō de prop
se donē. Car lācants darts o altres
armes de luy deuen tenir lo peu es
querre dauāt e lo dret derrere. Que
lo cor qui en les cofes aiades espn
cipi de mouimēt mes pncipalmēt
influcix en la part dreta. p̄q̄ la part
dreta enles cofes animades es mes
fort e mes apta a mouimēt. E cō la
cosa mobla tostēps se repose en la
imobla. Car si es moguda la ma tā
tost se reposa en lo bras. e si es mog
gut lo braç: tantost se reposa en lo
cors. e si es mogut lo vn peu: ell se
reposa en laltre: q̄ nos mou. Necess
fari es: q̄ cō la part dretas mou: se
repose en la esquerra: q̄ nos mou.
Dōchs quāt lo peu esquerre es mes
dauāt e lo costat dret sta arriere: ti
ra hō be darts e altres armes d luy.
Car lauors se reposa en la part es
querre e es moguda la dreta tirant
lo dart. lo qual mes fortment passa
la pre e maior colp fa. E ab tot nos
pugue moure ari d la part esquerra
cō dela dreta: pero la dreta es mil
lo: a moure e la esquerra a reposar
E p̄ço cō tirā d luy: deuē metre da

uant lo peu esquerre repofant nos
sobze ell. e lo dret derrere p̄q̄ milloz
tirem. Mas quāt ab les armes en
les mans se ateny hō: nos deuē ha
uer p lo contrari tenint lo peu dret
auāt e lo esquerre arriere. Car p̄q̄ lo
costat dret es milloz a moure: si es
mes prop del enemich p rao d l mil
loz moures se poza milloz appatar
dels colps q̄ mes fort es ferit: lo q̄
nos mou: q̄ lo quis mou. E si lo co
stat dret es mes acostat al enemich
lo poza milloz nafrar. E los homēs
darmes quāt fan armes: deuen te
nir lo peu esquerre ferm. e cō volen
darlo colp: deuē passar auāt lo dret
E cō volē fugir los colps ab lo peu
dret se deuen tirar arriere. En aq̄sta
manera tenint lo peu esquerre ferm
e mouent se ab lo dret: poza hom
mes fort ferir los enemichs e mes
facilment appatar se: dels seus
colps. ¶ Q̄st com deuē fer armes
los homēs darmes contra los enē
michs: resta a veure com deuē esser
circuits los enemichs. E deu hom
notar: que iames los enemichs de
uen esser ari circuits: q̄ no hagen al
gun loch: p on puguē fugir. Car cō
los enemichs no tenen loch p on fu
gir: veent q̄ necessariamēt hā a mo
rir cō a homēs desesperats sō fets
animosos. e fan molt dan. E p̄ço es
loada la sentēcia de L ipio: q̄ dehia
ari q̄ iames los enemichs deuē esser
ari tātats: q̄ no tinguē loch p on fu
gir. car fugint perire sens dan: dls
qui los psequerren. Mas cō se veen
clofos: cō a forçats firen: en los q̄ls
hā clofos e fan molt dan. e segōs da
mst haue dit: q̄ la gēt darmes deu
esser ordenada segōs forma forficu
lar. p̄q̄ los enemichs sien clofos: no
du esser entes q̄ no hage algū loch p
on puguē fugir si ia no erē tār poch
q̄ p molt q̄ faessen armes no pogues
sen fer algū dā. ¶ Mostrat cō deuen

star los homès darmes: quant fan
armes: e com deuen cloure los ene
michs: resta a veure: cō se deu hom
desuar de no dar la batalla: si es de
sauantatosa. E en tal cas lo capita
deu seruar dues cauteles. La prime
ra quant al p̄pri exercici. Car si lo
capita ha cōsell q̄no deu dar la ba
talla: a poch̄s ho deu manifestar. p̄
que tement no fugen/ e reben molt
dan. sino que deu mostrar no fuig:
mas q̄ en altre loch vol assaltar los
enemichs. La segona quāt als ene
michs. Car en tal manera se deu ap
partar dela batalla: q̄ los enemichs
nou coneguen. E p̄ço molts ho fan
de nit. E molts meten los homens
de cauall dauāt los enemichs e fan
tirar la gent de peu. e apies los de
cauall millor cōtrafen. E deu horu
guardar q̄ la gent darmes iames se
deu partir. perque si los enemichs
los seguien: mes dan los farien: q̄ si
dauen la batalla. E lo capita deu fa
ber si p̄ ha algun loch prop: on se po
gues metre: si l seguie los enemichs
Capitol xvi. quantes mane
res son d̄ batalles. e en quā
tes les forces deuen esser cō
batudes. E en quin temps
es millor assietiar les.

Qotes les batalles son re
duides a quatre. La pal
de setge/defensiu e na
ual. Batalla cāpal es la
ques fa en terra: sens
mija de alguna cosa. e quāt mes es
separada deles forces: tant es mes
cāpal: e pus perillosa. La batalla
de setge es: quāt los enemichs son
tant grā poder: q̄ los altres no go
sen exir deles forces: ans los cōba
ten allí: ells assietgen. La batalla
defensiu e com alguns son tant
pochs: q̄ no gosen exir en cāp/ ans

se meten en les forces: e defenē les
Car axicō aq̄lls qui son molt pode
rosos: no speren: q̄ los enemichs is
quen en lo cāp: ans los assietgen cō
batēt les forces: axi los molt poch̄s
se meten en les forces defenes a
q̄lles. La batalla naual es quant
ab fustes se cōbat hom en mar o en
flums. e es mes orribla e perillosa
q̄ la d̄ terra. E p̄uir en los capitols
p̄cedēts hauē dit d̄ batalla cāpal
en los seguēts direm dela de setge/
e defensiu e naual. Car en totes ad
questes maneres batalen los reys
e princeps. alguna vegada assietiat
forces: altres essent assietiaades les
sues: han a fer batalla d̄ setge e de
fensiu. E p̄que los reys e princeps
tencn terres maritimes: p̄que los
enemichs no les destruesquen o per
los ports no entrē a fer dan en los
regnes: es necessari fer batalles na
uals. Perque deu esser tractat de
aq̄lles batalles. mas p̄ço cō dela ba
talla cāpal hauez parlat largamēt
podent nos aiudar de aq̄lles caute
les en aq̄tes batalles: no tractarē
tant largamēt. Q̄st donchs quā
tes maneres son de batalles: apies
dela batalla cāpal deliberam tract
tar dela del setge. cō per aq̄sta sien
preses ciutats e altres forces. tres
maneres son de pēdre forces: ço es
per set/ fam/ e forces darmes. P̄ris
merament les forces son preses p̄
set. E pues axi. Car alguna vegada
los assietiat han fretura de argua.
e han de perir de set o dar la força.
Per q̄ aq̄lls qui assietgē: diligitmēt
deuē veure: si p̄ alguna industria o
força porā pēdre la argua als asse
tiats. Car en algunes forces hi ve
larga d̄ luy/ e sils es pia: passarnā
fretura. e a altres forces largua no p̄
pot p̄uir p̄q̄ son altres. e los q̄ assiet
gen: deuen fer son possible leuar les
Segonament les forces son preses

per fam. E pues axi. car sens menjar no podem viure. E pço los qui assetgen deuē guardar tots los lochs p on podē venir viures als assetiats e en tals setges mes dan fa la fam q les armes. E perço algunes vegades si los qui assetgen: prenē alguns dels assetiats: nols maten: sino qls trenquen los mèbres. e remet los ales forces. pque hi haia maior fā. **T**ercamēt les forces son preses p força darmes. E proues axi. Lar anant contra los murs e faent armes ab los assetiats podē esser preses les forces. mas cō se deu fer aço en lo capitol seguent sera mostrat. **Q**uist quātes maneres son de batalles e en quantes maneres poden esser preses les forces: resta a veure en quin tēps es millor assetiar les forces. En lestiu ans q los viures sien en recollits: es millor assetiar les forces. car en tal tēps en qualseuul la manera de pèdre forces son mes facilment presos los assetiats. Si per fet la força ha esser p̄sa: millor es assetiar la en lo estiu. pque les aygues son menys ne plou axi: pques vimplen les cisternes. Si p fam ha esser presa: millor es assetiar la en lo estiu ans q los viures sien recollits. Perque en tal tēps los fruits del any passat: acostumen de esser pochos. E si los assetiats nos podē ajudar dels del any p̄sent: mes tost se daran. Si p força darmes la força ha esser presa: millor es assetiar la en lo estiu. car en lo hyuern abundē pluges e vimplen les fosses de aygua: e los assetiats mes difficilmēt son cōbatuts. E per lo mal tēps del hyuern son molt enuiats los q assetgen. Perque les forces deuen esser assetiades en lo estiu. E si per molt temps lo setge ha adurar: almenys deu se començar en lo estiu: ans que los viures sien recollits.

Capitol. xvij. cō se deuen enfortir: los qui assetgen. E cō per caues poden esser preses les forces.

Slos q assetgen: son negligets a enfortir se poran esser damnificats p los assetiats. Lar com los setges duren molt: no pot esser: q los qui assetgen: tot temps se guarden. e sino stan enfortits: quāt dormen o mengan o per alguna necessitat son escapats: los deles forces loptadament firen en ells: e fan los molts dans cremant les tendes artellerics nafrant e matant los. E pço los qui assetgen per star en segur deuen se metre luny de la força almenys vn tret de vn dard faent entorn de si alguna força: si cant fusts faent mur. pque si los assetiats los volien damnificar: trobassen resistencia. **Q**uist cō se deuē enfortir los qui assetgen: pque no sien dānificats p los enemichs. resta a veure en quātes maneres deuen impugnar los assetiats. Una manera de combatre forces es comuna e publica: ço es ab ballestes archs e ab mans e fones tirar pedres e ab escales. Lar si los assetiats no son industriosos faent se al mur: tirant los ab estes coses fan se arriere: e metēt escales los qui assetgen: munten en los murs e sens aq̄stes bones maneres de cōbatre forces es necessari darni tres q no son a tots notozies. La p̄mera es p colleres. La segona per ginyes. La terça per edificis. Dela primera diré en aquest capitol. deles altres en los següents. **T** La primera manera de combatre forces: es per colleres. ço es per caues. E proues axi. Lar los qui assetgen: deuen

canar la terra per alguna via secreta-
 tament. e dauant los qui cauén de-
 uen metre tenda o altra cosa. per
 que los asseñats no puguén veure
 on cauén. E deuen fer aqñles caues
 fins al mur dela força. e qñ sien mes
 fondes quell vall. e canar lo mur e
 apuntalar lo ab fusts. perque tan-
 tost no caygue. E com tot lo mur o
 vna grã part hauran cauat e appu-
 talat si los qui asseñen: veen qñ per
 lo caure del mur puguén pendre la
 força: de fet deuen metre foch als
 fusts: e fer caure en temps lo mur. e
 aço faent soptadament qñ los asse-
 ñats no sen talayen stant spantats
 mes facilmente la força es presa. E
 en les caues deuen esser meses tau-
 les: p qñ no caygue la terra sobre los
 qñ cauén. E la terra qñes treta: deu
 esser mesa en manera qñ no sia vista
 per los asseñats. E quãt lo foch es
 mes als fusts: los qui metè lo foch:
 se deuè metre en loch segur: que lo
 mur nols faça dan. Mas si caygut
 lo mur no pot esser presa la força: p
 semblants caues deu hõ entrar en
 los mes forts lochs dela força. E
 tot aço deu esser fet: qñ no sia sentit
 per los asseñats ab tot qñ no pot ve-
 nir a si seus gran difficultat e tẽps
 E cõ los qui asseñen: seran p entrar
 en la força p les caues deu esser mes
 foch als fusts. E p los qui entraran
 p los murs cayguts e per les caues
 la força pota esser presa.

**Capitol viii. quines mane-
 res e quãtes son de ginyes:
 per los quals podè esser cõ-
 batudes les forces.**

Agñes forces son situa-
 des sobre penya o son cir-
 cundes p aygues: o han
 fosses tant fondes: qñ las
 mes o ab grã difficultat
 p caues potie esser preses. E ab tot

la força pugne esser presa p caues:
 algunes vegades los asseñats pres-
 ueent la cana empayen la. E com
 deu esser aço fet: mostrar em quant
 tractarem dela batalla defensiva:
 mostrant cõ deuen cõtrastar los as-
 señats a les caues e als altres en-
 ginyes dels qui asseñen. mas quant
 al present si la manera dela art deu
 semblar a natura: la qñ ab mes facil
 via pota les cofes ala obra: e cõ les
 forces no puguè ari facilmè esser
 cõbatudes p caues cõ per ginyes o p
 edificis acostats a les forces: neces-
 sari es vñar de tals cofes. p que hoz
 haia lo qñ vol. Perque deu esser vist:
 quãtes maneres son de ginyes. e cõ
 fan son lauor. E les quals son redui-
 des a quatre. E en tot giny es neces-
 sari hi haia alguna cosa leuant la
 verga: on es ligada la fona: ab que
 son lançades les pedres. E aqñ les
 uar dela verga es fet per cõtrapes:
 e no bastãt lo contrapes es leuada
 ab cordes. E puix tal lançar de pes-
 dres es fet per cõtrapes: o aqñ con-
 trapes es ferm e mouible e cõpost
 del vñ e del altre. Lo contrapes es
 dit star ferm: quant en la verga del
 giny es fermada alguna caixa ple-
 na de pedres o de arena o de plom
 o de altra cosa pesada ne òla verga
 es separada. E aquesta es la prime-
 ra manera de giny. la qual los au-
 richs appellauen trebuch. E entre
 tots los ginyes aqñta tira mes dret.
 perque lo contrapes tira tostemps
 en vna manera e traia la pedra mes
 dret. car ab aquest giny pota hom-
 dar en vna agulla. qñ tirant a algun
 senyal si fa coster ala vna part o a
 l'altra: deu esser girat ala part: hon-
 la pedra deu esser tirada. Mas si ti-
 ra maça alt deu esser luyat o en la
 fona metre maior pedra. E si tira
 maça baix: lo giny deu esser acostat
 o la pedra alleuada com tostemps

les pedres del giny deuē esser pesades: si hom ha de tyrar determenadament a algun senyal. La segona manera d giny ha cōtrapes mouible aiustat mouiblemēt ab la verga del giny: e mouent se en torn la verga. E aq̄sta manera de giny los romāns appellaren bifa. E differēix del trebuch: car p̄ aquell contrapes mouible es aiustat ala vga del giny ab tot tire mes per lo mouimēt po no tira ari en vna manera: ne tant dret. La terça manera d giny apellen tripant qui ha dos contrapesos lo vn fermat ala verga: laltre girant se entorn la verga. E aquest cōtrapes fermat tira mes dret que bifa. mas per rao del contrapes girāt se tyra mes quel trebuch. La quarta manera de giny en loch de contrapes son cordes tyrades per mans de homens. E aquest no tira ari grās pedres cō los altres. mas tira mes vegades que aquells. aq̄ll donchs qui vol assietar alguna forçça: si la vol combatre ab giny: diligentment deu pensar: si la pot mes offendre tirāt dret: o tirāt molt: o p via miñana: o tirāt mes souent: e segons ventura: li sia millor: ho deu fer. Car si ha cōplida coneuença dels giny: dels quals hanez fetā inēcio sufficientmēt sabra: en quina manera per giny cascia forçça deu esser cōbatuda. Car tota manera d giny es deles que haucm dites: o ha principi d aquelles. e deu esser guardat que les forçes poden esser combates des de dia e de nit: E perque hoz veia en quina manera firen les pedres tirades de nit: ab la pedra deu esser ligat foch o thio cremant. per lo qual sera vist: en quina manera traia la pedra: e quina pedra hi deu esser mesā.

Capitol. lxxiiiij. Com poden

esser cōbatudes les forçes p edificis de fusta acostats al mur.

amunt son racades tres maneres de combatre: les forçes assietades. la vna per caues. laltra per giny. laltra per edificis de fusta. E determenat deles caues e dels giny: resta a dir dels edificis. Los quals sō reduits a quatre maneres. Moltōs vinpes tores e muşcles. Moltōs es appellada vna cuberta de fusta: la qual perque no sia cremada: es cuberta de cypros cruus. E sots aquesta cuberta ari fetā perque no sia trēcada ab pedres: es posada vna biga ab lo cap cubert d ferre. E perçō es dita molto: perq̄ per lo ferre ha molt fort front per a ferir. E aquesta biga es ligada ab cadenes ala cuberta de fusta. E coz a molto te fa arrere: e apes fir fort los murs. E com per molts colps les pedres son mogudes en lo cap dela biga es fermat vn ferre com a falç: ab lo qual son arrēcades les pedres mogudes. perque mes prest sia foradat. E aquest artifici es bon a combatre alguna forçça: encara que nos pugue acostar al mur. Car perā que la biga te lo cap ferrat: tirada arrere e apes c̄mpesa auant pot ferir lo mur encara que la cuberta on stan los homens qui enpenyen la biga: no se acosten al mur. E aq̄sta cuberta on stan los homēs qui fan lo lauoz dela biga: deu esser ben guardada. perque los que hi son: no sien dānificats ab sagetes o ab pedres. La segona manera de artifici p acōbatre forçes es appellada vinpa. E alguns li dien cubert. E es fet de taules grosses: E molt fortes en temps ajustades. perq̄ p les pedres

trameses del mur no sien trècades.
Es cubert de cupros cruus. pque
noy faça dan foch. e tal artifici deu
hauer vpt peus de ample e setze de
larch. E tant alt que hi puguen star
homès de peus. e deu esser bé guar
nit de totes parts. e empes fins al
mur stant los homès dauall ella de
uen cauar lo mur. E es molt bo a
quest artifici a pendre forces: quât
pot esser acostat fins al mur dela
força. La terça manera de artifi
cis per a còbatre forces son torres
E ar si per moltos o p vinyes les
forces no poden esser ptes: deu cñ
presa la altaria del mur. e segons se
ra vist per aqlla: deu e esser fetes tor
res de fusta mes altes q lo mur dela
força. E deuen esser cubertes d'cup
ros cruus. pque no sien cremades. e
ab aqtes torres en dues maneres
son còbatudes les forces. Primer
ament tirant pedres de les torres
als del mur qui stan dauall ella: qua
si cò los de terra als del mur. Sego
namèt per ponts fets de les torres
al mur dela força assetiada. La al
taria del mur en dues maneres pot
esser presa. Primeramèt per la om
bra. E ar tirant vna fageffa ligada
ab vn fil al mur per la quâtitat de
aquell fil pot esser sabut: quâta om
bra fa lo mur. E en aqlla hora q es
presa la quantitat dela ombra del
mur: deu esser dreçat vn fust: qui fa
ça tanta ombra. E segons la altaria
d'aquell fust fera la del mur. Se
gonament pque tostemps no fa sol
ans moltes vegades es empatrat
p los nuuols: la altaria del mur pot
esser presa en aqsta manera ço es q
sia presa vna post tant alta com vn
home. e aqll home dela altaria del
qual fera la post: gites en terra de
spates. e sia li mesa la post als peus
e ell mirant per la altaria de aquell
la si la sua vista va mes alta que lo

mur acoste si. e si la vista va mes bai
xa lunpe sen. E cò per la altaria de
la taula iustament veura lo mur: se
gons se troba per geometria: quan
ta distancia fera del cap del home:
qui ari iau fins al mur: tanta alta
ria fera la del mur. E les mesures d
tals altaries poden esser preses p
les regles dades en lo quadrant.
Mas al present basta dir: lo que fa
a proposit. La quarta manera d
edificis per a còbatre forces appel
len muscles. Muscles son vns artifi
cis petits: sots los quals stâ ama
gats: los qui tiren. o empenyen les
torres al mur. E cò les torres son
acostades al mur: en tres maneres
deu esser còbatuda la força. E ar en
tal torra deuen esser peniades tres
coses. La part mes alta: que sobre
puge lo mur dela força. La mijana
que es equal e acostada al mur. E
la mes baixa: ala qual son aiustats
los muscles. deual los qls son los
qui tiren la torra. Donchs quât a
quella torra sera acostada al mur d
la força: los qui stan en la part mes
alta: deuen tirar pedres. per fer fu
gir: los qui son al mur. E los qui sò
en la part mijana: deuen calar los
ponts. E los qui son en la part bai
xa deual los muscles. si poden: de
uen se acostar al mur. e foscancar lo
pentrar en la força. E cò ab aqtes
torres se còbat la força: deu se com
batre ab ballestes archs ginyes pe
dres e ab totes coses. E ar com ab
mes coses en temps la força es cò
batuda: tant mes los assetiats tes
mene mes facilmente es presa.

Capitol. rr. com deu e esser
edificades les ciutats viles
e castells. perque facilmente
no sien preses: p los qui les
assetgen.

Dix hauem tractat de la batalla cāpal e dela d' setge: resta a tractar d' la defensiva. Car puix ha uem mostrar: coz deuen esser cōbatuts los asseriats: uolem mostrar: cō se deuen defendre. La cosa que es mes necessaria: perque la força no sia facilment presa: es la manera dela edificacio de aq̄lla. On deue esser guardades cinch cosas p' les quals les forçes son mes difficultment p'les. La primera lo loch on es situada La segona la angularitat o capres del mur. La terça lo mur. La quarta les torres e murōs. La cinquena lo vall. ¶ La primera cosa q̄ fa la força mes fort: es lo loch hon es asseriada. E pues ari. Car si es edificada sobre roqua: o ainstada ab la mar/ o la circueix aygua: es mes fort. Perque en lo principi dela edificacio dela força deu hom guardar la natura del loch/ segons la qual sia mes fort. E si algũs tement los enemichs nols es facil edificar força: deuen la cercar: que sia mes fort per la natura del loch. perque sia mes difficult a combatre. ¶ La segona cosa q̄ fa la força mes fort: es la angularitat o capres del mur. E proues ari. car si la força te lo mur cayrat o angular: si los qui la assengen: se acosten al mur: milloz es defesa. que per rao del capre o d' la angularitat del mur: no sols dauant mas derrere son ferits: los q̄ combaten la força. Lo mur dōchs deu esser fet cayrat o angular. p' que la força milloz sia defesa. ¶ La terça cosa que fa la força mes fort: es la edificacio del mur. E proues ari. Car a fer força no sols deu hō cercar bon siti/ e capre o angularitat d' mur: mas que lo mur sia ben fet. en la edificacio del mur deuen esser fetes dues parets ab alguna distācia

la vna dela altre. en la qual deu esser mēsa terra: dela q̄ cauē del fossat o d'altra part. la qual deu esser ben tapiada. car alguns d' terra fan torres: si es ben tapiada. perque no es mal edificar lo mur de aq̄sta terra en la forma dita. E la edificacio de tal mur es vtil a defendre la força: q̄ no sia presa p' ginyes. Car encara q̄ ab los ginyes la paret del mur de pe de fora fos rōpuda: la terra ben picada entre les dues parets cōportaria los colps dels ginyes. q̄ cō la pedra del giny daria en aq̄lla terra: p' rao dela mollicia daria loch/ e rebria aquella pedra: cō si fos feta p' alli. Car per experiēcia se mostra: q̄ los murs fets en aq̄sta forma mēys mal reben quels altres. E tal mur deu esser gros. p' que sens tren car se reba les pedres dels ginyes. ¶ La quarta cosa q̄ fa la força mes fort: es les torres e murons. E pues ari. Car en lo mur deuen esser edificades des torres e murons. p' que la força mes facilment sia defesa. e specialment damunt la porta dela força. E damunt la porta deu esser mēsa la catarata. ço es la porta caladisa/ sa peniant en anells de ferre e ferrada de tota part vedant la entrada dels enemichs/ e lo enceniment del foeh. Car si los qui assengen volien cremar les portes dela força: la catarata qui sta dauant elles: los ho uerdia. E sobre la catarata deu esser lo mur tallat: on sta ella. per lo qual loch poden esser lassades pedres e aygua p' appagar lo foeh. ¶ La cinquena cosa que fa les forçes mes forts es lo ample e fondo d'ls valls los quals si fer se pot: deu hom omplir de aygua. Per aquelles cosas dōchs son mes difficult: les forçes appendre. p' que los qui les edificuē deuen fer q̄ totes aq̄stes cosas hi siē o al menys la maior part. p' que mil

los sien defeses.

Capitol. xij. Com deuē es-
ser guarnides les forces: p/
q̄ no sien preses p los ene-
micbs.

NO basta saber: coz
deuen esser edificades
les forces: sino sap hoz
com deuen esser forn-
ides: perque no sien pres-
ses facilmente. Dammunt es dit: que
en tres maneres se prenē les forces
per fam: per set: e per força darmes.
Perq̄ deuen esser ari fornides: q̄ p
alguna de aquestes coses no sien p-
ses. E que per fam no sien preses.
Tres coses hi deuen esser guarda-
des. **¶** Primeramēt que sia ben for-
nida de forment e de totes coses: q̄
serueixē a vida. E tot lo que no pot
esser recollit en la força: si hom du-
pte de esser assetiada: deu esser cre-
imat. perque los qui assetien: no sen
aiuden. E si hom creu: que lo setge
deu molt durar: specialmēt deu hoz
fornir la força d' mill. car lo mill en
trels altres grans mēys se podreix.
E deu la hō ben fornir de carns sa-
lades e de sal: perque a moltes cos-
ses es profitosa. **¶** Segonamēt per
que les forces no siē preses per fam
no solament les deu hom fornir de
viures: ans los viures deuen esser
distribuits mesuradament. E si la
força assetiada era ciutat o gran vi-
lla: si fer se pot: los viures deuē esser
aiustats en certs lochs: e partitame-
suradament per homens sauis. car
no approfita res multitut de vian-
des: si no son distribuïdes mesura-
ment. **¶** Tercament perque les for-
ces no sien preses per fam: no sola-
ment les deu hom fornir de viures
e aquells ben distribuïts: ans les p-

sones flaques e sotils p a fer armes
si fer se pot: deuen esser trameses en
altra pt. car tals mēgen los viures
dela gēt darmes e tāt poria hō dup-
tar de fretura q̄ les besties bones de
menjar q̄s poguessē fitrar los asse-
tiats: deuē esser mortes e salades. e
en tal cas moltes coses deuen esser
mējades encara q̄ no siē acustumas
des d' mējar. **¶** Vist cō deu esser for-
nida la força: perq̄ no sia presa per
fam: facilmente sera vist: cō deu esser
fornida: perque no sia presa per set.
Car ans que sien assetiats: deuē fer
que hi hage prou aygua. E si no ha
fontes: deuen cauar pous. E si no po-
den fer pous: deuē esser fetes cister-
nes. perque les aygues celestials su-
plesequē a les altres. E si los dela for-
ça son prop mar e no poden hauer
aygua sino salada: p mija dela ter-
ra poden fer la aygua salada dolça.
Car segons lo philosoph en lo terc
deles methaures: la aygua salada q̄
passa p los poros o forats supils
dela terra es feta dolça. E deu hom
fornir la força de rinagre e de vi. p
que beuent la aygua sola los qui fā
armes: no sien tant debils: que no
puguen cōtrastar als quilts assetgē.
¶ Monstrat com deu esser fornida
la força: pque no sia presa per fam
ne p set: resta a mostrar los remeys
perque no sia presa per força dar-
mes. **¶** Primerament perque la for-
ça no sia presa p força darmes: deu
esser fornida de sofre oli e pegunta
per cremar los ginyes: dels qui la cō-
baten. **¶** Segonamēt perque la for-
ça no sia presa per força darmes du-
esser fornida de ferre e de susts en
gran abundancia. perque del ferre
sien fetes armes: Per les quals los
qui assetgen sien dānificats. e mes
lo ferre es útil per a destruir los edifi-
cis dels ginyes: segons en lo capi-

tol seguēt sera dit. *E* los fusts pque
 sien fetes astes de lases darts e tres
 tes per ales ballestes e edificis ne
 cessaris ala força. *E* Zercamēt per
 que la força no sia presa per força
 darnes: deu esser fornida de mol
 tes pedres e specialment dels rius.
 perque son millor a fer dan. *E* Quar
 tament pque la força no sia presa p
 força de armes: deu esser fornida d
 calc puluerizada e omplir ne olles
 perque com los qui assetgen se aco
 sten al mur: Los sia tirat ab les ol
 les: Perque trencades: la polc los
 guaste los vlls. *E* Linquenamēt per
 que la força no sia presa per força
 darnes: deu esser fornida de niruis
 e cordes per alles ballestes e archs
 e altres coses. *E* si los niruis fallen
 podē scriuir per a tals coses cabells
 de dones e de caualls. *E* Ar *E*geci
 recita: que com als romans fallien
 neruis per a reparar los ginys les
 dones de Roma se tallaren los ca
 bells per a reparar los ginys. *E* Ar se
 gons ell diu: aquelles dones molt
 castes mes amaren viure ab los ma
 rits ab los caps desfreçats: que fer
 nir als enemichs ab los cabells en
 tegres. *E* Sifenamēt perque les for
 ces no sien preses per força darnes
 deuen esser fornides de banfes per
 adobar les ballestes e archs e d cups
 ros cruus: per a cobzir los ginys e
 altres edificis. perque per los ene
 michs no siē ercmarats ne guastats.
E Ar ab aquestes coses los assetiats
 poran contrastar: que les forçes no
 sien preses per força darnes.

**Capitol. xxiij. cō deu hō con
 trastar: als q volen pendre
 la força p vies soterranies.
 E cō deu hom cōtrastar als
 ginys e edificis de fusta.**

Dimut son dites tres ma
 neres specials d comba
 tre forçes. una per caualls
 tres o vies soterranies/
 altra per ginys e altra
 per edificis de fusta. *E* puit hauem
 mostrat als qui assetgen combatre
 les forçes per les tres maneres: res
 sta mostrem com se deuen defendre
 los assetiats. *E* Primerament als
 qui volen pendre la força: per vies
 soterranies contrasta hom ab fons
 fets molt fondos plens de aygua. e
 si lo fons no pot esser omplit de ay
 gua: si es fondo e ample: sufficient
 ment contrasta a les caues. perque
 les caues haurien a esser mes fons
 des que lo fons e seria mes difícil
 fer les. Si la força es sobre penya:
 nos pot pendre per caues. Mas si
 es sobre terra: que facilmente pot es
 ser cauada: pot hi hom contrastar p
 fondesa de fossats. *E* Segonament
 als qui volen pendre la força p ca
 ues: pot hom cōtrastar per altra ca
 ua: que isquen ala de aquells: qui as
 setgen. *E* Ar si la fossa no ha lo fons
 fondo mes pot omplir d aygua per
 a contrastar als qui assetgen los as
 setiats deuē guardar diligentmēt e
 si veuran de alguna part traure ter
 ra o per altre senyal porā coneeiter:
 quels assetiants fan caua: deuē fer
 altra caua: que isque a aquella e con
 trastar ab armes: als qui volen en
 trar en la força. *E* los assetiats en
 lo començ dela caua deuen aparer
 lar grans verells plens d aygua e de
 orins. e com fan armes cōtrals qui
 assetgen: deuen fugir: fins sien fora
 dela caua. e com sien fora deuen lla
 çar aygua d los orins sobre los ene
 michs qui son dins la caua. *E* Ar en
 nostre temps: molts dels qui asset
 jauen en aquesta manera foren per
 duts. perque si aco ses fet: no deu es
 ser tengut a impossible: que nos pu

que fer. ¶ **Q**uít com deu hom cõtra-
star: als qui volen pendre la força p
caues: resta a veure: com deu hom
contrastar als giny's. als quals pot
hom contrastar en quatre maneres

¶ **P**rimera ment exint sopradamét
dela força molta gêt e ans que los
del serge sen talayen cremar lo.
¶ **S**egona mêt si los assegiats no go
sen exir dela força lauors amagada
ment de nit alguns ligats se deuen
calar per lo mur: e sens que ene-
michs non hagen sentiment: encen-
guen lo giny: e apres prestament q̄
sien tirats ab cordes ala força ¶ **T**er-
çament fer fagetes que appellen co-
los. les quals en mig son buydes on
es mes foch fort fet de oli sofre pe-
gunt a e de rasina. lo qual ab estopa
embolicat los antichs appellarê in-
cendiari. E aquesta fageta tremesa
per fort ballista al giny moltes ve-
gades lo encen el crema. ¶ **Q**uarta
ment contrasta hom al giny's ab al-
tres giny's. ab los quals sien ferits
e escalfats: los dels qui assetgen. E
entre tots los altres remeys a con-
trastar als giny's es: que coz lo giny
dins la força es edificat: q̄ li sia fe-
ta vna fona de cadenes de ferre. E
prop lo giny sia feta fabrica: on sia
encen e cremat vn gran ferre. lo q̄l
sia mes en la fona cuberta de ferre.
e sia lanfat al altre giny o a qualse-
uol edifici de fusta. Car contra aço
cupros cruus no valen ne fusts con-
traffen: que tot edifici de fusta en a-
questa manera pot esser cremat.

Moltes altres cauteles particulars
sõ bones a cõtraftar als giny's. mas
perque no caen sots narracio: sien
beirades al iur del saui. ¶ **M**ostrat
com deu hom cõtraftar a les caues
e als giny's resta a mostrar: com deu
hom contrastar als altres edificis
acostats al mur. E contra aço son
bones totes les coses que hauê dit:

contrasten als giny's. Car axicom
los giny's poden esser cremats exint
sopradamét los dela força e per als
giny's calats de nit amagadamét e
per fagetes portant foch e per al-
tres giny's tirant pedres o ferre cre-
mant: axi p totes aquestes vies los
edificis de fusta poden esser destru-
its. E per experientia es prouat: q̄
molt destruet aq̄sta edificis de fust:
si per giny's o en altra manera fer-
res cremant hi poden esser trames-
sos. e ab tot aq̄sts remeys sien bons
per destruir tals edificis: n̄ poden
assignar alguns altres. Car contra
lo molto deu esser fet vn lo p. car da-
munt es dit: que vna biga ab lo cap
ferrat per a ferir lo mur dela força:
per rao dela duricia del capes dita
molto. Mas per lo contrari es or-
denat vn ferre coz dentat ab les
dents molt fortes e agut. ab lo qual
ligat ab cordes: es pres lo cap del
molto e tirat en alt es penjat en ma-
nera: que no pot fer dan al mur. E
perço los homès darmes antichs
a aquest ferre appellaren lo p. p̄que
ab les dents agudes prenia lo mol-
to. Mas contra los artificis de fust
sia son molt bõs los ferres cremat.
Ab tot que es dat special remey cõ-
tra ella. ço es fer caues per on deue
passar e entren sen: que nõ podê ex-
ir. E contra les vinpes e muscles p
lo semblât valen molt los ferres cre-
mant. Mas si hom se dupte: que p
aquests artificis lo mur dela força
sia foradat: deuen esser fets edificis
de fusta: o si fer se pot mur de pedra
en aquell loch: on lo mur se tem es-
ser foradat de part de dins. perque
si los qui assetgen entrauen dins la
força: fossen tan cats entre los dos
murs e ab pedres fossen destruits. e
diligentment deu hom guardar: q̄
alguna vegada los qui assetgen: fin-
gen fugir e en aquesta manera p en

gans porien pendre la força. E per
co quant los enemichs fugè: la for
ça no deu esser deixada: ne deu esser
inenspreada la guarda: ans deu es
ser demanat dela condicio dels ene
michs. perque lo que no han pogut
obtenir publicamēt: nou obtengen
ab cauteles.

**Capitol. xiiij. com deu esser
feta la nau. e com se deu boz
bauer en la batalla de mar:
E a que son ordenades ca
sunes batalles.**

EA aquest derrer capitol
volem recitar algunes
cofes d'la batalla d' mar
E no sera necessari tra
ctar ne tant larch. per q̄
moltes cofes deles que son dites de
les altres maneres de batalles: po
den esser applicades a esta. E en la
batalla de mar primer deu esser vist
com dū esser feta la nau. car la nau
mal feta per poca batalla perçix E
segons diu Olegci: la fusta de que
deu esser feta la nau: no deu esser tal
lad en tots temps. Car en Març e
abril que comença abundar la hu
moz en los arbres no es bo tallar la
fusta: de q̄ deu esser feta la nau. mas
deu esser tallada en juliol e en agost
o en qualseuol temps que la humoz
dels arbres sia secada. E no tātost
quāt la fusta es tallada: ne deu esser
feta la nau: sino quē deu en fer tau
les: e deixar les seccar vn temps. car
si la nau es feta de fusta verda: q̄nt
la humoz natural nes forā: estruy
se la fusta: e fen se la nau lo que es
molt perillos. ¶ Q̄nt com deu esser
tallada e seccada la fusta per a fer
la nau: resta a veure: com hi deuen
esser fetes les batalles. La batalla

de mar en algunes cofes sembla a
la de terra. Car axicom en les batal
les de terra los homēs d'armes de
uen esser ben armats: e saber se de
fendre: e damnificar los enemichs:
axi son necessaries aquestes cofes
en la batalla de mar: E milloz ar
mats que en terra. Car com los ho
mens d'armes / en la fusta siguen
ferms sens molt moures: milloz po
den sostenir lo pes deles armes.

¶ E quant al present podem tocar
deu cofes: per les quals los homēs
d'armes en la fusta podē impugnar
los enemichs. La primera cosa ab
que pot esser damnificada la fusta:
es ab foch lo qual appellen incendi
ari. Car es necessari hauer moltes
olles plenes de pregunta / sofre / rasi
na e de oli. E tot deu esser mesclat
ab estopa: e enceses deuen esser lan
çades en la nau dels enemichs e trē
cant se aquell incendiari crema la
nau. E deuen n'j esser lançades mol
tes. perque per moltes parts la nau
se creme. E com les olles son lançā
des: deu esser feta fort batalla: per
que no puguen appagar lo foch.

¶ La segona cosa ab que pot esser
damnificada la nau dels enemichs
es ab engans. Car axicom en la ter
ra son fets engans metent se los ho
mens d'armes en algun loch que so
pradamēt no talefant sen los ene
michs: los i ren e facilmente los ven
cen: axi en mar prop de algunes il
les son fets engans. perque quant
les fustes dels enemichs venen no
talefant sen: mes facilmente los ven
cen. ¶ La terça cosa ab que pot esser
damnificada la nau dels enemichs
es que la empengue vers terra: e la
sua que s'figue vers mar. perque los
son prop terra perden la voluntat
de fer armes. ¶ La quarta cosa ab
que pot esser danificada la nau d'ls
enemichs: es que en la bze dela nau

hi hage vn fust lonch peniat ferrat de totes parts. p a ferrir la nau dels enemichs/e los que hi son. Lo qual fust sia axicom lo molto ab lo qual son romputs los murs dela forza asseñiada. E deu esser axi fer: q̄ allo ab que sta ligat: pugue esser alcat e abaixat. perque milloz pugue esser ferida la nau: los qui hi son. ¶ La cinquena cosa ab que pot esser dānificada la nau: es ab sagettes amplies: ab que sien trauesades les veles dela fusta dels enemichs. Car forzadades les veles dela fusta dels enemichs: los homens darmes per den la volūtat de fer armes. e si sen volen anar: no poden. ¶ La sisena cosa ab que pot esser dānificada la nau: es ab vn ferre corb a manera de falç ben tallant. lo qual acostat als cordes que tenen les veles tantost les talla. E les veles tallades los enemichs no poden axi fer armes. car per les veles talades es feta la nau perecosa: e no es disposta a fer armes. ¶ La setena cosa ab q̄ pot esser dānificada la nau es ab corbellons d ferre forts. perque cō hom es mes poderos que los enemichs ab aquells corbellōs sia presa la nau. perque no sen vaia. ¶ La vuytena cosa ab que pot esser dānificada la nau: es ab olles plenes de calç ben polucrizada. les quals lançades dalt en la nau dls enemichs e aq̄lles trencades la polç dela calç segons haucm dit en la batalla d terra: entra en los vills dels enemichs/ e no poden veure. lo que es molt perillos per als homens darmes. Car haucm los vills aggreñats: per la calç no poden veure/ e facilmet son morts per los enemichs o negats. ¶ La nouena cosa ab que pot esser dānificada la nau: es lançar olles plenes de sabo moll en la nau dels enemichs en aquell loch: on se fan

armes/ o mes traste gen. Car trencades les olles per lo sabo son fets lls los los lochs e los homens allene: gant caen. ¶ La deena cosa per a dānificar la nau es pijoz que totes. ço es que alguns mariners: qui son acostumats star molt dauall laygua: amagadament abbarrines vagen ala nau dels enemichs/ e en lo fons la foraden en molts lochs. los quals forats no porā esser reparats per los enemichs. E per rao dela aygua qui entrara en la nau: ira la fusta en lo fons. ¶ Altres coses deu hō fer en la batalla de mar. ço es metre hi moltes pedres. e hauer molts ferres aguts/ los quals com a pedres lançats en la fusta dels enemichs: fan molt dan: als qui fan armes.

Mas perque aquestes coses e altres son molt particulars: no caen sota narracio. Basten les coses: que haucm dites mostrant com se deu tallar la fusta: dela qual deu esser feta la nau: e totes les coses que dites haucm: resta declarem: a que son ordenades totes les batalles. E segons diu lo Philosoph en les politichiques: quels fets darmes nos deuen fer per hauer guerra/ sino p hauer pau. Car per la malicia dels homens alguns fan armes per fer fe grans conquistant/ altres per irar/ altres per cobeciança Mas si les batalles son iustes: deuen esser ordenades a pau e s concordia dels homens/ e al be comu. Car axi deuen esser les batalles en los homēs coz les beundes e sangnies en lo cors huma. Car axicoz en lo cors huma son moltes humors: axi en la cōnerficio dels homēs hi ha moltes persones. E tant com les humors son eguals en lo cors: no ha necessari beunda ne sangnia Per lo semblar eāt com los homēs se han degudament no faent lo vn iniuria al altre

no deuen esser fetes batalles. Per
 que aricom per benèda e sagnia la
 superfluitat de les humors es forza
 gitada; per la qual es torbada la sa
 nitat del cors: ari per batalles los
 enemichs p los quals es emparat
 lo be comu e la pau del regne: deuē
 esser aterrats e morts. E perque si
 los reys e princeps han hauer iusta
 batalla: hauē mostrat totes les ma
 neres de fer armes e totes les coses
 per les quals puguen vègre los ene
 michs. Lo q̄ tot deu esser ordenat
 al be comu e ala pau del ciutadans
 Car si ells entenen en lo be comu e
 pau dels ciutadāns: mereixerā e ob
 tēdran aq̄lla pau eterna. en la qual
 es major repos. lo qual nostre seny
 por deu ha promes als seus feels: q̄
 es beneyt en tots los segles eternal
 ment. Amen.

Referida gracia al omnipo
 tent deu es dat si ala pre
 clarissima e diuina obra de
 moral philosophia r̄colligi
 da de tot lo discors de etri
 ca. s̄byconomica. e politica
 del p̄ncep dels philosophs
 Aristotil p lo litteratissim
 e reuerend Mestre en sacra
 theologia frare Egidio Ro
 ma del orde d̄ sant Agosti
 en vulgar Catala ab algu
 nes Gloses molt specials
 posades en la fi dels Cap
 tols p̄nent lo vocable textu
 al sobre lo qual es la glosa.
 Im p̄ssa en la insignia ciutat

de Barcelona p Johan lu
 schnei alemany empr̄pta
 do. Al despeses del bono
 rable franch ferber merca
 der Alemany. Emendat e
 corregit per lo Reuerend me
 stre Aleix regint les scoles
 en dita ciutat. A. r̄rij. de oc
 tubre. Any. M. cccc. r̄vij.

